श्रीमद् राजचंद्र.

जणे आत्माने जाण्यो तेणे सर्व जाण्यु

—निर्ग्रंथप्रवचन

श्री खरतरगच्छीय ज्ञान मन्दिर

संशोधक—एक आत्मार्थी

अनुमतिथी

प्रकाशक,—मुनईस्यपरमश्रुतप्रभानकमडल

१९६१

कॉपी राइट.

आ ग्रंथ विषेथी कोइ पण विषय,
लेख वा वचन अनुमतिविना
प्रकट न करवां, अथवा
पर्यायांतर न करवां.

मुंबई,—निर्णयसागर मुद्रालय.

श्रीमद् राजचंद्रनी सोळ वर्षनी वय पहेलाथी ते देहोत्सर्गपर्यंतना विचारोनो वर्तमानमां एकत्र थएलो संग्रह अत्र स्थिर थाय छे

श्रीमद्नु जीवन ग्रथारूढ थएलु जोवानी प्रबल इच्छा घणा जिज्ञासुओनी छे, तथापि ते इच्छाने अनुकूळ थवु शक्य जणाणु नथी, केमके तेओश्रीनु जीवन मुख्य करी आभ्यंतर दशानो विषय छे, अने तेवी आभ्यंतर दशानु चित्र आलेखवु ते विशेष नहीं तो तथारूप दशा अने सामर्थ्यना धारक महाशयोनु कार्य छे, सामान्य बुद्धिनु नथी

परमार्थप्रवृत्ति पौद्गलिक कारणोने हानिरूप थती मासे तो ते प्रत्यक्ष अज्ञान छे एम ज्ञात छता, आ ग्रंथशोधनप्रवृत्ति पौद्गलिक कारणोने हानिरूप निमित्त थएल छे एवी कल्पना रहा करवी ए आत्मशिथिलता ज छे

रागभाव, प्रमाद, मदक्षयोपशम, शारीरिक अने मानसिक अस्वस्थता आदि कारणो आ शोधनने विघ्नरूप परिणम्या होय, अने तेथी जे शोधनदोष रह्या होय ते माटे क्षमा इच्छु छु

मुंबई, आषाढ वद ५, वि० स० १९६१ — एक आत्मार्थी

INDIANS OF TO-DAY.

We have already quoted a short account from the Bombay papers of S Rajchandra Ravjibhai, (popularly known as Kavi) a rising Jain reformer, wh on April 9th, 1901, in Rajkot, Kathiawar, at the premature age of 33 Shrim had the reputation of being the only *Shatavadhani* poet of India, when he was or nineteen. *Avadhana* means attention. *Shatavadhana* means attention to a hund things at a time. A poet is styled *Shatavadhani*, when he stores up a hund things in his memory,—be they verses in different languages whose words recited to him at random, or some games such as chess, cards, &c., or any otl things, and reproduces them in their proper order from memory. During the p formance the strokes of a bell are counted, and arithmetical problems are solved the poet. This feat of memory power, coupled with poetic gifts,—for the *Shata dhani* poet has also to compose poetry *extempore*,—can be realised better by sig than description

Shrimad Rajchandra was a living psychological instance of how far mem can be developed He was considered by his admirers to be one of the great moral teachers of our time and country, and the enlightened portion of the J community regarded him as its youngest great philosopher in this *Pancham K* He was born in Vavanya, Kathiawar, in 1867, of *Vanika* parentage. As a boy school, he showed extraordinary powers of memory. He finished within two ye the vernacular course of his studies, which generally requires six years to compl His teachers regarded him as a prodigy of intellect and memory. At a very ea age he showed a predilection for poetry. At the age of nine, he wrote sn *Ramayana* and *Mahabharata* in Padya (poetry) At the age of twelve, he wr three hundred stanzas on a clock in three days. This shows that Shrimad wa born poet He also began to contribute to several monthly magazines and ne papers, and wrote an essay on the importance of female education. When he thirteen, he went to Rajkot to study English. At the age of fourteen or fifteen, went to Morvi, and performed an *Ashthavadhana* (in which eight things attended to at a time) feat before a circle of friends. He then increased *Avadhanas* from eight to twelve, and gave a public performance of the same. gradually increased his powers of memory to such an extent that from twe *Avadhanas* he began to perform sixteen, and from sixteen fifty-two and lastly, hundred, and thus at the age of nineteen, he became a *Shatavadhani* poet went to Bombay and gave a public performance of his *Shatavadhans*, in the Fra Kawasji Institute and other places. For these wonderful feats of memory he awarded a gold medal by the Bombay public, and was given the name of *Saks Saraswati* (साक्षात् सरस्वति). Mr. Malabari, the well-known social reformer, af witnessing the performance wrote in his paper, the *Indian Spectator*, a very adn able article calling Shrimad, "a prodigy of intellect and memory." Shortly a this, at the instance of the late Sir Charles Sargeant, the then Chief Justice of High Court of Bombay, Dr. Peterson, Mr Yajnik, and such other well-kn citizens, arrangements were made for a big public meeting to witness Shrim *Shatavadhana* The public and the Press expressed their high appreciation admiration of the young prodigy. Sir Charles advised him to visit Europe exhibit his powers there, but he could not do so, as he thought, he could not in Europe as a pure Jain ought to live.

१ अपूर्व अवसर एवो क्यारे आवशे?
क्यारे थईशुं बाह्यांतर निर्ग्रंथ जो?
सर्व संबंधनुं बंधन तीक्ष्ण छेदीने
विचरशुं कव महत्पुरुषने पंथ जो? अपूर्व०

२ सर्व भावथी औदासीन्य वृत्ति करी,
मात्र देह ते संयमहेतु होय जो;
अन्य कारणे अन्य कशुं कल्पे नहीं
देहे पण किंचित् मूर्छा नव जोय जो अपूर्व०

३ दर्शनमोह व्यतीत थई उपज्यो बोध जे
देह भिन्न केवळ चैतन्यनुं ज्ञान जो;
तेथी प्रक्षीण चारित्रमोह विलोकिये
वर्ते एवुं शुद्धस्वरूपनुं ध्यान जो अपूर्व०

४ आत्मस्थिरता त्रण संक्षिप्त योगनी
मुख्यपणे तो वर्ते देहपर्यंत जो;
घोर परिषह के उपसर्गभये करी,
आवी शके नहीं ते स्थिरतानो अंत जो अपूर्व०

५ संयमना हेतुथी योगप्रवर्तना
स्वरूपलक्षे जिनआज्ञा आधीन जो;
ते पण क्षण क्षण घटती जाती स्थितिमां
अंते थाये निजस्वरूपमां लीन जो अपूर्व०

६ पंच विषयमां रागद्वेष विरहितता,
पंच प्रमादे न मळे मननो क्षोभ जो
द्रव्य क्षेत्र ने काळ भाव प्रतिबंधवण
विचरवुं उदयाधीन पण वीतलोभ जो अपूर्व०

७ क्रोध प्रत्ये तो वर्ते क्रोधस्वभावता
मान प्रत्ये तो दीनपणानुं मान जो;
माया प्रत्ये माया साक्षी भावनी,
लोभ प्रत्ये नहीं लोभ समान जो अपूर्व०

८ बहु उपसर्गकर्ता प्रत्ये पण क्रोध नहीं
वंदे चक्री तथापि न मळे मान जो;
देह जाय पण माया थाय न रोममां
लोभ नहीं छो प्रबळ सिद्धि निदान जो अपूर्व०

९ नग्नभाव मुंडभाव सह अस्नानता
अदंतधोवन आदि परम प्रसिद्ध जो
केश, रोम, नख, के अंगे शृंगार नहीं
द्रव्यभाव संयममय निर्ग्रंथ सिद्ध जो अपूर्व०

१० शत्रु मित्र प्रत्ये वर्ते समदर्शिता
मान अमाने वर्ते ते ज स्वभाव जो
जीवित के मरणे नहीं न्यूनाधिकता,
भव मोक्षे पण शुद्ध वर्ते समभाव जो अपूर्व०

११ एकाकी विचरतो वळी स्मशानमां
वळी पर्वतमां वाघ सिंह संयोग जो;
अडोल आसन ने मनमां नहीं क्षोभता
परम मित्रनो जाणे पाम्या योग जो अपूर्व०

१२ घोर तपश्चर्यामां पण मनने ताप नहीं
सरस अन्ने नहीं मनने प्रसन्न भाव जो;
रजकण के रिद्धि वैमानिक देवनी,
सर्वे मान्या पुद्गल एक स्वभाव जो अपूर्व०

१३ एम पराजय करीने चारित्रमोहनो
आवुं त्यां ज्यां करण अपूर्व भाव जो;
श्रेणी क्षपकतणी करीने आरूढता
अनन्य चिंतन अतिशय शुद्ध स्वभाव जो अपूर्व०

१४ मोह स्वयंभूरमण समुद्र तरी करी,
स्थिति त्यां ज्यां क्षीणमोह गुणस्थान जो;
अंत समय त्यां पूर्णस्वरूप वीतराग थई,
प्रगटावुं निज केवळज्ञाननिधान जो अपूर्व०

१५ चार कर्म घनघाती ते व्यवच्छेद ज्यां
भवनां बीजतणो आत्यंतिक नाश जो;
सर्वभाव ज्ञाता दृष्टा सह शुद्धता
कृतकृत्य प्रभु वीर्य अनंत प्रकाश जो अपूर्व०

१६ वेदनीयादि चार कर्म वर्ते जहां,
बळी सींदरीवत् आकृति मात्र जो;
ते देहायुष आधीन जेनी स्थिति छे
आयुष पूर्णे मटिये दैहिक पात्र जो अपूर्व०

१७ मन, वचन, काया ने कर्मनी वर्गणा,
छूटे जहां सकळ पुद्गल संबंध जो;
एवुं अयोगीगुणस्थानक त्यां वर्ततुं,
महाभाग्य सुखदायक पूर्ण अबंध जो अपूर्व०

१८ एक परमाणु मात्रनी मळे न स्पर्शता,
पूर्णकलंकरहित अडोलस्वरूप जो;
शुद्ध निरंजन चैतन्यमूर्ति अनन्यमय
अगुरु लघु अमूर्त सहजपदरूप जो अपूर्व०

१९ पूर्व प्रयोगादि कारणना योगथी
ऊर्ध्वगमन सिद्धालय प्राप्त सुस्थित जो;
सादि अनंत अनंत समाधिसुखमां
अनंत दर्शन ज्ञान, अनंत सहित जो अपूर्व०

२० जे.पद.श्री.सर्वज्ञे.दीठुं.ज्ञानमां,
कही शक्या नहीं पण ते श्री भगवान जो;
तेह स्वरूपने अन्य वाणी ते शुं कहे?
अनुभवगोचर मात्र रह्युं ते ज्ञान जो अपूर्व०

२१ एह परमपदप्राप्तिनुं कर्युं ध्यान में
गजा वगर ने हाल मनोरथरूप जो
तोपण निश्चय राजचंद्र मनने रह्यो
प्रभुआज्ञाए थाशुं ते ज स्वरूप जो अपूर्व०

अंतिम वचनो.

घणी त्वराथी प्रवास पूरो करवानो हतो; त्यां वच्चे सहरानुं रण संप्राप्त थयुं. माथे घणो बोजो रह्यो हतो ते आत्मवीर्ये करी जेम अल्पकाळे वेदी लेवाय तेम प्रघटना करतां पगे निकाचित उदयमान थाक ग्रहण कर्यो.

जे स्वरूप छे ते अन्यथा थतुं नथी, ए ज अद्भुत आश्चर्य छे. अव्याबाध स्थिरता छे.

प्रकृति उदयानुसार कइक असाता मुख्यत्वे वेदी साता प्रत्ये.

राजकोट, फागण वद ३, शुक्र, १९५७. ॐ शांतिः

After such public recognition a sudden change seemed to come over him. At the age of twenty, he completely disappeared from the public gaze. He determined to use his powers and abilities for the instruction and enlightment of his community and the people at large. From his very early age he was a voracious reader. He studied the six schools of religions (षड्दर्शन) and other systems of Oriental and Western philosophy. Strange though it might seem it was a fact that a book was required to be read only once in order to be digested, and without any regular study of Sanskrit and Prakrit, he could accurately understand works in those languages and explain them to others, as only learned scholars could be expected to do. Shrimad now began to inculcate his taste for knowledge in others and soon attracted a large number of disciples whom he guided to the proper study of the Jain philosophy. He found that the *Acharyas* (religious teachers) of the time held narrow and sectarian views and did not appreciate the change of times. Again those who renounced the world were generally lacking in some of the good things of the world and had some reason or other to be dissatisfied with their lot in the world. Such men could not impress their congregations by their example. He believed that if a man of wealth and social position renounced the world, he could work real good by his example: convinced of his sincerity and disinterestedness the people would more readily follow his guidance and profit by his preaching. Holding such views he had believed that he had not sufficiently qualified himself to appear before the public as an ascetic and a spiritual guide, and he continued steadily a man of the world, though his inclinations were all the other way.

When he was twenty-one he took to business and in a very short time gained the credit of being a capable jeweller. The cares of a flourishing business, however, did not keep him from his favourite study of religion and philosophy. In the midst of his busy life he was quietly extending his studies and was always found surrounded by his books. Again, for some months of the year, he would leave Bombay with instructions to the members of the firm not to correspond with him, unless he wrote to them. He used to retire into the forests of Gujerat and there pass days and weeks in meditation and *yoga*. He always tried to conceal his identity and whereabouts, and, in spite of that, he was often found out followed by a large number of people eager to listen to his preaching and advice.

After ten years of business life, he felt that he had accomplished the object with which he had entered business. He expressed his desire to severe his connection with it. Knowledge, possession of wealth, social position, the enjoyment of family happiness (for Shrimad had parents, one married brother, four married sisters, a wife, two sons and two daughters, all living,) he was preparing to renounce the world and lead the life of an ascetic. In the meantime, in his 32nd year, his health gave way. He was treated by a number of competent medical men. And once there was a change for the better. A relapse, however, followed, and after an illness of more than a year, in spite of competent medical treatment and good nursing by devoted disciples, he quietly passed away on the 9th ultimo, (April, 1901) at Rajkot, Kathiawad. During his long and painful illness he never uttered a sigh or a groan. He was cheerful while all others around him were despondent.

Besides scattered poems he has written several works. His *Moksha Mala* has already been published. This work is the keynote of Jainism. This, he had written at the age of seventeen. Among his unpublished works there are *Atman-Siddhi-Upaya* and *Panchastikaya* and several essays on the *Atman* or soul. The corner stone of the Jain religion and philosophy is the theory of Karma, in which

शुद्धिपत्र

आंक ३८५ (पृष्ठ ३२० ना) पत्रमां प्रथमनो नीचेनो भाग पाछळथी मळतां अत्र मूक्यो छे —

श्रीठाणागसूत्रनी एक चोभगीनो उत्तर विशेष समजवा माग्यो हतो ते सक्षेपमां अत्रे लख्यो छे — १ एक आत्मानो मतात करे, पण परनो न करे ते प्रत्येक बुद्ध के अशोच्चा केवळी, केमके तेओ उपदेशमार्ग प्रवर्तावता नथी एवो व्यवहार छे २ एक आत्मानो मतात न करी शके ने परनो मतात करे ते अचरिम शरीरि आचार्य एटले जेने हजु अमुक भव बाकी छे, पण उपदेशमार्गने आत्माए करी जाण्यो छे तेथी तेनाथी उपदेश सांभळी सांभळनार जीव ते भवे भवनो अत करी शके

आंक ५१२ (पृष्ठ ४४९) ना विषयनो आ प्रथम भाग पाछळथी मळतां अहीं दाखल करेल छे —

शारीरिक, मानसिक अनत प्रकारना दु खोए आकुल व्याकुल जीवोने ते दु खोथी छुटवानी बहु बहु प्रकारे इच्छा छतां तेमाथी मुक्त थइ शकता नथी तेनु शु कारण ? एवु प्रश्न अनेक जीवोने उत्पन्न थया करे; पण तेनु यथार्थ समाधान कोइ एक विरल जीवने ज प्राप्त थाय छे ज्यांसुधी दु खनु मूळ कारण यथार्थपणे जाणवामां न आव्युं होय त्यांसुधी, ते टाळवाने माटे गमे तेवु प्रयत्न करवामा आवे तोपण दु खनो क्षय थइ शके नहीं, अने गमे तेटली अरुचि, अप्रियता अने अभाव ते दु खप्रत्ये होय छता तेने अनुभव्या ज करवु पडे अवास्तविक उपायथी ते दुःख मटाडवानु प्रयत्न करवामां आवे, अने ते प्रयत्न न सहन थई शके एटला परिश्रमपूर्वक कर्यु होय छता ते दु ख न मटवाथी दु ख मटाडवा इच्छक मुमुक्षुने अत्यत व्यामोह थई आवे छे, अथवा थया करे छे के, आनुं शु कारण ? आ दु ख टळतु केम नथी ? कोई पण प्रकारे मारे ते दुःखनी प्राप्ति इच्छित नहीं छता, स्वप्नेय पण तेना प्रत्ये थई पण वृत्ति नहीं छता तेनी प्राप्ति थया करे छे, अने हु जे जे प्रयत्न करू छु ते ते बधा निष्फळ जई दु ख अनुभव्या ज करू छु एनुं शु कारण ? शु ए दु ख कोइनु मटतु ज नहीं होय ? दु खी थवुं ए ज जीवनो स्वभाव हशे ? शु कोई एक जगत्कर्त्ता ईश्वर हशे तेणे आम ज करवु योग्य गण्यु हशे ? शु भवितव्यताने आधीन ए वात हशे ? अथवा कोई एक मारा करेला आगला अपराधोनु फळ हशे ? ए वगेरे अनेक प्रकारना विकल्पो जे जीवो मनसहित देहधारी छे ते कया करे छे, अने जे जीवो मनरहित छे ते अव्यक्तपणे दु खनो अनुभव करे छे, अने अव्यक्तपणे ते दु ख मटे एवी इच्छा राख्या करे छे आ जगतने विषे प्राणीमात्रनी व्यक्त अथवा अव्यक्त इच्छा पण ए ज छे के, कोई पण प्रकारे मने दु ख न हो, अने सर्वथा सुख हो प्रयत्न पण ए ज अर्थ छे छतां ते दु ख शा माटे मटतु नथी ? एवो प्रश्न घणा घणा विचारवानोने पण भूतकाळे उत्पन्न थयो हतो, वर्तमानकाळे पण थाय छे अने भविष्यकाळे पण थशे, ते अनत अनत विचारवानोमांथी अनत विचारवानो तेना यथार्थ समाधानने पाम्या अने ते दु खथी मुक्त थया वर्तमानकाळे पण जे जे विचारवानो यथार्थ समाधान पामे छे ते पण तथारूप फळने पामे छे, अने भविष्यकाळे पण जे जे विचारवानो यथार्थ समाधान पामशे ते ते तथारूप फळने पामशे एमां सशय नथी

शरीरनु दु ख मात्र औषध करवाथी मटी जतु होत, मननु दु ख धनादि मळवाथी जतु होत, अने बाह्य ससर्ग

સંબંધનું દુ:ખ મનને કંઈ અસર ઉપજાવી શકતું ન હોત, તો દુ:ખ મટવા માટે જે જે પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે તે તે સર્વે જીવોનું સફલ થાત; પણ જ્યારે તેમ બનતું જોવામાં ન આવ્યું ત્યારે જ વિચારવાનોને પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થયું કે, દુ:ખ મટવામાટે બીજો જ ઉપાય હોવો જોઈએ. આ જે કરવામાં આવે છે તે ઉપાય અયથાર્થ છે, અને બધો શ્રમ વૃથા છે માટે તે દુ:ખનું મૂળ કારણ જો યથાર્થ જાણવામાં આવે, અને તે જ પ્રમાણે ઉપાય કરવામાં આવે તો દુ:ખ મટે; નહીં તો નહીં જ મટે.

જે વિચારવાનો દુ:ખનું યથાર્થ મૂળ કારણ વિચારના ઉત્કંઠિત છતાં કોઈ એક જ તેનું યથાર્થ સમાધાન પામ્યા અને ઘણા યથાર્થ સમાધાન નહીં પામતાં છતાં મતિ વ્યામોહાદિ કારણથી યથાર્થ સમાધાન પામ્યા છૈયે એમ માનવા લાગ્યા, અને તેપ્રમાણે ઉપદેશ કરવા લાગ્યા, અને ઘણા લોકો તેને અનુસરવા પણ લાગ્યા. જગત્માં જુદા જુદા ધર્મ મત જોવામાં આવે છે તેની ઉત્પત્તિનું મુખ્ય કારણ એ જ છે. "ધર્મથી દુ:ખ મટે" એમ ઘણાખરા વિચારવાનોની માન્યતા થઈ પણ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજવામાં એક બીજામાં ઘણો તફાવત પડ્યો. ઘણા તો પોતાનો મૂળ વિષય ચુકી ગયા; અને ઘણા તો તે વિષયમાં મતિ થાકવાથી અનેક પ્રકારે નાસ્તિકાદિ પરિણામોને પામ્યા.

દુ:ખનાં મૂળ કારણ અને તેની શી રીતે પ્રવૃત્તિ થઈ તેના સંબંધમાં થોડાક મુખ્ય અભિપ્રાયો અત્રે શંક્ષેપમાં જણાવવામાં આવે છે.

શોધનપત્ર.

પૃષ્ઠ	આંક	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૧	૪	૧૦	પામ્યા	યાચ્યા.
૧૩	૪	૨૭	સિદ્ધિ પ્રત્યે જાય	સિદ્ધિ પ્રત્યે જાય–સિદ્ધમાં જાય
૧૪	૬	૧૬	લોપાઇશ	લેપાઇશ
૧૮	૭	૨૦	શુદ્ધાશુદ્ધ	શુભાશુભ
૧૯	૮	૧૫	થવાય છે.	થવા પછી
૨૧	૧૬	૧૯	શલ	શલ્ય
૭૨	૧૮	૨૨	કર્મજ્ઞાને	કર્મ જ્ઞાને
૯૪	૧૮	૧	હું મુલી	હું બહુ મુલી
૯૭	૨૩	૨	"કોઇની થાપણ"	આ વાક્ય પહેલાં "મિત્રથી વિશ્વાસઘાત" વાક્ય જોઇએ.
૯૭	૨૪	૨૨	મુક્તપણે તે	મુક્તપણે કે
૧૦૧	૨૪	૧૭	મારૂં શાસ્ત્ર	મારૂં કહેલું શાસ્ત્ર
૧૦૮	૩૬	૨૪	આંક પછી અને ૧ પહેલાં	"કોઈપણ કામની નિરાશા ઇચ્છવી, પરિણામે પછી જેટલી સિદ્ધિ થઇ તેટલો લાભ એમ કરવાથી સંતોષી રહેવાશે" વધારવું.
૧૧૫	૪૬	૧૭	અને સર્વ શાસ્ત્ર	એને સર્વ શાસ્ત્ર
૧૧૫	૪૬	૧૪	વિદ્ધિ	સિદ્ધ
૧૧૮	૫૨	૧૫	યોમબળ	યોગબળ
૧૪૧	૯૨	૨૦	....ને પ્રામ	....તે પ્રાપ્ત

१४४	९५	३१	एज सम्मत	एज सम्मत छे
१५१	१०५	४	बधत्र	अंधत्र
१५३	११०	४	बीज मधी	बीजी मधी
१५४	११२	२५	मही मही	मही
१६०	१२७	२९	आ वाटेन	आ वाटने
१७०	१४४	३	'सत्' रूप 'सत्' ने विषे	'सत्' रूप 'सत' ने विषे
१७३	१५१	१६	कारण कोइ थइ शक्तु	कारण होई शक्तु
१७४	१५३	७	भूमिकाबीज	भूमिका–बीज––
१७४	१-३	९	अनिणिय	अनिर्णय
१७५	१५४	११	मने पोताने	मन पोताने
१८२	१७१	२९	चीज पण	चीज
१८४	१७६	२२	वाम	ब्रह्म
१९२	१९६	२४	बीजो	बीजो
१९७	२१९	८	निषय	विडय
२०१	२२८	१	चिति	चित्त
२०४	२३३	१	तथी	मथी
२०७	२३४	२२	उदे समाधि	उदयगर्भमां स्थित समाधि
२२३	२६३	२०	दोषो जे विषे	दोषोने विषे
२३१	२६४	६	तो ज	ते ज
२३४	२७०	२२	अनुप्रक्षा	अनुप्रेक्षा
२४३	२८३	•	दु:षमां	सुषमा
२४९	३०२	१०	अहोरात्रमां	अहोरात्र
२६५	३१४	२३	छासठ सागरोपमनु	सीतेर कोडाकोडिनु
२६६	३१४	१८	माया मेरे एवा नहीं एवा	मार्या मरे नहीं एवा
२७४	३२५	१६	भने तो	अने
२७४	३२५	१७	योगेधर्म	योगे ते धर्म
२८२	३३५	१२	व्यवहानयथी	व्यवहार नयथी
२८४	३३६	२९	काय कर्ये	कार्य कर्ये
२८४	३३६	२७	विचारमा	विचारने
२८८	३३६	१८	"तो" (वधारे छे)	०
२८९	३३६	३१	परथी	परथी
२९१	३३६	१५	२५	२६
२९१	३३६	३१	इच्छावा योग	इच्छया योग
२९८	३४३	१३	बदलतो	बदलां तो
३०९	३४७	२६	बेटलाउ	केटलाक
३११	३७१	१७	योग्य छे केम !	योग्य छे के केम !

३१९	३८५	१५	उपशम प्रतिवोधती	उपशमप्रति बोधती
३२०	३८५	१३	बुझातो	बुझतो
३२०	३८५	१५	बुझातो	बुझतो
३२२	३८८	१२	मार	मीर
३३७	४१५	४	कटलाक	केटलाक
३४३	४२२	१५	"कानवडी सांभळी शकाय"	त्यार पछी "बीजी जगोएथी सांभळी ए शकाय" एटलुं वधारवुं.
३४६	४२४	१४	निश्चय	निश्रेय
३५९	४३१	२६	चालत	चालतां
३८२	४३२	७	सो	सौ
३८६	४३४	२०	एसद्गुरू	असद्गुरु
४०१	४४७	२३	आश्चर्य पूर्वक	आश्रयपूर्वक
४०३	४५२	२९	आग्रह	आग्रही
४०४	४५५	२६	जेने	जे
४०४	४५६	२८	तदाम्यपणुं	तदात्म्यपणुं
४०५	४५७	३	निर्मळपणुं	निर्वळपणुं
४०७	४६४	९	देहतुं	देह
४०७–१०			निर्गेथ	निर्ग्रंथ
४०७–३०		२५	ओळखाय	ओळखाण
४०७–३१	वर्ष २९	६	अंतर्आतमा	अंतरात्मा
४०७–४८		२०	माटे ते	ते माटे
४०८	४६६	३	सरह सहीत	सरणरहित
४०९	४७१	१५	विपयभाव	विषमभाव
४१७	४८९	२२	महद्	महद् महद्
४१८	४९०	२	चितिसह	नीतिसह
४१८	४९२	२२	करामाति	करामति
४५१	५३२	४	दुःख मुख्य	दुषम
५१८	६	३०	अजोगो	संजोगो
५१८	वर्ष ३३	२४	केम	केमे
५३६	वर्ष ३३	१६	शातानी अशाता	अशातानी शाता
५५९–६१५		२९	Antobio Giaplucul	Autobiograplucal.

आ सिवाय रहेला दृष्टिदोष छे माटे क्षमा इच्छी बीजी आवृत्तिमा सुधारवानो यत्न करीश.—सशोधक.

वृद्धिपत्र २ जु[1]

जेम निर्मळता रे रत्न स्फटिक तणी, तेम ज जीव स्वभाव रे
ते जिनवीरे रे धर्म प्रकाशिओ, प्रबळ कषाय अभाव रे

नमस्कारपूर्वक सहज द्रव्य अत्यंत प्रकाशित थये एटले सर्व कर्मनो क्षय थये ज असंगता कही छे, अने सुख स्वरूपता कही छे

ज्ञानीपुरुषना ते वचन अत्यंत साचा छे, केमके सत्संगथी प्रत्यक्ष—अत्यंत प्रगट—ते वचनोनो अनुभव थाय छे

निर्विकल्प उपयोगनो लक्ष, स्थिरतानो परिचय कयाथी थाय छे सुधारस, सत्समागम, सत्शास्त्र, सद्‌विचार, अने वैराग्य, उपशम ए सौ स्थिरताना हेतु छे

ॐ

जो ज्ञानीपुरुषना दृढ आश्रयथी सर्वोत्कृष्ट एवु मोक्षपद सुलभ छे, तो पछी क्षणे क्षणे आत्मोपयोग स्थिर करवो घटे एवो कठण मार्ग ते ज्ञानीपुरुषना दृढ आश्रये प्राप्त थवो केम सुलभ होय? केमके ते उपयोगना एकाग्रपणाविना तो मोक्षपदनी उत्पत्ति छे नहीं ज्ञानीपुरुषना वचननो दृढ आश्रय जेने थाय तेने सर्व साधन सुलभ थाय एवो अखंड निश्चय सत्पुरुषोए कर्यो छे, तो पछी अमे कहीए छीए के, आ वृत्तिओनो जय करवो घटे छे ते वृत्तिओनो जय केम न थइ शके? आटलु सत्य छे के, आ दुषमकालने विषे सत्संगनी समीपता, के दृढ आश्रय विशेष जोइए, अने असत्संगथी अत्यंत निवृत्ति जोइए, तोपण मुमुक्षुने तो एम ज घटे छे के, कठणमां कठण आत्मसाधन होय तेनी प्रथम इच्छा करवी, के जेथी सर्व साधन अल्प कालमां फळिभूत थाय

श्री तीर्थंकरे तो एटला सुधी कहु छे के, जे ज्ञानीपुरुषनी दशा संसारपरिक्षीण थइ छे ते ज्ञानीपुरुषने परंपरा कर्मबंध संभवतो नथी, तोपण पुरुषार्थ मुख्य राखवो, के जे बीजा जीवना पण आत्मसाधनपरिणामना हेतु थाय समयसारमांथी जे काव्य लखेल छे ते, तथा तेवा बीजा सिद्धांतो माटे समागमे समाधान करवानु सुगम थशे, एम जाणी पत्रमां लखवानु कर्यु नथी ज्ञानीपुरुषने आत्मप्रतिबंधपणे संसारसेवा होय नहीं, पण प्रारब्धप्रतिबंधपणे होय एम छता पण तेथी निवृत्तिरूप परिणाम पामे एम ज्ञानीनी रीत होय छे, जे रीतनो आश्रय करतां हाल त्रण वर्ष थयां विशेष तेम कर्यु छे, अने तेमां [illegible] समत्व रहे तेवो उदय पण जेटलो बन्यो तेटलो समपरिणामे वेद्यो छे, जो के [illegible] कालने विषे सर्वसंगनिवृत्ति कोइ रीते थाय तो सारू, एम सूझ्या कर्यु छे, तोपण सर्वसंग निवृत्तिए ज दशा रहेवी जोइए ते दशा उदयमां रहे, तो अल्पकालमां विशेष कर्मनी निवृत्ति थाय एम जाणी जेटलु बन्यु तेटलु ते प्रकारे कर्यु छे, पण मनमां हवे एम रहे छे के, आ प्रसंगथी एटले मुक्त

---

१ प्रथम शुद्धिपत्र तथा शोधनपत्र छपाइ गया बाद आ छेल्लो मळनो भाग मूक्यो छे —संशोधक

गृहवासथी दूर थवाय. तेम न होय तोपण व्यापारादि प्रसंगथी निवृत्त-दूर-थवाय तो सारूं, केमके आत्मभावे परिणाम पामवाने विषे जे दशा ज्ञानीनी जोइए ते दशा आ व्यापारव्यवहारथी मुमुक्षु जीवने देखाती नथी. आ प्रकार जे लख्यो छे ते विषे हमणां विचार क्यारेक क्यारेक विशेष उदय पामे छे ते विषे जे परिणाम आवे ते खरूं. आ प्रसंग लख्यो छे, ते लोकोमां हाल प्रगट थवा देवायोग्य नथी. महा शुद बीज उपर ते तरफ आववानुं थवानो संभव रहे छे. ए ज विनति. आ० स्वा: प्रणाम.

आपने सहज वांचनना उपयोगार्थे आपना प्रश्नो उत्तरवाळो कागल आ साथे बीडुं छु.

परमात्मामां परम स्नेह गमे तेवी विकट वाटेथी थतो होय तोपण करवो योग्य ज छे. सरल वाट मल्या छतां उपाधिना कारणथी तन्मय भक्ति रहेती नथी, अने एकतार स्नेह उभरातो नथी. आथी खेद रह्या करे छे, अने वारंवार वनवासनी इच्छा थया करे छे; जो के वैराग्य तो एवो रहे छे के, घर अने वनमां घणुंकरीने आत्माने भेद रह्यो नथी, परंतु उपाधिना प्रसंगने लीधे तेमां उपयोग राखवानी वारंवार जरूर रहे छे; के जेथी परम स्नेह पर ते वेला आवरण आणवुं पडे, अने एवी परम स्नेहता अने अनन्य प्रेमभक्ति आव्या विना देहत्याग करवानी इच्छा थती नथी; कदापि स्वात्मानी एवी ज इच्छा हशे; तो गमे तेवी दिनताथी पण ते इच्छा फेरवशो; पण प्रेमभक्तिनी परिपूर्ण लय आव्या विना देहत्याग नहीं करी शकाय एम रहे छे; अने वारंवार ए ज रटना रहेवाथी "वनमां जइए" "वनमां जइए" एम थइ आवे छे. आपनो निरंतर संत्संग होय तो अमने घर पण वनवास ज छे.

गोपांगनानी श्रीमद् भागवतमां सुंदर आख्यायिका आपी छे. ए दशा वारंवार सांभरी आवे छे: अने एवुं उन्मत्तपणु परमात्माने पामवानुं परम द्वार छे, ए दशा विदेही हती. भरतजीने हरणना संगथी जन्मनी वृद्धि थइ हती; अने तेथी जडभरतना भवमां असंग रह्या हता. एवा कारणथी मने पण असंगता बहु ज सांभरी आवे छे, अने केटलीक वखत तो एवुं थइ जाय छे के, ते असंगताविना परम दुःख थाय छे. यम (?) अंतकाले प्राणीने दुःखदायक नहीं लागतो होय, पण अमने संग दुःखदायक लागे छे; एम आंतर वृत्तिओ घणी छे; के जे एक ज प्रवाहनी छे, लखी जती नथी. रहुं जतुं नथी; अने आपनो वियोग रह्या करे छे. सुगम उपाय कोइ जडतो नथी. उदयकर्म भोगवतां दीनपणु अनुकूळ नथी. भविष्यनी एक क्षणनो घणुंकरीने विचार पण रहेतो नथी.

सत् सत्, अने सत्नुं साधन, तमे; ते त्यां छो अधिक शुं कहीए. ईश्वरनी इच्छा एवां छे. अने तेने राजी राख्या-रह्या-विना छुटको नथी; नहीं तो आवी उपाधियुक्त मां न रहीए, अने धार्युं करीए. परम ....लइने प्रेमभक्तिमय ज रहीए, पण प्रारब्धकर्म बलवत्तर छे.

आजे आपनुं एक पत्र मळ्युं वांची हृदयगत कर्युं. ए विषे आपने उत्तर न लखीए; एवी अमारी सत्ता आपनी पासे योग्य नही. तथापि आपने अतर्गत समजायु छे ते जणावुं छु के जे कंई थाय छे ते थवा देवुं. न उदासीन-न अनुद्यमी थवुं. न परमात्मा प्रत्ये पण इच्छा करवी, अने न मुंझावुं. आप जणावो छो तेम अहपणुं आडुं आवतु होय, तो तेनो जेटलो बने तेटलो रोध करवो; अने तेम छतां पण ते टळतुं न होय तो तेने ईश्वरार्पण करी देवुं, तथापि दीनपणुं न आववा देवुं. "शुं थशे" एवो विचार करवो नहीं, अने जे थाय ते कर्या रहेवु. अधिक झावा नांखवा प्रयत्न करवुं नहीं. अल्प पण भय राखवो नहीं. उपाधि माटे भविष्यनी एक पळ पण चिंता करवी

नहीं, क्यानो जे अभ्यास थई गयो छे ते विस्मरण कर्या रहेवु। तो ज ईश्वर प्रसन्न थशे, अने तो ज परम भक्ति पाम्यानुं फळ छे, तो ज अमारो तमारो संग थयो योग्य छ, अने उपाधि विषे जु थाय छे ते आपणे आगळ उपर जोई लइशु जोई लइशु एनो अर्थ बहु गंभीर छे सर्वात्मा हरि समर्थ छे आप अने महत पुरुषोनी कृपाथी निर्बळ मति ओछी रहे छे आपना उपाधियोग विषे जो के लक्ष रखा करे छे, पण जे कंई सत्ता छे, ते ते सर्वात्माने हाथ छे, अने ते सत्ता निश्चयेथी निराकांक्ष तेना ज्ञानीने ज प्राप्त होय छे, त्यांसुधी ते सर्वात्मा हरिनी इच्छा जेम होय तेम ज्ञानीने पण चालवु ए आज्ञांकित धर्म छे, इत्यादिक वात घणी छे शब्दे लखी शकतो नथी, अने बीजो कोई–समागम शिवाय–ए वात करवानो उपाय हाथमा नथी; जेथी ज्यारे ईश्वरेच्छा हशे त्यारे ए वात करशु उपर जे उपाधिमांथी अह पणु मूकवानां वचनो लख्यां छे ते उपर आप थोडो वखत विचार करशो त्यां ज तेवी दशा थई रहे एवी आपनी मनोवृत्ति छे, अने एवी गाढी शिक्षा लखवानी सर्वात्मा हरिनी इच्छा होवाथी में आपने लखी छे माटे जेम बने तेम एने अवधारजो

फरी पण आपने विज्ञापन छ के, उपाधि विषे जेम बने तेम निःशंकपणे रही उद्यम करवो "केम थशे" ए विचार मुकी देवो आथी विशेष चोखी वात लखवानी योग्यता हाल मने ईश्वरे

अनुग्रह कर्यो नथी अने तेनु कारण मारी तेवी अधीन भक्ति नथी आपे सर्व प्रकारे निर्भय रहेवु एवी मारी फरी फरी विनति छे ए शिवाय हु कइ बीजु लखवा योग्य नथी आ विषय विषे समागमे आपणे वात चित करीशु कोई रीते आपे दिलगीर थवु नहीं आ धीरज आपवा तरीकेनी ज सम्मति छे एथी वधारे लखी शकातु नथी; पण आपे आकुल रहेवु न जोइए, ए ज विनति फरी फरी मानजो बाकी अमे तो निर्बळ छीए जरूर मानजो के निर्बळ छीए पण उपर जे लखी छे ते सम्मति ते सबळ छे जेवी तेवी नथी, पण साची छे आपनमाटे एज मार्ग योग्य छे आप ज्ञानकथा लखशो प्रबोधशतक भाइ रेवाशंकर हाल तो वांचे छे रविवार सुधीमां पाछु मोकलवु घटशे; तो पाछुं मोकलीश नहीं तो राखवा विषे लखीश; अने तेम छतां तेना मालिक तरफनी उतावल होय तो जणावशो तो मोकली आपीश आपना बधा प्रश्नोनो मारी इच्छापूर्ण उत्तर लखी शक्यो नथी उपाधियोगने लीधे, पण आप मारा अतरने समजी लेशो तमने निःशंकता छे

ए० आज्ञांकित रायचंद

तमारा अनेक पत्रो पहोंच्या छे एक पत्रमां बे प्रश्न लख्या हता, जेमाना एकनु समाधान नीचे लख्यु छे ज्ञानी पुरुषनो समागम थये, निश्चय थये, अने तेना मार्गने आराध्ये जीवने दर्शनमोहनीय कर्म उपशमे छे, के क्षय थाय छे, अने अनुक्रमे सर्व ज्ञाननी प्राप्ति थइ जीव कृतकृत्य थाय छे ए वात प्रगट सत्य छे, पण तेथी उपार्जित प्रारब्ध पण भोगववु पडतुं नथी एम सिद्धांत थइ शकतो नथी केवळज्ञान थयु छे एवा वीतरागने पण उपार्जित प्रारब्धरूप एवां चार कर्म वेदवां पडे छे, तो तेथी ओछी भूमिकामां स्थित एवा जीवोने प्रारब्ध भोगववु पडे तेमां आश्चर्य कांई नथी जेम ते सर्वज्ञ एवा वीतरागने घनघाति चार कर्म नाश पामवाथी वेदवां पडतां नथी अने फरी ते कर्म उत्पन्न थवाना कारणनी ते सत्रज्ञ एवा वीतरागने स्थिति नथी, तेम ज्ञानीनो निश्चय थये अज्ञान भावथी जीवने उदासीनता थाय छे; अने ते उदासीनताने लीधे भविष्य काळमां ते प्रकारनुं कर्म उपार्जवानुं मुख्य कारण ते जीवने थतु नथी क्वचित् पूर्वानुसार कोई जीवने विपर्यय उदय होय, तोपण ते उदय अनुक्रमे उप शमी क्षय थइ जीव ज्ञानीना मार्गने फरी पामे छे; अने अर्धपुद्गलपरावर्तनमां अवश्य संसारमुक्त थाय छे; पण समकिती जीवने, के सर्वज्ञ वीतरागने, के कोइ अन्य योगी के ज्ञानीने ज्ञाननी प्राप्तिने लीधे उपार्जित प्रारब्ध

वेदवुं पडे नहीं; के दुःख होय नहीं एम सिद्धांत न होई शके. तो पछी अमने तमने मात्र सत्संगनो अल्प लाभ होय त्यां संसारी सर्व दुःख निवृत्त थवां जोइए; एम मानीए तो पछी केवलज्ञानादि निर्थक थाय छे; केमके उपार्जित प्रारब्ध अवेद्युं नाश पामे तो पछी सर्व मार्ग मिथ्या ज ठरे. ज्ञानीना सत्संगे अज्ञानीना प्रसंगनी रुचि आळसे; अने सत्यासत्य विवेक थाय; अनंतानुबंधी क्रोधादि खपे; अनुक्रमे सर्व राग द्वेष क्षय थाय; ए बनवा योग्य छे अने ज्ञानीना निश्चये ते अल्प कालमां अथवा सुगमपणे बने ए सिद्धांत छे; तथापि जे दुःख अवश्य भोगव्ये नाश पामे, एवुं उपार्जित छे ते तो भोगववुं ज पडे एमां कंई संशय थतो नथी. आ विषे वधारे समाधाननी इच्छा होय तो समागमे थई शके. मारू अंतरनुं अंग एवुं छे के, परमार्थ प्रसगथी कोई मुमुक्षुने मारो प्रसग थाय तो जरूर तेने मारा प्रत्ये परमार्थना हेतुनी ज इच्छा रहे तो ज तेनुं श्रेय थाय; पण द्रव्यादि कारणनी कांई पण वांछा रहे; अथवा तेवा व्यवसायनुं मने तेनाथी जणाववुं थाय, तो पछी अनुक्रमे ते जीव मलिन वासनाने पामी, मुमुक्षुतानो नाश करे; एम मने निश्चय रहे छे. अने ते ज कारणथी तमने घणीवार तमारा तरफथी व्यावहारिक प्रसंग लखाइ आव्यो होय त्यारे ठपको आपी जणाव्यु पण हतुं के, माराप्रत्ये तमे आवो व्यवसाय जणाववानुं जेम न थाय तेम जरूर करी करो. अने मारी स्मृतिप्रमाणे आपे ते वात ग्रहण करी हती; तथापि ते प्रमाणे थोडो वखत बनी पाछुं व्यवसाय विषे लखवानुं बने छे; तो आजना मारा पत्रने विचारी जरूर ते वात तमे विसर्जन करशो, अने नित्य तेवी वृत्ति राखशो; तो अवश्य हितकारी थशे; अने मारी आतर वृत्तिने अवश्य उल्लासनुं कारण आप्यु छे एम मने थशे. कोई पण सत्संगप्रसंगमा एम करे तो मारू चित्त बहु विचारमा पडी जाय छे, के गभराय छे; केमके परमार्थने नाश करनारी आ भावना आ जीवने उदयमां आवी एम तमे ज्यारे ज्यारे व्यवसाय विषे लख्युं हशे, त्यारे त्यारे मने घणुंकरीने थयुं हशे; तथापि आपनी वृत्ति विशेष फेर होवाने लीधे कंईक गभराट चित्तमां ओछो थयो हशे. पण हाल तरत तरतना प्रसंग परथी आपे पण ते गभराटनी लगभगना गभराटनुं कारण आप्यु छे एम चित्तमा रहे छे. आ वातनो विशेष निश्चय राखजो. रवजीभाईना कुटुंबने माटे जेम व्यवसाय मारे करवो पडे छे, तेम तमारे माटे मारो करवो होय; तोपण मारा चित्तमा अन्यभाव आवे नहीं.

ॐ

मदनरेखानो अधिकार उत्तराध्यनना नवमा अध्ययनने नमिराज ऋषिनुं चरित्र आप्युं छे तेनी टीकामां छे. ऋषिभद्रपुत्रनो अधिकार भगवतिसूत्रना शतकने उद्देशे आवेलो छे. आ बन्ने अधिकार अथवा बीजा तेवा घणा अधिकार आत्मोपकारी पुरुषप्रत्ये वंदनादि भक्तिनुं निरूपण करे छे; पण जनमंडळना कल्याणनो विचार करतां तेवो विषय चर्चवाथी तमारे दूर रहेवु योग्य छे. अवसर पण तेवो ज छे; माटे तमारे ए अधिकारादि चर्चवामां तदन शान्त रहेवु; पण बीजी रीते जेम ते लोकोनी तमाराप्रत्ये उत्तम लागणी, किंवा भावना थाय तेम वर्त्तवुं. के जे पूर्वापर घणा जीवोना हितनो ज हेतु थाय. ज्यां परमार्थना जिज्ञासु पुरुषोनुं मंडळ होय त्यां, शास्त्रप्रमाण आदि चर्चवा योग्य छे; नहींतो घणुंकरी तेमाथी श्रेय थतुं नथी. आ मात्र एक नानो परिषह छे. योग्य उपायथी प्रवर्त्तवुं, पण उद्वेगवाळुं चित्त न राखवुं.

वस्तुनुं यथार्थस्वरूप जेवुं जाणवुं अनुभववुं तेवुं ज कहेवुं ते सत्य. तेना बे प्रकार छेः **परमार्थसत्य** अने **व्यवहारसत्य. परमार्थसत्य** एटले आत्मा शिवाय बीजो कोई पदार्थ आत्मानो थई शकतो नथी एम निश्चय जाणी भाषा बोलवामा व्यवहारथी देह, स्त्री, पुत्र, मित्र, धन, धान्य, गृह आदि वस्तुओना प्रसंगमां बोलतां पहेलां एक आत्मा शिवाय बीजुं कांइ मारू नथी; ए उपयोग रहेवो जोइए. अन्य आत्माना संबंधी बोलतां आत्मामां जाति,

श्रीमद् राजचंद्र.

वर्ष १६ मा पहेला [1]

१

पुष्पमाळा

१ रात्रि व्यतीक्रमी गई, प्रभात थयो, निद्राथी मुक्त थया भावनिद्रा टाळवानो प्रयत्न करजो

२ व्यतीत रात्रि अने गई जींदगी पर दृष्टि फेरवी जाओ

३ सफळ थयेला वखतने माटे आनंद मानो, अने आजनो दिवस पण सफळ करो निष्फळ थयेला दिवसने माटे पश्चात्ताप करी निष्फळता विस्मृत करो

४ क्षण क्षण जता अनंतकाळ व्यतीत थयो छता सिद्धि थई नहीं

५ सफळजन्य एके बनाव ताराथी जो न बन्यो होय तो फरी फरीने शरमा

६ अघटित कृत्यो थया होय तो शरमाईने मन, वचन, कायाना योगथी ते न करवानी प्रतिज्ञा ले

७ जो तु स्वतंत्र होय तो संसार-समागमे तारा आजना दिवसना नीचे प्रमाणे भाग पाड

१ प्रहर — भक्तिकर्त्तव्य
१ प्रहर — धर्मकर्त्तव्य
१ प्रहर — आहारप्रयोजन
१ प्रहर — विद्याप्रयोजन
२ प्रहर — निद्रा
२ प्रहर — संसारप्रयोजन
८

---

१ बाल्वयनो क्षयोपशम सूचवा अर्थे सोळ वर्षनी वय पहेलानां आ मळी आवेलां वचनो अत्र आप्यां छे
संशोधक

८. जो तुं त्यागी होय तो त्वचा वगरनी वनितानुं स्वरूप विचारीने संसार भणी दृष्टि करजे.

९. जो तने धर्मनुं अस्तित्व अनुकूळ न आवतुं होय तो नीचे कहुं छुं ते विचारी जजे.

तुं जे स्थिति भोगवे छे, ते शा प्रमाणथी ?
आवती कालनी वात शा माटे जाणी शकतो नथी ?
तुं जे इच्छे छे ते शा माटे मळतुं नथी ?
चित्रविचित्रतानुं प्रयोजन शुं छे ?

१०. जो तने अस्तित्व प्रमाणभूत लागतुं होय अने तेना मूळतत्त्वनी आशंका होय तो नीचे कहुं छुं. सर्व प्राणीमां समदृष्टि,—

११. किंवा, कोई प्राणीने जीवित रहित करवुं नहीं, गजा उपरांत तेनाथी काम लेवुं नहीं.

१२. किवा, सत्पुरुषो जे रस्ते चाल्या ते.

१३. मूळतत्त्वमां क्यांय भेद नथी, मात्र दृष्टिमां भेद छे; एम गणी आशय समजी पवित्र धर्ममां प्रवर्त्तन करजे.

१४. तुं गमे ते धर्म मानतो होय तेनो मने पक्षपात नथी, मात्र कहेवानुं तात्पर्य ए के जे राहथी संसारमळ नाश थाय ते भक्ति, ते धर्म अने ते सदाचारने तुं सेवजे.

१५. गमे तेटलो परतंत्र हो तोपण मनथी पवित्रताने विस्मरण कर्या वगर आजनो दिवस रमणीय करजे.

१६. आजे जो तुं दुष्कृतमां दोरातो हो तो मरणने स्मर.

१७. तारा दु.ख सुखना वनावोनी नोंध आजे कोइने दुःख आपवा तत्पर थाय तो संभारी जा.

१८. राजा हो के रंक हो—गमे ते हो, परंतु आ विचार विचारी सदाचार भणी आवजो के आ कायानां पुद्गळ थोडा वखतने माटे मात्र साडात्रण हाथ भूमि मांगनार छे.

१९. तुं राजा हो तो फीकर नहीं, पण प्रमाद न कर, कारण नीचमां नीच, अधममां अधम, व्यभिचारनो, गर्भपातनो, निर्वंशनो, चंडालनो, कसाइनो अने वेश्यानो एवो कण तुं खाय छे. तो पछी ?

२०. प्रजानां दुःख, अन्याय, कर एने तपासी जई आजे ओछां कर. तुं पण हे राजा ! काळने घेर आवेलो परुणो छे.

२१. वकील हो तो एथी अर्धो विचारने मनन करी जजे.

२२ श्रीमत हो तो पैसाना उपयोगने विचारजे रळवानु कारण आने शोधीने कहेजे

२३ धान्यादिकमा व्यापारथी थती असख्य हिंसा सभारी न्यायसपन्न व्यापारमा आने तार चित्त खेंच

२४ जो तु कसाई होय तो तारा जीवना सुखनो विचार करी आजना दिवसमा प्रवेश कर

२५ जो तु समजणो बालक होय तो विद्या भणी अने आज्ञा भणी दृष्टि कर

२६ जो तु युवान होय तो उद्यम अने ब्रह्मचर्य भणी दृष्टि कर

२७ जो तु वृद्ध होय तो मोत भणी दृष्टि करी आजना दिवसमा प्रवेश कर

२८ जो तु स्त्री होय तो तारा पति प्रत्येनी धर्मकरणीने सभार,—दोष थया होय तेनी क्षमा याच अने कुटुम्ब भणी दृष्टि कर

२९ जो तु कवि होय तो असभवित प्रशसाने सभारी जई आजना दिवसमा प्रवेश कर

३० जो तु कृपण होय तो,—

३१ जो तु अमलमस्त होय तो नेपोलियन बोनापार्टेनु बन्ने स्थितिथी स्मरण कर

३२ गई काले कोई कृत्य अपूर्ण रह्यु होय तो पूर्ण करवानो सुविचार करी आजना दिवसमा प्रवेश कर

३३ आजे कोई कृत्यनो आरभ करवा धारतो हो तो विवेकथी समय, शक्ति अने परिणामने विचारी आजना दिवसमा प्रवेश कर

३४ पग मूकता पाप छे, जोता झेर छे, अने माथे मरण रह्यु छे, ए विचारी आजना दिवसमां प्रवेश कर

३५ अघोर कर्म करवामा आजे तारे पडवु होय तो राजपुत्र हो तोपण भिक्षाचरी मान्य करी आजना दिवसमा प्रवेश करजे

३६ भाग्यशाली हो तो तेना आनदमा बीजाने भाग्यशाली करजे, परतु दुर्भाग्यशाली हो तो अन्यनु बुरु करता रोकाई आजना दिवसमा प्रवेश करजे

३७ धर्माचार्य हो तो तारा अनाचार भणी कटाक्ष दृष्टि करी आजना दिवसमा प्रवेश करजे

३८ अनुचर हो तो प्रियमा प्रिय एवा शरीरना निभावनार तारा अधिराजनी निमकहलाली इच्छी आजना दिवसमां प्रवेश करजे

३९ दुराचारी हो तो तारी आरोग्यता, भय, परतत्रता, स्थिति अने सुख ए विचारी आजना दिवसमा प्रवेश करजे

४० दुखी हो तो आजीविका (आजनी) जेटली आशा राखी आजना दिवसमा प्रवेश करजे

४१. धर्मकरणीनो अवश्य वखत मेळवी आजनी व्यवहारसिद्धिमां तुं प्रवेश करजे.

४२. कदापि प्रथम प्रवेशे अनुकूळता न होय तोपण रोज जता दिवसनुं स्वरूप विचारी आजे गमे त्यारे पण ते पवित्र वस्तुनुं मनन करजे.

४३. आहार, विहार, निहार ए संबंधीनी तारी प्रक्रिया तपासी आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

४४. तुं कारीगर हो तो आळसनो अने शक्तिना गेरउपयोगनो विचार करी जई आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

४५. तुं गमे ते धंधार्थी हो, परंतु आजीविकार्थे अन्यायसंपन्न द्रव्य उपार्जन करीश नहीं.

४६. ए स्मृति ग्रहण कर्या पछी शौचक्रियायुक्त थई भगवद्भक्तिमां लीन थई क्षमापना याच.

४७. संसारप्रयोजनमां जो तुं तारा हितने अर्थे अमुक समुदायनुं अहित करी नाखतो हो तो अटकजे.

४८. जुलमीने, कामीने, अनाडीने उत्तेजन आपतो हो तो अटकजे.

४९. ओछामां ओछो पण अर्ध प्रहर धर्मकर्त्तव्य अने विचारसंपत्तिमां ग्राह्य गणजे.

५०. जींदगी टूंकी छे, अने जंजाळ लांबी छे, माटे जंजाळ टूंकी कर तो सुखरूपे जींदगी लांबी लागशे.

५१. स्त्री, पुत्र, कुटुंब, लक्ष्मी इत्यादि बधां सुख तारे घेर होय तोपण ए सुखमां गौणता-ए दुःख रह्युं छे, एम गणी आजना दिवसमां प्रवेश कर.

५२. पवित्रतानुं मूळ सदाचार छे.

५३. मन तुरंगी थई जतुं जाळववाने,—

५४. वचन शांत, मधुर, कोमळ, सत्य अने शौच बोलवानी सामान्य प्रतिज्ञा लई आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

५५. काया मळमूत्रनुं अस्तित्व छे, ते माटे "हुं आ शुं अयोग्य प्रयोजन करी आनंद मानुं छुं?" एम आजे विचारजे.

५६. तारे हाथे कोइनी आजीविका आजे तूटवानी होय तो,—

५७. आहारक्रियामां हवे तें प्रवेश कर्यो. मिताहारी अकबर सर्वोत्तम बादशाह गणायो.

५८. जो आजे दिवसे तने सुवानुं मन थाय, तो ते वखते ईश्वरभक्तिपरायण थजे, के सत्-शास्त्रनो लाभ लई लेजे.—

५९ हुं ममत्व छुं के एम थवुं दुर्घट छे, तोपण अभ्यास सर्वनो उपाय छे

६० चालुं आवतुं वैर आजे निर्मूळ कराय तो उत्तम, नहीं तो तेनी सावचेती राखजे

६१ तेम ज नवुं वैर वधारीश नहीं, कारण वैर करी केटलो काळ सुख भोगववुं छे ? ए विचार तत्त्वज्ञानीओ करेछे

६२ महारंभी—हिंसायुक्त—व्यापारमां आजे पडवुं पडतुं होय तो अटकजे

६३ बहोळी लक्ष्मी मळतां छतां आजे अन्यायथी कोइनो जीव जतो होय तो अटकजे

६४ वखत अमूल्य छे—ए वात विचारी आजना दिवसनी २१६००० विपळनो उपयोग करजे

६५ वास्तविक सुख मात्र विरागमां छे माटे जंजाळमोहिनीथी आजे अभ्यंतरमोहिनी वधारीश नहीं

६६ नवराशनो दिवस होय तो आगळ कहेली स्वतन्त्रता प्रमाणे चालजे

६७ कोई प्रकारनी निष्पापी गम्मत किंवा अन्य कंई निष्पापी साधन आजनी आनन्दनीय वाते माटे शोधजे

६८ सुयोजक कृत्य करवामां दोरावुं होय तो विलंब करवानो आजनो दिवस नथी, कारण आज जेवो मंगळदायक दिवस बीजो नथी

६९ अधिकारी हो तोपण प्रजाहित भूलीश नहीं, कारण जेनुं (राजानुं) तुं लुण खाय छे, ते पण प्रजाना मानीता नोकर छे

७० व्यावहारिक प्रयोजनमां पण उपयोगपूर्वक विवेकी रहेवानी सत्प्रतिज्ञा लई आजना दिवसमां वर्तजे

७१ सायंकाळ थया पछी विशेष शान्ति लेजे

७२ आजना दिवसमां आटली वस्तुने बाध न आवे तोज वास्तविक विचक्षणता गणाय

१ आरोग्यता   २ महत्ता

३ पवित्रता   ४ फरज

७३ जो आजे तारायी कोई महान् काम थतुं होय तो तारां सर्व सुखनो भोग पण आपी देजे

७४ करज ए नीच रज (क+रज) छे, करज ए यमना हाथथी नीपजेली वस्तु छे, (कर+ज) कर ए राक्षसी राजाना जुल्मी करनो धारनार छे ए होय तो आजे वळावजे, अने नवुं करतां अटकजे

७५. दिवस संबंधी कृत्यनो गणित भाग हवे जोई जा.

७६. सवारे स्मृति आपी छे, छतां कंइ अयोग्य थयुं होय तो पश्चात्ताप कर अने शिक्षा ले.

७७. कंइ परोपकार, दान, लाभ के अन्यनुं हित करीने आव्यो हो तो आनंद मानी निर-भिमानी रहे.

७८. जाणतां अजाणतां पण विपरीत थयुं होय तो हवे ते माटे अटकजे.

७९. व्यवहारनो नियम राखजे अने नवराशे संसारनी निवृत्ति शोधजे.

८०. आज जेवो उत्तम दिवस भोगव्यो, तेवी तारी जींदगी भोगववाने माटे तुं आनंदित था तो ज आ०

८१. आज जे पळे तुं मारी कथा मनन करे छे, ते ज तारुं आयुष्य समजी सद्वृत्तिमां दोराजे.

८२. सत्पुरुष विदूरना कह्या प्रमाणे आजे एवुं कृत्य करजे के रात्रे सुखे सुवाय.

८३. आजनो दिवस सोनेरी छे, पवित्र छे—कृतकृत्य थवारूप छे, एम सत्पुरुषोए कह्युं छे; माटे मान्य कर.

८४. जेम बने तेम आजना दिवस संबंधी, स्वपत्नि संबंधी पण विषयासक्त ओछो रहेजे. आत्मिक अने शारीरिक शक्तिनी दिव्यतानुं ते मूळ छे. ज्ञानीओनुं ए अनुभवसिद्ध वचन छे.

८५. तमाकु सुंघवा जेवुं नानुं व्यसन पण होय तो आजे पूर्ण कर.—(०) नविन व्यसन करतां अटक.

८६. देशकाल, मित्र ए सघळांनो विचार सर्व मनुष्ये आ प्रभातमां स्वशान्ति अर्थे करवो उचित छे.

८७. आजे केटला सत्पुरुषोनो समागम थयो, आजे वास्तविक आनंदस्वरूप शुं थयुं? ए चिंतवन विरला पुरुषो करे छे.

८८. आजे तुं गमे तेवा भयंकर पण उत्तम कृत्यमां तत्पर हो तो नाहिम्मत थईश नहीं.

८९. शुद्ध सच्चिदानंद, करुणामय परमेश्वरनी भक्ति ए आजनां तारां सत्कृत्यनुं जीवन छे.

९०. तारुं, तारा कुटुंबनुं, मित्रनुं, पुत्रनुं, पत्निनुं, मातापितानुं, गुरुनुं, विद्वाननुं, सत्पुरुषनुं यथाशक्ति हित, सन्मान, विनय, लाभनुं कर्त्तव्य थयुं होय तो आजना दिवसनी ते सुगंध छे.

९१. जेने घेर आ दिवस क्लेश वगरनो, स्वच्छताथी, शौचताथी, संपथी, संतोषथी, सौम्यताथी, स्नेहथी, सभ्यताथी, सुखथी जशे तेने घेर पवित्रतानो वास छे.

तरवार बहादुर टेक धारी पूर्णताना पेखिया,
हाथी हणे हाथे करी ए केसरी सम देखिया,
एवा भला भडवीर ते अंते रहेला रोईने,
जन जाणीए मन मानीए नव काळ मूके कोईने ७

३

धर्मविषे

कवित

साह्यबी सुखद होय, मानतणो मद होय,
खमा खमा खुद होय, ते ते कशा कामनुं ?
जुवानीनुं जोर होय, ऐशनो अंकोर होय,
दोलतनो दोर होय, एते सुख नामनुं,
वनिता विलास होय, प्रौढता प्रकाश होय,
दक्ष जेवा दास होय, होय सुख धामनुं,
वदे रायचंद एम, सद्धर्मने धार्या विना,
जाणी लेजे सुख एतो, बेएक बदामनुं ! १०

मोह मान मोडवाने, फेलपणुं फोडवाने,
जाळफंद तोडवाने, हेते निज हाथथी,
कुमतिने कापवाने, सुमतिने स्थापवाने,
ममत्वने मापवाने, सकळ सिद्धांतथी,
महा मोक्ष माणवाने, जगदीश जाणवाने,
अजन्मता आणवाने, वळी भली भातथी,
अलौकिक अनुपम, सुख अनुभववाने,
धर्म धारणाने धारो, खरे खरी खांतथी

दिनकर विना जेवो, दिननो देखाव दीसे,
शशि विना जेवी रीते, शर्वरी सुहाय छे,
प्रजापति विना जेवी, प्रजा पुरतणी पेखो,
सुरस विनानी जेवी, कविता कहाय छे,
सलील विहीन जेवी, सरितानी शोभा अने,
भर्तार विहीन जेवी, भामिनी भळाय छे,

वदे रायचंद वीर, सद्धर्मने धार्या विना,
मानवी महान तेम, कुकर्मी कळाय छे. ३.

चातुरो चोंपेथी चाही चिंतामणी चित्त गणे,
पंडितो प्रमाणे छे पारसमणी प्रेमथी;
कवियो कल्याणकारी, कल्पतरु कथे जेने,
सुधानो सागर कथे, साधु शुभ क्षेमथी;
आत्मना उद्धारने, उमंगथी अनुसरो जो,
निर्मळ थवाने काजे, नमो नीतिनेमथी;
वदे रायचंद वीर, एवुं धर्मरूप जाणी,
" धर्मवृत्ति ध्यान धरो, विलखो न वे'मथी. " ४.

४.

१. अयत्नाथी चालतां प्राणभूतनी हिंसा थाय. (तेथी) पाप कर्म बांधे; तेनुं कडवुं फळ प्राप्त थाय.

२. अयत्नाथी उभा रहेतां प्राणभूतनी हिंसा थाय. (तेथी) पापकर्म बांधे; तेनुं कडवुं फळ प्राप्त थाय.

३. अयत्नाथी शयन करतां प्राणभूतनी हिंसा थाय. (तेथी) पापकर्म बांधे; तेनुं कडवुं फळ प्राप्त थाय.

४. अयत्नाथी आहार लेतां प्राणभूतनी हिंसा थाय. (तेथी) पापकर्म बांधे; तेनुं कडवुं फळ प्राप्त थाय.

५ अयत्नाथी बोलतां प्राणभूतनी हिंसा थाय. (तेथी) पापकर्म बांधे; तेनुं कडवुं फळ प्राप्त थाय.

६. केम चाले ? केम उभो रहे ? केम बेसे ? केम शयन करे ? केम आहार ले ? केम बोले ? तो पापकर्म न बांधे ?

७. यत्नाथी चाले; यत्नाथी उभो रहे; यत्नाथी बेसे; यत्नाथी शयन करे; यत्नाथी आहार ले, यत्नाथी बोले; तो पापकर्म न बांधे.

८. सर्व जीवने पोताना आत्मा समान लेखे; मन वचन कायाथी सम्यक् प्रकारे सर्व जीवने जुए, प्रीति आश्रवथी आत्माने दमे तो पापकर्म न बांधे.

९. तेमां प्रथमस्थानमां महावीर देवे सर्व आत्माथी संयमरूप, निपुण अहिंसा देखीने उपदेशी.

१० जगत्मा जेटला त्रस अने स्थावर प्राणीओ छे तेने, जाणता–अजाणता हणवा नहीं, तेम ज हणाववा नहीं

११ सर्व जीवो जीवितने इच्छे छे, मरणने इच्छता नथी, ए कारणथी प्राणीनो भयकर वध निर्ग्रंथे तजवो

१२ पोताने माटे, परने माटे, क्रोधथी के भयथी प्राणीओने कष्ट थाय तेवु असत्य बोलवु नहीं, तेमज बोलाववु नहीं

१३ मृषावादने सर्व सत्पुरुषोए निषेध्यो छे,–प्राणीने ते अविश्वास उपजावे छे ते माटे, तेनो त्याग करवो

१४ सचित् के अचित्–थोडो के घणो, ते एटला सुधी के, दतशोधन माटे एक सळी जेटलो परिग्रह, ते पण माग्या विना लेवो नहीं

१५ पोते अयाच्यु लेवु नहीं, तेम बीजा पासे लेवराववु नहीं, तेमज अन्य लेनारने रूडु कर्यु एम कहेवु नहीं;—

—जे सयति पुरुषो छे ते एम करे छे

१६ महा रौद्र एवु अब्रह्मचर्य, प्रमादने रहेवानु स्थळ, चारित्रनो नाश करनार, ते आ जगत्मा मुनि आचरे नहीं

१७ अधर्मनु मूळ, महा दोषनी जन्मभूमिका एवा जे मैथुनना आलाप प्रलाप तेनो निर्ग्रंथे त्याग करवो

१८ सिंधालुण, मीठु, तेल, घी, गोळ, ए वगेरे आहारक पदार्थो ज्ञातपुत्रना वचनमां प्रीतिवाळा जे मुनियो छे ते, रात्रिवास राखे नहीं

१९ लोभथी तृणनो पण स्पर्श करवो नहीं, जे कई पदार्थ रात्रिवास राखवा इच्छे ते, मुनि नहीं पण गृहस्थ

२० जे वस्त्र, पात्र, कामळा, रजोहरण छे, ते पण, सयमनी रक्षा माटे थईने साधु धारण करे, नहींतो त्यागे

२१ सयमनी रक्षा अर्थे राखवा पडे छे तेने परिग्रह न कहेवो, एम छकायना रक्षक ज्ञातपुत्रे कह्यु छे, पण मूर्छाने परिग्रह कहेवो, एम पूर्वमहर्षियो कहे छे

२२ तत्त्वज्ञाने पामेला मनुष्यो छकायना रक्षणने माटे थईने तेटलो परिग्रह मात्र राखे, बाकी पोताना देहमा ममत्व आचरे नहीं (आ देह मारो नथी, ए उपयोगमा ज रहे)

२३. निरंतर तपश्चर्या, आश्चर्य!—जेने सर्व सर्वज्ञे वखाण्यो एवो संयम तेने अविरोधक उपजीवनरूप एक वखतनो आहार लेवो.

२४. त्रस अने स्थावर जीवो,—स्थूल तेम सूक्ष्म जातिना,—रात्रिए देखाता नथी माटे, ते वेळा आहार केम करे?

२५. पाणी अने बीज आश्रित प्राणीओ पृथ्विए पड्या होय त्यांथी चालवुं ते, दिनने विषे निषेध्युं छे; तो रात्रिए तो भिक्षाए क्यांथी जई शके?

२६. ए हिंसादिक दोषो देखीने ज्ञातपुत्र भगवाने एम उपदेश्युं के सर्व प्रकारना आहार रात्रिए निर्ग्रंथो भोगवे नहीं.

२७. पृथ्विकायनी हिंसा मनथी, वचनथी अने कायाथी सुसमाधिवाळा साधुओ करे नहीं, करावे नहीं, करतां अनुमोदन आपे नहीं.

२८. पृथ्विकायनी हिंसा करतां तेने आश्रये रहेलां चक्षुगम्य अने अचक्षुगम्य एवां विविध त्रस प्राणीओ हणाय,—

२९. ते माटे, एम जाणीने, दुर्गतिने वधारनार ए पृथ्विकायना समारंभरूप दोषने आयुष्यपर्यंत त्यागवो.

३०. जळकायनी मन, वचन अने कायाथी सुसमाधिवाळा साधुओ हिंसा करे नहीं, करावे नहीं, करनारने अनुमोदन आपे नहीं.

३१. जळकायनी हिंसा करतां तेने आश्रये रहेलां चक्षुगम्य अने अचक्षुगम्य एवां त्रस जातिनां विविध प्राणीओनी हिंसा थाय,—

३२. ते माटे, एवुं जाणीने, जळकायनो समारंभ दुर्गतिने वधारनार दोष छे तेथी, आयुष्यपर्यंत त्यागवो.

३३. मुनि अग्निकायने इच्छे नही; सर्व थकी भयंकर एवुं ए जीवने हणवामां तीक्ष्ण शस्त्र छे.

३४. पूर्व, पश्चिम, उंची, खुणानी, नीची, दक्षिण अने उत्तर—ए सर्व दिशामां रहेला जीवोने अग्नि भस्म करे छे.

३५. प्राणीनो घात करवामां अग्नि एवो छे, एम संदेह रहित मानो, अने एम छे तेथी, दीवा माटे के तापवा माटे संयति अग्नि सळगावे नहीं.

३६. ते कारणथी दुर्गतिदोषने वधारनार एवो अग्निसमारंभ आयुष्यपर्यंत मुनि करे नहीं.

३७. प्रथम ज्ञान अने पछी दया (एम अनुभव करीने) सर्व संयमी रहे. अज्ञानी (संयममां) शुं करे, के जो ते कल्याण के पाप जाणतो नथी?

३८ श्रवण करीने कल्याणने जाणवु जोइए, पापने जाणवु जोइए, बन्नेने श्रवण करीने जाण्या पछी जे श्रेय होय, ते समाचरवु जोईए

३९ जे जीव एटले चैतन्यनु स्वरूप जाणतो नथी, अजीव एटले जे जडनु स्वरूप जाणतो नथी, के ते बन्नेना तत्त्वने जाणतो नथी ते साधु सयमनी वात क्याथी जाणे ?

४० जे चैतन्यनु स्वरूप जाणे, जे जडनु स्वरूप जाणे, तेमज ते बन्नेनु स्वरूप जाणे, ते साधु सयमनु स्वरूप जाणे

४१ ज्यारे जीव अने अजीव ए बन्नेने जाणे, त्यारे सर्व जीवनी बहु प्रकारे गति–आगतिने जाणे

४२ ज्यारे सर्व जीवनी बहु प्रकारे गति—आगतिने जाणे त्यारेज, पुण्य, पाप अने बध, मोक्षने जाणे

४३ ज्यारे पुण्य, पाप, बध अने मोक्षने जाणे त्यारे, मनुष्य सबधी अने देव सबधी भोगनी इच्छाथी निवृत्त थाय

४४ ज्यारे देव अने मानव सबधी भोगथी निवृत्त थाय त्यारे सर्व प्रकारना बाह्य अने अभ्यतर सयोगने त्याग करी शके

४५ ज्यारे बाह्याभ्यतर सयोगनो त्याग करे त्यारे, द्रव्य–भाव मुड थइने मुनिनी दिक्षा ले

४६ ज्यारे मुड थइने मुनिनी दिक्षा ले त्यारे उत्कृष्ट सवरनी प्राप्ति करे, अने उत्तम धर्मनो अनुभव करे

४७ ज्यारे उत्कृष्ट सवरनी प्राप्ति करे अने उत्तम धर्ममय थाय त्यारे कर्मरूप रज, अबोधि, कलुष ए रूपे जीवने मलिन करी रही छे तेने खखेरे

४८ अबोधि कलुषनी उत्पन्न थयेली कर्मरजो खखेरे त्यारे, सर्व ज्ञानी थाय अने सम्यक् दर्शनवाळो थाय

४९ ज्यारे सर्व ज्ञान अने सर्व दर्शननी प्राप्ति थाय त्यारे, निरागी थईने ते केवली लोकालोकनु स्वरूप जाणे

५० निरागी थईने केवळी ज्यारे लोकालोकनु स्वरूप जाणे त्यारे, पछी मन, वचन, कायाना योगने निरुधीने शैलेसी अवस्थाने प्राप्त थाय

५१ ज्यारे योगने निरुधीने शैलेसी अवस्थाने प्राप्त थाय त्यारे सर्व कर्मनो क्षय करी निरजन थइने सिद्धि प्रत्ये जाय

५.

उपयोग त्यां धर्म छे.

महावीर देवने नमस्कार.

१ छेवटनो निर्णय थवो जोईए.

२ सर्व प्रकारनो निर्णय तत्त्वज्ञानमां छे?

३ आहार, विहार, निहारनी नियमितता.

४ अर्थनी सिद्धि.

आर्य—जीवन.

उत्तम पुरुषोए आचरण कर्युं छे. [अंगत.

६.

नित्य—स्मृति.

१. जे महाकाम माटे तुं जन्म्यो छे, ते महाकामनुं अनुप्रेक्षण कर.

२. ध्यान धरी जा, समाधिस्थ था.

३. व्यवहार कामने विचारी जा; जेनो प्रमाद थयो छे ते माटे हवे प्रमाद न थाय तेम कर; जेमां साहस थयुं होय, तेमांथी हवे तेवुं न थाय, तेवो बोध ले.

४. दृढयोगी छो, तेवो रहे.

५. कोई पण अल्प भूल तारी स्मृतिमांथी जती नथी, ए महाकल्याण छे.

६. लोपाईश नहीं.

७. महागंभिर था.

८. द्रव्यक्षेत्र, काळ, भाव विचारी जा.

९. यथार्थ कर.

१०. कार्यसिद्धि करीने चाल्यो जा. [अंगत.

७.

वचनामृत.

१. आतो अखंड सिद्धांत मानजो के संयोग, वियोग, सुख, दुःख, खेद, आनंद, अणराग, अनुराग इत्यादि योग कोई व्यवस्थित कारणने लईने रह्यां छे.

२. एकांत भावी के एकांत न्यायदोषने सन्मान न आपजो.

३. कोइनो पण समागम करवो योग्य नथी छतां ज्यां सुधी तेवी दशा न थाय त्यां सुधी सत्पुरुषनो समागम अवश्य सेववो घटे छे.

४ कोईने अंतःकरण आपशो नहीं, आपो तेथी भिन्नता राखशो नहीं, भिन्नता राखो त्या अंतःकरण आप्यु ते न आप्या समान छे
५ एक भोग भोगवे छे छता कर्मनी वृद्धि नथी करतो, अने एक भोग नथी भोगवतो छता कर्मनी वृद्धि करे छे, ए आश्चर्यकारक पण समजवा योग्य कथन छे
६ योगानुयोगे बनेलु कृत्य बहु सिद्धिने आपे छे
७ आपणे जेनाथी परतर पाम्या तेने सर्वस्व अर्पण करता अटकशो नहीं
८ लोकापवाद सहन करवा के जेथी ते ज लोको पोते करेला अपवादनो पुन पश्चात्ताप करे
९ हजारो उपदेशवचनो साभळ्या करता तेमाना थोडा वचनो पण विचारवा ते विशेष कल्याणकारी छे
१० नियमथी करेलु काम त्वराथी थायछे, धारेली सिद्धि आपेछे, आनदना कारणरूप थई पडे छे
११ ज्ञानीओए एकत्र करेला अद्भुत निधिना उपभोगी थाओ
१२ स्त्रीजातिमा जेटलु मायाकपट छे तेटलु भोळपणु पण छे
१३ पठन करवा करता मनन करवा भणी वहु लक्ष आपजो
१४ महापुरुषना आचरण जोवा करता तेनु अतःकरण जोवु ए वधारे परीक्षा छे
१५ वचनसप्तशती पुन पुन स्मरणमा राखो
१६ महात्मा थवु होय तो उपकारबुद्धि राखो, सत्पुरुषना समागममा रहो, आहार, निद्रा रात्रिमा अल्प अने नियमित रहो, सत्शास्त्रनु मनन करो, उंची श्रेणिमां लक्ष राखो
१७ ए एके न होय तो समजीने आनद राखता शीखो
१८ वर्त्तनमां बालक थाओ, सत्यमा युवान थाओ, ज्ञानमा वृद्ध थाओ
१९ राग करशो नहीं, करशो तो सत्पुरुष पर करशो, द्वेष करशो नहीं, करशो तो कुशील पर करशो
२० अनतज्ञान, अनतदर्शन, अनतचारित्र, अने अनत वीर्यथी अभेद एवा आत्मानो एक पळ पण विचार करो
२१ मनने वश कर्युं तेणे जगत्ने वश कर्युं
२२ आ ससारने शु करवो ? अनत वार थयेली माने आजे स्त्रीरूपे भोगवीए छीए
२३ निर्ग्रंथता धारण करता पहेला पूर्ण विचार करजो, ए लईने खामी आणवा करतां अल्पारंभी थजो
२४ समर्थ पुरुषो कल्याणनु स्वरूप पोकारी पोकारीने कही गया, पण कोई विरला ज ते यथार्थ समजाशु

२५. स्त्रीना स्वरूप पर मोह थतो अटकाववाने वगर त्वचानुं तेनुं रूप वारंवार चितववा योग्य छे.

२६. कुपात्र पण सत्पुरुषना मुकेला हस्तथी पात्र थाय छे. जेम छागथी शुद्ध थयेलो सोमल शरीरने निरोगी करे छे.

२७. आत्मानुं सत्यस्वरूप एक शुद्ध सच्चिदानंदमय छे, छतां भ्रांतिथी भिन्न भासेछे. जेम त्रांसी आंख करवाथी चंद्र बे देखाय छे.

२८. यथार्थ वचन ग्रहवामां दंभ राखशो नहीं, के आपनारनो उपकार ओळवशो नहीं.

२९. अमे बहु विचार करीने आ मूळतत्त्व शोध्युं छे के,–" गुप्त चमत्कार ज सृष्टिना लक्षमां नथी. "

३०. रडावीने पण बच्चांना हाथमां रहेलो सोमल लई लेवो.

३१. निर्मळ अंतःकरणथी आत्मानो विचार करवो योग्य छे.

३२. ज्यां 'हुं' माने छे त्यां 'तुं' नथी, ज्यां 'तुं' माने छे त्यां 'हुं' नथी.

३३. हे जीव ! हवे भोगथी शांत था, शांत. विचार तो खरो के एमां कयुं सुख छे ?

३४. बहु कंटाळीने संसारमां रहीश नहीं.

३५. सत्ज्ञान अने सत्शीळने साथे दोरजे.

३६. एकथी मैत्री करीश नहीं, कर तो आखा जगत्‌थी करजे.

३७. महा सौंदर्यथी भरेली देवांगनाना क्रीडा विलास निरीक्षण करता छतां जेना अंतःकरणमां कामथी विशेष विशेष विराग छूटे छे तेने धन्य छे.

३८. तेने त्रिकाळ नमस्कार छे.

३९. भोगना वखतमां योग सांभरे ए हळुकर्मिनुं लक्षण छे.

४०. आटलुं होय तो हुं मोक्षनी इच्छा करतो नथीः आखी सृष्टि सत्शीळने सेवे, नियमित आयुष्य, निरोगी शरीर, अचळ प्रेमी प्रेमदा, आज्ञांकित अनुचर, कुळदीपक पुत्र, जीवनपर्यंत बाल्यावस्था, आत्मतत्त्वनुं चिंतवन.

४१. एम कोई काळे थवानुं नथी, माटे हुं तो मोक्षने ज इच्छुं छुं.

४२. सृष्टि सर्व अपेक्षाए अमर थशे ?

४३. शुक्ल निर्जनावस्थाने हुं बहु मान्य करुं छुं.

४४. सृष्टिलीलामां शांतभावथी तपश्चर्या करवी ए पण उत्तम छे.

४५. एकांतिक कथन कथनार ज्ञानी न कही शकाय.

४६. शुक्ल अंत.करण विना मारां कथनोने कोण दाद आपशे ?

४७. ज्ञातपुत्र भगवानना कथननी ज बलिहारी छे.

४८ देव देवीनी तुष्टमानताने शुं करीशुं ? जगत्नी तुष्टमानताने शुं करीशुं ? तुष्टमानता सत्पुरुषनी इच्छो

४९ हुं सच्चिदानंद परमात्मा छुं

५० एम समजो के तमे तमारा आत्माना हित माटे प्रवर्तवानी अभिलाषा राखता छता एथी निराशा प्राप्त थई तो ते पण तमारुं आत्महित ज छे

५१ तमारा शुभ विचारमा पार पडो, नहीं तो, स्थिर चित्तथी पार पड्या छो एम समजो

५२ ज्ञानीओ अंतरंग खेद अने हर्षथी रहित होय छे

५३ ज्यांसुधी ते तत्त्वनी प्राप्ति नहीं थाय त्यांसुधी मोक्षनी तात्पर्यता मळशे नहीं

५४ संसाररूपी कुटुंबने घेर आपणो आत्मा परोणा दाखल छे

५५ एज भाग्यशाळी, जे दुर्भाग्यशाळीनी दया खाय छे

५६ शुभ द्रव्य ए शुभ भावनुं निमित्त महर्षियो कहे छे

५७ स्थिर चित्त करीने धर्म अने शुक्ल ध्यानमा प्रवृत्ति करो

५८ परिग्रहनी मूर्छा पापनुं मूळ छे

५९ जे कृत्य करवा वखते व्यामोहसंयुक्त खेदमा छो, अने परिणामे पण पस्ताओ छो, तो ते कृत्यने पूर्वकर्मनो दोष ज्ञानीओ कहे छे

६० जडभरत अने जनक विदेहीनी दशा मने प्राप्त थाओ

६१ सत्पुरुषना अंतःकरणे आचर्यो, किंवा कह्यो ते धर्म

६२ अंतरंग मोहग्रंथी जेनी गई ते परमात्मा छे .

६३ व्रत लईने उल्लासित परिणामे भागशो नहीं

६४ एक निष्ठाए ज्ञानीनी आज्ञा आराधता तत्त्वज्ञान प्राप्त थाय छे

६५ क्रिया ए कर्म, उपयोग ए धर्म, परिणाम ए बंध, भ्रम ए मिथ्यात्व, शोकने संभारवो नहीं, आ उत्तम वस्तु ज्ञानीओए मने आपी

६६ जगत् जेम छे तेम तत्त्वज्ञाननी दृष्टिए जुओ

६७ श्रीगौतमने चार वेद पठन करेला जोवाने श्रीमत् महावीर स्वामीए सम्यक्नेत्र आप्या हता

६८ भगवतीमा कहेली पुद्गल नामना परिव्राजकनी कथा तत्त्वज्ञानीओनुं कहेलुं सुंदर रहस्य छे

६९ वीरना कहेला शास्त्रोमा सोनेरी वचनो छूटक छूटक अने गुप्त छे

७० सम्यक्नेत्र पामीने तमे गमे ते धर्मशास्त्र विचारो तोपण आत्महित प्राप्त थशे

७१ कुदरत, आ तारो प्रबल अन्याय छे के, मारी धारेली नीतिए मारो काल व्यतीत करावती नथी ! (कुदरत ते पूर्वकर्म)

७२. माणस परमेश्वर थाय छे एम, ज्ञानीओ कहेछे.
७३. उत्तराध्ययन नामनुं जैनसूत्र तत्त्वदृष्टिए पुनः पुनः अवलोको.
७४. जीवतां मराय तो फरी मरवुं न पडे. एवुं मरण इच्छवा योग्य छे.
७५. कृतघ्नता जेवो एके महा दोष मने लागतो नथी.
७६. जगत्मां मान न होत तो अहीं ज मोक्ष होत!
७७. वस्तुने वस्तुगते जुओ.
७८. धर्मनुं मूळ वि०. छे.
७९. तेनुं नाम विद्या के जेनाथी अविद्या प्राप्त न थाय.
८०. वीरना एक वाक्यने पण समजो.
८१. अहंपद, कृतघ्नता, उत्सूत्रपरुपणा, अविवेकधर्म ए माठी गतिनां लक्षणो छे.
८२. देह अने देहार्थममत्व ए मिथ्यात्व लक्षण छे.
८३. अभिनिवेशना उदयमां उत्सूत्र परुपणा न थाय तेने, हुं महा भाग्य, ज्ञानीओना कहेवाथी कहुं छुं.
८४. स्याद्वाद शैलीए जोतां कोई मत असत्य नथी.
८५. स्वादनो त्याग ए आहारनो खरो त्याग ज्ञानीओ कहेछे.
८६. अभिनिवेश जेवुं एके पाखंड नथी.
८७. आ कालमां आटलुं वध्युंः—झाझा मत, झाझा तत्त्वज्ञानीओ, झाझी माया अने झाझो परिग्रहविशेष.
८८. आखा जगत्ना शिष्य थवारूप दृष्टि जेणे वेदी नथी ते सद्गुरु थवाने योग्य नथी.
८९. कोई पण शुद्धाशुद्ध धर्मकरणी करतो होय तो तेने करवा द्यो.
९०. आत्मानो धर्म आत्मामां ज छे.
९१. महावीरे जे ज्ञानथी आ जगत्ने जोयुं छे ते ज्ञान, सर्व आत्मामां छे, पण आविर्भाव करवो जोइए.
९२. बहु छकी जाओ तोपण महावीरनी आज्ञा तोडशो नहीं. गमे तेवी शंका थाय तोपण मारी वती वीरने निःशंक गणजो.
९३. पार्श्वनाथ स्वामीनुं ध्यान योगीओए अवश्य स्मरवुं जोइए छीए. निः० ए नागनी छत्रछाया वेळानो पार्श्वनाथ ओर हतो!
९४. पवित्र पुरुषोनी कृपादृष्टि ए ज सम्यक्दर्शन छे.
९५. भर्तृहरीए कहेलो त्याग विशुद्ध बुद्धिथी विचारतां घणी ऊर्ध्वज्ञानदशा थतां सुधी वर्त्ते छे.
९६. शिथिल बंधदृष्टिथी नीचे आवीने ज विखेराई जाय. (जो निर्जरामां आवे तो—)

९७ सत्पुरुषो कहेता नथी, करता नथी, छता तेनी सत्पुरुषता निर्विकार मुखमुद्रामां रही छे
९८ संस्थानविचयध्यान पूर्वधारीओने प्राप्त थतुं हशे एम मानवुं योग्य लागे छे तमे पण तेनो ध्यावन करो
९९ आत्मा जेवो कोई देव नथी
१०० कोण भाग्यशाळी ? "अविरती सम्यग्दृष्टि के विरती ?"
१०१ कोईनी आजीविका तोडशो नहीं

८

भाई, आटलुं तारे अवश्य करवा जेवुं छे —

१ देहमा विचार करनार बेठो छे ते देहथी भिन्न छे ? ते सुखी छे के दुखी ? ए संभारी ले
२ दुःख लागशे ज, अने दुःखना कारणो पण तने दृष्टिगोचर थशे, तेम छता कदापि न थाय तो मारा ० कोई भागने वांचीजा, एटले सिद्ध थशे, ते टाळवा माटे जे उपाय छे ते एटलो ज के, तेथी बाह्याभ्यंतर रहित थवु
३ रहित थवाय छे, ओर दशा अनुभवाय छे, ए प्रतिज्ञापूर्वक कहुं छु
४ ते साधन माटे सर्वसंगपरित्यागी थवानी आवश्यकता छे "निर्ग्रंथ सद्गुरुना चरणमां जईने पडवुं योग्य छे "
५. जेवा भावथी पडाय तेवा भावथी सर्वकाळ रहेवा माटेनी विचारणा प्रथम करी ले जो तने पूर्वकर्म बळवान लागतां होय तो अत्यागी, देशत्यागी रहीने पण ते वस्तुने विसारीश नहीं
६ प्रथम गमे तेम करी तुं तारुं जीवन जाण जाणवु शा माटे के भविष्यसमाधि थवा अत्यारे अप्रमादी थवु
७ ते आयुष्यनो मानसिक आत्मोपयोग तो निवदर्गां राख
८ जीवन थडु टूकु छे, उपाधि बहु छे, अने त्याग थई शके तेम नथी तो, नीचेनी वात पुन पुन स्मरणमां राख
   १ जिज्ञासा ते वस्तुनी राखवी
   २ संसारने बंधन मानवुं
   ३ पूर्वकर्म नथी एम गणी प्रत्येक धर्म सेव्या जवो तेम छतां पूर्वकर्म नडे तो शोक करवो नहीं
   ४ देहनी जेटली चिंता राखे छे तेटली नहीं पण एथी अनंत गणी चिंता आत्मानी राख, कारण अनंत भव एक भवमां टाळवा छे

५. न चाले तो प्रतिश्रोती था.
६. जेमांथी जेटलुं थाय तेटलुं कर.
७. परिणागिक विचारवाळो था.
८. अनुत्तरवासी थईने वर्त्त.
९. छेवटनुं समये समये चूकीश नहीं. एज मलागण, अने एज धर्म.
समजीने अल्पभाषी थनारने पश्चात्ताप करवानो थोडो ज अवसर नसवे.

९.

हे नाथ ! सातमी तमतमप्रभा नरकनी वेदना मळी होत तो वखते सन्मत करत, पण जगत्नी मोहिनी सम्मत थती नथी.

पूर्वनां अशुभ कर्म उदय आवे वेदतां जो शोच करोछो तो हवे ए पण ध्यान राखो के, नवां बांधतां परिणामे तेवां तो बंधातां नथी !

आत्माने ओळखवो होय तो आत्माना परिचयी थवुं, परवस्तुना त्यागी थवुं.

जेटला पोतानी पुद्गलिक मोटाई इच्छे तेटला हलका संभवे.

प्रशस्त पुरुषनी भक्ति करो, तेनुं स्मरण करो; गुणचिंतन करो.

१०.

सहज—प्रकृति.

१. परहित ए ज निजहित समजवुं, अने परदु.ख ए पोतानुं दु.ख समजवुं.
२. सुख, दुःख ए बन्ने मननी कल्पना छे.
३. क्षमा ए ज मोक्षनो भव्य दरवाजो छे.
४. सघळा साथे नम्रभावथी वसवुं ए ज खरुं भूषण छे.
५. शांत स्वभाव ए ज सज्जनतानु खरुं मूळ छे.
६. खरा स्नेहीनी चाहना ए सज्जनतानुं खास लक्षण छे.
७. दुर्जननो ओछो सहवास.
८. विवेकबुद्धिथी सघळुं आचरण करवुं.
९. द्वेषभाव ए वस्तु झेररूप मानवी.
१०. धर्मकर्ममां वृत्ति राखवी.
११. नीतिना बांधा पर पग न मूकवो.
१२. जितेंद्रिय थवुं.
१३. ज्ञानचर्चा अने विद्याविलासमां तथा शास्त्राध्ययनमां गुंथावुं.

१४ गम्भीरता राखवी
१५ संसारमां रहेवा छतां ने ते नीतिथी भोगवता छतां विदेही दशा राखवी
१६ परमात्मानी भक्तिमां गुंथावुं
१७ परनिंदा ए ज सबळ पाप मानवुं
१८ दुर्जनता करी फावुं ए ज हारवुं, एम मानवुं
१९ आत्मज्ञान अने सज्जनसंगत राखवां [अपूर्ण]

११

१ सत्पुरुषना चरणनो इच्छक,—
२ सदैव सूक्ष्म बोधनो अभिलाषी,—
३ गुण पर प्रशस्त भाव राखनार,—
४ ब्रह्मव्रतमां प्रीति राखनार,—
५ ज्यारे स्वदोष देखे त्यारे तेने छेदवानो उपयोग राखनार,—
६ उपयोगथी एक पळ पण बचावनार,—
७ एकांत वासने वखाणनार,—
८ तीर्थादि प्रवासनो उत्साही,—
९ आहार, विहार, निहारनो नियमी,—
१० पोतानी गुरुता दबावनार,—
—एवो कोई पण पुरुष ते महावीरना बोधने पात्र छे, सम्यक्दशाने पात्र छे

१२.

हे जीव! भूलमां तने सत्य वदुं छुं
भमा मा तने हित कहुं छुं
आ मारुं छे एवा भावनी व्याख्या प्राये न कर
आ तेनुं छे एम मानी न बेस
आ माटे आम करवु छे, ए भविष्यनिर्णय न करी राख
आ माटे आम न थयुं होत तो सुख थात एम स्मरण न कर
आटलुं आ प्रमाणे होय तो सारुं एम आग्रह न करी राख
आणे मारा प्रति अनुचित कर्युं एवुं संभारतो न शीख
आणे मारा प्रति उचित कर्युं एवुं स्मरण न राख
आ, मने अशुभ निमित्त छे, एवो विकल्प न कर

आ मने शुभ निमित्त छे, एवी दृढता मानी न वेस.

आ न होत तो हुं बंधात नहीं, एम अचळ व्याख्या नहीं करीश.

पूर्वकर्म बळवान छे माटे आ बधो प्रसंग मळी आव्यो, एवुं एकांतिक ग्रहण करीश नहीं.

पुरुपार्थनो जय न थयो, एवी निराशा स्मरीश नहीं.

बीजाना दोपे तने बंधन छे एम मानीश नहीं.

तारे निमित्ते पण बीजाने दोप करतो भूलाव.

तारे दोपे तने बंधन छे. ए संतनी पहेली शिक्षा छे.

तारो दोप एटलो ज के अन्यने पोतानुं मानवुं, पोते पोताने भूली जवुं.

ए बधामां तारी लागणी नथी, माटे जुदे जुदे स्थळे तें सुखनी कल्पना करी छे; हे गूड! एम न कर. ए तने तें हित कह्युं. अंतरमां सुख छे.

१. एक भोगी थवानो बोध करे छे.
२. एक योगी थवानो बोध करे छे.
३. ए बेमांथी कोने सम्मत करीशुं ?
४. बन्ने शा माटे बोध करे छे ?
५. बन्ने कोने बोध करे छे ?
६. कोना प्रेरवाथी करे छे ?
७. कोइने कोइनो अने कोइने कोइनो बोध कां लागे छे ?
८. एनां कारणो शुं छे ?
९. तेनो साक्षी कोण छे ?
१०. तमे शुं वांच्छो छो ?
११. ते क्यांथी मळशे ? वा शामां छे ?
१२. ते कोण मेळवशे ?
१३. क्यां थइने लावशो ?
१४. लाववानुं कोण शीखवशे ?
१५. वा शीख्या छैए ?
१६. शीख्या छो तो क्यांथी शीख्या छो ?
१७. जीवन शुं छे ?
१८. जीव शुं छे ?
१९. तमे शुं छो ?
२०. तमारी इच्छापूर्वक कां नथी थतुं ?
२१. ते केम करी शकशो ?

२२ याचकता प्रिय छे के निर्याचकता प्रिय छे ?

२३ ते क्यां क्या केम केम छे ?

२४ एनो निर्णय करो

<u>अंतरमां सुख छे</u> <u>बहारमां नथी</u> <u>सत्य कहुं छुं</u>

१३

मोहाच्छादित दशाथी विवेक न थाय ए खरुं, नहीं तो, वस्तुगते ए विवेक साचो छे घणुं ज सूक्ष्म अवलोकन राखो

१ सत्यने तो सत्य ज रहेवा देवुं

२ करी शको तेटलुं कहो, अशक्यता न छुपावो

३ एक निष्ठित रहो

गमे ते कोई प्रशस्त क्रममां एक निष्ठित रहो

वीतरागे सत्य कह्युं छे

अरे आत्मा ! स्थितिस्थापक दशा ले

आ दुःख क्यां कहेवुं ? अने शाथी टाळवुं ?

पोते पोतानो वैरी ते एम केवी खरी वात छे ? [अंगत

१४

जीवतत्त्वसंबंधी विचार[1]

१ एक प्रकारथी, बे प्रकारथी, त्रण प्रकारथी, चार प्रकारथी, पांच प्रकारथी अने छ प्रकारथी जीवतत्त्व समजी शकाय छे

अ सर्व जीवने ओछामां ओछो श्रुतज्ञाननो अनंतमो भाग प्रकाशित रहेलो होवाथी सर्व जीव चैतन्यलक्षणे एक ज प्रकारना छे

त्रस एटले तडकामांथी छायामां आवे, छायामांथी तडकामां आवे, चालवानी शक्तिवाळां होय, भय देखीने त्रास पामतां होय, तेवी एक जाति, अने बीजां एक ज स्थळे स्थितिवाळां होय तेवी जातना जीवनी स्थावर नामनी जाति, एम बे प्रकारे सर्व जीव समजी शकाय छे

सर्व जीवने वेदथी तपासतां स्त्री, पुरुष के नपुंसक तेमां तेओनो समावेश थाय छे कोई स्त्री वेदमां, कोई पुरुष वेदमां अने कोई नपुंसक वेदमां होय छे ए सिवाय चोथो वेद नहीं होवाथी त्रण प्रकारे वेददृष्टिए सर्व जीव समजी शकाय छे

केटलाक जीव नरकगतिमां, केटलाक तिर्यंचगतिमां, केटलाक मनुष्यगतिमां, अने केटलाक

---

१ जुओ [illegible] ८ —संशोधक

देवगतिमां, एम जीवो रहेला छे; ए शिवाय पांचमी संसारी गति नहीं होवाथी जीवो चार प्रकारे समजी शकाय छे.

१५.

जीवाजीव विभक्ति.[1]

जीव अने अजीवनो विचार एकाग्र मनथी श्रवण करो. जे जाणवाथी भिक्षुओ सम्यक् प्रकारे संयममां यत्न करे.

जीव अने अजीव लोक कहेलो छे. अजीवना आकाश नामना भागने अलोक कहेलो छे.

द्रव्य, क्षेत्र, काळ अने भाव ए वडे करीने जीव तेमज अजीवनो बोध थइ शके छे.

धर्मास्तिकाय, तेनो देश, अने तेनो प्रदेश; अधर्मास्तिकाय, तेनो देश, अने तेनो प्रदेश; आकाश, तेनो देश, अने तेनो प्रदेश; अर्द्धसमयकाल एम अरूपीना दश प्रकार थाय.

धर्म अने अधर्म ए बन्ने लोक प्रमाण कहेला छे; आकाश लोकालोक प्रमाण अने अर्द्धसमय—समय क्षेत्र प्रमाण छे.

धर्म, अधर्म अने आकाश ए अनादि अपर्यवस्थित छे.

निरंतरनी उत्पत्ति लेतां समय पण ए ज प्रमाणे छे; संतति एक कार्यनी अपेक्षाए सादिसांत छे.

स्कंध, स्कंधदेश, तेना प्रदेश अने परमाणु एम रूपी अजीव चार प्रकारे छे.

परमाणुओ एकत्र थाय, पृथक् थाय, तो स्कंध; तेनो विभाग ते देश; तेनो छेवटनो अभिन्न अंश ते प्रदेश.

लोकना एक देशमां ते क्षेत्री छे, कालना विभाग तेना चार प्रकारे कहेवाय छे.

निरंतर उत्पत्तिनी अपेक्षाए अनादि अपर्यवस्थित छे. एक क्षेत्रनी स्थितिनी अपेक्षाए सादिसपर्यवस्थित छे.

---

१. अपूर्ण स्थितिमा मळेलां छे—संशोधक.

वर्ष १६ मु.

१६

अनुप्रेक्षा विचार[1]

गमे तेना तुच्छ विषयमां प्रवेश छतां उज्वळ आत्माओनो स्वतवेग वैराग्यमा झपलावु ए छे बाह्यदृष्टियी ज्यासुधी उज्वळ आत्माओ ससारना मायिक प्रपचमा दर्शन दे छे त्यासुधी, ते कथननी सिद्धता क्वचित् दुर्लभ छे, तोपण सूक्ष्म दृष्टिथी अवलोकन करता ए कथननु प्रमाण केवळ सुलभ छे, ए नि सशय छे

एक नानामा नाना जतुथी करीने एक मनोमत्त हाथी सुधीना सघळा प्राणीओ, मानवियो, अने देव दानवियो ए सघळानी स्वाभाविक इच्छा सुख अने आनद प्राप्त करवामां छे एथी करीने तेओ तेना उद्योगमा गुथाया रहेछे, परतु विवेकबुद्धिना उदय विना तेमा तेओ विभ्रम पामेछे तेओ ससारमा नाना प्रकारनां सुखनो आरोप करे छे अति अवलोकनथी एम सिद्ध छे के ते आरोप वृथा छे ए आरोपने अनारोप करवावाळा विरला मानवियो विवेकना प्रकाश वडे अद्भुत पण अन्य विषय प्राप्त करवा कहेता आव्या छे जे सुख भयवाळा छे ते सुख सुख नथी पण दु ख छे जे वस्तु प्राप्त करवामा महा ताप छे, जे वस्तु भोगववामा एथी पण विशेष ताप रह्या छे, तेमज परिणामे महा ताप, अनत शोक, अने अनत भय छे, ते वस्तुनु सुख ते मात्र नामनु सुख छे, वा नथी ज आम होवाथी तेनी अनुरक्तता विवेकीओ करता नथी ससारना प्रत्येक सुख वडे विराजित राजेश्वर छता पण, सत्य तत्त्वज्ञाननी प्रसादी प्राप्त थवाथी तेनो त्याग करीने योगमा परमानद मानी सत्य मनोवीरताथी अन्य पामर आत्माओने भर्तृहरि उपदेशे छे के—

> भोगे रोगभय कुले च्युतिभय वित्ते नृपालाद्भय,
> माने दैन्यभय बले रिपुभय रूपे तरुण्या भय,
> शास्त्रे वादभय गुणे खलभय काये कृतान्ताद्भय,
> सर्वं वस्तु भयान्वित भुवि नृणा वैराग्यमेवाभय

---

१ सामान्यतत्त्व दर्शाववामाटे द्वादशानुप्रेक्षास्वरूपदर्शक भावनाबोध नामना पुस्तकनी रचना सोळ वर्षनी वये करेली जे ते वयनी वैराग्यधारा अने आत्मजागृतिना स्तदक आभास आपे छ तेथी आ स्थळ तेमांथी थोडांक वचनो टांक्यां छे —संशोधक

अने अनंत शोकरूप तेमज दुःखप्रद छे अहो, भव्य लोको! एमा माधुरी मोहिनी न आणता एथी निवृत्त थाओ! निवृत्त थाओ!!

महावीरनो एक समय मात्र पण ससारनो उपदेश नथी एना सघळा प्रवचनोमा एणे ए ज प्रदर्शित कर्युं छे, तेम तेवु स्वाचरणथी सिद्ध पण करी आप्युं छे कचनवर्णी काया, यशोदा जेवी राणी, अढळक साम्राज्य लक्ष्मी, अने महा प्रतापी स्वजन परिवारनो समूह छता तेना मोहने उतारी दइ ज्ञानदर्शनयोगपरायण थइ एणे जे अद्भुतता दर्शावी छे ते अनुपम छे एनु ए ज रहस्य प्रकाश करतां पवित्र उत्तराध्ययन सूत्रमा, आठमा अध्ययननी पहेली गाथामा कपिल केवळीनी समीपे तत्त्वाभिलाषीना मुखकमळथी महावीर कहेवरावे छे के—

अधुवे असासयमि ससारमिदुक्खपउराए
किंनामदुघ्यतक्कमय जेणाहदुग्गइ नगछेप्पा

अध्रुव अने अशाश्वत ससारमा अनेक प्रकारना दुःख छे, हु एवी शु करणी करूं के जे करणीथी करी दुर्गति प्रति न जाऊ? ए गाथामा ए भावथी प्रश्न थता कपिलमुनि पछी आगळ उपदेश चलावे छे

अधुवे असासयमि—आ महद् तत्त्वज्ञानप्रासादिभूत वचनो प्रवृत्तिमुक्त योगीश्वरना सतत्-वैराग्यवेगनां छे अति बुद्धिशाळीने ससार पण उत्तमरूपे मान्य राखेछे छता, ते बुद्धिशाळीओ तेनो त्याग करेछे, ए तत्त्वज्ञाननो स्तुतिपात्र चमत्कार छे ए अति मेधावियो अते पुरुषार्थनी स्फुरणा करी महा योग साधी आत्माना तिमिरपटने टाळेछे ससारने शोकाब्धि कहेवामां तत्त्वज्ञानीओनी भ्रमणा नथी, परतु ए सघळा तत्त्वज्ञानीओ कई तत्त्वज्ञानचद्रनी सोळ कळाओथी पूर्ण होता नथी, आ ज कारणथी सर्वज्ञ महावीरना वचन तत्त्वज्ञानने माटे जे प्रमाण आपेछे ते महद्भुत, सर्वमान्य अने केवळ मगळमय छे महावीरनी तुल्य ऋषभदेव जेवा जे जे सर्वज्ञ तिर्थकरो थया छे तेमणे निस्पृहताथी उपदेश आपीने जगत्हितैषीनी पद्वि प्राप्त करी छे

ससारमां जे एकात अने अनत भरपूर ताप छे ते त्रण प्रकारना छे आधि, व्याधि अने उपाधि एथी मुक्त थवा माटे प्रत्येक तत्त्वज्ञानीओ कहेता आव्या छे समारत्याग, शम, दम, दया, शाति, क्षमा, धृति, अप्रभुत्व, गुरुजननो विनय, विवेक, निस्पृहता, ब्रह्मचर्य, सम्यक्ज्ञान अने एनु सेवन करवु, लोभ, क्रोध, मान, माया, अनुराग, अणराग, विषय, हिंसा, शोक, अज्ञान, मिथ्यात्व ए सघळानो त्याग करवो आम सर्व दर्शननो सामान्य रीते सार छे नीचेना बे चरणमां ए सार समावेश पामी जायछे

"प्रभु भजो नीति सजो, परठो परोपकार."

खरे! ए उपदेश स्तुतिपात्र छे ए उपदेश आपवामां कोइए कोइ प्रकारनी अने कोइए कोइ प्रकारनी विचक्षणता दर्शावी छे ए सघळा उद्देशे तो समतुल्य दृश्य थाय तेवु छे, परंतु

सूक्ष्म उपदेशक तरीके श्रमण भगवान् ते सिद्धार्थ राजानो पुत्र प्रथम पद्दिनो धणी थइ पडे छे. निवृत्तिने माटे जे जे विपयो पूर्वे जणाव्या ते ते विपयोनुं खरूं स्वरूप समजीने सर्वाने मंगळमयरूपे बोधवामां ए राजपुत्र वधी गयो छे. ए माटे एने अनंत धन्यवादो छाजे छे!

ए सघळा विपयोनुं अनुकरण करवानुं शुं प्रयोजन वा शुं परिणाम? एनो निवेडो हवे लइए. सघळा उपदेशको एम कहेता आव्या छे के एनुं परिणाम मुक्ति प्राप्त करवी; अने प्रयोजन दुःखनी निवृत्ति. ए ज माटे सर्व दर्शनमां सामान्यरूपे मुक्तिने अनुपम श्रेष्ट कही छे. सूत्रमां द्वितीयांगना प्रथम श्रुतस्कंधना छठ्ठा अध्ययननी चोवीशमी गाथाना त्रीजा चरणमां कह्युं छे केः—

निव्वाण सेठा जह सव्वधम्मा

वधाय धर्ममां मुक्तिने श्रेष्ठ कही छे.

सारांशे मुक्ति एटले संसारना शोकथी मुक्त थवुं. परिणाममां ज्ञानदर्शनादिक अनुपम वस्तुओ प्राप्त करवी. जेमां परम सुख अने परमानंदनो अखंड निवास छे, जन्म मरणनी विटंबनानो अभाव छे, शोकनो ने दुःखनो क्षय छे; एवा ए विज्ञानी विपयनुं विवेचन अन्य प्रसंगे करीशुं.

आ पण विना विवादे मान्य राखवुं जोइए के ते अनंत शोक अने अनंत दुःखनी निवृत्ति, एना ए ज सांसारिक विपयथी नथी. रुधिरथी रुधिरनो डाघ जातो नथी; पण जळथी तेनो अभाव छे; तेम श्रृंगारथी वा श्रृंगारमिश्रितधर्मथी संसारनी निवृत्ति नथी; ए ज माटे वैराग्य-जळनुं आवश्यकपणुं निःसंशय ठरेछे. अने ए ज माटे वीतरागनां वचनोमां अनुरक्त थवुं उचित छे; निदान एथी विपयरूप विपयनो जन्म नथी. परिणामे ए ज मुक्तिनुं कारण छे. ए वीतराग सर्वज्ञना वचनने विवेकबुद्धिथी श्रवण, मनन ने निदिध्यासन करी हे मानवि! आत्माने उज्ज्वळ कर. . . . .

* * * * * * * * * * *

वैराग्यनी अने आत्महितैपी विपयोनी सुदृढता थवा माटे बार भावनाओ तत्त्वज्ञानीओ कहेछे.

अनित्यभावनाः—शरीर, वैभव, लक्ष्मी, कुटुंब परिवारादिक सर्व विनाशी छे, जीवनो मूळ धर्म अविनाशी छे; एम चितववुं ते पहेली अनित्यभावना.

अशरणभावनाः—संसारमां मरण समये जीवने शरण राखनार कोइ नथी, मात्र एक शुभ धर्मनुं ज शरण सत्य छे; एम चिंतववुं ते बीजी अशरणभावना.

संसारभावनाः—आ आत्माए संसारसमुद्रमां पर्यटन करतां करतां सर्व भव कीधा छे, ए संसारजंजीरथी हुं क्यारे छूटीश? ए संसार मारो नथी, हुं मोक्षमयी छुं; एम जे चिंतववुं ते त्रीजी संसारभावना.

एकत्वभावनाः—आ मारो आत्मा एकलो छे, ते एकलो आव्यो छे, एकलो जशे, पोतानां करेलां कर्म एकलो भोगवशे; अंतःकरणथी एम चिंतववुं ते चोथी एकत्वभावना.

अन्यत्वभावना—आ संसारमां कोइ कोइनु नथी एम चिंतवबु ते पांचमी अन्यत्वभावना

अशुचिभावना—आ शरीर अपवित्र छे, मळमूत्रनी खाण छे, रोग जरानु निवासधाम छे, ए शरीरथी हु न्यारो छु, एम चिंतवबु ते छट्ठी अशुचिभावना

आश्रवभावना—राग, द्वेष, अज्ञान, मिथ्यात्व, इत्यादिक सर्व आश्रव छे एम चिंतवबु ते सातमी आश्रवभावना

सम्वरभावना—ज्ञान, ध्यानमा प्रवर्त्तमान थइने जीव नवा कर्म बाधे नहीं ते आठमी सम्वरभावना

निर्जराभावना—ज्ञान सहित क्रिया करवी ते निर्जरानु कारण छे एम चिंतवबु ते नवमी निर्जराभावना

लोकस्वरूपभावना—चौद राजलोकनु स्वरूप विचारवु ते दशमी लोकस्वरूपभावना

बोधदुर्लभभावना—ससारमा भमता आत्माने सम्यग्ज्ञाननी प्रसादी प्राप्त थवी दुर्लभ छे, वा सम्यक्ज्ञान पाम्यो तो चारित्रसर्वविरतिपरिणामरूप धर्म पामवो दुर्लभ छे एम चितवबु ते अगीयारमी बोधदुर्लभभावना

धर्मदुर्लभभावना—धर्मना उपदेशक तथा शुद्ध शास्त्रना बोधक एवा गुरु अने एवु श्रवण मळवु दुर्लभ छे एम चिंतवबु ते बारमी धर्मदुर्लभभावना

* * * * * * * * * * * * * * *

विद्युतलक्ष्मी प्रभुतापतग, आयुष्य तेतो जळना तरग;
पुरदरीचाप अनगरग, शु राचीए त्यां क्षणनो प्रसग !

लक्ष्मी वीजळी जेवी छे विजळीनो झबकारो जेम थईने ओलवाई जाय छे, तेम लक्ष्मी आवीने चाली जाय छे अधिकार पतगना रग जेवो छे पतगनो रग जेम चार दिवसनी चटकी छे, तेम अधिकार मात्र थोडो काळ रही हाथमाथी जतो रहे छे आयुष्य पाणीनां मोजां जेवु छे पाणीनो हिलोळो आव्यो के गयो तेम जन्म पाम्या अने एक देहमां रह्या के न रह्या त्यां बीजा देहमा पडवु पडेछे कामभोग आकाशमा उत्पन्न थता इद्रना धनुष्य जेवा छे जेम इद्रधनुष्य वर्षाकाळमां थईने क्षणवारमा लय थई जायछे, तेम यौवनमा कामना विकार फळिभूत थई जरावयमा जता रहे छे टूकामा हे जीव ! ए सघळी वस्तुओनो सबध क्षणभर छे, एमां प्रेमबधननी साकळे बधाईने शु राचवु ? तात्पर्य के ए सघळां चपळ अने विनाशी छे, तु अखड अने अविनाशी छे, माटे तारा जेवी नित्यवस्तुने प्राप्त कर !

पामर प्राणीओ ससारना लक्षवत् सुखसमुदायने महानदरूप मानी बेठा छे तत्त्वज्ञानरूपी जागृति थंड्ठे ससारनां सुख मिथ्या जणाय छे पामर मध्यो ससारमां सुख मानी बेठो छे अने

भोगव्या तुल्य गणेछे, पण ते परिणामे खेद, पश्चात्ताप अने अधोगतिने पामेछे. स्वप्ननी एके वस्तुनुं सत्यत्व नथी, तेम संसारनी एके वस्तुनुं सत्यत्व नथी, बन्ने चपळ अने शोकमय छे. आवुं विचारी बुद्धिवान पुरुषो आत्मश्रेयने शोधे छे.— . . . . .

* * * * * * * * * * * *

सर्वज्ञनो धर्म सुशर्ण जाणी, आराध्य आराध्य प्रभाव आणी;
अनाथ एकांत सनाथ थाशे, एना विना कोई न बांह्य स्हाशे.

सर्वज्ञ जिनेश्वर देवे निस्पृहताथी बोधेलो धर्म उत्तम शरणरूप जाणीने मन, वचन अने कायाना प्रभाव वडे हे चेतन! तेने तुं आराध्य, आराध्य. तुं केवळ अनाथरूप छो ते सनाथ थईश. एना विना भवाटविभ्रमणमां तारी बांह्य कोइ सहानार नथी. संसारना जे आत्माओ मायिक सुखने के अवदर्शनने शरणरूप माने ते अधोगति पामे, तेमज सदैव अनाथ रहे.

. . . .

आ आपणो आत्मा ज दुःखनी भरेली वैतरणीनो करनार छे. आपणो आत्मा ज क्रूर शाल्मलीवृक्षना दुःखनो उपजावनार छे. आपणो आत्मा ज मनवांछित वस्तुरूपी दूधनी देवा-वाळी कामधेनु गायना सुखनो उपजावनार छे. आपणो आत्मा ज नंदनवननी पेठे आनंदकारी छे. आपणो आत्मा ज कर्मनो करनार छे. आपणो आत्मा ज ते कर्मनो टाळनार छे. आपणो आत्मा ज दुःखोपार्जन करनार छे. आपणो आत्मा ज सुखोपार्जन करनार छे. आपणो आत्मा ज मित्र ने आपणो आत्मा ज वैरी छे. आपणो आत्मा कनिष्ठ आचारे स्थित अने आपणो आत्मा ज निर्मळ आचारे स्थित रह्यो छे. . . . .

अहो भव्यो! महा तपोधन, महा मुनि, महा प्रज्ञावंत, महा यशवंत. महा निर्ग्रंथ अने महा श्रुत, अनाथी मुनिए मगध देशना राजाने पोतानां वितक चरित्रथी जे बोध आप्यो छे ते खरे! अशरणभावना सिद्ध करेछे. महामुनि अनाथीए सहन कर्यां तुल्य वा एथी अति विशेष असह्य दुःख अनंत आत्माओ सामान्य दृष्टिथी भोगवता देखाय छे तत्संबंधी तमे किंचित् विचार करो! संसारमां छवाई रहेली अनंत अशरणतानो त्याग करी सत्य शरणरूप उत्तम तत्वज्ञान अने परम सुशीलने सेवो. अंते ए ज मुक्तिना कारणरूप छे. जेम संसारमां रह्या अनाथी अनाथ हता तेम प्रत्येक आत्मा तत्त्वज्ञाननी उत्तम प्राप्ति विना सदैव अनाथ ज छे! सनाथ थवा पुरुषार्थ करवो ए ज श्रेय छे!—

* * * * * * * * * * *

शरीरमां व्याधि प्रत्यक्ष थाय, ते कोई अन्ये लइ ना शकाय;
ए भोगवे एक स्व आत्म पोते, एकत्व एथी नयसुज्ञ गोते.

शरीरमां प्रत्यक्ष देखाता रोगादिकना जे उपद्रवो थायछे ते, स्नेही, कुटुंबी, जाया के पुत्र कोइथी लई शकाता नथी, ए मात्र एक पोतानो आत्मा पोते ज भोगवे छे; एमां कोइ पण

भागीदार थतु नथी, तेमज पाप पुण्यादि सघळा विपाको आपणो आत्मा ज भोगवे छे, ए एकलो आवे छे, एकलो जाय छे, एवु सिद्ध करीने विवेकने भली रीते जाणवावाळा पुरुषो एकत्वने निरंतर शोधे छे

दश लाख सुभटो संग्रामने विषे जीतवा ए दुर्लभ गणाय छे, तोपण, एवा विजय करनारा पुरुषो अनेक मळी आवे, पण एक स्वात्माने जीतनार मळवा अनंत दुर्लभ छे ते दश लाख सुभटथी विजय मेळवनार करता एक स्वात्माने जीतनार पुरुष परमोत्कृष्ट छे आत्मा संगाते युद्ध करवु उचित छे, बहिर युद्धनु शु प्रयोजन छे? ज्ञानरूप आत्मा वडे क्रोधादिक आत्माने जीतनार स्तुतिपात्र छे पांचे इन्द्रियोने, क्रोधने, मानने, मायाने, तेमज लोभने जीतवा दोहिला छे जेणे मनयोगादिक जीत्यु तेणे सर्व जीत्यु

महिने महिने जो दश लाख गायना दान दे तोपण ते दश लाख गायना दान करता संयमग्रहण ते परम श्रेयनु कारण छे गायोनु दान नथी करतो परंतु जे पुरुष संयमने आराधे छे ते, ते करता विशेष मंगळ प्राप्त करे छे

बाल अविवेकी गमे तेवा उग्र तप करे, परंतु श्रुतधर्मसम्यक् तथा चारित्रधर्मनी तुल्य न थाय एकाद कळा ते सोळ कळा जेवी केम गणाय!

मेरु पर्वत जेवा कदाचित् सोना रूपाना असंख्य पर्वत होय तोपण लोभी मनुष्यनी तृष्णा छीपती नथी किंचित् मात्र ते संतोष पामतो नथी तृष्णा आकाशना जेवी अनंत छे धन, सुवर्ण, चतुष्पाद इत्यादिक सकळ लोक भराय एटलु लोभी मनुष्यनी तृष्णा टाळवा समर्थ नथी लोभनी एवी कनिष्ठता छे माटे, संतोषनिवृत्तिरूप तपने विवेकी पुरुषो आचरे छे

कामभोग छे ते शल्य सरीखा छे, कामभोग छे ते विष सरीखा छे, कामभोग छे ते सर्पना तुल्य छे, जेनी वाञ्छनाथी जीव नरकादिक अधोगतिने विषे जाय छे, तेमज क्रोधे करीने अने माने करीने माठी गति थाय छे मायाए करीने सद्गतिनो विनाश होय छे लोभ थकी आ लोक परलोकनो भय होय छे—

• • • • • • • • • • •

ना मारा तन रूप कांति युवती, ना पुत्र के भ्रात ना,
ना मारा भृत स्नेहियो स्वजन के, ना गोत्र के ज्ञात ना;
ना मारा धन धाम यौवन धरा, ए मोह अज्ञात्व ना,
रे! रे! जीव विचार एमज सदा, अन्यत्वदा भावना

आ शरीर ते मारु नथी, आ रूप ते मारु नथी, आ कांति ते मारी नथी, आ स्त्री ते मारी नथी, आ पुत्र ते मारा नथी, आ भाईओ ते मारा नथी, आ दास ते मारा नथी, आ स्नेहीओ ते मारा नथी, आ संबंधीओ ते मारा नथी, आ गोत्र ते मारु नथी, आ ज्ञाति ते मारी नथी, आ लक्ष्मी ते मारी नथी, आ महालय ते मारा नथी, आ यौवन ते

मारूं नथी; अने आ भूमि ते मारी नथी. मात्र ए मोह अज्ञानपणानो छे. सिद्धगति साधवा माटे हे जीव! अन्यत्वनो बोध देनारी एवी ते अन्यत्वभावनानो विचार कर, विचार कर.—. . . . .

* * * * * * * * * * *

खाण मुत्रने मळनी, रोग जरानुं निवासनुं धाम;
काया एवी गणीने, मान त्यजीने कर सार्थक आम.

मळ ने मूत्रनी खाणरूप, रोग अने वृद्धताने रहेवाना धामना जेवी कायाने गणी हे चैतन्य! तेनुं मिथ्या मान त्याग करीने सनंतकुमारनी पेठे तेने सफळ कर! . . .

रक्तपित जेवा सदैव लोही परूथी गद्गद्‌ता महा रोगनी उत्पत्ति जे कायामां छे; पळमां वणसी जवानो जेनो स्वभाव छे; जेना प्रत्येक रोमे पोणा बब्बे रोगनो निवास छे; तेवां साडात्रण करोड रोमथी ते भरेली होवाथी सवा पांच करोड रोगनो ते भंडार छे (एम विवेकथी सिद्ध छे.); अन्नादिनी न्यूनाधिकताथी ते प्रत्येक रोग जे कायामां देखाव दे छे; मळ, मूत्र, नरक, हाड, मांस, परू अने श्लेष्मथी जेनुं बंधारण टक्युं छे; त्वचाथी मात्र जेनी मनोहरता छे; ते कायानो मोह, खरे! विभ्रम ज छे. ते कायामां अहो पामर! तुं शुं मोहे छे? ए किंचित् स्तुतिपात्र नथी. . . . . . .

आम छतां पण आगळ उपर मनुष्यदेहने सर्व देहोत्तम कहेवो पडशे. एनाथी सिद्धगतिनी सिद्धि छे एम कहेवानुं छे. त्यां आगळ निःशंक थवा माटे अहीं नाम मात्र व्याख्यान आप्युं छे. . . . .

आत्माना शुभ कर्मनो ज्यारे उदय आव्यो त्यारे ते मनुष्य देह पाम्यो. मनुष्य एटले बे हाथ, बे पग, बे आंख, बे कान, एक मुख, बे ओष्ट, एक नाकवाळा देहनो अधीश्वर एम नथी. पण एनो मर्म जुदो ज छे, जो एम अविवेक देखाडीए तो पछी वानरने मनुष्य गणवामां शो दोष? ए विचाराए तो एक पूंछडुं पण वधारे प्राप्त कर्युं छे; पण नहीं. मनुष्यत्वनो मर्म आम छे· विवेकबुद्धि जेना मनमां उदय पामी छे ते ज मनुष्य, बाकी बधांय ए शिवायनां ते द्विपादरूपे पशु ज छे. मेधावि पुरुषो निरंतर ए मानवत्वनो आम ज मर्म प्रकाशे छे. विवेकबुद्धिना उदय वडे मुक्तिना राजमार्गमां प्रवेश कराय छे. अने ए मार्गमां प्रवेश ए ज मानव देहनी उत्तमता छे. तोपण स्मृतिमान थवुं यथोचित छे के ते देह केवळ अशुचिमय ते अशुचिमय ज छे. एना स्वभावमां अन्यत्व नथी.—. . .

* * * * * * * * * * *

निवृत्ति—बोध.

अनंत सौख्य नाम दुःख त्यां रही न मित्रता!
अनंत दुःख नाम सौख्य प्रेम त्यां—विचित्रता!!

वर्ष २५ मुं

१८३

(एवुं जे) 'परमसत्य' तेनुं अमे ध्यान करीए छीए

भगवत्ने सर्व समर्पण कर्या सिवाय आ काळमा जीवनुं देहाभिमान मटवुं ममवतुं नथी, माटे अमे सनातनधर्मरूप 'परमसत्य' तेनुं निरंतर ध्यान करीए छीए जे सत्यनुं ध्यान करेछे ते, सत्य होय छे

मागशर शुदि ७, गुरु, १९४८

१८४

ॐ सत्—श्री सहज समाधि

अने समाधि छे स्मृति रहे छे, तथापि निरुपायता वर्ते छे असंगवृत्ति होवाथी, अणुमात्र उपाधि सहन थइ शके तेवी दशा नथी, तोय सहन करीए छीए

विचार करी वस्तुने फरी फरी समजो मनथी करेलो निश्चय साक्षात् मानशो नहीं ज्ञानीथी थयेलो निश्चय जाणीने प्रवर्त्तवामा कल्याण छे—पछी जेम भावी

सुधाने विषे अमने संदेह नथी तमे तेनुं स्वरूप समजो, अने त्यारे ज फळ छे

मागशर शुदि १४ सोमे, १९४८ — प्रणाम पहोंचे

१८५†

—अनुक्रमे संयम स्पर्शतोजी, पाम्यो क्षायकभाव रे,
संयम श्रेणि फूलडेजी, पूजुं पद निष्पाव रे

—मुनि श्री यशोविजयजी

(आत्मानी अभेदचिंतनारूप) संयमना एक पछी एक क्रमने अनुभवीने क्षायकभाव (जडपरिणतिनो त्याग) ने पामेला एवा जे श्रीसिद्धार्थपुत्र, तेना निर्मळ चरणकमळने संयमश्रेणिरूप फूलथी पूजुं छुं

उपरनां वचनो अतिशय गंभीर छे

मागशर वद ०)) गुरु, १९४८, मुंबईथी — यथार्थ बोधस्वरूपना यथा०

१८६.

ज्ञानीना आत्माने अवलोकीए छीए: अने तेम थइए छीए.

गमे तेवा देशकाळने विषे यथायोग्य रहेवुं,—यथायोग्य रहेवा इच्छ्या ज करवुं.

कोइ एवा प्रकारनो उदय छे के, अपूर्व वीतरागता छतां वेपारसंबंधी कंइक प्रवर्त्तन करी शकीए छीए; तेम ज बीजां पण खावा, पीवा वगेरेनां प्रवर्त्तन माड मांड करी शकीए छीए; मन क्यांय विराम पामतुं नथी; घणुं करीने अत्र कोइनो समागम इच्छतुं नथी; कंइ लखी शकातुं नथी; वधारे परमार्थवाक्य वदवा इच्छा थती नथी; कोइए पूछेलां प्रश्नोनो उत्तर जाणतां छतां लखी शकता नथी; चित्तनो पण झाझो संग नथी; आत्मा आत्मभावे वर्ते छे.

समये समये अनंतगुणविशिष्ट आत्मभाव वधतो होय एवी दशा रहे छे, जे घणुं करीने कळवा देवामां आवती नथी,—अथवा कळी शके तेवानो प्रसंग नथी. आत्माने विषे सहज स्मरणे प्राप्त थयेलुं ज्ञान, श्री वर्द्धमानने विषे हतुं एम जणाय छे. पूर्ण वीतराग जेवो बोध ते अमने सहेजे सांभरी आवे छे; एटले ज ० ० ० अत्रे ० ० ० ० ० लख्युं हतुं के, तमे 'पदार्थ'ने समजो; बीजो कोइ तेम लखवामां हेतु नहोतो.

पोश शुद ७, गुरु, १९४८, मुंबई.

१८७.

आत्मसंयमने संभारीए छीए. यथारूप वीतरागतानी पूर्णता इच्छीए छीए.

पोश शुद ११, १९४८. श्री बोधस्वरूपना यथायोग्य.

१८८.

—अनुक्रमे संयम स्पर्शतोजी, पाम्यो क्षायकभाव रे;
संयम श्रेणि फूलडेजी, पूजुं पद निप्पाव रे.

दर्शन सकळना नय ग्रहे, आप रहे निजभावे रे;
हित करी जननी संजीवनी, चारो तेह चरावे रे.

दर्शन जे थयां जूजवां, ते ओघ नजरने फेरे रे;
दृष्टि थिरादिक तेहमां, समकितदृष्टिने हेरे रे.

योगनां बीज इहां ग्रहे, जिनवर शुद्ध प्रणामो रे;
भावाचारज सेवना, भव उद्वेग सुठामो रे.—

—मुनि श्री यशोविजयजी.

पोश शुद १३, १९४८.

१८९

—एक परिनाम के न करता दरव दोय,

वस्तु पोताना स्वरूपमा ज परिणमे एवो नियम छे जीव जीवरूपे परिणम्या करे छे, अने जड जडरूपे परिणम्या करे छे जीवनु मुख्य परिणमनु ते चेतन (ज्ञान) स्वरूप छे, अने जडनु मुख्य परिणमवु ते जडत्वस्वरूप छे जीवनु जे चेतनपरिणाम ते कोइ प्रकारे जड थइने परिणमे नहा, अने जडनु जडत्वपरिणाम ते कोइ दिवसे चेतनपरिणामे परिणमे नहीं, एवी वस्तुनी मर्यादा छे, अने चेतन, अचेतन ए बे प्रकारना परिणाम तो अनुभवसिद्ध छे, तेमानु एक परिणाम बे द्रव्य मळीने करी शके नहीं, अर्थात् जीव अने जड मळी केवळ चेतनपरिणामे परिणमी शके नहीं, अथवा केवळ अचेतनपरिणामे परिणमी शके नहीं जीव चेतनपरिणामे परिणमे, अने जड अचेतनपरिणामे परिणमे, एम वस्तुस्थिति छे, माटे जिन कहे छे के, एक परिणाम बे द्रव्य करी शके नहीं जे जे द्रव्य छे, ते ते पोतानी स्थितिमा ज होय, अने पोताना स्वभावमा परिणमे तेम ज

—दोय परिनाम एक द्रव्य न धरतु है,

एक द्रव्य बे परिणामे परिणमी शके नहीं, एवी वस्तुस्थिति छे एक जीवद्रव्य ते चेतन अने अचेतन ए बे परिणामे परिणमी शके नहीं, अथवा एक पुद्गलद्रव्य अचेतन अने चेतन ए बे परिणामे परिणमी शके नहीं, मात्र पोते पोतानां ज परिणाममा परिणमे चेतनपरिणाम ते अचेतन पदार्थने विषे होय नहीं, अने अचेतनपरिणाम ते चेतन पदार्थने विषे होय नहीं, माटे बे प्रकारना परिणामे एक द्रव्य परिणमे नहीं—बे परिणामने धारण करी शके नहीं माटे

—एक करतूति दोइ दर्व कब हो न करे,

एक क्रिया ते बे द्रव्य क्यारे पण करे नहीं बे द्रव्यनु मळनु एकाते होवु योग्य नथी जो बे द्रव्य मळीने एक द्रव्य उपजतु होय, तो वस्तु पोताना स्वरूपनो त्याग करे, अने एम तो कोइ काळे बने नहीं के, वस्तु पोताना स्वरूपनो केवळ त्याग करे ज्यारे एम बनतु नथी, त्यारे बे द्रव्य केवळ एक परिणामने पाम्या विना एक क्रिया पण क्याथी करे? अर्थात् न ज करे

—दोई करतूति एक दर्व न धरतु है,

तेम ज बे क्रिया एक द्रव्य धारण पण करे नहीं, एक समयने विषे बे उपयोग होइ शके नहीं माटे

—जीव पुद्गल एक खेत अवगाही दोउ,

जीव अने पुद्गल यद्यपि एक क्षेत्रने रोकी रह्या होय, तोपण

—अपने अपने रूप, कोउ न टरतु है,

पोतपोताना स्वरूपथी कोइ अन्य परिणाम पामतु नथी, अने तेथी करीने एम कहीए छीए के,

—जड परिनामनिको, करता है पुद्गल;

देहादिक करीने जे परिणाम थाय छे, तेनो पुद्गल कर्त्ता छे, कारण के ते देहादि जड छे; अने जडपरिणाम तो पुद्गलने विषे-छे; ज्यारे एम ज छे, तो पछी जीव पण जीवस्वरूपेज वर्ते छे; एमां कंइ बीजुं प्रमाण पण हवे जोइतुं नथी; एम गणी कहे छे के,—

—चिदानंद चेतन सुभाउ आचरतु है.

काव्यकर्त्तानो कहेवानो हेतु एम छे के, जो आम तमे वस्तुस्थिति समजो, तो तो जडने विषेनो जे स्वस्वरूपभाव छे ते, मटे; अने स्वस्वरूपनुं जे तिरोभावपणु छे ते, प्रगट थाय; विचार करो. स्थिति पण एम ज छे.

घणी गहन वातने अहीं टुंकामा लखी छे. जो के जेने यथार्थ बोध छे तेने तो सुगम छे.

चित्त घणुं करीने वनमां रहे छे; आत्मा तो प्राये मुक्तस्वरूप लागे छे. वीतरागपणु विशेष छे, वेठनी पेठे प्रवृत्ति करीए छीए; बीजाने अनुसरवानुं पण राखीए छीए; जगत्थी बहु उदास थई गया छीए; वस्तीथी कंटाळी गया छीए; दशा कोइने जणावी शकता नथी; जणावीए तेवो सत्संग नथी; मनने जेम धारीए तेम वाळी शकीए छीए, एटले प्रवृत्तिमां रही शक्या छीए. कोइ प्रकारथी रागपूर्वक प्रवृत्ति थती नहीं होय एवी दशा छे, एम रहे छे. लोकपरिचय गमतो नथी—जगत्मां सातुं नथी.

१९४८ ना पोष वद ९, रवि. वि० यथार्थ बोधस्वरूपना यथा०

१९०.

बीजा काममां प्रवर्ततां पण अन्यत्व—भावनाए वर्तवानो अभ्यास राखवो योग्य छे. वैराग्य—भावनाए भूषित एवा शांतसुधारसादि ग्रंथो निरंतर चिंतन करवा योग्य छे. प्रमादमां वैराग्यनी तीव्रता मुमुक्षुए मद करवा योग्य नथी, एवो निश्चय राखवो योग्य छे.

पोश वद १३, गुरु, १९४८, मुंबई. श्री बोधस्वरूप.

१९१.

अनंतकाळ थयां स्वरूपनुं विस्मरण होवाथी अन्यभाव जीवने साधारण थई गयो छे. दीर्घकाळ-सुधी सत्संगमां रही बोधभूमिकानुं सेवन थवाथी ते विस्मरण अने अन्यभावनी साधारणता टळे छे, अर्थात् अन्यभावथी उदासीनपणु प्राप्त होय छे. आ काळ विषम होवाथी स्वरूपमां तन्मयता रहेवानी दुर्घटता छे, तथापि सत्संगनुं दीर्घकाळ सुधी सेवन, ते तन्मयता आपे, एमां संदेह नथी थतो.

जींदगी अल्प छे, अने जंजाळ अनंत छे; संख्यात धन छे, अने तृष्णा अनंत छे; त्यां

स्वरूपस्मृति समवे नहीं, पण ज्या जजाळ अल्प छे, अने जींदगी अप्रमत्त छे, तेम ज तृष्णा अल्प छे, अथवा नथी अने सर्वसिद्धि छे, त्या स्वरूपस्मृति पूर्ण थवी समवे छे अमूल्य एवु ज्ञान, जीवनप्रश्ने आवरेलु वह्यु जाय छे, उदय बळवान छे!

मुबई, फेब्रुआरी ३,९२

१९२

(राग प्रभातने अनुसरतो)

—जीव नवि पुग्गली नैव पुग्गल कदा, पुग्गलाधार नहीं तास रगा,
पर तणो ईश नहीं अपर ऐश्वर्यता, वस्तुधर्मे कदा न परसगी

—देवचदजी, श्रीसुमतिनाथजीनु स्तवन

मुबई, स० १९४८ ना महा शुद १३, बुधे प्रणाम पहोंचे

१९३

अत्यत उदास परिणामे रहेलु एवु जे चैतन्य तेने, ज्ञानी प्रवृत्तिमा छता तेवु राखे छे, तोपण कहीए छीये माया दुस्तर छे, दुरत छे, क्षणवार पण,—समय एक पण, एने आत्माने विषे स्थापन करवा योग्य नथी एवी तीव्र दशा आव्ये अत्यत उदास परिणाम उत्पन्न थाय छे, अने तेवा उदास परिणामनी जे प्रवर्तना—गृहस्थपणा सहितनी—ते अबधपरिणामी कहेवा योग्य छे जे बोधस्वरूपे स्थित छे ते, एम कठिनताथी वर्ती शके छे, कारण के तेनी विकटता परम छे निदिध्यासने जनकराजानी प्रवृत्ति ते अत्यत उदास परिणामने लीधे रहेती, घणु करीने तेमने ते सहज स्वरूपमा हती, तथापि कोइ मायाना दुरत प्रसगमा समुद्रने विषे जेम नाव यत्किंचित् डोलायमान थाय, तेम ते परिणामनु डोलायमानपणु समवित होवाथी, प्रत्येक मायाना प्रसगमा केवळ जेनी उदास अवस्था छे, एवा निजगुरु अष्टावक्रनी शरणता स्विकारी होवाथी मायाने तुरे तरी शकाय एम थतु हतु, कारण के महात्माना आश्रयनी एवी ज बळवत्तरता छे

मुबई, महा वद ?, १९४८

१९४

चोतरफ उपाधिनी ज्वाळा प्रज्वलती होय, ते प्रसगमा समाधि रहेवी ए परम दुष्कर छे, अने ए वात तो परमज्ञानी विना थवी विकट छे अमने पण आश्चर्य थइ आवे छे, तथापि एम प्राये वर्त्या ज करे छे एवो, अनुभव छे

आत्मभाव यथार्थ जेने समजाय छे,—निश्चळ रहे छे तेने, ए समाधि प्राप्त होय छे सम्यक्त्वनु मुख्य लक्षण वीतरागता जाणीए छीए, अने तेवो अनुभव छे

मुबई, १९४८, महा वद ४, बुधवार

१९५.

—जबहि तें चेतन विभाव सो उलटि आपु;
समो पाइ अपनो सुभाव गहि लीनो है;
तबहि ते जो जो लेनजोग, सो सो लीनो है;
जो जो त्यागजोग, सो सो सब छोडी दीनो है;
लेवे कौन रही ठोर, त्यागिवेको नाहि चोर;
बाकी कहा उबर्योजु कारज न वीनो है:
संगत्यागी, अंगत्यागी, वचनतरंगत्यागी;
मन त्यागी, बुद्धि त्यागी, आपा शुद्ध कीनो है.

—केवी अद्भुत दशा?

सं० १९४८, महा वद ९, सोम, मुंबईथी. प्रणाम पहोंचे.

१९६.

आत्मापणे केवळ उजागर अवस्था वर्ते, अर्थात् आत्मा पोताना स्वरूपने विषे केवळ जागृत होय त्यारे, तेने केवळज्ञान वर्ते छे एम कहेवुं योग्य छे एवो, श्रीतीर्थंकरनो आशय छे. "आत्मा" जे पदार्थने तीर्थंकरे कह्यो छे, ते ज पदार्थनी ते ज स्वरूपे प्रतीति थाय, ते ज परिणामे आत्मा साक्षात् भासे, त्यारे तेने 'परमार्थ–सम्यक्त्व' छे. एवो श्रीतीर्थंकरनो अभिप्राय छे. एवुं स्वरूप जेने भास्युं छे, तेवा पुरुषने विषे 'निष्काम श्रद्धा' छे जेने, ते पुरुषने 'बीजरुचि–सम्यक्त्व' छे. तेवा पुरुषनी 'निष्काम भक्ति' अबाधाए प्राप्त थाय, एवा गुणो जे जीवमां होय, ते जीव 'मार्गानुसारी' होय, एम जिन कहे छे.

अमारो अभिप्राय कंइ पण देह प्रत्ये होय, तो ते मात्र एक आत्मार्थे छे; अन्य अर्थे नहीं. बीजा कोइ पण पदार्थ प्रत्ये अभिप्राय होय तो, ते पदार्थ अर्थे नहीं, पण आत्मार्थे छे. ते आत्मार्थ ते पदार्थनी प्राप्ति अप्राप्तिने विषे होय एम, अमने लागतुं नथी "आत्मापणु" ए ध्वनि शिवाय बीजो कोइ ध्वनि कोइ पण पदार्थना ग्रहणत्यागमां स्मरणजोग नथी. अनवकाश आत्मापणु जाण्याविना–ते स्थिति विना, अन्य सर्व क्लेशरूप छे.

मुंबई, महा वद १०, भोम, १९४८.

१९७.

अत्र समाधि छे. पूर्णज्ञाने करीने युक्त एवी जे समाधि ते वारंवार सांभरे छे.
'परमसत्'नुं ध्यान करीए छीए. (उदासपणु वर्ते छे).
महा वद १२, रवि, १९४८.

१९८†

—लेवेकी न रही ठोर, त्यागिवेकी नाहि ओर,
बाकी कहा उबर्यो जु, कारज नवीनो है ?

स्वरूपनु भान थवाथी पूर्णकामपणु प्राप्त थयु, एटले हवे बीजु कोइ क्षेत्र कइ पण लेवाने माटे रह्यु नथी स्वरूपनो तो कोइ काळे त्याग करवाने मूर्ख पण इच्छे नहीं, अने ज्यां केवळ स्वरूपस्थिति छे, त्यां तो पछी बीजु कइ रह्यु नथी, एटले त्यागवापणु पण रह्यु नहीं हवे ज्यारे लेवु, देवु, ए बने निवृत्त थई गयु, त्यारे बीजु कोइ नवीन कार्य करवाने माटे शु उगर्यु ? अर्थात् जेम थवु जोइए तेम थयु, त्यां पछी बीजी लेवादेवानी जजाळ क्याथी होय ? एटले कहे छे के, अहीं पूर्णकामता प्राप्त थई

स० १९४८ ना महा वद ०)) रवि, मुबईथी

१९९†

शुद्धता विचारे ध्यावे, शुद्धतामें केली करे,
शुद्धतामें थिर व्हे, अमृत धारा वरसे —

२००

आरभ अने परिग्रहनो जेम जेम मोह मटे छे, जेम जेम तेने विषेथी पोतापणानु अभिमान मन्दपरिणामने पामे छे, तेम तेम मुमुक्षुता वर्द्धमान थया करे छे अनत काळना परिचयवाळु ए अभिमान प्राये एकदम निवृत्त थतु नथी तेटला माटे, तन, मन धनादि जे कइ पोतापणे वर्तता होय छे ते, ज्ञानी प्रत्ये अर्पण करवामां आवेछे, प्राये ज्ञानी कइ तेने ग्रहण करता नथी, पण तेमाथी पोतापणु मटाडवानु उपदेशे छे, अने करवा योग्य पण तेमज छे के, आरभ, परिग्रहने वारवारना प्रसगे विचारी विचारी पोताना थता अटकाववा, त्यारे मुमुक्षुता निर्मळ होय छे

मुंबई, मार्च २, ९२

२०१

परिणाममा अत्यत उदासीनता परिणम्या करे छे, जेम जेम तेम थाय छे, तेम तेम प्रवृत्तिप्रसग पण वध्या करे छे जे प्रवृत्तिनो प्रसग थशे एम नहीं धारेलु, ते पण प्राप्त थया करे छे, अने एथी एम मानीए छीए के, उतावळे पूर्वे निबधन करेला एवा कर्मो निवृत्त थवाने माटे उदयमा आवे छे

फागण शुद १३, शुक्र, १९४८

२०२

दुसमकाळनु मोटामां मोटु चिह्न शु ? अथवा दुसमकाळ कयो कहेवाय ? अथवा क्या मुख्य लक्षणे ते ओळखी शकाय ? ए ज विज्ञापन

फागण वद ५, शनि, १९४८ वि० बोधबीज

२०३.

चालु उपाधि उदयपणे प्रवर्त्ते छे.

फागण वद १०, गुरु, १९४८.

२०४.

कोइ पण प्रकारे सत्संगनो जोग बने तो, ते कर्या रहेवुं ए कर्तव्य छे; अने जे प्रकारे जीवने मारापणु विशेष थया करतुं होय, अथवा वध्या करतुं होय. ते प्रकारथी जेम बने तेम संकोचातुं रहेवुं ए, सत्संगमां पण फळ आपनार भावना छे.

फागण वद ११, गुरुवार, १९४८.

२०५.

पूर्वकर्म तरत निवृत्त थाय एम करीए छीए.

फागण वद १४, १९४८.

२०६.

हाल अत्र अमे व्यावहारिक काम तो प्रमाणमां घणुं करीए छीएः तेमां मन पण पूरी रीते दइए छीए, तथापि ते मन व्यवहारमां चोंटतुं नथी; पोताने विषे ज रहे छे; एटले व्यवहार बोजारूप रहे छे. जाणीए छीए के घणाकाळे जे परिणाम प्राप्त थवानुं छे ते, तेथी थोडा काळे प्राप्त थवा माटे ते उपाधिजोग विशेषपणे वर्त्ते छे.

आखो लोक त्रणे काळने विषे दु.खे करीने पीडातो मानवामां आव्यो छे, अने तेमां पण आ वर्त्ते छे ते तो महा दुसमकाळ छे, अने सर्व प्रकारे विश्रांतिनुं कारण एवो जे कर्त्तव्यरूप 'श्री सत्संग', ते तो सर्व काळने विषे प्राप्त थवो दुर्लभ छे; ते आ काळमां प्राप्त थवो घणो घणो दुर्लभ होय एमां कंइ आश्चर्यकारक नथी. अमे के जेनुं मन प्राये क्रोधथी, मानथी, मायाथी, लोभथी, हास्यथी, रतिथी, अरतिथी, भयथी, शोकथी, जुगुप्साथी के शब्दादि विषयोथी अप्रतिबंध जेवुं छे; कुटुंबथी, धनथी, पुत्रथी, वैभवथी, स्त्रीथी के देहथी मुक्त जेवुं छे, ते मनने पण सत्संगने विषे बंधन राखवुं बहु बहु रह्या करे छे.

सोमवती अमावास्या, १९४८, मुंबई.

२०७.

आ लोकस्थिति ज एवी छे के, तेमां सत्यनुं भावन करवुं परम विकट छे. रचना बधी असत्यना आग्रहनी भावना कराववावाळी छे.

मुंबई, ३०, मार्च, ९२.

२०८

लोकस्थिति आश्चर्यकारक छे !

चैत्र शुदि ५, शनि, १९४८

२०९

ज्ञानीने सर्वसंगपरित्याग करवानो शो हेतु हशे ?

चैत्र शुद ७, रवि, १९४८

२१०

आत्मसमाधिपूर्वक योगउपाधि रह्या करे छे, जे प्रतिबंधने लीधे हाल तो कंई इच्छित करी शकातु नथी आवा ज हेतुए करीने श्री ऋषभादि ज्ञानीओए शरीरादि प्रवर्त्तनाना भाननो पण त्याग कर्यो हतो

मुंबई, एप्रिल ४, ९२ स्वस्थितभाव

२११

ॐ

समय मात्र पण अप्रमत्तधाराने नहीं विस्मरण करतु एवु जे आत्माकार मन, ते वर्त्तमान समये अन्य प्रमाणे प्रवृत्ति करे छे, अने जे कोई पण प्रकारे वर्ताय छे, तेनु कारण पूर्वे निबंधन करायेलो एवो उदय छे, ते उदयने विषे प्रीति पण नथी, अने अप्रीति पण नथी, समता छे, करवा योग्य पण एम ज छे

मुंबई, एप्रिल ८, ९२, यथायोग्य

२१२

बाह्योपाधिप्रसंग वर्ते छे जेम बने तेम सद्‌विचारनो परिचय थाय तेम करवा, उपाधिमां मुझाइ रहेवाथकी योग्यपणे न वर्ताय ते वात, लक्षमां राखवायोग्य ज्ञानीओए जाणी छे

मुंबई, चैत्र शुद ९, बुधे, १९४८ प्रणाम

२१३

समकितनी फरसना थई क्यारे गणाय ? केवी दशा वर्तती होय ?

संसारी उपाधिनु जेम थतु होय तेम थवा देवु, कर्त्तव्य एज छे, अभिप्राय एज रह्या करे छे, धीरजथी उदयने वेदवो योग्य छे

चैत्र शुदि १३, रवि, १९४८

२१४.

प्रतिबंधपणु दुःखदायक छे.

चैत्र वद १, बुध, १९४८. स्वरूपस्थ यथायोग्य.

२१५.

उपाधियोगनो जे उदय ते पण वेदवा विना उपाय नथी. जगत्मां बीजा पदार्थो तो अमने कंइ रुचिनां कारण रह्यां नथी. जे कंइ रुचि रही छे, ते मात्र एक 'सत्'नुं ध्यान करनारा एवा संत प्रत्ये, जेमां आत्माने वर्णव्यो छे एवां 'सत्शास्त्र' प्रत्ये, अने परेच्छाए परमार्थनां निमित्त कारण एवां 'दानादि' प्रत्ये रही छे; आत्मा तो कृतार्थ समजाय छे.

चैत्र वद ५, रवि, १९४८.

२१६.

जगत्ना अभिप्राय प्रत्ये जोइने जीव पदार्थनो बोध पाम्यो छे; ज्ञानीना अभिप्राय प्रत्ये जोइने पाम्यो नथी. जे जीव ज्ञानीना अभिप्रायथी बोध पाम्यो छे, ते जीवने सम्यक्दर्शन थाय छे.

मार्ग बे प्रकारनो जाणीए छीएः एक 'उपदेश थवा अर्थनो मार्ग', एक 'वास्तव्य मार्ग'. 'विचारसागर' उपदेश थवा अर्थे विचारवा योग्य छे. ज्यारे जैनशास्त्र वांचवा जणावीए, त्यारे जैनी करवा जणावता नथी; वेदांतशास्त्र वांचवा जणावीए, त्यारे वेदांती करवाने जणावता नथी; तेम ज अन्य शास्त्र वांचवा जणावीए, त्यारे अन्य थवा नथी जणावता. मात्र जे जणावीए छीए, ते तम सर्वने उपदेश लेवा अर्थे जणावीए छीए; जैन अने वेदांती आदिनो भेद त्याग करो, आत्मा तेवो नथी.

मुंबई, एप्रिल १७, ९२.

२१७.

ज्यां पूर्णकामपणु छे, त्यां सर्वज्ञता छे.

जेने बोधबीजनी उत्पत्ति होय छे, तेने स्वरूपसुखथी करीने परितृप्तपणु वर्त्ते छे; एने विषय प्रत्ये अप्रयत्न दशा वर्ते छे.

जे जीवितव्यमां क्षणिकपणु छे, ते जीवितव्यमां ज्ञानीओए नित्यपणु प्राप्त कर्युं छे; ए अचरजनी वात छे. जो जीवने परितृप्तपणु वर्त्या करतुं न होय तो, अखड एवो आत्मबोध तेने समजवो नहीं.

सं० १९४८, चैत्र वद १२, रवि.

२१८.

भावसमाधि छे, बाह्यउपाधि छे. जे भावने गौण करी शके एवी स्थितिनी छे. तथापि समाधि वर्ते छे.

अक्षयतृत्रिया, १९४८.

२१९

जेप्रमाणे ज्ञाननु प्रकाशवु छे, तेप्रमाणे शब्दादि व्यवहारिक पदार्थने विषेथी निस्पृहपणु वर्ते छे आत्मसुखे करी परितृप्तपणु वर्ते छे अन्य सुखनी जे इच्छा नहीं थवी ते, पूर्णज्ञाननु लक्षण छे

ज्ञानी अनित्य जीवनमा नित्यपणु प्राप्त करे छे, एम जे लख्यु छे ते, एवा आशयथी लख्यु छे के, तेओ मृत्युने माटे निर्भयपणे वर्ते छे जेने एम होय तेने पछी अनित्यपणा विषे रह्या छे, एम कहीए नहीं तो ते वात सत्य छे

खरू आत्मभान थाय छे तेने, "हु" अन्यभावनो अकर्त्ता छु, एवो बोध उत्पन्न थई, अहप्रत्ययिबुद्धि ते विलय पामे छे, एवु जे आत्मभान ते वारवार उज्ज्वळपणे वर्त्या करे छे, तथापि जेम इच्छिये तेम तो नहीं

१९४८, वैशाख शुद ४, शनिवार समाधिरूप

२२०

हाल तो अनुक्रमे उपाधियोग विशेष वर्त्या करे छे—

अनतकाळ व्यवहार करवामा व्यतीत कर्यो छे, त्या तेवी जजाळमा परमार्थ विसर्जन न कराय एम ज वर्तवु, एवो जेनो निश्चय छे तेने, तेम होय छे, एम अमे जाणीए छीए

वनने विषे उदासीनपणे स्थित एवा जे योगीओ—तीर्थंकरादिक—तेनु आत्मत्व सामरे छे

मुबई, स० १९४८, वैशाख शुदि ५, रवि

२२१

जे ज्ञाने करीने भवात थाय छे, ते ज्ञान प्राप्त थवु जीवने घणु दुर्लभ छे, तथापि ते ज्ञान, स्वरूपे तो अत्यत सुगम छे, एम जाणीए छीए ते ज्ञान सुगमपणे प्राप्त थवामां जे दशा जोइए छीए, ते दशा प्राप्त थवी घणी घणी कठण छे, अने ए प्राप्त थवाना जे वे कारण छे, ते मळ्या विना जीवने अनतकाळ थया रखडवु पडयु छे जे वे कारण मळये मोक्ष होय छे

मुबई, १३, ९२ (रवि) प्रणाम

२२२

ज्ञानीने विषे जो कोई पण प्रकारे धनादिनी वाछा राखवामा आवे छे, तो जीवने दर्शनावरणीय कर्मनो प्रतिबध विशेष उत्पन्न थाय छे घणु करीने, ज्ञानी तेवो प्रतिबध कोइने पोताथकी उत्पन्न न थाय एम वर्ते छे

ज्ञानी पोतानु उपजीवन—आजीविका—पण पूर्वकर्मानुसार करे छे, ज्ञानने विषे प्रतिबद्धता थाय एम करी आजीविका करता नथी, अथवा करावावानो प्रसग इच्छता नथी, एम जाणीए छीए

ज्ञानी प्रत्ये जेने केवळ निस्पृह भक्ति छे, पोतानी इच्छा ते थवी पूण थती न देखीने

पण जेने दोष आवतो नथी, एवा जे जीव छे तेने, ज्ञानीने आश्रये धीरजथी वर्ततां आपत्तिनो नाश होय छे; अथवा घणुं मंदपणु थई जाय छे; एम जाणीए छीए, तथापि तेवी धीरज रहेवी आ काळने विषे वहु विकट छे, अने तेथी उपर जणाव्युं छे, एवुं परिणाम घणीवार आवतुं अटकी जाय छे. अमारा विषे वर्ततो परम वैराग्य व्यवहारने विषे क्यांय मन मळवा देतो नथी, अने व्यवहारनो प्रतिबंध तो आखो दिवस राखवो पडे छे. हाल तो एवा उदय स्थितिमां वर्ते छे, तेथी संभव थाय छे के, ते पण सुखनो हेतु छे.

अमे तो पांच मास थयां जगत्, ईश्वर अने अन्यभाव ए सर्वने विषे उदासीनपणे वर्तीए छीए, तथापि ते वार्त्ता तमने गांभीर्यपणे रही जणावी नथी. तमे जे प्रकारे ईश्वरादि विषे श्रद्धाशील छो, तेम वर्तवुं तमने कल्याणरूप छे. अमने तो कोइ जातनो भेदभाव नहीं उत्पन्न थतो होवाथी सर्व जंजाळरूप वर्ते छे; एटले ईश्वरादि समेतमां उदासपणु वर्ते छे: आवुं जे अमारूं लखवुं ते वांची, कोइ प्रकारे संदेहने विषे पडवाने तमे योग्य नथी.

हाल तो अमे अव्रपणे वर्तीए छीए, एटले कोइ प्रकारनी ज्ञानवार्त्ता पण जणावी शकातीं नथी; पण मोक्ष तो केवळ अमने निकटपणे वर्ते छे; एतो निःशंक वार्त्ता छे; अमारूं जे चित्त ते आत्मा शिवाय अन्य स्थळे प्रतिवद्धता पामतुं नथी; क्षण पण अन्यभावने विषे स्थिर थतुं नथी; स्वरूपने विषे स्थिर रहे छे; एवुं जे अमारूं आश्चर्यकारक स्वरूप ते हाल तो क्यांय कह्युं जतुं नथी. घणा मास वीत्याथी तमने लखी संतोष मानीए छीए.

मुंबई, वैशाख वद ६, भोम, १९४८.

२२३.

ॐ

निरंतर जेने अभेदध्यान वर्ते छे, एवा श्री वोधपुरुषना यथायोग्य वांचशो. अत्र भाव प्रत्ये तो समाधि वर्ते छे; अने वाह्य प्रत्ये उपाधिजोग वर्ते छे; तमारां आवेलां त्रण पत्रो प्राप्त थयां छे, अने ते कारणथी प्रत्युत्तर लख्यो नथी.

आ काळनुं विषमपणु एवुं छे के, जेने विषे घणा वखतसुधी सत्सगनुं सेवन थयुं होय तो जीवने विषेथी लोकभावना ओछी थाय; अथवा लय पामे. लोकभावनाना आवरणने लीधे परमार्थभावना प्रत्ये जीवने उल्लासपरिणति थाय नहीं; अने त्यांसुधी लोकसहवास ते भवरूप होय छे.

सत्संगनुं सेवन जे निरंतरपणे इच्छे छे, एवा मुमुक्षु जीवने ज्यांसुधी ते जोगनो विरह रहे त्यांसुधी, दृढभावे ते भावना इच्छी प्रत्येक कार्य करतां विचारथी वर्त्ती, पोताने विषे लघुपणु मान्य करी, पोताना जोवामां आवे ते दोष प्रत्ये निवृत्ति इच्छी, सरळपणे वर्त्या करवुं; अने जे कार्यंकरी ते भावनानी उत्पत्ति थाय, एवी ज्ञानवार्त्ता, के ज्ञानलेख के ग्रंथनुं कंइ कंइ विचारवुं राखवुं ते, योग्य छे.

उपर जणावी छे जे वार्त्ता तेने विषे बाध करनारा एवा घणा प्रसग तम जीवोने वर्ते छे, एम जाणीए छीए, तथापि ते ते बाध करनारा प्रसग प्रत्ये जेम बने तेम सद् उपयोगे विचारी वर्तवानु इच्छवु, अनुक्रमे बने एवु छे कोई प्रकारे मनने विषे सताप पामवा योग्य नथी पुरुषार्थ जे कई थाय ते करवानी दृढ इच्छा राखवी योग्य छे, अने परम एवु जे बोधस्वरूप छे, तेनु जेने ओळखाण छे एवा पुरुषे तो, निरतर तेम वर्त्याना पुरुषार्थने विषे मुझावु योग्य नथी

अनत काळे जे प्राप्त थयु नथी, ते प्राप्तपणाने विषे अमुक काळ व्यतीत थाय, तो हानि नथी मात्र अनतकाळे जे प्राप्त थयु नथी, तेने विषे भ्राति थाय, भूल थाय, ते हानि छे जो परम एवु ज्ञानीनु स्वरूप भासमान थयु छे, तो पछी तेना मार्गने विषे अनुक्रमे जीवनु प्रवेशपणु थाय, ए सरळ प्रकारे समजाय एवी वार्त्ता छे

गमे ते प्रकारे मन वर्ते एम वर्त्तो वियोग छे, तो तेमा कल्याणनो पण वियोग छे, ए वार्त्ता सत्य छे, तथापि जो ज्ञानीना वियोगमा पण तेने ज विषे चित्त वर्ते छे, तो कल्याण छे धीरजनो त्याग करवाने योग्य नथी

मुबई, वैशाख वद १३, भोम, १९४८ श्री स्वरूपना यथायोग्य

२२४

"मनने लईने आ बधु छे', एवो जे अत्यारसुधीनो थयेलो निर्णय लख्यो ते सामान्य प्रकारे तो यथातथ्य छे, तथापि 'मन', 'तेने लईने', अने 'आ बधु', अने 'तेनो निर्णय' एवा जे चार भाग ए वाक्यना थाय छे, ते घणा काळना बोधे जेम छे तेम समजाय छे, एम जाणीए छीए जेने ते समजाय छे, तेने मन वश वर्ते छे, ए वात निश्चयरूप छे, तथापि न वर्ततु होय, तोपण ते आत्मस्वरूपने विषे ज वर्ते छे

ए मन वश थवानो उत्तर उपर लख्यो छे, ते सर्वथी मुख्य एवो लख्यो छे जे वाक्य लखवामा आव्या छे ते, घणा प्रकारे विचारवाने योग्य छे

महात्मानो देह बे कारणने लईने विद्यमानपणे वर्ते छे प्रारब्धकर्म भोगववाने अर्थ, जीवोना कल्याणने अर्थ तथापि ए बनेमा ते उदासपणे उदय आवेली वर्तनाए वर्ते छे, एम जाणीए छीए

ध्यान, जप, तप, क्रिया मात्र ए सर्व थकी अमे जणावेलु कोई वाक्य जो परम फळनु कारण धारता हो तो, निश्चयपणे धारता हो तो, पाछळथी बुद्धि लोकसज्ञा, शास्त्रसज्ञा पर न जती होय तो, जाय तो ते भातिवडे गई छे एम धारता हो तो, ते वाक्यने घणा प्रकारनी धीरज वडे विचारवानो धारता हो तो, लखवाने इच्छा थाय छे हजी आथी विशेषपणे निश्चयने विषे धारणा करवाने लखवु अगत्य जेवु लागे छे, तथापि चित्त अवकाशरूपे वर्ततु नथी, एटले जे लख्यु छे ते, प्रबळपणे मानशो

वैशाख वद १४, बुधे, १९४८

२२५.

ईश्वरादि संबंधी जे निश्चय छे, तेने विषे हाल विचारनो त्याग करी सामान्य प्रकारे 'समयसार'नुं वांचन करवुं योग्य छे, अर्थात् ईश्वरना आश्रयथी हाल धीरज रहे छे, ते धीरज तेना विकल्पमां पडवाथी रहेवी विकट छे.

'निश्चय'ने विषे अकर्त्ता, 'व्यवहार'ने विषे कर्त्ता, इत्यादि जे व्याख्यान 'समयसार'ने विषे छे, ते विचारवायोग्य छे, तथापि निवृत्त थया छे जेना बोधसंबंधी दोष एवा जे ज्ञानी तेना प्रत्येथी ए प्रकार समजवा योग्य छे.

समजवायोग्य तो छे जे····स्वरूप, प्राप्त थयुं छे जेने विषे निर्विकल्पपणु एवा ज्ञानीथी, तेना आश्रये जीवना दोष गलित थई प्राप्त होय छे, समजाय छे.

मुंबई, जेठ शुद १०, रवि, १९४८.

२२६.†

—एक परिनाम के न करता दरव दोय,
दोय परिनाम एक दर्व न धरतु है;
एक करतूति कोइ दर्व कबहो न करै,
दोइ करतूति एक दर्व न करतु है;
जीव पुद्गल एक खेत अवगाही दोइ;
अपने अपने रूप, कोउ न टरतु है;
जड परिनामनिको, करता है पुद्गल,
चिदानंद चेतन सुभाव आचरतु है.—

जेठ वद ७, शुक्र, १९४८. —समयसार.

२२७.

जेनी प्राप्ति पछी अनंतकाळनुं याचकपणु मटी, सर्व काळने माटे अयाचकपणुं प्राप्त होय छे, एवो जो कोइ होय, तो, ते तरण तारण जाणीए छीए; तेने भजो.

संसारथी कंटाळ्या तो घणो काळ थई गयो छे, तथापि संसारनो प्रसंग हजी विराम पामतो नथी; ए एक प्रकारनो क्लेश वर्ते छे. हाल तो निर्बळ थई श्री हरीने हाथ सोंपीए छीए.

अमने तो कंइ करवा विषे बुद्धि थती नथी, अने लखवा विषे बुद्धि थती नथी; कंइक वाणीए वर्तिये छीए; तेमां पण बुद्धि थती नथी; मात्र आत्मरूप मौनपणु, अने तेसंबंधी प्रसंग, एने विषे बुद्धि रहे छे, अने प्रसंग तो तेथी अन्य प्रकारना वर्ते छे.

एवी ज ईश्वरेच्छा हशे, एम जाणी जेम स्थिति प्राप्त थाय छे, तेम ज योग्य जाणी रहीए छीए. बुद्धि तो मोक्षने विषे पण स्पृहावाळी नथी, पण प्रसंग आ वर्ते छे. ॐ शांतिः शांतिः शांतिः

सं० १९४८ ना जेठ वद ०)), शुक्रे. **नमस्कार पहोंचे.**

२२८

शब्दादि पांच विषयनी प्राप्तिनी इच्छाए करी जेना चित्ति अत्यंत व्याकुळपणे वर्ते छे, एवा जीवोनुं ज्यां विशेषपणुं देखावुं छे, एवो जे काळ ते आ दुषम कळियुग नामनो काळ छे तेने विषे विव्हलपणुं जेने परमार्थने विषे नथी थयुं, चित्त विक्षेप पाम्युं नथी, संगे करी प्रवर्त्तनभेद पाम्युं नथी, बीजी प्रीतिना प्रसंगे जेनुं चित्त आवृत थयुं नथी, बीजा जे कारणो तेने विषे जेनो विश्वास वर्ततो नथी, एवो जो कोइ होय, तो ते आ काळने विषे 'बीजो श्री राम' छे तथापि जोइने मखेद आश्चर्य वर्त छे के, ए गुणोना कोई अंशे संपन्न पण अल्प जीवो दृष्टिगोचर थता नथी

निद्रा शिवायनो बाकीनो जे वखत तेमांथी एकाद कलाक सिवाय बाकीनो वखत मन, वचन, कायाथी उपाधिने जोगे वर्ते छे, उपाय नथी, एटले सम्यक् परिणतिए संवेदन करवुं योग्य छे

मोटा आश्चर्यने पमाडनारा एवा जळ, वायु, चंद्र, सूर्य, अग्नि आदि पदार्थोना जे गुणो ते सामान्य प्रकारे पण जेम जीवोनी दृष्टिमां आवता नथी, अने पोतानुं जे नानुं घर अथवा बुद्ध चीजो तेने विषे कोइ जातनुं जाणे आश्चर्यकारक स्वरूप देखी अहंत्व वर्ते छे ए जोइ, एम थाय छे के, लोकोनो दृष्टिभ्रम अनादि काळनो मट्यो नथी, जेथी मटे एवो जे उपाय, तेने विषे जीवनुं अल्प पण ज्ञान प्रवर्त्तनुं नथी, अने तेनुं ओळखाण थये पण स्वेच्छाए वर्तमानी जे बुद्धि ते वारंवार उदय पामे छे, एम घणा जीवोनी स्थिति जोइ आ लोक अनंतकाळ रहेवानो छे एम जाणो

अशाड शुद ९, १९४८, मुंबई

२२९

शांति

उपाधिने विषे विक्षेपरहितपणे वर्त्तवुं, ए वात अत्यंत विकट छ जे वर्ते छे, ते थोडा काळनेविषे परिपक्व समाधिरूप होय छे

अशाड वद ०)), १९४८

२३०

"जगत् ज्यां सुवे छे, त्यां ज्ञानी जागे छे ज्ञानी जागे छे, त्यां जगत् सुवे छे जगत् जागे छे, त्यां ज्ञानी सुवे छे" एम श्रीकृष्ण कहे छे

श्रा० शुद ४, बुधे १९४८, मुंबईथी आत्मप्रदेशसमस्थितिए नमस्कार

२३१

असत्संगमां उदासीन रहेवा माटे जीवने विषे अप्रमादपणे निश्चय थाय छे, त्यारे 'सत्ज्ञान समजाय छे, ते पहेलां प्राप्त थएल बोधने घणा प्रकारना अंतराय रह्या होय छे

जगत् अने मोक्षनो मार्ग ए वे एक नथी; जेने जगत्नी इच्छा, रुचि, भावना तेने मोक्षने विषे अनिच्छा, अरुचि, अभावना होय, एम जणाय छे.

—इण विध परखी मन विसरामी, जिनवर गुण जे गावे रे,
दीनवंधुनी महेरनजर थकी, आनंदघन पद पावे हो.
मल्लिजिन सेवक केम अवगणिये हो.—

—जिन थई जिनवर जे आराधे, ते सही जिनवर होवे रे,
भ्रंगी इलीकाने चटकावे, ते भ्रंगी जग जोवे रे.
—श्री आनंदघन.

श्रावण शुद १०, बुधे, १९४८.

२३२.

ॐ नमः

निष्काम यथायोग्य.—जे उपार्जित कर्म भोगवतां घणो वखत भाविमां व्यतीत थशे, ते वळवानपणे उदयमां वर्ती क्षयपणाने पामतां होय, तो तेम थवा देवां योग्य छे, एम घणां वर्षनो संकल्प छे.

व्यावहारिक प्रसंग संवंधी चोतरफथी चिंता उत्पन्न थाय. एवां कारणो जोइने पण निर्भयता आश्रय राखवा योग्य छे.

अमे विशेप कंइ हाल लखी शकता नथी, ते माटे क्षमा मागीए छीए, ए ज विनंती.

—नागर सुख पामर नवी जाणे, वल्लभ सुख न कुमारी रे
अनुभव विण तेम ध्याननणुं सुख, कोण जाणे नरनारी रे.

—मन महिलानुं वहाला उपरे; वीजा काम करंत रे;

१९४८ ना श्रा० शुद १० बुधे

[illegible], ते तरण तारण ञ.

—मन महिलानुं वहाला उपरे; वीजां काम [illegible]
तेम श्रुतधर्मे म[illegible], ज्ञानाक्षेपकवंत रे–(धन०)

घर संवंधी वीजां समस्त क[illegible] छतां पण जेम पतिव्रता (–'महिला' शब्दनो अर्थ) स्त्रीनुं मन पोताना प्रिय एवा भ[illegible] लीन छे, तेम सम्यक्दृष्टि एवा जीवनुं चित्त संसारमां रही समस्त कार्यप्रसंगे वर्तवुं पडतां छ[illegible], [illegible]नी संवंधी श्रवण कर्यो छे एवो जे उपदेशधर्म तेने विषे लीनपणे वर्ते छे.

समस्त संसारने विषे स्त्री, पुरुषना स्नेहने प्रधान गणवामां आव्यो छे; तेमा पण पुरुप प्रत्येनो

स्त्रीनो प्रेम ए कोइ प्रकारे पण तेथी विशेष प्रधान गणवामा आव्यो छे, अने एमा पण पतिव्रता एवी स्त्रीनो स्नेह, ते प्रधानने विषे पण प्रधान एवो गणवामा आव्यो छे ते स्नेह एवो प्रधान प्रधान शा माटे गणवामा आव्यो छे? त्यारे जेने सिद्धात वळगानपणे दर्शाववा ते दृष्टातने ग्रहण कर्यु छे, एवो सिद्धातकार कहे छे के, ते स्नेहने एटला माटे अमे प्रधानने विषे पण प्रधान गण्यो छे के, बीजा बधा घर सबधी–अने बीजा पण–काम करता छता ते पतिव्रता एवी महिलानु चित्त पतिने विषे ज लीनपणे, प्रेमपणे, स्मरणपणे, ध्यानपणे, इच्छापणे वर्ते छे, एटला माटे

पण सिद्धातकार कहे छे के, ए स्नेहनु कारण तो ससारप्रत्ययी छे, अने अत्रे तो ते अससारप्रत्ययी करवाने अर्थे कहेवु छे, माटे ते स्नेह, लीनपणे, प्रेमपणे, स्मरणपणे, ध्यानपणे, इच्छापणे ज्या करवा योग्य छे, ज्या ते स्नेह अससार परिणामने पामे छे, ते कहीए छीए

ते स्नेह तो पतिव्रतारूप एवा मुमुक्षुए ज्ञानीसबधी श्रवणरूप जे उपदेशादि धर्म, तेनी प्रत्ये ते ज प्रकारे करवा योग्य छे अने ते प्रत्ये ते प्रकारे जे जीव वर्त छे त्यारे, "कान्ता" एवा नामनी समकीत सबधी जे दृष्टि, तेने विषे ते जीव स्थित छे, एम जाणीए छीए

एवा अर्थने विषे पूरित एवा ए बे पद छे, ते पद तो भक्तिप्रधान छे, तथापि ते प्रकारे गूढ आशये जीवनु निदिध्यासन न थाय तो क्वचित् बीजु एवु पद ते ज्ञानप्रधान जेवु भासे छे, अने तमने भासशे, एम जाणी ते बीजा पदनो तेवा प्रकारनो भास, बोध थवाने अर्थे फरी पत्रनी पूर्णताए मात्र प्रथमनु एक ज पद लखी प्रधानपणे भक्तिने जणावी छे

भक्ति प्रधान दशाए वर्तवाथी जीवना स्वच्छदादि दोष सुगमपणे विलय थाय छे, एवो प्रधान आशय ज्ञानी पुरुषोनो छे

ते भक्तिने विषे निष्काम एवी अल्प पण भक्ति जो जीवने उत्पन्न थइ होय छे, तो ते घणा दोषथी निवृत्त करवाने योग्य एवी होय छे, अल्प एवु ज्ञान अथवा ज्ञानप्रधानदशाने असुगम एवा मार्ग प्रत्ये–स्वच्छदादि दोषप्रत्ये–अथवा पदार्थसबधी भ्रातिप्रत्ये–प्राप्त करे छे, घणु करीने एम होय छे, तेमा पण आ काळने विषे तो घणा काळसुधी,—जीवनपर्यंत–पण जीवे भक्ति प्रधानदशा आराधवायोग्य छे, एवो निश्चय ज्ञानीओए कर्यो जणाय छे (अमने एम लागे छे, अने एम ज छे)

हृदयने विषे जेना दर्शन करवानी तमने इच्छा छे, तेने प्रतिबध करनारी एवी प्रारब्धस्थिति छे, अने ते स्थितिने परिपक्व थवानी हजु वार छे, वळी तेना प्रत्यक्षपणामा तो हाल गृहाश्रम वर्ते छे, अने चित्रपटने विषे सयस्ताश्रम वर्त छे, ए एक ध्याननो मुख्य एवो बीजो प्रतिबध छे, ते मूर्त्तिथी ते आत्मस्वरूपपुरुषनी दशा फरी फरी तेना वाक्यादिवडा अनुसधाने विचारवाने योग्य छे, अने तेनु ते हृत्यदर्शनथी पण मोटु फळ छे, आ वातने अत्र सक्षेप करवी पडे छे

—भ्रगी इलीकाने चटकाने, ते भ्रगी जग जोवे ८.

ए वाक्य परपरागत छे, एवु थवु कोइ प्रकारे सभवित छे, तथापि प्रोफेसरना गवेषण प्रमाणे

धारीए के तेम थतुं तथी, तोपण अत्र कंइ हानि नथी, कारण के दृष्टांत तेवी असर करवाने योग्य छे, तो पछी सिद्धांतनो ज अनुभव के विचार कर्त्तव्य छे. घणुं करीने ए दृष्टांत संबंधी कोइने ज विकल्प हशे, एटले ते दृष्टांत मान्य छे एम जणाय छे; लोकदृष्टिए अनुभवगम्य छे, एटले सिद्धांतने विषे तेनुं बळवानपणुं जाणी महत् पुरुषो ते दृष्टांत आपता आव्या छे, अने कोइ प्रकारे तेम थवुं संभाव्य पण जाणीए छीए. एक समय पण कदापि ते दृष्टांत सिद्ध न थाय एवुं छे एम ठरे, तोपण, त्रणे काळने निराबाध—अखंड सिद्ध—एवी वात तेना सिद्धांतपदनी तो छे. (जिनस्वरूप थई जिनने आराधे, ते सही जिनवर होवे रे.)

आनंदघनजी अने बीजा बधा ज्ञानीपुरुषो एम ज कहे छे. अने जिन वळी बीजो प्रकार कहे छे के, अनंतवार जिनसंबंधी जे भक्ति ते करवा छतां जीवनुं कल्याण थयुं नहीं. जिनमार्गने विषे ओळखातां एवां स्त्री, पुरुषो एम कहे छे के, अमे जिनने आराधीए छीए. अने ते आराधवा जाय छे, अथवा आराधन करवाने विषे उपाय ले छे, तेम छतां जिनवर थयेला एवा ते देखाता नथी, त्रणे काळने विषे अखंड एवो ए सिद्धांत तो अत्र खंडपणाने पामे छे. त्यारे हवे ए वात विकल्प करवायोग्य केम नथी ??

श्रावण वद १०, १९४८.

२३४.

आत्मस्वरूपने विषे स्थिति छे एवा जे ० ० ० ० ० ० ० तेना निष्काम स्मरणे यथायोग्य वांचशो. ते तरफना "आजे क्षायक समकीत न होय" ए वगेरे संबंधी व्याख्यानना प्रसंगनुं तम लिखित पत्र प्राप्त थयुं छे; जे जीवो ते ते प्रकारे प्रतिपादन करे छे, उपदेशे छे, अने ते संबंधी विशेषपणे जीवोने प्रेरणा करे छे, ते जीवो जो तेटली प्रेरणा—गवेषणा—जीवनां कल्याणने विषे करशे, तो ते प्रश्ननुं समाधान थवानो क्यारेक पण तेमने प्रसंग प्राप्त थशे. एवा जीवो प्रत्ये दोषदृष्टि करवी योग्य नथी; निष्काम करुणाए करी मात्र ते जीवो जोवा योग्य छे; कोइ प्रकारनो ते संबंधी चित्तने विषे खेद आणवो योग्य नथी; ते ते प्रसंगे जीवे तेमना प्रत्ये क्रोधादि करवा योग्य नथी, कदापि ते जीवोने उपदेशे करी समजाववानी तमने चिंतना थती होय, तोपण ते माटे तमे वर्त्तमानदशाए जोतां तो निरुपाय छो, माटे अनुकंपाबुद्धि अने समताबुद्धिए ते जीवो प्रत्ये सरळ परिणामे जोवुं, तेम ज इच्छवुं अने ते ज परमार्थ मार्ग छे, एम निश्चय राखवो योग्य छे.

हाल तेमने जे कर्मसंबंधी आवरण छे, ते भंग करवाने तेमने ज जो चिंता उत्पन्न थाय, तो पछी तमथी अथवा तम जेवा बीजा सत्संगीना मुखथी कंइ पण श्रवण करवानी वारंवार तेमने उल्लासवृत्ति उत्पन्न थाय, अने कोइ आत्मस्वरूप एवा सत्पुरुषने जोगे मार्गनी प्राप्ति थाय; पण तेनी चिंता उत्पन्न थवानो तेमने समीप जोग जो होय, तो हाल आवी चेष्टामां वर्ते नहीं;

अने ज्यांसुधी सेवी तेनी जीवनी चेष्टा छे, त्यांसुधी तीर्थंकर जेवा ज्ञानी पुरुषनु वाक्य पण ते प्रत्ये निष्फळ थाय छे, तो तम वगेरेमां वाक्यनु निष्फळपणु होय, अने तेमने क्लेशरूप भासे एमा आश्चर्य नथी, एम समजी उपर प्रदर्शित करी छे एवी अतरग भावनाए ते प्रत्ये वर्तवु, अने कोइ प्रकारे पण तेमने तम संबंधी क्लेशनु ओछु कारण थाय, एवो विचारणा करवी ते मार्गने विषे योग्य गण्यु छे

वळी बीजी एक मलामण स्पष्टपणे लखवी योग्य भासे छे, माटे लखीए छीए, ते ए के, आगळ अमे तम वगेरेने जणाव्यु हतु के, अमारा सबधी जेम बने तेम बीजा जीवो प्रत्ये ओछी वात करवी ते अनुक्रममा वर्तवानो लक्ष विसर्जन थयो होय तो, हवेथी स्मरण राखशो, अमारासंबंधी, अने अमाराथी कहेवायलां के लखायलां वाक्योसंबधी एम करवु योग्य छे, अने तेना कारणो तमने हाल स्पष्ट जणाववा ते योग्यतावाळु नथी, तथापि ते अनुक्रमे जो अनुसरवामा विसर्जन थवाय छे, तो बीजा जीवोने क्लेशादिनु कारण थवाय छे, ते पण हवे "क्षायकनी चर्चा" वगेरेना प्रसगथी तमने अनुभवमा आवेल छे जे कारणो जीवने प्राप्त थवाथी कल्याणनु कारण थाय, ते कारणोनी प्राप्ति ते जीवोने आ भवने विषे थती अटके छे, केमके ते तो पोताना अज्ञानपणाथी, नथी ओळखाण पड्यु एवा सत्पुरुषसबधीनी तम वगेरेथी प्राप्त थयेली वातथी ते सत्पुरुष प्रत्ये विमुखपणाने पामे छे, तेने विषे आग्रहपणे अन्य अन्य चेष्टा कल्पे छे, अने फरी तेवो जोग थये तेवु विमुखपणु घणुंकरीने बळवानपणाने पामे छे एम न थवा देवा, अने आ भवने विषे तेमने तेवो जोग जो अजाणपणे प्राप्त थाय तो, वखते श्रेयने पामे, एम धारणा राखी, अतरगमा एवा सत्पुरुषने प्रगट राखी, बाह्यप्रदेशे गुप्तपणु राखवुं वधारे योग्य छे ते गुप्तपणु माया कपट नथी, कारण के तेम वर्तवा विषे माया कपटनो हेतु नथी,—तेना भविष्यकल्याणनो हेतु छे, जे तेम होय ते मायाकपट न होय एम जाणीए छीए

जेने दर्शनमोहनीय उदयपणे बळवानपणे वर्त छे, एवा जीवने मात्र सत्पुरुषादिकना अवज्ञादि बोलवानो प्रसग आपणाथी प्राप्त न थाय एटलो उपयोग राखी वर्तवु, ए तेनु अने उपयोग राखनार ए बन्नेना कल्याणनु कारण छे

ज्ञानी पुरुषनी अवज्ञा बोलवी तथा तेवा प्रकारना प्रसगमा उजमाळ थवु, ए जीवनु अनतसंसार वधवानु कारण छे, एम तीर्थंकर कहे छे, ते पुरुषना गुणग्राम करवा, ते प्रसगमा उजमाळ थवु अने तेनी आज्ञामा सरळ परिणामे परमउपयोगदृष्टिए वर्तवु, ए अनत ससारने नाश करनारु तीर्थंकर कहे छे, अने ते वाक्यो जिनागमने विषे छे घणा जीवो ते वाक्यो श्रवण करता हशे, तथापि प्रथम वाक्यने अफळ अने बीजा वाक्यने सफळ कर्युं होय, एवा जीवो तो क्वचित् ज जोवामा आवे छे, प्रथम वाक्यने सफळ, अने बीजा वाक्यने अफळ, एम जीवे अनतवार कर्युं छे तेवा परिणाममा आवता तेने वखत लागतो नथी, कारण के अनादि

काळथी मोह नामनो मदिरा तेना आत्मामां परिणाम पाम्यो छे; माटे वारंवार विचारी तेवा तेवा प्रसंगमां यथाशक्ति यथा बळवीर्ये उपर दर्शित कर्या छे जे प्रकार, ते प्रकारे वर्तवुं योग्य छे.

कदापि एम धारो के "क्षायक समकित आ काळमां न होय" एवुं स्पष्ट जिनना आगमने विषे लख्युं छे; हवे ते जीवे विचारवुं योग्य छे के "क्षायक समकित एटले शुं समजवुं?" जेमां एक नवकारमंत्र जेटलुं पण व्रत प्रत्याख्यान होतुं नथी, छतां ते जीव विशेष तो त्रण भवे, अने नहीं तो, ते ज भवे परमपदने पामे छे; एवी मोटी आश्चर्यकारक तो ते समकीतनी व्याख्या छे; त्यारे हवे एवी ते कइ दशा समजवी के जे 'क्षायक समकीत' कहेवाय? "भगवान तीर्थंकरने विषे दृढ श्रद्धा" एनुं नाम जो 'क्षायक समकीत' एम गणीए, तो ते श्रद्धा केवी समजवी के जे श्रद्धा आपणे जाणी के आ तो खचित आ काळमां होय ज नहीं? जो एम जणातुं नथी के अमुक दशा के अमुक श्रद्धाने 'क्षायक समकीत' कयुं छे, तो पछी ते नथी एम, मात्र जिनागमना शब्दोथी जाणवुं थयुं कहीए छीए. हवे एम धारो के, ते शब्दो बीजा आशये कहेवाया छे, अथवा कोइ पाछळना काळना विसर्जनदोषे लखाया छे, तो तेने विषे आग्रह करीने जे जीवे प्रतिपादन कर्युं होय, ते जीव केवा दोषने प्राप्त होय? ते सखेद करुणाए विचारवायोग्य छे. हाल जेने जिनसूत्रोने नामे ओळखवामा आवे छे तेमा "क्षायकसमकीत नथी," एवुं स्पष्ट लखेलुं नथी; अने ते परंपरागत तथा बीजा केटलाक ग्रंथोमां ए वात चाली आवे छे. एम वाचेलुं छे, अने सांभळेलुं छे. ते वाक्य मिथ्या छे के मृषा छे, एम अमारो अभिप्राय नथी; तेम ते वाक्य जे प्रकारे लख्युं छे, ते एकांत अभिप्राये ज लख्युं छे एम, अमने लागतुं नथी. कदापि एम धारो के, ते वाक्य एकांत एम ज होय, तोपण कोइ पण प्रकारे व्याकुळपणु करवुं योग्य नथी, कारण के ते बधी व्याख्या जो सत्पुरुषना आशयथी जाणी नथी तो पछी सफळ नथी. एने बदले कदापि धारो के, जिनागममां लख्युं होय के चोथा काळनी पेठे पांचमा काळमां पण घणा जीवो मोक्षे जवाना छे तो, ते वातनुं श्रवण कंइ तमने कल्याणकर्त्ता थाय नहीं, अथवा मोक्षप्राप्तिनुं कारण होय नहीं, कारण के ते मोक्षप्राप्ति जे दशाने कही छे, ते ज दशानी प्राप्ति ज सिद्ध छे; उपयोगी छे, कल्याणकर्त्ता छे; श्रवण तो मात्र वात छे, तेम ज तेथी प्रतिकूळ वाक्य पण मात्र वात छे, ते बेय लखी होय, अथवा एक ज लखी होय, अथवा वगर व्यवस्थाए राख्युं होय तोपण ते बंध के मोक्षनुं कारण नथी; मात्र बंधदशा ते बंध छे; मोक्षदशा ते मोक्ष छे; क्षायकदशा ते क्षायक छे; अन्य दशा ते अन्य छे, श्रवण ते श्रवण छे; मनन ते मनन छे; परिणाम ते परिणाम छे; प्राप्ति ते प्राप्ति छे; एम सत्पुरुषनो निश्चय छे. बंध ते मोक्ष नथी, मोक्ष ते बंध नथी. जे, जे छे, ते ते छे; जे जे स्थितिमां छे, ते ते स्थितिमा छे. बंधबुद्धि टळी नथी, अने मोक्ष, जीवन्मुक्तता मानवामां आवे, तो ते जेम सफळ नथी, तेम अक्षायकदशाए क्षायक मानवामां आवे, तो ते पण सफळ नथी; मानवानुं फळ नथी, पण दशानुं फळ छे. ज्यारे ए प्रकारे छे, त्यारे हवे आपणो आत्मा कई दशामां हाल छे,

अने ते क्षायकसमकीती जीवनी दशानो विचार करवाने योग्य छे के केम ? अथवा तेनाथी उतरती अथवा तेथी उपरनी दशानो विचार आ जीव यथार्थ करी शके एम छे के केम ? ते ज विचारवु जीवने श्रेयस्कर छे, पण अनतकाळ थया जीवे तेवु विचार्युं नथी, तेने तेवु विचारवु योग्य छे, एवु भास्यु पण नथी, अने निष्फळपणे सिद्धपद सुधीना उपदेश जीव अनतवार करी चूक्यो छे, ते उपर जणाव्यो छे ते प्रकार विचार्या विना, करी चूक्यो छे विचारीने–यथार्थ विचारीने–करी चूक्यो नथी जेम पूर्व जीवे यथार्थ विचार विना तेम कर्युं छे, तेम ज ते दशा (यथार्थ विचारदशा) विना वर्त्तमाने तेम करे छे पोताना बोधनु बळ जीवने भानमा आवशे नहीं त्यासुधी, हवे पछी पण ते वर्त्यो करशे, कोइ पण महापुण्यने योगे जीव, ओसरीने तथा तेवा मिथ्या उपदेशना प्रवर्त्तनथी पोतानु बोधबळ आवरणने पाम्यु छे एम जाणी, तेने विषे सावधान थई, निरावरण थवानो विचार करशे त्यारे, तेवो उपदेश करता, बीजाने प्रेरता, आग्रहे कहेता अटकशे वधारे शु कहीए ? एक अक्षर बोलता अतिशय अतिशय एवी प्रेरणाए पण वाणी मौनपणाने प्राप्त थशे, अने ते मौनपणु प्राप्त थया पहेला जीवने एक अक्षर सत्य बोलाय एम बनवु अशक्य छे आ वात कोइ पण प्रकारे त्रणेकाळने विषे सदेहपात्र नथी, तीर्थंकरे पण एम ज कह्यु छे, अने ते तेनां आगममा पण हाल छे, एम जाणवामा छे, कदापि आगमने विषे एम कहेवायलो अर्थ रह्यो होत नहीं, तोपण उपर जणाव्या छे ते शब्दो आगम ज छे–जिनागम ज–छे राग, द्वेष, अने अज्ञान ए त्रणे कारणथी रहितपणे ए शब्दो प्रगट लेखपणु पाम्या छे, माटे सेवनीय छे थोडा वाक्योमा लखी वाळवा धारेलो आ पत्र विस्तार पाम्यो छे, अने घणां ज टुकाणमा ते लख्यो छे, छता केटलाक प्रकारे अपूर्ण स्थितिए आ पत्र अत्र परिसमाप्त करवो पडे छे

आ पत्र तमने तथा तमारा जेवा बीजा जे जे भाइओने प्रसग छे तेमने, प्रथम भाग विशेष करी तेवा प्रसगे स्मरणमा राखवा योग्य छे, अने बाकीनो बीजो भाग तमने अने बीजा मुमुक्षु जीवने वारवार विचारवा योग्य छे अत्र उदेसमाधि छे

'विचारसागर'ना थोडा पण तरगो वाचवानो प्रसग मळे तो लाभरूप छे

मुबई, श्रावण वद ११, १९४८ "प्रारब्धदेही"

२३५

जेमा प्रेमभक्ति प्रधान निष्कामपणे रही छे, एवा तम लिखित घणा पत्रो अनुक्रमे प्राप्त थया छे आत्माकारस्थिति अने उपाधिजोगरूप कारणने लीधे मात्र ते पत्रोनी पहोंच लखवा जेटलु बन्यु छे

अत्र मा रेवाशकरनी शारीरिक स्थिति यथायोग्यपणे रहेती नहीं होवाथी, अने व्यवहार सबधीनुं कामकाज वध्यु होवाथी, उपाधिजोग पण विशेष रह्यो छे, अने रहे छे, जेथी आ चोमासामा बहार नीकळवानु अशक्य थयु छे

तम लिखित केटलांक पत्रोने विषे जीवादि स्वभाव अने परभावनां केटलांक प्रश्नो आवतां हतां; तेना प्रत्युत्तर ते कारणथी लखी शकाया नथी. बीजा पण जिज्ञासुओनां पत्रो आ वचनमां घणां मळ्यां छे. तेने माटे पण घणुं करीने तेम ज थयुं छे.

हाल जे उपाधिजोग प्राप्तपणे वर्ते छे. ते जोगनो प्रतिबंध त्यागवानो विचार जो करीए. तो तेम थई शके एम छे, तथापि ते उपाधिजोगना वेदवाथी जे प्रारब्ध निवृत्त थवानुं छे. ते ते ज प्रकारे वेदवा शिवायनी बीजी इच्छा वर्तती नथी. एटले ते ज जोगे प्रारब्ध निवृत्त थवा देवुं योग्य छे, एम जाणीये छीए. अने तेम स्थिति छे.

शास्त्रोने विषे आ काळनेअनुक्रमे क्षीणपणायोग्य कह्यो छे; अने ते प्रकारे अनुक्रमे थया करे छे. ए क्षीणपणु मुख्य करीने परमार्थसंबंधीनुं कह्युं छे. जे काळमां अत्यंत दुर्लभपणे परमार्थनी प्राप्ति थाय. ते काळ दुसम कहेवा योग्य छे. जो के सर्व काळने विषे परमार्थप्राप्ति जेनाथी थाय छे. एवा पुरुषोनो जोग दुर्लभ ज छे. तथापि आवा काळने विषे तो अत्यंत दुर्लभ होय छे. जीवोनी परमार्थवृत्ति क्षीणपरिणामने पामती जती होवाथी ते प्रत्ये ज्ञानी पुरुषोना उपदेशनुं बळ ओछुं थाय छे. अने तेथी परंपराए ते उपदेश पण क्षीणपणाने पामे छे, एटले परमार्थमार्ग अनुक्रमे व्यवच्छेद थवा जोग काळ आवे छे. आ काळने विषे अने तेमां पण हमणा लगभगना सैकडाथी मनुष्यनी परमार्थवृत्ति बहु क्षीणपणाने पामी छे; ए वात प्रत्यक्ष छे. मनुष्योमां जे सरळ वृत्ति हती, ते अने आजनी सरळ वृत्ति एमां मोटो तफावत थई गयो छे. त्यांसुधी मनुष्योनी वृत्तिने विषे कंइ कंइ आज्ञाकितपणु, परमार्थनी इच्छा. अने ते संबंधी निश्चयमां दृढता ए जेवां हतां तेवां आजे नथी: तेथी तो आजे घणुं क्षीणपणु थयुं छे,—जो के हजु आ काळमां परमार्थवृत्ति केवळ व्यवच्छेदप्राप्त थई नथी. तेम सत्पुरुषरहित भूमि थई नथी; तोपण काळ ते करतां वधारे विषम छे—बहु विषम—छे; एम जाणीए छीए.

आवुं काळनुं स्वरूप जोइने मोटी अनुकंपा हृदयने विषे अखंडपणे वर्ते छे. जीवोने विषे कोइ पण प्रकारे अत्यंत दुःखनी निवृत्तिनो उपाय एवो जे सर्वोत्तम परमार्थ, ते संबंधी वृत्ति कंइ पण वर्द्धमानपणाने प्राप्त थाय, तो ज तेने सत्पुरुषनुं ओळखाण थाय छे, नहीं तो थतुं नथी. ते वृत्ति सजीवन थाय, अने कोइ पण जीवोने—घणा जीवोने—परमार्थसंबंधी जे मार्ग ते प्राप्त थाय तेवी अनुकंपा अखंडपणे रह्या करे छे, तथापि तेम थवुं बहु दुर्लभ जाणीए छीए. अने जेनां कारणो पण उपर जणाव्यां छे. जे पुरुषनुं दुर्लभपणु चोथा काळने विषे हतुं, तेवा पुरुषनो जोग आ काळमां थाय एम थयुं छे, तथापि परमार्थसंबधी चिंता जीवोने अत्यंत क्षीण थई गई छे, एटले ते पुरुषनुं ओळखाण थवुं अत्यंत विकट छे, तेमां पण जे गृहवासादि प्रसंगमां ते पुरुषनी स्थिति छे, ते जोइ जीवने प्रतीति आववी दुर्लभ छे. अत्यंत दुर्लभ छे; अने कदापि प्रतीति आवी तो तेमनो जे प्रारब्धप्रकार हाल वर्ते छे. ते जोइ निश्चय रहेवो दुर्लभ छे, अने कदापि निश्चय थाय तोपण तेनो सत्संग रहेवो दुर्लभ छे, अने जे परमार्थनुं मुख्य कारण ते

तो ते छे, ते आवी स्थितिमा जोइ उपर जणाव्या छे जे कारणो तेने वधारे बळवानपणे देखीए छीए, अने ए वात जोइ फरी फरी अनुकपा उत्पन्न थाय छे

ईश्वरेच्छाथी जे कोइ पण जीवोनु कल्याण वर्त्तमानमा पण थवु सर्जित हशे ते तो तेम थशे, अने ते बीजेथी नहीं पण अमथकी एम पण अत्र मानीए छीए गगा यमुनादिना प्रदेशने विषे जो आ देह उत्पन्न थयो होत, त्या वर्द्धमानपणु पाम्यो होत, तो ते एक बळवान कारण हतु, एम जाणीए छीए, बीजु प्रारब्धमां गृहवास बाकी न होत, अने ब्रह्मचर्य, वनवास होत, तो ते बळवान कारण हतु, एम जाणीए छीए, कदापि गृहवास बाकी छे तेम होत, अने उपाधिजोगरूप प्रारब्ध न होत, तो ते त्रीजु परमार्थने बळवान कारण हतु, एम जाणीए छीए तेवा बे कारणो तो थई चूक्या छे, एटले हवे तेनु निवारण नथी, त्रीजु उपाधिजोगरूप जे प्रारब्ध ते शीघ्रपणे निवृत्त थाय, वेदन थाय–अने ते निष्कामकरणाना हेतुथी–तो तेम थवु हजु बाकी छे, तथापि ते पण हजु विचार योग्य स्थितिमा छे, एटले के ते प्रारब्धनो सहेजे प्रतीकार थई जाय एम ज इच्छानी स्थिति छे, अथवा तो विशेष उदयमा आवी जइ थोडा काळमा ते प्रकारनो उदय परिसमाप्त थाय, तो तेम निष्कामकरणानी स्थिति छे, अने ए बे प्रकारमा तो हाल उदासीनपणे एटले सामान्यपणे रहेवु छे, एम आत्मसभावना छे, अने ए सबधीनो मोटो विचार वारवार रह्या करे छे

परमार्थ केवा प्रकारना सप्रदाये कहेवो ए प्रकार ज्यासुधी उपाधिजोग परिसमाप्त नहीं थाय त्यासुधी, मौनपणामा अने अविचार अथवा निर्विचारमा राख्यो छे, अर्थात् ते विचार हाल करवा विषे उदासपणु वर्ते छे

आत्माकार स्थिति थइ जवाथी चित्त घणु करीने एक अश पण उपाधिजोग वेदवाने योग्य नथी, तथापि ते तो जे प्रकारे वेदवु प्राप्त थाय, ते ज प्रकारे वेदवु छे, एटले तेमा समाधि छे, परतु परमार्थसबधी कोइ कोइ जीवोने प्रसग पडे छे, तेने ते उपाधिजोगना कारणथी अमारी अनुकपा प्रमाणे लाभ मळतो नथी, अने परमार्थसबधी कइ तम लिखितादि वार्त्ता आवे छे, ते पण चित्तमां भाड प्रवेश थाय छे, कारण के तेनो हाल उदय नथी आथी पत्रादि प्रसगथी तम सिवायना बीजा जे मुमुक्षु जीवो तेमने इच्छित अनुकपाए परमार्थवृत्ति आपी शकाती नथी, ए पण चित्तने घणीवार लागी जाय छे

चित्त बधनवाळु थइ शकतु नहीं होवाथी जे जीवो ससारसबधे स्त्रियादिरूपे प्राप्त थया छे, ते जीवोनी इच्छा पण दुभववानी इच्छा थती नथी, अथात् ते पण अनुकपाथी, अने मावापादिना उपकारादि कारणोथी उपाधिजोगने बळवान रीते वेदीए छीए, अने जेनी जेनी जे कामना छे, ते ते प्रारब्धना उदयमा जे प्रकारे प्राप्त थवी सर्जित छे, ते प्रकारे थाय त्यासुधी निवृत्ति-ग्रहण करतां पण जीव उदासीन रहे छे एमा कोइ प्रकारनु अमारु सकामपणु नथी, अमे ए

सर्वेमां निष्काम ज छीए; एम छे, तथापि प्रारब्ध तेवा प्रकारनुं बंधन राखवारूप उदये वर्ते छे, ए पण बीजा मुमुक्षुनी परमार्थवृत्ति उत्पन्न करवाने विषे रोधरूप जाणीए छीए.

आ वार्त्ता के जे उपर अनुक्रमे लखी छे, ते जणाववानी इच्छा हती, पण तेनो उदय ते ते प्रकारमां हतो नहीं, एटले तेम बन्युं नहीं; हमणां ते उदय जणाववायोग्य थवाथी संक्षेपे जणाव्यो छे,–जे वारंवार विचारवाने अर्थे तमने लख्यो छे. बहु विचार करी सूक्ष्मपणे हृदयमां निर्धार राखवायोग्य प्रकार एमां लेखित थयेल छे. कोइ वातमां शब्दोना संक्षेपपणाथी एम भासी शके एवुं होय के, अमने कोइ प्रकारनी कंइ हजु संसारसुखवृत्ति छे, तो ते अर्थ फरी विचारवायोग्य छे. निश्चय छे के त्रणे काळने विषे अमारा संबंधमां ते भासवुं आरोपित जाणवायोग्य छे; अर्थात् संसारसुखवृत्तिथी निरंतर उदासपणु ज छे. आ वाक्यो कंइ तमसंबंधीनो ओछो निश्चय अम प्रत्ये छे, अथवा हशे तो निवृत्त थशे एम जाणी लख्यां नथीं; अन्य हेतुए लख्यां छे. ए प्रकारे ए विचारवा योग्य, वारंवार विचारी हृदयमां निर्धार करवायोग्य वार्त्ता संक्षेपे करी अहीं तो परिसमाप्त थाय छे.

जगत्‌मां कोइ पण प्रकारथी जेनी कोइपण जीवप्रत्ये भेददृष्टि नथी एवा

१९४८ ना आ० वद १४, रवि. श्री····निष्काम आत्मस्वरूपना नमस्कार प्राप्त थाय.

"उदासीन" शब्दनो अर्थ समपणु छे.

२३६.

उदय जोइने उदासपणु भजशो नहीं.

संसार भजवाना आरंभकाळ (?) थी ते आज दिनपर्यंत तम प्रत्ये जे कंइ अविनय, अभक्ति अने अपराधादि दोष उपयोगपूर्वक के अनुपयोगे थयो होय, ते सर्व अत्यंत नम्रपणे क्षमावुं छुं. श्री तीर्थंकरे जेने मुख्य एवुं धर्मपर्व गणवानुं योग्य गण्युं छे, एवी संवत्सरी–आ वर्ष संबंधी–व्यतीत थई. कोइ पण जीव प्रत्ये, कोइ पण प्रकारे, कोइ पण काळने विषे, अत्यंत अल्प पण दोष करवो योग्य नथी, एवी वात जेना वडे परमोत्कृष्टपणे निर्धार थई छे, एवा आ चित्तने नमस्कार करीए छीए, अने ते ज वाक्य मात्र स्मरण योग्य एवा तमने लख्युं छे, के जे वाक्य निःशंकपणे तमे जाणो छो.

"रविवारे तमने पत्र लखीश," एम जणाव्युं हतुं, तथापि तेम थई शक्युं नथी; ते क्षमा करवा जोग छे. तमे व्यवहारप्रसंगनी विगतसंबंधी पत्र लख्यो हतो, ते विगत चित्तमां उतारवा अने विचारवानी इच्छा हती, तथापि ते चित्तना आत्माकारपणाथी निष्फळपणाने प्राप्त थई छे, अने अत्यारे कंइ लखवुं बनावी शकाय एम भासतुं नथी; जे माटे अत्यंत नम्रपणे क्षमा इच्छी आ पत्र परिसमाप्त करुं छुं.

भाद्रपद शुदि ७, सोमे, १९४८. सहजस्वरूप.

२३७

परमार्थ शीघ्र प्रकाश पामे तेम थवा विषे तम वर्चनो आग्रह प्राप्त थयो, अने तेमा पण सन्मार्गपणु निवेदन कर्यु, ते पण आग्रहरूपे प्राप्त थएल छे हाल तो ए सर्व विसर्जन करवारूप उदासीनता वर्ते छे, अने ते सर्व ईश्वरेच्छाधीन सोंपवा योग्य छे हाल ए बेय वात अमे फरी न लखीए त्यासुधी विस्मरण करवा योग्य छे

१९४८ ना भादरवा शुद १०, रवि

२३८

दृढ विश्वासथी मानजो के आने व्यवहारनु बधन उदय काळमा न होत, तो तमने अने बीजा केटलाक मनुष्योने अपूर्व हितनो आपनार थात प्रवृत्ति छे, तो तेने माटे कइ असमता मानी नथी, परतु निवृत्ति होत, तो बीजा आत्माओने मार्ग मळवानु कारण थात हजु तेने विलब हशे, पचमकाळनी पण प्रवृत्ति छे, आ काळे मोक्षे जाय एवा मनुष्योनो सभव पण ओछो छे, इत्यादिक कारणोथी एम ज थयु हशे

मुबई, श्रावण वद ३, सोमे वि० रायचदना यथा०

२३९

'सत्' एक प्रदेश पण असमीप नथी, तथापि ते प्राप्त थवाने विषे लोक प्रमाणे प्रत्येक एवा जाणे अनत अतराय रह्या छे जीवने कर्त्तव्य ए छे के, अप्रमत्तपणे ते 'सत्'नु श्रवण, मनन, निदिध्यासन करवानो अखड निश्चय राखवो

ऑगस्ट ३ ९२, मुबई तम सवने निष्कामपणे यथा०

२४०

जे जे प्रकारे आत्मा आत्मभाव पामे, ते ते प्रकार धर्मना छे आत्मा जे प्रकारे अन्यभाव पामे, ते प्रकार अन्यरूप छे, धर्मरूप नथी तमे हाल जे निष्ठा वचनना श्रवण पछी अगीकृत करी छे, ते निष्ठा श्रेय जोग छे दृढ मुमुक्षुने सत्सगे ते निष्ठादि अनुक्रमे वर्द्धमानपणाने प्राप्त थइ, आत्मस्थितिरूप थाय छे पोतानी कल्पना वडे, अथवा कल्पनाप्राप्त अन्य पुरुष वडे जीवे धर्म श्रवण करवा जोग, मनन करवा जोग, के आराधवा जोग नथी, मात्र आत्मस्थिति छे जेनी, एवा सत्पुरुषथी ज आत्मा के आत्मधर्मश्रवण करवा जोग छे, यावत् आराधवा जोग छे

मुबई, सप्टेम्बर १, १९०२

२४१

ॐ नमस्कार

जे जे काळे जे जे प्रारब्ध उदय आवे ते ते वेदन करवु ए ज्ञानी पुरुषोनु सनातन आच

रण छे, अने ते ज आचरण अमने उदयपणे वर्ते छे; अर्थात् जे संसारमां स्नेह रह्यो नथी, ते संसारना कार्यनी प्रवृत्तिनो उदय छे; अने उदय अनुक्रमे वेदन थया करे छे. उदयना ए क्रममां कोइ पण प्रकारनी हानि, वृद्धि करवानी इच्छा उत्पन्न थती नथी, अने एम जाणीए छीए के, ज्ञानी पुरुषोनुं पण ते सनातन आचरण छे, तथापि जेमां स्नेह रह्यो नथी, अथवा स्नेह राखवानी इच्छा निवृत्त थई छे, अथवा निवृत्त थवा आवी छे, तेवा आ संसारमां कार्यपणे—कारणपणे प्रवर्त्तवानी इच्छा रही नथी; तेनाथी निवृत्तपणु ज आत्माने विषे वर्ते छे, तेम छतां पण तेना अनेक प्रकारना संगप्रसंगमां प्रवर्तवुं पडे एवुं पूर्वे कोइ प्रारब्ध उपार्जन कर्युं छे; जे सम परिणामे वेदन करीए छीए, तथापि हजु पण ते केटलाक वखत सुधी उदय जोग छे, एम जाणी क्वचित् खेद पामीए छीए, अने ते खेदनुं कारण विचारी जोतां तो परानुकंपारूप जणाय छे. हाल तो ते प्रारब्ध स्वाभाविक उदयप्रमाणे वेदन कर्या शिवाय अन्य इच्छा उत्पन्न थती नथी, तथापि ते उदयमां बीजा कोइने सुख, दु.ख, राग, द्वेष, लाभ अलाभना कारणरूपे बीजाने भासीए छीए, ते भासवाने विषे लोक प्रसंगनी विचित्र भ्रांति जोइ खेद थाय छे. जे संसारने विषे 'साक्षीकर्त्ता' तरीके मनाय छे, ते संसारमां ते साक्षीए साक्षीरूप रहेवुं, अने कर्त्ता तरीके भासमान थवुं ते, बेधारी तरवार उपर चालवा बराबर छे.

एम छतां पण, कोइने खेद, दुःख अलाभनुं कारण ते साक्षीपुरुष भ्रांतिगत लोकोने न भासे तो, ते प्रसंगमां ते साक्षीपुरुषनुं अत्यंत विकटपणु नथी, अमने तो अत्यंत विकटपणाना प्रसंगनो उदय छे. एमां पण उदासीनपणु ए ज सनातन धर्म ज्ञानीनो छे. ('धर्म' शब्द आचरणने बदले छे.)

एकवार एक तणखलाना बे भाग करवानी क्रिया करी शकवानी शक्ति पण उपशम थाय, त्यारे जे ईश्वरेच्छा हशे ते थशे.

सं० १९४७ ना भादरवा वद ८, मुंबई. अचिंत्यदशास्वरूप.

२४२.

प्रगट आत्मस्वरूप अविच्छिन्नपणे भजवा योग्य छे. वास्तविक तो एम छे के, करेलां कर्म भोगव्या विना निवृत्त थाय नहीं, अने नहीं करेलुं एवुं कर्मफळ कंइ प्राप्त थाय नहीं; कोइ कोइ वखत अकस्मात् कोइनुं शुभ, अथवा अशुभ 'वर' अथवा 'शाप'थी थयेलुं देखवामां आवे छे, ते कंइ नहीं करेलां कर्मनुं फळ नथी; कोइ पण प्रकारे करेलां कर्मनुं फळ छे. एकेंद्रियनुं एकावतारीपणु अपेक्षाए जाणवा योग्य छे.

१९४८, आशो शुद ७, भोमे.

२४३.

ॐ

'भगवती' वगेरे सिधांतोने विषे जे कोइ कोइ जीवोना भवांतरनुं वर्णन कर्युं छे, तेमां कंइ

सशयात्मक थवा जेवु नथी तीर्थंकर तो पूर्ण आत्मस्वरूप छे, परतु जे पुरुषो मात्र योगध्यानादिकना अभ्यासबळवडे स्थित होय, तेमाना घणा पुरुषो पण ते भवातर जाणी शके छे, अने एम बनवु ए कइ कल्पित प्रकार नथी जे पुरुषने आत्मानु निश्चयात्मक ज्ञान छे, तेने भवातरनुं ज्ञान घटे छे–होय छे क्वचित् ज्ञानना तारतम्य–क्षयोपशम–भेदे तेम नथी पण होतु, तथापि जेने आत्मानु पूर्ण शुद्धपणु वर्ते छे, ते पुरुष तो निश्चय ते ज्ञानने जाणे छे,–भवातरने जाणे छे 'आत्मा नित्य छे,' 'अनुभवरूप छे;' 'वस्तु छे,' ए ए प्रकारे अत्यतपणे दृढ थवा अर्थे शास्त्रने विषे ते प्रसगो कहेवामा आव्या छे

भवातरनु जो स्पष्ट ज्ञान कोइने थतु न होय, तो आत्मानु स्पष्ट ज्ञान पण कोइने थतु नथी एम कहेवानुल्य छे, तथापि एम तो नथी आत्मानु स्पष्ट ज्ञान थाय छे, अने भवातर पण स्पष्ट भासे छे, पोताना तेम ज परना भव जाणवानु ज्ञान कोइ प्रकारे विसवादपणाने पामतु नथी

प्रत्येक ठेकाणे तीर्थंकर भिक्षार्थे जता सुवर्णवृष्टि इत्यादि थाय, एम शास्त्रना कहेवानो अर्थ समजवायोग्य नथी, अथवा शास्त्रमा कहेला वाक्योनो तेवो अर्थ थतो होय, तो ते सापेक्ष छे, लोकभाषाना, ए वाक्य समजवा योग्य छे रूडा पुरुषनु आगमन कोइने त्या थाय, तो ते जेम एम कहेछे के, "आजे अमृतना मेह वुठ्या," तो ते कहेवु सापेक्ष छे, यथार्थ छे, तथापि शब्दना भावार्थे यथार्थ छे शब्दथी परभाया अर्थ यथार्थ नथी, तेम ज तीर्थंकरादिकनी भिक्षासबधमा तेवु छे, तथापि एम ज मानवु योग्य छे के, "आत्मस्वरूपे पूर्ण एवा पुरुषना प्रभावजोगे ते बनवु अत्यत सभवित छे, सर्वत्र एम बन्यु छे एम कहेवानो अर्थ नथी" 'एम बनवु सभवित छे, एम घटे छे, एम कहेवानो हेतु छे" सर्व महत् प्रभावजोग पूर्ण आत्मस्वरूप ज्या छे त्या आधीन छे ए निश्चयात्मक वात छे,–निसदेह अगीकारवा योग्य वात छे पूर्ण आत्मस्वरूप ज्या वर्ते छे, त्या जो सर्व महत् प्रभावजोग वतता न होय, तो पछी ते बीजे क्ये स्थळे वर्ते? ते विचारवायोग्य छे तेवु तो बीजुं कोइ स्थळ सभवतु नथी, त्यारे सर्व महत् प्रभावजोगनो अभाव थशे पूर्ण आत्मस्वरूपनु प्राप्त थवु ए अभावरूप नथी, तो पछी महत् एवा प्रभावजोगनो अभाव तो क्याथी होय? अने जो कदापि एम कहेवामा आवे के, आत्मस्वरूपनु पूर्ण प्राप्तपणु तो घटे छे, महत् प्रभावजोगनु प्राप्तपणु घटतु नथी, तो ते कहेवु एक विसवाद शिवाय बीजु कइ नथी, कारण के ते कहेनार शुद्ध आत्मस्वरूपना महत्त्वपणाथी अत्यत हीन एवा प्रभावजोगने महत् जाणे छे,–अगीकार करे छे, अने ते एम सूचवे छे के, ते वक्ता आत्मस्वरूपनो जाणनार नथी, ते आत्मस्वरूपथी महत् एवु कइ नथी एवो आ सृष्टिने विषे कोइ प्रभावजोग उत्पन्न थयो नथी, छे नही, अने थवानो नथी, के जे प्रभावजोग पूर्ण आत्मस्वरूपने पण प्राप्त न होय, तथापि ते प्रभावजोगने विषे वर्तवामां आत्मस्वरूपने कइ कर्त्तव्य नथी, एम तो छे, अने जो तेने ते प्रभावजोगने विषे कइ कर्त्तव्य भासे छे, तो ते पुरुष आत्मस्वरूपना अत्यत अज्ञानने विषे वर्ते छे, एम जाणीए छीए कहेवानो हेतु एम छे के, सर्व प्रकारना प्रभावजोग आत्मारूप महाभाग्य

एवा तीर्थंकरने विषे घटे छे;–होय छे, तथापि तेने विकाशवानो एक अंश पण तेने विषे घटतो नथी; स्वाभाविक कोइ पुण्यप्रकारवशात् सुवर्णवृष्टि इत्यादि थाय एम कहेवुं असंभवित नथी; अने तीर्थंकरपदने ते बाधरूप नथी. जे तीर्थंकर छे ते आत्मस्वरूपविना अन्य प्रभावादिने करे नहीं, अने जे करे ते आत्मारूप एवा तीर्थंकर कहेवा योग्य नहीं, एम जाणीए छीए.–एम ज छे. जिननां कहेलां शास्त्रो जे गणाय छे, तेने विषे अमुक 'बोल' विच्छेद गयानुं कथन छे, अने तेमां मुख्य एवा केवलज्ञानादि 'दश बोल' छे; अने ते 'दश बोल' विच्छेद देखाडवानो आशय आ काळने विषे "सर्वथा मुक्तपणु न होय" एम बतावबानो छे. ते 'दश बोल' प्राप्त होय, तो ते चरमशरीरि जीव कहेवो घटे एम जाणी, ते वात विच्छेदरूप गणी छे, तथापि तेम एकांत ज कहेवा योग्य नथी, एम अमने भासे छे,–एम ज छे, कारण के क्षायक समकीतनो एने विषे निषेध छे, ते चरमशरीरिने ज होय एम तो घटतुं नथी, अथवा तेम एकांत नथी. महाभाग्य एवा श्रेणिक क्षायकसमकीती छतां. चरमशरीरि नहोता, एवुं ते ज जिनशास्त्रोने विषे कथन छे. जिनकल्पी–विहार विच्छेद, एम श्वेतांबरनुं कथन छे; दिगंबरनुं कथन नथी. "सर्वथा मोक्ष थवो" एम आ काळे बने नहीं, एम बेयनो अभिप्राय छे, ते पण अत्यंत एकांतपणे कही शकातो नथी. चरमशरीरिपणु जाणीए के आ काळमां नथी, तथापि अशरीरिभावपणे आत्मा स्थित छे, तो ते भावनये चरमशरीरिपणु नहीं, पण सिद्धपणु छे; अने ते अशरीरिभाव आ काळने विषे नथी एम अत्रे कहीए, तो आ काळमां अमे पोते नथी, एम कहेवातुल्य छे. विशेष शुं कहीए? ए केवळ एकांत नथी. कदापि एकांत होय, तोपण आगम जेणे भाख्यां छे, ते ज आशय सत्पुरुषे करी ते गम्य करवा-योग्य छे, अने ते ज आत्मस्थितिनो उपाय छे.

मुंबई, आशो शुद दशेरा, १९४८.

२४४.

लोकव्यापक एवा अंधकारने विषे स्वए करी प्रकाशित एवा ज्ञानी पुरुष ज यथातथ्य देखे छे. लोकनी शब्दादि कामना देखतां छतां उदासीन रही जे मात्र स्पष्टपणे पोताने देखे छे, एवा ज्ञानीने नमस्कार करीए छीए, अने ज्ञाने स्फुरित एवा आत्मभावने अत्यारे आटलुं लखी तटस्थ करीए छीए.

आशो वद ८, १९४८. मुंबई.

२४५.[४]

श्री...................जिज्ञासुप्रत्ये–श्री मोहमयीथी अमोहस्वरूप एवा श्री ० ० ० ० ना आत्मसमान भावनी स्मृतिए यथायोग्य वांचशो. हाल अत्रे बाह्यप्रवृत्तिनो जोग विशेषपणे रहे छे. ज्ञानीनो देह, उपार्जन करेलां एवां पूर्वकर्म निवृत्त करवा अर्थे अने अन्यनी अनुकंपाने अर्थे होय छे.

जे माटे कोई संसारनी उत्पत्ति होय छे, ते मात्र जेने निरोधी निवृत्त थयो छे, एवा ज्ञानी पण बाह्यप्रवृत्तिना निवृत्तपणाने, अने सत्समागमना निवासपणाने इच्छे छे ते जोगनुं ज्यांसुधी उदयपणुं प्राप्त न होय त्यांसुधी, अविषमपणे प्राप्तस्थितिए वर्ते छे एवा जे ज्ञानी तेना चरणारविंदनी फरी फरी स्मृति थई आववाथी परम विशिष्टभावे तेमने नमस्कार करीए छीए

हाल जे प्रवृत्तिजोगमां रहीए छीए, ते तो घणा प्रकारना परेच्छाना कारणथी रहीए छीए आत्मदृष्टिनुं अखंडपणुं ए प्रवृत्तिजोगथी बाध नथी पामतुं माटे उदय आवेलो एवो ते जोग आराधीए छीए अमारो प्रवृत्तिजोग जिज्ञासु प्रत्ये कल्याण प्राप्त थवा विषे वियोगपणे कोइ प्रकारे वर्ते छे

जेने विषे सत्स्वरूप वर्ते छे एवा जे ज्ञानी तेने विषे लोकस्पृहादिनो त्याग करी, भावे पण जे आश्रितपणे वर्त छे, ते निकटपणे कल्याणने पामे छे, एम जाणीए छीए

निवृत्तिना समागमने घणा प्रकारे इच्छीए छीए, कारण के ए प्रकारनो जे अमारो राग ते अमे केवळ निवृत्त कर्यो नथी काळनुं कळिस्वरूप वर्ते छे, तेने विषे जे अविषमपणे, मार्गनी जिज्ञासाए करी, बाकी बीजा जे अन्य जाणवाना उपाय ते प्रत्ये उदासीनपणे वर्ततो पण ज्ञानीना समागमे रहे छे, ते अत्यंत निकटपणे कल्याण पामे छे, एम जाणीए छीए

जगत्, ईश्वरादिसंबंधी प्रश्न ते अमारा घणा विशेष समागमे समजवायोग्य छे एवा प्रकारनो विचार (कोइ कोइ समये) करवामां हानि नथी, तेनो यथार्थ उत्तर कदापि अमुक काळसुधी प्राप्त न थाय, तो तेथी धीरजनो त्याग करवानेविषे जती एवी जे मति ते रोकवायोग्य छे

अविषमपणे ज्यां आत्मध्यान वर्ते छे, एवा जे 'श्री रायचंद्र' ते प्रत्ये फरी फरी नमस्कार करी आ पत्र अत्यारे पुरु करीए छीए

१९४८ ० ० ०

---

७४६ *

जीवने स्वस्वरूप जाण्या सिवाय छूटको नथी, त्यांसुधी यथायोग्य समाधि नथी ते जाणवा माटे उत्पन्न थवायोग्य मुमुक्षुता अने ज्ञानीनुं ओळखाण ए छे ज्ञानीने जे यथायोग्यपणे ओळखे छे, ते ज्ञानी थाय छे,–क्रमे करी ज्ञानी थाय छे आनदघनजीए एक स्थळे एम कह्यु छे के–

—जिन थइ जिनने जे आराधे, ते सही जिनवर होवे रे;
भृंगी इळीकाने चटकावे, ते भृंगी जग जोवे रे

जिन थइने एटले सांसारिक भावने विषेथी आत्मभाव त्यागीने, जे कोइ जिनने एटले केवळज्ञानीने–वीतरागने–आराधे छे, ते निश्चये जिनवर एटले कैवल्यपदयुक्त होय छे

तेने भमरी अने इयळनुं प्रत्यक्ष समजाय एवुं दृष्टांत आप्युं छे अमने पण अने उपाधिजोग वर्त छे, अयभावनो विषे जोके आत्मभाव उत्पन्न थतो नथी, अने ए ज मुख्य समाधि छे

१९४८

२४७.*

ॐ

वीतरागपणे–अत्यंत विनयपणे प्रणाम.

भ्रांतिगतपणे सुखस्वरूप भासे छे एवा संसारी प्रसंग अने प्रकारोमां ज्यांसुधी जीवने बहालप वर्ते छे, त्यांसुधी जीवने पोतानुं स्वरूप भासवुं असंभवित छे; अने सत्संगनुं महात्म्य पण तथारूपपणे भास्यमान थवुं असंभवित छे. ज्यांसुधी ते संसारगत बहालप असंसारगत बहालपने प्राप्त न थाय, त्यांसुधी खचित करी अप्रमत्तपणे वारंवार पुरुषार्थनो स्विकार योग्य छे. आ वात त्रणे काळने विषे अविसंवाद जाणी निष्कामपणे लखी छे.

१९४८.

२४८.*

जिनागम छे ते. उपशमस्वरूप छे. उपशमस्वरूप एवा पुरुषोए उपशमने अर्थे ते प्ररूप्या छे–उपदेश्यां–छे. ते उपशम आत्मार्थे छे. अन्य कोइ प्रयोजन अर्थे नथी. आत्मार्थमां जो तेनुं आराधन करवामां न आव्युं, तो ते जिनागमनुं श्रवण, वांचन निष्फळरूप छे; ए वार्त्ता अमने तो निःसंदेह यथार्थ लागे छे.

दुःखनी निवृत्तिने सर्व जीव इच्छे छे, अने दुःखनी निवृत्ति, दुःख जेनाथी जन्म पामे छे एवां राग, द्वेष अने अज्ञानादि दोषनी निवृत्ति थया विना थवी संभवती नथी. ते रागादिनी निवृत्ति एक आत्मज्ञान शिवाय बीजा कोइ प्रकारे भूतकाळमां थइ नथी, वर्त्तमान काळमां थती नथी, भविष्यकाळमां थई शके तेम नथी; एम सर्व ज्ञानी पुरुषोने भास्युं छे. माटे ते आत्मज्ञान माटे जीवने प्रयोजनरूप छे. तेनो सर्वश्रेष्ठ उपाय सद्गुरुवचननुं श्रवणवुं के सत्शास्त्रनुं विचारवुं ए छे. जे कोइ जीव दुःखनी निवृत्ति इच्छतो होय–सर्वथा दुःखथी मुक्तपणु जेने प्राप्त करवुं होय–तेने ए ज एक मार्ग आराध्या शिवाय अन्य बीजो कोइ उपाय नथी; माटे जीवे सर्व प्रकारना मतमतांतरनो, कुळधर्मनो, लोकसंज्ञारूप धर्मनो, ओघ संज्ञारूप धर्मनो उदासभाव भजी, एकात्मविचार–कर्त्तव्यरूप धर्म भजवो योग्य छे.

एक मोटी निश्चयनी वार्त्ता तो मुमुक्षु जीवे करवी योग्य छे के. सत्संग जेवुं कल्याणनुं कोइ बळवान कारण नथी, अने ते सत्संगमां निरंतर समय समय निवास इच्छवो, असत्संगनुं क्षणे क्षणे विपरिणाम विचारवुं, ए श्रेयरूप छे. बहु बहु करीने आ वार्त्ता अनुभवमां आणवा जेवी छे.

यथाप्रारब्धे स्थिति छे, एटले बळवान उपाधियोगे विषमता आवती नथी; कंटाळो अत्यंत आवी जतां छतां उपशमनुं–समाधिनुं–यथारूप रहेवुं थाय छे, तथापि निरंतर चित्तमां सत्संगनी भावना वर्त्या करे छे. सत्संगनुं अत्यंत महात्म्य पूर्वभवे वेदन कर्युं छे; ते फरी फरी स्मृतिरूप थाय छे, अने निरंतर अभंगपणे ते भावना स्फुरित रह्या करे छे.

ज्यांसुधी आ उपाधियोगनो उदय छे त्यांसुधी, समवस्थाने ते निर्वाहनो एवु प्रारब्ध छे, त थापि जे काळ जाय छे, ते तेना त्यागमानमा घणु करी गया करे छे

निवृत्ति जेवा क्षेत्रे, चित्तस्थिरताए हाल 'सूत्रकृतांग सूत्र'नु श्रवण करवा इच्छा होय, तो करवामा बाध नथी, मात्र जीवने उपशमार्थे ते करवु योग्य छे क्या मतनु विशेषपणु छे, कया मतनु न्यूनपणु छे, एवा अन्यार्थमा पडवा अर्थे तेम करवु योग्य नथी ते 'सूत्रकृतांग'नी रचना जे पुरुषोए करी छे, ते आत्मस्वरूप पुरुप हता, एवो अमारो निश्चय छे

"आ कर्मरूप क्लेश जे जीवने प्राप्त थयो छे, ते केम त्रुटे?' एवु प्रश्न मुमुक्षु शिष्यने उद्भव करी, "बोध पामवाथी त्रुटे," एवु ते सूत्रकृतांगनु प्रथम वाक्य छे "ते बधन शु? अने शु जाणवाथी ते त्रुटे?" एवु बीजु प्रश्न त्या शिष्यने सभवे छे, अने "ते बधन वीरस्वामीए शा प्रकारे कह्यु छे?' एवा वाक्यथी ते प्रश्न मूक्यु छे अर्थात् शिष्यना प्रश्नमा ते वाक्य मूकी ग्रथकार एम कहे छे के आत्मस्वरूप एवा श्री वीरस्वामीनु कहेलु तमने कहीशु, केमके आत्मस्वरूप पुरुप आत्मस्वरूपार्थे अत्यत प्रतीतियोग्य छे ते बधननु स्वरूप त्यार पछी ग्रथकार कहे छे, ते फरी फरी विचारवायोग्य छे त्यार पछी तेना विशेष विचारे ग्रथकारने स्मृति थई के आ जे समाधिमार्ग ते आत्माना निश्चय विना घटे नहीं, अने जगत्वासी जीवे अज्ञानी उपदेशकोथी जीवनु स्वरूप अन्यथा जाणी—कल्याणनु स्वरूप अन्यथा जाणी—अन्यथानो यथार्थपणे निश्चय कर्यो छे, ते निश्चयनो भग थया विना—ते निश्चयमा सदेह पड्या विना—अमे जे अनुभव्यो छे एवो समाधिमार्ग ते तेमने कोइ प्रकारे समजाव्यो शी रीते फळीभूत थशे, एवु जाणी ग्रथकार कहे छे के, "आवा मार्गनो त्याग करी कोइ एक श्रमण ब्राह्मण अजाणपणे—वगर विचार्ये—अन्यथा प्रकारे—मार्ग कहे छे, एम कहेता हवा" ते अन्यथा प्रकार पछी ग्रथकार निवेदन करे छे के, पचमहाभूतनु ज कोइ अस्तित्व माने छे,—आत्मानु उत्पन्न थवु तेथी माने छे, जेम घटतु नथी, एम जणावा 'आत्मानु नित्यपणु' प्रतिपादन करे छे 'जो जीवे पोतानु नित्यपणु जाण्यु नथी, तो पछी, निर्वाणनु प्रयत्न शा अर्थे थाय?' एवो अभिप्राय करी 'नित्यता' दर्शावी छे त्यार पछी भिन्न भिन्न प्रकारे कल्पित अभिप्राय दर्शावी यथार्थ अभिप्रायनो बोध करी, यथार्थ मार्ग विना छूटको नथी, गर्भपणु टळे नहीं, जन्म टळे नहीं, मरण टळे नहीं, दु:ख टळे नहीं, आधि, व्याधि, उपाधि कइ टळे नहीं, अने अमे उपर जे कही गया छीए एवा मतवादिओ ते सौ तेवा प्रकारने विषे वसा छे के जेथी जन्म, जरा मरणादिनो नाश थाय नहीं, एवो विशेष उपदेशरूप आग्रह करी प्रथमाध्ययन समाप्त कर्यु छे त्यार पछी अनुक्रमे तेथी वर्द्धमान परिणामे उपशमकल्याण—आत्मार्थ बोध्यो छे ते लक्षमा राखी वाचन, श्रवण घटे छे कुळधर्मार्थ सूत्रकृतांगनुं वांचन, श्रवण निष्फळ छे

दीर्घ काळसुधी यथार्थ बोधनो परिचय थवाथी बोधबीजनी प्राप्ति होय छे, अने ए बोधबीज ते प्राये 'निश्चय सम्यक्त्व' होय छे

जिने बावीश प्रकारना परिसह कह्या छे; तेमां 'दर्शनपरिसह' नामे एक परिसह कह्यो छे. तेम ज एक बीजो 'अज्ञानपरिसह' नामनो परिसह पण कह्यो छे. ए बन्ने परिसहनो विचार करवायोग्य छे,—ए विचार करवानी तमारी भूमिका छे; अर्थात् ते भूमिका (गुणस्थानक) विचारवाथी कोइ प्रकारे तमने यथार्थ धीरज आववानो संभव छे.

कोइ पण प्रकारे पोते कंइ मनमां संकल्प्युं होय के, आवी दशामां आवीए, अथवा आवा प्रकारनुं ध्यान करीए, तो सम्यक्त्वनी प्राप्ति थाय, तो ते संकल्पेलुं प्राये (ज्ञानीनुं स्वरूप समजाये) खोटुं छे, एम जणाय छे. यथार्थ बोध एटले शुं? तेनो विचार करी—अनेकवार विचार करी—पोतानी कल्पना निवृत्त करवानुं ज्ञानीओए कह्युं छे.

'अध्यात्मसार'नुं वांचन, श्रवण चाले छे ते सारू छे. अनेकवार ग्रंथ वंचावानी चिता नहीं, पण कोइ पण प्रकारे तेनुं अनुप्रेक्षन दीर्घकाळ सुधी रह्यां करे एम करवुं योग्य छे.

परमार्थ प्राप्त थवा विषे कोइ पण प्रकारनुं आकुळव्याकुळपणु राखवुं—थवुं—तेने 'दर्शनपरिसह' कह्यो छे. ए परिसह उत्पन्न थाय ते तो सुखकारक छे, पण जो धीरजथी ते वेदाय तो तेमांथी दर्शननी उत्पत्ति थवानो संभव थाय छे. तमे 'दर्शनपरिसह'मां कोइ पण प्रकारे वर्तो छो एम जो तमने लागतुं होय, तो ते धीरजथी वेदवा योग्य छे; एम उपदेश छे. 'दर्शन-परिसह'मां तमे प्राये छो, एम अमे जाणीए छीए.

कोइ पण प्रकारनी आकुळता विना वैराग्यभावनाए, वीतरागभावे, ज्ञानी विषे परम भक्तिभावे सत्शास्त्रादिक अने सत्संगनो परिचय करवो हाल योग्य छे. कोइ पण प्रकारे परमार्थसंबंधे मनथी करेला संकल्प प्रमाणे इच्छा करवी नहीं, अर्थात् कोइ पण प्रकारना दिव्यतेजयुक्त पदार्थो इत्यादि देखावा वगेरेनी इच्छा, मनोकल्पित ध्यानादि, ए सर्व संकल्पनी जेम बने तेम निवृत्ति करवी. 'शांतसुधारस'मां कहेली 'भावना,' 'अध्यात्मसार'मां कहेलो 'आत्मनिश्चयाधिकार' ए फरी फरी मनन करवायोग्य छे.

'आत्मा छे', एम जे प्रमाणथी जणाय; 'आत्मा नित्य छे', एम जे प्रमाणथी जणाय; 'आत्मा कर्त्ता छे', एम जे प्रमाणथी जणाय; 'आत्मा भोक्ता छे', एम जे प्रमाणथी जणाय; 'मोक्ष छे', एम जे प्रमाणथी जणाय; अने 'तेनो उपाय छे', एम जे प्रमाणथी जणाय, ते वारंवार विचारवा-योग्य छे. 'अध्यात्मसार'मां अथवा बीजा गमे ते ग्रंथमां ए वात होय तो विचारवामां बाध नथी—कल्पनानो त्याग करी विचारवायोग्य छे.

जनकविदेहिनी वात हाल जाणवानुं फळ तमने नथी.

१९४८.

२४९.*

मुमुक्षु जन सत्संगमां होय तो निरंतर उल्लासित परिणाममां रही आत्मसाधन अल्पकाळमां

करी शके छे, ए वार्त्ता यथार्थ छे तेमज सत्सगना अभावमा समपरिणति रहेवी ए विकट छे, तथापि एम करवामांज आत्मसाधन रह्यु होवाथी गमे तेवा मोटा निमित्तमा पण जे प्रकारे समपरिणति आवे ते प्रकारे प्रवर्त्तवु एज योग्य छे ज्ञानीना आश्रयमा निरतर वास होय, तो सहज साधनवडे पण समपरिणाम प्राप्त होय छे, एमा तो निर्विवादता छे पण ज्यारे पूर्व कर्मना निबधनथी अनुकूळ नहीं एवा निमित्तमां निवास प्राप्त थयो छे, त्यारे गमे तेम करीने पण तेना प्रत्ये अद्वेष परिणाम रहे एम प्रवर्त्तवु, एज अमारी वृत्ति छे, अने एज शिक्षा छे

जेना गुणग्राम करवाथी जीव भवमुक्त होय छे, तेना गुणग्रामथी प्रतिकूळता आणी दोष भावे प्रवर्त्तवु, ए जीवने जोके महाद् बन्धायक छे, एम जाणीए छीए, अने तेवा प्रकारमा ज्यारे तेओनु आवी जवु थाय छे त्यारे, जाणीए छीए के, जीवने कोइ तेवा पूर्वकर्मनु निबधन हशे, अमने तो ते विषे अद्वेषज परिणाम छे, अने तेमना प्रत्ये करुणा आवे छे तमे पण ते गुणनु अनुकरण करो, अने जे प्रकारे तेओ गुणग्रामकरवायोग्यना अवर्णवाद बोलवानो प्रसग न पामे तेम योग्य मार्ग ग्रहण करो, ए भलामण छे

अमे पोते उपाधिप्रसगमा रह्या हता, अने रह्या छीए, ते परथी स्पष्ट जाणीए छीए के, ते प्रसगमा केवळ आत्मभावे प्रवर्त्तवु ए दुर्लभ छे, माटे निरुपाधिवाळा द्रव्य, क्षेत्र, काळ, भावनु सेवन अवश्यनु छे एम जाणता छता पण हाल तो एमज कहीए छीए के, ते उपाधि वहन करता जता निरुपाधिने विसर्जन न कराय एम थाय तेम कर्या रहो

अम जेवा सत्सगने निरतर मवे छे, तो ते तमने केम अभव्य होय? ते जाणीए छीए, पण हाल तो पूर्वकर्मने भजीए छीए, एटले तमने बीजो मार्ग केम बतावीए ते तमे विचारो

एक क्षणवार पण आ ससर्गमा रहेवु गमतु नथी, तेम छता घणा काळ थया सेव्या आवीए छीए, सेवीए छीए, अने हजु अमुक काळ सेववानु धारी राखवु पड्यु छे, अने तमने तेज भलामण करवी योग्य मानी छे जेम बने तेम विनयादि साधनसपन्न थइ सत्सग, शास्त्राभ्यास, अने आत्मविचारमा प्रवर्त्तवु, एम करवु एज श्रेयस्कर छे

समय मात्र पण प्रमाद करवानी तीर्थकर देवनी आज्ञा नथी

१९४८

२५०*

ॐ

कोइ पण प्रकारनु दर्शन थाय तेने सम्यग्ज्ञान मोटा पुरुषोए गण्यु छे एम समजवानु नथी, पदार्थनो यथार्थ बोध प्राप्त थाय तेने सम्यग्ज्ञान गणवामा आव्यु छे

१९४८

२५१.*

ॐ

—तेम श्रुतधर्मे मन दृढ धरे, ज्ञानाक्षेपकवंत रे:

"विक्षेपरहित एवुं जेनुं विचारज्ञान थयुं छे, एवो आत्मकल्याणनी इच्छावाळो पुरुष" (ज्ञानाक्षेपकवंत) होय ते, ज्ञानी मुखेथी श्रवण थयो छे एवो जे आत्मकल्याणरूप धर्म तेने विषे निश्चळ—परिणामे मनने धारण करे. ए सामान्य भाव उपरनां पदोनो छे.

ते निश्चळ परिणामनुं स्वरूप त्यां केवुं घटे छे? ते प्रथम ज जणाव्युं छे के, प्रिय एवा पोताना स्वामीने विषे बीजां गृहकामने विषे प्रवर्त्तन छतां पण पतिव्रता एवी स्त्रीनुं मन वर्ते छे ते प्रकारे.—जे पदनो विशेष अर्थ आगळ लख्यो छे, ते स्मरणमां लावी सिद्धांतरूप एवा उपरना पदने विषे संधिभूत करवुं योग्य छे, कारण के, "मन महिलानुं वहाला उपरे" ए पद छे ते दृष्टांतरूप छे.

अत्यंत समर्थ एवो सिद्धांत प्रतिपादन करतां—जीवना परिणाममां ते सिद्धांत स्थित थवाने अर्थे समर्थ, एवुं दृष्टांत देवुं घटे छे एम जाणी, ग्रंथकर्त्ता ते स्थळे जगत्मां—संसारमां—प्राये मुख्य एवो जे पुरुष प्रत्येनो क्लेशादिभावरहित एवो काम्यप्रेम—स्त्रीनो—ते ज प्रेम सत्पुरुषथी श्रवण थयो होय. जे धर्म तेनेविषे परिणमित करवा कहे छे. ते सत्पुरुषद्वारा श्रवण प्राप्त थयो छे जे धर्म, तेमां सर्व—बीजा—जे पदार्थ प्रत्ये प्रेम रह्यो छे तेथी उदासीन थई एक लक्षपणे, एक ध्यानपणे. एक लयपणे, एक स्मरणपणे, एक श्रेणिपणे, एक उपयोगपणे, एक परिणामपणे सर्व वृत्तिमां रहेलो जे काम्यप्रेम ते मटाडी, श्रुतधर्मरूप करवानो उपदेश कर्यो छे. ए काम्यप्रेमथी अनंतगुण विशिष्ट एवो श्रुतप्रत्ये प्रेम करवो घटे छे; तथापि दृष्टांत परिसीमा करी शक्युं नथी, जेथी दृष्टांतनी परिसीमा ज्यां थई त्यांसुधीनो प्रेम कह्यो छे. सिद्धांत त्यां परिसीमापणाने पमाड्यो नथी.

अनादिथी जीवने संसाररूप अनंत परिणति प्राप्त थवाथी असंसारपणारूप कोइ अंश प्रत्ये तेने बोध नथी. घणां कारणोनो जोग प्राप्त थये ते अंशदृष्टि प्रगटवानो जोग प्राप्त थयो तो ते विषम एवी संसारपरिणति आडे तेने ते अवकाश प्राप्त थतो नथी. ज्यांसुधी ते अवकाश प्राप्त न थाय त्यांसुधी, जीवने स्वप्राप्तिभान घटतुं नथी, ज्यांसुधी ते प्राप्ति न थाय त्यांसुधी, जीवने कंइ सुख कहेवुं घटतुं नथी—दुःखी कहेवो घटे छे; एम देखी अत्यंत अनंत करुणा प्राप्त थई छे जेने एवा आप्तपुरुषे दुःख मटवानो मार्ग जाण्यो छे; जे ते कहेता हता; कहे छे; भविष्यकाळे कहेशे. ते मार्ग एक, जीवनुं स्वाभाविकपणुं प्रगट्युं छे जेने विषे, जीवनुं स्वाभाविक सुख प्रगट्युं छे जेने विषे, एवो ज्ञानीपुरुष ते ज ते अज्ञानपरिणति अने तेथी प्राप्त थयुं जे दुःखपरिणाम तेथी आत्माने स्वाभाविकपणे समजावी शकवा योग्य छे; कही शकवाने योग्य छे; अने ते वचन स्वाभाविक आत्मा जाण्यापूर्वक होवाथी, ते दुःख मटाडी शकवाने बळवान छे; माटे ते वचन जो कोइ पण प्रकारे जीवने श्रवण थाय, ते अपूर्वभावरूप जाणी तेमां परमप्रेम वर्त्ते, तो तत्काळ अथवा अमुक अनुक्रमे आत्मानुं स्वाभाविकपणु प्रगट थाय.

१९४८, मुंबई.

२५२*

ॐ

अत्र-अवकाश एवु आत्मस्वरूप वर्ते छे, जेमा प्रारब्धोदय शिवाय बीजो कोइ अवकाशजोग नथी ते उदयमा क्वचित् परमार्थभाषा कहेवारूप जोग उदय आवे छे, क्वचित् परमार्थभाषा लखवारूप जोग उदय आवे छे, क्वचित् परमार्थभाषा समजावारूप जोग आवे छे, विशेषपणे वैश्य-दशारूप जोग हाल तो उदयमा वर्ते छे, अने जे कइ उदयमा नथी आवतु ते करी शकवानु हाल तो असमर्थपणु छे

उदयाधीन मात्र जीवितव्य करवाथी-थवाथी-विषमपणु मटयु छे तमप्रत्ये, पोताप्रत्ये, अन्य प्रत्ये कोइ जातनो विभाविक भाव प्राये उदयप्राप्त थतो नथी, अने ए ज कारणथी पत्रादि कार्य-करवारूप परमार्थभाषाजोगे अवकाश प्राप्त नथी एम लख्यु छे-ते तेम ज छे

पूर्वोपार्जित एवो जे स्वाभाविक उदय ते प्रमाणे देहस्थिति छे, आत्मापणे तेनो अवकाश अत्यताभावरूप छे

जे ते पुरुषना स्वरूपने जाणे छे, तेने स्वाभाविक-अत्यत शुद्ध-एवु आत्मस्वरूप प्रगटे छे, ए प्रगट थवानु कारण ते पुरुष जाणी सर्व प्रकारनी ससारकामना परित्यागी-असमार-परित्याग-रूप करी-शुद्ध भक्तिए ते पुरुषस्वरूप विचारवा योग्य छे

"मन महिलानु वहाला उपरे, बीजा काम करत रे," ए पदना विस्तारवाळा अर्थने आत्म परिणामरूप करी ते प्रेमभक्ति सत्पुरुषने विषे अत्यतपणे करवी योग्य छे, एम सर्व तीर्थकरोए कह्यु छे, वर्तमाने कहे छे, अने भविष्ये पण एम ज कहेवाना छे

ते पुरुषथी प्राप्त थयेली एवी तेनी आत्मपद्धतिसूचक भाषा तेमा अक्षेपक थयु छे विचारज्ञान जेनु एवो पुरुष, ते आत्मकल्याणनो अर्थ ते पुरुष जाणी, ते श्रुत (श्रवण) धर्ममा, मन (आत्मा) धारण-ते रूपे परिणाम-करे छे ते परिणाम केवु करवा योग्य छे? ते दृष्टात-मन महिलानु वहाला उपरे, बीजा काम करत रे-आपी समर्थ कर्यु छे घटे छे तो एम के पुरुष प्रत्ये स्त्रीनो जे कामप्रेम ते संसारना बीजा भावोनी अपेक्षाए शिरोमणि छे, तथापि ते प्रेमथी अनंत गुणविशिष्ट एवो प्रेम सत्पुरुष प्रत्येथी प्राप्त थयो जे आत्मारूप श्रुतधर्म तेने विषे योग्य छे, परतु ते प्रेमनु स्वरूप ज्या अदृष्टातपणाने पामे छे, त्या बोधनो अवकाश नथी एम जाणी परिसीमाभूत एवुं ते श्रुतधर्मने अर्थे भर्त्तार प्रत्येना स्त्रीना कामप्रेमनु दृष्टांत कह्यु छे सिद्धांत त्या परिसीमा पामतो नथी, आगळ वाणी पछीता परिणामने पामे छे, अने आत्मव्यक्तिए जणाय छे;-एम छे

१९४८, मुबई

२५३.

जे प्रकारे अत्रे कहेवामां आव्युं हतुं. ते प्रकारथी पण सुगम एवुं ध्याननुं स्वरूप अहीं लख्युं छे:

१. निर्मळ एवा कोइ पदार्थने विषे दृष्टि स्थापन करवानो अभ्यास करीने प्रथम तेने अचपळस्थितिमां आणवो.

२. एवुं केटलुंक अचपळपणु प्राप्त थया पछी जमणा चक्षुने विषे सूर्य अने डावा चक्षुने विषे चंद्र स्थित छे एवी भावना करवी.

३. ए भावना, ज्यांसुधी ते पदार्थना आकारादिनां दर्शनने आपे नहीं त्यांसुधी सुदृढ करवी.

४. तेवी सुदृढता थया पछी चंद्रने जमणा चक्षुने विषे अने सूर्यने वाम चक्षुने विषे स्थापन करवा.

५. ए भावना, ज्यांसुधी ते पदार्थना आकारादि दर्शनने आपे नहीं त्यांसुधी सुदृढ करवी.
—आ, जे दर्शन कह्युं छे ते, भासमानदर्शन समजवुं.

६. ए बे प्रकारनी उलट सुलट भावना सिद्ध थये भृकुटीना मध्यभागने विषे ते बन्नेनुं चिंतन करवुं.

७. प्रथम ते चिंतन, दृष्टि उघाडी राखी करवुं.

८. घणा प्रकारे ते चिंतन दृढ थवा पछी दृष्टि बंध राखवी–ते पदार्थना दर्शननी भावना करवी.

९. ते भावनाथी दर्शन सुदृढ थया पछी ते बन्ने पदार्थो एक अष्टदलकमलनुं चिंतन करी हृदयने विषे अनुक्रमे स्थापित करवा.

१०. हृदयने विषे एवुं एक अष्टदलकमल मानवामां आव्युं छे, तथापि ते विमुखमुखे रह्युं छे, एम मानवामा आव्युं छे. जेथी सन्मुखमुखे तेने चिंतववुं–अर्थात् सुलटुं चिंतववुं.

११. ते अष्टदळकमळने विषे प्रथम चंद्रना तेजने स्थापन करवुं, पछी सूर्यना तेजने स्थापन करवुं, अने पछी अखंड दिव्याकार एवी अग्निनी ज्योतिनुं स्थापन करवुं.

१२. ते भावना दृढ थये पूर्ण छे जेनुं ज्ञान, दर्शन अने आत्मचारित्र एवा श्री वीतरागदेव तेनी प्रतिमा महातेजोमय स्वरूपे तेने विषे चिंतववी.

१३. ते परम दिव्य प्रतिमा नहीं बाळ, युवा अने वृद्ध एवा दिव्यस्वरूपे चिंतववी.

१४. संपूर्ण ज्ञान, दर्शन उत्पन्न थवाथी स्वरूपसमाधिने विषे श्री वीतराग देव अत्र छे. एम भाववुं.

१५. स्वरूपसमाधिने विषे स्थित एवा ते वीतराग आत्माना स्वरूपमां ज तदाकार छे, एम भाववुं.

१६. तेमना मूर्धस्थानने विषेथी ते वखते फुंकारनो ध्वनि थया करे छे, एम भाववुं.

१७. ते भावनाओ दृढ थये ते फुंकार सर्व प्रकारना वक्तव्य ज्ञानने उपदेशे छे, एम भाववुं.

१८. जे प्रकारना सम्यक्मार्गे करी वीतरागदेव वीतराग निष्पन्नताने पाम्या एवुं ज्ञान, ते उपदेशनुं रहस्य छे एम चिंतवतां ते ज्ञान ते शुं, एम भाववुं.

१९. ते भावना दृढ थया पछी तेमणे जे द्रव्यादि पदार्थो कह्या छे, तेनुं भावन करी आत्माने स्वरूपमां चिंतववो–सर्वांग चिंतववो.

ध्याननां घणा घणा प्रकार छे ए सर्वमां श्रेष्ठ एवुं तो आत्मा जेमां मुख्यपणे वर्ते छे, ते ध्यान कहेवाय छे, अने ए ज आत्मध्याननी प्राप्ति, घणुं करीने आत्मज्ञाननी प्राप्ति विना थती नथी एवुं जे आत्मज्ञान ते यथार्थ बोधनी प्राप्ति शिवाय, उत्पन्न थतुं नथी, ए यथार्थ बोधनी प्राप्ति घणुं करीने क्रमे करीने घणा जीवोने थाय छे अने तेनो मुख्य मार्ग ते बोधस्वरूप एवा ज्ञानी पुरुषनो आश्रय के संग अने तेनेविषे बहु मान–प्रेम–ए छे ज्ञानी पुरुषनो तेवो तेवो संग जीवने अनतकाळमां घणीवार थई गयो छे, तथापि आ पुरुष ज्ञानी छे, माटे हवे तेनो आश्रय ग्रहण करवो ए ज कर्त्तव्य छे, एम जीवने आव्युं नथी, अने ते ज कारण जीवने परिभ्रमणनुं थयुं छे, एम अमने तो दृढ करीने लागे छे

ज्ञानी पुरुषनुं ओळखाण नहीं थवामां घणुंकरीने जीवना त्रण मोटा दोष जाणीए छीए एक तो 'हुं जाणुं छुं', 'हुं समजुं छुं', एवा प्रकारनुं जे मान जीवने रह्या करे छे ते मान, बीजुं, परिग्रहादिकने विषे ज्ञानी पुरुषपर राग करतां पण विशेष राग, त्रीजुं लोकभयने लीधे, अपकीर्त्तिभयने लीधे अने अपमानभयने लीधे ज्ञानीथी विमुख रहेवुं, तेना प्रत्ये जेवुं विनयान्वित थवुं जोइए तेवुं न थवुं ए त्रण कारणो जीवने ज्ञानीथी अजाण्यो राखे छे ज्ञानीने विषे पोतासमान कल्पना रह्या करे छे, पोतानी कल्पना प्रमाणे ज्ञानीना विचारनुं, शास्त्रनुं तोलन करवामां आवे छे, थोडुं पण ग्रंथसंबंधी वाचनादि ज्ञान मळवाथी घणा प्रकारे ते दर्शाववानी जीवने इच्छा रह्या करे छे ए वगेरे जे दोष ते उपर जणाव्या एवा जे त्रण दोष तेने विषे समाय छे, अने ए त्रणे दोषना उपादान कारण एवो तो एक 'स्वछंद' नामनो महादोष छे, अने तेनुं निमित्तकारण असत्संग छे

जेने तमारा प्रत्ये तमने परमार्थनी कोइ प्रकारे कइ पण प्राप्ति थाओ ए हेतु शिवाय बीजी स्पृहा नथी, एवो हुं ते आ स्थळे स्पष्ट जणाववा इच्छुं छुं, अने ते ए के, उपर जणावेला दोषो जे विषे हजु तमने प्रेम वर्ते छे, 'हुं जाणुं छुं', 'हुं समजुं छुं', ए दोष घणीवार वर्त्तमानमां प्रवर्त्ते छे, असार एवा परिग्रहादिकने विषे पण महत्तानी इच्छा रहे छे, ए वगेरे जे दोषो ते ध्यान, ज्ञान ए सर्वनुं कारण जे ज्ञानी पुरुष अने तेनी आज्ञाने अनुसरवुं तेने आडा आवे छे माटे, जेम बने तेम आत्मवृत्ति करी तेने ओछा करवानुं प्रयत्न करवुं, अने लौकिक भावनाना प्रतिबंधथी उदास थवुं ए ज कल्याणकारक छे–एम जाणीए छीए

संवत् १९४८

२५४ *

लौकिक दृष्टिए तमे अमे प्रवर्त्तशुं, तो पछी अलौकिक दृष्टिए कोण प्रवर्त्तशे?

आत्मा एक छे, के अनेक छे, कर्त्ता छे, के अकर्त्ता छे, जगत्‌नो कोइ कर्त्ता छे, के जगत्

स्वत: छे, ए वगेरे क्रमे करीने सत्संगे समजवायोग्य छे, एम जाणीने पत्रद्वारे ते विषे हाल लखवामां आव्युं नथी.

सम्यक्‌प्रकारे ज्ञानीने विषे अखंड विश्वास राखवानुं फळ निश्चये मुक्तपणु छे.

संसारसंबंधी तमने जे जे चिंता छे, ते चिंता प्राये अमने जाणवामां छे, अने ते विषे अमुक अमुक तमने विकल्प रहे छे, ते पण जाणीए छीए; तेम ज परमार्थचिंता पण सत्संगना वियोगने लीधे रहे छे, ते पण जाणीए छीए; बेय प्रकारनो विकल्प होवाथी तमने आकुळ–व्याकुळपणु प्राप्त होय एमां पण आश्चर्य लागतुं नथी. अथवा असंभवरूप लागतुं नथी. हवे ए बेय प्रकारने माटे चोख्खा शब्दोमां नीचे जे कंइ मनने विषे छे ते, लखवानुं प्रयत्न कर्युं छे.

संसारसंबंधी तमने जे चिंता छे ते, जेम उदयमां आवे तेम वेदवी–सहन करवी. ए चिंता थवानुं कारण एवुं कोइ कर्म नथी के जे टाळवा माटे ज्ञानी पुरुषने प्रवृत्ति करतां बाध न आवे. ज्यारथी यथार्थ बोधनी उत्पत्ति थई छे त्यारथी. कोइ पण प्रकारना सिद्धियोगे के विद्याना योगे सांसारिक साधन पोतासंबंधी के परसंबंधी करवानी प्रतिज्ञा छे; अने ए प्रतिज्ञामां एक पळ पण मंदपणु आव्युं होय एम हजुसुधीमां थयुं छे एम सांभरतुं नथी. तमारी चिंता जाणीए छीए. अने अमे ते चिंतानो कोइ पण भाग जेटलो बने तेटलो वेदवा इच्छीए छीए, पण एम तो कोइ काळे बन्युं नथी. ते केम बने ? अमने पण उदयकाळ एवो वर्ते छे के, हाल रिद्धियोग हाथमां नथी.

प्राणीमात्र प्राये आहार–पाणी पामी रहे छे. तो तमजेवा प्राणीना कुटुंबने माटे तेथी विपर्यय परिणाम आवे एवुं जे धारवुं ते योग्य ज नथी; कुटुंबनी लाज वारंवार आडी आवी जे आकुळता आपे छे. ते गमे तो राखीए, अने गमे तो न राखीए ते बन्ने सरखुं छे. केमके जेमां पोतानुं निरुपायपणु रह्युं, तेमां तो जे थाय ते योग्य ज मानवुं ए दृष्टि सम्यक् छे. जे लाग्युं ते जणाव्युं छे.

अमने जे निर्विकल्प नामनी समाधि छे, ते तो आत्मानी स्वरूपपरिणति वर्तती होवाने लीधे छे. आत्माना स्वरूपसंबंधी तो प्राये निर्विकल्पपणु ज रहेवानुं अमने संभवित छे. कारण के अन्यभावने विषे मुख्यपणे अमारी प्रवृत्ति ज नथी.

बंध, मोक्षनी यथार्थ व्यवस्था जे दर्शनने विषे यथार्थपणे कहेवामां आवी छे. ते दर्शन, निकट मुक्तपणानुं कारण छे, अने ए यथार्थ व्यवस्था कहेवाने योग्य जो कोइ अमे विशेषपणे मानता होइए, तो ते श्री तीर्थंकरदेव छे. अने ए जे श्री तीर्थंकरदेवनो अंतर् आशय ते प्राये मुख्यपणे अत्यारे कोइने विषे आ क्षेत्रे होय, तो ते अमे होइशुं एम अमने दृढ करीने भासे छे, कारण के, जे अमारूं अनुभवज्ञान तेनुं फळ वीतरागपणु छे, अने वीतरागनुं कहेलुं जे श्रुतज्ञान ते पण ते ज परिणामनुं कारण लागे छे; माटे अमे तेना अनुयायि खरेखरा छीए,–साचा छीए.

वन अने घर ए बन्ने कोइ प्रकारे अमने समान छे, तथापि वनमां पूर्ण वीतरागभावने अर्थे रहेवु वधारे रुचिकर लागे छे, सुखनी इच्छा नथी, पण वीतरागपणानी इच्छा छे

जगतना कल्याणने अर्थे पुरुषार्थ करवाविषे लख्युं, तो ते पुरुषार्थ करवानी इच्छा कोइ प्रकारे रहे पण छे, तथापि उदयने अनुसरीने चालवु ए आत्मानी सहज दशा थई छे, अने तेनो उदयकाळ हाल समीपमा जणातो नथी, तो ते उदेरी आणवानु बने एवी दशा अमारी नथी

"मागी खाइने गुजरान चलावीशु पण खेद नहीं पामीए, ज्ञानना अनंत आनंद आगळ ते दुःख तृणमात्र छे" आ भावार्थनु जे वचन लख्युं छे, ते वचनने अमारो नमस्कार हो, एवु जे वचन ते खरी योग्यता विना नीकळवु ते संभवित नथी

"जीव ए पुद्गली पदार्थ नथी, पुद्गल नथी, तेम पुद्गलनो आधार नथी, तेना रंगवाळो नथी, पोतानी स्वरूपसत्ता शिवाय जे अन्य तेनो ते स्वामी नथी, कारण के परनी ऐश्वर्यता स्वरूपने विषे होय नहीं, वस्तुत्वधर्म जोता ते कोइ काळे पण परसंगी पण नथी" ए प्रमाणे सामान्य अर्थ "जीव नवी पुग्गली" वगेरे पदोनो छे

दुःख-सुखरूप करमफळ जाणो, निश्चय एक आनंदो रे;
चेतनता परिणाम न चूके, चेतन कहे जिनचंदो रे

—आनंदघन, वासुपूज्यस्तवन

२५५

घणुकरी आत्मामा एम ज रह्या करे छे के, ज्यासुधी आ वेपारप्रसंगे कामकाज करवु रह्या करे, त्यासुधी धर्मकथादि प्रसंगे, अने धर्मना जाणनाररूपे कोइ प्रकारे प्रगटपणामा न अवाय ए यथायोग्य प्रकार छे वेपारप्रसंगे रहेता छता जेनो भक्तिभाव रह्या करशे छे, तेनो प्रसंग पण एवा प्रकारमा करवो योग्य छे के ज्या आत्माने विषे उपर जणावेलो प्रकार रह्या करे छे, ते प्रकारने बाध न थाय

जिने कहेला मेरु वगेरे विषे तथा अंग्रेजे कहेल पृथ्वीआदि सबंधे समागमप्रसंगमा वातचित करशो

अमारु मन घणु उदास रहे छे, अने प्रतिबंध एवा प्रकारनो रहे छे के, ते उदासपणु साव गुप्त जेवु करी, न खमी शकाय एवा वेपारादि प्रसंगमा उपाधियोग वेदवा पडे छे;—जो के वास्तव्यपणे तो समाधिप्रत्ययी आत्मा छे

संवत् १९४८

२५६

सूर्य उदय-अस्तरहित छे, मात्र लोकोने चक्षुमर्यादाथी बहार वर्त त्यारे अस्त, अने चक्षु-मर्यादाने विषे वर्ते त्यारे उदय एम भासे छे, पण सूर्यने विषे तो उदयअस्त नथी तेम ज

ज्ञानी छे ते, बधा प्रसंगने विषे जेम छे, तेम छे; मात्र प्रसंगनी मर्यादा उपरांत लोकोनुं ज्ञान नथी, एटले पोतानी जेवी ते प्रसंगने विषे दशा थई शके तेवी दशा, ज्ञानीने विषे कल्पे छे; अने ए कल्पना ज्ञानीनुं परम एवुं जे आत्मपणु, परितोषपणु, मुक्तपणु, ते जीवने जणावा देतो नथी; एम जाणवायोग्य छे.

जे प्रकारे प्रारब्धनो क्रम उदय होय, ते प्रकारे हाल तो वर्तीए छीए; अने एम वर्तवुं कोइ प्रकारे तो सुगम भासे छे.

जोके, अमारुं चित्त नेत्र जेवुं छे; नेत्रने विषे बीजा अवयवनी पेठे एक रजकण पण सहन थई शके नही. बीजा अवयवोरूप अन्य चित्त छे. तेने विषे वाणीनुं उठवुं, समजाववुं आ करवुं, अथवा आ न करवुं, एवी विचारणा करवी, ते मांड मांड बने छे. घणी क्रिया तो शून्यपणानी पेठे वर्ते छे; आवी स्थिति छतां उपाधिजोग तो बळवानपणे आराधीए छीए; ए वेदवुं ओछुं विकट लागतुं नथी, कारण के आंखनी पासे जमीननी रेती उपडाववानुं कार्य थवारूप थाय छे. ते जेम दुःखे–अत्यंत दुःखे–थवुं विकट छे, तेम चित्तने उपाधि ते परिणामरूप थवा बराबर छे. सुगमपणाए स्थित चित्त होवाथी वेदनाने सम्यक्प्रकारे वेदे छे. अखंड समाधिपणे वेदे छे. आ वात लखवानो आशय तो एम छे जे आवा उत्कृष्ट वैराग्यने विषे आवो उपाधिजोग वेदवानो जे प्रसंग छे ते केवो गणवो? अने आ बधुं शा अर्थे करवामां आवे छे? जाणतां छतां ते मूकी केम देवामां आवतो नथी? ए बधुं विचारवायोग्य छे.

ईश्वरेच्छा जेम हशे तेम थशे. विकल्प करवाथी खेद थाय; अने ते तो ज्यांसुधी तेनी इच्छा होय त्यांसुधी ते प्रकारे ज प्रवर्ते. सम रहेवुं योग्य छे.

बीजी तो कंइ स्पृहा नथी; कोइ प्रारब्धस्पृहा पण नथी. सत्तारूप कोइ पूर्वे उपार्जन करेली उपाधिरूप स्पृहा ते तो अनुक्रमे संवेदन करवी छे. एक सत्संग–तमरूप सत्संग–नी स्पृहा वर्ते छे. रुचिमात्र समाधान पामी छे. ए आश्चर्यरूप वात क्यां कहेवी? आश्चर्य थाय छे. आ जे देह मळ्यो ते पूर्वे कोइवार मळ्यो न होय तो, भविष्यकाळे प्राप्त थवो नथी. धन्यरूप–कृतार्थरूप–एवा जे अमे तेने विषे आ उपाधिजोग जोइ लोकमात्र भूले एमां आश्चर्य नथी, अने पूर्वे जो सत्पुरुषनुं ओळखाण पडतुं नथी, तो ते आवा योगना कारणथी छे. वधारे लखवुं सूजतुं नथी. नमस्कार पहोचे.

संवत् १९४८. समस्वरूप श्री रायचंद्रना यथायोग.

वर्ष २६ मुं.

२५७

ओछो प्रमाद थवानो उपयोग ए जीवने मार्गना विचारमां स्थिति करावे छे ए वात करी करी विचारी ते प्रयत्न त्यां वियोगे पण कोइ प्रकारे करवु घटे छे, ए वात भूलवाजोग्य नथी

मुंबई, कारतक वद ९, १९४९

२५८

पुनर्जन्म छे, जरूर छे, ए माटे हुं अनुभवथी हा कहेवामां अचल छुं" ए वाक्य पूर्वभवना कोइ जोगनुं स्मरण थती वखते सिद्ध थयेलुं लख्युं छे तेने-पुनर्जन्मादि भाव कर्या छे, ते पदार्थने-कोइ प्रकारे जाणीने ते वाक्य लखायुं छे

मुंबई, नवेम्बर १६, प्रणाम प्राप्त थाय

२५९

स्वरूप सहजमां छे ज्ञानीना चरणसेवन विना अनंत काळसुधी पण प्राप्त न थाय एवुं विकट पण छे आत्मसंयमने संभारीए छीए यथारूप वीतरागतानी पूर्णता इच्छीए छीए

पोष सुद ११, मंगळ १९४९, मुंबई

२६०

ॐ

तमो सर्व मुमुक्षुजनने नमस्कारे यथायोग्य प्राप्त थाय ज्ञानीपुरुषनी सेवाना इच्छावान एवा अमे छीए, तथापि आ दुषम काळने विषे तो तेनी प्राप्ति परम दुषम देखीए छीए, अने तेथी ज्ञानीपुरुषना आश्रयने विषे स्थिर बुद्धि छे जेनी, एवा मुमुक्षुजनने विषे सत्संगपूर्वक भक्तिभावे रहेवानी प्राप्ति ते महाभाग्यरूप जाणीए छीए, तथापि हाल तो तेथी विपर्यय प्रारब्धोदय वर्ते छे, तथापि उदयाधीन स्थिति छे, अने ते एवा परिणामे हाल वर्ते छे के, तम मुमुक्षुजनोना पत्रनी पहोंच मात्र विलंबेथी अपाय छे तेम ते स्थितिमां पण अपराधयोग्य परिणाम नथी

मुंबई, जैनुआरी २५, ९३

२६१.

कोइ पण जीव परमार्थ प्रत्ये मात्र अंशपणे पण प्राप्त थवानां कारणोने प्राप्त थाय एम, निष्कारण करुणाशील एवा ऋषभादि तीर्थंकरोए पण कर्युं छे, कारण के सत्पुरुषोना संप्रदायनी सनातन एवी करुणावस्था होय छे के, समयमात्रना अनवकाशे आखो लोक आत्मावस्था-प्रत्ये हो, स्वरूपप्रत्ये हो, आत्मसमाधिप्रत्ये हो; अन्य अवस्थाप्रत्ये न हो, अन्य स्वरूपप्रत्ये न हो, अन्य आधिप्रत्ये न हो; जे ज्ञानथी स्वात्मस्थ परिणाम होय छे, ते ज्ञान सर्व जीवो-प्रत्ये प्रगट हो, अनवकाशपणे सर्व जीव ते ज्ञानप्रत्ये रुचिपणे हो. एवो ज जेनो करुणाशीळ सहज स्वभाव छे, ते संप्रदाय सनातन सत्पुरुषोनो छे. आपना अंतःकरणमां एवी करुणा-वृत्तिथी प्रभाव विषेनो विचार वांरवार आव्या करे छे, अने आपना विचारनुं एक अंश पण फळ प्राप्त थाय, अथवा ते फळ प्राप्त थवानुं एक अंश पण कारण उत्पन्न थाय, तो आ पंचमकाळमां तीर्थंकरनो मार्ग वहु अंशे प्रगट थवा बरोबर छे, तथापि तेम थवुं संभवित नथी. एनो जे मार्ग छे ते, हाल तो प्रवृत्तिना उदयमां छे, अने ते कारण ज्यांसुधी तेमने लक्षगत नही थाय त्यांसुधी बीजा उपाय ते प्रतिबंधरूप छे,—निःसंशय प्रतिबंधरूप छे. जीव जो अज्ञान-परिणामी होय, तो ते अज्ञान नियमितपणे आराधवाथी जेम कल्याण नथी, तेम मोहरूप एवो ए मार्ग—अथवा एवा ए लोकसंबंधी मार्ग, ते मात्र संसार छेः ते पछी गमे ते आकारमां मूको, तोपण संसार छे. ते संसारपरिणामथी रहित करवा असंसारगत वाणीनो अस्वछंदपरिणामे ज्यारे आधार प्राप्त थाय छे, त्यारे ते संसारनो आकार निराकारताने प्राप्त थतो जाय छे. बीजा प्रतिबंध तेमनी दृष्टिप्रमाणे कर्या करे छे. तेम ज ज्ञानीनां वचन पण तेनी ते दृष्टिए आराधे तो कल्याण-थवायोग्य लागतुं नथी. माटे तमे त्यां एम जणावो के तमे कोइ कल्याणना कारण नजीक थवाना उपायनी इच्छा करता हो, तो तेना प्रतिबंध ओछा थवाना उपाय करो, अने नहीं तो कल्याणनी तृष्णानो त्याग करो. तमे एम जाणता हो के, अमे जेम वर्त्तीए छीए तेम कल्याण छे,—मात्र अवस्था थई गई छे, ते ज मात्र अकल्याण छे एम जाणता हो, तो ते यथार्थ नथी. वास्तव्यपणे तमारुं जे वर्तवुं छे, तेथी कल्याण न्यारूं छे, अने ते तो ज्यारे ज्यारे जे जे जीवने तेवो तेवो भवस्थित्यादि समीपजोग होय, त्यारे त्यारे तेने ते प्राप्त थवायोग्य छे. आखा समूहने विषे कल्याण मानी लेवा योग्य नथी, अने एम जो कल्याण थतुं होय तो तेनुं फळ संसारार्थे छे, कारण के पूर्वे एम करी जीव, संसारी रह्या कर्यो छे; माटे ते विचार तो ज्यारे जेने आचरवो हशे, त्यारे आवशे. हाल तमे तमारी रुचि अनुसार अथवा तमने जे भासे ते कल्याण मानी प्रवर्तो छो ते विषे, सहज कोइ जातना माननी इच्छा वगर, स्वार्थनी इच्छा वगर, तमारामां क्लेश उत्पन्न करवानी इच्छा वगर मने जे कांइ चित्तमां लागे छे ते जणावुं छुं.

कल्याण जे वाटे थाय छे, ते वाटनां मुख्य बे कारण जोवामां आवे छे. एक तो जे सं-प्रदायमां आत्मार्थे बधी असंगपणावाळी क्रिया होय, अने निरंतर ज्ञानदशा उपर जीवोनुं चित्त

होय, तेमा अवश्य कल्याण जन्मवानो जोग जाणीए छीए एम न होय तो ते जोगनो सभव थतो नथी, अत्र तो लोकसज्ञाए, ओघसज्ञाए, मानार्थे, पूजार्थे, मतना महत्वार्थे, श्रावकादिना पोतापणार्थे, के एवा बीजा कारणथी जपतपादि, व्याख्यानादि करवानु प्रवर्तन थइ गयु छे ते आत्मार्थ कोइ रीते नथी, आत्मार्थना प्रतिबंधरूप छे, माटे जो तमे कइ इच्छा करता हो, तो तेनो उपाय करवा माटे बीजु जे कारण कहीए छीए ते असगपणाथी साध्य थये कोइ दिवसे पण कल्याण थवा सभव छे असगपणु एटले आत्मार्थ शिवायना सगप्रसगमा पडवु नहीं, ससारना सगीना सगमा वातचितादि प्रसग, शिष्यादि करवाना कारणे रागनो नहीं शिष्यादि करवा साथे गृहवासी वेषवाळाने फेरववा नहीं 'दीक्षा ले तो तारु कल्याण थशे,' एवा वाक्य तीर्थंकरदेव कहेता नहोता, तेनो हेतु एक एवो पण हतो के, एम कहेवु ए पण तेनो अभिप्राय उत्पन्न थवा पहेला तेने दीक्षा आपवी छे, ते कल्याण नथी जेमा तीर्थंकरदेव आवा विचारथी वर्त्या छे, तेमा आपणे छ छ मास दीक्षा लेवानो उपदेश जारी राखी तेने शिष्य करीए छीए, ते मात्र शिष्यार्थे छे, आत्मार्थे नथी पुस्तक छे ते, ज्ञानना आराधनने अर्थे, सर्व प्रकारना पोताना ममत्वभावरहित रखाय तो ज आत्मार्थ छे, नहीं तो महान् प्रतिबध छे ते पण विचारवायोग्य छे आ क्षेत्र आपणु छे, अने ते क्षेत्र जाळववा चातुर्मास त्या रहेवा माटे जे विचार करवामा आवे छे, ते क्षेत्रप्रतिबध छे तीर्थंकर देव तो एम कहे छे के द्रव्यथी, क्षेत्रथी काळथी अने भावथी ए चारे प्रतिबधथी जो आत्मार्थ थतो होय, अथवा निर्ग्रंथ थवातु होय, तो ते तीर्थंकरदेवना मार्गमा नहीं, पण संसारना मार्गमा छे एज

मह्रा व० ०)), बृहस्पतवार, १९४९, मुबई दा० रायचदना प्रणाम

२६२

आत्माने विभावथी अवकाशित करवाने अर्थे, अने स्वभावमा अनवकाशपणे रहेवाने अर्थे कोइ पण मुख्य उपाय होय, तो आत्माराम एवा ज्ञानी पुरुषनो निष्कामबुद्धिथी भक्तियोगरूप सग छे ते सफळ थवाने अर्थे निवृत्तिक्षेत्रमा तेवो जोग प्राप्त थवो ए कोइ मोटा पुण्यनो जोग छे, अने तेवो पुण्यजोग घणा प्रकारना अतरायवाळो प्राये आ जगत्ने विषे देखाय छे, माटे अमे समीपमा छीए एम वारवार संभारी जेमा आ ससारनु उदासीनपणु कह्यु होय ते, हाल वाची विचारो

आत्मा केवळ आत्मापणे वर्ते, एम जे चितवन रारावु ते लक्ष छे,–शास्त्रना परमार्थरूप छे

आ आत्मा पूर्वे अनतकाळ व्यतीत कर्ये जाण्यो नथी, ते उपरथी एम लागे छे के, ते जाणवानु कार्य सर्वथी विकट छे, अथवा तो जाणवाना तथारूप योगो परम दुर्लभ छे जे रूपे पोते छे, ते रूपनु निरतर विस्मरण चाल्यु आवे छे, ए वात बहु बहु प्रकारे विचारवायोग्य छे,–अने तेनो उपाय पण बहु प्रकारे विचारवायोग्य छे

मुबई, फेब्रुआरी २३, ९३

२६३.

ॐ.

जेने विषे परमार्थधर्मनी प्राप्तिनां कारणो प्राप्त थवां अत्यंत दुसम थाय, ते काळने तीर्थंकरदेवे दुसम कह्यो छे, अने आ काळने विषे ते वात स्पष्ट देखाय छे. सुगममां सुगम एवो कल्याणनो उपाय ते, जीवने प्राप्त थवो आ काळने विषे अत्यंत दुष्कर छे. मुमुक्षुपणु, सरळपणु, निवृत्ति, सत्संगआदि साधनो आ काळने विषे परम दुर्लभ जाणी, पूर्वेना पुरुषोए आ काळने 'हुंडाअवसर्पिणी' काळ कह्यो छे; अने ते वात स्पष्ट पण छे. प्रथमनां त्रण साधनोनो संयोग तो क्वचित् पण प्राप्त थवो, बीजा अमुक काळमां सुगम हतो, परंतु सत्संग तो सर्व काळमां दुर्लभ ज देखाय छे, तो पछी आ काळने विषे सत्संग सुलभ क्यांथी होय? प्रथमनां त्रण साधन कोइ रीते आ काळमां जीव पामे, तोपण धन्य छे. काळसंबंधी तीर्थंकरवाणी सत्य करवाने अर्थे आवो उदय अमने वर्ते छे, अने ते समाधिरूप वेदवायोग्य छे.

फा० शुद १४, १९४९. आत्मस्वरूप.

२६४.

ॐ.

—समता, रमता, ऊरधता, ज्ञायकता, सुखभास;
वेदकता, चैतन्यता, ए सब जीव विलास.

श्री तीर्थंकर एम कहे छे के, आ जगत्मां आ 'जीव' नामना पदार्थने गमे ते प्रकारे कह्यो होय ते प्रकार तेनी स्थितिमां हो, तेने विषे अमारूं उदासीनपणु छे; जे प्रकारे निराबाधपणे ते 'जीव' नामनो पदार्थ अमे जाण्यो छे, ते प्रकारे करी ते अमे प्रगट कह्यो छे; जे लक्षणे कह्यो छे, ते सर्व प्रकारना बाधे करी रहित एवो कह्यो छे; अमे ते आत्मा एवो जाण्यो छे, जोयो छे, स्पष्ट अनुभव्यो छे;—प्रगट ते ज आत्मा छीए. ते आत्मा 'समता' नामने लक्षणे युक्त छे, वर्त्तमान समये जे असंख्य प्रदेशात्मक चैतन्यस्थिति ते आत्मानी छे ते, ते पहेलानां एक, बे, त्रण, चार, दश, संख्यात, अनंत, समये हती, वर्त्तमाने छे, हवे पछीना काळने विषे पण ते ज प्रकारे तेनी स्थिति छे. कोइ पण काळे तेनुं असंख्यात प्रदेशात्मकपणु, चैतन्यपणु, अरूपीपणु, ए आदि समस्त स्वभाव ते छूटवा घटता नथी; एवुं जे 'समपणु'—'समता'—ते जेनामां लक्षण छे, ते 'जीव' छे.

पशु, पक्षी, मनुष्यादि देहने विषे, वृक्षादिने विषे, जे कंइ रमणीयपणु जणाय छे, अथवा जेनावडे ते सर्व प्रगट स्फुर्तिवाळां जणाय छे, प्रगट सुंदरपणा समेत लागे छे, ते—'रमणीयपणु'

–'रमता छे'–लक्षण जेनु, ते 'जीव' नामनो पदार्थ छे;–जेना विद्यमानपणा विना आखु जगत् शून्यवत् संभवे छे, एवु रम्यपणु जेने विषे छे,–ते लक्षण जेने विषे घटे–ते 'जीव' छे

कोइ पण जाणनार, क्यारे पण, कोइ पण पदार्थने पोताना अविद्यमानपणे जाणे एम, बनवा योग्य नथी, प्रथम पोतानु विद्यमानपणु घटे छे, अने कोइ पण पदार्थनु ग्रहण, त्यागादि के उदासीन ज्ञान थवामां पोते ज कारण छे, बीजा पदार्थना अगीकारमा,–तेना अल्पमात्र पण ज्ञानमा प्रथम जे होय, तो ज थई शके, एवो सर्वथी प्रथम रहेनारो जे पदार्थ, ते जीव छे,–तेने गौण करीने एटले तेनाविना कोइ कइ पण जाणवा इच्छे, तो ते बनवायोग्य नथी, मात्र ते ज मुख्य होय, तो ज बीजु कइ जाणी शकाय, एवो जे प्रगट 'उर्ध्वताधर्म' ते जेने विषे छे, ते पदार्थने श्री तीर्थंकर 'जीव' कहे छे

प्रगट एवा जड पदार्थो, अने जीव, ते जे कारणे करी भिन्न पडे छे, ते लक्षण जीवनो 'ज्ञायकपणा' नामनो गुण छे कोइ पण समये ज्ञायकरहितपणे आ 'जीव पदार्थ' कोइ पण अनुभवी शके नहीं, अने ते 'जीव' नामना पदार्थ शिवाय बीजा कोइ पण पदार्थने विषे ज्ञायकपणु संभवी शके नहीं, एवु जे अत्यत अनुभवनु कारण 'ज्ञायकता',–ते लक्षण जेमा छे, ते पदार्थ तीर्थंकरे 'जीव' कह्यो छे

शब्दादि पाच विषयसबधी अथवा समाधि आदि जोगसंबधी जे स्थितिमा सुख संभवे छे, ते भिन्न भिन्न करी जोता मात्र छेवटे ते सवने विषे सुखनु कारण, एक ज एवो ए 'जीव पदार्थ' संभवे छे, ते सुखभास नामनु लक्षण, माटे, तीर्थंकरे 'जीव'नु कह्यु छे, अने व्यवहारदृष्टाते निद्राथी ते प्रगट जणाय छे जे निद्राने विषे बीजा सर्व पदार्थथी रहितपणु छे, त्यां पण 'हु सुखी' छुं, एवुं जे ज्ञान छे ते, बाकी वध्यो एवो जे 'जीव पदार्थ' तेनु छे, बीजु कोइ त्या विद्यमान नथी, अने सुखनुं भासवापणु तो अत्यत स्पष्ट छे, ते जेनेथी भासे छे ते,–ते लक्षण–'जीव' नामना पदार्थ शिवाय बीजे क्याय जोयु नथी

आ मोळु छे, आ मीठु छे, आ खाटु छे, आ खारू छे, हु आ स्थितिमा छु, टाढे ठरू छु, ताप पडे छे, दुःखी छु, दुःख अनुभवु छु, एवु जे स्पष्ट ज्ञान–वेदनज्ञान–अनुभवज्ञान–अनुभवपणु–ते जो कोइमा पण होय, तो ते आ 'जीवपद'ने विषे छे, अथवा ते जेनु लक्षण होय छे, ते पदार्थ 'जीव' होय छे;–ए ज तीर्थंकरादिनो अनुभव छे

'स्पष्ट प्रकाशपणु,'–अनत अनत कोटी तेजस्वी दीपक, मणी, चद्र, सूर्यादिनी काति जेना प्रकाशविना प्रगटवा समर्थ नथी, अर्थात् ते सर्व पोतपोताने जणावा अथवा जाणवा योग्य नथी, जे पदार्थना प्रकाशने विषे चैतन्यपणाथी ते पदार्थो जाण्या जाय छे, ते पदार्थो प्रकाश पामे छे, स्पष्ट भासे छे, ते पदार्थ जे कोइ छे ते, जीव छे, अर्थात् ते लक्षण–स्पष्ट प्रकाशमान अचळ एवु निराबाध प्रकाशमान चैतन्य–ते 'जीव'नु ते 'जीव' प्रत्ये उपयोग वाळता प्रगट–प्रगटपणे–देखाय छे

ए जे लक्षणो कह्यां ते, फरी फरी विचारी 'जीव' निराबाधपणे जाण्यो जाय छे. जे जाणवाथी 'जीव' जाण्यो छे ते लक्षणो, ए प्रकारे तीर्थंकरादिए कह्यां छे.

चैत्र शुद १, १९४९.

२६५.

उपाधिनो जोग विशेष रहेछे. जेम जेम निवृत्तिना जोगनी विशेष इच्छा थई आवेछे, तेम तेम उपाधिनी प्राप्तिनो जोग विशेष देखाय छे. चारे बाजुथी उपाधिनो भीडो छे. कोइ एवी बाजु अत्यारे जणाती नथी के अत्यारे ज एमांथी छूटी चाल्या जवुं होय तो कोइनो अपराध कर्यो न गणाय. छूटवा जतां कोइना मुख्य अपराधमां आवी जवानो स्पष्ट संभव देखाय छे; अने आ वर्त्तमान अवस्था उपाधिरहितपणाने अत्यंत योग्य छे. प्रारब्धनी व्यवस्था एवी प्रबन्ध करी हशे.

१९४९, चैत्र शुद ५, गुरु. ल० रायचंदना प्रणाम.

२६६.

आरंभ, परिग्रह, असत्संग आदि कल्याणने प्रतिबंध करनारां कारणोनो जेम बने तेम ओछो परिचय थाय, तथा तेमां उदासीनता प्राप्त थाय, ते विचार हाल मुख्यपणे राखवायोग्य छे.

१९४९ ना चैत्र शुद ९, मुंबई.

२६७.

सर्व परमार्थना साधनमां परम साधन ते सत्संग छे;—सत्पुरुषना चरण समीपनो निवास छे. बधा काळमां तेनुं दुर्लभपणु छे, अने आवा विषमकाळमां तेनुं अत्यंत दुर्लभपणु ज्ञानी—पुरुषोए जाण्युं छे.

ज्ञानीपुरुषोनी प्रवृत्ति, प्रवृत्ति जेवी होती नथी; उना पाणीने विषे जेम अग्निपणानो मुख्य गुण कही शकातो नथी तेम, ज्ञानीनी प्रवृत्ति छे, तथापि ज्ञानीपुरुष पण निवृत्तिने कोइ प्रकारे पण इच्छे छे. पूर्वे आराधन करेलां एवां निवृत्तिनां क्षेत्रो, वन, उपवन, जोग, समाधि अने सत्संगादि ज्ञानीपुरुषने प्रवृत्तिमां बेठां वारंवार सांभरी आवे छे. तथापि उदयप्राप्त प्रारब्धने ज्ञानी अनुसरे छे. सत्संगनी रुची रहे छे; तेनो लक्ष रहे छे; पण ते वखत अत्र वखत नियमित नथी.

कल्याणने विषे प्रतिबंधरूप जे जे कारणो छे, ते जीवे वारंवार विचारवां घटे छे; ते ते कारणोने वारंवार विचारी मटाडवां घटे छे; अने ए मार्गने अनुसर्या विना कल्याणनी प्राप्ति घटती नथी. मळ, विक्षेप अने अज्ञान ए, अनादिना जीवना त्रण दोष छे. ज्ञानी पुरुषोनां वचननी

१. आ पत्र एक ज वखते अनुक्रमे जूदा जूदां आठ पत्ता (पोस्टकार्ड) भी लखायो छे.—संशोधक.

प्राप्ति थये, तेनो यथायोग्य विचार थवाथी, अज्ञाननी निवृत्ति होय छे, ते अज्ञाननी संतति बळ वान होवाथी तेनो रोध थवाने अर्थ—अने ज्ञानीपुरुषनां वचनोनो यथायोग्य विचार थवाने अर्थ, मंद अने विशेष मंददशा थवे छे सरळपणु, क्षमा, पोताना दोषनु जोवु, अल्पारंभ, अल्प परिग्रह ए आदि मळ मटवाना साधन छे ज्ञानीपुरुषनी अत्यंत भक्ति, ते विशेष मटवानु साधन छे

ज्ञानीपुरुषना समागमनो अंतराय रहेतो होय, ते ते प्रसंगमा वारंवार ते ज्ञानीपुरुषनी दशा, चेष्टा अने वचनो संभारवा, निरखवां अने विचारवायोग्य छे वळी ते समागमना अंत रायमा,—प्रवृत्तिना प्रसंगोमा—अत्यंत सावधानपणु राखवु घटे छे, कारण के एक तो समागमनु बळ नथी, अने बीजो अनादि अभ्यास छे जेनो, एवी सहजाकार प्रवृत्ति छे, जेथी जीव आ वरणप्राप्त होय छे घणु करीने, जो बीजा तेवां कामोनु कारण पड्ये उदासीन भावे, प्रति बंधरूप जाणी, प्रवर्तन थवे छे ते कारणोने मुख्य करी कोई प्रवर्तन करवु घटतु नथी, अने एम थया विना प्रवृत्तिनो अवकाश प्राप्त थाय नहीं

आत्माने भिन्न भिन्न प्रकारनी कल्पनावडे विचारवामा लोकसंज्ञा, ओघसंज्ञा अने असत्संग ए कारणो छे;—ते कारणोमां उदासीन थयाविना, निःसत्व एवी लोकसंज्ञाथी जपतपादि क्रियामा साक्षात् मोक्ष नथी,—परंपरा मोक्ष नथी,—एम मान्याविना, निःसत्व एवा असत्शास्त्र अने असद्गुरु जे आत्मस्वरूपने आवरणना मुख्य कारणो छे तेने, साक्षात् आत्मघाती जाण्याविना जीवने जीवना स्वरूपनो निश्चय थवो बहु दुर्लभ छे;—अत्यंत दुर्लभ छे ज्ञानीपुरुषना प्रगट आत्मस्वरूपने कहेता एवा वचनो पण ते कारणोने लीधे जीवो स्वरूपनो विचार करवाने बळवान थता नथी हवे एवो निश्चय करवो घटे छे के, जेने आत्मस्वरूप प्राप्त छे, प्रगट छे, ते पुरुषविना बीजो कोई ते आत्मस्वरूप यथार्थ कहेवा योग्य नथी, अने ते पुरुषथी आत्मा जाण्याविना बीजो कोई कल्याणनो उपाय नथी ते पुरुषथी आत्मा जाण्याविना आत्मा जाण्यो छे एवी कल्पना, मुमुक्षु जीवे सर्वथा त्याग करवी घटे छे ते आत्मारूप पुरुषना सत्संगनी निरंतर कामना राखी, उदा सीनपणे लोकधर्मसंबधी अने कर्मसंबधी परिणामे छूटी शकाय एवी रीते व्यवहार करवो, जे व्यवहार कर्यामा जीवने पोताना महत्त्वादिनी इच्छा होय, ते व्यवहार करवा यथायोग्य नथी

अमारा समागमनो हाल अंतराय जाणी निराशताने प्राप्त थवाय छे, तथापि तेम करवाने विषे ईश्वरेच्छा जाणी, समागमनी कामना राखी, परस्पर मुमुक्षुभाईओनो समागम बने तेटलो करवो जेटलु बने तेटलु प्रवृत्तिमांथी विरक्तपणु राखवु, सत्पुरुषनां चरित्रो, अने मार्गानुसारी (सुंदरदास, प्रीतम, अखा, कबीर आदि) जीवोनां वचनो, अने जेनो उद्देश आत्माने मुख्य कहेवाविषे छे, एवा ग्रंथोनो परिचय राखवो, अने ए सौ साधनोमा मुख्य साधन एवो श्री सद्गु रुषनो समागम गणवो

अमारा समागमनो अंतराय जाणी, चित्तने प्रमादनो अवकाश आपवो योग्य नहीं, परस्पर मुमुक्षुभाईओनो समागम अव्यवस्थित थवा देवो योग्य नहीं, निवृत्तिना क्षेत्रनो प्रसंग न्यून थवा

देवो योग्य नहीं; कामना प्रवृत्तिपूर्वक योग्य नहीं; एम विचारी जेम बने तेम अप्रमत्तताने. परस्परना समागमने, निवृत्तिना क्षेत्रने अने प्रवृत्तिना उदासीनपणाने आराधवां. जे प्रवृत्ति अत्र उदयमां छे, ते बीजे द्वारेथी चाल्या जतां पण न छोडी शकाय एवी छे; वेदवायोग्य छे; माटे तेने अनुसरीए छीए, तथापि अव्याबाध स्थितिने विषे जेवुं ने तेवुं स्वास्थ्य छे.

आजे आ आठमुं पत्तुं लखीए छीए. ते सौ तम सर्व जिज्ञासुभाइओना वारंवार विचारवाने अर्थे लखायां छे. चित्त एवा उदयवाळुं क्यारेक वर्ते छे. आजे तेवो अनुक्रमे उदय थवाथी ते उदय प्रमाणे लख्युं छे. अमे सत्संगनी तथा निवृत्तिनी कामना राखीए छीए. तो पछी तम सर्वने ए राखवी घटे एमां कंइ आश्चर्य नथी. अमे अल्पारंभने. अल्प परिग्रहने. व्यवहारमां बेठा प्रारब्धनिवृत्तिरूपे इच्छीइ छीए, तो पछी तमारे तेम वर्तवुं घटे एमां कंइ संशय कर्त्तव्य नथी. अत्यारे समागम थवाना जोगनो नियमित वखत लखी शकाय एम सूझतुं नथी. ए ज विनंती.

मुंबई, मार्च २६, ९३.

२६८.

—धार तरवारनी सोहली, दोहली, चौदमा जिनतणी चरणसेवा;
धारपर नाचता देख बाजीगरा, सेवना—धारपर रहे न देवा.

—आनंदघन, अनंतजिनस्तवन.

एवुं मार्गनुं अत्यंत दुष्करपणु शा कारणे कह्युं ? ते विचारवायोग्य छे.

चैत्र वद १, रवि. १९४९, मुंबई. आत्मप्रणाम.

२६९.

संसारसंबंधी कारणना पदार्थोनी प्राप्ति सुलभपणे निरंतर प्राप्त थया करे, अने बंधन न थाय एवा कोइ पुरुष होय, तो ते तीर्थंकर के तीर्थंकर जेवा जाणीए छीए. पण प्राये एवी सुलभ प्राप्तिना जोगथी जीवने अल्पकाळमां संसार प्रत्येथी अत्यंत एवो वैराग्य थतो नथी. अने स्पष्ट आत्मज्ञान उदय थतुं नथी एम जाणी. जे कंइ ते सुलभ प्राप्तिने हानि करनारा जोग बने छे ते, उपकारक जाणी. सुखे रहेवावोग्य छे.

चैत्र वद ९, रवि १९४९, मुंबई.

२७०.

चारित्र-(—श्री जिनना अभिप्रायमां शुं छे ? ते विचारी समवस्थान थवुं)—दशासंबंधी अनुप्रेक्षा करवाथी जीवमां स्वस्थता उत्पन्न थाय छे. विचारे करी उत्पन्न थयेली चारित्रपरिणामस्वभावरूप स्वस्थता विना ज्ञान अफळ छे, एवो जिननो अभिमत ते अव्याबाध सत्य छे. ते संबंधी

अनुप्रेक्षा घणीवार रह्या छता, चपळ परिणतिनो हेतु एवो उपाधियोग तीव्र उदयरूप होवाथी चित्तमां घणुं करी खेद जेवुं रहे छे, अने ते खेदथी शिथिलता उत्पन्न थइ विशेष जणावावानुं थई शक्तुं नथी बाकी कइ जणाववा विषे तो चित्तमां घणीवार रहे छे ए ज विनंति

चैत्र वद १४, बुध, १९४९

२७१

संसारीपणे वसता थइ स्थितिए वर्तीए तो सारं एम कदापि भासे, तोपण ते वर्तवानुं प्रारब्धाधीन छे कोइ प्रकारनुं कइ राग, द्वेष के अज्ञानना कारणथी जे न थतुं होय, तेनुं कारण उन्य जणाय छे

जळमां स्वाभाविक शीतळपणुं छे, पण सूर्यादिना तापने योगे उष्णपणाने ते भजतुं देखाय छे, ते तापनो योग मच्येथी ते ज जळ शीतळ जणाय छे, वच्चे शीतळपणाथी रहित ते जळ जणाय छे ते, तापना योगथी छे, एम आ प्रवृत्तिजोग अमने छे पण अमारो ते प्रवृत्ति विषे हाल तो वेद्या शिवाय अन्य उपाय नथी

चैत्र वद ०)), ४९ मुंबई

२७२

श्री महावीरदेवने गौतमादि मुनिजन एम पूछता हता के, हे पूज्य! 'माहण', 'श्रमण', 'भिक्षु' अने 'निर्ग्रंथ' ए चार शब्दनो अर्थ शो छे ते, अमने कहो ते अर्थ त्यार पछी श्री तीर्थंकर विस्तारथी कहेता हता घणा प्रकारनी वीतराग अवस्थाओ ते चारनी अनुक्रमे विशेषथी विशेष करी कहेता हता, अने एम ते शब्दनो अर्थ शिष्यो धारता हता निर्ग्रंथनी घणी दशाओ कहेता एक 'आत्मवाद प्राप्त' एवो शब्द ते निर्ग्रंथनो तीर्थंकर करता हता टीकाकार शीलंगाचार्य ते "आत्मवाद प्राप्त" शब्दनो अर्थ एम कहेता हता के, 'उपयोग छे लक्षण जेनुं, असंख्य प्रदेशी, संकोच विकासनुं भाजन, पोताना करेला कर्मोनो भोक्ता, व्यवस्थाए करी द्रव्यपर्यायरूप, नित्या नित्यादि अनंत धर्मात्मक एवा आत्माने जाणनार"

वैशाख वद ९, १९४९, मुंबई

२७३

प्रदेशे प्रदेशथी जीवना उपयोगने आकर्षक एवा आ संसारने विषे एक समय मात्र पण अवकाश लेवानी ज्ञानीपुरुषोए हा कही नथी, केवळ ते विषे नकार कह्यो छे ते आकर्षणथी उपयोग जो अवकाश पामे, तो ते ज समये ते आत्मापणे थाय छे ते ज समये आत्माने विषे

ते उपयोग अनन्य थाय छे; ए आदि जे अनुभववार्त्ता ते, जीवने सत्संगना दृढ निश्चयविना प्राप्त थवी अत्यंत विकट छे. ते सत्संग निश्चयपणे जाण्यो छे. एवा पुरुषने ते सत्संगनो योग रहेवो ए, दुषमकाळने विषे अत्यंत विकट छे.

१९४९, वैशाख वद ०)), सोम, मुंबई.

२७४.

हाल ते तरफ थयेला श्रावको वगेरेना समागमसंबंधीनी विगत वांची छे; ते प्रसंगनां रुचि के अरुचि उदय आवी नही. ते श्रेयवाळुं कारण; तेने अनुसरी निरंतर प्रवर्त्तन करवानो परिचय करवो योग्य छे, अने ते असत्संगनो परिचय जेम ओछो पडे तेम तेनी अनुकंपा इच्छी रहेवुं योग्य छे. जेम बने तेम सत्संगना जोगने इच्छवो, अने पोताना दोषने जोवा योग्य छे.

मुंबई, मे २६, ९३.

२७५.

—जीव तुं शीदने शोचना धरे, कृष्णने करवुं होय ते करे.

—जीव तुं शीद शोचना धरे, कृष्णने करवुं होय ते करे.

पूर्वे ज्ञानीपुरुषो थई गया छे, ते ज्ञानीमां घणा ज्ञानीपुरुषो सिद्धिजोगवाळा थई गया छे. एवुं जे लोककथन छे ते, साचुं छे के खोटुं एम, आपनुं प्रश्न छे, अने साचुं संभवे छे एम. आपनो अभिप्राय छे; साक्षात् जोवामां आवतुं नथी ए, विचाररूप जिज्ञासा छे.

केटलाक मार्गानुसारिपुरुषो, अने अज्ञान योगीपुरुषोने विषे पण सिद्धिजोग होय छे. घणुं करी तेमना चित्तना अत्यंत सरलपणाथी, अथवा सिद्धिजोगादिने अज्ञानजोगे स्फुरणा आपवाथी ते प्रवर्ते छे.

सम्यक्दृष्टिपुरुषो, के जेनो चोथे गुणठाणे संभव छे, तेवा ज्ञानीपुरुषोने विषे क्वचित् सिद्धि होय छे, अने क्वचित् सिद्धि होती नथी. जेने विषे होय छे, तेने ते स्फुरणाविषे प्राये इच्छा थती नथी, अने घणुं करी ज्यारे इच्छा थाय छे त्यारे, जीव प्रमादवशपणे होय तो, थाय छे; अने जो तेवी इच्छा थई तो, सम्यक्त्वथी पडवापणु तेने घटे छे. प्राये पांचमे, छट्ठे गुणठाणे पण उत्तरोत्तर सिद्धिजोगनो विशेष संभव थतो जाय छे; अने त्यां पण जो प्रमादादि जोगे सिद्धिमां जीव प्रवर्ते तो, प्रथम गुणठाणाने विषे स्थिति थवी संभवे छे. सातमे गुणठाणे, आठमे गुणठाणे, नवमे, दशमे घणुं करी प्रमादनो अवकाश ओछो छे; अगियारमे गुणठाणे सिद्धिजोगनो लोभ संभवतो जाणी, प्रथम गुणठाणे स्थिति होवी संभवे छे. बाकी जेटलां सम्यक्त्वनां स्थानक छे. अने ज्यांसुधी सम्यक्परिणामी आत्मा छे त्यांसुधी, ते एके जोगने विषे जीवने प्रवृत्ति त्रिकाळे संभवती नथी.

जे सम्यक् ज्ञानीपुरुषोथी सिद्धिजोगना चमत्कारो लोकोए जाण्या छे, ते ते ज्ञानीपुरुषना करेलां संभवता नथी, स्वभावे करी ते सिद्धिजोग परिणाम पाम्या होय छे बीजा कोई कारणथी ज्ञानीपुरुषने विषे ते जोग कह्यो जतो नथी

मार्गानुसारी के सम्यग्दृष्टिपुरुषना अत्यंत सरळ परिणामथी तेमना वचनानुसार केटलीकवार बने छे अज्ञानपूर्वक जेनो योग छे, तेना ते आवरणना उदये अज्ञान स्फुरी, ते सिद्धिजोग अल्पकाळे फळे छे ज्ञानीपुरुषथी तो मात्र स्वाभाविक स्फुर्य ज फळे छे, अन्य प्रकारे नहीं जे ज्ञानीथी स्वाभाविक सिद्धिजोग परिणाम्या होय छे, ते ज्ञानीपुरुष अमे जे कहीए छीए तेना, अने ते आदि बीजा घणा प्रकारना चारित्रने प्रतिबंधक कारणोथी मुक्त होय छे, के जे कारणे आत्मानु ऐश्वर्य विशेष स्फुरित थई, मनादि जोगमां सिद्धिना स्वाभाविक परिणामने पामे छे क्वचित् एम पण जाणीए छीए के, कोई प्रसंगे ज्ञानीपुरुषे पण सिद्धिजोग परिणामी कर्यो होय छे, तथापि ते कारण अत्यंत बळवान होय छे, अने ते पण संपूर्ण ज्ञानदशानु कार्य नथी अमे आ जे लख्यु छे, ते बहु विचारवाथी समजाशे

अमारा विषे मार्गानुसारीपणु कहेवु घटतु नथी अज्ञानयोगीपणु तो आ देह थयो त्यारथी ज नहीं होय एम, जणाय छे सम्यग्दृष्टिपणु तो जरूर संभवे छे कोई प्रकारनो सिद्धिजोग अमे क्यारे पण साधवानो आखी जीन्दगीमा अल्प पण विचार कर्या सांभरतो नथी, एटले साधने करी तेवो जोग प्रगट्यो होय एवु, जणातु नथी, आत्माना विशुद्धपणाने कारणे जो कंई तेवु ऐश्वर्य होय, तो तेनु नहींहोवापणु कही शकातु नथी, ते ऐश्वर्य केटलेक अंशे संभवे छे, तथापि आ पत्र लखती वखत ए ऐश्वर्यनी स्मृति थई छे, नहींतो घणा काळ थयां तेम थवु स्मरणमां नथी, तो पछी ते स्फुरित करवा विषेनी इच्छा क्यारेय थई होय एम कही शकाय नहीं, ए स्पष्ट वार्त्ता छे तमे, अमे कई दुःखी नथी; जे दुःख छे ते, रामना चौद वर्षना दुःखनो एक दिवस पण नथी, पांडवना तेर वरसना दुःखनी एक घडी नथी, अने गजसुकुमारना ध्याननी एक पळ नथी, तो पछी अमने ए अत्यंत कारण क्यारेय जणावु संभवतु नथी, तमे शोच करवा योग्य नथी मात्र जे थाय ते जोया करवु, एवो निश्चय राखवानो विचार करो, उपयोग करो, अने साक्षी रहो ए ज उपदेश छे

सं० १९४९ ना जेठ सुद १५, भोमे, मुंबईथी	नमस्कार पहोंचे

२७६

गई साल ना मार्गशीर्ष मासमा अत्रे आववु थयु त्यारथी, उत्तरोत्तर उपाधिजोग विशेषाकार थतो आव्यो छे, अने घणुं करीने उपाधिजोग विशेषाकार प्रकारे करी उपयोगथी वेद्यो पड्यो छे

आ काळ स्वभावे करी तीर्थंकरादिए दुसम कह्यो छे तेमा विशेष करी प्रयोगे अनार्यपणे

योग्य थयेलां एवां, आवां क्षेत्रो विषे ते काळ बळवानपणे वर्ते छे. लोकोनी आत्मप्रत्यययोग्य बुद्धि अत्यंत हणाइजवायोग्य थई छे. एवा सर्व प्रकारना दुसमयोगने विषे व्यवहार करतां परमार्थनुं विसरवुं अत्यंत सुलभ छे, अने परमार्थनुं अविसरवुं अत्यंत अत्यंत दुर्लभ छे. आनंदघनजीए चौदमा जिनना स्तवनने विषे कह्युं छे तेमां, आवा क्षेत्रनुं दुसमपणु एटली विशेषता छे, अने आनंदघनजीना काळ करतां वर्त्तमानकाळ विशेष दुसमपरिणामी वर्ते छे; तेमां जो कोइ आत्मप्रत्ययी पुरुषने बचवायोग्य उपाय होय, तो ते एक मात्र निरंतर अविच्छिन्न धाराए सत्संगनुं उपासवुं ए ज, जणाय छे.

प्राये सर्व कामना प्रत्ये उदासीनपणु छे, एवा अमने पण आ सर्व व्यवहार अने काळादि गळकां खातो खातो संसारसमुद्र मांड तरवा देछे, तथा समये समये ते परिश्रमनो अत्यंत प्रस्वेद उत्पन्न थया करे छे, अने उताप उत्पन्न थई सत्संगरूप जळनी तृषा अत्यंतपणे रह्या करे छे; अने ए ज दुःख लाग्या करे छे.

एम छतां पण, आवो व्यवहार भजतां द्वेषपरिणाम ते प्रत्ये करवा योग्य नथी, एवो जे सर्वज्ञानी–अभिप्राय ते, ते व्यवहार प्राये समतापणे करावे छे. आत्मा तेने विषे जाणे कंइ करतो नथी, एम लाग्या करे छे.

आ जे उपाधि उदयवर्त्ती छे, ते सर्व प्रकारे कष्टरूप छे, एम पण विचारतां लागतुं नथी. पूर्वोपार्जित प्रारब्ध जेवडे शांत थाय छे, ते उपाधिपरिणामे आत्मप्रत्ययी कहेवा योग्य छे.

मनमां एमने एम रह्या करे छे के, अल्पकाळमां आ उपाधियोग मटी बाह्याभ्यंतर निर्ग्रंथता प्राप्त थाय तो, वधारे योग्य छे, तथापि ते वात अल्पकाळमां बने एवुं सूजतुं नथी, अने ज्यांसुधी तेम न थाय त्यांसुधी, ते चिंतना मटवी संभवती नथी.

बीजो बधो व्यवहार वर्त्तमानमां ज मूकी दीधो होय, तो ते बने एवुं छे. बे त्रण उदयव्यवहार एवा छे के, जे भोगव्ये ज निवृत्त थाय एवा छे; अने कष्टे पण ते विशेष काळनी स्थिनिमांथी अल्पकाळमां वेदी शकाय नहीं एवा छे; अने ते कारणे करी मूर्खनी पेठे आ व्यवहार भज्या करीए छीए.

कोइ द्रव्यमां, कोइ क्षेत्रमां, कोइ काळमां, कोइ भावमां स्थिति थाय एवो प्रसंग जाणे क्यांय देखातो नथी. केवळ सर्व प्रकारनुं तेमांथी अप्रबद्धपणु ज योग्य छे, तथापि निवृत्तिक्षेत्र अने निवृत्तिकाळने, सत्संगने अने आत्मविचारने विषे अमने प्रतिबद्ध रुचि रहे छे.

ते जोग कोइ प्रकारे, पण जेम बने तेम थोडा काळमां थाय ते ज चिंतना अहोरात्र वर्ते छे.

प्रथम अशाड वद ३, रवि, १९४९, मुंबई.

२७७

ॐ

समागम स्पष्ट प्रीतिथी करवानी इच्छा थती होय, तो ते पुरुषे ज्ञानीना वचन साभळ्या नथी, अथवा ज्ञानीपुरुषनां दर्शन पण तेणे कर्या नथी, एम तीर्थंकर कहे छे

जेनी कंडनो भग थयो छे, तेनु प्राये बधुं बळ परिक्षीणपणाने भजे छे जेने ज्ञानीपुरुषना वचनरूप लाकडीनो प्रहार थयो छे, ते पुरुषने विषे ते प्रकारे ससारसबधी बळ होय छे, एम तीर्थंकर कहे छे

'ज्ञानीपुरुषने जोया पछी स्त्रीने जोइ जो राग उत्पन्न थतो होय, तो ज्ञानीपुरुषने जोया नथी एम, तमे जाणो"

"ज्ञानीपुरुषनां वचनोने साभळ्या पछी स्त्रीनु सजीवन शरीर अजीवनपणे भास्याविना रहे नहीं"

"खरेखर, पृथ्वीनो विकार, धनादिसपत्ति भास्याविना रहे नहीं"

"ज्ञानीपुरुष शिवाय तेनो आत्मा बीजे क्याय पण क्षणभर स्थायी थवाने विषे इच्छे नहीं"

ए आदि वचनो ते पूर्वे ज्ञानीपुरुषो मार्गानुसारी पुरुषो बोधता हता

ए जाणीने-सामळीने ते सरल जीवो आत्माने विषे अवधरता हता

प्राणत्याग जेवा प्रसगने विषे पण ते वचनोने अप्रधान न करवायोग्य जाणता हता—वर्तता हता

त्या सर्व मुमुक्षुभाइओने अमारा भक्तिभावे नमस्कार पौंचे अमारो आशो उपाधिजोग जोइ जीवमा क्लेश पाम्या विना जेटलो बने तेटलो आत्मासबधी अभ्यास वधारवानो विचार करजो सबधी स्मरणजोग वात तो घणी छे, तथापि ससारमां सार उत्पन्नीता, परम अल्प गुणमां पण प्रीति, पोताना अल्पदोषने विषे पण अत्यंत क्लेश, दोषना विलयमा अत्यंत वीर्यनु स्फुरवु, ए वातो सत्संगमां अखड एक शरणागतपणे ध्यानमा राखवा योग्य छे जेम बने तेम निवृत्ति काळ, निवृत्ति-क्षेत्र निवृत्ति-द्रव्य, अने निवृत्ति-भावने भजजो तीर्थंकर गौतम जेवा ज्ञानीपुरुषने पण सबोधता हता के, समय मात्र पण प्रमाद योग्य नथी

मुबई प्रथम अषाड वद ४, सोम, १९४९ प्रणाम

२७८

पशुकर्मने प्राणीओ आशाथी जीवे छे जेम जेम संज्ञा विशेष होय छे, तेम तेम विशेष आशाना बळथी जीववु थाय छे एक मात्र ज्यां आत्मविचार अने आत्मज्ञानो उद्भव थाय छे त्या, सर्व प्रकारनी आशानी समाधि थइ जीवना स्वरूपथी जीवाय छे जे कोइ पण मनुष्य इच्छे छे, ते भविष्यमां तेनी प्राप्ति इच्छे छे, अने ते प्राप्तिनी इच्छारूप आशाए तेनी कल्पनानु जीववु छे, अने ते कल्पना घणुकरी कल्पना ज रह्या करे छे, जो ते कल्पना जीवने न होय

अने ज्ञान पण न होय, तो तेनी दुःखकारक भयंकर स्थिति अकथ्य होवी संभवे छे. सर्व प्रकारनी आशा, तेमां पण आत्मा शिवाय बीजा अन्य पदार्थनी आशामां समाधि केवा प्रकारे थाय ते, कहो ?

प्र० अशाड वद १४, बुधे, १९४९.

२७९.

श्रीकृष्णादिकनी क्रिया उदासीन जेवी हती. जे जीवने सम्यक्त्व उत्पन्न थाय, तेने सर्व प्रकारनी संसारी क्रिया ते ज समये न होय, एवो कंइ नियम नथी. सम्यक्त्व उत्पन्न थया पछी संसारी क्रिया रसरहितपणे थवी संभवे छे. घणुंकरी एवी कोइ पण क्रिया ते जीवनी होती नथी, के जेथी परमार्थने विषे भ्रांति थाय, अने ज्यांसुधी परमार्थने विषे भ्रांति थाय नहीं त्यांसुधी, बीजी क्रियाथी सम्यक्त्वने बाध थाय नहीं. सर्पने आ जगत्नां लोको पूजे छे, ते वास्तविकपणे पूज्यबुद्धिथी पूजतां नथी, पण भयथी पूजे छे, भावथी पूजतां नथी; अने ईष्टदेवने लोको अत्यंतभावे पूजे छे, एम सम्यक्दृष्टि जीव ते संसारने भजतो देखाय छे. ते पूर्वे निबंधन करेलां एवां प्रारब्धकर्मथी देखाय छे. वास्तव्यपणे भावथी ते संसारनां तेनो प्रतिबंध घटे नहीं; पूर्वकर्मना उदयरूप भयथी घटे छे. जेटले अंशे भाव—प्रतिबंध न होय, तेटले अंशे ज सम्यक्दृष्टिपणु ते जीवने होय छे. अनंतानुबंधी क्रोध, मान, माया अने लोभ सम्यक्त्व शिवाय गयां संभवे नहीं एम जे कहेवाय छे ते, यथार्थ छे. संसारी पदार्थोने विषे जीवने तीव्र स्नेहविना एवां क्रोध, मान, माया अने लोभ होय नहीं, के जे कारणे तेने अनंत संसारनो अनुबंध थाय. जे जीवने संसारी पदार्थो विषे तीव्र स्नेह वर्ततो होय, तेने कोइ प्रसंगे पण अनंतानुबंधी चतुष्कमांथी कोइ पण उदय थवा संभवे छे, अने ज्यांसुधी तीव्र स्नेह ते पदार्थोमां होय त्यांसुधी अवश्य परमार्थमार्गवाळो जीव ते न होय. परमार्थमार्गनुं लक्षण ए छे के, अपरमार्थने भजतां जीव बधा प्रकारे कायर थया करे, सुखे अथवा दुःखे. दुःखमां कायरपणु कदापि बीजा जीवोनुं पण संभवे छे, पण संसारसुखनी प्राप्तिमां पण कायरपणु—ते सुखनुं अणगमवापणु—निरसपणु—परमार्थमार्गी पुरुषने होय छे. तेवुं निरसपणु जीवने परमार्थज्ञाने अथवा परमार्थज्ञानीपुरुषनां निश्चये थवुं संभवे छे, बीजा प्रकारे थवुं संभवतुं नथी. परमार्थज्ञाने अपरमार्थरूप एवो आ संसार जाणी पछी ते प्रत्ये तीव्र एवो क्रोध, मान, माया, के लोभ कोण करे ? के क्यांथी थाय ? जे वस्तुनुं महात्म्य दृष्टिमांथी गयुं ते वस्तुने अर्थे अत्यंत क्लेश थतो नथी. संसारने विषे भ्रांतिपणे जाणेलुं सुख ते परमार्थज्ञाने भ्रांति ज भासे छे, अने जेने भ्रांति भासी छे, तेने पछी तेनुं महात्म्य शुं लागे ? एवी महात्म्यदृष्टि परमार्थज्ञानीपुरुषना निश्चयवाळा जीवने होय छे, तेनुं कारण पण ए ज छे. कोइ ज्ञानना आवरणने कारणे जीवने व्यवच्छेदकज्ञान थाय नहीं, तथापि सामान्य एवुं ज्ञान ज्ञानीपुरुषनी श्रद्धारूपे थाय छे. वडनां बीजनी पेठे परमार्थ थवानुं बीज ए छे. तीव्र परिणामे, भवभयरहितपणे ज्ञानीपुरुष के सम्यक्दृष्टि जीवने क्रोध, मान, माया के लोभ होय

नहीं जे ससार अर्थे अनुबध करे छे, ते करतां परमार्थने नामे, भ्रांतिगत परिणामे असद् गुरु-देव-धर्मने भजे छे, ते जीवने घणु करी अनतानुबधी क्रोध मान, माया, लोभ थाय छे, कारण के बीजी ससारनी क्रियाओ घणुकरी अनत अनुबध करवावाळी नथी मात्र अपरमार्थने परमार्थ जाणी आग्रहे जीव भज्या करे ते, परमार्थ-ज्ञानी एवा पुरुषप्रत्ये, देवप्रत्ये, धर्मप्रत्ये निरादर छे, एम कहेवामा घणुकरी यथार्थ छे ते सत्गुरु, देव, धर्मप्रत्ये असत् गुरुवादिकना आग्रहथी-माठा बोधथी आशातनाए, उपेक्षाए प्रवर्त एवो सभव छे, तेम ज ते माठा सगथी तेनी ससारवासना परिच्छेद नहीं थती होवा छता ते परिच्छेद मानी परमार्थप्रत्ये उपेक्षक रहे छे, ए ज अनतानुबधी क्रोध, मान, माया, लोभनो आकार छे

बी० अ० वद ६, १९४९

३८०

ॐ

शारीरिक वेदनाने देहनो धर्म जाणी अने बांधेलां एवा कर्मानु फळ जाणी सम्यक् प्रकारे अहियासवायोग्य छे घणीवार शारीरिक वेदनानु बळ विशेष वततु होय छे त्यारे, उपर जे कह्यो छे ते सम्यक् प्रकार, रुडा जीवोने पण स्थिर रहेवो कठण थाय छे, तथापि हृदयने विषे वारवार ते वातनो विचार करता अने आत्माने नित्य, अछेद्य, अभेद्य, जरा, मरणादि धर्मथी रहित भावता-विचारता-वेदलीक रीते ते सम्यक्प्रकारनो निश्चय आवे छे मोटा पुरुषोए अहियासेला एवा उपसर्ग, तथा परिसहना प्रसगोनी जीवमा स्मृति करी, ते विषे तेमनो रहेलो अखड निश्चय, ते फरी फरी हृदयमा स्थिर करवायोग्य जाणवाथी जीवने ते सम्यक् परिणाम फळिभूत थाय छे अने वेदना, वेदनाना क्षयकाळे निवृत्त थये, फरी ते वेदना कोइ कर्मनु कारण थती नथी व्याधिरहित शरीर होय तेवा समयमा जीवे जो तेनाथी पोतानु जूदापणु जाणी, तेनु अनित्यादि स्वरूप जाणी, ते प्रत्येथी मोह, ममत्वादि त्याग्या होय, तो ते मोटु श्रेय छे, तथापि तेम न बन्यु होय, तो कइ पण व्याधि उत्पन्न थये, तेवी भावना भावतां जीवने निष्फळ एवु, घणु करी, कर्मबधन थतु नथी, अने महाव्याधिनी उत्पत्तिकाळे तो देहनु ममत्व जीवे जरूर त्यागी ज्ञानीपुरुषना मार्गनी विचारणाए वर्तवु, ए रुडो उपाय छे जो के देहनु तेवु ममत्व त्यागवु, के ओछु करवु ए महादुष्कर वात छे, तथापि जेनो तेम करवा निश्चय छे ते, वेले मोडे फळिभूत थाय छे

ज्यासुधी देहादिकथी करी जीवने आत्मकल्याणनु साधन करवु रह्युं छे, त्यासुधी ते देहने विषे अपरिणामिक एवी ममता भजवी योग्य छे, एटले के आ देहना कोइ उपचार करवा पडे तो ते उपचार देहना ममत्वार्थे करवानी इच्छाए नहीं, पण ते देहे करी ज्ञानीपुरुषना मार्गनुं आराधन थई शके छे, एवो कोइ प्रकारे तेमां रहेलो लाभ, ते लाभने अर्थे, अने तेवी ज

बुद्धिए ते देहनी व्याधिना उपचारे प्रवर्त्तवामां बाध नथी. जे कंइ ममता छे, ते अपरिणामिक ममता छे, एटले परिणामे समता स्वरूप छे, पण ते देहनी प्रियतार्थे, सांसारिक साधनमां प्रधान-भोगनो ए हेतु छे, ते त्यागवो पडे छे. एमां आर्त्तध्याने कोइ प्रकारे पण ते देहमां बुद्धि न करवी एवी ज्ञानीपुरुषोना मार्गनी शिक्षा जाणी, आत्मकल्याणनो तेवा प्रसंगे लक्ष राखवो योग्य छे.

सर्व प्रकारे ज्ञानीना शरणमां बुद्धि राखी निर्भयपणाने, निःखेदपणाने भजवानी शिक्षा श्री तीर्थंकर जेवाए करी छे, अने अमे पण ए ज कहीए छीए. कोइ पण कारणे आ संसारमां क्लेशित थवुं योग्य नथी. अविचार अने अज्ञान ए सर्व क्लेशनुं, मोहनुं अने माठी गतिनुं कारण छे. सद्‌विचार अने आत्मज्ञान ते आत्मगतिनुं कारण छे. तेनो प्रथम साक्षात् उपाय ज्ञानी-पुरुषनी आज्ञाने विचारवी ए ज, जणाय छे.

मुंबई, बीजा अशाड वद १०, सोमे, १९४९. प्रणाम पोंचे.

२८१.

कोइ जीव सामान्य मुमुक्षु थाय छे, तेने पण आ संसारना प्रसंगमां प्रवर्तवा प्रत्ययीनुं वीर्य मंद पडी जाय छे, तो अमने ते प्रत्ययी घणी मंदता वर्ते तेमां आश्चर्य लागतुं नथी, तथापि कोइ पूर्वे आरब्ध उपार्जन थवानो एवो ज प्रकार हशे, के जेथी ते प्रसंगमां प्रवर्तवानुं रह्या करे, पण ते केवुं रह्या करे छे? के जे खास संसारसुखनी इच्छावाळा होय तेने पण तेवुं करवुं न पोषाय एवुं रह्या करे छे. जो के ए वातनो खेद योग्य नथी, अने उदासीनता ज भजीए छीए, तथापि ते कारणे एक बीजो खेद उत्पन्न थाय छे. ते ए के, सत्संग, निवृत्तिनुं अप्रधानपणु रह्या करे छे, अने परम रुचि छे जेने विषे, एवुं आत्मज्ञान अने आत्मवार्त्ता, ते कोइ पण प्रकारनी इच्छा विना क्वचित् त्यागजेवां राखवां पडे छे. आत्मज्ञान वेदक होवाथी मुंझ-वतुं नथी, पण आत्मवार्त्तानो वियोग ते, मुंझवे छे.

१९४९ ना श्रावण शुद ४, भोम. प्रणाम.

२८२.

जवाहीरी लोकोनुं एम मानवुं छे के, एक साधारण सोपारी जेवुं, सारा रंगनुं, पाणीनुं अने घाटनुं माणेक (प्रत्यक्ष) एबरहित होय, तो तेनी करोडो रुपैया कींमत गणीए, तो ते पण ओछुं छे. जो विचार करीए तो मात्र तेमां आंखनुं ठरवुं, अने मननी इच्छानी कल्पित मान्यता शिवाय बीजुं कंइ नथी, तथापि एक आंखना ठरवानी एमां मोटी खुबीने माटे, अने दुर्लभ प्राप्तिने कारणे, जीवो तेनुं अद्भुत महात्म्य कहे छे. अने अनादि दुर्लभ—जेमां आत्मा ठरी रहे छे, एवुं जे सत्संगरूप साधन तेने विषे कंइ आग्रह, रुचि नथी; ते आश्चर्य विचारवायोग्य छे.

सं० १९४९, श्रावण शुद ५, मुंबई.

२८३

ॐ

गई सालना मागशर सुद ६ठे अत्रे आववानु थयु हतु, त्यारथी आज दिवसपर्यंतमा घणा प्रकारनो उपाधिजोग वेदवानु बन्यु छे, अने जो भगवत्कृपा न होय, तो आ काळने विषे तेवा उपाधिजोगमा माथु धड उपर रहेवु कठण थाय एम थता थता घणीवार जोयु छे, अने आत्मस्वरूप जेणे जाण्यु छे एवा पुरुषने, अने आ ससारने मळती पाण आवे नहीं, एवो अधिक निश्चय थयो छे ज्ञानीपुरुष पण अत्यत निश्चय उपयोगे वर्तता वर्तता क्वचित् पण मद परिणाम पामी जाय, एवी आ ससारनी रचना छे आत्मस्वरूपसबधी बोधनो तो जो के नाश न थाय, तथापि आत्मस्वरूपना बोधना विशेष परिणाम प्रत्ये एक प्रकारनु आवरण थवारूप उपाधिजोग थाय छे अमे तो ते उपाधिजोगथी हजु त्रास पाम्या करीए छीए, अने ते ते जोगे हृदयमा अने दुखमा मध्यमावाचाए प्रभुनु नाम राखी, माड कइ प्रवर्त्तन करी स्थिर रही शकीए छीए सम्यक्त्वने विषे, अर्थात् बोधने विषे भ्राति प्राये थती नथी, पण बोधना विशेष परिणामनो अनवकाश थाय छे, एम तो स्पष्ट देखाय छे, अने तेथी घणीवार *आकुळव्याकुळ* पणाने पामी त्यागने भजतो हतो, तथापि उपार्जित कर्मनी स्थितिने सम परिणामे अदीनपणे, अव्याकुळपणे वेदवी ए ज ज्ञानीपुरुषोनो मार्ग छे, अने ते ज भजवो छे, एम स्मृति थई स्थिरता रहेती आवी छे, एटले आकुळादि भावनी थती विशेष मुझवण समाप्त थती हती

आखो दिवस, निवृत्तिना योगे काळ नहीं जाय त्यासुधी सुख रहे नहीं, एवी अमारी स्थिति छे 'आत्मा–आत्मा', 'तेनो विचार', 'ज्ञानीपुरुषनी स्मृति', 'तेना महात्म्यनी कथा–वार्त्ता', 'ते प्रत्ये अत्यत भक्ति', 'तेमना अनवकाश आत्मचारित्रप्रत्ये मोह' ए अमने हजु आकर्ष्या करे छे, अने ते काळ भजीए छीए पूर्वे काळमा जे जे ज्ञानीपुरुषना प्रसगो व्यतीत थया छे, ते काळ धन्य छे, ते क्षेत्र अत्यत अत्यंत धन्य छे ते श्रवणने, श्रवणना कर्त्ताने, अने तेमा भक्तिभाववाळा जीवोने त्रिकाळ दडवत् छे ते आत्मस्वरूपमां भक्ति, चिंतन, आत्मव्याख्यानी ज्ञानीपुरुषनी वाणी, अथवा ज्ञानीना शास्त्रो के मार्गानुसारी, ज्ञानीपुरुषना सिद्धात, तेनी अपूर्वताने, प्रणाम, अति भक्तिए करीए छीए अखड आत्मधुनना एकतार प्रवाहपूर्वक ते वात अमने हजी भजवानी अत्यत आतुरता रह्या करे छे, अने बीजी बाजुथी आवां क्षेत्रो, आवा लोकप्रवाह, आवा उपाधिजोग अने बीजा तेवा प्रकार जोइ, विचार मूर्छावत् थाय छे ईश्वरेच्छा!

स० १९४९ ना श्रावण वद ५, मुबई प्रणाम पोंचे

२८४

अज्ञानदशा वर्तती होय, अने ते दशाने ज्ञानदशा जीवे भ्रमादि कारणथी मानी लीधी होय त्यारे, तेवा तेवा, देहने दुःख थवाना प्रसगोमा, अथवा तेवा बीजा कारणोमा, जीव देहनी शाताने

भजवानी इच्छा करे छे, अने तेम वर्तवानुं करे छे. साची ज्ञानदशा होय, तो तेने, देहने दुःखप्राप्तिनां कारणो विषे विषमता थती नथी, अने ते दुःखने टाळवा एटली बधी चीवट पण होती नथी.

१९४९, भादरवो.

२८५.

निमित्ते करीने जेने हर्ष थाय छे, निमित्ते करीने जेने शोक थाय छे, निमित्ते करीने जेने इंद्रियजन्य विषयप्रत्ये आकर्षण थाय छे, निमित्ते करीने जेने इंद्रियने प्रतिकूळ एवा प्रकारोने विषे दोष थाय छे, निमित्ते करीने जेने उत्कर्ष आवे छे, निमित्ते करीने जेने कषाय उद्भवे छे, एवा जीवने जेटलो बने तेटलो ते ते निमित्तवासी जीवोनो संग त्यागवो घटे छे; अने नित्यप्रत्ये सत्संग करवो घटे छे. सत्संगना अयोगे तथाप्रकारना निमित्तथी दूर रहेवुं घटे छे. क्षणे क्षणे, प्रसंगे प्रसंगे, निमित्ते निमित्ते, स्वदशाप्रत्ये उपयोग देवो घटे छे. तमारुं पत्र मळ्युं छे. आजपर्यंत सर्वभावे करीने खमावुं छुं.

भाद्रपद शुद ९, १९४९.

२८६.[1]

ॐ.

अनादिकाळथी विपर्ययबुद्धि होवाथी, अने केटलीक ज्ञानीपुरुषनी चेष्टा अज्ञानीपुरुषना जेवी ज देखाती होवाथी ज्ञानीपुरुषने विषे विभ्रमबुद्धि थई आवे छे; अथवा जीवथी ज्ञानीपुरुषप्रत्ये ते ते चेष्टानो विकल्प आव्या करे छे. बीजी बाजुओथी ज्ञानीपुरुषनो जो यथार्थ निश्चय थयो होय, तो कोइ विकल्पने उत्पन्न करवावाळी एवी ज्ञानीनी उन्मत्तादि भाववाळी चेष्टा प्रत्यक्ष दीठामां आवे, तोपण बीजी बाजुना निश्चयना बळने लीधे चेष्टा अविकल्पपणाने भजे छे; अथवा ज्ञानीपुरुषनी चेष्टानुं कोइ अगम्यपणु ज एवुं छे के, अधुरी अवस्थाए के अधुरा निश्चये जीवने विभ्रम तथा विकल्पनुं कारण थाय छे, पण वास्तव्यपणे तथा पुरा निश्चये, ते विभ्रम अने विकल्प उत्पन्न थवायोग्य नथी; माटे आ जीवनो अधुरो ज्ञानीपुरुष प्रत्येनो निश्चय छे, ए ज आ जीवनो दोष छे. ज्ञानीपुरुष बधी रीते अज्ञानीपुरुषथी चेष्टापणे सरखा होय नहीं, अने जो होय, तो पछी ज्ञानी नथी, एवो निश्चय करवो ते यथार्थ कारण छे, तथापि ज्ञानी अने अज्ञानी पुरुषमां कोइ एवां विलक्षण कारणोनो भेद छे के, जेथी ज्ञानीनुं, अज्ञानीनुं एकपणु कोइ प्रकारे थाय नहीं. अज्ञानी छतां ज्ञानीनुं स्वरूप जे जीव मनावतो होय, ते ते विलक्षणपणाद्वाराए निश्चयमां आवे छे; माटे ज्ञानीपुरुषनुं जे

१. आ पत्र अपूर्ण स्थितिमां प्राप्त थयेल छे.—संशोधक.

विलक्षणपणुं छे, ते तो प्रथम निश्चय विचारवायोग्य छे, अने जो तेवा विलक्षण कारणनुं स्वरूप जाणी ज्ञानीनो निश्चय थाय छे, तो पछी अज्ञानी जेवी क्वचित् जे जे ज्ञानीपुरुषनी चेष्टा जोवामां आवे छे, तेने विषे निर्विकल्पपणुं प्राप्त होय छे, तेम नहीं तो, ज्ञानीपुरुषनी ते चेष्टा तेने विशेष भक्ति अने स्नेहनुं कारण थाय छे

प्रत्येक जीव—एटले ज्ञानी, अज्ञानी जो सघळी अवस्थामां सरखा ज होय, तो पछी ज्ञानी अज्ञानी ए नाम मात्र थाय छे, पण तेम होवायोग्य नथी ज्ञानीपुरुष अने अज्ञानीपुरुषने विषे अवश्य विलक्षणपणुं होवायोग्य छे जे विलक्षणपणुं यथार्थ निश्चय थये जीवने समजवामां आवे छे, जेनुं कंइक स्वरूप अत्रे जणाववायोग्य छे ज्ञानीपुरुष अने अज्ञानीपुरुषनुं विलक्षणपणुं मुमुक्षु जीवने तेमनी एटले ज्ञानी, अज्ञानीपुरुषनी दशाद्वारा समजाय छे ते दशानुं विलक्षणपणुं जे प्रकारे थाय छे, ते जणाववायोग्य छे एक तो मूळदशा, अने बीजी उत्तरदशा एवा बे भाग जीवनी दशाना थई शके छे

भादरवा सुद १२, १९४९

२८७

जेवी दृष्टि आ आत्माप्रत्ये छे, तेवी दृष्टि जगतना सर्व आत्माने विषे छे जेवो स्नेह आ आत्माप्रत्ये छे, तेवो स्नेह सर्व आत्माप्रत्ये वर्ते छे जेवी आ आत्मानी सहजानंद स्थिति इच्छीए छीए, तेवी ज सर्व आत्माप्रत्ये इच्छीए छीए, जे जे आ आत्मा माटे इच्छीए छीए, ते ते सर्व आत्मा माटे इच्छीए छीए, जेवो आ देहप्रत्ये भाव राखीए छीए, तेवो ज सर्व देहप्रत्ये भाव राखीए छीए, जेवो सर्व देहप्रत्ये वर्तवानो प्रकार राखीए छीए, तेवो ज आ देहप्रत्ये प्रकार वर्ते छे आ देहमां विशेष-बुद्धि अने बीजा देहप्रत्ये विषम-बुद्धि घणुं करीने क्यारेय थई शकती नथी जे स्त्रीआदिनो स्वपणे संबंध गणाय छे,—छे, ते स्त्रीआदिप्रत्ये जे कंइ स्नेहादिक छे, अथवा समता छे, तेवो ज प्राये सर्वप्रत्ये वर्ते छे आत्मारूपपणाना कार्य मात्र प्रवर्तन होवाथी जगतना सर्व पदार्थप्रत्ये जेम उदासीनता वर्ते छे तेम, स्वपणे गणाता स्त्रीआदि पदार्थोप्रत्ये वर्ते छे प्रारब्धप्रसंगे स्त्रीआदिप्रत्ये जे कंइ उदय होय तेथी विशेष वर्तना घणुं करीने आत्माथी थती नथी, कदापि करुणाथी कंइ तेवी विशेष वर्तना थती होय, तो तेवी ने ज क्षणे तेवा उदयप्रतिबद्ध आत्माओप्रत्ये वर्ते छे, अथवा सर्व जगतप्रत्ये वर्ते छे कोइप्रत्ये कंइ विशेष करवुं नहीं, के न्यून करवुं नहीं, अने करवुं तो तेवुं एक धारानुं वर्तन सर्व जगतप्रत्ये करवुं एवुं ज्ञान, आत्माने घणा काळ थया दृढ छे,—निश्चयस्वरूप छे कोइ स्थळे न्यूनपणुं, विशेषपणुं के कंइ तेवी सम, विषम चेष्टाए वर्तवुं देखातुं होय, तो जरूर ते आत्मस्थितिए—आत्मबुद्धिए थतुं नथी, एम लागे छे पूर्वप्रबंधी प्रारब्धना योगे कंइ तेवुं उदयभावपणे थतुं होय, तो तेने विषे पण समता छे कोइप्रत्ये ओछा-

पणु, अधिकपणु कंइ पण आत्माने रुचतुं नथी; त्यां पछी वीजी अवस्थानो विकल्प होवायोग्य नथी, एम तमने शुं कहीए ?

सौथी अभिन्न भावना छे. जेटली योग्यता जेनी वर्ते छे, ते प्रत्ये तेटली अभिन्न भावनी स्फुर्ति थाय छे. क्वचित् करुणावुद्धिथी विशेप स्फुर्ति थाय छे, पण विपमपणाथी के विपयपरिग्रहादि कारणप्रत्ययथी ते प्रत्ये वर्तवानो कंइ आत्मानो संकल्प जणातो नथी; अविकल्पस्वरूप स्थिति छे. विशेप शुं कहीए ? अमारे कंइ अमारुं नथी, वीजानुं नथी, के वीजुं नथी; जेम छे, तेम छे. जेवी स्थिति आत्मानी छे, तेवी स्थिति छे. सर्व प्रकारनी वर्तना निष्कपटपणाथी उदयनी छे.

सम, विपमता नथी.

सहजानंद स्थिति छे.

ज्यां तेम होय त्यां, अन्य पदार्थमां आसक्त वुद्धि घटे नहीं,—होय नही.

१९४९, भादरपद ०)). (० ० ० ०)

२८८.

अमारो आशय ते ज्ञान विपे लखवानो विशेपपणे अत्रे लख्यो छे: जे ज्ञानीपुरुपे स्पष्ट एवो आत्मा कोइ अपूर्व लक्षणे, गुणे, अने वेदनपणे अनुभव्यो छे, अने ते ज परिणाम जेना आत्मानुं थयुं छे, ते ज्ञानीपुरुषे, जो ते सुधारससंबंधी ज्ञान आप्युं होय, तो तेनुं परिणाम परमार्थे परमार्थस्वरूप छे; अने जे पुरुप ते सुधारसने ज आत्मा जाणे छे, तेनाथी ते ज्ञाननी प्राप्ति थई होय, तो ते व्यवहारे परमार्थस्वरूप छे. ते ज्ञान कदापि परमार्थ—परमार्थस्वरूप एवा ज्ञानीए न आप्युं होय, तोपण ते ज्ञानीपुरुषे, सन्मार्ग सन्मुख आकर्पे एवो जे जीवने उपदेश कर्यो होय ते जीवनुं ज्ञान, ते परमार्थ—व्यवहारस्वरूप छे; अने ते शिवाय शास्त्रादि जाणनार सामान्य प्रकारे मार्गानुसारी जेवी उपदेशक वात्त करे, तेवी श्रद्धाय, ते व्यवहारे व्यवहारस्वरूप छे. सुगमपणे समजवा एम चार प्रकार थाय छे: परमार्थ—परमार्थस्वरूप ए निकट मोक्षनो उपाय छे. परमार्थ—व्यवहारस्वरूप ए अनंतर—परंपरसंवंधे मोक्षनो उपाय छे. व्यवहार—परमार्थ-स्वरूप ते, घणा काळे कोइ प्रकारे पण मोक्षना साधनना कारणभूत थवानो उपाय छे. व्यवहार—व्यवहारस्वरूपनुं फळ आत्मप्रत्ययी नथी संभवतुं. आ वात हजु कोइ प्रसंगे विशेपपणे लखीशुं एटले विशेपपणे समजाशे, पण आटली संक्षेपताथी विशेप न समजाय तो मुंझाशो नही. लक्षणथी, गुणथी, अने वेदनथी जेने आत्मस्वरूप जणायुं छे तेने, ध्याननो ए एक उपाय छे, के जेथी आत्मप्रदेशनी स्थिरता थाय छे; अने परिणाम पण स्थिर थाय छे. लक्षणथी, गुणथी, अने वेदनथी जेणे आत्मस्वरूप जाण्युं नथी, एवा मुमुक्षु तेने, ते ज्ञानीपुरुपे वतावेलुं जो आ ज्ञान होय, तो अनुक्रमे लक्षणादिनो वोध सुगमपणे थाय छे. सुख-रस अने तेनुं उत्पत्तिक्षेत्र ए कोइ अपूर्व कारणरूप छे; एम तमे निश्चयपणे निर्धारजो. ज्ञानी-

पुरुषनो ते पछीनो जे मार्ग, ते न दुभाय एवो तमने प्रसग थयो छे, तेथी तेनो निश्चय राखवा जणाव्यु छे पछीनो मार्ग जो दुभातो होय अने तेने विषे कोइ ते अपूर्व कारणरूपे निश्चय थयो होय, तो ते कोइ प्रकारे पाछो निश्चय फेरव्ये ज उपायरूप थाय छे, एवो अमारा आत्मामां लक्ष रहे छे एक अज्ञानपणे पवननी स्थिरता करे छे, पण श्वासोच्छ्वासरोध, नथी तेने कल्याणनो हेतु थतो,—नथी अने एक ज्ञानीनी आज्ञापूर्वक श्वासोच्छ्वासनो रोध करे छे, तो तेने ते कारणथी जे स्थिरता आवे छे ते, आत्माने प्रगटवानो हेतु थाय छे श्वासोच्छ्वासनी स्थिरता थवी ए एक प्रकारे घणी कठण वात छे, तेनो सुगम उपाय मुखरस एकतार करवाथी थाय छे, माटे ते विशेष स्थिरतानु साधन छे सुधारसस्थिरता पण ते अज्ञानपणे फळिभूत थती नथी, एटले कल्याणरूप थती नथी तेम ते बीजज्ञाननु ध्यान पण अज्ञानपणे कल्याणरूप थतु नथी, एवो विशेष निश्चय अमने भास्या करे छे जेणे वेदनपणे आत्मा जाण्यो छे, ते ज्ञानीपुरुषनी आज्ञाए ते कल्याणरूप थाय छे, अने आत्मा प्रगटवानो अत्यत सुगम उपाय थाय छे एक बीजी अपूर्व वात पण आ स्थळे लखवानु सूझे छे—आत्मा छे ते, चदनवृक्ष छे तेनी समीपे जे जे वस्तुओ विशेषपणे रही होय, ते ते वस्तु तेनी सुगधनो (?) विशेष बोध करे छे जे वृक्ष चदनथी विशेष समीप होय ते वृक्षमा, चदननी गध विशेषपणे स्फुरे छे जेम जेम आघेना वृक्ष होय, तेम तेम सुगध मद परिणामने भजे छे, अने अमुक मर्यादा पछी असुगधरूप वृक्षोनु फळ आवे छे, अर्थात् चदन, पछी ते सुगधपरिणाम करतु नथी तेम आ आत्मा विभावपरिणामने भजे छे त्यासुधी, तेने चदनवृक्ष कहीए छीए, अने सौथी तेने अमुक अमुक सूक्ष्म वस्तुनो सबध छे, तेमा तेनी छाया(?)रूप सुगध विशेष पडे छे, जेनु ध्यान ज्ञानीनी आज्ञाए थवाथी आत्मा प्रगटे छे पवन करता पण सुधारस छे तेमा, आत्मा विशेष समीपपणे वर्ते छे, माटे ते आत्मानी विशेष छाया (?) सुगधनो ध्यान करवायोग्य उपाय छे आ पण विशेषपणे समजवायोग्य छे

मुबई, आसो शुद ९, बुधे, १९४९

२८९.*

सर्व प्रकारना कर्त्तव्यने विषे उदासीन एवा अमाराथी कइ थई शकतु होय, तो ते एक ज थई शके छे के, पूर्वोपार्जितनु समतापणे वेदन करवु, अने जे कइ कराय छे ते, तेना आधारे कराय छे, एम वर्ते छे

अमने एम आवी जाय छे के अमे जो अप्रतिबधपणे रही शकीए एम छीए, छता ससारना बाह्यप्रसगने, अतरप्रसगने, कुटुबादि स्नेहने भजवा इच्छता नथी, तो तमजेवा मार्गेच्छावानने ते भजवाने अत्यत त्रास अहोरात्र केम नथी छूटतो? के जेने प्रतिबधपणारूप भयकर यमनु सहचारीपणु वर्त छे

ज्ञानीपुरुषने मळीने जे संसारने भजे छे तेने, तीर्थंकर पोताना मार्गथी बहार कहे छे.

कदापि ज्ञानीपुरुषने मळीने संसार भजे छे, ते सर्व तीर्थंकरना मार्गथी बहार कहेवायोग्य होय, तो श्रेणिकादिकने विषे मिथ्यात्वनो संभव थाय छे—अने विसंवादपणु प्राप्त थाय छे. ते विसंवादपणाथी युक्त एवुं वचन जो तीर्थंकरनुं होय तो ते तीर्थंकर कहेवायोग्य नथी.

ज्ञानीपुरुषने मळीने जे आत्मभावे, स्वछंदपणे, कामनाए करी, रसेकरी, ज्ञानीनां वचननी उपेक्षा करी, अनुपयोग परिणामी थई संसारने भजे छे, ते पुरुष तीर्थंकरना मार्गथी बहार छे; एम कहेवानो तीर्थंकरनो आशय छे.

१९४९.

२९०.*

ॐ.

आटली वातनो निश्चय राखवो योग्य छे के, ज्ञानीपुरुषने पण प्रारब्धकर्म भोगव्याविना निवृत्त थतां नथी, अने अभोगव्ये निवृत्त थवाने विषे ज्ञानीने कंइ इच्छा नथी. ज्ञानी शिवाय बीजा जीवने पण एवां केटलांक कर्म छे. के जे भोगव्ये ज निवृत्त थाय, अर्थात् ते प्रारब्ध जेवां होय छे; तथापि भेद एटलो छे के, ज्ञानीनी प्रवृत्ति पूर्वोपार्जित् कारणथी मात्र छे, अने बीजानी प्रवृत्तिमां भविष्यसंसारनो हेतु छे; माटे ज्ञानीनुं प्रारब्ध जूदुंपडे छे. ए प्रारब्धनो एवो निर्धार नथी, के ते निवृत्तिरूपे ज उदय आवे. जेम श्रीकृष्णादिक ज्ञानीपुरुष, के जेने प्रवृत्तिरूप प्रारब्ध छतां ज्ञानदशा हती;—जेम गृहअवस्थामां श्री तीर्थंकर. प्रारब्ध निवृत्त थवुं ते मात्र भोगव्याथी संभवे छे. केटलीक प्रारब्धस्थिति एवी छे, के जे ज्ञानीपुरुषने विषे तेना स्वरूप माटे जीवोने अंदेशानो हेतु थाय, अने ते माटे थई ज्ञानीपुरुषो घणुं करी जड—मौन—दशा राखी पोतानुं ज्ञानीपणु अस्पष्ट राखे छे, तथापि प्रारब्धवशात् ते दशा कोइने स्पष्ट जाणवामां आवे, तो पछी ते ज्ञानीपुरुषनुं विचित्र प्रारब्ध, तेने अंदेशानो हेतु थतुं नथी.

१९४९.

२९१.*

ॐ

जे कंइ उपाधि कराय छे, ते कंइ स्वपणाने कारणे करवामां आवती नथी, तेम कराती नथी. जे कारणे कराय छे, ते कारण अनुक्रमे वेदवायोग्य एवुं प्रारब्धकर्म छे. जे कंइ उदय आवे ते, अविसंवादपरिणामे वेदवुं एवुं जे ज्ञानीनुं बोधन छे ते, अमारे विषे निश्चळ छे, एटले ते प्रकारे वेदीए छीए; तथापि इच्छा तो एम रहे छे के, अल्पकाळने विषे—एक समयने विषे—जो ते उदय असत्ताने पामतो होय, तो अमे आ बधामांथी उठी चाल्या जइए;

एटली आत्माने मोकळाश वर्ते छे, तथापि निद्राकाळ, भोजनकाळ, तथा अमुक छूटक काळ सिवाय उपाधिनो प्रसग रह्या करे छे, अने कइ भिन्नातर थतु नथी, तोपण आत्मोपयोग कोइ प्रसगे पण अप्रधानपणु भजतो जोवामा आवे छे, अने ते प्रसगे मृत्युना शोकथी अत्यत अधिक शोक थाय छे, एम नि सदेह छे

एम होवाथी अने गृहस्थप्रत्ययी प्रारब्ध ज्यासुधी उदयमां वर्ते त्यासुधीमा, सवथा अयाचकपणाने भजतु चित्त रहेवामा ज्ञानीपुरुषोनो मार्ग रहेतो होवाथी, आ उपाधि भजीए छीए जो ते मार्गनी उपेक्षा करीए तोपण ज्ञानीने विराधीए नहीं एम छे, छता उपेक्षा थइ शकती नथी जो उपेक्षा करीए तो गृहस्थपणु पण वनवासीपणे भजाय एवो, आकरो वैराग्य वर्ते छे

१९४९

---

२९२ *

ॐ

तीर्थंकर, वारवार, नीचे कह्यो छे ते, उपदेश करता हता —

"हे जीवो! तमे बुझो, सम्यक् प्रकारे बुझो, मनुष्यपणु मळवु घणु दुलभ छे, अने चारे गतिने विषे भय छे एम, जाणो अज्ञानथी सद्विवेक पामवो दुर्लभ छे एम, समजो आखो लोक एकात दु खे करीने बळे छे एम, जाणो, अने सव जीव पोतपोताना कर्मे करी विपर्यास पणु अनुभवे छे, तेनो विचार करो"—सुयगडाग, अध्ययन ७ मु, ११

सर्व दु खथी मुक्त थवानो अभिप्राय जेनो थयो होय, ते पुरुषे आत्माने गवेषवो, अने आत्मा गवेषवो होय तेणे, यमनियमादिक सर्व साधननो आग्रह अप्रधान करी, सत्सगने गवेषवो, तेम ज उपासवो सत्सगनी उपासना करवी होय तेणे, ससारने उपासवानो आत्मभाव सर्वथा त्यागवो पोताना सर्व अभिप्रायनो त्याग करी, पोतानी सर्व शक्तिए ते सत्सगनी आज्ञाने उपासवी तीर्थंकर एम कहे छे के, जे कोइ ते आज्ञा उपासे छे ते, अवश्य सत्सगने उपासे छे, एम जे सत्संगने उपासे छे ते, अवश्य आत्माने उपासे छे, अने आत्माने उपासनार सर्व दु खथी मुक्त थाय छे —द्वादशांगीनु सळग सूत्र

प्रथममा जे अभिप्राय दर्शाव्यो छे, ते गाथा सुयगडागमा नीचे प्रमाणे छे —

संबुज्झहा जंतवो माणुसत्त, दट्ठुभय बालिसेण अलभो,
एगंतदुक्खे जरिएव लोए, सकम्मणा विपरियासुवेति

सव प्रकारनी उपाधि, आधि, व्याधिथी मुक्तपणे वर्तता होइए, तोपण सत्सगने विषे रहेली भक्ति, ते अमने मटवी दुर्लभ जणाय छे सत्सगनु सर्वोत्तम अपूर्वपणु अहोरात्र एम अमने वस्या करे छे, तथापि उदयजोग प्रारब्धथी तेवो अतराय वर्ते छे घणुकरी कोइ वातनो खेद अमारा आत्माने विषे उत्पन्न थतो नथी, तथापि सत्सगना अतरायनो खेद अहोरात्रमा

घणुंकरी वर्त्या करे छे. सर्व भूमिओ, सर्व माणसो, सर्व कामो, सर्व वातचितादि प्रसंगो अजाण्या जेवा–साव परना–उदासीन जेवा, अरमणीय, अमोहकर अने रसरहित स्वाभाविकपणे भासे छे. मात्र ज्ञानीपुरुषो, मुमुक्षुपुरुषो के मार्गानुसारी पुरुषोनो सत्संग ते जाणीतो, पोतानो, प्रीतिकर, सुंदर, आकर्षनार अने रसस्वरूप भासे छे; एम होवांथी अमारूं मन घणुंकरी अप्रतिबंधपणु भजतुं भजतुं तमजेवा मार्गेच्छावान पुरुषोने विषे प्रतिबंधपणु पामे छे.

१९४९, मुंबई.

२९३.

ते पुरुष नमन करवा योग्य छे,
कीर्त्तन करवा योग्य छे,
परम प्रेमे गुणग्राम करवा योग्य छे,
फरी फरी विशिष्ट आत्मपरिणामे ध्यावन करवा योग्य छे,

के,

जे पुरुषने द्रव्यथी, क्षेत्रथी, काळथी अने भावथी कोइ पण प्रकारनुं प्रतिबंधपणु वर्ततुं नथी.

आपनां घणां पत्रो मळ्यां छे. उपाधिजोग एवा प्रकारे रहे छे के, तेना विद्यमानपणामां पत्र लखवायोग्य अवकाश रहेतो नथी, अथवा ते उपाधि उदयरूप जाणी मुख्यपणे आराधतां तमजेवा पुरुषने पण चाहीने पत्र लखेल नथी; ते माटे क्षमा करवायोग्य छो.

चित्तने विषे जेवुं आ उपाधियोग आराधिए छीए, त्यारथी मुक्तपणु वर्ते छे. तेवुं मुक्तपणु अनुपाधिप्रसंगमां पण वर्ततुं नहोतुं. एवी निश्चयदशा मागशर शुद्ध ६थी एकधाराए वर्ती आवी छे.

संवत् १९४९.

२९४.*

ॐ.

अमारा चित्तमां तो एम आवे छे के, मुमुक्षुजीवने आ काळने विषे संसारनी प्रतिकूळ दशाओ प्राप्त थवी ते, तेने संसारथी तरवा बराबर छे. अनंतकाळथी अभ्यासेलो एवो आ संसार, स्पष्ट विचारवानो वखत प्रतिकूळ प्रसंगे विशेषे होय छे; ए वात निश्चय करवायोग्य छे.

व्यावहारिक प्रसंगोनुं नित्य चित्रविचित्रपणु छे. मात्र कल्पनाए तेमां सुख अने कल्पनाए दुःख; एवी तेनी स्थिति छे. अनुकूळ कल्पनाए ते अनुकूळ भासे छे; प्रतिकूळ कल्पनाए ते प्रतिकूळ भासे छे अने ज्ञानीपुरुषे ते बेय कल्पना करवानी ना कही छे; विचारवानने शोक घटे नहीं, एम श्री तीर्थंकर कहेता हता.

संवत् १९४९.

२९५ [1]*

—समता, रमता, ऊरधता, ज्ञायकता, सुखभास,
वेदकता, चैतन्यता, ए सब जीवविलास

जे तीर्थंकरदेवे स्वरूपस्थ आत्मापणे थई, वक्तव्यपणे जे प्रकारे ते आत्मा कही शकाय ते-प्रमाणे अत्यंत यथास्थित कह्यो छे, ते तीर्थंकरने बीजी सर्व अपेक्षानो त्याग करी नमस्कार करीए छीए

पूर्वे घणा शास्त्रोनो विचार करवाथी ते विचारना फळमा सत्पुरुषने विषे जेनां वचनोथी भक्ति उत्पन्न थई छे, ते तीर्थंकरना वचनने नमस्कार करीए छीए

घणा प्रकारे जीवनो विचार करवाथी, ते जीव आत्मारूप पुरुषविना जाण्यो जाय एवो नथी, एवी निश्चळ श्रद्धा उत्पन्न थई, ते तीर्थंकरना मार्गबोधने नमस्कार करीए छीए

भिन्न भिन्न प्रकारे ते जीवनो विचार थवा अर्थे–ते जीव प्राप्त थवा अर्थे–योगादिक अनेक साधनोनो बळवान परिश्रम कर्ये छते, प्राप्ति न थई, ते जीव जेवडे सहज प्राप्त थाय छे, ते ज कहेवा विषे जेनो उद्देश छे, ते तीर्थंकरना उद्देशवचनने नमस्कार करीए छीए

संवत् १९४९

२९६ *

कोई पण जातनां अमारा आत्मिक बंधनने लईने अमे संसारमा रह्या नथी स्त्री जे छे तेनाथी पूर्वे बंधायलु भोगकर्म निवृत्त करवु छे, कुटुंब छे तेनु, पूर्वेनु करेलु करज आपी निवृत्त थवा अर्थे रह्या छीए, ते शिवायना जे जे कंई प्रसंग छे, ते तेनी अंदर शमाई जाय छे तनने अर्थे, धनने अर्थे, भोगने अर्थे, सुखने अर्थे, स्वार्थने अर्थे के कोई जातना आत्मिकबंधनथी अमे संसारमा रह्या नथी आवो जे अंतरनो भेद ते जीवने निकटपणे मोक्ष वर्ततो न होय ते जीव केम समजी शके ?

दुःखना भयथी पण संसारमां रहेवु राख्युं छे, एम नथी मान अपमाननो तो, कंई भेद छे ते, निवृत्त थई गयो छे

संवत्, १९४९

२९७

"ज्ञानीपुरुषप्रत्ये अभिन्न बुद्धि थाय ए, कल्याणविषेनो मोटो निश्चय छे," एवो सर्व महात्मा पुरुषोनो अभिप्राय जणाय छे तमे तथा ते अन्य वेदे जेनो देह हाल वर्ते छे, ते बेय ज्ञानीपुरुषप्रत्ये जेम अभिन्नता विशेष निर्मळपणे आवे ते प्रकारनी वात प्रसंगोपात्त करो ते,

[1] अपूर्ण स्थितिमां प्राप्त थयेल छे —संशोधक

योग्य छे; अने परस्परमां एटले, तेओ अने तम वच्चे, निर्मळ हेत वर्ते तेम प्रवर्तवामां बाध नथी, पण ते हेत जात्यांतर थवुं योग्य छे. जेवुं स्त्री, पुरुषने कामादिकारणे हेत होय छे, तेवुं हेत नहीं; पण ज्ञानीपुरुषप्रत्ये बन्नेनो भक्तिराग छे एवुं. वेय, एक गुरुप्रत्येनुं शिष्यपणु जोइ, अने निरंतरनो सत्संग रह्या करे छे एम जाणी, भाइ जेवी बुद्धिए–तेवे हेते–वर्ता ते वात विशेष योग्य छे. ज्ञानीपुरुषप्रत्येनो भिन्नभाव मात्र टाळवो योग्य छे.

मुंबई, ऑक्टोबर १०, १९९३.

२९८.

आत्माने समाधि थवा माटे—आत्मस्वरूपमां स्थिति माटे—सुधारस के जे मुखने विषे वरसे छे, ते एक अपूर्व आधार छे, माटे कोइ रीते तेने बीजज्ञान कह्यो तो हरकत नथी; मात्र एटलो भेद छे के, ते ज्ञान ज्ञानीपुरुष, के जे तेथी आगळ आत्मा छे एम, जाणनार होवो जोइए.

द्रव्यथी द्रव्य मळतुं नथी, एम जाणनारने कंइ कर्त्तव्य कही शकाय नहीं, पण ते क्यारे? स्वद्रव्य द्रव्य, क्षेत्र, काळ, भावे यथावस्थित समजाये—स्वद्रव्यस्वरूप परिणामे परिणमी अन्य द्रव्य प्रत्ये केवळ उदास थई, कृतकृत्य थये—कंइ कर्त्तव्य रहेतुं नथी; एम घटे छे;—अने एम ज छे.

मुंबई, सं० १९५० ना कारतक शुद ६.

२९९.

"माथे राजा वर्ते छे," एटला वाक्यना इहापोह (विचार) थी गर्भश्रीमंत एवा श्री शालीभद्र, ते काळथी स्त्रियादि परिचयने त्यागवारूप प्रारंभ भजता हवा.

"नित्य प्रत्ये एकेक स्त्रीने त्यागी, अनुक्रमे बत्रीस स्त्रीओने त्यागवा इच्छे छे एवो, बत्रीस दिवस सुधीनो काळपारधीनो भरुंसो, श्रीशालीभद्र करे छे, ए मोटुं आश्चर्य छे," एवां वचनो श्रीधनाभद्रथी स्वाभाविक वैराग्ये उद्भव थतां हवां.

"तमे एम कहो छो, ते जो के मने मान्य छे, तथापि ते प्रकारे आप पण त्यागवाने दुर्लभ छो;" एवां सहज वचन ते धनाभद्रप्रत्ये शालीभद्रनी बेहेन अने ते धनाभद्रनी पत्नी कहेती हवी. जे सांभळी कोइ प्रकारना चित्तक्लेश परिणमव्या वगर ते श्रीधनाभद्र ते ज समये त्यागने भजता हवा; अने श्री शालीभद्र कहेता हवा के, 'तमे शा विचारे काळना विश्वासने भजो छो.' ते श्रवण करी जेनुं चित्त आत्मारूप छे, एवा ते श्रीशालीभद्र अने धनाभद्र 'जाणे कोइ दिवसे कंइ पोतानुं कर्युं नथी,' एवा प्रकारथी गृहादि त्याग करी चाल्या जता हवा. आवा सत्पुरुषना वैराग्यने सांभळ्या छतां आ जीव घणा वर्षना आग्रहे काळनो विश्वास करे छे, ते किया बळे करतो हशे? ते विचारी जोवायोग्य छे.

मुंबई, कारतक शुद ९, शुक्रे, १९५०.

वर्ष २७ मुं

३००

ज्ञानीनु संयमन श्रेयरूप छे, तथापि व्यवहारनो संबंध एवा प्रकारनो वर्ते छे के, केवळ तेवु संयमन राखीए तो प्रसंगमा आवता जीवोने क्लेशनो हेतु थाय, माटे बहु करी सप्रयोजन शिवायमा संयमन राखवु थाय, तो तेनु परिणाम कोइ प्रकारे श्रेयरूप थवु संभवे छे

"जीवनु मूढपणु फरी फरी, क्षणे क्षणे, प्रसंगे प्रसंगे, विचारवामा जो सचेतपणु न राखवामा आव्यु, तो आवो जोग बन्यो ते, वृथा छे"

मुंबई, मागशर शुद ३, १९५०

३०१

हाल विशेषपणेकरी लखवानु थतु नथी तेमां, उपाधि करता चित्तनु संक्षेपपणु विशेष कारणरूप छे (चित्तनु इच्छारूपमां कइ प्रवर्तन थवुं, प्राये संक्षेप–न्यून–थाय ते संक्षेपपणु अत्रे लख्यु छे) अत्रे एम वेद्यु छे के, ज्यां कइ पण प्रमत्तदशा होय छे त्यां, जगत्प्रत्ययी कामनो आत्माने विषे अवकाश घटे छे ज्यां केवळ अप्रमत्तता वर्ते छे, त्यां आत्मा शिवाय बीजा कोइ पण भावनो अवकाश वर्ते नहीं, जो के तीर्थंकरादिक, संपूर्ण एवु ज्ञान पाम्या पछी, कोइ जातनी देहक्रियाए सहित देखावानु बन्यु छे, तथापि आत्मा, ए क्रियानो अवकाश पामे तो ज करी शके एवी कोइ क्रिया, ते ज्ञान पछी होइ शके नहीं, अने तो ज त्यां संपूर्ण ज्ञान घटे, एवो असंदेह ज्ञानीपुरुषोनो निर्धार छे, एम अमने लागे छे ज्यारथि संगमां कइ स्नेह जेम चित्तने नथी थतो, तेम आ भावोने विषे पण वर्ते छे,–लगभग स्पष्ट वर्ते छे, अने तेना प्रतिबंधना रहितपणानो विचार थया करे छे

मुंबई, पोश वद १४, रवि, १९५०

३०२

तमारा पत्रो पोंच्या छे ते साथे प्रश्नोनी टीप उतारीने बीडी ते पण पोंची छे ते प्रश्नोमा जे विचारो जणाव्या छे ते, प्रथम विचारभूमिकामा विचारवा जेवा छे जे पुरुषे ते ग्रंथ कर्यो छे तेणे, वेदांतादि शास्त्रना अमुक ग्रंथना अवलोकन उपरथी ते प्रश्नो लख्या छे अत्यंत आश्चर्य-

योग्य वार्त्ता एमां लखी नथी. ए प्रश्नो तथा ते ज्ञानिना विचार घणा वखत पहेलां विचार्या हता; अने एवा विचारोनी विचारणा करवा विषे तमने तथा..........ने जणाव्युं हतुं. तेम ज बीजा तेवा मुमुक्षुने एवा विचारना अवलोकन विषे कह्युं हतुं; अथवा कह्यानुं थई आवे छे के. जे विचारोनी विचारणा उपरथी अनुक्रमे सद्असद्नो पुरो विवेक थई शके.

हाल मास आठ दिवस थयां शारीरिक स्थिति ज्वरग्राह्य हती; हमणा बे दिवस थयां ठीक छे.

कविता बीडी ते पोंची छे. तेमां आलापिका तरीकेना. भेदनां तमारूं नाम बताव्युं छे; अने कविता करवामां जे कंइ विचक्षणता जोइए. ते बताववानो विचार राख्यो छे. कविता ठीक छे. कविता कवितार्थे आराधवायोग्य नथी,—संसारार्थे आराधवायोग्य नथी. भगवद्भजनार्थे—आत्मकल्याणार्थे—जो तेनुं प्रयोजन थाय, तो जीवने ते गुणनी क्षयोपशमतानुं फळ छे. जे विद्याथी उपशम गुण प्रगट्यो नहीं. विवेक आव्यो नही. के समाधि थई नहीं, ते विद्याने विषे रूडा जीवे आग्रह करवो योग्य नथी.

हाल हवे घणुं करी मोतीनी खरीदी बंध राखी छे. विलायतमां छे तेनो. अनुक्रमे वेचवानो विचार राख्यो छे. जो आ प्रसंग न होत. तो ते प्रसंगमां उद्भव थती जंजाळ. अने तेनुं उपशमाववुं थात नहीं. हवे ते स्वसंवेद्यरूपे अनुभवमां आवे छे. ते पण एक प्रकारनुं प्रारब्ध—निवर्त्तनरूप छे.

सविगत ज्ञानवार्त्तानो, हवे पत्र लखशो. तो घणुं करी तेनो उत्तर लखीशुं.

सं० १९५० ना महावद ४, शुक्रे. मोहमयी. लि० आत्मस्वरूप.

३०३.

अत्रेना उपाधिप्रसंगमां कंइक विशेष सहनतायी वर्तवुं पडे एवी. मोसम होवाथी आत्मानेविषे गुणनुं विशेष स्पष्टपणु वर्त्ते छे. घणुंकरीने हवेथी जो बने तो नियमितपणे कंइ सत्संगवार्त्ता लखशो.

सं० १९५० ना महावद ८ गुरु, मोहमयी. आ० स्व० प्रणाम.

३०४.

वारंवार कंटाळी जइए छीए, तथापि प्रारब्धयोगथी उपाधिथी दूर थई शकातुं नथी. ए ज विज्ञापन.

फागण शुद ४, रवि, १९५०, मुंबई. आत्मस्वरूपे प्रणाम.

३०४.

ॐ

"प्रमादने तीर्थंकरदेव 'कर्म' कहे छे, अने अप्रमादने तेथी बीजुं एटले अकर्मरूप एवुं 'आत्मस्वरूप' कहे छे. तेवा भेदना प्रकारथी अज्ञानी अने ज्ञानीनुं स्वरूप छे. (कह्युं छे.)" सूयगडांग सूत्र, वीर्य अध्ययन.

"जे कुळने विषे जन्म थयो छे, अने जेना सहवासमा जीव वस्यो छे त्या, अज्ञानी एवो आ जीव ते, ममता करे छे, अने तेमा निमग्न रह्या करे छे"—सूयगडांग, प्रथमाध्ययन.

"जे ज्ञानीपुरुषो भूतकाळने विषे थई गया छे, अने जे ज्ञानीपुरुषो भाविकाळने विषे थशे, ते सव पुरुषोए 'शाति' (बधा विभावपरिणामथी थाकवु–निवृत्त थवु–ते) ने सर्व धर्मनो आधार कह्यो छे जेम भूतमात्रने पृथ्वी आधारभूत छे, अर्थात् प्राणीमात्र पृथ्वीना आधारथी स्थितिवाळा छे–तेनो आधार प्रथम तेमने होवो योग्य छे–तेम, सर्व प्रकारना कल्याणनो आधार, पृथ्वीनी पेठे, 'शाति'ने ज्ञानीपुरुषे कह्यो छे"—सूयगडाग

मुंबई, फागण शुद ११, रवि, १९५०

३०५.

'शिक्षापत्र ग्रथ'मा भक्तिनु प्रयोजन छे भक्तिना आधाररूप एवा विवेक, धैर्य अने आश्रय ए त्रण गुणनु तेमा विशेष पोषण कर्युं छे, तेमा धैर्य अने आश्रयनु प्रतिपादन विशेष सम्यक् प्रकारे छे, जे विचारी मुमुक्षु जीवे स्वगुण करवा योग्य छे श्रीकृष्णादिनो प्रसग एमा जे जे आवे छे ते, क्वचित् सदेहनो हेतु थाय एवो छे, तथापि तेमां श्रीकृष्णनु स्वरूप समज्याफेर गणी, उपेक्षित रहेवायोग्य छे केवळ हितबुद्धिथी वाचवा–विचारवामा मुमुक्षुनु प्रयोजन होय छे

मुंबई, फागण वद १०, १९५० प्रणाम

३०६

'श्री शिक्षापत्र ग्रथ' वाचवा–विचारवामा हाल कइ अडचण नथी, ज्या कोइ अदेशानो हेतु होय, त्यां विचारवु अथवा समाधान पूछवायोग्य होय, तो पूछवामा प्रतिबंध नथी

सुदर्शन शेठ पुरुष धर्ममा हता, तथापि राणीना समागममा ते अविकळ हता अत्यत आत्म-बळे काम उपशमाववाथी कामेंद्रियने विषे अजागृतपणु ज संभवे छे, अने ते वखते राणीए, कदापि तेना देहनो परिचय करवा इच्छा करी होत तोपण कामनी जागृति श्री सुदर्शनमा जोवामा आवत नहीं एम, अमने लागे छे

मुंबई, फागण वद १०, १९५०

३०७

जे मुमुक्षु जीव, गृहस्थव्यवहारमा वर्तता होय, तेणे तो अखड नीतिनु मूळ प्रथम आत्मामा स्थापवु जोइए, नहींतो उपदेशादिनु निष्फळपणु थाय छे द्रव्यादि उत्पन्न करवा आदिमा सांगोपांग न्यायसंपन्न रहेवु तेनु नाम, 'नीति' छे ए नीति मूकता प्राण जाय एवी दशा आव्ये त्याग, वैराग्य खरा स्वरूपमा प्रगटे छे, अने ते ज जीवने सत्पुरुषना वचननुं तथा आज्ञाधर्मनुं

अद्भुत सामर्थ्य, महात्म्य अने रहस्य समजाय छे; अने सर्व वृत्तिओ निजपणे वर्तवानो मार्ग स्पष्ट सिद्ध थाय छे.

देश, काळ, संग आदिनो विपरीत योग घणुंकरीने तमने वर्ते छे. माटे वारंवार-पळे पळे, तथा कार्ये कार्ये-सावचेतीथी नीति आदि धर्मोमां वर्तवुं घटे छे. तमारी पेठे जे जीव कल्याणनी आकांक्षा राखे छे, अने प्रत्यक्ष सत्पुरुषनो निश्चय छे तेने, प्रथम भूमिकामां ए नीति मुख्य आधार छे. जे जीव सत्पुरुषनो निश्चय थयो छे एम माने छे, तेने विषे उपर कही ते नीतिनुं जो बळवानपणु न होय, अने कल्याणनी याचना करे तथा वार्त्ता करे, तो ए निश्चय मात्र सत्पुरुषने वंचवा बरोबर छे; जो के, सत्पुरुष तो निराकांक्षी छे एटले, तेने छेतरावापणु कंइ छे नही, पण एवा प्रकारे प्रवर्तता जीव, ते अपराधयोग्य थाय छे. आ वात पर, वारंवार तमारे तथा तमारा समागमने इच्छता होय ते मुमुक्षुओए, लक्ष कर्त्तव्य छे. कठण वात छे माटे, न बने ए कल्पना, मुमुक्षुने अहितकारी छे, अने छोडी देवायोग्य छे.

संवत् १९५० ना चैत्र वद १४. शुक्र.

३०८.

'योगवासिष्ठ' वांचवामां हरकत नथी. आत्माने वारंवार संसारनुं स्वरूप कारागृह जेवुं, क्षणे क्षणे भास्या करे ए, मुमुक्षुतानुं मुख्य लक्षण छे. योगवासिष्ठादि जे जे ग्रंथ ते कारणना पोषण छे. ते विचारवामां हरकत नथी. मूळ वात तो ए छे के, जीवने वैराग्य आवतां छतां पण जे तेनुं अत्यंत शिथिलपणु-ढीलापणु-छे ते टाळतां, तेने अत्यंत वसमुं लागे छे; अने गमे ते प्रकारे पण ए ज प्रथम टाळवा योग्य छे.

मुंबई, सं० १९५० ना वैशाख शुद १, रवि.

३०९.

जे व्यवसाये करी जीवने भावनिद्रानुं घटवुं न थाय, ते व्यवसाय कोइ प्रारब्धयोगे करवो पडतो होय, तो ते फरी फरी पाछा हटीने, 'मोटुं भयंकर हिंसावाळुं दुष्ट काम ज आ कर्या करुं छुं' एवुं फरी फरी विचारीने अने 'जीवमां ढीलापणाथी ज घणुं करी मने आ प्रतिबंध छे,' एम फरी फरी निश्चय करीने, जेटलो बने तेटलो व्यवसाय संक्षेप करता जई प्रवर्त्तवुं थाय, तो बोधनुं फळवुं थवुं संभवे छे. चित्तनो लखवा वगेरेमां वधारे प्रयास थई शकतो नथी तेथी, पत्तुं लख्युं छे.

सं० १९५० ना वैशाख शुद ९, मुंबईथी.

३१०.

अत्रे उपाधिरूप व्यवहार वर्ते छे. घणुंकरी आत्मसमाधिनी स्थिति रहे छे, तोपण ते

व्यवहारना प्रतिबंधथी छूटवानु वारवार स्मृतिमा आव्या करे छे ते प्रारब्धनी निवृत्ति थतासुधी तो व्यवहारनो प्रतिबध रहेवो घटे छे, माटे समचित्त थई, स्थिति रहे छे

समार लखेलु पत्र १ संप्राप्त थयु छे 'योगशास्त्रादि' ग्रथनी वाचना थती होय, तो ते हित कारी छे जिनागममां 'प्रत्येक आत्मा' मानी परिणाममा 'अनत आत्मा' कह्या छे, अने वेदातमा 'प्रत्येक' कहेवामा आवी, 'सर्वत्र चेतनसत्ता देखाय छे ते, एक ज आत्मानी छे, अने आत्मा एक ज छे,' एम प्रतिपादन कर्यु छे, ते बेय वात मुमुक्षु पुरुषे जरूर करी विचारवा जेवी छे, अने यथा प्रयत्ने ते विचारी, निर्धार करवा योग्य छे, ए वात निःसदेह छे, तथापि ज्यासुधी प्रथम वैराग्य अने उपशमनु बळ दृढपणे जीवमां आव्यु न होय त्यासुधी, ते विचारथी चित्तनु समाधान थवाने बदले चचळपणु थाय छे, अने ते विचारनो निर्धार प्राप्त थतो नथी, तथा चित्त विक्षेप पामी यथार्थपणे पछी वैराग्य, उपशमने धारण करी शकतु नथी, माटे ते प्रश्ननु समाधान ज्ञानीपुरुषे गोप्य कर्यु छे ते समजवा आ जीवमा वैराग्य, उपशम अने सत्सगनु बळ हाल तो वधारवु घटे छे, एम जीवमा विचारी वैराग्यादि बळ वधवाना साधन आराधवाने नित्यप्रति विशेष पुरुषार्थ योग्य छे

विचारनी उत्पत्ति थया पछी वर्द्धमानस्वामी जेवा महात्मापुरुषे फरी फरी विचार्यु के, आ जीवनु अनादि काळथी चारे गति विषे अनतथी अनतवार जन्मवु, मरवु थवां छता, हजु ते जन्म मरणादि स्थिति क्षीण थती नथी, ते हवे केवा प्रकारे क्षीण करवा? अने एवी कइ भूल आ जीवनी रह्या करी छे के, जे भूलनु आटलासुधी परिणमवु थयु छे? आ प्रकारे फरी फरी अत्यत एकाग्रपणे सद्बोधना वर्द्धमानपरिणामे विचारता विचारता जे भूल भगवाने दीठी छे ते, जिनागममा ठाम ठाम कही छे;—के जे भूल जाणीने तेथी रहित मुमुक्षु जीव थाय जीवनी भूल जोतां तो अनतविशेष लागे छे, पण सर्व भूलनी बीजभूत भूल ते जीवे प्रथ ममा प्रथम विचारवी घटे छे, के जे भूलनो विचार कर्याथी सर्व भूलनो विचार थाय छे, अने जे भूलना मटवाथी सर्व भूल मटे छे कोइ जीव कदापि नाना प्रकारनी भूलनो विचार करी ते भूलथी छूटवा इच्छे, तोपण ते कर्त्तव्य छे, अने तेवी अनेक भूलथी छूटवानी इच्छा, मूळ भूलथी छूटवानुं सहेजे कारण थाय छे

शास्त्रमां जे ज्ञान प्रगट थयु छे ते ज्ञान, बे प्रकारमा विचारवा योग्य छे एक प्रकार उपदेशनो, अने बीजो प्रकार सिद्धातनो छे "जन्म मरणादि क्लेशवाळा आ संसारने त्यागवो घटे छे, अनित्य पदार्थमां विवेकीने रुचि करवी होय नहीं, मात, पिता स्वजनादिक सवनो स्वा र्थरूप संबध छता आ जीव ते जाळनो आश्रय कर्या करे छे, एज तेनो अविवेक छे, प्रत्यक्ष रीते त्रिविधतापरूप आ ससार जणातां छता मूर्ख एवो जीव तेमा ज विश्राति इच्छे छे, परिग्रह, आरभ अने सग ए सौ अनर्थना हेतु छे," ए आदि जे शिक्षा छे, ते 'उपदेशज्ञान' छे 'आ त्मानुं होवापणु,' 'नित्यपणु,' 'एकपणु' अथवा 'अनेकपणु,' 'बधादि भाव,' 'मोक्ष,' 'आत्मानी सर्व

प्रकारनी अवस्था,' 'पदार्थ' अने 'तेनी अवस्था' ए आदिने दृष्टांतादिथी करी जे प्रकारे सिद्ध कर्यां होय छे, ते 'सिद्धांतज्ञान' छे. वेदांत अने जिनागम ए सौनुं अवलोकन प्रथम तो उपदेश-ज्ञानप्राप्ति अर्थे ज मुमुक्षु जीवे करवुं घटे छे, कारण के 'सिद्धांतज्ञान' जिनागम अने वेदांतमां परस्पर भेद पामतुं जोवामां आवे छे; अने ते प्रकारे जोइ मुमुक्षु जीव अंदेशो–शंका–पामे छे; अने ते शंका चित्तनुं असमाधिपणु करे छे; एवुं घणुंकरीने बनवा योग्य ज छे, कारण के, 'सिद्धांतज्ञान' तो जीवने कोइ अत्यंत उज्वळ क्षयोपशमे अने सद्गुरुना वचननी आराधनाए उद्भवे छे. 'सिद्धांतज्ञान'नुं कारण 'उपदेशज्ञान' छे. सद्गुरुथी के सत्शास्त्रथी प्रथम जीवमां ए ज्ञाननुं दृढ थवुं घटे छे, के जे उपदेशज्ञानना फळ 'वैराग्य' अने 'उपशम' छे. वैराग्य अने उपशमनुं बळ वधवाथी जीवने विषे सहेजे क्षयोपशमनुं निर्मळपणु थाय छे; अने सहेज सहेजमां 'सिद्धांतज्ञान' थवानुं कारण थाय छे. जो जीवमां असंगदशा आवे, तो आत्मस्वरूप समजवुं साव सुलभ थाय छे; अने ते असंगदशानो हेतु 'वैराग्य,' 'उपशम' छे. जे फरी फरी जिनागनमां तथा वेदांतादि घणां शास्त्रोमां कहेल छे,–विस्तारेल छे; माटे निःसंशयपणे वैराग्य, उपशमना हेतु एवा 'योगवासिष्ठादि' सद्ग्रंथो विचारवा योग्य छे. अमारी पासे आववामां कोइ कोइ रीते तमारी साथेना परिचयी श्री..........नुं मन अटकतुं हतुं; अने तेम अटकवुं थवुं स्वाभाविक छे, कारण के अमारा विषे अंदेशो सहेजे उत्पन्न थाय एवो व्यवहार प्रारब्धवशात् अमने उदयमां वर्ते छे; अने तेवा व्यवहारनो उदय देखी घणुंकरी 'धर्मसंबंधी संग'मां अमे लौकिक. लोकोत्तर प्रकारे भळवापणु कर्युं नथी, के जेथी लोकोने आ अमारो व्यवहारनो प्रसंग विचारवानो प्रसंग ओछो आवे. तमने अथवा श्री.......ने अथवा कोइ बीजा मुमुक्षुने कोइ प्रकारनी कंइ पण परमार्थनी वार्त्ता करी होय तेमां, मात्र परमार्थ शिवाय बीजो कोइ हेतु नथी. विषम अने भयंकर, आ संसारनुं स्वरूप जोइ, तेनी निवृत्ति विषे अमने बोध थयो. जे बोधवडे जीवमां शांति आवी, समाधिदशा थई ते बोध, आ जगत्मां कोइ अनंत पुण्यजोगे जीवने प्राप्त थाय छे, एम महात्मा पुरुषो फरी फरी कही गया छे. आ दुषम काळने विषे अंधकार प्रगटी बोधना मार्गने आवरण प्राप्त थया जेवुं थयुं छे, ते काळमां अमने देहजोग बन्यो, तेथी कोइ रीते खेद थाय छे, तथापि परमार्थथी ते खेद पण समाधान राख्या कर्यो छे; पण ते देहजोगमां कोइ कोइ वखत कोइ मुमुक्षुप्रत्ये वखते लोकमार्गनो प्रतिकार फरी फरी कहेवानुं थाय छे; जे जोगमांनो जोग तमारा अने श्री..........संबंधमां सहेजे बन्यो छे; पण तेथी तमे अमारूं कहेवुं मान्य करो एवा आग्रह माटे कंइ पण नथी कहेवानुं थतुं, मात्र हितकारी जाणी ते वातनो आग्रह थयो होय छे, के थाय छे, एटलो लक्ष रहे, तो संगनुं फळ कोइ रीते थवुं संभवे छे. जेम बने तेम जीवना पोताना दोषप्रत्ये लक्ष करी, बीजा जीवप्रत्ये निर्दोषदृष्टि राखी वर्तवुं, अने वैराग्योपशमनुं जेम आराधन थाय तेम करवुं ए, प्रथम स्मरणवायोग्य वात छे.

मुंबई, वैशाख शुद ९, रवि, १९५०. आ० स्व० नमस्कार प्राप्त थाय.

३११

घणुकरीने जिनागममा 'सर्वविरति' एवा साधुने पत्र-समाचारादि लखवानी आज्ञा नथी, अने जो तेम, सर्वविरति भूमिकामा रही करवा इच्छे, तो ते अतिचारयोग्य गणाय आ प्रमाणे साधारणपणे शास्त्रउद्देश छे, अने ते धोरीमार्गे तो यथायोग्य लागे छे, तथापि जिनागमनी रचना पूर्वापर अविरोध वाळी जणाय छे, अने तेनो अविरोध रहेवा, पत्र-समाचारादि लखवानी आज्ञा कोइ प्रकारथी जिनागममा छे, ते तमारा चित्तनु समाधान थवा माटे सक्षेपे अत्रे लखु छु

जिननी जे जे आज्ञा छे ते ते आज्ञा, सर्व प्राणी, अर्थात् आत्माना कल्याणने अर्थे जेनी कइ इच्छा छे ते सर्वने, ते कल्याणनु जेम उत्पन्न थवु थाय, अने जेम वर्द्धमानपणु थाय, तथा ते कल्याण जेम रक्षाय तेम, (ते आज्ञाओ) करी छे एक आज्ञा एवी जिनागममा कही होय के, ते आज्ञा अमुक द्रव्य, क्षेत्र, काळ, भावने सयोगे न पळी शकता आत्माने बाधकारी थाती होय, तो त्या ते आज्ञा गौण करी-निषेधी-ने बीजी आज्ञा श्री तीर्थंकरे कही छे सर्व विरति करी छे एवा मुनिने सर्व विरति करती वखतना प्रसगमा "सव्वाइ पाणाइ वाय पच्चखामि, सव्वाइ मुसावाय पच्चखामि, सव्वाइ अदत्तादाणाइ पच्चखामि, सव्वाइ मेहुणाइ पच्चखामि, सव्वाइ परिग्गहाइ पच्चखामि" आ उद्देशना वचनो उचारवाना कह्या छे, अर्थात् 'प्राणातिपातथी हु निवृत्त छु,' 'सर्वप्रकारना मृषावादथी हु निवृत्त छु,' 'सर्व प्रकारना अदत्तादानथी हु निवृत्त छु,' 'सर्व प्रकारना मैथुनथी निवृत्त छु,' 'अने सर्व प्रकारना परिग्रहथी निवृत्त छु' (सर्व प्रकारना रात्रि भोजनथी तथा बीजा तेवा तेवा कारणोथी निवृत्त छु, एम ते साथे घणा त्यागना कारणो जाणवा) एम जे वचनो कह्या छे ते, 'सर्व विरति'नी भूमिकाना लक्षणो कह्या छे, तथापि ते पाच महाव्रतमा चार महाव्रत-मैथुनत्याग सिवाय-मा भगवाने पाछी बीजी आज्ञा करी छे, के जे आज्ञा प्रत्यक्ष तो महाव्रतने बाधकारी लागे, पण ज्ञानदृष्टिथी जोता तो रक्षणकारी छे 'सर्वप्रकारना प्राणातिपातथी निवृत्त छु,' एवा पच्चखाण छता नदी उतरवा जेवा प्राणातिपातरूप प्रसगनी आज्ञा करवी पडी छे, जे आज्ञा लोकसमुदायने विशेष समागमे करी साधु आराधशे तो पचमहाव्रत निमूळ थवानो वखत आवशे एवु जाणी, नदीनु उतरवु भगवाने कह्यु छे ते, प्राणातिपातरूप प्रत्यक्ष छता, पाच महाव्रतनी रक्षाना अमूल्य हेतुरूप होवाथी प्राणातिपातनी निवृत्तिरूप छे, कारण के पाच महाव्रतनी रक्षानो हेतु-एवु जे कारण-ते प्राणातिपातनी निवृत्तिनो पण हेतु ज छे प्राणातिपात छता अप्राणातिपातरूप एम नदीना उतरवानी आज्ञा थाय छे, तथापि 'सर्व प्रकारना प्राणातिपातथी निवृत्त छु,' ए वाक्यने ते कारणथी एकवार आचको आवे छे,-जे आचको फरीथी विचार करता तो तेनी विशेष दृढता माटे जणाय छे, तेम ज बीजा व्रतो माटे छे 'परिग्रहनी सर्वथा निवृत्ति करु छु,' एवु व्रत छता वस्त्र, पात्र, पुस्तकनो संबध जोवामा आवे छे;-ते अगीकार करवामा आवे छे ते परिग्रहनी सर्वथा निवृत्तिना कारणने कोइ प्रकारे रक्षणरूप होवाथी कह्या छे, अने तेथी परिणामे अपरिग्रहरूप होय छे मूर्छारहितपणे नित्य आत्मदशा वधवाने माटे

पुस्तकनो अंगीकार कह्यो छे. शरीरसंघयणनुं आ काळनुं हीनपणु देखी, चित्तस्थिति प्रथम समाधान रहेवा अर्थे वस्त्रपात्रादिनुं ग्रहण कह्युं छे; अर्थात् आत्महित दीठुं तो परिग्रह राखवानुं कह्युं छे. प्राणातिपात–क्रियाप्रवर्त्तन कह्युं छे; पण भावनो आकार फेर छे. परिग्रहबुद्धिथी के प्राणातिपात-बुद्धिथी एमांनुं कंइ पण करवानुं क्यारे पण भगवाने कह्युं नथी. पांच महाव्रत, सर्वथा निवृत्तिरूप भगवाने ज्यां बोध्यां त्यां पण बीजा जीवनां हितार्थे कह्यां छे; अने तेमां तेना त्याग जेवो देखाव देनार एवो अपवाद पण आत्महितार्थे कह्यो छे; अर्थात् एक परिणाम होवाथी त्याग कहेली क्रिया ग्रहण करावी छे. मैथुनत्यागमां जे अपवाद नथी, तेनो हेतु एवो छे के, राग–द्वेषविना तेनो भंग थई शके नहीं; अने राग–द्वेप छे ते, आत्माने अहितकारी छे; जेथी, तेमां कोइ अपवाद भगवाने कह्यो नथी. नदीनुं उतरवुं राग–द्वेषविना पण थइ शके; पुस्तकादिकनुं ग्रहण पण तेम थई शके; पण मैथुनसेवन तेम न थई शके; माटे भगवाने अनपवाद ए व्रत कर्युं छे; अने बीजामां अपवाद आत्महितार्थे कह्या छे. आम होवाथी जिनागम जेम जीवनुं–संयमनुं–रक्षण थाय तेम कहेवाने अर्थे छे. पत्र लखवानुं, के समाचारादि कहेवानुं जे निपिद्ध कर्युं छे, ते पण ए ज हेतुए छे. लोकसमागम वधे, प्रीति, अप्रीतिनां कारणो वधे, स्त्रियादिना परिचयमां आववानो हेतु थाय, संयम ढीलो थाय, ते ते प्रकारनो परिग्रह विनाकारणे अंगीकृत थाय, एवां सान्निपात अनंत कारणो देखी पत्रादिनो निपेध कर्यो छे, तथापि ते पण अपवादसहित छे. अनार्य भूमिमां विचरवानी 'बृहत्कल्प'मां ना कही छे, अने त्यां क्षेत्रमर्यादा करी छे; पण ज्ञान, दर्शन, संयमना हेतुए त्यां विचरवानी पण हा कही छे; ते ज अर्थ उपरथी एम जणाय छे के, कोइ ज्ञानी-पुरुपनुं दूर रहेवुं थतुं होय, तेमनो समागम थवो मुश्केल होय, अने पत्र–समाचार शिवाय बीजो कोइ उपाय न होय, तो पछी आत्महित शिवाय बीजा सर्व प्रकारनी बुद्धिनो त्याग करी, तेवा ज्ञानीपुरुपनी आज्ञाए के कोइ मुमुक्षु–सतसंगी–नी सामान्यआज्ञाए तेम करवानो जिनागमथी निपेध थतो नथी एम, जणाय छे, कारण के पत्र–समाचार लखवाथी आत्महित नाश पामतुं हतुं त्यां ज ते ना समजावी छे. ज्यां आत्महित, पत्र–समाचार नहीं होवाथी नाश पामतुं होय. त्यां पत्र–समाचारनो निपेध होय एम जिनागमथी बने के केम? ते हवे विचारवायोग्य छे.

ए प्रकारे विचारवाथी जिनागममां ज्ञान, दर्शन, संयमना संरक्षणार्थे पत्र–समाचारादि व्यवहार पण स्विकारवानो समावेश थाय छे, तथापि ते कोइक काळ अर्थे, कोइ मोटा प्रयोजने, महात्मा पुरुषोनी आज्ञाथी, के केवळ जीवना कल्याणना ज कारणमां तेनो उपयोग कोइक पात्रने अर्थे छे, एम समजवा योग्य छे. नित्यप्रति अने साधारण प्रसंगमां पत्र–समाचारादि व्यवहार घटे नहीं; ज्ञानीपुरुपप्रत्ये तेनी आज्ञाए नित्यप्रति पत्रादि व्यवहार पण घटे छे, तथापि बीजा लौकिक जीवनां कारणोमां तो साव निपेध समजाय छे. वळी काळ एवो आव्यो छे के, जेमां आम कहेवाथी पण विपम परिणाम आवे. लोकमार्गमां वर्तता एवा साधु आदिना मनमां आ व्यवहारमार्गनो नाश करनार भासमान थाय ते, संभवित छे. तेम आ मार्ग समजाववाथी पण

अनुक्रमे, वगर कारणे, पत्र-समाचारादि चालु थाय, के जेथी वगर कारणे साधारण द्रव्यत्याग पण हणाय, एवुं जाणी ए व्यवहार घणुंकरी 		थी पण करवो नहीं, कारण के तेम करवाथी पण व्यवसाय वधवा संभव छे तमने सर्व पच्चखाण होय, तो पछी पत्र न लखवाना जे पच्चखाण साधुए आप्या छे ते अपाय नहीं, तथापि आप्या तोपण हरकत गणवी नहीं, ते पच्चखाण पण ज्ञानीपुरुषनी वाणीथी रूपांतर थया होत, तो हरकत नहोती, पण साधारणपणे रूपांतर थयां छे, ते घटारत नथी थयुं मूळ-स्वाभाविक-पच्चखाणनो अत्रे व्याख्याअवसर नथी लोकपच्चखाणनी वातनो अवसर छे, तथापि ते पण साधारणपणे पोतानी इच्छाए तोडवा घटे नहीं, एवो हमणा तो दृढ विचार ज राखवो गुण प्रगटवाना साधनमां ज्यारे रोध थतो होय त्यारे, ते पच्चखाण ज्ञानीपुरुषनी वाणीथी के मुमुक्षु जीवना प्रसंगथी सहज आकारफेर थवा दई, रस्ता पर लाववा, कारण के वगर कारणे लोकोमां अदेशो थवा देवानी वार्त्ता योग्य नथी बीजा पामर जीवने वगर कारणे ते जीव अनहितकारी थाय छे, ए वगेरे घणा हेतु धारी वनतासुधी पत्रादि व्यवहार ओछो करवो ए ज योग्य छे अमप्रत्ये क्यारेक तेवो व्यवहार तमने हितकारी रूप छे, माटे करवो योग्य लागतो होय, तो ते पत्र श्री 		जेवा कोई सत्संगीने वचावीने मोकलवो, के जेथी ज्ञानचर्चा सिवाय एमां कांई बीजी वार्त्ता नथी एवुं तेमनुं साक्षीपणुं ते तमारा आत्माने बीजा प्रकारनो पत्रव्यवहार करता अटकाववाने समर्थित थाय मारा विचार प्रमाणे एवा प्रकारमां श्री 		विशेष नहीं समजे, कदापि तेमने तेम लागतुं होय, तो कोई प्रसंगमां तेमनो ते अदेशो अमे निवृत्त करीशुं, तथापि तमारे घणुंकरी विशेष पत्रव्यवहार करवो योग्य नथी ते लक्ष, चुकशो नहीं घणुंकरी शब्दनो अर्थ मात्र हितकारी प्रसंगे पत्रनुं कारण कह्युं छे तेने बाध न थाय ते छे विशेष पत्रव्यवहार करवाथी, ते ज्ञानचर्चारूप हशे तोपण, लोकव्यवहारमां घणा अदेशानो हेतु थशे मात्र जे प्रमाणे प्रसंगे प्रसंगे आत्महितार्थ होय ते विचारवुं, अने विमासवुं योग्य छे अमप्रत्ये कोई ज्ञानप्रश्नार्थे पत्र लखवानी तमारी इच्छा होय, तो ते श्री 		ने पूछीने लखवो, के जेथी तमने गुण उत्पन्न थवामां बाध ओछो थाय

तमे 		ने पत्र लख्या विशेमां चर्चा थई ते, जो के घटारत थयुं नथी तमने कंई प्रायश्चित्त आपे, तो ते लेवुं, पण कोई ज्ञानवार्त्ता लखवाने बदले लखाववामां तमारे अडचण करवी न जोइए, एम साथे यथायोग्य, निमळ अंतःकरणथी जणाववुं योग्य छे, के जे वात मात्र जीवना हितने अर्थे करवा माटे छे पर्युसणादिमां पत्रव्यवहार साधुओ लखावीने करे छे, जेमां आत्महित जेवुं थोडुं ज होय छे, तथापि ते रुढी थई होवाथी तेनो लोक निषेध करता नथी, तेम ते रुढीने अनुसरी वर्तवानुं राखशो, तोपण हरकत नथी, एटले तमने पत्र लखाववामां अडचण नहीं पहोंचे, अने लोकोने अदेशो नहीं थाय

अमने उपमानुं कंई सफळपणुं नथी, मात्र तमारी चित्तसमाधि अर्थे तमने लखवानो प्रतिबंध कर्यो नथी ए ज

मुंबई, वैशाख वद ७, १९५० 		आत्मस्वरूप प्रणाम

३१२.

पत्र प्राप्त थयुं छे; तेनी साथे ३ प्रश्नो छुटां लख्यां छे, ते पण प्राप्त थयां छे. जे ३ प्रश्नो लख्यां छे, ते प्रश्नो मुमुक्षु जीवने विचारवा हितकारी छे.

जीव, काया पदार्थपणे जूदा छे, पण संबंधपणे सहचारी छे, के ज्यांसुधी ते देहथी जीवने कर्मनो भोग छे. श्री जिने जीव अने कर्मनो क्षीर, नीरनी पेठे संबंध कह्यो छे तेनो हेतु पण ए ज छे के, क्षीर अने नीर एकत्र थयां स्पष्ट देखाय छे, छतां परमार्थे ते जूदां छे; पदार्थपणे भिन्न छे; अग्निप्रयोगे ते पाछां स्पष्ट जूदां पडे छे. तेम ज जीव अने कर्मनो संबंध छे; कर्मनो मुख्य आकार कोइ प्रकारे देह छे, अने जीव इंद्रियादिद्वारा क्रिया करतो जाणी जीव छे एम सामान्यपणे कहेवाय छे, पण ज्ञानदशा आव्याविना जीव कायानुं जे स्पष्ट जूदापणु छे ते, जीवने भास्यामां आवतुं नथी, तथापि क्षीरनीरवत् जूदापणु छे. ज्ञानसंस्कारे ते जूदापणु सात्र स्पष्ट वर्ते छे. हवे त्यां एम प्रश्न कर्युं छे के, "जो ज्ञाने करी जीव ने काया जूदां जाण्यां छे, तो पछी वेदनानुं वेदवुं अने मानवुं शाथी थाय छे? ते पछी थवुं न जोइए." ए प्रश्न जो के थाय छे. तथापि तेनुं समाधान आ प्रकारे छे.—"सूर्यथी तपेला एवा पथ्थर ते सूर्यना अस्त थया पछी पण अमुक वखतसुधी तप्या रहे छे, अने पछी स्वरूपने भजे छे; तेम पूर्वना अज्ञान संस्कारथी उपार्जित करेलां एवां वेदनादि ताप तेनो आ जीवने संबंध छे. ज्ञानयोगनो कोइ हेतु थयो, तो पछी अज्ञान नाश पामे छे अने तेथी उत्पन्न थनारुं एवुं भाविकर्म नाश पामे छे, पण ते अज्ञानथी उत्पन्न थयेलुं एवुं वेदनीयकर्म ते अज्ञानना सूर्यनी पेठे अस्त थया पछी पथ्थररूप एवा आ जीवने संबंधमां छे; जे आयुष्यकर्मना नाशथी नाश पामे छे. भेद एटलो छे के, ज्ञानीपुरुषने कायाने विषे आत्मबुद्धि थती नथी; अने आत्माने विषे कायाबुद्धि थती नथी; बेय स्पष्ट भिन्न तेना ज्ञानमां वर्ते छे. मात्र पूर्व संबंध—जेम पथ्थरने सूर्यना तापनो प्रसंग छे तेनी पेठे—होवाथी वेदनीयकर्म आयुष पूर्णतासुधी अविषम भावे वेदवुं थाय छे, पण ते वेदना वेदतां जीवने स्वरूपज्ञाननो भंग थतो नथी, अथवा जो थाय छे तो, ते जीवने तेवुं स्वरूपज्ञान संभवतुं नथी. आत्मज्ञान होवाथी पूर्वोपार्जित वेदनीयकर्म नाश ज पामे एवो नियम नथी. ते तेनी स्थितिए नाश पामे; वळी ते कर्म ज्ञानने आवरण करनारुं नथी; अव्याबाधपणाने आवरणरूप छे; अथवा त्यांसुधी संपूर्ण अव्याबाधपणु प्रगटतुं नथी; पण संपूर्ण ज्ञान साथे तेने विरोध नथी. संपूर्ण ज्ञानीने आत्मा अव्याबाध छे एवो निजरूप अनुभव वर्ते छे, तथापि संबंधपणे जोतां तेनुं अव्याबाधपणु वेदनीयकर्मथी असुक भावे रोकायेल छे,—जो के ते कर्ममां ज्ञानीने आत्मबुद्धि नहीं होवाथी अव्याबाध गुणने पण मात्र संबंध—आवरण छे; साक्षात्—आवरण नथी.

वेदना वेदतां जीवने कंइ पण विषमभाव थवो ते, अज्ञाननुं लक्षण छे, पण वेदना छे ते अज्ञाननुं लक्षण नथी. पूर्वोपार्जित अज्ञाननुं फळ छे; वर्त्तमानमां ते मात्र प्रारब्धरूप छे. तेने वेदतां ज्ञानीने अविषमपणु छे, एटले जीवने काया जूदां छे, एवो जे ज्ञानयोग, ते—ज्ञानीपुरुषनो—

अनाध ज रहे छे मात्र विषमभावरहितपणु छे, ए प्रकार ज्ञानने अव्याबाध छे विषमभाव छे ते, ज्ञानने बाधकारक छे देहमां देहबुद्धि, अने आत्मामां आत्मबुद्धि, देहथी उदासीनता अने आत्मामां स्थिति छे, एवा ज्ञानीपुरुषनो वेदनाउदय ते प्रारब्ध वेदवारूप छे, नवा कर्मनो हेतु नथी

बीजु प्रश्न, "परमात्मस्वरूप सर्व ठेकाणे सरखु छे, सिद्ध अने ससारी जीव भरेला छे, त्यारे सिद्धनी स्तुति करता कई बाध छे के केम?" ए प्रकारनु प्रश्न छे —परमात्मस्वरूप प्रथम विचारवायोग्य छे व्यापकपणे परमात्मास्वरूप सर्वत्र छे के केम? ते वात विचारवायोग्य छे सिद्ध अने ससारी जीवो ए, समसत्तावान स्वरूपे छे, ए निश्चय ज्ञानीपुरुषोए कर्यो छे, ते यथार्थ छे, तथापि भेद एटलो छे के, सिद्धने विषे ते सत्ता प्रगटपणे छे, ससारी जीवो ए सम सत्तावान स्वरूपे छे, ए निश्चय ज्ञानपुरुषोए कर्यो छे ते यथार्थ छे, तथापि भेद एटलो छे के सिद्धने विषे ते सत्ता प्रगटपणे छे, ससारी जीवने विषे ते सत्ता सत्तापणे छे,—जेम दीवाने विषे अग्नि प्रगट छे, अने चकमकने विषे अग्नि सत्तापणे छे ते प्रकारे दीवाने विषे अने चकमकने विषे जे अग्नि छे, ते अग्निपणे सम छे व्यक्तिपणे (प्रगटता) अने शक्तिपणे (सत्तामां) भेद छे, पण वस्तुनी जातिपणे भेद नथी ते प्रकारे सिद्धना जीवने विषे जे चेतनसत्ता छे, ते ज सौ ससारी जीवने विषे छे, भेद मात्र प्रगट–अप्रगटपणानो छे जेने ते चेतनसत्ता प्रगटी नथी एवा ससारी जीवने ते सत्ता प्रगटवानो हेतु, प्रगट–सत्ता जेने विषे छे एवा सिद्ध भगवतनु स्वरूप ते, विचारवायोग्य छे, ध्यान करवायोग्य छे, स्तुति करवायोग्य छे, केमके तेथी आत्माने निजरूपनो विचार, ध्यान, स्तुति करवानो प्रकार थाय छे, के जे कर्तव्य छे सिद्धस्वरूप जेवु आत्मस्वरूप छे, एवु विचारीने अने आ आत्माने विषे तेनु वर्तमानमां अप्रगटपणु छे, तेनो अभाव करवा ते सिद्धस्वरूपनो विचार, ध्यान, तथा स्तुति घटे छे, ए प्रकार जाणी सिद्धनी स्तुति करतां कई बाध जणातो नथी

"आत्मस्वरूपमां जगत् नथी" एवी वेदाते वात कही छे, अथवा एम घटे छे, पण बाह्य जगत् नथी, एवो अर्थ मात्र जीवने उपशम थवा अर्थे मानवो योग्य गणाय

एम ए त्रण प्रश्नोनु सक्षेप समाधान लख्यु छे ते, विशेषकरी विचारशो कई विशेष समाधान जाणवा इच्छा थाय तो लखशो जेम वैराग्य, उपशमनु वर्द्धमानपणु थाय तेम हाल तो कर्तव्य छे

मोहमयी, अशाड सुद ५, रवि, १९५०

३१३

वृत्तिओने उपशमाववानो तथा निवृत्ताववानो जीवने अभ्यास–सतत अभ्यास–कर्तव्य छे, कारण के विना विचारे, विना प्रयासे, ते वृत्तिओनु उपशमवु, अथवा निवृत्तवु केवा प्रकारथी थाय? कारणविना कोई कार्य सभवतु नथी, तो आ जीवे ते वृत्तिओना उपशमन के निवृत्तनो कोई उपाय

कर्यो न होय एटले तेनो अभाव न थाय ए, स्पष्ट संभवरूप छे. घणीवार, पूर्वकाळे वृत्तिओना उपशमननुं, तथा निवृत्तननुं जीवे अभिमान कर्युं छे, पण तेवुं कंइ साधन कर्युं नथी; अने हजुसुधी ते प्रकारमां जीव कंइ ठेकाणुं करतो नथी; अर्थात् हजु तेने ते अभ्यासमां कंइ रस देखातो नथी, तेम कडवास लागतां छतां, ते कडवास उपर पग दइ आ जीव उपशमन, निवृत्तनमां प्रवेश करतो नथी. आ वात वारंवार आ दुष्ट—परिणामी जीवे विचारवायोग्य छे;—विसर्जन करवायोग्य कोइ रीते नथी.

पुत्रादि संपत्तिमां जे प्रकारे आ जीवने मोह थाय छे, ते प्रकार केवळ निरस अने निंदवायोग्य छे. जीव जो जराय विचार करे, तो स्पष्ट देखाय एवुं छे के, कोइने विषे पुत्रपणु भावी, आ जीवे मारुं कर्यामां मणा राखी नथी; अने कोइने विषे पितापणु मानीने पण तेम ज कर्युं छे; अने कोइ जीव हजुसुधी तो पिता, पुत्र थई शक्या दीठा नथी. सौ कहेता आवे छे के, आनो आ पुत्र, अथवा आनो आ पिता; पण विचारतां आ वात कोइ पण काळे न बनी शके तेवी. स्पष्ट लागे छे. अनुत्पन्न एवो आ जीव तेने पुत्रपणे गणवो के गणाववानुं चित्त रहेवु ए, सौ जीवनी मूढता छे;—अने ते मूढता कोइ पण प्रकारे सत्संगनी इच्छावाळा जीवने घटती नथी.

जे मोहादि प्रकार विषे तमे लख्युं ते, वर्त्तने भ्रमणनो हेतु छे;—अत्यंत विटंबनानो हेतु छे. ज्ञानीपुरुष पण एम वर्ते, तो ज्ञान उपर पग मूकवा जेवुं छे; अने सर्व प्रकारे अज्ञाननिद्रानो ते हेतु छे; ए प्रकारने विचारे वर्त्तने सीधो भाव कर्त्तव्य छे. आ वात अल्पकाळमां चेतवायोग्य छे. जेटलो बने तेटलो तमे के बीजा तमसंबंधी सत्संगी निवृत्तिनो अवकाश लेशो; ते ज जीवने हितकारी छे.

मुंबई, अशाड शुद ५, रवि, १९५०.

३१४.

आपनो सविगत कागळ १ तथा पत्तुं १ प्राप्त थयुं छे. तेमां लखेलां प्रश्नो मुमुक्षुजीवे विचारवायोग्य छे.

जे जे साधन आ जीवे पूर्वकाळे कर्यां छे, ते ते साधन ज्ञानीपुरुषनी आज्ञाथी थयां जणातां नथी; ए वात अंदेशारहित लागे छे. जो एम थयुं होत, तो जीवने संसारपरिभ्रमण होय नहीं. ज्ञानीपुरुषनी आज्ञा छे ते, भवमां जवाने आडा प्रतिबंध जेवी छे, कारण जेने आत्मार्थ शिवाय बीजो कोइ अर्थ नथी, अने आत्मार्थ पण साधी प्रारब्धवशात् जेनो देह छे, एवा ज्ञानीपुरुषनी आज्ञा ते फक्त आत्मार्थमां ज सामा जीवने प्रेरे छे. अने आ जीवे तो पूर्वकाळे कंइ आत्मार्थ जाण्यो नथी, उलटो आत्मार्थ विस्मरणपणे चाल्यो आव्यो छे. ते पोतानी कल्पना करी साधन करे तेथी आत्मार्थ न थाय, अने उलटुं 'आत्मार्थ साधुं छुं' एवुं दुष्ट अभिमान उत्पन्न थाय, के जे जीवने संसारनो मुख्य हेतु छे. जे वात स्वप्ने पण आवती नथी, ते जीव मात्र अमस्थी कल्पनाथी साक्षात्कार जेवी गणे, तो तेथी कल्याण न थई शके; तेम आ जीव पूर्व-

काळथी बंध चाल्यो आवता छता पोतानी कल्पनाए आत्मार्थ माने तो तेमां सफळपणुं न होय, ए सात्र समजी शकाय एवो प्रकार छे, एटले एम तो जणाय छे के, जीवना पूर्वकाळना बधा माठा साधन—कल्पित साधन—मटवा अपूर्व ज्ञान शिवाय बीजो कोई उपाय नथी, अने ते अपूर्व विचारविना उत्पन्न थवा संभव नथी, अने ते अपूर्व विचार, अपूर्व पुरुषना आराधनविना बीजा कया प्रकारे जीवने प्राप्त थाय ए विचारता एम ज सिद्धांत थाय छे के, ज्ञानीपुरुषनी आज्ञानुं आराधन ए सिद्धिपदनो सर्वश्रेष्ठ उपाय छे, अने ए वात ज्यारथी जीवथी मनाय छे, त्यारथी ज बीजा दोषनुं उपशमवुं—निवृत्तवुं—शरु थाय छे

श्री जिने आ जीवना अज्ञाननी जे जे व्याख्या कही छे, तेमां समये समये तेने अनंत कर्मनो व्यवसायी कह्यो छे, अने अनादि काळथी अनंत कर्मनो बंध करतो आव्यो छे एम, कह्युं छे, ते वात तो यथार्थ छे, पण त्यां आपने एक प्रश्न थयुं के, 'तो तेना अनंत कर्म निवृत्त करवानुं साधन गमे तेवुं बळवान होय तोपण अनंतकाळने प्रयोजने पण ते पार पडे नहीं' जो के केवळ एम होय, तो तमने लाग्युं तेम संभवे छे, तथापि जिने प्रवाहथी जीवने *अनंत कर्मनो कर्त्ता कह्यो छे;—अनंत काळथी कर्मनो कर्त्ता ते चाल्यो आवे छे एम कह्युं छे,* पण समये समये अनंतकाळ भोगववा पडे एवां कर्म ते आगामिकाळ माटे उपार्जन करे छे एम कह्युं नथी, कोई जीवआश्रयी ए वात दूर राखी, विचारवा जतां एम कह्युं छे के, सर्व कर्मनुं मूळ एवुं जे अज्ञान—मोह—परिणाम ते हजु जीवमां एवुने एवुं चाल्युं आवे छे, के जे परिणामथी अनंत काळ तेने भ्रमण थयुं छे, अने जे परिणाम वर्त्यां करे, तो हजु पण एमने एम अनंतकाळ परिभ्रमण थाय अग्निना एक तणखाने विषे आखो लोक सळगावी शकाय एटलो 'ऐश्वर्य' गुण छे, तथापि तेने जेवो जेवो योग थाय छे, तेवो तेवो तेनो गुण फळवान थाय छे तेम, अज्ञानपरिणामने विषे अनादिकाळथी जीवनुं रखडवुं थयुं छे तेम हजु अनंत काळ पण चौदे राजलोकमां प्रदेशे प्रदेशे अनंत जन्म, मरण ते परिणामथी हजु संभवे, तथापि *जेम तणखानो अग्नि योगवश छे, तेम अज्ञानना कर्मपरिणामनी पण अमुक प्रकृति छे* उत्कृष्टमां उत्कृष्ट एक जीवने मोहनीयकर्मनुं बंधन थाय, तो छासठ सागरोपमनुं थाय, एम जिने कह्युं छे, तेनो हेतु स्पष्ट छे के, जो अनंतकाळनुं बंधन थतुं होय, तो पछी जीवनो मोक्ष न थाय ए बंध हजु निवृत्त न थयो होय, पण लगभग निवृत्तवा आव्यो होय, त्यां वखते बीजी तेवी स्थितिनो संभव होय, पण एवा मोहनीयकर्म, के जेनी काळस्थिति उपर कही छे, तेवां एक वखते घणां बांधे एम, न बने, अनुक्रमे हजु ते कर्मथी निवृत्त थवा प्रथम बीजुं ते ज स्थितिनुं बांधे, तेम बीजुं निवृत्त थतां प्रथम त्रीजुं बांधे, पण बीजुं, त्रीजुं, चोथुं, पांचमुं, छठ्ठुं एम सौ एक मोहनीयकर्मना संबंधमां ते ज स्थितिनुं बांध्यां करे एम बने नहीं, कारण के जीवने एटलो अवकाश नथी;—मोहनीयकर्मनी ए प्रकारे स्थिति छे तेम आयुषकर्मनी स्थिति श्री जिने एम कही छे के, एक जीव एक देहमां वर्त्ततां ते देहनुं जेटलुं आयुष छे, तेटलाना त्रण भा-

गमांना बे भाग व्यतीत थये, आवता भवनुं आयुष (जीव) बांधे; ते प्रथम बांधे नहीं. अने एक भवमां आगामिक काळना बे भवनुं आयुष बांधे नहीं, एवी स्थिति छे. अर्थात् जीवने अज्ञानभावथी कर्मसंबंध चाल्यो आवे छे, तथापि ते ते कर्मोनी स्थिति गमे तेटली विटंबनारूप छतां—अनंत दुःख अने भवनो हेतु छतां पण जेमां जीव तेथी निवृत्त थाय एटलो अमुक प्रकार बाद करतां साव अवकाश छे. आ प्रकार जिने घणो सूक्ष्मपणे कह्यो छे; ते विचारवायोग्य छे;—जेमां जीवने मोक्षनो अवकाश कही कर्मबंध कह्यो छे. आ वार्त्ता संक्षेपमां आपने लखी छे; ते फरी फरी विचारवाथी केटलुंक समाधान थशे. अने क्रमे करी, के समागमे करी तेनुं साव समाधान थशे.

सत्संग छे ते, काम बाळवानो बळवान उपाय छे. सर्व ज्ञानीपुरुषे कामनुं जीतवुं ते अत्यंत दुष्कर कह्युं—छे ते, साव सिद्ध छे; अने जेम जेम ज्ञानीनां वचनोनुं अवगाहन थाय छे, तेम तेम कंइक कंइक करी पाछो हठतां अनुक्रमे जीवनुं वीर्य बळवान थई कामनुं सामर्थ्य जीवथी नाश कराय छे. कामनुं स्वरूप ज ज्ञानीपुरुषनां वचन सांभळी जीवे जाण्युं नथी; अने जो जाण्युं होत, तो तेने विषे साव निरसता थई होत. ए ज विनंती.

१९५०, अशाड शुद ५, रवि. आ० स्व० प्रणाम.

३१५.

ॐ.

"भगवाने, चौद राजलोकमां काजळना कुपानी पेरे सूक्ष्म एकेंद्रिय जीव भर्या छे एम. कह्युं छे;—के जे जीव बाळ्या बळे नहीं, छेद्या छेदाय नहीं, मार्या मरे एवा नहीं एवा कह्या छे. ते जीवने औदारिक शरीर नहीं होय, तेथी तेने अग्निआदि व्याघात थतो नहीं होय? औदारिक शरीर छतां तेने अग्निआदि व्याघात नहीं थतो होय? जो औदारिक शरीर होय, तो ते शरीर अग्निआदि व्याघात केम न पामे?" ए प्रकारनुं प्रश्न ए कागळमां लख्युं ते. वाच्युं छे. विचारने अर्थे संक्षेपमा तेनुं अत्रे समाधान लख्युं छे के. एक देह त्यागी, बीजो देह धारण करती वखते कोइ जीव ज्यारे वाटे वहेतो होय छे त्यारे, अथवा अपर्याप्तपणे, मात्र तेने तैजस अने कार्मण ए बे शरीर होय छे; बाकी सर्व स्थितिमा एटले सकर्म स्थितिमां सर्व जीवने त्रण शरीरनो संभव श्री जिने कह्यो छे: कार्मण, तैजस, अने औदारिक के वैक्रय ए बेमानुं कोइ एक. फक्त वाटे वहेता जीवने कार्मण, तैजस ए बे शरीर होय छे; अथवा अपर्याप्त—स्थिति जीवनी ज्यांसुधी छे, त्यांसुधीमां तो तेने कार्मण, तैजस शरीरथी निर्वाह थई शके, पण अपर्याप्त—स्थितिमां तेने भिन्न शरीरनो नियमित संभव छे. पर्याप्त—स्थितिनुं लक्षण ए छे के, आहारादिनुं ग्रहण करवारूप बराबर सामर्थ्य;—अने ए आहारादिनु कंइ पण ग्रहण छे ते, त्रीजा शरीरनो प्रारंभ छे, अर्थात् ते ज त्रीजुं शरीर शरु थयुं एम समजवायोग्य छे. भगवाने जे सूक्ष्म एकेंद्रिय कह्या छे ते, अग्निआदिकथी व्याघात नथी पामता. ते पर्याप्त—सूक्ष्म एकेंद्रिय होवाथी तेने

त्रण शरीर छे, पण तेने ने बीजुं औदारिक शरीर छे ते, एटला सूक्ष्म अवगाहनुं छे के, तेने शस्त्रादिक स्पर्श न थइ शके. अग्निआदिनुं जे महत्त्व छे, अने एकेंद्रिय शरीरनुं जे सूक्ष्मत्व छे, ते एवां प्रकारनां छे के, जेने एक बीजानो संबंध न थई शके, अर्थात् साधारण संबंध थाय एम कहीए तोपण अग्नि, शस्त्रादिने विषे जे अवकाश छे ते अवकाशमांथी ते एकेंद्रिय जीवोनुं सुगमपणे गमनागमन थइ शके तेम होवाथी ते जीवोनो नाश थई शके, के तेने व्याघात थाय तेवो अग्निशस्त्रादिकनो संबंध तेने थतो नथी. जो ते जीवोनी अवगाहना मह त्त्वाळी होय, अथवा अग्निआदिनुं अत्यंत सूक्ष्मपणुं होय, के जेवुं एकेंद्रिय जीव जेवुं सूक्ष्मपणुं गणाय, तो ते एकेंद्रिय जीवने व्याघात करवाने विषे संभवित गणाय, पण तेम नथी. अहीं तो जीवोनुं अत्यंत सूक्ष्मत्व छे, अने अग्नि, शस्त्रादिनुं महत्त्व छे तेथी व्याघातयोग्य संबंध थतो नथी, एम भगवाने कह्युं छे. तेथी औदारिक शरीर अविनाशी कह्युं छे एम नथी, स्वभावे करी ते विपरिणाम पामी, अथवा उपार्जित करेला एवां ते जीवोनां पूर्वकर्म परिणाम पामी, औदारिक शरीरनो नाश करे छे. कइ ते शरीर बीजाथी ज नाश पमाडयुं होय तो ज पामे एवो पण नियम नथी.

वैराग्य, उपशमनुं बळ वधे ते प्रकारनो सत्संग, सत्शास्त्रनो परिचय करवो ए, जीवने परम हितकारी छे. बीजो परिचय जेम बने तेम निवर्तवायोग्य छे.

अने हालमां व्यापारसंबंधी प्रयोजन रहे छे तेथी, सरतमां थोडा वखत माटे पण नीकळी शकावुं दुर्लभ छे, कारण के प्रसंग एवो छे के, जेमां मारा विद्यमानपणानी अवश्य, प्रसंगना लोको गणे छे. तेमनुं मन न दुभाइ शके, अथवा तेमना कामने अत्रेथी मारा दूर थवाथी कोइ बळवान हानि न थइ शके एवो व्यवसाय थाय, तो तेम करी थोडो वखत आ प्रवृत्तिथी अवकाश लेवानुं चित्त छे, तथापि तमारी तरफ आववाथी लोकोना परिचयमां जरूर करी आव वानुं थाय, ए संभवित होवाथी, ते तरफ आववानुं चित्त थवुं मुश्केल छे. लोकोना परिचयमां आवा प्रसंग रह्या छतां, धर्मप्रसंगे आववुं थाय ते, विशेष अंदेशायोग्य जाणी, जेम बने तेम ते परिचयथी-धर्मप्रसंगने नाम-दूर रहेवानुं चित्त विशेषपणे रह्या करे छे. वैराग्य, उपशमनुं बळ वधे, ते प्रकारनो सत्संग-सत्शास्त्रनो परिचय करवो ए, जीवने परम हितकारी छे. बीजो परिचय जेम बने तेम निवर्तनयोग्य छे.

मोहमयी सं० १९५०, अषाड सुद १५, भोम — आ० स्व० प्रणाम

५१६

ॐ

'योगवासिष्ठादि' ग्रंथो वांचवा-विचारवामां बीजी अड्चण नथी. अम आगळ लख्युं हतुं के, उपदेशग्रंथ सारो एवा ग्रंथ विचारवाथी जीवने गुण प्रगटे छे. पर्युंकरी तेवा ग्रंथो वैराग्य

अने उपशमने अर्थे छे. 'सिद्धांतज्ञान' सत्पुरुषथी जाणवायोग्य जाणीने जीवमां सरळता, निरहंतादि गुणो उद्भव थवाने अर्थे 'योगवासिष्ठ', 'उत्तराध्ययन', 'सूत्रकृतांगादि' विचारवामां अडचण नथी; एटली स्मृति राखजो.

वेदांत अने जिन सिद्धांत ए बेमां केटलाक प्रकारे भेद छेः

वेदांत एक ब्रह्मस्वरूपे सर्व स्थिति छे एम कहे छे. जिनागममां तेथी बीजो प्रकार कह्यो छे. 'समयसार' वांचतां पण केटलाक जीवोने एक ब्रह्मनी मान्यतारूपनो सिद्धांत थई जाय छे. सिद्धांतनो विचार घणा सत्संगथी तथा वैराग्य अने उपशमनुं बळ विशेषपणे वध्या पछी कर्त्तव्य छे. जो एम नथी करवामां आवतुं, तो जीव बीजा प्रकारमां चडी जई, वैराग्य अने उपशमथी हीन थाय छे. 'एक ब्रह्मस्वरूप' विचारवामां अडचण नथी; अथवा 'अनेक आत्मा' विचारवामां अडचण नथी. अने तमने अथवा कोइ मुमुक्षुने पोताना स्वरूपनुं जणावुं ए मुख्य कर्त्तव्य छे, पण ते जाणवानां साधन शम, संतोष, विचार अने सत्संग छे. ते साधन सिद्ध थये, वैराग्य, उपशम वर्द्धमानपरिणामी थये, 'एक आत्मा छे,' के 'अनेक आत्मा छे,' ए आदि प्रकारे स्वरूप विचारवायोग्य छे. ए ज विनंती.

मोहमयी, श्रावण शुद ११, रवि, १९५०. आ० स्व० प्रणाम.

३१७.

निःसारपणु अत्यंतपणे जाण्या छतां व्यवसायनो प्रसंग आत्मावीर्यने कंइ पण मंदतानो हेतु थाय छे, ते छतां ते व्यवसाय करीए छैये; आत्माथी खमवा योग्य नही ते खमीए छैये. ए ज विनंति.

१९५० ना श्रावण शुद १४, मुंबई. आ० प्र०

३१८.

जेम आत्मबळ अप्रमादी थाय तेम सत्संग, सद्वांचननो प्रसंग नित्यप्रत्ये करवायोग्य छे. तेने विषे प्रमाद कर्त्तव्य नथी.—अवश्य एम कर्त्तव्य नथी.

सं० १९५०, श्रावण शुद १४, बुधे, मुंबई. आ० स्व० प्रणाम.

३१९.[1]

पाणी स्वभावे शीतळ छतां कोइ वासणमां नांखी नीचे अग्नि सळगतो राख्यो होय, तो तेनी निरीच्छा होय छतां ते पाणी उष्णपणु भजे छे; तेवो आ व्यवसाय, समाधिए शीतळ एवा पुरुषप्रत्ये उष्णपणानो हेतु थाय छे; ए वात अमने तो स्पष्ट लागे छे. वर्द्धमानस्वामीए गृहावासमां पण—

---

१. आ पत्र अनुक्रमे त्रण पत्ताथी लखायो छे—संशोधक.

आ सर्व व्यवसाय असार छे, कर्त्तव्यरूप नथी, एम जाण्यु हतु, तेम छता ते गृहावासने त्यागी मुनिचर्या ग्रहण करी हती ते मुनिपणामा पण आत्मबळे समर्थ छता ते बळ करता पण अत्यत वधता बळनी जरूर छे एम जाणी, मौनपणु अने अनिद्रापणु साडाबार वर्ष लगभग भज्यु छे, के जेथी व्यवसायरूप अग्नि तो प्राये थइ शके नहीं जे वर्द्धमानस्वामी गृहावासमा छता अभोगी जेवा हता, अव्यवसायी जेवा हता, निस्पृह हता, अने सहज स्वभावे मुनि जेवा हता, आत्माकार परिणामी हता, ते वर्द्धमानस्वामी पण सर्व व्यवसायमा असारपणु जाणीने–निरस जाणीने–दूर प्रवर्त्या ते व्यवसाय, बीजा जीवे करी कया प्रकारथी समाधि राखवी विचारी छे ते,

विचारवा योग्य छे, ते विचारीने फरी फरी ते चर्या कार्य कार्ये, प्रवर्त्तने प्रवर्त्तने, स्मृतिमा लावी, व्यवसायना प्रसगमा वर्तनी पूर्वी रुचि विलय करवायोग्य छे जो एम न करवामा आवे, तो एम घणुकरीने लागे छे के, हजु आ जीवनी यथायोग्य जिज्ञासा मुमुक्षुपन्ने विषे थई नथी, अथवा तो आ जीव लोकसज्ञाए मात्र कल्याण थाय एवी भावना करवा इच्छे छे, पण कल्याण करवानी तेने जिज्ञासा घटती नथी, कारण के बेय जीवना सरखा परिणाम होय अने एक वधाय, बीजाने अवधता थाय एम त्रिकाळमां बनवायोग्य नथी

मुबई, श्रावण वद १, १९५०

३२०

'योगवासिष्ठ,' जीवमा जेम त्याग, वैराग्य अने उपशम गुण प्रगटे–उदय पामे–ते प्रकारे लक्षमा राखवाना खबर लख्या ते पत्र प्राप्त थयु छे

ए गुणो ज्यासुधी जीवने विषे स्थिरता पामशे नहीं, त्यासुधी आत्मस्वरूपनो विचार जीवथी यथार्थपणे थवो कठण छे 'आत्मा रूपी छे?,' 'अरूपी छे?' ए आदि विकल्प ते प्रथममा जे जे विचाराय छे ते, कल्पनाजेवा छे जीव कइक पण गुण पामीने जो शीतळ थाय, तो पछी तेने विशेष विचार कर्तव्य छे आत्मदर्शनादि प्रसंग तीव्र मुमुक्षुपणु उत्पन्न थया पहेला घणु करीने कल्पितपणे समजाय छे, जेथी हाल तेसंबधी प्रश्न शमाववायोग्य छे ए ज विनती

स० १९५०, श्रावण वद ९, मुबई

३२१

प्रसगना चारे बाजुना प्रारब्धवशात् दबाणथी केटलाक व्यवसायी कार्य थइ आवे छे, पण चित्तपरिणाम साधारण प्रसगमा प्रवृत्ति करता विशेष सकोचायला रह्या करता होवाथी आ प्रकारना पत्रादि लखवा वगेरेनु बनी शकतु नथी, जेथी वधारे नथी लखायु ते माटे, बने क्षमा आपवायोग्य छो

१९५० ना श्रावण वद ९, शनि

३२२.*[1]

जे कारण विषे लख्युं हतुं, ते कारणना विचारमां हजु चित्त छे, अने ते विचार हजी-सुधी चित्तसमाधानरूप एटले पुरो, थई शक्यो न होवाथी तमने पत्र लखवानुं थयुं नथी. वळी कोइ प्रमाददोष जेवो कोइ प्रसंगदोष वर्ते छे, के जेने लीधे कंइ पण परमार्थवात लखवा संबंधमां चित्त मुंझाई, लखतां साव अटकवुं थाय छे. तेम ज जे कार्यप्रवृत्ति छे. ते कार्यप्रवृत्तिमां अने अपरमार्थप्रसंगमां उदासीन बळ यथायोग्य जाणे माराथी थतुं नथी, एम लागी आवी पोताना दोषविचारमां पडी जई, पत्र लखवुं अटकी जाय छे, अने घणुकरी. उपर जे विचारनुं समाधान थयुं नथी एम लख्युं छे, ते ते ज कारण छे.

जो कोइ पण प्रकारे बने तो आ त्रासरूप संसारमां वधतो व्यवसाय न करवो; सत्संग करवो योग्य छे. मने एम लागे छे के, जीवने मूळपणे जोतां जो मुमुक्षुता आवी होय, तो नित्यप्रत्ये तेनुं संसारबळ घट्या करे; संसारमां धनादि संपत्ति घटे, के नहीं, ते अनियत छे, पण संसारप्रत्येनी जीवनी जे भावना, ते मोळी पड्या करे;—अनुक्रमे नाश पामवायोग्य थाय. आ काळमां ए, वात घणुंकरी जोवामां आवती नथी. कोइ जुदा स्वरूपमां मुमुक्षु, अने जुदा स्वरूपमां मुनि वगेरे जोइ, विचार थाय छे के, आवा संगे करी जीवनी ऊर्ध्वदशा थवी घटे नहीं; पण अधमदशा थवी घटे. वळी सत्संगनो कंइ प्रसंग थयो छे, एवा जीवनी व्यवस्था पण काळदोषथी पलटतां वार नथी लागती.

एवुं प्रगट जोई चित्तमां खेद थाय छे; अने मारा चित्तनी व्यवस्था जोतां मने पण एम थाय छे के, मने कोइ प्रकारे आ व्यवसाय घटतो नथी;—अवश्य घटतो नथी. जरूर—अत्यंत जरूर—आ जीवनो कोइ प्रमाद छे; नहींतो प्रगट जाण्युं छे एवुं जे झेर, ते पीवाने विषे जीवनी प्रवृत्ति केम होय? अथवा एम नहींतो उदासीन प्रवृत्ति होय, तोपण ते प्रवृत्तिए हवे जो कोइ प्रकारे पण परिसमाप्तपणु भजे एम थवायोग्य छे; नहींतो जरूर, जीवनो कोइ पण प्रकारे दोष छे.

वधारे लखवानुं थई शकतुं नथी; एटले चित्तमां खेद थाय छे; नहींतो प्रगटपणे कोइ मुमुक्षुने आ जीवना दोष पण जेटला बने तेटला प्रकारे विदित करी, जीवनो तेटलो तो खेद टाळवो, अने ते विदित—दोषनी परिसमाप्ति माटे तेनो संगरूप उपकार इच्छवो. वारंवार, मने मारा दोष माटे एम लागे छे; के जे दोषनुं बळ परमार्थथी जोतां मे कह्युं छे; पण बीजा आधुनिक जीवोना दोष आगळ मारा दोषनुं अत्यत अल्पपणु लागे छे;—जो के एम मानवानी कंइ बुद्धि नथी, तथापि स्वभावे एम कंइ लागे छे; छतां कोइ विशेष अपराधीनी पेठे ज्यांसुधी अमे आ व्यवहार करीए छीए त्यांसुधी, अमारा आत्मामां लाग्या करीशुं. तमने अने तमारा संगमां वर्तता कोइ पण मुमुक्षुने कंइ पण विचारवाजोग, जरूर, आ वात लागे छे.

१९५०.

---

१. आ पत्र अनुक्रमे चार पत्ताथी लखायो छे—संशोधक.

३२३ *

मननो, वचननो तथा कायानो व्यवसाय, धारीए ते करतां घणा विशेष वर्त्या करे छे, अने ए ज कारणथी तमने पत्रादि लखवानु बनी शक्तु नथी व्यवसायनु न्हानापणु इच्छवामा आवतु नथी, तथापि प्राप्त थया करे छे, अने एम जणाय छे के, केटलाक प्रकारे ते व्यवसाय वेदवायोग्य छे, के जेना वेदनथी, फरी तेनो उत्पत्तियोग मटशे,–निवृत्त थशे, कदापि बलवान पणे तेनो निरोध करवामा आवे, तोपण ते निरोधरूप क्लेशने लीधे, आत्मा आत्मापणे विस्मा परिणाम जेवो परिणमी शके नहीं, एम लागे छे, माटे ते व्यवसायनी जे प्रकारे अनिच्छापणे प्राप्ति थाय ते वेदवी, ए कोइ प्रकारे विशेष सम्यक् लागे छे

कोइ प्रगट कारणने अवलंबी–विचारी–परोक्ष चाल्या आवता सर्वज्ञ पुरुषने मात्र सम्यक्दृष्टि पणे पण ओळखाय, तो तेनु महत् फळ छे, अने तेम न होय, तो सर्वज्ञने सर्वज्ञ कहेवानु कइ आत्मासबधी फळ नथी, एम अनुभवमा आवे छे प्रत्यक्ष सर्वज्ञ पुरुषने पण कोइ कारणे–विचारे–अवलबने, सम्यक्दृष्टिस्वरूपपणे पण न जाण्या होय, तो तेनु आत्मप्रत्ययी फळ नथी, परमार्थथी तेनी सेवा, असेवाथी जीवने कइ जाति–( )–भेद थतो नथी, माटे ते कइ सफळकारणरूपे ज्ञानीपुरुषोए स्वीकारी नथी, एम जणाय छे

घणा प्रत्यक्ष वर्त्तमानोपरथी एम प्रगट जणाय छे के, आ काळ ते विषम, के दुषम काळ छे, अथवा कळियुग छे काळचक्रना परावर्त्तनमा अनतवार दुषमकाळ पूर्वे आवी गया छे, तथापि आवो दुषमकाळ कोइक ज वखत आवे छे श्वेताम्बर–सप्रदायमा एवी परपरागत वात चाली आवे छे के, 'असयती–पूजा' नामे आश्चर्यवाळो 'हुड'–धीट–एवो आ पचमकाळ अनत काळे आश्चर्यस्वरूपे तीर्थंकरादिके गण्यो छे, ए वात अमने बहुकरी अनुभवमा आवे छे,–साक्षात् एम जाणे भासे छे

काळ एवो छे क्षेत्र घणुकरी अनार्य जेवु छे त्या, स्थिति छे प्रसग, द्रव्यकाळादि कारणथी सरळ छता, लोकसज्ञापणे गणवा घटे छे मात्र, द्रव्य, क्षेत्र अने काळना आलबनविना निराधारपणे जेम आत्मापणु भजाय तेम भजे छे बीजो शो उपाय ?

३२४ *

शास्त्रवार्त्तांना प्रसगमा उपकारी एवा केटलाक प्रश्नो तमने थाय छे ते, तमे अमने लखी जणावो छो, अने तेना समाधाननी तमारी इच्छा विशेष रहे छे तेथी, कोइ पण प्रकारे जो तमने ते प्रश्नोना समाधान लखाय तो सारु, एम चित्तमा रह्या करता छता, उपयोगथी तेम थातु नथी पत्र लखवामा चित्तनी स्थिरता घणी ज ओछी रहे छे, अथवा चित्त ते कार्यमा अल्पमात्र छायाजेवो प्रवेश करी शके छे, जेथी तमने विशेष विगतथी पत्र लखवानु थई आवतु नथी एक एक कागळ लखतां दश दश, पांच पाच वखत बने चारचार लीटी कू

ते कागळ अधुरा मूकवानुं चित्तनी स्थितिने लीधे बने छे. क्रियाने विषे रुचि नहीं, तेम प्रारब्धवळ पण ते क्रियामां हाल विशेष उदयमान नहीं होवाथी तमने तेम ज बीजा मुमुक्षुओने विशेषपणे कंइ ज्ञानचर्चा लखी शकाती नथी. चित्तमां ए विषे खेद रहे छे, तथापि तेने हाल तो उपशम करवानुं ज चित्त रहे छे; एवी ज कोइ आत्मदशानी स्थिति हाल वर्त्ते छे. घणुंकरीने जाणीने करवामां आवतुं नथी, अर्थात् प्रमादादि दोषे करी ते क्रिया नथी बनती;—एम जणातुं नथी.

जे सुखरससंबंधी ज्ञान विषे 'समयसार ग्रंथ'ना कवितादिमां तमे अर्थ धारो छो ते, तेम ज छे; एम सर्वत्र छे, एम कहेवा योग्य नथी. बनारसीदासे 'समयसार ग्रंथ' हिंदीभाषामां करतां केटलांक कवित्त, सवैया वगेरेमां तेना जेवी ज वात कही छे; अने ते कोइ रीते 'बीज ज्ञान' ने लगती जणाय छे, तथापि क्यांक क्यांक तेवा शब्दो उपमापणे पण आवे छे. 'समयसार', बनारसीदासे कर्यो छे तेमां, ते शब्दो ज्यां ज्यां आव्या छे, त्यां त्यां सर्व स्थळे उपमापणे छे एम, जणातुं नथी; पण केटलेक स्थळे वस्तुपणे कह्युं छे एम, लागे छे. जोके ए वात कंइक आगळ गये मळती आवी शके एम छे, एटले तमे जे 'बीज ज्ञान'मां कारण गणो छो तेथी कंइक आगळ वधती वात, अथवा ते वात विशेष ज्ञाने तेमां अंगीकार करी जणाय छे.

बनारसीदासने कंइ तेवो योग बन्यो होय एम 'समयसार ग्रंथ'नी रचनापरथी जणाय छे. 'मूळ समयसार'मां एटली बधी स्पष्टवार्त्ता 'बीज ज्ञान' विषे कही नथी जणाती, अने बनारसीदासे तो घणे ठेकाणे वस्तुपणे अने उपमापणे ते वात कही छे. जे उपरथी एम जणाय छे के, बनारसीदासे साथे पोताना आत्माना विषे जे कंइ अनुभव थयो छे, तेनो पण कोइ ते प्रकारे प्रकाश कर्यो छे, के कोइ विचक्षण जीवना अनुभवने ते वात आधारभूत थाय,—विशेष स्थिर करनार थाय.

एम पण लागे छे के, बनारसीदासे लक्षणादि भेदथी 'जीव'नो विशेष निर्धार कर्यो हतो, अने ते ते लक्षणादिनुं सतत् मनन थया कर्याथी आत्मस्वरूप कंइक तीक्ष्णपणे तेमने अनुभवमां आव्युं छे; अने अव्यक्तपणे आत्मद्रव्यनो पण तेमने लक्ष थयो छे. अने ते 'अव्यक्त लक्ष'थी ते 'बीजज्ञान' तेमणे गायुं छे. 'अव्यक्त लक्ष'नो अर्थ अत्रे एवो छे के, चित्तवृत्ति आत्मविचारमां विशेषपणे लागी रहेवाथी परिणामनी निर्मळ धारा बनारसीदासने ज अंशे प्रगटी छे ते निर्मळधाराने लीधे, पोताने द्रव्य आ ज छे एम जो के स्पष्ट जाणवामां नथी तोपण अस्पष्टपणे एटले स्वाभाविकपणे पण तेमना आत्मामां ते छाया भास्यमान थई छे, अने जेने लीधे ए वात तेमना मुखथी नीकळी शकी छे; अने सहज आगळ वधतां ते वात तेमने सात्र स्पष्ट थई जाय एवी दशा ते ग्रंथ करतां तेमनी प्राये रही छे.

श्री·······ना अंतरमा जे खेद रहे छे ते, कोइ रीते योग्य छे. अने ते खेद घणुंकरी तमने पण रहे छे, ते जाणवामां छे. तेम ज बीजा पण केटलाक मुमुक्षु जीवोने ए प्रकारनो खेद रहे छे; ए रीते जाणवामां छतां अने तम सौनो ए खेद दूर कराय तो सारुं एम मनमां रहेतां छतां, प्रारब्ध वेदीए छैये. वळी अमारा चित्तमां ए विषे अत्यंत बळवान खेद छे;—जे खेद एक

दिवसप्रत्ये घणा घणा प्रसंगे स्फुर्या करे छे, अने तेने उपशमाववानु करवु पडे छे, अने घणु करी तम वगेरेने पण अमे विशेषपणे ते खेदविषे लख्यु नथी, के जणाव्यु नथी, पण हाल श्री ए जणाववाथी, प्रसंगथी जणाववानु थयु छे तमने अने ने जे खेद रहे छे तेथी, ते प्रकारविषे अमने, असंख्यात गुण विशेष खेद रहेतो हशे एम लागे छे, कारण के जे जे प्रसंगे यथा प्रदेश शिथिलजेवा थई जाय छे, अने जीवनो 'नित्य स्वभाव' होवाथी जीव आवो खेद राखता छता जीवे छे, एवा प्रकारना खेदसुधी प्राप्त थाय छे वळी परिणामातर थई थोडा अवकाशे पण, तेनी ते वात, प्रदेशे प्रदेशे स्फुरी नीकळे छे, अने तेवीने तेवी दशा थइ आवे छे, तथापि आत्मापर अत्यत दृष्टि करी, ते प्रकारने हाल तो उपशमाववोज घटे छे एम जाणी, उपशमाववामा आवे छे

श्री ना के तमारा चित्तमा एम आववु होय के, साधारण कारणोने लीधे अमे ए प्रकारनी प्रवृत्ति करता नथी ते, योग्य नथी ए प्रकारे जो रहेतुं होय, तो घणुकरी तेम नथी एम, अमने लागे छे नित्यप्रत्ये ते वातनो विचार करवा छता हजु बळवान कारणोनो ते प्रत्ये सबध छे एम जाणी, जे प्रकारनी तमारी इच्छा प्रभावना हेतुमा छे, ते हेतुने ढीलमा नाखवानु थाय छे, अने तेने अवरोधक एवा कारणोने क्षीण थवा देवामा कइ पण आत्मवीर्य परिणाम पामी स्थितिमा वर्ते छे तमारी इच्छा प्रमाणे हाल जे प्रवर्तातु नथी, ते विषे जे बळवान कारणो अवरोधक छे ते, तमने विशेषपणे जणाववानु चित्त थतु नथी, केमके हजु ते विशेषपणे जणाववामा अवकाश जवा देवो योग्य छे

जे बळवान कारणो प्रभावना हेतुने अवरोधक छे तेमा, अमारो कइ पण बुद्धिपूर्वक प्रमाद होय एम, कोइ रीते संभवतु नथी, तेमज अव्यक्तपणे एटले नहीं जाणवामा छता सहेजे थया करतो होय एवो, प्रमाद होय एम पण जणातु नथी, तथापि कोइ अशे ते प्रमाद समवमा लेखता पण तेथी अवरोधकपणु होय एम लागी शके एम नथी, कारण के आत्मानी निश्चयवृत्ति तेथी असमुख छे

लोकोमा ते प्रवृत्ति करता मानभग थवानो प्रसग आवे, तो ते मानभग पण सहन न थइ शके एम होवाथी प्रभावना हेतुनी उपेक्षा करवामा आवती होय एम पण लागतु नथी, कारण के, ते मानामान विषे चित्त घणु उदासीन जेवु छे, अथवा ते प्रकारमा चित्तने विशेष उदासीन कर्युं होय, तो थई शके एम छे

शब्दादि विषयो प्रत्येनु कोइ बळवान कारण पण अवरोधक होय एम जणातु नथी केवळ ते विषयोनो क्षायक-भाव छे एम जोके कहेवा प्रसग नथी, तथापि तेमा विरसपणु बहुपणे भासी रह्यु छे उदयथी पण क्यारेक मदरुचि जन्मती होय तो ते पण विशेष अवस्था पाम्या प्रथम नाश पामे छे, अने ते मदरुचि वेदता पण आत्मा खेदमांज रहे छे, एटले ते रुचि अनाधार थती जती होवाथी बळवान कारणरूप नथी

बीजा केटलाक प्रभावक थया छे ते करतां, कोइ रीते विचारदशादिनुं बळवानपणु पण हशे. एम लागे छे के, तेवा प्रभावक पुरुष आजे जणाता नथी, अने मात्र उपदेशकपणे नामजेवी प्रभावनाए प्रवर्तता कोइ जोवामां, सांभळवामां आवे छे. तेमना विद्यमानपणाने लीधे अमने कोइ अवरोधकपणु होय एम पण जणातुं नथी.

अत्यारे तो आटलुं लखवानुं बन्युं छे. विशेष समागमप्रसंगे जणावीशुं. आ विषे तमे अने श्री.......... जो कंइ पण विशेष जणाववा इच्छता हो, तो खुशीथी जणावशो. वळी अमारां लखेलां कारणो साव बहानारूप छे एम, विचारवायोग्य नथी; एटलो लक्ष राखजो.

मुंबई, श्रावण वद ०)), गुरुवार, १९५०.

३२५.*

प्रभुभक्तिमां जेम बने तेम तत्पर रहेवुं. मोक्षनो ए धुरंधर मार्ग मने लाग्यो छे. गमे तो मनथी पण स्थिर थइने बेशी प्रभुभक्ति अवश्य करवी योग्य छे.

मननी स्थिरता थवानो मुख्य उपाय हमणा तो प्रभुभक्ति समजो. आगळ पण ते, अने तेवुं ज छे, तथापि स्थूळपणे एने लखी जणाववी वधारे योग्य लागे छे.

'उत्तराध्ययन सूत्र'मां बीजा इच्छित अध्ययन वांचशो. बत्रीसमांनी चोवीस गाथा, मोढा आगळनी, मनन करशो.

सम, संवेग, निर्वेद, आस्था अने अनुकंपा इत्यादिक सद्गुणोथी योग्यता मेळववी; अने तो कोइ वेळा महात्माना योगे धर्म मळी रहेशे. सत्संग, सत्शास्त्र, अने सद्व्रत ए, उत्तम साधन छे.

३२६.*

'सूयगडांग सूत्र'नो जोग होय, तो तेनुं बीजुं अध्ययन, तथा उदकपेढाळवाळुं अध्ययन वांचवानो परिचय राखजो. तेम ज 'उत्तराध्ययन'मां केटलांक वैराग्यादिक चरित्रवाळां अध्ययन वाचता रहेजो. अने प्रभातमां वहेला उठवानो परिचय राखजो. एकांतमां स्थिर बेसवानो परिचय राखजो. माया एटले 'जगत्-लोक'नुं जेमां वधारे वर्णन कर्युं छे, एवां पुस्तको वांचवा करतां जेमां सत्पुरुषनां चरित्रो अथवा वैराग्यकथा विशेष करीने रही छे, तेवां पुस्तकोनो भाव राखजो.

३२७.*

जे वडे वैराग्यनी वृद्धि थाय ते वांचन विशेष करीने राखवुं. मतमतांतरनो त्याग करवो; अने जेथी मतमतांतरनी वृद्धि थाय तेवुं वांचन लेवुं नहीं. असत्संगादिकमां रुची उत्पन्न थती मटवानो विचार वारंवार करवो योग्य छे.

३२८ *

श्री जिन आत्मपरिणामनी स्वस्थताने समाधि, अने आत्मपरिणामनी अस्वस्थताने असमाधि कहे छे ते, अनुभवज्ञाने जोता परम सत्य छे अस्वस्थ कार्यनी प्रवृत्ति करवी, अने आत्मपरिणाम स्वस्थ राखवां एवी विषम प्रवृत्ति श्री तीर्थंकर जेवा ज्ञानीथी बनवी कठण कही छे, तो पछी बीजा जीवने विषे ते वात संभवित करवी कठण होय एमा, आश्चर्य नथी कोइ पण परपदार्थने विषे इच्छानी प्रवृत्ति छे, अने कोइ पण परपदार्थना वियोगनी चिंता छे तेने, श्री जिन आर्त्तध्यान कहे छे;–तेमा अदेशो घटतो नथी

त्रण वर्षना उपाधियोगथी उत्पन्न थयो एवो विक्षेपभाव ते मटाडवानो विचार वर्ते छे दृढ वैराग्यवाननना चित्तने जे प्रवृत्ति बाध करी शके एवी छे, ते प्रवृत्ति अदृढ वैराग्यवान जीवने कल्याणसन्मुख थवा न दे एमा, आश्चर्य नथी जेटली संसारने विषे सारपरिणति मनाय तेटली आत्मज्ञाननी न्यूनता श्री तीर्थंकरे कही छे परिणाम जड होय एवो सिद्धांत नथी चेतनने चेतनपरिणाम होय अने अचेतनने अचेतन परिणाम होय, एवो जिने अनुभव कर्यो छे कोइ पण पदार्थ परिणाम के पर्यायविना होय नहीं, एम, श्री जिने कह्यु छे;–अने ते सत्य छे श्री जिने जे आत्म–अनुभव कर्यो छे, अने पदार्थना स्वरूपो साक्षात्कार करी जे निरूपण कर्युं छे ते, सर्व मुमुक्षु जीवे परम कल्याणने अर्थे निश्चयकरी विचारवायोग्य छे जिने कहेला सर्व पदार्थना भावो एक आत्मा प्रगट कराने अर्थे छे अने मोक्षमार्गमा प्रवृत्ति बेनी घटे छे एक आत्मज्ञानीनी अने एक आत्मज्ञानीना आश्रयवाननी, एम श्री जिने कह्यु छे

'आत्मा साभळवो, विचारवो, निदिध्यासवो, अनुभववो' एवी एक वेदनी श्रुति छे, अर्थात् जो एक ए ज प्रवृत्ति करवामा आवे, तो जीव तरी पार पामे एवु लागे छे बाकी तो मात्र कोइ श्री तीर्थंकर जेवा ज्ञानीविना सर्वने आ प्रवृत्ति करता कल्याणनो विचार करवो, अने निश्चय थवो, तथा आत्मस्वस्थता थवी दुर्लभ छे ए ज विनंति

३२९ [1]

जीवने ज्ञानीपुरुषनु ओळखाण थये, तथाप्रकारे अनंतानुबंधी क्रोध, मान, माया, लोभ मोळा पडवानो प्रकार वावायोग्य छे, के जेम बनी अनुक्रमे ते परिक्षीणपणाने पामे छे सत्पुरुषनु ओळखाण जेम जेम जीवने थाय छे, तेम तेम मताभिग्रह, दुराग्रहतादि भाव मोळा पडवा लागे छे, अने पोताना दोष जोवाभणी चित्त वळी आवे छे विकथादि भावमा निरसपणु लागे छे, के जुगुप्सा उत्पन्न थाय छे, जीवने अनित्यादि भावना चिंतववाप्रत्ये बळवीर्य स्फुरवा विषे जे प्रकारे ज्ञानीपुरुष समीपे साभळ्यु छे, तेथी पण विशेष बळवान परिणामथी ते पंचविषयादिने विषे अनित्यादि भाव दृढ करे छे, अर्थात् सत्पुरुष मळ्ये, आ सत्पुरुष छे

[1] आ पत्र अनुक्रमे चार पत्ताथी लखायो छे—संशोधक

एटलुं जाणी, सत्पुरुषने जाण्या प्रथम जेम आत्मा पंचविषयादिने विषे रक्त हतो तेम, रक्त, त्यार पछी, नथी रहेतो; अने अनुक्रमे ते रक्तभाव मोळो पडे एवा वैराग्यमां जीव आवे छे; अथवा सत्पुरुषनो योग थया पछी आत्मज्ञान कांइ दुर्लभ नथी; तथापि सत्पुरुषने विषे, तेना वचनने विषे, ते वचनना आशयने विषे, प्रीति–भक्ति थाय नहीं त्यांसुधी, आत्मविचार पण जीवमां उदय आववा-योग्य नथी; अने सत्पुरुषनो जीवने योग थयो छे, एवुं खरेखरुं ते जीवने भास्युं छे एम पण कहेवुं कठण छे. जीवने सत्पुरुषनो योग थये तो एवी भावना थाय के, अत्यारसुधी जे मारां प्रयत्नो कल्याणने अर्थे हतां ते, सौ निष्फळ हतां;–लक्षवगरना वाणनी पेठे हतां, पण हवे सत्पुरुषनो अपूर्व योग थयो छे, तो मारां सर्व साधन सफळ थवानो हेतु छे. लोकप्रसंगमां रहीने जे निष्फळ–निर्लक्ष–साधन कर्यां ते प्रकारे, हवे सत्पुरुषने योगे न करतां, जरूर अंतरात्मामां विचारीने, दृढ परिणाम राखीने जीवे आ योगने, वचनने विषे जागृत थवुं योग्य छे–जागृत रहेवुं योग्य छे; अने ते ते प्रकारे भावी, जीवने दृढ करवो, के जेथी तेने प्राप्त–जोग अफळ न जाय, अने सर्व प्रकारे ए ज वळ आत्मामां वर्द्धमान करवुं के, आ योगथी जीवने अपूर्व फळ थवा योग्य छे तेमां, अंतराय करनार 'हुं जाणुं छुं' ए मारुं अभिमान छे. कुळ–धर्मने, अने करता आव्या छीए ते क्रियाने, केम त्यागी शकाय एवो लोकभय, सत्पुरुषनी भक्ति आदिने विषे पण लौकिक भाव, अने कदापि कोइ पचंविषयाकार एवां कर्म ज्ञानीने उदयमां देखी तेवा भावनुं पोते आराधवापणु, ए आदि प्रकार छे ते ज, अनंतानुवंधी क्रोध, मान, माया, लोभ छे. ए प्रकार विशेषपणे समजवायोग्य छे, तथापि अत्यारे जेटलुं लखवानुं वन्युं तेटलुं लख्युं छे. उपशम, क्षयोपशम, अने क्षायक सम्यक्त्वने माटे संक्षेपमां व्याख्या कही हती तेने अनुसरती ··· ·· ·ना स्मरणमां छे. ज्यां ज्यां आ जीव जन्म्यो छे, भवना प्रकार धारण कर्या छे, त्यां त्यां तथाप्रकारना अभिमानपणे वर्त्यो छे;–जे अभिमान निवृत्त कर्या विना ते ते देहनो अने देहना संवंधमां आवता पदार्थोनो आ जीवे त्याग कर्यो छे; एटले, हजुसुधी ते, ज्ञानविचारे करी, भाव गाळ्यो नथी, अने ते ते पूर्वसंज्ञाओ हजी एमनेएम आ जीवना अभिमानमां वर्त्ती आवे छे; ए ज एने लोक आखानी अधिकरणक्रियानो हेतु कह्यो छे. ए ज.

मुंबई, भाद्रपद शुद ३, १९५०.

३३०.

श्री·······ग्रामेस्थित सत्संगयोग्य प्रत्ये श्री मोहमयीपुरीथी ० ० ० ० ० ना आत्म-स्वरूपस्मृतिपूर्वक यथायोग्य प्राप्त थाय. अत्रे समाधि छे. तमारो लखेलो कागळ १ आजे मळ्यो छे. तमारा विद्यमानपणामां प्रभावना हेतुनी तमने जे विशेष जिज्ञासा छे, अने ते हेतु उत्पन्न थाय, तो तमारे विषे जे असीम हर्ष उत्पन्न थवायोग्य छे ते विशेष जिज्ञासा, अने असीम हर्षसंवंधीनी तमारी चित्तवृत्ति अमने समजवामां छे. अनेक जीवोनी अज्ञानदशा जोइ,

वळी ते जीवो कल्याण करीए छीए, अथवा आपणु कल्याण थशे, एवी भावनाए, के इच्छाए अज्ञानमार्ग पामता जोइ, ते माटे अत्यत करुणा छूटे छे, अने कोइ पण प्रकारे आ मटाडवा योग्य छे एम, थइ आवे छे, अथवा तेवो भाव चित्तमा एमने एम रह्या करे छे, तथापि ते थवायोग्य हशे ते प्रकारे थशे, अने जे समयपर ते प्रकार होवायोग्य हशे ते समये थशे, एवो पण प्रकार चित्तमा रहे छे, केमके ते करुणाभाव चितवता चिंतवता आत्मा बाह्य–माहात्म्यने भजे एम थवा देवु योग्य नथी, अने हजु कइक तेवो भय राखवो योग्य लागे छे वेय प्रकारने हाल तो घणुकरी नित्य विचारवामा आवे छे, तथापि बहु समीपमा तेनु परिणाम आववानो समय जणातो नहीं होवाथी, ववतासुधी तमने लख्यु, के कह्यु नथी तमारी इच्छा थवाथी वर्त्तमान जे स्थिति छे ते, ए सबधमा सक्षेपे लखी छे, अने तेथी तमने कोइ पण प्रकारे उदास थवु घटतु नथी, केमके अमने वर्त्तमानमा तेवो उदय नथी, पण अमारा आत्मपरिणाम ते उदयने अल्पकालमा मटाडवा भणी छे, एटले ते उदयनी काळस्थिति कोइ पण प्रकारे, बधारे बळवानपणे वेदवाथी घटती होय, तो ते घटाडवा विषे वर्त्ते छे बाह्य–महात्म्यनी इच्छा आत्माने घणा वखत थया नहींजेवी ज थई गई छे, एटले बुद्धि बाह्य–माहात्म्य घणुकरी इच्छती जणाती नथी, एम छे, तथापि बाह्य–महात्म्यथी जीव सहेज पण परिणामभेद न ज पामे एवा स्वास्थ्यमा कइक न्यूनता कहेवी घटे छे, अने तेथी जे कइ भय रहे छे ते, रहे छे, जे भयथी तरतमा मुक्तपणु थशे एम, जणाय छे

सोनाना घाट जूदा जूदा छे, पण ते घाटनो जो टाळ पाडवामा आवे, तो ते बधा घाट मटी जई, एक सोनु ज अवशेष रहे छे, अर्थात् सो घाट जूदा जूदा द्रव्यपणानो त्याग करी दे छे, अने सौ घाटनी जातिनु सजातियपणु होवाथी मात्र एक सोनारूप द्रव्यपणाने पामे छे ए प्रमाणे दृष्टात लखी, आत्मानी मुक्ति, अने द्रव्यपणाना सिद्धात उपर प्रश्न कर्यु छे, ते स बधमा सक्षेपमा जणाववायोग्य आ प्रकार छे सोनु उपचारिक द्रव्य छे, एवो जिननो अभिप्राय छे, अने अनत परमाणुना समुदायपणे ते वर्त छे त्यारे, चक्षुगोचर थाय छे जूदा जूदा तेना जे घाट वनी शके छे ते, सर्व सयोगभावी छे, अने पाछा भेळा करी शकाय छे ते, ते ज कारणथी छे पण सोनानु मूळ स्वरूप जोइए तो अनत परमाणुसमुदाय छे जे प्रत्येक प्रत्येक परमाणुओ छे, ते सौ पोतपोताना स्वरूपमा ज रह्या छे कोइ पण परमाणु पोतानु स्वरूप तजी दइ, बीजा परमाणुपणे कोइ पण रीते परिणमवायोग्य नथी, मात्र तेओ एक जाति होवाथी अने तेने विषे स्पर्शगुण होवाथी ते स्पर्शना सम–विषमयोगे तेनु मळवु थइ शके छे, पण ते मळवु कइ एवु नथी के, जेमा कोइ पण परमाणुए पोतानु स्वरूप तज्यु होय, करोडो प्रकारे ते अनत परमाणुरूप सोनाना घाटोने एकरसपणे करो, तोपण सौ सौ परमाणु पोताना ज स्वरूपमा रहे छे पोताना द्रव्य, क्षेत्र, काळ, भाव त्यजता नथी, केमके तेवु बनवानो कोइ पण रीते अनुभव थई शक्तो नथी ते सोनाना अनत परमाणु प्रमाणे सिद्ध अनतनी अवगाहना

गणो तो अडचण नथी, पण तेथी कंइ कोइ पण जीवे कोइ पण बीजानी साथे केवळ एकत्वपणे भळीजवापणु कर्युं छे एम, छे ज नहीं. सौ निजभावमां स्थिति करीने ज वर्ती शके. जीवे जीवनी जाति एक होय तेथी कंइ एक जीव छते पोतापणु त्यागी बीजा जीवोना समुदायमां भळी स्वरूपनो त्याग करी दे एम बनाववानो शो हेतु छे? तेनां पोतानां द्रव्य, क्षेत्र, काळ, भाव, कर्मबंध अने मुक्तावस्था ए अनादिथी भिन्न छे, अने मुक्तावस्थामां पाछां ते द्रव्य, क्षेत्र, काळ, भावनो त्याग करे, तो पछी तेनुं पोतानुं स्वरूप शुं रह्युं? तेने शो अनुभव रह्यो? अने पोतानुं स्वरूप जवाथी तेनी कर्मथी मुक्ति थई, के पोताना स्वरूपथी मुक्ति थई, ए प्रकार विचारवायोग्य छे. ए आदि प्रकारे केवळ एकपणु जिने निषेध्युं छे. अत्यारे वखत नहीं होवाथी एटलुं लखी पत्र पुरूं करवुं पडे छे. ए ज विनंती.

सं० १९५०, भादरवा शुद ४, सोमे. आ० स्व० प्रणाम.

३३१.

आ आत्मभाव छे, अने आ अन्यभाव छे, एवुं बोधबीज आत्मानेविषे परिणमित थवाथी अन्यभावने विषे सहेजे उदासीनता उत्पन्न थाय छे, अने ते उदासीनता अनुक्रमे ते अन्यभावथी सर्वथा मुक्तपणु करे छे.

निज परभाव जेणे जाण्या छे, एवा ज्ञानीपुरुषने त्यारपछी परभावनां कार्योंनो जे कंइ प्रसग रहे छे, ते प्रसंगमां प्रवर्त्ततां प्रवर्त्ततां पण तेथी ते ज्ञानीनो संबंध छूट्या करे छे, पण तेमां हितबुद्धि थई प्रतिबंध थतो नथी. प्रतिबंध थतो नथी ए वात एकांत नथी, केमके ज्ञाननुं विशेष बळवानपणु ज्यां होय नहीं त्यां, परभावनो विशेष परिचय ते प्रतिबंधरूप थई आववो पण संभवे छे; अने तेटला माटे पण ज्ञानीपुरुषने पण श्री जिने निजज्ञानना परिचयी पुरुषार्थने वखाण्यो छे; तेने पण प्रमाद कर्त्तव्य नथी, अथवा परभावनो परिचय करवायोग्य नथी, केमके कोइ अंशे पण आत्मधाराने ते प्रतिबंधरूप कहेवायोग्य छे.

ज्ञानीने प्रमादबुद्धि संभवती नथी, एम जोके सामान्यपणे श्रीजिनादि महात्माओए कह्युं छे. तोपण ते पद चोथे गुणठाणेथी संभवित गण्युं नथी, आगळ जतां संभवित गण्युं छे; जेथी विचारवान जीवने तो अवश्य कर्त्तव्य छे के, जेम बने तेम परभावना परिचित कार्यथी दूर रहेवुं—निवृत्त थवुं. घणुंकरीने विचारवान जीवने तो ए ज बुद्धि रहे छे, तथापि कोइ प्रारब्धवशात् परभावनो परिचय बळवानपणे उदय होय त्या, निजपदबुद्धिमां स्थिर रहेवुं विकट छे एम गणी, नित्यनिवृत्तबुद्धिनी विशेष भावना करवी; एम मोटा पुरुषोए कह्युं छे.

अल्पकाळमां अव्याबाध स्थिति थवाने अर्थे तो अत्यंत पुरुषार्थ करी जीवे परपरिचयथी निवृत्तवुं ज घटे छे. हळवे हळवे निवृत्त थवाना कारणो उपर भार देवा करतां जे प्रकारे त्वराए निवृत्ति थाय ते विचार कर्त्तव्य छे, अने तेम करतां असातादि आपत्तियोग वेदवा पडता होय,

तो तेने वेदीने पण परपरिचयथी शीघ्रपणे दूर थवानो प्रकार करवो योग्य छे ए वात विस्मरण थवा देवायोग्य नथी ज्ञाननु बळवान तारतम्यपणु थये तो जीवने परपरिचयमा क्यापि आत्मबुद्धि थवी संभवती नथी, अने तेनी निवृत्ति थये पण ज्ञानबळे ते एकातपणे विहार करवायोग्य छे, पण तेथी जेनी ओछी दशा छे एवा जीवने तो अवश्य परपरिचयने छेदीने सत्सग कर्त्तव्य छे, के जे सत्सगथी सहेजे अव्याबाध स्थितिनो अनुभव थाय छे

ज्ञानीपुरुष, के जेने एकाते विचरता पण प्रतिबध समवतो नथी, ते पण सत्सगनी निरतर इच्छा राखे छे, केमके जीवने जो अव्याबाध समाधिनी इच्छा होय, तो सत्सग जेवो कोई सरल उपाय नथी आम होवाथी दिनदिनप्रत्ये, प्रसगेप्रसगे, घणीवार क्षणेक्षणे, सत्सग आराधवानी ज इच्छा वर्द्धमान थया करे छे ए ज विनती

स० १९५० ना भाद्रपद शुद १०, रविवार आ० स्व० प्रणाम

३३०

'योगवासिष्ठादि' जे जे रूडा पुरुषोना वचनो छे, ते सा अहवृत्तिनो प्रतिकार करवाप्रत्ये ज प्रवर्त छे जे जे प्रकारे पोतानी भ्राति कल्पाई छे, ते ते प्रकारे ते भ्राति समजी ते संबधी अभिमान निवृत्त करवु ए ज, सर्व तीर्थंकरादि महात्मानु कहेवु छे, अने ते ज वाक्य उपर जीवे विशेष करी स्थिर थवानु छे;-विशेष विचारवानु छे,-अने ते ज वाक्य अनुप्रेक्षायोग्य मुख्यपणे छे ते कार्यनी सिद्धिने अर्थे सर्व साधन कह्या छे अहतादि वधवाने माटे, बाह्यक्रिया, के मतना आग्रह माटे, संप्रदाय चलाववा माटे, के पूजाश्लाघादि पामवा अर्थ, कोई महापुरुषनो कई उपदेश छे नहीं, अने ते ज कार्य करवानी सर्वथा आज्ञा ज्ञानीपुरुषनी छे पोताने विषे उत्पन्न थयलो होय एवा महिमायोग्य गुणथी उत्कर्ष पामवु घटतु नथी, पण अल्प पण निज दोष जोईने फरी फरी पश्चात्तापमा पडवु घटे छे, अने विनाप्रमादे तेथी पाछु फरवु घटे छे, ए भलामण ज्ञानीपुरुषना वचनोमा सर्वत्र रही छे, अने ते भाव आववा माटे सत्सग, सद्गुरु अने सत्शास्त्रादि साधन कह्यां छे,-जे अनन्य निमित्त छे ते साधननी आराधना जीवने निज स्वरूप करवाना हेतुपणे ज छे, तथापि जीव जो त्या पण वचनाबुद्धिए प्रवर्त, तो कोई दिवस कल्याण थाय नहीं वचनाबुद्धि एटले सत्सग, सद्गुरु आदिने विषे खरा आत्मभावे माहात्म्यबुद्धि घटे ते माहात्म्यबुद्धि नहीं, अने पोताना आत्माने अज्ञानपणु ज वर्त्या करुं छे, माटे तेनी अल्पज्ञता-लघुता-विचारी अमाहात्म्यबुद्धि नहीं,-ते सत्सग सद्गुरु आदिने विषे आराधना नहीं पण वचनाबुद्धि छे, त्या पण जीव लघुता धारण न करे तो प्रत्यक्षपणे जीव भवपरिभ्रमणथी भय नथी पामतो एम ज विचारवायोग्य छे वधारे लख तो प्रथम जीवने जो आ थाय तो सव शास्त्रार्थ अने आत्मार्थ सहेजे सिद्ध थवा संभवे छे ए ज विज्ञापन

मुबई, भाद्रपद वद ५, गुरु, १९५०

३३३.

स्वप्नेय जेने संसारसुखनी इच्छा रही नथी, अने संपूर्ण निःसारभूत जेने संसारनुं स्वरूप भास्युं छे, एवा ज्ञानीपुरुष पण वारंवार आत्मावस्था संभाळी संभाळीने उदय होय ते प्रारब्ध वेदे छे, पण आत्मावस्थाने विषे प्रमाद थवा देता नथी. प्रमादना अवकाशयोगे ज्ञानीने पण अंशे व्यामोह थवानो संभव, जे संसारथी कह्यो छे, ते संसारमां साधारण जीवे रहीने, तेनो व्यवसाय लौकिकभावे करीने आत्महित इच्छवुं ए, नहीं बनवा जेवुं ज कार्य छे, केमके लौकिकभाव आडे आत्माने निवृत्ति ज्यां नथी आवती, त्यां हितविचारणा बीजी रीते थवी संभवती नथी. एकनी निवृत्ति, तो बीजानुं परिणाम थवुं संभवे छे. अहितहेतु एवो संसारसंबंधी प्रसंग, लौकिकभाव, लोकचेष्टा ए सौनी संभाळ जेम बने तेम जती करीने–तेने संक्षेपीने–आत्महितने अवकाश आपवो घटे छे. आत्महित माटे सत्संग जेवुं बळवान बीजुं निमित्त कोइ जणातुं नथी; छतां, ते सत्संग पण, जे जीव लौकिकभावथी अवकाश लेतो नथी तेने, प्राये निष्फळ जाय छे, अने सहेज सत्संग फळवान थयो होय तोपण जो विशेष विशेष लोकावेश रहेतो होय, तो ते फळ निर्मूळ थई जतां वार लागती नथी; अने स्त्रीपुत्र, आरंभपरिग्रहना प्रसंगमांथी जो निजबुद्धि छोडवानो प्रयास करवामां न आवे, तो सत्संग फळवान थवानो संभव शी रीते बने? जे प्रसंगमां महाज्ञानीपुरुषो संभाळीने चाले छे, तेमां, आ जीवे तो अत्यंत अत्यंत संभाळथी, संक्षेपीने चालवुं ए वात न ज भूलवाजेवी छे, एम निश्चय करी प्रसंगे प्रसंगे, कार्ये कार्ये, अने परिणामे परिणामे, तेनो लक्ष राखी तेथी मोकळुं थवाय तेम ज कर्या करवुं; ए श्री वर्द्धमानस्वामीना छद्मस्थमुनिचर्याने दृष्टांते अमे कह्युं हतुं.

मुंबई, सं० १९५० ना आशो शुद ११, बुधे.

३३४.

मनमां वारंवार विचारथी निश्चय थई रह्यो छे के, कोइ पण प्रकारे उपयोग फरी, अन्यभावमां पोतापणु थतुं नथी; अने अखंड आत्मध्यान रह्या करे छे एवी जे दशा, तेने विषे विकट उपाधिजोगनो उदय, ए आश्चर्यकारक छे. हालमां तो थोडा क्षणनी निवृत्ति मांड रहे छे, अने प्रवृत्ति करी शके एवी योग्यतावाळुं तो चित्त नथी, अने हाल तेवी प्रवृत्ति करवी ए कर्त्तव्य छे, तो उदासपणे तेम करीए छीए. मन क्यांय बाझतुं नथी, अने कांइ गमतुं नथी; तथापि हाल हरीच्छाआधिन छे.

निरूपम एवुं जे आत्मध्यान तीर्थंकरादिके कर्युं छे ए, परम आश्चर्यकारक छे. ते काळ पण आश्चर्यकारक हतो. वधारे शुं कहेवुं? "वननी मारी कोयल"ना कहेवत प्रमाणे आ काळमां, अने आ प्रवृत्तिमां अमे छीए.

३३५ *

अनेथी प्रसगे लखेला चार प्रश्नोना उत्तर लख्या ते, वाच्या छे प्रथमना बे प्रश्नना उत्तर संक्षेपमा छे, तथापि यथायोग्य छे त्रीजा प्रश्ननो उत्तर लख्यो ते, सामान्यपणे योग्य छे, तथापि विशेष सूक्ष्म आलोचनथी ते प्रश्ननो उत्तर लखवायोग्य छे ते त्रीजो प्रश्न आ प्रमाणे छे "गुणना समुदायथी जूदु एवु गुणीनु स्वरूप होवा योग्य छे के केम ?" अर्थात् "बधा गुणनो समुदाय ते ज गुण एटले द्रव्य ? के ते गुणना समुदायने आधारभूत एवु पण कइ द्रव्यनु बीजु होवापणु छे ?" तेना उत्तरमा एम लख्यु छे के, आत्मा गुणी छे, तेना गुण ज्ञान दर्शन वगेरे जूदा छे, एम गुणी अने गुणनी विविक्षा करी, तथापि त्या विशेष करवी घटे छे ज्ञानदर्शनादि गुणथी जूदु एवु बाकीनु आत्मापणु शु ? ते प्रश्न छे, माटे यथाशक्ति ते प्रश्ननी परिचर्या करवायोग्य छे चोथो प्रश्न "केवळज्ञान आ काळमा होवायोग्य छे के केम ?" तेनो उत्तर एम लख्यो के, प्रमाणथी जोता ते होवायोग्य छे ए उत्तर पण संक्षेपथी छे;—जे प्रत्ये घणो विचार करवो योग्य छे ए चोथा प्रश्ननो विशेष विचार थवाने अर्थे तेमां आटलु विशेष ग्रहण करशो के, जे प्रमाणे जैनागममा केवळज्ञान मान्यु छे, अथवा कह्यु छे, ते केवळज्ञाननु स्वरूप यथातथ्य कह्यु छे, एम भासमान थाय छे के केम ? अने तेवु केवळज्ञाननु स्वरूप होय एम भासमान थतु होय, तो ते स्वरूप आ काळमा पण प्रगटवायोग्य छे के केम ? किंवा जैनागम कहे छे, तेनो हेतु, कहेवानो, जूदो कइ छे ? अने केवळज्ञाननु स्वरूप बीजा कोइ प्रकारे होवायोग्य छे ? तथा समजवायोग्य छे ? आ वार्त्तापर यथाशक्ति अनुप्रेक्षा करवा योग्य छे, तेम ज त्रीजो प्रश्न छे, ते पण घणा प्रकारे विचारवायोग्य छे विशेष अनुप्रेक्षा करी, ए बन्ने प्रश्नना उत्तर लखवानु बने तो करशो प्रथमना बे प्रश्न छे, तेना उत्तर संक्षेपमा लख्या छे, ते विशेषताथी लखवानु बनी शके एम होय तो ते पण लखशो

तमे पांच प्रश्नो लख्या छे, तेमाना त्रण प्रश्नना उत्तर अत्रे संक्षेपमा लख्या छे

प्रथम प्रश्न "जातिस्मरणज्ञानवान पाछळनो भव केवी रीते देखे छे ?" तेनो उत्तर आ प्रमाणे विचारशो —

बाळपणे कोइ गाम, वस्तुआदि जोया होय, अने मोटपणे कोइ प्रसगे ते गामादिनु आत्मामां स्मरण थाय छे ते वखते, ते गामादिनु आत्मामा जे प्रकारे भान थाय छे, ते प्रकारे 'जाति स्मरणज्ञानवान'ने पूर्वभवनु भान थाय छे कदापि आ ठेकाणे एम प्रश्न थशे के, "पूर्वभवमां अनुभवेला एवा देहादिनु आ भवमा उपर कह्यु तेम भान थाय ए वात यथातथ्य मानीए, तोपण पूर्वभवमा अनुभवेला एवा देहादि, अथवा कोइ देवलोकादि निवासस्थान अनुभव्यां होय ते अनुभवनी स्मृति थइ छे, अने ते अनुभव यथातथ्य थयो छे ए, शा उपरथी समजाय ?" तो ए प्रश्ननु समाधान आ प्रमाणे छे—अमुक अमुक चेष्टा अने लिंग तथा परिणाम आदिथी पोताने तेनु स्पष्ट भान थाय छे, पण तेनी बीजा कोइ जीवने प्रतीति थवा माटे तो नियमितपणु

नथी. क्वचित् अमुक देशमां, अमुक गाम, अमुक घेर, पूर्वे देह धारण थयो होय अने तेनां चिन्हो बीजा जीवने जणाववाथी ते देशादिनुं अथवा तेना निशानादिनुं कंइ पण विद्यमानपणु होय, तो बीजा जीवने पण प्रतीतिनो हेतु थवो संभवे, अथवा 'जातिस्मृतिज्ञानवान' करतां जेनुं विशेषज्ञान छे ते, जाणे. तेम ज जेने 'जातिस्मृतिज्ञान' छे तेनी, प्रकृत्यादिने जाणतो एवो कोइ विचारवान पुरुष पण जाणे के, आ पुरुषने तेवा ज्ञाननो कंइ संभव छे, अथवा 'जातिस्मृति' होवी संभवे छे, अथवा जेने 'जातिस्मृतिज्ञान' छे, ते पुरुषना संबंधमां कोइ जीव पूर्वभवे आव्यो छे,–विशेषे करीने आव्यो छे, तेने ते संबंध जणावतां कंइ पण स्मृति थाय तो तेवा जीवने पण प्रतीति आवे.

बीजो प्रश्नः "जीव समये समये मरे छे ते, केवी रीते समजवुं ?" तेनो उत्तर आ प्रमाणे विचारशोः—

जेम आत्माने स्थूळ देहनो वियोग थाय छे तेने, मरण कहेवामां आवे छे, तेम स्थूळदेहना आयुष्यादि सूक्ष्मपर्यायनो पण, समये समये हानि परिणाम थवाथी, वियोग थई रह्यो छे, तेथी तेनुं समये समये मरण कहेवायोग्य छे. आ मरण ते व्यवहानयथी कहेवाय छे; निश्चयथी तो आत्माने स्वाभाविक एवा ज्ञानदर्शनादि गुणपर्यायनी, विभाव–परिणामना योगने लीधे, हानि थया करे छे, अने ते हानि आत्माना नित्यपणादि स्वरूपने पण ग्रही रहे छे; ते समये समये मरण छे.

त्रीजो प्रश्नः "केवळज्ञानदर्शनने विषे गया काळ अने आवता काळना पदार्थ, वर्त्तमान काळमां वर्त्तमानपणे देखाय छे तेम ज, देखाय के बीजी रीते ?" तेनो उत्तर आ प्रमाणे विचारशोः—

वर्त्तमानमां वर्त्तमानपदार्थ जेम देखाय छे, तेम गया काळना पदार्थ गया काळमां जे स्वरूपे हता ते स्वरूपे वर्त्तमानकाळमां देखाय छे; अने आवता काळमां ते पदार्थ जे स्वरूप पामशे ते स्वरूपपणे, वर्त्तमानकाळमां देखाय छे; भूतकाळे जे जे पर्याय पदार्थे भज्या छे, ते कारणो पण वर्त्तमानमां पदार्थने विषे रह्या छे, अने भविष्यकाळमां जे जे पर्याय भजशे, तेनी योग्यता वर्त्तमानमां पदार्थने विषे रही छे. ते कारण अने योग्यतानुं ज्ञान वर्त्तमानकाळमां पण केवळज्ञानीने विषे यथार्थ स्वरूपे होई शके. आ प्रश्नप्रत्ये घणा विचार जणाववा योग्य छे.

३३६.

ॐ नमः–श्री सत्पुरुषने नमस्कार.

आत्मार्थी, गुणग्राही, सत्संगयोग्य भाई श्री·······प्रत्ये, श्री डरबन.

श्री मुंबइथी ल. जीवन्मुक्तदशाइच्छक रायचंदना आत्मस्मृतिपूर्वक यथायोग्य पहोंचे. अत्र कुशळता छे. तमारुं लखेलुं एक पत्र मने पहोंच्युं छे. केटलांक कारणोथी तेनो उत्तर लखवामां ढील थई हती. पाछळथी तमे आ तरफ तरतमां आववाना छो एम जाणवामां आव्याथी पत्र लख्युं नहोतुं; पण हाल एम जाणवामां आव्युं के, हमणा लगभग एक वर्षसुधी स्थिति करवानुं त्यां

सनधीनु कारण छे, जेथी में आ पत्र लख्यु छे तमारा लखेला पत्रमां जे आत्मादि विषयपरत्वे प्रश्नो छे, अने जे प्रश्नोना उत्तर जाणवानी तमारा चित्तमा विशेष आतुरता छे, ते बन्ने प्रत्ये मारु अनुमोदन सहजे सहजे छे, पण जेवामा तमारु ते पत्र मने मळ्यु तेवामा तेना उत्तर लखी शकाय एवी, मारा चित्तनी स्थिति नहोती, अने घणुकरी तेम थवानु कारण पण ते प्रसगमा बाह्योपाधिप्रत्येनो वैराग्य विशेष परिणाम पाम्यो हतो ते हतु, अने तेम होवाथी ते पत्रना उत्तर लखवाजेवा कार्यमा पण प्रवृत्ति थइ शके तेवु नहोतु थोडो वखत जवा दइ, कइ तेवा वैराग्यमाथी पण अवकाश लई तमारा पत्रनो उत्तर लखीश एम, विचार्यु हतु, पण पाछळथी तेम पण बनवु अशक्य थयु तमारा पत्रनी पहोंच पण म लखी नहोती, अने आवा प्रकारे उत्तर लखी मोकलवा परत्वे ढील थई तेथी, मारा मनमा पण खेद थयो हतो, अने जेमानो अमुक भाग हजुसुधी वर्ते छे जे प्रसगमा विशेषकरीने खेद थयो, ते प्रसगमा एम साभळवामा आव्यु के, तमे तरतमा आ देशमा आववानी धारणा राखोछो, तेथी कइक चित्तमा एम आव्यु हतु के, तमने उत्तर लखवानी ढील थइ छे, ते पण तमारो समागम थवाथी सामी लाभकारक थशे, केमके लेखद्वारा केटलाक उत्तर समजाववा विकट हता, अने पत्र तरतमा तमने नहीं मळी शकवाथी तमारा चित्तमा जे आतुरपणु वर्द्धमान थयेलु ते, उत्तर तरत समजी शकवाने समागममा एक मारू कारण गणवायोग्य हतु हवे प्रारब्धोदये ज्यारे समागम थाय त्यारे कइ पण तेवी ज्ञान वार्त्ता थवानो प्रसग थाय, एवी आकाक्षा राखी, सक्षेपमा तमारा प्रश्नोना उत्तर लखु छु जे प्रश्नोना उत्तर विचारवाने निरतर तत्सबधी विचाररूप अभ्यासनी आवश्यकता छे ते उत्तर सक्षेपमां लखवानु थयु छे तेथी, केटलाक सदेहनी निवृत्ति वखते थवी कठण पडशे, तोपण मारा चित्तमा एम रहे छे के, मारा वचनप्रत्ये कइ पण विशेष विश्वास छे तेथी, तमने धीरज रही शकशे, अने प्रश्नोनु यथायोग्य समाधान थवाने अनुक्रमे कारणभूत थशे, एम मने लागे छे तमारा पत्रमा २७ प्रश्नो छे, तेना सक्षेपे नीचे उत्तर लखु छु

१ प्र०—"आत्मा शु छे? ते कइ करे छे? अने तेने कर्म नडे छे के नहि?"

उ०—(१) जेम घटपटादि जड वस्तुओ छे, तेम आत्मा ज्ञानस्वरूप वस्तु छे घटपटादि 'अनित्य' छे त्रिकाळ एकस्वरूपे स्थिति करी रही शके एवा नथी आत्मा एक स्वरूपे त्रिकाळ स्थिति करी शके एवो 'नित्य पदार्थ' छे जे पदार्थनी उत्पत्ति कोइ पण सयोगथी थइ शकी न होय, ते पदार्थ 'नित्य' होय छे आत्मा कोइ पण सयोगोथी बनी शके एम जणातु नथी, केमके जडना हजारोगमे सयोगो करीए, तोपण तेथी चेतननी उत्पत्ति नहीं थई शकवा योग्य छे जे धर्म पदार्थमा होय नहीं, तेवा घणा पदार्थो भेळा करवाथी पण तेमा जे धर्म नथी ते, उत्पन्न थई शके नहीं एवो, सौने अनुभव थई शके एम छे जे घटपटादि पदार्थो छे, तेने विषे ज्ञानस्वरूपता जोवामां आवती नथी तेवा पदार्थोना, परिणामातर करी, संयोग कर्या होय, अथवा थया होय, तोपण ते तेवी ज जातिना थाय, अर्थात् जडस्वरूप थाय, पण ज्ञानस्वरूप न थाय

तो पछी तेवा पदार्थना संयोगे आत्मा, के जेने ज्ञानीपुरुषो 'मुख्य ज्ञानस्वरूप लक्षणवाळो' कहे छे, ते तेवा घटपटादि (पृथ्वी, जळ, वायु, आकाश) पदार्थथी, उत्पन्न, कोइ रीते, थई शकवा योग्य नथी. 'ज्ञानस्वरूपपणु' ए आत्मानुं मुख्य लक्षण छे,–अने 'तेना अभाववाळुं' मुख्य लक्षण जडनुं छे. ते बन्नेना अनादि सहज स्वभाव छे. आ तथा बीजां तेवां सहस्रगमे प्रमाणो आत्माने 'नित्य' प्रतिपादन करी शके छे. तेम ज तेनो विशेष विचार कर्ये सहजस्वरूप नित्यपणे आत्मा अनुभवमां आवे छे; जेथी सुखदुःखादि भोगवनार, तेथी निवृत्तनार, विचारनार, प्रेरणा करनार, ए आदि भावो जेना विद्यमानपणाथी अनुभवमां आवे छे, ते आत्मा मुख्य चेतन (ज्ञान) लक्षणवाळो छे, अने ते भावे (स्थितिए) करी ते सर्व काळ रही शके एवो 'नित्य–पदार्थ' छे, एम मानवामां कंइ पण दोष के बाध जणातो नथी, पण सत्यनो स्विकार थवारूप गुण थाय छे. आ प्रश्न तथा तमारा बीजा केटलाक प्रश्नो एवा छे के, जेमां विशेष लखवानुं तथा कहेवानुं अने समजाववानुं अवश्य छे. ते प्रश्न माटे एवा स्वरूपमां उत्तर लखवानुं बनवुं हाल कठण होवाथी प्रथम 'षट्दर्शन समुच्चय ग्रंथ' तमने मोकल्यो हतो, के जे वांचवा–विचारवाथी तमने कोइ पण अंशे समाधान थाय. अने आ पत्रमां पण कांइ विशेष अंशे समाधान थाय, एटलुं बनी शके; केमके तेसंबंधी अनेक प्रश्नो उठवायोग्य छे, के जे फरी फरी समाधानप्राप्त थवाथी, विचारवाथी, समावेश पामे एवी, प्राये स्थिति छे. (२) ज्ञानदशामां–पोताना स्वरूपना यथार्थबोधथी उत्पन्न थयेली दशामां–ते आत्मा निजभावनो एटले ज्ञान, दर्शन (यथास्थित निर्धार) अने सहजसमाधि–परिणामनो कर्त्ता छे. अज्ञानदशामां क्रोध, मान, माया, लोभ ए आदि प्रकृतिनो कर्त्ता छे.–अने ते भावनां फळनो भोक्ता थतां प्रसंगवशात् घटपटादि पदार्थोनो निमित्तपणे कर्त्ता छे; अर्थात् घटपटादि पदार्थनां मूळ द्रव्योनो ते कर्त्ता नथी, पण तेने कोइ आकारमां लाववारूप क्रियानो कर्त्ता छे. ए जे, पाछळ तेनी दशा कही तेने जैन 'कर्म' कहे छे; वेदांत 'भ्रांति' कहे छे; तथा बीजा पण, तेने अनुसरता एवा शब्द कहे छे. वास्तव्य विचार कर्येथी आत्मा घटपटादिनो तथा क्रोधादिनो कर्त्ता थई शकतो नथी. मात्र निजस्वरूप एवा ज्ञान–परिणामनो ज कर्त्ता ए स्पष्ट समजाय छे. (३) अज्ञानभावथी करेलां कर्मो प्रारंभकाळे बीजरूप होइ वखतनो योग पामी फळरूप वृक्षपरिणामे परिणमे छे;–अर्थात् ते कर्मो आत्माने भोगववां पडे छे;–जेम अग्निना स्पर्शे उष्णपणानो संबंध थाय छे, अने तेनुं सहेजे वेदना–रूप थाय छे. तेथी आत्माने क्रोधादि भावना कर्त्तापणाए जन्म, जरा मरणादि वेदनारूप परिणाम थाय छे. आ विचारमां तमे विशेषपणे विचारशो, अने ते परत्वे जे कंइ प्रश्न थाय ते लखशो, केमके जे प्रकारनी समज तेथी निवृत्त थवारूप काय कर्ये जीवने मोक्षदशा प्राप्त थाय छे.

२. प्र०–"ईश्वर शुं छे ? ते जगत्कर्त्ता छे ए खरूं छे ?"

उ०–(१) अमे तमे कर्मबंधमां वसी रहेला जीव छीए. ते जीवनुं सहजस्वरूप एटले कर्मरहित

पणे–मात्र एक आत्मत्वपणे–ने स्वरूप छे, ते ईश्वरपणु छे ज्ञानादि ऐश्वर्य जेने विषे छे, ते ईश्वर कहेवायोग्य छे, अने ते ईश्वरता आत्मानु सहजस्वरूप छे जे स्वरूप कर्मप्रसंगे जणातु नथी, पण ते प्रसग अन्यस्वरूप जाणी, ज्यारे आत्माभणी दृष्टि थाय छे त्यारे, अनुक्रमे सर्वज्ञतादि ऐश्वर्यपणु ते ज आत्मामां जणाय छे, अने तेथी विशेष ऐश्वर्यवाळो कोई पदार्थ, समस्त पदार्थो निरखतां पण अनुभवमा आवी शक्तो नथी, जेथी ईश्वर छे ते, आत्मानु बीजुं पर्यायिक नाम छे, एथी कोई विशेष सत्तावाळो पदार्थ ईश्वर छे एम नथी, एवा निश्चयमा मारो अभिप्राय छे (२) ते जगत्कर्त्ता नथी, अर्थात् परमाणु, आकाशादि पदार्थ नित्य होवा योग्य छे, ते कोई पण वस्तुमाथी बनवायोग्य नथी, कदापि एम गणीए के, ते ईश्वरमाथी बन्या छे, तो ते वात पण योग्य लागती नथी, केमके ईश्वरने जो चेतनपणे मानीए, तो तेथी परमाणु, आकाश वगेरे उत्पन्न केम थई शके? केमके चेतनथी जडनी उत्पत्ति थवी ज सभवती नथी जो ईश्वरने जड स्विकारवामां आवे तो सहेजे ते अनैश्वर्यवान ठरे छे तेम ज तेथी जीवरूप 'चेतनपदार्थ'नी उत्पत्ति पण थई शके नहीं जड चेतन उभयरूप ईश्वर गणीए, तो पछी जड चेतन उभयरूप जगत् छे तेनु, ईश्वर एवु बीजु नाम करी सतोष राखी लेवा जेवु थाय छे;–अने जगतनु नाम ईश्वर राखी सतोष राखी लेवो ते करता जगत्ने जगत् कहेवु, ए विशेष योग्य छे कदापि परमाणु, आकाशादि गणीए अने ईश्वरने कर्मादिनो फल आपनार गणीए, तोपण ते वात सिद्ध जणाती नथी ए विचारपर 'षड्दर्शनसमुच्चय'मां सारा प्रमाणो आप्या छे

३ प्र०–"मोक्ष शु छे?"

उ०–जे क्रोधादि अज्ञानभावमा–देहादिमा आत्माने प्रतिबंध छे, तेथी सर्वथा निवृत्ति थवी मुक्ति थवाथी ते, मोक्षपद ज्ञानीओए कह्यु छे, जे सहज विचारता प्रमाणभूत लागे छे

४ प्र०–"मोक्ष मळशे के नहि ते चोकस रीते आ देहमा ज जाणी शकाय?"

उ०–एक दोरडीना घणा बधथी हाथ बाधवामा आव्यो होय, तेमाथी अनुक्रमे जेम जेम बंध छोडवामा आवे, तेम तेम ते बधना सबंधनी निवृत्ति अनुभवमा आवे छे, अने ते दोरडी वळ मूकी छूटी गयाना परिणाममां वर्ते छे एम, जणाय छे,–अनुभवाय छे तेम ज अज्ञान भावना केटलाक परिणामरूप बधनो प्रसंग आत्माने छे ते, जेम जेम छूटे छे, तेम तेम मोक्षनो अनुभव थाय छे, अने तेनु घणु ज अल्पपणु ज्यारे थाय छे त्यारे, सहजे आत्मामा निजभाव प्रकाशी नीकळीने अज्ञानभावरूप बधथी छूटी शकवानो प्रसंग छे,–एवो स्पष्ट अनुभव थाय छे तेम ज केवळ अज्ञानादिभावथी निवृत्ति थई केवळ आत्मभाव आज देहने विषे स्थितिमान छता पण आत्माने प्रगटे छे, अने सर्व सबधथी केवळ पोतानु भिन्नपणु अनुभवमां आवे छे;–अर्थात् मोक्षपद आ देहमा पण अनुभवमां आववायोग्य छे

५ प्र०–"एम वाचवामा आव्यु के, माणस देह छोडी कर्मप्रमाणे जनावरोमा अवतरे, पथरो पण थाय, झाड पण थाय, आ बरावर छे?"

उ०—देह छोडी उपार्जित प्रमाणे जीवनी गति थाय छे, तेथी ते तिर्यंच (जनावर) पण थाय छे; अने पृथ्वीकाय एटले पृथ्वीरूप शरीर धारण करी बाकीनी बीजी चार इंद्रियोविना कर्म भोगववानो जीवने प्रसंग पण आवे छे; तथापि ते केवळ पथ्थर के पृथ्वी थई जाय छे, एवुं कंइ नथी. पथ्थररूप काया धारण करे, अने तेमां पण अव्यक्तपणे जीव, जीवपणे ज होय छे. बीजी चार इंद्रियोनुं त्यां अव्यक्त–(अप्रगट)–पणु होवाथी 'पृथ्वीकायरूप जीव' कहेवा योग्य छे. अनुक्रमे ते कर्म भोगवी जीव निवृत्त थाय छे त्यारे, फक्त पथ्थरनुं दळ परमाणुरूपे रहे छे, पण जीव तेना संबंधथी चाल्यो जवाथी आहारादि संज्ञा तेने होती नथी, अर्थात् केवळ जड एवो पथ्थर जीव थाय छे एवुं नथी. कर्मना विषमपणाथी चार इंद्रियोनो प्रसंग अव्यक्त थई फक्त एक स्पर्शेंद्रियपणे देहनो प्रसंग जीवने जे कर्मथी थाय छे, ते कर्म भोगवतां ते पृथ्व्यादिमां जन्मे छे, पण केवळ पृथ्वीरूप, के पथ्थररूप थई जतो नथी; जनावर थतां केवळ जनावर पण थई जतो नथी. देह छे ते, जीवने वेषधारीपणु छे; स्वरूपपणु नथी.

६ ठा प्रश्ननुं पण आमां समाधान आव्युं छे.

७ मा प्रश्ननुं पण समाधान आव्युं छे के, केवळ पथ्थर, के पृथ्वी कंइ कर्मना कर्त्ता नथीः तेमां आवीने उपजेलो एवो जीव कर्मनो कर्त्ता छे. अने ते पण दूध अने पाणीनी पेठे छे. जेम ते बन्नेनो संयोग थतां पण दूध ते दूध छे, अने पाणी ते पाणी छे, तेम एकेंद्रियादि कर्मबंधे जीवने पथ्थरपणु—जडपणु—जणाय छे, तोपण ते जीव अंतर तो जीवपणे ज छे, अने त्यां पण ते आहार भयादिसंज्ञा–(जे अव्यक्तजेवी छे.)–पूर्वक छे.

८. प्र०—"आर्यधर्म ते शुं? वधानी उत्पत्ति वेदमांथी ज छे शुं?"

उ०—(१) आर्यधर्मनी व्याख्या करवामां सौ पोताना पक्षने 'आर्यधर्म' कहेवा इच्छे छे. जैन जैनने, बौध बौधने, वेदांती वेदांतने 'आर्यधर्म' कहे एम साधारण छे, तथापि ज्ञानीपुरुषो तो जेथी आत्माने निजस्वरूपनी प्राप्ति थाय एवो जे आर्य(उत्तम)मार्ग तेने 'आर्यधर्म' कहे छे; अने एम ज योग्य छे. (२) वधानी उत्पत्ति वेदमांथी थवी संभवती नथी. वेदमां जेटलुं ज्ञान कह्युं छे, तेथी सहस्रगणा आशयवाळुं ज्ञान श्री तीर्थंकरादि महात्माओए कह्युं छे एम, मारा अनुभवमां आवे छे, अने तेथी हुं एम जाणुं छुं के, अल्प वस्तुमांथी संपूर्ण वस्तु थई शके नहीं; एम होवाथी वेदमांथी सर्वनी उत्पत्ति कहेवी घटती नथी. वैष्णवादि संप्रदायोनी उत्पत्ति तेना आश्रयथी मानतां अडचण नथी. जैन, बौधना छेल्ला महावीरादि महात्माओ थया पहेलां, वेद हता एम जणाय छे; तेम ते घणा प्राचीन ग्रंथ छे एम पण जणाय छे, तथापि जे कंइ प्राचीन होय ते ज संपूर्ण होय, के सत्य होय, एम कही शकाय नहीं; अने पाछळथी उत्पन्न थाय ते असंपूर्ण अने असत्य होय एम पण कही शकाय नही. बाकी वेदजेवो अभिप्राय अने जैनजेवो अभिप्राय अनादिथी चाल्यो आवे छे. सर्व भाव अनादि छे; मात्र रूपांतर थाय छे. केवळ उत्पत्ति, के केवळ नाश थतो नथी. वेद, जैन अने बीजा सौना अभिप्राय अनादि छे, एम

माननामा अडचण नथी, त्यारपछी विवाद शानो रहे? तथापि ए सौमां विशेष बळवान–सत्य–अभिप्राय कोनो कहेवायोग्य छे ते विचारवु ए, अमने तमने सौने योग्य छे

९ प्र०–"वेद कोणे कर्या? ते अनादि छे? जो अनादि होय तो अनादि एटले शु?"

उ०–(१) घणा काळ पहेला वेद थया संभवे छे (२) पुस्तकपणे कोइ पण शास्त्र अनादि नथी, तेमा कहेला अर्थ प्रमाणे तो सौ शास्त्र अनादि छे, केमके तेवा तेवा अभिप्राय जूदा जूदा जीवो जूदे जूदे रूपे कहेता आव्या छे ए एमज स्थिति संभवे छे क्रोधादि भाव पण अनादि छे, अने क्षमाभाव पण अनादि छे हिंसादि धर्म पण अनादि छे, अने अहिंसादि धर्म पण अनादि छे मात्र जीवने हितकारी शु छे एटलु विचारवु, कार्यरूप छे अनादि तो बेय छे पछी क्यारेक ओछा प्रमाणमा अने क्यारेक विशेष प्रमाणमा कोइनु बळ होय छे

१० प्र०–"गीता कोणे बनावी? ईश्वरकृत तो नथी? जो तेम होय तो तेनो काइ पुरावो?"

उ०–(१) उपर आपेला उत्तरोथी केटलुक समाधान थइ शकवायोग्य छे के, ईश्वरकृतनो अर्थ ज्ञानी–संपूर्णज्ञानी–एवो करवाथी ते ईश्वरकृत थई शके, पण नित्य अक्रिय एवा आकाशनी पेठे व्यापक ईश्वरने स्विकार्ये तेवा पुस्तकादिनी उत्पत्ति थवी संभवे नहीं, केमके ते तो साधारण कार्य छे, के जेनु कर्त्तापणु आरंभपूर्वक होय छे, अनादि नथी होतु (२) गीता वेदव्यासजीनु करेलु पुस्तक गणाय छे, अने महात्मा श्रीकृष्णे अर्जुनने तेवो बोध कर्यो हतो, माटे मुख्यपणे कर्त्ता श्रीकृष्ण कहेवाय छे, जे वात संभवित छे ग्रंथ श्रेष्ठ छे तेवो भावार्थ अनादिथी चाल्यो आवे छे, पण ते ज श्लोको अनादिथी चाल्या आवे एम, बनवा योग्य नथी, तेम अक्रिय ईश्वरथी पण तेनी उत्पत्ति होय एम बनवा योग्य नथी सक्रिय एटले कोइ देहधारीथी ते क्रिया बनवायोग्य छे माटे संपूर्ण ज्ञानी ते ईश्वर छे, अने तेनाथी बोधायला शास्त्रो ते ईश्वरी शास्त्र छे, एम माननामा अडचण नथी

११ प्र०–"पशुआदिना यज्ञथी जराय पुण्य छे खरू?"

उ०–पशुना वधथी, होमथी, के जराय तेने दुःख आपवाथी पाप ज छे,–ते पछी यज्ञमा करो, के गमे तो ईश्वरना धाममा बेसीने करो पण यज्ञमा जे दानादि क्रिया थाय छे ते, कइक पुण्य हेतु छे, तथापि हिंसामिश्रित होवाथी ते पण अनुमोदनयोग्य नथी

१२ प्र०–"जे धर्म उत्तम छे एम कहो तेनो पुरावो मागी शकाय खरो के?"

उ०–पुरावो मागवामा न आवे, अने उत्तम छे एम, वगर पुरावे प्रतिपादन करवामा आवे तो तो अर्थ, अनर्थ, धर्म, अधर्म सौ उत्तम ज ठरे प्रमाणथी ज उत्तम, अनुत्तम जणाय छे जे धर्म संसार परिक्षीण करवामां सर्वथी उत्तम होय, अने निजस्वभावमा स्थिति करावनामां बळवान होय, ते ज उत्तम अने ते ज बळवान छे

१३. प्र०—"ख्रीस्तिधर्म विषे आप कंइ जाणो छो? जो जाणता हो तो आपना विचार दर्शावशो?"

उ०—ख्रीस्तिधर्म विषे साधारणपणे हुं जाणुं छुं. भरतखंडना महात्माओए जेवो धर्म शोध्यो छे,—विचार्यो छे, तेवो धर्म बीजा देशथी विचारायो नथी, एम तो एक अल्प अभ्यासे समजी शकाय तेवु छे: जीवनुं सर्वदा परवशपणु कह्युं छे; अने मोक्षमां पण ते दशा तेवी ज राखी छे; जीवना अनादि स्वरूपनुं विवेचन जेमां यथायोग्य नथी; कर्मसंबंधी व्यवस्था अने तेनी निवृत्ति पण यथायोग्य कही नथी, ते धर्मविषे मारो अभिप्राय. "सर्वोत्तम ते धर्म छे" एम थवानो संभव नथी. ख्रीस्तिधर्ममां जे उपर कह्या तेवा प्रकारोनुं यथायोग्य समाधान देखातुं नथी. आ वाक्य मतभेदवशे कह्युं नथी. वधारे पूछवायोग्य लागे तो पूछशो. तो विशेष समाधान करवानुं बनी शकशे.

१४. प्र०—"तेओ एम कहे छे: बाइबल ईश्वरप्रेरित छे; इसु ते ईश्वरनो अवतार. तेनो दीकरो छे. ते हतो?"

उ०—ए वात तो श्रद्धाथी मान्याथी मानी शकाय. पण प्रमाणथी सिद्ध नथी. जेम गीता अने वेदना ईश्वरप्रेरितपणा माटे मे उपर लख्युं छे, तेम ज बाइबल संबंधमां पण समजवुं. जे जन्ममरणथी मुक्त थया ते ईश्वर. अवतार ले ते बनवायोग्य नथी. केमके राग द्वेषादि परिणाम ज जन्मनो हेतु छे: ते जेने नथी एवो ईश्वर, अवतार धारण करे ए वात विचारतां यथार्थ लागती नथी. ईश्वरनो दीकरो छे—ते हतो, ते वात पण कोइ रूपक तरीके विचारीए तो बखते बंधबेसे; नहीतो तो प्रत्यक्ष प्रमाणथी बाध पामती छे. मुक्त एवा ईश्वरने दीकरो होय तेम शी रीते कहेवाय? अने कहीए तो तेनी उत्पत्ति शी रीते कही शकीए? बन्नेने अनादि मानीए तो पितापुत्रपणु शी रीते बंधबेसे? ए वगेरे वात विचारवायोग्य छे;—जे विचारथी मने एम लागे छे के, ते वात यथायोग्य नहीं लागे.

१५. प्र०—"जुना करारमां जे भविष्य भाख्युं छे, ते बधुं ईसामां खरूं पड्युं छे."

उ०—एम होय तोपण तेथी ते बन्ने शास्त्रविषे विचार करवो घटे छे. तेम ज एवुं भविष्य ते पण ईसुने ईश्वरावतार कहेवामां बळवान प्रमाण नथी, केमके ज्योतिषादिकथी पण महात्मानी उत्पत्ति जणावी संभवे छे, अथवा भले कोइ ज्ञानथी तेवी वात जणावी होय. पण तेवा भविष्यवेत्ता सपूर्ण एवा मोक्षमार्गना जाणनार हता ते वात. ज्यांसुधी यथास्थित प्रमाणरूप न थाय त्यांसुधी, ते भविष्य वगेरे एक श्रद्धाग्राह्य प्रमाण छे, तेम बीजा प्रमाणोथी ते हानि न पामे एवुं धारणामां नथी आवी शकतुं.

१६ मा प्र०मां "इसुख्रीस्तना चमत्कार" विषे लख्युं छे.

उ०—केवळ, कायामांथी जीव चाल्यो गयो होय, ते ज जीव ते ज कायामां दाखल कर्यो होय, अथवा कोइ बीजा जीवने तेमां दाखल कर्यो होय, तो ते बनी शके एवुं संभवतुं नथी, अने

अंश कोई जीव छे एम मने लागतु नथी, केमके तेने विरोध आपता एवा हजारो प्रमाण दृष्टिमा आवे छे ईश्वरनो अंश जीवने मानवाथी बध, मोक्ष बधा व्यर्थ थाय, केमके ईश्वर ज अज्ञानादिनो कर्त्ता थयो, एम अज्ञानादिनो जे कर्त्ता थाय ते पछी, सहेजे, ईश्वर होय तोय, ईश्वरपणु खोई बेसे, अर्थात् उलटु जीवना स्वामी थवा जता ईश्वरने नुकसान खमवानो प्रसग आवे तेवु छे तेम जीवने ईश्वरनो अंश मान्यापछी पुरुषार्थ करवो योग्य शी रीते लागे? केमके ते रीते तो कइ कर्त्ताहर्त्ता ठरी शके नहीं, ए आदि विरोधथी ईश्वरना अंशतरीके कोई जीवने स्विकारवानी पण मारी बुद्धि थती नथी, तो पछी श्रीकृष्ण के राम जेवा महात्माने तेवा योगमा गणवानी बुद्धि केम थाय? ते बन्ने 'अव्यक्त-ईश्वर' हता, एम मानवामा अडचण नथी, तथापि तेमने विषे सपूर्ण ऐश्वर्य प्रगटयु हतु के केम? ते वात विचारवायोग्य छे (२) 'तेमनो मानीने मोक्ष खरो के?' एनो उत्तर सहज छे जीवने सर्व राग, द्वेष, अज्ञाननो अभाव अर्थात् तेथी छूटवु ते मोक्ष छे ते जेना उपदेशे थइ शके तेने मान्ये, अने तेनु परमार्थस्वरूप विचारी स्वात्माने विषे पण तेवी ज निष्ठा थई, ते ज महात्माना आत्माने आकारे (स्वरूपे) प्रतिष्ठान थाय त्यारे, मोक्ष थवो सभवे छे बाकी बीजी उपासना केवळ मोक्षनो हेतु नथी तेना साधननो हेतु थाय छे ते पण निश्चय थाय ज एम कहेवायोग्य नथी

२५ प्र०-"ब्रह्मा, विष्णु ने महेश्वर ते कोण?"

उ०-सृष्टिना हेतुरूप त्रण गुण गणी ते आश्रये रूप आप्यु होय, तो ते वात बधबेसी शके छे, तथा तेवा बीजा कारणोथी ते ब्रह्मादिनु स्वरूप समजाय छे, पण पुराणमा जे प्रकारे तेमनु स्वरूप कह्यु छे, ते प्रकारे स्वरूप छे एम मानवा विषेमा मारु विशेष वलण नथी, केमके तेमां केटलाक उपदेशार्थे रूपक कह्या होय एम पण लागे छे, तथापि आपणे पण तेनो उपदेश तरीके लाभ लेवो, अने ब्रह्मादिना स्वरूपनो सिद्धात करवानी जजाळमा न पडवु, ए मने विशेष ठीक लागे छे

२७ प्र०-"मने सर्प करडवा आवे त्यारे मारे तेने करडवा देवो के मारी नाखवो? तेने बीजी रीते दूर करवानी मारामा शक्ति न होय एम धारीए छीए"

उ०-सर्प तमारे करडवा देवो एवु काम बतावता विचारमा पडाय तेवु छे, तथापि तमे जो 'देह अनित्य छे' एम जाण्यु होय, तो पछी असारभूत देहना रक्षणार्थे, जेने तेमा प्रीति रही छे एवा सपने, तमारे मारवो केम योग्य होय? जेणे आत्महित इच्छवु होय तेणे तो त्या पोताना देहने जतो करवो ए ज योग्य छे कदापि 'आत्महित इच्छवु न होय तेणे केम करवु?' तो तेनो उत्तर ए ज अपाय के, तेणे नरकादिने परिभ्रमण करवु, अर्थात् सपने मारवो एवो उपदेश क्याथी करी शकीए? अनार्यवृत्ति होय तो मारवानो उपदेश कराय, ते तो अमने तमने स्वप्ने पण न हो ए ज इच्छावायोग्य छे

हवे सक्षेपमां आ उत्तरो लखी पत्र पुरु करु छु 'षड्दर्शनसमुच्चय' विशेष समजवानु

यत्न करशो. आ प्रश्नोना उत्तरमां मारा लखाणना संकोचथी तमने समजवुं विशेष मुंझवणवाळुं थाय तेवुं क्यांय पण होय तोपण ते विशेषताथी विचारशो, अने कंइ पण पत्रद्वाराए पूछवा जेवुं लागे ते, पूछशो; तो घणुंकरी तेनो उत्तर लखीश. विशेष समागमे समाधान थाय ए वधारे योग्य लागे छे. ए ज विनंति.

ल० आत्मस्वरूपने विषे नित्य निष्ठाना हेतुभूत एवा विचारनी चिंतामां रहेनार

संवत् १९५० ना आशो वद ६ शनि, मुंबई. रायचंदना प्रणाम.

३३७.

श्री सत्पुरुषने नमस्कार.

श्री मोहमयी भूमिथी जीवन्मुक्तदशाइच्छक श्री ० ० ० ० ना आत्मस्मृतिपूर्वक यथायोग्य प्राप्त थाय. विशेष विनंति के, तमारां लखेलां त्रण पत्रो थोडा थोडा दिवसने अंतरे पहोंच्यां छे.

आ जीव अत्यंत मायाना आवरणे दिशामूढ थयो छे, अने ते योगे करी तेनी परमार्थ-दृष्टि उदय प्रकाशती नथी; अपरमार्थने विषे परमार्थनो दृढाग्रह थयो छे; अने तेथी बोध प्राप्त थवाना योगे पण तेमां बोध प्रवेश थाय एवो भाव स्फुरतो नथी; ए आदि जीवनी विषमदशा कही, प्रभुप्रत्ये दीनत्व कह्युं छे के, 'हे नाथ! हवे मारी कोइ गति (मार्ग) मने देखाती नथी, केमके सर्वस्व लुंटायाजेवो योग मे कर्यो छे; अने सहज ऐश्वर्य छतां प्रयत्न कर्ये छते ते ऐश्वर्यथी विपरीत एवा ज मार्ग में आचर्या छे; ते ते योगथी मारी निवृत्ति कर, अने ते निवृत्तिनो सर्वोत्तम सदुपाय एवो जे सद्गुरु प्रत्येनो शरणभाव ते उत्पन्न थाय एवी, कृपा कर' एवा भावना वीश दोहरा, के जेमां प्रथम वाक्य "हे हरि! हे हरि! शुं कहुं, दीनानाथ दयाळ."[1] छे. ते दोहरा तमने स्मरणमां हशे. ते दोहरानी विशेष अनुप्रेक्षा थाय तेम करशो, तो विशेष गुणवृत्तिनो हेतु छे.

बीजा आठ त्रोटक छंद ते साथे अनुप्रेक्षा करवायोग्य छे, के जेमां आ जीवने शुं आचरवु बाकी छे, अने जे जे परमार्थने नामे आचरण कर्यां ते अत्यारसुधी वृथा थयां, ने ते आचरणने विषे मिथ्याग्रह छे ते, निवृत्त करवानो, बोध कह्यो छे, ते पण अनुप्रेक्षा करतां जीवने पुरुषार्थ-विशेषनो हेतु छे.

'योगवासिष्ठ'नी वांचना पुरी थई होय, तो थोडो वखत तेनो अवकाश राखी एटले हमणा फरी वांचवानुं बंध राखी, 'उत्तराध्ययन सूत्र' विचारशो, पण ते कुळ–संप्रदायना आग्रहार्थे निवृत्त करवाने विचारशो, केमके जीवने कुळयोगे संप्रदाय प्राप्त थयो होय छे ते, परमार्थरूप छे के केम? एम विचारतां दृष्टि चालती नथी; अने सहेजे ते ज परमार्थ मानी राखी, जीव परमार्थथी चुके छे. माटे मुमुक्षु जीवने तो एम ज कर्त्तव्य छे के, जीवने सद्गुरुयोगे कल्याणनी प्राप्ति अ-

---

१. कोइ स्थळे "हे प्रभु! हे प्रभु!" एम पण लखायल दृष्टिगोचर थाय छे–संशोधक.

समजाळमा थाय तेना साधन, वैराग्य अने उपशम अर्थे 'योगवासिष्ठ,' 'उत्तराध्ययनादि' विचारवा योग्य छे, तेम ज प्रत्यक्ष-पुरुषना वचनोनु पूर्वापर अविरोधपणुं जाणवाने अर्थ विचारवायोग्य छे

स० १९५१, कारतक सुद ३, बुधे आ० स्व० प्रणाम

३३८

श्री सत्पुरुषोने नमस्कार

मुमुक्षु जीवने एटले विचारवान जीवने आ संसारने विषे अज्ञान शिवाय बीजो कोई भय होय नहीं एक अज्ञाननी निवृत्ति इच्छवी एरूप जे इच्छा ते शिवाय विचारवान जीवने बीजी इच्छा होय नहीं, अने पूर्वकर्मना बळे तेवो कोइ उदय होय तोपण विचारवानना चित्तमा ससार कारागृह छे समस्त लोक दुखे करी आर्त्त छे, भयाकुळ छे, रागद्वेषना प्राप्त-फळथी बळतो छे, एवो विचार निश्चयरूप ज वर्त्ते छे अने 'ज्ञानप्राप्तिनो कइ अतराय छे, माटे ते कारागृहरूप ससार मने भयनो हेतु छे, अने लोकनो प्रसग करवायोग्य नथी,' ए ज एक भय विचारवानने घटे छे महात्मा श्री तीर्थंकरे 'निर्ग्रंथ'ने प्राप्त-परिसह सहन करवानी करी करी भलामण आपी छे ते परिसहनु स्वरूप प्रतिपादन करता 'अज्ञानपरिसह,' अने 'दर्शनपरिसह' एवा बे परिसह प्रतिपादन कर्या छे, के कोइ उदययोगनु बळवानपणु होय अने सत्सग-सत्पुरुषनो योग थया छता जीवने अज्ञानना कारणो टाळवामा हिम्मत न चाली शकती होय, मुझवण आवी जती होय, तोपण धीरज राखवी, सत्सग-सत्पुरुषनो योग विशेष करी आराधवो, तो अनुक्रमे अज्ञाननी निवृत्ति थशे, केमके निश्चय जे उपाय छे, अने जीवने निवृत्त थवानी बुद्धि छे, तो पछी ते अज्ञान निराधार थयु छतु शी रीते रही शके? एक मात्र पूर्वकर्म योग शिवाय त्या कोइ तेने आधार नथी ते तो जे जीवने सत्सग-सत्पुरुषनो योग थयो छे, अने पूर्वकर्मनिवृत्तिप्रत्ये प्रयोजन छे तेने, क्रमे टळवा ज योग्य छे एम विचारी, ते अज्ञानथी थतु आकुळव्याकुळपणु ते मुमुक्षु जीवे धीरजथी सहन करवु ए प्रमाणे परमार्थ कहीने परिसह कह्यो छे अत्रे अने सक्षेपमां ते बेय परिसहनु स्वरूप लख्यु छे आ परिसहनु स्वरूप जाणी, सत्सग-सत्पुरुषना योगे जे अज्ञानथी मुझवण थाय छे, ते निवृत्त थशे एवो निश्चय राखी, यथाउदय जाणी, धीरज राखवानु भगवान् तीर्थंकरे कह्यु छे, पण ते धीरज एवा अर्थमा कही नथी, के सत्सग-सत्पुरुषना योगे प्रमादहेतुए विलब करवो ते धीरज छे, अने उदय छे ते वात पण विचारवान जीवे स्मृतिमा राखवायोग्य छे

श्री तीर्थंकरादिए फरी फरी जीवोने उपदेश कर्यो छे, पण जीव दिग्मूढ रहेवा इच्छे छे त्या, उपाय प्रवर्ती शके नहीं फरी फरी ठोकी ठोकीने कह्यु छे के, एक आ जीव समजे तो सहज मोक्ष छे, नहींतो अनत उपाये पण नथी,-अने ते समजवु पण कइ विकट नथी, केमके जीवनु सहज जे स्वरूप छे, ते ज मात्र समजवु छे, अने ते कोइ बीजाना स्वरूपनी वात

नथी; के वखते ते गोपवे, के न जणावे तेथी समजवी न बने. पोताथी पोते गुप्त रहेवानुं शी रीते बनवायोग्य छे? पण स्वप्नदशामां जेम, न बनवायोग्य एवुं, पोतानुं मृत्यु पण जीव जुए छे तेम, अज्ञानदशारूप स्वप्नरूपयोगे आ जीव पोताने, पोतानां नहीं एवां बीजां द्रव्यने विषे, स्वपणे माने छे; अने ए ज मान्यता ते संसार छे; ते ज अज्ञान छे. नरकादिगतिनो हेतु ते ज छे; ते ज जन्म छे, मरण छे, अने ते ज देह छे, देहना विकार छे; ते ज पुत्र, ते ज पिता, ते ज शत्रु, ते ज मित्रादि भाव कल्पनाना हेतु छे; अने तेनी निवृत्ति थई त्यां सहज मोक्ष छे, अने ए ज निवृत्तिने अर्थे सत्संग–सत्पुरुषादि साधन कह्यां छे; अने ते साधन पण जीव जो पोताना पुरुषार्थने तेमां गोपव्या शिवाय प्रवर्तावे तो ज सिद्ध छे. वधारे शुं कहीए? आटलो ज संक्षेप जीवमां परिणाम पामे, तो ते सर्व व्रत, यम, नियम, जप, यात्रा. भक्ति, शास्त्रज्ञान आदि करी छूट्यो; एमां कंइ संशय नथी. ए ज विनंती.

मुंबई, कारतक शुद ७, १९५१. आ० स्व० प्रणाम.

३३९.

बे प्रकारनी दशा मुमुक्षु जीवने वर्ते छे: एक 'विचारदशा' अने बीजी 'स्थितप्रज्ञदशा.' स्थितप्रज्ञदशा विचारदशा लगभग पुरी थये अथवा संपूर्ण थये प्रगटे छे. ते स्थितप्रज्ञदशानी प्राप्ति आ काळमां कठण छे, केमके आत्मपरिणामने व्याघातरूप योग आ काळमां प्रधानपणे वर्ते छे; अने तेथी विचारदशानो योग पण सद्गुरु–सत्संगना अंतरायथी प्राप्त थतो नथी. तेवा काळमां..............विचारदशाने इच्छे छे ए, विचारदशा प्राप्त थवानुं मुख्य कारण छे, अने तेवा जीवने भय, चिंता, पराभवादि भावमां निजबुद्धि करवी घटे नहीं; तोपण धीरजथी तेमने समाधान थवा देवुं; अने निर्भय चित्त रखाववुं घटे छे.

सं० १९५१ ना कारतक शुद १४, शनि, मुंबई.

३४०.

सर्व जीव आत्मापणे समस्वभावि छे. बीजा पदार्थमां जीव जो निजबुद्धि करे, तो परिभ्रमणदशा पामे छे; अने निजनेविषे निजबुद्धि थाय, तो परिभ्रमणदशा टळे छे. जेना चित्तमां एवो मार्ग विचारवो अवश्यनो छे तेणे, ते ज्ञान जेना आत्मामां प्रकाश पाम्युं छे तेनी, दासानुदासपणे अनन्यभक्ति करवी ए परम श्रेय छे. अने ते दासानुदास भक्तिमाननी भक्ति प्राप्त थये जेमां कंइ विषमता आवती नथी, ते ज्ञानीने धन्य छे. तेटली सर्वांशदशा ज्यांसुधी प्रगटी न होय त्यांसुधी, आत्माने कोइ गुरुपणे आराधे त्यां, प्रथम ते गुरुपणु छोडी ते शिष्यविषे पोतानुं दासानुदासपणु करवुं घटे छे.

कारतक शुद १४, सोमे, १९५१.

वर्ष २८ मु

३५१

ॐ

आ जगत्ने विषे जेने विषे विचारशक्ति, वाचासहित वर्ते छे, एवा मनुष्यप्राणी कल्याणनो विचार करवाने सर्वथी अधिक योग्य छे, तथापि प्राये जीवने अनंतवार मनुष्यपणुं मळ्या छता ते कल्याण सिद्ध थयु नथी, जेथी वर्त्तमानसुधी जन्म-मरणनो मार्ग आराधवो पड्यो छे, अनादि एवा आ लोकने विषे जीवनी अनंत कोटि संख्या छे, समये समये अनंत प्रकारनी जन्म-मरणादि स्थिति ते जीवोने विषे थया करे छे, एवो अनंतकाळ पूर्वे व्यतीत थयो छे अनंत कोटि जीवना प्रमाणमा आत्मकल्याण जेणे आराध्युं छे, के प्राप्त थयु छे एवा जीव अत्यंत थोडा थया छे, वर्त्तमाने तेम छे, अने हवे पछीना काळमा पण तेवी ज स्थिति संभवे छे,- तेम ज छे अर्थात् कल्याणनी प्राप्ति जीवने त्रणे काळने विषे अत्यंत दुर्लभ छे, एवो जे श्री तीर्थंकरदेवादि ज्ञानीनो उपदेश ते सत्य छे एवी, जीव समुदायनी जे भ्रांति ते, अनादि संयोगे छे, एम घटे छे, एम ज छे, ते भ्रांति जे कारणथी वर्ते छे, ते कारणना मुख्य बे प्रकार जणाय छे एक 'पारमार्थिक' अने एक 'व्यावहारिक,' अने ते बे प्रकारनो एकत्र अभिप्राय जे छे ते ए छे के, आ जीवने खरी मुमुक्षुता आवी नथी, एक अक्षर सत्य पण ते जीवमा परिणाम पाम्यु नथी, सत्पुरुषना दर्शनप्रत्ये जीवने रुचि थइ नथी, तेवा तेवा जोगे समर्थ अंतरायथी जीवने ते प्रतिबंध रह्यो छे, अने तेनु सौथी मोटु कारण असत्संगनी वासनाए जन्म पाम्यु एवु निजेच्छापणु, अने असद्दर्शनने विषे सत्दर्शनरूप भ्रांति, ते छे "आत्मा नामनो कोइ पदार्थ नथी," एवो एक अभिप्राय धरावे छे, "आत्मा नामनो पदार्थ संयोगिक छे" एवो अभिप्राय कोइ बीजा दर्शननो समुदाय स्वीकारे छे, "आत्मा देहस्थितिरूप छे, देहनी स्थिति पछी नथी" एवो अभिप्राय कोइ बीजा दर्शननो छे, "आत्मा अणु छे," "आत्मा सर्वव्यापक छे," 'आत्मा शून्य छे," "आत्मा साकार छे," "आत्मा प्रकाशरूप छे," "आत्मा स्वतंत्र नथी," "आत्मा कर्त्ता नथी," 'आत्मा कर्त्ता छे, भोक्ता नथी," 'आत्मा कर्त्ता नथी, भोक्ता छे," "आत्मा कर्त्ता नथी, भोक्ता नथी,' "आत्मा जड छे," "आत्मा कृत्रिम छे," ए आदि अनंत नय जेना थइ शके छे एवा अभिप्रायनी भ्रांतिनु कारण एवु असद्दर्शन, ते आराधवाथी पूर्वे आ जीवे पोतानु स्वरूप ते जेम छे तेम जाण्यु नथी, ते ते-उपर जणाव्या एकांत-अयथार्थपदे जाणी आत्माने विषे अथवा आत्माने नामे

ईश्वरादि विषे पूर्वे जीवे आग्रह कर्यो छे; एवुं जे असत्संग, निजेच्छापणु, अने मिथ्यादर्शननुं परिणाम ते ज्यांसुधी मटे नहीं त्यांसुधी, आ जीव क्लेशरहित एवो शुद्ध असंख्य प्रदेशात्मक मुक्त थवो घटतो नथी; अने ते असत्संगादि टळवाने अर्थे सत्संग, ज्ञानीनी आज्ञानुं अत्यंत अंगीकृतपणु, अने परमार्थस्वरूप एवुं जे आत्मापणु ते, जाणवायोग्य छे. पूर्वे थया एवा जे तीर्थंकरादि ज्ञानीपुरुषो तेमणे उपर कही एवी जे भ्रांति तेनो अत्यंत विचार करी,–अत्यंत एकाग्रपणे, तन्मयपणे जीवस्वरूपने विचारी,–जीवस्वरूपे शुद्ध–स्थिति करी छे. ते आत्मा–अने बीजा सर्व पदार्थो, ते श्री तीर्थंकरादिए सर्व प्रकारनी भ्रांतिरहितपणे जाणवाने अर्थे अत्यंत दुष्कर एवो पुरुषार्थ आराध्यो छे. आत्माने एक पण अणुना आहार–परिणामथी अनन्य भिन्न करी आ देहने विषे स्पष्ट एवो 'अणाहारी आत्मा' स्वरूपथी जीवनार एवो जोयो छे; ते जोनार एवा जे तीर्थंकरादि ज्ञानी पोते ज शुद्धात्मा छे, तो त्यां भिन्नपणे जोवानुं कहेवुं जो के घटतुं नथी, तथापि वाणीधर्मे एम कह्युं छे. एवो जे अनंत प्रकारे विचारीने पण जाणवायोग्य 'चैतन्यघन जीव' ते बे प्रकारे तीर्थंकरे कह्यो छे, के जे सत्पुरुषथी जाणी, विचारी, सत्कारीने जीव, पोते ते स्वरूपने विषे स्थिति करे. पदार्थ मात्र तीर्थंकरादि ज्ञानीए 'वक्तव्य' अने 'अवक्तव्य' एवा बे व्यवहारधर्मवाळा मान्या छे. अवक्तव्यपणे जे छे ते, अहीं 'अवक्तव्य' छे; वक्तव्यपणे जे जीवधर्म छे ते, सर्व प्रकारे तीर्थंकरादि कहेवा समर्थ छे; अने ते मात्र जीवना विशुद्ध परिणामे अथवा सत्पुरुषे करी जणाय एवो जीवधर्म छे, अने ते ज धर्म ते लक्षणे करी अमुक मुख्य प्रकारे करी ते दोहानेविषे कह्यो छे. अत्यंत परमार्थना अभ्यासे ते व्याख्या अत्यंत स्फुट समजाय छे; अने ते समजाये आत्मापणु पण अत्यंत प्रगटे छे, तथापि यथावकाश तेनो अर्थ लख्यो छे.

"जेनुं मध्य नहीं, अर्ध नहीं, अच्छेद्य, अभेद्य ए आदि परमाणुनी संख्या श्री जिने कही छे, त्यारे तेने अनंत पर्याय शी रीते घटे? अथवा पर्याय ते एक परमाणुनुं बीजुं नाम हशे के शी रीते?" ए प्रश्ननुं पत्र पहोच्युं हतुं. तेनुं समाधानः–प्रत्येक पदार्थने अनंत पर्याय (अवस्था) छे; अनंत पर्यायविनानो कोइ पदार्थ होइ शके नहीं; एवो श्री जिननो अभिमत छे, अने ते यथार्थ लागे छे, केमके प्रत्येक पदार्थ समये समये अवस्थांतरता पामता होवा जोइए एवुं प्रत्यक्ष देखाय छे. क्षणे क्षणे जेम आत्माने विषे संकल्पविकल्प–परिणति थई अवस्थांतर थया करे छे तेम, परमाणुने विषे वर्ण, गंध, रूप अवस्थांतरपणु भजे छे; तेवुं अवस्थांतरपणु भजवाथी ते परमाणुना अनंत भाग थया कहेवायोग्य नथी, केमके ते परमाणु पोतानुं एकप्रदेशक्षेत्र–अवगाहीपणु त्याग्या शिवाय ते अवस्थांतर पामे छे. एकप्रदेशक्षेत्र–अवगाहीपणाना ते अनंत भाग थई शक्या नथी. एक समुद्र छतां तेमां जेम तरंग उठे छे, अने ते तरंग तेमां ज समाय छे; तरंगपणे ते समुद्रनी अवस्था जूदी थया करतां छतां पण समुद्र पोताना अवगाहक क्षेत्रने त्यागतो नथी, तेम कंइ समुद्रना अनंत जूदा जूदा कटका थता नथी, मात्र पोताना स्वरूपमां ते रमे छे; तरंगपणु ए समुद्रनी परिणति छे. जो जळ शांत होय, तो शांतपणु ए तेनी परि-

णति छे, कइ पण परिणति तेमा थवी ज जोइए, तेम वर्णगंधादि परिणाम परमाणुमा बदलाय छे, पण ते परमाणुना कइ कटका थवानो प्रसग थतो नथी, अवस्थातरपणु पाम्या करे छे जेम सोनु कुडळपणु त्यागी मुकुटपणु पामे, तेम परमाणु आ समयनी अवस्थाथी बीजा समयनी अवस्था कइक अतरवाळी पामे छे जेम सोनु वे पर्यायने भजता सोनापणामां ज छे, तेम परमाणु पण परमाणु ज रहे छे एक पुरुष (जीव) बाळपणु त्यागी युवान थाय, युवानपणु त्यागी वृद्ध थाय, पण पुरुष तेनो ते ज रहे, तेम परमाणु पर्यायने भजे छे आकाश पण अनत पर्यायि छे, अने सिद्ध पण अनत पर्यायि छे, एवो जिननो अभिप्राय छे, ते विरोधी लागतो नथी अने घणुकरी समजाय छे, पण विशेषपणे लखवानु थई शक्यु नहीं होवाथी तमने ते वात विचारवामा कारण थाय एम उपर उपरथी लख्यु छे चक्षुनेविषे मेषोन्मेष अवस्था छे ते, पर्याय छे दीपकनी चलनस्थिति ते, पर्याय छे आत्मानी सकल्पविकल्पदशा, के ज्ञानपरिणति ते, पर्याय छे, तेम वर्ण, गध, पलटनपणु पामे ते, परमाणुना पर्याय छे जो तेवु पलटनपणु थतु न होय, तो आ जगत् आवा विचित्रपणाने पामी शके नहीं, केमके एक परमाणुमा पर्यायपणु न होय, तो सर्व परमाणुमा पण न होय सयोग-वियोग, एकत्व-पृथक्त्व, ए आदि परमाणुना पर्याय छे, -अने ते सव परमाणुमा छे, ते भाव समये समये तेमा पलटनपणु पामे तोय परमाणुनो व्यय (नाश) थाय नहीं, जेम मेषोन्मेषथी चक्षुनो थतो नथी तेम

मागशर वद ३, शुक्र, १९५१

३४२

प्रत्यक्ष कारागृह छता तेना त्यागने विषे जीव इच्छे नहा, अथवा अत्यागरूप शिथिलता त्यागी शके नहा, के त्यागबुद्धि छता त्यागता त्यागता कालव्यय करवानु थाय, ते सौ विचार केवी रीते दूर करवा? अल्पकाळमा तेम केवी रीते बने, ते विषे ते पत्रमा लखवानु थाय, तो करशो ए ज विनति

मुबई पोश सुद १०, रवि

३४३

अत्रेथी निवृत्तना पछी घणुकरी काठियावाडमा, एटले आ भवना जन्मगाममा साधारण व्यावहारिक प्रसगे जवानु कारण छे चित्तमा घणा प्रकारे ते प्रसगथी छूटी शकवानु विचारता छूटी शकाय तेम पण बने, तथापि केटलाक जीवोने अल्प कारणमा विशेष असमाधान थवाते थवानो सभव रहे छे, जेथी अप्रतिबध-भावने विशेष दृढ करी जवानो विचार रहे छे त्या गये वखते एक मासथी विशेष वखत जवानो सभव छे वखते बे मास पण थाय त्यार पछी पाछु त्याथी वळी आ क्षेत्र तरफ आववानु करवु पडे तेम छे, छता बने त्यासुधी वर्षे बे

एक महिना एकांत जेवो निवृत्ति-जोग बने, तो तेम करवानी इच्छा रहे छे, अने ते जोग अप्रतिबद्धपणे थई शके ते माटे विचारूं छुं.

सर्व व्यवहारथी निवृत्तवाविना चित्त ठेकाणे बेसे नहीं एवो अप्रतिबद्ध-असंगभाव चित्ते बहु विचार्यो होवाथी ते ज प्रवाहमां रहेवुं थाय छे; पण उपार्जित प्रारब्ध निवृत्त थये तेम बनी शके एटलो प्रतिबंध पूर्वकृत छे. आत्मानी इच्छानो प्रतिबंध नथी. सर्वसामान्यलोकव्यवहारनी निवृत्तिसंबंधी प्रसंगनो विचार बीजे प्रसंगे जणाववो राखी, आ क्षेत्रथी निवृत्तवा विषे विशेष अभिप्राय रहे छे; ते पण उदय आगळ बनतुं नथी, तोपण अहोनिश ए ज चिंतन रहे छे; तो ते वखते थोडा काळमां बनशे एम रहे छे. आ क्षेत्रप्रत्ये कंइ द्वेषपरिणाम नथी, तथापि संगनुं विशेष कारण छे. प्रवृत्तिना प्रयोजन विना अत्रे रहेवुं कंइ आत्माने तेवा लाभनुं कारण नथी एम जाणी, आ क्षेत्रथी निवृत्तवानो विचार रहे छे. प्रवृत्ति पण निजबुद्धिथी प्रयोजनभूत कोइ पण प्रकारे लागती नथी, तथापि उदय प्रमाणे वर्त्तवानो ज्ञानीनो उपदेश अंगीकार करी उदय वेदवा प्रवृत्तिजोग वेठीए छीए.

ज्ञानेकरीने आत्मामां उत्पन्न थयेलो एवो निश्चय बदलतो नथी के, सर्वसंग मोटा आस्रव छे; चालतां, जोतां, प्रसंग करतां, समयमात्रमां निजभावने विस्मरण करावे छे; अने ते वात केवळ प्रत्यक्ष जोवामां आवी छे, आवे छे, अने आवी शके तेवी छे; तेथी अहोनिश ते मोटा आस्रवरूप एवा सर्वसंगमां उदासपणु रहे छे; अने ते, दिवस दिवस प्रत्ये वधता परिणामने पाम्या करे छे; ते तेथी विशेष परिणामने पामी सर्वसंगथी निवृत्ति थाय एवी अनन्य कारणयोगे इच्छा रहे छे.

आ पत्र प्रथमथी व्यावहारिक आकृतिमां लखायो होय एम वखते लागे, पण तेमां ते सहजमात्र नथी. असंगपणानो, आत्मभावनानो मात्र अल्प विचार लख्यो छे.

१९५१ ना मागसर वद ८, बुधे, मोहमयी-क्षेत्र. आ० स्वरूपप्रणाम.

३४४.

चित्तमां कंइ पण विचारवृत्ति परिणामी छे तेम जाणीने, हृदयमां आनंद थयो छे. असार अने क्लेशरूप आरंभपरिग्रहना कार्यमां वसतां जो आ जीव कंइ पण निर्भय के अजागृत रहे, तो घणा वर्षनो उपासेलो वैराग्य पण निष्फळ जाय एवी दशा थई आवे छे; एवो नित्यप्रत्ये निश्चय संभारीने निरूपाय प्रसंगमां कंपता चित्ते न ज छूटये प्रवर्त्तवुं घटे छे; ए वातनो मुमुक्षु जीवे कार्ये कार्ये, क्षणे क्षणे अने प्रसंगे प्रसंगे लक्ष राख्या विना मुमुक्षुता रहेवी दुर्लभ छे, अने एवी दशा वेद्याविना मुमुक्षुपणु पण संभवे नहीं. मारा चित्तमां मुख्य विचार हाल ए वर्ते छे. ए ज विनंति.

१९५१ ना महा शुद २, रवि, मुंबईथी. ल० रायचंदना प्र०.

३४५

जे प्रारब्ध वेद्याविना बीजो कोइ उपाय नथी, ते प्रारब्ध ज्ञानीने पण वेदवु पडे छे अत्रसुधी ज्ञानी आत्मार्थनो त्याग करवा इच्छे नहीं, एटलु भिन्नपणु ज्ञानीने विषे होय एम मोटा पुरुषोए कह्यु छे, ते सत्य छे

१९५१, महा शुद ३, सोमे, मुंबई

३४६

तमे पत्रमा जे कइ लख्यु छे, ते पर वारवार विचार करवाथी, जागृति राखवाथी, जेमा पंचविषयादिनु अशुचिस्वरूप वर्णव्यु होय एवा शास्त्रो अने सत्पुरुषोना चरित्रो विचारवाथी, तथा कार्ये कार्ये लक्ष राखी प्रवर्तवाथी जे कइ उदासभावना थवी घटे ते थशे

मुंबई, महा शुद ८, रवि १९५१

३४७

अशरण एवा ससारने विषे निश्चितबुद्धिए व्यवहार करवो जेने योग्य जणातो न होय, अने ते व्यवहारनो सबध निवृत्त करता, तथा ओछो करतां, विशेष काळ व्यतीत थया करतो होय, तो ते काम अल्पकाळमा करवा माटे जीवने शु करवु घटे? समस्त ससार मृत्यु आदि भये अशरण छे, ते शरणनो हेतु थाय एवु कल्पवु ते मृगजळ जेवु छे विचारी विचारीने श्री तीर्थंकरदेवाए पण तेथी निवृत्तवु-छूटवु-ए ज उपाय शोध्यो छे ते ससारना मुख्य कारणो प्रेमबधन तथा द्वेषबधन सर्व ज्ञानीए स्वीकार्यां छे तेनी मुझवणे जीवने निज-विचार करवानो अवकाश प्राप्त थतो नथी, अथवा थाय एवा योगे ते बधनना कारणथी आत्मवीर्य प्रवर्ती शकतु नथी, अने ते सौ प्रमादनो हेतु छे, अने तेवा प्रमादे लेशमात्र समयकाळ पण निर्भय रहेवु, के अजागृत रहेवु ते आ जीवनु अतिशय निर्बळपणु छे, अविवेकता छे, भ्राति छे, अने टाळता अत्यत कठण एवो मोह छे समस्त संसार बे प्रवाहथी वहे छे प्रेमथी अने द्वेषथी प्रेमथी विरक्त थयाविना द्वेषथी छूटाय नहीं, अने प्रेमथी विरक्त थाय तेणे, सर्वसगथी विरक्त थयाविना व्यवहारमां वर्ती अप्रेम(उदास)दशा राखवी ते 'भयकर-व्रत छे' जो केवळ प्रेमनो त्याग करी व्यवहारमा प्रवर्तवु कराय, तो केटलाक जीवोनी दयानो, उपकारनो, अने स्वार्थनो, भग करवाजेवुं थाय छे, अने तेम विचारी जो दया, उपकारादि कारणे कइ प्रेमदशा राखता चित्तमा विवेकीने क्लेश पण थयाविना रहेवो न जोइए, त्यारे तेनो विशेष विचार क्या प्रकारे करवो?

मुंबई, माघ १०, ९५

३४८

सर्व क्लेशथी अने सर्व दुःखथी मुक्त थवानो उपाय एक आत्मज्ञान छे विचारविना आत्म

ज्ञान थाय नहीं, अने असत्संग तथा असत्-प्रसंगथी जीवनुं विचारवळ प्रवर्त्ततुं नथी; एमां किंचित्मात्र संशय नथी.

आरंभ, परिग्रहनुं अल्पत्व करवाथी असत्संगनुं वळ घटे छे; असत्संगनुं वळ घटवाथी आत्मविचार थवानो अवकाश प्राप्त थाय छे. आत्मविचार थवाथी आत्मज्ञान थाय छे.

अने आत्मज्ञानथी निजस्वभावस्वरूप सर्व क्लेश अने सर्व दुःखथी रहित एवो मोक्ष थाय छे; ए वात केवळ सत्य छे. जे जीवो मोहनिद्रामां सुता छे ते, अमुनि छे. निरंतर आत्मविचारे करी मुनि तो जागृत रहे. प्रमादीने सर्वथा भय छे; अप्रमादीने कोइ रीते भय नथी, एम श्री जिने कह्युं छे. सर्व पदार्थ जाणवानो हेतु मात्र आत्मज्ञान करवुं ए छे. जो आत्मज्ञान न थाय, तो सर्व पदार्थना ज्ञाननुं निष्फळपणु छे. जेटलुं आत्मज्ञान थाय एटली आत्मसमाधि प्रगटे. कोइ पण तथारूप जोगने पामीने जीवने एक क्षण पण अंतर्भेदजागृति थाय, तो तेने मोक्ष विशेष दूर नथी. अन्यपरिणाममां जेटली तादात्म्यवृत्ति छे, तेटलो जीवथी मोक्ष दूर छे. जो कोइ आत्मजोग वने तो आ मनुष्यपणानु मूल्य कोइ रीते न थई शके तेवुं छे. प्राये मनुष्यदेहविना आत्मजोग वनतो नथी एम जाणी, अत्यंत निश्चय करी, आ ज देहमां आत्मजोग उत्पन्न करवो घटे. विचारनी निर्मळताए करी जो आ जीव अन्यपरिचयथी पाछो वळे, तो सहजमां हमणा ज तेने आत्मजोग प्रगटे. असत्संग-प्रसंगनो घेरावो विशेष छे, अने आ जीव तेथी अनादि काळनो हीनसत्व थयो होवाथी तेथी अवकाश प्राप्त करवा, तेनी निवृत्ति करवा, जेम वने तेम सत्संगनो आश्रय करे, तो कोइ रीते पुरुषार्थयोग्य थई विचारदशाने पामे. जे प्रकारे अनित्यपणु, असारपणु, आ ससारनुं अत्यंतपणे भासे, ते प्रकारेकरी आत्मविचार उत्पन्न थाय. हवे आ उपाधिकार्यथी छूटवानी विशेष विशेष आर्त्ति थया करे छे, अने छूटवाविना जे कंइ पण काळ जाय छे ते, आ जीवनुं शिथिलपणु ज छे, एम लागे छे; अथवा एवो निश्चय रहे छे. जनकादि उपाधिमां रह्या छतां आत्मस्वभावमां वसता हता एवा आलंबनप्रत्ये क्यारेय बुद्धि थती नथी. श्री जिनजेवा जन्मत्यागी पण छोडीने चाली नीकळ्या एवा भयना हेतुरूप उपाधियोगनी निवृत्ति आ पामर जीव करतां करतां काळ व्यतीत करशे, तो अश्रेय थशे, एवो भय जीवना उपयोगप्रत्ये प्रवर्त्ते छे, केमके एम ज कर्त्तव्य छे. जे रागद्वेषादि परिणाम अज्ञानविना संभवतां नथी, ते रागद्वेषपरिणामनुं परिक्षीणपणु ज कर्त्तव्य छे. अत्यंत ज्ञान होय त्यां, अत्यंत त्याग संभवे छे; अत्यंत त्याग प्रगट्याविना अत्यंत ज्ञान न होय एम, श्री तीर्थंकरे स्वीकार्युं छे. आत्मपरिणामथी जेटलो अन्य पदार्थनो तादात्म्य-अध्यास निवृत्तवो तेने श्री जिन 'त्याग' कहे छे. ते तादात्म्य-अध्यासनी निवृत्तिरूप त्याग थवा अर्थे आ वाह्य-प्रसंगना त्यागनो अर्थ अंतर्त्याग कह्यो नथी; एम छे, तोपण आ जीवे अंतर्त्यागने अर्थे वाह्यप्रसंगनी निवृत्तिने कंइ पण उपकारी मानवी योग्य छे. नित्य छूटवानो विचार करीए छीए. अने जेम ते कार्य तरत बने तेम जाप जपीए छीए;-जो के एम लागे छे के, ते विचार अने जाप

कनी तथारूप नथी, शिथिल छे, माटे अत्यंत विचार, अने ते जापने उग्रपणे आराधवानो अल्पकाळमा योग करवो घटे छे एम, वर्या करे छे प्रसगथी केटलाक अरसपरस-सबंधनेवां वचनो आ पत्रमा लख्या छे, ते विचारमा स्फुरी आवता स्वविचारवाने अर्थे लख्या छे जीव, प्रदेश, पर्याय तथा संख्यात, असंख्यात, अनंत, आदि विषे, तथा रसना व्यापकपणाविषे क्रमे-करी समजवु योग्य थशे

म० १९५१, फागण वद ३, रविवार, मुंबई

३४९

सुखभाइ श्री प्रत्ये, श्री स्तंभन

पत्र १ मळ्यु छे जेम जेम उपाधिनो त्याग थाय, तेम तेम समाधिसुख प्रगटे छे तेम जेम जेम उपाधिनु ग्रहण थाय, तेम तेम समाधिसुख हानि पामे छे विचार करीए तो आ वात प्रत्यक्ष अनुभवरूप थाय छे

जो कइ पण आ ससारना पदार्थोनो विचार करवामा आवे, तो तेप्रत्ये वैराग्य आव्याविना रहे नहीं, केमके मात्र अविचारे करीने तेमा मोहबुद्धि रहे छे

'आत्मा छे," 'आत्मा नित्य छे," "आत्मा कर्मनो कर्ता छे," "आत्मा कर्मनो भोक्ता छे," तेथी ते निवृत्त थइ शके छे," "अने निवृत्त थइ शकवाना साधन छे," ए छ कारणो जेने विचार करीने सिद्ध थाय, तेने 'विवेकज्ञान' अथवा 'सम्यग्दर्शननी प्राप्ति' गणवी एम श्री जिने निरूपण कर्यु छे जे निरूपण मुमुक्षु जीवे विशेषकरी अभ्यास करवायोग्य छे

पूर्वना कोइ विशेष अभ्यासबळथी ए छ कारणोनो विचार उत्पन्न थाय छे, अथवा सत्सगना आश्रयथी ते विचार उत्पन्न थवानो योग बने छे

अनित्य पदार्थप्रत्ये मोहबुद्धि होवाने लीधे आत्मानु 'अस्तित्व,' 'नित्यत्व,' अने 'अव्याबाध समाधिसुख' भानमा आवतु नथी तेनी मोहबुद्धिमा जीवने अनादिथी एवु एकाग्रपणु चाल्यु आवे छे के, तेनो विवेक करता करता जीवने मुझाइने पाछु वळवु पडे छे, अने ते मोहग्रथी छेदवानो वखत आववा पहेला ते विवेक छोडी देवानो योग पूर्वकाळे घणीवार बन्यो छे, केमके तेनो अनादिकाळथी अभ्यास छे, ते अत्यंत पुरुषार्थविना अल्पकाळमा छोडी शकाय नहीं, माटे फरी फरी सत्सग, सत्शास्त्र अने पोतामा सरळ विचारदशा करी ते विषयमा विशेष श्रम लेवो योग्य छे, के जेना परिणाममा 'नित्य,' 'शाश्वत,' 'सुखस्वरूप' एवु 'आत्मज्ञान' थई स्वरूप-आविर्भाव थाय छे एमा प्रथमथी उत्पन्न थता सशय धीरजथी अने विचारथी शात थाय छे अधीरजथी अथवा आडी कल्पना कर्याथी मात्र जीवने पोताना हितनो त्याग करवानो वखत आवे छे, अने अनित्य पदार्थनो राग रहेवाथी तेना कारणे फरी फरी ससारपरिभ्रमणनो योग रह्या करे छे

कंइ पण आत्मविचार करवानी इच्छा तमने वर्ते छे एम जाणी, घणो संतोष थयो छे; ते संतोषमां मारो कंइ स्वार्थ नथी. मात्र तमे समाधिने रस्ते चडवा इच्छो छो तेथी, संसारक्लेशथी निवृत्तवानो तमने प्रसंग प्राप्त थशे एवा प्रकारनो संभव देखी स्वभावे संतोष थाय छे. ए ज विनंति.

संवत् १९५१ ना फागण वद ५, शनि, ता. १६।३।९५, मुंबईथी. आ० स्व० प्रणाम.

३५०.

सर्व विभावथी उदासीन, अने अत्यंत शुद्ध निजपर्यायने सहजपणे आत्मा भजे तेने, श्री जिने 'तीव्रज्ञानदशा' कही छे. जे दशा आव्याविना कोइ पण जीव बंधनमुक्त थाय नहीं, एवो सिद्धांत श्री जिने प्रतिपादन कर्यो छे; जे अखंड सत्य छे.

कोइक जीवथी ए गहन दशानो विचार थई शकवा योग्य छे, केमके अनादिथी अत्यंत अज्ञानदशाए आ जीवे प्रवृत्ति करी छे. ते प्रवृत्ति एकदम असत्य अने असार समजाइ, तेनी निवृत्ति सूजे एम बनवुं बहु कठण छे. माटे ज्ञानीपुरुषनो आश्रय करवारूप भक्तिमार्ग जिने निरूपण कर्यो छे, के जे मार्ग आराधवाथी सुलभपणे ज्ञानदशा उत्पन्न थाय छे.

ज्ञानीपुरुषना चरणने विषे मन स्थाप्याविना ए भक्तिमार्ग सिद्ध थतो नथी. जेथी फरी फरी ज्ञानीनी आज्ञा आराधवानुं जिनागममां ठेकाणे ठेकाणे कथन कर्युं छे.

ज्ञानीपुरुषना चरणमां मननुं स्थापन थवुं प्रथम कठण पडे छे, पण वचननी अपूर्वताथी, ते वचननो विचार करवाथी, तथा ज्ञानीप्रत्ये अपूर्वदृष्टिए जोवाथी, मननुं स्थापन थवुं सुलभ थाय छे.

ज्ञानीपुरुषना आश्रयमां विरोध करनारा पंचविषयादि दोषो छे. ते दोष थवाना साधनथी जेम बने तेम दूर रहेवुं; अने प्राप्त—साधनमां पण उदासीनता राखवी, अथवा ते ते साधनोमांथी अहंबुद्धि छोडी दइ रोगरूप जाणी प्रवर्तवुं घटे. अनादि—दोषनो एवा प्रसंगमां विशेष उदय थाय छे, केमके आत्मा ते दोषने छेदवा पोतानी सन्मुख लावे छे, के ते स्वरूपांतर करी तेने आकर्षे छे. अने जागृतिमां शिथिल करी नांखी पोताने विषे एकाग्रबुद्धि करावी दे छे. ते एकाग्रबुद्धि एवा प्रकारनी होय छे के "मने आ प्रवृत्तिथी तेवो विशेष बाध नहीं थाय; हुं अनुक्रमे तेने छोडीश; अने करतां जागृत रहीश" ए आदि भ्रांतदशा ते दोष करे छे; जेथी ते दोषनो संबंध जीव छोडतो नथी, अथवा ते दोष वधे छे, तेनो लक्ष तेने आवी शकतो नथी.

ए विरोधी साधननो बे प्रकारथी त्याग थई शके छेः एक ते साधनना प्रसंगनी निवृत्ति, बीजो प्रकार, विचारथी करी तेनुं तुच्छपणु समजावुं.

विचारथी करी तुच्छपणु समजावा माटे प्रथम ते पंचविषयादिना साधननी निवृत्ति करवी वधारे योग्य छे, केमके तेथी विचारनो अवकाश प्राप्त थाय छे.

ते पंचविषयादि साधननी निवृत्ति सर्वथा करवानुं जीवनुं बळ न चालतुं होय त्यारे, क्रमे क्रमे-देशे देशे—तेनो त्याग करवो घटे. परिग्रह तथा भोगोपभोगना पदार्थनो अल्प परिचय करवो घटे.

एम करवाथी अनुक्रमे ते दोष मोळा पडे, अने आश्रयभक्ति दृढ थाय, तथा ज्ञानीना वचनोनु आगामा परिणाम थई 'तीव्रज्ञानदशा' प्रगटी जीव मुक्त थाय

जीव कोइकवार आवी वातनो विचार करे तेथी, अनादि-अभ्यासनु बळ घटवु कठण पडे, पण दिन दिन प्रत्ये, प्रसगे प्रसगे, अने प्रवृत्ति प्रवृत्तिए, फरी फरी विचार करे, तो अनादि-अभ्यासनु बळ घटी, अपूर्व अभ्यासनी सिद्धि थई, सुलभ एवो आश्रयभक्तिमार्ग सिद्ध थाय

मुंबई, फागण वद, ७ रवि आ० स्व० प्रणाम

३५१

जे प्रकारे बधनथी छूटाय ते प्रकारे प्रवर्तवु ए, हितकारी कार्य छे बाह्यपरिचयने विचारी विचारीने निवृत्त करवो ए छूटवानो एक प्रकार छे जीव आ वात जेटली विचारशे तेटलो ज्ञानीपुरुषनो मार्ग समजवानो समय समीप प्राप्त थशे

स० १९५१, फागण वद १२, शुक्र, मुंबई आ० स्व० प्रणाम

३५२

जन्म, जरा मरणादि दुःखे करी समस्त ससार अशरण छे सर्व प्रकारे जेने ते ससारनी आस्था तजी ते ज निर्भय थया छे, अने आत्मस्वभावने पाम्या छे विचारविना ते स्थिति जीवने प्राप्त थई शकती नथी, अने सगना मोहे पराधीन एवा आ जीवने विचार प्राप्त थवो दुर्लभ छे

स० १९५१, फागण वद १२, शुक्र, मुंबई

३५३

आने पत्र १ पहोंच्यु छे पत्र लखता लखता, अथवा कई कहेता कहेता वारवार चित्तनी अप्रवृत्ति थाय छे,—अने 'कल्पितनु आटलु बधु महात्म्य शु? कहेवु शु? जणावु शु? श्रवण करवु शु? प्रवृत्ति शी?' ए आदि विक्षेपथी चित्तनी तेमा अप्रवृत्ति थाय छे, अने परमार्थसबधी कहेता, लखता, तेथी बीजा प्रकारना विक्षेपनी उत्पत्ति थाय छे जे विक्षेपमा मुख्य अतीव प्रवृत्तिना निरोधविना तेमा—परमार्थकथनमा—पण अप्रवृत्ति हाल श्रेयभूत लागे छे आ कारण विषे आगळ एक पत्र सविगत लख्यु छे, एटले विशेष लखवाजेवु अत्रे नथी, मात्र चित्तमा अत्रे विशेष स्फुर्ति थवाथी लख्यु छे

मोतीना वेपार वगेरेनी प्रवृत्ति वधारे न करवा मनधीनु घने तो सारू,—अने चित्तनी नित्य इच्छा एम रह्या करे छे लोभहेतुथी ते प्रवृत्ति थाय छे के केम? एम विचारतां लोभनु निदान जणातु नथी विषयादिनी इच्छाए प्रवृत्ति थाय छे, एम पण जणातु नथी तथापि प्रवृत्ति थाय छे एमा सन्देह नथी जगत् कइ लेवाने माटे प्रवृत्ति करे छे, आ प्रवृत्ति तेवाने

माटे थती हशे एम लागे छे. अत्रे ए लागे छे ते, यथार्थ हशे के केम? ते माटे विचारवान पुरुष जे कहे ते प्रमाण छे. ए ज विनंति.

सं० १९५१ ना चैत्र शुद ५, मुंबई. ल० रायचंदना प्रणाम.

३५४.

चेतनने चेतनपर्याय होय, अने जडने जडपर्याय होय. ए ज पदार्थनी स्थिति छे. प्रत्येक समये जे जे परिणाम थाय छे, ते ते पर्याय छे. विचार करवाथी आ वात यथार्थ लागशे.

लखवानुं हाल ओछुं बनी शके छे तेथी, केटलाक विचारो जणाववानुं बनी शकतुं नथी. तेम केटलाक विचारो उपशम करवारूप प्रकृतिनो उदय होवाथी कोइने स्पष्टताथी कहेवानुं बनी शकतुं नथी. हाल अत्रे एटली बधी उपाधि रहेती नथी, तोपण प्रवृत्तिरूप संग होवाथी. तथा क्षेत्र उतापरूप होवाथी थोडा दिवस अत्रेथी निवृत्त थवानो विचार थाय छे; हवे ते विषे जे बने ते खरूं. ए ज विनंति.

संवत् १९५१, चैत्र वद ८, बुधे. प्रणाम.

३५५.

आत्मवीर्य प्रवर्तावतामां अने संकोचवामां बहु विचार करी प्रवर्तवुं घटे छे.–

शुभेच्छासंपन्न भाइ ० ० ० प्रत्ये. श्री भावनगर.

विशेष विनंति के, तमारूं लखेलुं पत्तुं १ प्राप्त थयुं छे. ते तरफ आववा संबंधीमां नीचे प्रमाणे स्थिति छेः—

लोकोने अंदेशो पडे एवी जातनो बाह्य–व्यवहारनो उदय छे, अने तेवा व्यवहारसाथे बळवान निर्ग्रंथ पुरुष जेवो उपदेश करवो ते, मार्गनो विरोध करवा जेवुं छे,–अने एम जाणीने, तथा तेनां जेवां बीजां कारणोनुं स्वरूप विचारी घणुंकरीने लोकोने अंदेशानो हेतु थाय तेवा प्रसंगमां मारूं आववुं थतुं नथी. वखते क्यारेक कोइ समागममां आवे छे, अने कंइ स्वाभाविक कहेवा करवानुं थाय छे. एमां पण चित्तनी इच्छित प्रवृत्ति नथी. पूर्वे यथास्थित विचार कर्याविना जीवे प्रवृत्ति करी तेथी, आवा व्यवहारनो उदय प्राप्त थयो छे, जेथी घणीवार चित्तमां शोच रहे छे; पण यथास्थित समपरिणामे वेदवुं घटे छे एम जाणी, घणुंकरी तेवी वृत्ति रहे छे. आ व्यापारादि उदयव्यवहारथी जे जे संग थाय छे, तेमां घणुंकरी असंग–परिणामवत् प्रवृत्ति थाय छे, केमके तेमां सारभूतपणु कंइ लागतुं नथी, पण जे धर्मव्यवहारना प्रसंगमां आववुं थाय त्यां, ते प्रवृत्ति प्रमाणे वर्तवुं घटे नहीं. तेम बीजो आशय विचारी प्रवृत्ति करवामां आवे तो तेटलुं समर्थपणु हाल नथी. तेथी तेवा प्रसंगमां घणुंकरीने मारूं आववुं ओछुं थाय छे; अने ए क्रम फेरववानुं चित्तमां हाल बेसतुं नथी, छतां ते तरफ आववाना प्रसंगमां तेम

करवा कइ पण विचार मे कर्यो हतो, तथापि ते क्रम फेरवता बीजा विषम कारणोनो आग ळपर समय थशे एम प्रत्यक्ष देखाबाथी क्रम फेरववासबधीनी वृत्ति उपशम करवी योग्य लाग वाथी तेम कर्युं छे आ आशय शिवाय चित्तमा बीजा आशय पण ते तरफ हाल नहीं आववाना सबधमा छे, पण कोइ लोकव्यवहाररूप कारणथी आववाविषेनो विचार विसर्जन कर्यो नथी

चित्तपर वधारे ध्यानपरीने आ स्थिति लखी छे तेपर विचार करी जो कइ अगम्य जेवु लागे तो वखते ने खुलासो करशो मारा आववा, नहीं आववा विषे जो कइ वात नहीं उचारवानु बने तो तेम करवा विनति छे

स० १९५१ ना चैत्र वद ८, मुबईथी वि० रायचदना प्र०

३५६

सर्व करता जेमा अधिक स्नेह रह्या करे छे एवी आ काया ते, रोग, जरादिथी स्वात्मने ज दु खरूप थई पडे छे, तो पछी तेथी दूर एवा धनादिथी जीवने तथारूप(यथायोग्य)सुख वृत्ति थाय एम मानता विचारवाननी बुद्धि जरूर क्षोभ पामवी जोइए, अने कोइ बीजा विचा-रमा जवी जोइए, एवो ज्ञानीपुरुषोए निर्णय कर्यो छे ते, यथातथ्य छे

१९५१, वैशाख शुद १५, बुधे, मुबई

३५७

आत्मा अत्यत-सहज-स्वस्थता पामे ए ज सर्व ज्ञाननो सार श्री सर्वज्ञे कह्यो छे

अनादि काळथी जीवे अस्वस्थता निरतर आराधी छे, जेथी स्वस्थताप्रत्ये आववु तेने दुगम पडे छे श्री जिने एम कह्यु छे के, यथाप्रवृत्तिकरणसुधी जीव अनतिवार आव्यो छे, पण जे समये ग्रथीभेद थवासुधी आववानु थाय छे त्यारे, क्षोभ पामी पाछो ससारपरिणामी थया कर्यो छे ग्रथीभेद थवामा जे वीर्यगति जोइए ते थवाने अर्थे ज जीवे नित्यप्रत्ये सत्समागम, सद्विचार अने सद्ग्रथनो परिचय निरतरपणे करवो श्रेयभूत छे

आ देहनु आयुष्य प्रत्यक्ष उपाधियोगे व्यतीत थयु जाय छे, ए माटे अत्यत शोक थाय छे, अने तेनो अल्पकाळमा जो उपाय न कर्यो तो अमनेवा अविचारी पण थोडा समजवा

जे ज्ञानथी 'काम' नाश पामे ते ज्ञानने अत्यत भक्तिए नमस्कार हो ए ज विनति

१९५१ ना वैशाख शुद १५, बुधे, मुबई आ० स्व० यथा

३५८

वधारेमा वधारे एक समये १०८ जीव मुक्त थाय एथी विशेष न थाय एवी लोकस्थिति सिद्धागममा स्वीकारेली छे अनेक प्रत्येक समये एकसोआठ जीव मुक्त थया ज करे छे एम गणीए,

तो ते परिमाणे त्रणे काळमां जेटला जीव मोक्षप्राप्त थाय तेटला जीवनी जे अनंत संख्या थाय, ते करतां संसारनिवासी जीवोनी संख्या अनंतपणे जिनागममां निरूपी छे; अर्थात् त्रणे काळमां मुक्तजीव जेटला थाय ते करतां संसारमां अनंतगणा जीव रहे, केमके तेनुं परिमाण एटलुं विशेष छे; अने तेथी मोक्षमार्गनो प्रवाह वह्या करता छतां संसारमार्ग उच्छेद थई जवो संभवतो नथी, अने तेथी बंध-मोक्षव्यवस्थामां विपर्यय थतुं नथी. आ विषे वधारे चर्चा समागममां करशो तो अडचण नथी.

जीवना बंध-मोक्षनी व्यवस्था विषे संक्षेपमां पत्तुं लख्युं छे.

सौ करतां विचारवायोग्य वात तो हाल ए ज छे के, उपाधि करवामां आवे, अने केवळ असंगदशा रहे एम बनवुं अत्यंत कठण छे; अने उपाधि करतां आत्मपरिणाम चंचळ न थाय एम बनवुं असंभवित जेवुं छे. उत्कृष्ट ज्ञानीने बाद करतां आपणे सौए तो आत्मामां जेटलुं असंपूर्ण असमाधिपणु वर्त्ते छे ते, अथवा वर्त्ती शके तेवुं होय ते, उच्छेद करवुं ए वात लक्षमां वधारे लेवायोग्य छे.

सं० १९५१, वैशाख वद ७, शनि, मुंबई.

३५९.

अनन्य शरणना आपनार एवा श्री सद्गुरुदेवने अत्यंत भक्तिथी नमस्कार.

शुद्ध आत्मस्वरूपने पाम्या छे एवा ज्ञानीपुरुषोए नीचे कह्यां छे ते छ पदने सम्यग्दर्शनना निवासनां सर्वोत्कृष्ट स्थानक कह्यां छे.

प्रथमपदः—"आत्मा छे." जेम घटपटआदि पदार्थो छे तेम आत्मा पण छे. अमुक गुण होवाने लीधे जेम घटपटआदि होवानुं प्रमाण छे; तेम स्वपरप्रकाशक एवी चैतन्य-सत्तानो प्रत्यक्ष गुण जेने विषे छे एवो आत्मा होवानुं प्रमाण छे.

बीजुं पदः—"आत्मा नित्य छे." घटपटआदि पदार्थो अमुक काळवर्त्ति छे. आत्मा त्रिकाळवर्त्ति छे. घटपटादि 'संयोगे करी' पदार्थ छे. आत्मा 'स्वभावे करीने' पदार्थ छे, केमके तेनी उत्पत्ति माटे कोइ पण संयोगो अनुभवयोग्य थता नथी. कोइ पण संयोगी द्रव्यथी चेतन-सत्ता प्रगट थवायोग्य नथी, माटे अनुत्पन्न छे. असंयोगी होवाथी अविनाशी छे, केमके जेनी कोइ संयोगथी उत्पत्ति न होय, तेनो कोइने विषे लय पण होय नहीं.

त्रीजुं पदः—"आत्मा कर्त्ता छे." सर्व पदार्थ अर्थक्रियासंपन्न छे. कंइने कंइ परिणामक्रियासहित ज सर्व पदार्थ जोवामां आवे छे. आत्मा पण क्रियासंपन्न छे. क्रियासंपन्न छे, माटे कर्त्ता छे. ते कर्त्तापणु त्रिविध श्री जिने विवेच्युं छे: परमार्थथी

स्वभावपरिणतिए 'निजस्वरूपनो कर्त्ता छे' अनुपचरित(अनुभवमा आववायोग्य-विशेष संबधसहित)व्यवहारथी ते आत्मा 'कर्मनो कर्त्ता छे' उपचारथी 'घर, नगर आदिनो कर्त्ता छे'

चोथु पद —"आत्मा भोक्ता छे" जे जे कई क्रिया छे ते ते सर्व सफळ छे, निरर्थक नथी जे कई पण करवामा आवे छे तेनु फळ भोगववामा आवे एवो प्रत्यक्ष अनुभव छे विष खाधाथी विषनु फळ, साकर खावाथी साकरनु फळ, अग्नि स्पर्शथी ते अग्निस्पर्शनु फळ, हीमने स्पर्श करवाथी हीमस्पर्शनु जेम फळ थयाविना रहेतु नथी, तेम कषायादि, के अकषायादि जे कई पण परिणामे आत्मा प्रवर्त्त तेनु फळ पण थवायोग्य ज छे, अने ते थाय छे ते क्रियानो आत्मा कर्त्ता होवाथी 'भोक्ता छे'

पाचमु पदः—"मोक्षपद छे" जे अनुपचरित–व्यवहारथी जीवने कर्मनु कर्त्तापणु निरूपण कर्युं, कर्त्तापणु होवाथी भोक्तापणु निरूपण कर्युं, ते कर्मनु टळवापणु पण छे, केमके प्रत्यक्ष कषायादिनु तीव्रपणु होय पण तेना अनभ्यासथी–तेना अपरिचयथी–तेने उपशम करवाथी–तेनु मदपणु देखाय छे, ते क्षीण थवायोग्य देखाय छे, क्षीण थई शके छे ते ते बधभाव क्षीण थइ शकवायोग्य होवाथी तेथीरहित एवो जे शुद्ध–आत्मस्वभाव तेरूप 'मोक्षपद छे'

छठु पद —"ते मोक्षनो उपाय छे" जो कदी कर्मबधमात्र थया करे एम ज होय तो तेनी निवृत्ति कोइ काळे सभवे नहीं, पण कर्मबधथी विपरीत स्वभाववाळा एवा ज्ञान, दर्शन, समाधि, वैराग्य, भक्त्यादि साधन प्रत्यक्ष छे जे साधनना बळे कर्मबध शिथिल थाय छे,–उपशम पामे छे–क्षीण थाय छे 'माटे ते ज्ञान, दर्शन, सयमादि मोक्षपदना उपाय छे'

श्री ज्ञानीपुरुषोए सम्यग्दर्शनना मुख्य निवासभूत कह्यां एवा आ छ पद अत्रे सक्षेपमा जणाव्या छे समीपमुक्तिगामी जीवने सहज विचारमा ते सप्रमाण थवायोग्य छे,–परम निश्चयरूप जणावायोग्य छे तेनो सर्व विभागे विस्तार थई तेना आत्मामा विवेक थवायोग्य छे आ छ पद अत्यत सदेहरहित छे, एम परमपुरुषे निरूपण कर्युं छे ए छ पदनो विवेक जीवने स्वस्वरूप समजवाने अर्थे कह्यो छे अनादि स्वप्नदशाने लीधे उत्पन्न थयेलो एवो जीवनो अहभाव–ममत्वभाव–ते निवृत्त थवाने अर्थे आ छ पदनी ज्ञानीपुरुषोए देशना प्रकाशी छे ते स्वप्नदशाथी रहित मात्र पोतानु स्वरूप छे, एम जो जीव परिणाम करे, तो सहजमात्रमा ते जागृत थइ सम्यग्दर्शनने प्राप्त थाय, सम्यग्दर्शनने प्राप्त थई स्वस्वभावरूप मोक्षने पामे कोई विनाशी, अशुद्ध अने अन्य एवा भावने विषे तेने हर्ष, शोक, सयोग, उत्पन्न न थाय ते विचारे स्वस्वरूपने विषे ज शुद्धपणु, सपूर्णपणु, अविनाशीपणु, अत्यत आनदपणु, अतररहित तेना

अनुभवमां आवे छे. सर्व विभाव-पर्यायमां मात्र पोताने अध्यासथी ऐक्यता थई छे, तेथी केवळ पोतानुं भिन्नपणु ज छे एम, स्पष्ट-प्रत्यक्ष-अत्यंत प्रत्यक्ष-अपरोक्ष-तेने अनुभव थाय छे. विनाशी अथवा अन्य पदार्थना संयोगने विषे तेने इष्ट-अनिष्टपणु प्राप्त थतुं नथी. जन्म, जरा, मरण, रोगादि बाधारहित संपूर्ण महात्म्यनुं ठेकाणुं एवुं निजस्वरूप जाणी, वेदी, ते कृतार्थ थाय छे. जे जे पुरुषोने 'ए छ पद सप्रमाण' एवां परम पुरुषनां वचने आत्मानो निश्चय थयो छे, ते ते पुरुषो सर्व स्वरूपने पाम्या छे. आधि, व्याधि, उपाधि सर्वसंगथी रहित थया छे, थाय छे, अने भाविकाळमां पण तेम ज थशे.

जे सत्पुरुषोए जन्म, जरा, मरणनो नाश करवावाळो, स्वस्वरूपमां सहज-अवस्थान थवानो उपदेश कह्यो छे, ते सत्पुरुषोने अत्यंत भक्तिथी नमस्कार छे. तेनी निष्कारण-करुणाने नित्यप्रत्ये निरंतर स्तववामां पण आत्मस्वभाव प्रगटे छे एवा सर्व सत्पुरुषो, तेनां चरणारविंद सदाय हृदयने विषे स्थापन रहो!

जे छ पदथी सिद्ध छे एवुं आत्मस्वरूप ते जेनां वचनने अंगीकार कर्ये सहजमां प्रगटे छे, जे आत्मस्वरूप प्रगटवाथी सर्वकाळ जीव संपूर्ण आनंदने प्राप्त थई निर्भय थाय छे, ते वचनना कहेनार एवा सत्पुरुषना गुणनी व्याख्या करवाने अशक्ति छे, केमके जेनो प्रत्युपकार न थई शके एवो परमात्मभाव ते जेणे कंइ पण इच्छाविना मात्र निष्कारण-करुणाशीलताथी आप्यो, एम छतां पण जेणे अन्य जीवने विषे 'आ मारो शिष्य छे, अथवा भक्तिनो कर्त्ता छे, माटे मारो छे,' एम कदी जोयुं नथी; एवा जे सत्पुरुष, तेने अत्यंत भक्तिए फरी फरी नमस्कार हो!

जे सत्पुरुषोए सद्गुरुनी भक्ति निरूपण करी छे, ते भक्ति मात्र शिष्यना कल्याणने अर्थे कही छे. जे भक्तिने प्राप्त थवाथी सद्गुरुना आत्मानी चेष्टाने विषे वृत्ति रहे, अपूर्व गुण दृष्टिगोचर थई अन्य स्वछंद मटे, अने सहेजे आत्मबोध थाय एम जाणीने जे भक्तिनुं निरुपण कर्युं छे, ते भक्तिने अने ते सत्पुरुषोने फरी फरी त्रिकाळ नमस्कार हो!

जो कदी प्रगटपणे वर्त्तमानमां केवळज्ञाननी उत्पत्ति थई नथी, पण जेना वचनना विचारयोगे शक्तिपणे केवळज्ञान छे एम स्पष्ट जाण्युं छे, श्रद्धापणे केवळज्ञान थयुं छे, विचारदशाए केवळज्ञान थयुं छे, इच्छादशाए केवळज्ञान थयुं छे, मुख्य नयना हेतुथी केवळज्ञान वर्त्ते छे, ते केवळज्ञान-सर्व अव्याबाध सुखनुं प्रगट करनार-जेनायोगे सहजमात्रमां जीव पामवायोग्य थयो, ते सत्पुरुषना उपकारने सर्वोत्कृष्ट भक्तिए नमस्कार हो! नमस्कार हो!!

वेदांतादिमां आत्मस्वरूपनी जे विचारणा कही छे, ते विचारणा करतां श्री जिनागममां जे आत्मस्वरूपनी विचारणा कही छे तेमां, भेद पडे छे. सर्व विचारणानुं फळ आत्मानुं सहजस्वभावे परिणाम थवुं ए ज छे. संपूर्ण रागद्वेषना क्षयविना संपूर्ण आत्मज्ञान प्रगटे नही एवो निश्चय जिने कह्यो छे ते, वेदांतादि करतां बळवान प्रमाणभूत छे.

मुंबई, वैशाख वद ७, गुरु, १९५१.

३६०

ॐ

"अल्पकाळमा उपाधिरहित थवा इच्छनारे आत्मपरिणतिने क्या विचारमा आणवी घटे छे, के जेथी ते उपाधिरहित थई शके?" ए प्रश्न अमे लख्यु हतु तेना उत्तरमा तमे लख्यु के, ज्यासुधी रागबधन छे त्यासुधी, उपाधिरहित थवातु नथी, अने ते बधन आत्मपरिणतिथी ओछु पडी जाय तेवी परिणति रहे, तो अल्पकाळमा उपाधिरहित थवाय ए प्रमाणे उत्तर लख्यो ते, यथार्थ छे अहीं प्रश्नमा विशेषता एटली छे के "पराणे उपाधियोग प्राप्त थतो होय, तेप्रत्ये रागद्वेषादि परिणति ओछी होय, उपाधि करवा चित्तमा वारवार खेद रहेतो होय, अने ते उपाधिने त्याग करवामा परिणाम रह्या करता होय, तेम छता उदयबळथी उपाधिप्रसग वर्ततो होय, तो ते शा उपाये निवृत्त करी शकाय?" ए प्रश्न विशे जे लक्ष पहोंचे ते लखशो

'भावार्थप्रकाश' ग्रथ अमे वाच्यो छे तेमा सप्रदायना विवादनु कइक समाधान थइ शके एवी रचना करी छे, पण तारतम्ये वास्तव्य-ज्ञानवाननी रचना नथी, एम मने लागे छे

श्री ए "अखे पुरुष एक वरस है" ए सवैयो लखाव्यो ते, वाच्यो छे श्री ने एवा सवैयानो विशेष अनुभव छे, तथापि एवा सवैयामा पण घणुकरीने छायाजेवो उपदेश जोवामा आवे छे, अने तेथी अमुक निर्णय करी शकाय अने करी निर्णय करी शकाय तो ते पूर्वापर अविरोध रहे छे एम, घणुकरीने लक्षमा आवतु नथी जीवना पुरुषार्थधर्मने केटलीक रीते एवी वाणी बळवान करे छे एटलो ते वाणीनो उपकार केटलाक जीवोप्रत्ये थवो सभवे छे

तमारा आजना पत्रमा छेवटे श्री ए जे साखी लखावी छे "व्यवहारनी जाळ पादडे पान्डे परजळी" ए पद जेमा पहेलु छे ते यथाथ छे उपाधिथी उदास थयेला चित्तने धीरजनो हेतु थाय एवी छे ए ज विनति

स० १९५१, ना वैशाख वद १०, रवि, मुबई आ० स्व० प्र०

३६१

शरण (आश्रय), अने निश्चय कर्त्तव्य छे अधीरजथी खेद कर्त्तव्य नथी चित्तने देहादि भयनो विक्षेप पण करवो योग्य नथी अस्थिर परिणाम उपशमाववा योग्य छे

मुबई, वैशाख वद १४, गुरु, १९५१ आ० स्व० प्र०

३६२

विचारवानने देह छूटवासबधी हर्ष-विषाद घटे नहा आत्मपरिणामनु विभावपणु ते ज हानि, अने ते ज मुख्य मरण छे स्वभावसमुखता, तथा तेनी दृढ इच्छा पण ते हर्ष-विषादने टाळे छे

मुबइ, जुन १०, १८९५

३६३.†

—जेनो काळ ते किंकर थई रह्यो, मृगतृष्णाजळ त्रैलोक. जीव्युं धन्य तेहनुं.
दासी आशा पिशाची थई रही, काम, क्रोध ते केदी लोक. जीव्युं०
खातां, पीतां, बोलतां नित्ये छे निरंजन निराकार. जीव्युं०
जाणे संत सलुणा तेहने, जेने होय छेल्लो अवतार. जीव्युं०
जगपावनकर ते अवतर्या, अन्य मातउदरनो भार. जीव्युं०
तेने चौद लोकमां विचरतां, अंतराय कोइए नव थाय. जीव्युं०
रिद्धि, सिद्धि ते दासियो थई रही, ब्रह्म—आनंद हृदे न समाय. जीव्युं०

जेष्ठ शुद ११, १९५१, मुंबई.

३६४.

सर्वने विषे समभावनी इच्छा रहे छे.—

—ए श्रीपाळनो रास करतां, ज्ञान अमृतरस वुठ्यो रे. मुज०

—श्री यशोविजयजी.

तीव्रवैराग्यवानने जे उदयना प्रसंग शिथिल करवामां घणीवार फळीभूत थाय छे तेवा, उदयना प्रसंग जोइ चित्तमां अत्यंत उदासपणु आवे छे. आ संसार कया कारणे परिचय करवा योग्य छे? तथा तेनी निवृत्ति इच्छनार एवा विचारवानने प्रारब्धवशात् तेनो प्रसंग रह्या करतो होय, तो ते प्रारब्ध बीजे कोइ प्रकारे त्वराए वेदी शकाय के केम? ते तमे तथा.......विचार करीने लखशो.

जे तीर्थंकरे ज्ञाननुं फळ 'विरति' कह्युं छे, ते तीर्थंकरने अत्यंत भक्तिए नमस्कार हो!

नहीं इच्छवामां आवतां छतां जीवने भोगववुं पडे छे; ए पूर्वकर्मनो संबंध यथार्थ सिद्ध करे छे. ए ज विनंति.

सं० १९५१ ना जेठ वद ५, बुधे. आ० स्व० वन्नेने प्रणाम.

३६५.†

—जंगमनी जुक्ति तो सर्वे जाणिये, समीप रहे पण शरीरनो नहीं संग जो;
एकांते वसवुं रे एक ज आसने, भूल पडे तो पडे भजनमां भंग जो.
ओधवजी अबळा ते साधन शुं करे.—

मुंबई, जुन १४, १८९५.

३६६

तथारूप गंभीर वाक्य नथी, तोपण आशय गंभीर होवाथी एक लौकिक वचननुं आत्मामां हाल घणीवार स्मरण थइ आवे छे ते वाक्य आ प्रमाणे छे "राडी रुए, माडी रुए, पण सात भरतारवाळी तो मोढुं ज न उघाडे" वाक्य अगंभीर होवाथी लखवामां प्रवृत्ति न थात, पण आशय गंभीर होवाथी, अने पोताने विषे विचारवानुं विशेष देखावाथी, तमने पत्र लखवानुं स्मरण थतां आ वाक्य लख्युं छे तेनापर यथाशक्ति विचार करशो एज विनंति

सं० १९५१ ना जेठ वद १०, सोम, मुंबई आ० रायचंद्रना प्रणाम वांचशोजी

३६७

सत्यनुं ज्ञान थया पछी मिथ्याप्रवृत्ति न टळे एम बने नहीं, केमके जेटले अंशे सत्यनुं ज्ञान थाय, तेटले अंशे मिथ्याभावप्रवृत्ति मटे एवो जिननो निश्चय छे वखते पूर्वप्रारब्धथी बाह्यप्रवृत्तिनो उदय वर्ततो होय, तोपण मिथ्याप्रवृत्तिमां तादात्म्य थाय नहीं, ए ज्ञाननुं लक्षण छे अने नित्यप्रत्ये मिथ्याप्रवृत्ति परिक्षीण थाय एज सत्यज्ञाननी प्रतीतिनुं फळ छे मिथ्याप्रवृत्ति कंइ पण टळे नहीं तो सत्यनुं ज्ञान पण संभवे नहीं

सं० १९५१ ना अशाड शुद १, रवि, मुंबई

३६८

अमुक वनस्पतिनी अमुक ऋतुमां जेम उत्पत्ति थाय छे, तेम अमुक ऋतुमां विपरिणाम पण थाय छे सामान्यरीते केरीना रसस्पर्शनुं विपरिणाम आर्द्रा–नक्षत्रमां थाय छे आर्द्रा–नक्षत्र पछी जे केरी उत्पन्न थाय छे तेनो, विपरिणामकाळ आर्द्रा–नक्षत्र छे एम नथी, पण सामान्यपणे चैत्र–वैशाखादि मासमां उत्पन्न थती केरीपरत्वे आर्द्रा–नक्षत्रे विपरिणामीपणुं संभवे छे

१९५१, अशाड शुद १, रवि, मुंबई

३६९

जे कषाय–परिणामथी अनंत संसारनो संबंध थाय, ते कषाय–परिणामने जिनप्रवचनमां "अनंतानुबंधी" संज्ञा कही छे जे कषायमां तन्मयपणे, अप्रशस्त(माठा)भावे, तीव्रोपयोगे, आत्मानी प्रवृत्ति छे, त्यां 'अनंतानुबंधी'नो संभव छे मुख्यकरीने अहीं कह्या छे ते स्थानके ते कषायनो विशेष संभव छे सत्देव, सद्गुरु अने सद्धर्मनो जे प्रकारे द्रोह थाय, अवज्ञा थाय, तथा विमुखभाव थाय, ए आदि प्रवृत्तिथी, तेम ज असत्देव, असद्गुरु तथा असत्धर्मनो जे प्रकारे आग्रह थाय, ते संबंधी कृतकृत्यता मान्य थाय, ए आदि प्रवृत्तिथी प्रवर्त्ततां 'अनंतानुबंधी–कषाय' संभवे छे, अथवा ज्ञानीनां वचनमां स्त्रीपुत्रादि भावोने जे मर्यादा पछी इच्छतां निर्ध्वंसपरिणाम

कह्यां छे, ते परिणामे पवर्त्ततां पण 'अनंतानुवंधी' होवायोग्य छे. संक्षेपमां 'अनंतानुवंधी–कपाय'नी व्याख्या ए प्रमाणे जणाय छे.

जे पुत्रादि वस्तु लोकसंज्ञाए इच्छवा योग्य छे, ते वस्तु दुःखदायक अने असारभूत जाणी, प्राप्त थया पछी नाश पाम्या छतां पण इच्छवा योग्य लागती नहोती, तेवा पदार्थनी हाल इच्छा उत्पन्न थाय छे, अने तेथी अनित्यभाव जेम वळवान थाय तेम करवानी जिज्ञासा उद्भवे छे, ए आदि उदाहरण साथे लख्युं ते, वांच्युं छे. जे पुरुपनी ज्ञानदशा स्थिर रहेवा योग्य छे, एवा ज्ञानीपुरुषने पण संसारप्रसंगनो उदय होय, तो जाग्रतपणे प्रवर्त्तवुं घटे छे, एम वीतरागे कह्युं छे, ते अन्यथा नथी; अने आपणे सौए जाग्रतपणे प्रवर्त्तवुं करवामां कंइ शिथिलता राखीए, तो ते संसारप्रसंगथी वाध थतां वार न लागे एवो उपदेश ए वचनोथी आत्मामां परिणामी करवा योग्य छे; एमां संशय घटतो नथी. प्रसंगनी 'साव निवृत्ति' अशक्य थती होय, तो प्रसंग संक्षेप करवो घटे, अने क्रमे करीने 'साव निवृत्तिरूप' परिणाम आणवुं घटे; ए मुमुक्षुपुरुषनो भूमिकाधर्म छे. सत्संग–सत्शास्त्रना योगथी ते धर्मनुं आराधन विशेपकरी संभवे छे.

१९५१, अशाड शुद ११, वुधे, मुंवई.

३७०.

श्रीमद् वीतरागने नमस्कार.

सत्समागम अने सत्शास्त्रना लाभने इच्छता एवा मुमुक्षुओने आरंभ, परिग्रह अने रसस्वादादि प्रतिवंध संक्षेप करवा योग्य छे, एम श्री जिनादि महापुरुपोए कह्युं छे. ज्यांसुधी पोताना दोषोने विचारी संक्षेप करवाने प्रवृत्तमान न थवाय त्यांसुधी, सत्पुरुपनो कहेलो मार्ग परिणाम पामवो कठण छे. आ वातपर मुमुक्षु जीवे विशेष विचार करवो घटे छे.

सं० १९५१, अशाड वद २, रवि, मुंवई.

३७१.

ॐ. नमोवीतरागाय.

सत्संग नैष्ठिक श्री,—

तमारूं तथा श्री·······नुं लखेलुं पत्र मळ्युं छे. 'आ भरतक्षेत्रने विपे आ काळमां केवळ–ज्ञान संभवे के केम ?' ए वगेरे प्रश्नो लख्यां हतां. तेना उत्तरमां तमारा तथा श्री·········ना विचार मळेला पत्रथी विशेपकरी जाण्या छे. ए प्रश्नोपर तमोने तथा श्री······ने विशेष विचार कर्त्तव्य छे. अन्यदर्शनमां जे प्रकारे केवळज्ञानादिनां स्वरूप कह्यां छे तेमां, अने जैनदर्शनमां ते विषयनां स्वरूप कह्यां छे तेमां, केटलो मुख्य भेद जोवामां आवे छे ते सौप्रत्ये विचार थई, समाधान थाय, तो आत्माने कल्याणना अंगभूत छे; माटे ए विषयपर वधारे विचार थाय तो सारूं.

'अस्ति' ए पदथी माडीने आत्मार्थे सर्व भाव विचारवायोग्य छे तेमा जे स्वस्वरूपप्राप्तिना हेतु छे ते, मुख्यपणे विचारवायोग्य छे, अने ते विचार माटे अन्य पदार्थना विचारनी पण अपेक्षा रहे छे ते अर्थ, ते पण विचारवायोग्य छे

एक बीजा दर्शनोमा मोटो भेद जोवामा आवे छे ते सवनी तुलना करी अमुक दर्शन साचु छे एवो निर्धार बधा मुमुक्षुथी थवो दुष्कर छे, केमके ते तुलना करवानी क्षयोपशमशक्ति कोइक जीवने होय छे वळी एक दर्शन सर्वांशे सत्य, अने बीजा दर्शन सर्वांशे असत्य, एम विचारमा सिद्ध थाय, तो बीजा दर्शनोनी दशा आदि विचारवायोग्य छे, केमके वैराग्य, उपशम जेना बळवान छे तेणे, केवळ असत्यनु निरूपण केम कर्यु होय? ए आदि विचारवायोग्य छे पण सर्व जीवथी आ विचार थवो दुर्लभ छे, अने ते विचार कार्यकारी पण छे, करवायोग्य छे, पण ते कोइ महात्म्यवानने थवायोग्य छे त्यारे बाकी जे मोक्षना इच्छक जीवो छे तेणे ते सवथी शु करवु घटे? ते पण विचारवायोग्य छे

सर्व प्रकारना सर्वांग-समाधान विना सर्वकर्मथी मुक्त थवु अशक्य छे, एवो विचार अमारा चित्तमा रहे छे, अने सर्व प्रकारनु समाधान थवा माटे अनतकाळ पुरुषार्थ करवो पडतो होय तो घणुकरी कोइ जीव मुक्त थई शके नहीं, तेथी एम जणाय छे के, अल्पकाळमा ते सर्व प्रकारना समाधानना उपाय होवायोग्य छे जेथी मुमुक्षु जीवने निराशानु कारण पण नथी

श्रावण शुद ५-६ उपर अत्रेथी निवृत्तवानु बने एम जणाय छे पण अहींथी जती वखते वचे रोकावु योग्य छे केम? ते हजीसुधी विचारमा आवी शक्यु नथी, कदापि जती, के वळती वखत वचे रोकावानु थई शके, तो ते कये क्षेत्रे थई शके ते, हाल स्पष्ट विचारमा आवतु नथी ज्या क्षेत्रस्पर्शना हशे त्या, स्थिति थशे ए ज विनति

स० १९५१ ना अशाड वद ७, रविवार आ० स्व० प्रणाम

३७२

जे विचारवान पुरुषनी दृष्टिमा ससारनु स्वरूप नित्यप्रत्ये क्लेशस्वरूप भासमान थतु होय, सासारिक भोगोपभोग विषे विरसपणाजेवु जेने वर्त्ततु होय, तेवा विचारवानने बीजी तरफ लोकव्यवहारादि-व्यापारादि उदय वर्तता होय, तो ते उदयप्रतिबध, इन्द्रियना सुखने अर्थे नहीं पण आत्महितार्थे टाळवो होय, तो टाळी शकवाना शा उपाय होवा जोइए? तेमनथी कइ जणाववानु थाय तो करशो ए ज विनति

स० १९५१, अशाड वद ११, गुरुवार, मुबई आ० स्व० यथा०

३७३

जन्मथी जेने मति, श्रुत अने अवधि ए त्रण ज्ञान हता, अने आत्मोपयोगी एवो वैराग्यदशा हती, अल्पकाळमा भोगकर्म क्षीण करी संयमने ग्रहण करता मनपर्यव नामनु ज्ञान पाम्या हता,

एवा श्रीमद् महावीरस्वामी, ते छतां पण वार वर्ष अने साडाछ मास सुधी मौनपणे विचर्या. आ प्रकारनुं तेमनुं प्रवर्त्तन ते उपदेशमार्ग प्रवर्त्तावतां कोइ पण जीवे अत्यंतपणे विचारी प्रवर्त्तवायोग्य छे एवी अखंड शिक्षा प्रतिवोधे छे. तेम ज जिनजेवाए जे प्रतिबंधनी निवृत्ति माटे प्रयत्न कर्युं, ते प्रतिबंधमां अजागृत रहेवायोग्य कोइ जीव न होय एम जणाव्युं छे; तथा अनंत आत्मार्थनो ते प्रवर्त्तनथी प्रकाश कर्यो छे. जेवा प्रकारप्रत्ये विचारनुं विशेप स्थिरपणु वर्त्ते छे,—वर्त्तावुं घटे छे.

जे प्रकारनुं पूर्वप्रारब्ध भोगव्ये निवृत्त थवायोग्य छे, ते प्रकारनुं प्रारब्ध उदासीनपणे वेदवुं घटे; जेथी ते प्रकारप्रत्ये प्रवर्त्ततां जे कंइ प्रसंग प्राप्त थाय छे, ते ते प्रसंगमां जागृत उपयोग न होय, तो जीवने समाधिविराधना थतां वार न लागे. ते माटे सर्वे संगभावने मूळपणे परिणामी करी, भोगव्याविना न छूटी शके तेवा प्रसंगप्रत्ये प्रवृत्ति थवा देवी घटे; तोपण ते प्रकार करतां सर्वांश—असंगता जन्मे ते प्रकार भजवो घटे.

केटलाक वखत थया 'सहज—प्रवृत्ति' अने 'उदीरण—प्रवृत्ति' एम विभागे प्रवृत्ति वर्त्ते छे. मुख्यपणे सहज—प्रवृत्ति वर्त्ते छे. सहज—प्रवृत्ति एटले प्रारब्धोदये उद्भव थाय ते, पण जेमां कर्त्तव्य—परिणाम नहीं. बीजी उदीरण—प्रवृत्ति जे परार्थादि योगे करवी पडे ते. हाल वीजी प्रवृत्ति थवामां आत्मा संक्षेप थाय छे, केमके अपूर्व एवा समाधियोगने ते कारणथी पण प्रतिवंध थाय छे, एम सांभळ्युं हतुं, तथा जाण्युं हतुं, अने हाल तेवुं स्पष्टार्थे वेद्युं छे. ते ते कारणोथी वधारे समागममां आववानुं, पत्रादिथी कंइ पण प्रश्नोत्तरादि जणाववानुं, तथा बीजा प्रकारे परमार्थादि लखवाकरवानुं पण संक्षेप थवाना पर्यायने आत्मा भजे छे; एवा पर्यायने भज्याविना अपूर्वसमाधिने हानि संभवती हती. एम छतां पण थवायोग्य एवी संक्षेप—प्रवृत्ति थई नथी.

मुंबई, अशाड वद०)), सोम, १९५१.

३७४.

'अनंतानुबंधी'नो बीजो प्रकार लख्यो छे ते विषे विशेपार्थ नीचे लख्याथी जाणशोः—

उदयथी अथवा उदासभावसंयुक्त मंदपरिणतबुद्धिथी भोगादिने विषे प्रवृत्ति थाय त्यांसुधीमां ज्ञानीनी आज्ञापर पग मूकीने प्रवृत्ति थई न संभवे. पण ज्यां भोगादिने विषे तीव्र—तन्मयपणे—प्रवृत्ति थाय त्यां, ज्ञानीनी आज्ञानी कंइ अंकुशता संभवे नहीं, निर्भयपणे भोगप्रवृत्ति संभवे. जे निर्ध्वंश परिणाम कह्यां छे, तेवां परिणाम वर्त्ते त्यां पण 'अनंतानुबंधी' संभवे छे. तेम ज 'हुं समजुं छुं, मने बाध नथी' एवाने एवा वफममां रहे; अने 'भोगथी निवृत्ति घटे छे'; अने वळी कंइ पुरुपत्व करे तो थई शकवा योग्य छतां पण मिथ्याज्ञानथी ज्ञानदशा मानी भोगादिकमां प्रवर्त्तना करे त्यां पण 'अनंतानुबंधी' संभवे छे. जागृतमां जेम उपयोगनुं शुद्धपणु थाय, तेम तेम स्वप्नदशानु परिक्षीणपणु संभवे.

मुंबई, अशाड वद०)), १९५१.

३७५

'निमित्तवासी आ जीव छे' एवु एक सामान्य वचन छे, ते संगप्रसंगथी थती जीवनी परिणति विषे जोतां प्राये सिद्धांतरूप लागी शके छे

ववाणीआ, श्रावण सुद १२, शुक्र १९५१ सहजात्मस्वरूपे यथा०

३७६

प्रथमपदमां एम कह्यु छे के "हे मुमुक्षु! एक आत्माने जाणतां समस्त लोकालोकने जाणीश, अने सर्व जाणवानु फळ पण एक आत्मप्राप्ति छे, माटे आत्माथी जूदा एवा बीजा भावो जाणवानी वारंवारनी इच्छाथी तु निवृत्त, अने एक निजस्वरूपने विषे दृष्टि दे, के जे दृष्टिथी समस्तसृष्टि ज्ञेयपणे तारे विषे देखाशे, तत्त्वस्वरूप एवां सत्शास्त्रमां कहेला मार्गनु पण आ तत्त्व छे एम, तत्त्वज्ञानीओए कह्यु छे, तथापि उपयोगपूर्वक ते समजवु दुर्लभ छे, ए मार्ग जूदो छे, अने स्वरूप पण जूदु छे, जेम मात्र 'कथनज्ञानीओ' कहेछे, तेम नथी, माटे ठेकाणे ठेकाणे जइने का पूछेछे? केमके, ते अपूर्व भावनो अर्थ ठेकाणे ठेकाणेथी प्राप्त थवायोग्य नथी"

बीजा पदनो संक्षेप अर्थ —"हे मुमुक्षु! यमनियमादि जे साधनो शास्त्रमां कह्यां छे, ते उपर कहेला अर्थथी निष्फळ ठरशे एम पण नथी, केमके ते पण कारणने अर्थे छे ते कारण आ प्रमाणे छे आत्मज्ञान रही शके एवी पात्रता प्राप्त थवा, तथा तेमां स्थिति थाय तेवी योग्यता आववा, ए कारणो उपदेश्यां छे तत्त्वज्ञानीए एथी-एवा हेतुथी-ए साधनो कह्यां छे, पण जीवनी समजणमां सामटो फेर होवाथी ते साधनोमां ज अटकी रह्यो, अथवा ते साधन पण अभिनिवेशपरिणामे ग्रह्यां आंगळीथी जेम बाळकने चंद्र देखाडवामां आवे, तेम तत्त्वज्ञानीओए ए तत्त्वनु तत्त्व कह्यु छे"

संवत् १९५१, श्रावण वद १४, ववाणीआ

३७७

"बाळपणा करता युवावस्थामां इंद्रियविकार विशेषकरी उत्पन्न थाय छे तेना शु कारणो होवा जोइए?" एम लख्यु ते माटे संक्षेपमां आ प्रमाणे विचारवा योग्य छे क्रमे जेम वय वधे छे, तेम तेम इंद्रियबळ वधे छे, तेम ते बळने विकारना हेतु एवा निमित्तो मळे छे, अने पूर्वभवे तेवा विकारना संस्कार रह्या छे तेथी, ते निमित्तादि योग पामी विशेष परिणाम पामे छे जेम बीज छे ते, तथारूप कारणो पामी क्रमे वृक्षाकारे परिणमे छे तेम, पूर्वना बीजभूत संस्कारो क्रमे करी विशेषाकारे परिणमे छे

ववाणीआ, श्रावण वद १४, सोमे, १९५० (हालारी)

३७८.

वेदांत कहे छे के, आत्मा असंग छे. जिन पण कहे छे के, 'परमार्थनय'थी आत्मा तेम ज छे. ए ज असंगता सिद्ध थवी–परिणत थवी–ते मोक्ष छे. परमारी तेवी असंगता सिद्ध थवी घणुंकरीने असंभवित छे, अने ए ज माटे ज्ञानीपुरुषोए सर्व दुःख क्षय करवानी इच्छा छे जेने एवा मुमुक्षुए सत्संगनी नित्य उपासना करवी एम जे कह्युं छे ते, अत्यंत सत्य छे.

आशो शुद ११, १९५१, मुंबई.

३७९.

"देखतभूली टळे तो सर्व दुःखनो क्षय थाय," एवो स्पष्ट अनुभव थाय छे. तेम छता ते ज 'देखतभूली'ना प्रवाहमां ज जीव वह्यो जाय छे. एवा जीवोने आ जगत्‌ने विषे कोइ एवो आधार छे के जे आधारथी–आश्रयथी–ते प्रवाहमां न वहे? ए ज विनंति.

आशो शुद १२, सोमे, १९५१, मुंबई.

३८०.

समस्त विश्व घणुंकरीने परकथा, अने परवृत्तिमां वह्युं जाय छे. तेमां रही स्थिरता क्यांथी प्राप्त थाय?

आवा अमूल्य मनुष्यपणानो एक समय पण परवृत्तिए जवा देवो योग्य नथी; अने कंइ पण तेम थया करे छे. तेनो उपाय कंइ विशेषेकरी गवेषवा योग्य छे.

ज्ञानीपुरुषनो निश्चय थई, अंतर्भेद न रहे, तो आत्मप्राप्ति साव सुलभ छे, एवुं ज्ञानी पोकारी गया छतां केम लोको भूले छे?

मुंबई, आशो शुद १३, भोम, १९५१.

३८१.

करवायोग्य कंइ कह्युं होय ते, विस्मरणयोग्य न होय एटलो उपयोग करी, क्रमे करीने पण तेमां अवश्य परिणति करवी घटे. त्याग, वैराग्य, उपशम, अने भक्ति मुमुक्षु जीवे सहजस्वभावरूप करीमुक्याविना आत्मदशा केम आवे? पण शिथिलपणाथी, प्रमादथी, ए वात विस्मृत थई जाय छे.

मुंबई, आशो शुद १३, १९५१.

३८२.

अनादिथी विपरित अभ्यास छे, तेथी वैराग्य उपशमादि भावोनी परिणति एकदम न थई शके, किंवा थवी कठिण पडे; तथापि निरंतर ते भावोप्रत्ये लक्ष राख्ये अवश्य सिद्धि थाय छे. सत्समा-

गमनो योग न होय त्यारे, ते मार्गो जे प्रकारे वर्द्धमान थाय ते प्रकारना द्रव्य, क्षेत्रादि उपासवा सत्शास्त्रनो परिचय करवो योग्य छे सौ कार्यनी प्रथमभूमिका विकट होय छे तो अनंतकालथी अनभ्यस्त एवी मुमुक्षुता माटे तेम होय एमा कई आश्चर्य नथी

मुंबई, आसो वद ३, रवि, १९५१ सहजात्मस्वरूपे प्रणाम

३८३

"समज्या ते शमाई रह्या," तथा "समज्या ते शमाइ गया," ए वाक्यमा कई अर्थांतर थाय छे के केम? तथा बेमा क्यु वाक्य विशेषार्थवाचक जणाय छे? तेम ज समजवायोग्य शु? तथा शमावु शु? तथा समुच्चय वाक्यनो एक परमार्थ शो? ते विचारवायोग्य छे;—विशेष पणे विचारवायोग्य छे, अने विचारगत होय ते, तथा विचारता ते वाक्योनो विशेष परमार्थ लक्षगत थतो होय ते, लखवानु बने तो लखशो एज विनति

आसो वद ११, स० १९५१, श्री मोहमयी सहजात्मस्वरूपे यथा०

३८४*

श्री वीतरागने परम भक्तिए नमस्कार.

बे तार, बे पत्र तथा बे पत्ता मळ्या छे श्री जिनेन्द्र पुरपे गृहवासमा जे प्रतिबध कर्या नथी ते प्रतिबध न थवा, आववानु के पत्र लखवानु थयु नथी ते माटे अत्यत दीनपणे क्षमा इच्छु छउं सपूर्ण वीतरागता नहीं होवाथी आ प्रमाणे वर्तता अतरमा विक्षेप थयो छे, जे विक्षेप पण शमाववो घटे ए ज्ञानीए मार्ग दीठो छे जे आत्मानो अतर्व्यापार (अतपरिणामनी धारा) ते बध अने मोक्षनी (कर्मथी आत्मानु बधावु अने तेथी आत्मानु छूटवु) व्यवस्थानो हेतु छे, मात्र शरीरचेष्टा, बध-मोक्षनी व्यवस्थानो हेतु नथी विशेष रोगादि योगे ज्ञानीपुरुषना देहने विषे पण निर्बळपणु, मदपणु, म्लानता, कप, स्वेद, मूर्छा, बाह्यविभ्रमादि दृष्ट थाय छे, तथापि जेटलु ज्ञाने करीने, बोधे करीने, वैराग्ये करीने आत्मानु निर्मळपणु थयु छे, तेटला निर्मळपणाए करी ते रोगने अतपरिणामे ज्ञानी वेदे छे, अने वेदता कदापि बाह्यस्थिति उन्मत्त जोवामा आवे, तोपण अतर्परिणाम प्रमाणे कर्मबध अथवा निवृत्ति थाय छे

आत्मा ज्यां अत्यंत शुद्ध एवा निजपर्यायने सहज भजे त्या[1]———

३८५*

श्री तीर्थंकरादि महात्माओए कह्यु छे के, जेने विपर्यास मटी देहादिने विषे थयेली आत्मबुद्धि, अने आत्मभावने विषे थयेली देहबुद्धि ते मटी छे, एटले, आत्मा आत्मपरिणामी थयो छे,

1 आ पत्र आ स्थळेथी अपूर्ण स्थितिमां मूकी दीधेलो प्राप्त थयो छे—संशोधक

तेवा ज्ञानीपुरुषने पण ज्यांसुधी प्रारब्धव्यवसाय छे त्यांसुधी, जागृतिमां रहेवुं योग्य छे; केमके, अवकाश प्राप्त थये अनादि विपर्य्यास भयनो हेतु त्यांपण अमे जाण्यो छे. 'चार घनघाती कर्म' ज्यां छिन्न थयां छे एवा सहजस्वरूप परमात्माने विषे तो संपूर्ण ज्ञान, अने संपूर्ण जागृतिरूप तुर्यावस्था छे; एटले त्यां अनादि विपर्य्यास निर्विजपणाने प्राप्त थवाथी कोइ पण प्रकारे उद्भव थई शके ज नहीं; तथापि तेथी न्यून एवा विरत्यादि गुणस्थानके वर्त्तता एवा ज्ञानीने तो कार्ये कार्ये, अने क्षणे क्षणे आत्मजागृति योग्य छे. प्रमादवशे चौदपूर्व अंशे न्यून जाण्या छे एवा ज्ञानीपुरुषने पण अनंतकाळ परिभ्रमण थयुं छे. माटे जेनी व्यवहारने विषे अनासक्तबुद्धि थई तेवा पुरुषे पण जो तेवा उदयनुं प्रारब्ध होय, तो तेनी क्षणे क्षणे निवृत्ति चिंतववी, अने निजभावनी जागृति राखवी. आ प्रकारे ज्ञानीपुरुषने महाज्ञानी एवा श्री तीर्थंकरादिके भलामण दीधी छे; तो पछी, जेने मार्गानुसारी अवस्थामां हजु प्रवेश थयो नथी, एवा जीवने तो आ सर्व व्यवसायथी विशेष विशेष निवृत्तभाव राखवो; अने विचारजागृति राखवीयोग्य छे, एम जणाववा जेवुं पण रहेतुं नथी, केमके ते तो समजणमां सहेजे आवी शके एवुं छे.

बोध बे प्रकारथी ज्ञानीपुरुषोए कर्यो छे. एक तो 'सिद्धांतबोध,' अने बीजो ते सिद्धांतबोध थवाने कारणभूत एवो 'उपदेशबोध.' जो उपदेशबोध जीवने अंतःकरणमां स्थितिमान थयो न होय, तो सिद्धांतबोधनुं मात्र तेने श्रवण थाय ते भले; पण परिणाम थई शके नहीं. 'सिद्धांतबोध' एटले पदार्थनुं जे सिद्ध थयेलुं स्वरूप छे—ज्ञानीपुरुषोए निष्कर्ष करी जे प्रकारे छेवटे पदार्थ जाण्यो छे, ते प्रकारथी वाणीद्वाराए जणावाय तेम जणाव्यो छे—तेनो जे बोध छे ते 'सिद्धांतबोध' छे. पण पदार्थना निर्णयने पामवा जीवने अंतरायरूप तेनी अनादि विपर्य्यासभावने पामेली एवी बुद्धि छे, के जे व्यक्तपणे, के अव्यक्तपणे विपर्य्यास पदार्थस्वरूपने निर्धारी ले छे. ते विपर्य्यासबुद्धिनुं बळ घटवा, यथावत् वस्तुस्वरूप जाणवाने विषे प्रवेश थवा जीवने वैराग्य अने उपशम साधनो कह्यां छे; अने एवां जे जे साधनो जीवने संसारभय दृढ करावे छे, ते ते साधनोसंबंधी जे उपदेश कह्यो छे ते, 'उपदेशबोध' छे. आ ठेकाणे एवो भेद उत्पन्न थाय के, 'उपदेशबोध' करतां 'सिद्धांतबोधनुं' मुख्यपणु जणाय छे, केमके 'उपदेशबोध' पण तेने ज अर्थे छे, तो पछी 'सिद्धांतबोध'नुं ज प्रथमथी अवगाहन कर्युं होय, तो जीवने प्रथमथी ज उन्नतिनो हेतु छे. आ प्रकारे जो विचार उद्भवे तो ते विपरीत छे, केमके 'सिद्धांतबोधनो जन्म' 'उपदेशबोध'थी थाय छे. जेने वैराग्य—उपशमसंबंधी उपदेशबोध थयो नथी, तेने बुद्धिनुं विपर्य्यासपणु वर्त्या करे छे; अने ज्यांसुधी बुद्धिनुं विपर्य्यासपणु होय त्यांसुधी, सिद्धांतनु विचारवुं पण विपर्य्यासपणे थवुं ज संभवे छे, केमके चक्षुने विषे जेटली झांखप छे, तेटलो झाखो पदार्थ ते देखेछे; अने जो अत्यंत बळवान पडळ होय तो तेने समूळगो पदार्थ देखातो नथी. तेम जेने चक्षुनुं यथातथ संपूर्ण तेज छे ते, पदार्थने पण यथायोग्य देखे छे. तेम जे जीवने विषे गाढ विपर्य्यासबुद्धि छे तेने, तो कोइ रीते 'सिद्धांतबोध' विचारमां आवी शके

नहीं जेनी विपर्यासबुद्धि मद थई छे तेने, ते प्रमाणमा सिद्धांतनु अवगाहन थाय, अने जेणे ते विपर्यासबुद्धि विशेषपणे क्षीण करी छे एवा जीवने विशेषपणे सिद्धातनु अवगाहन थाय गृहकुटुबपरिग्रहादि भावने विषे जे अहता, ममता छे, अने तेनी प्राप्ति अप्राप्ति प्रसगमा जे राग-द्वेष कषाय छे, ते ज विपर्यासबुद्धि छे अने अहता, ममता तथा कषाय ज्या वैराग्य, उपशम उद्भवे छे त्या, मद पडे छे;—त्यां अनुक्रमे नाश पामवायोग्य थाय छे गृहकुटुबादि भावने विषे अना सक्तबुद्धि थवी ते, 'वैराग्य' छे अने तेनी प्राप्ति अप्राप्ति निमित्ते उत्पन्न थतो एवो जे कषाय-क्लेश तेनु मद थवु ते, 'उपशम' छे एटले ते बे गुण विपर्यासबुद्धिने पर्यायातर करी सद् बुद्धि करे छे, अने ते सद्बुद्धि जीवाजीवादि पदार्थनी व्यवस्था जेथी जणाय छे एवा सिद्धातनी विचारणा करवायोग्य थाय छे, केमके चक्षुने पडळादि अतराय मटवाथी जेम पदार्थ यथातथ देखाय छे, तेम अहतादि पडळनु मदपणु थवाथी जीवने ज्ञानीपुरुषे कहेला एवा सिद्धात भाव—आत्मभाव—विचारचक्षुए देखाय छे ज्या वैराग्य अने उपशम बळवान छे त्या, विवेक बळवान-पणे होय छे वैराग्य, उपशम बळवान न होय, त्या विवेक बळवान होय नहीं—अथवा यथातथ विवेक होय नहीं सहज आत्मस्वरूप छे एवु केवळज्ञान ते पण प्रथम मोहनीय कर्मना क्षयातर प्रगटे छे, अने ते वातथी उपर जणाव्यो छे ते सिद्धात, स्पष्ट समजी शकाशे वळी ज्ञानीपुरुषोनी विशेष शीखामण वैराग्य, उपशमप्रति बोधती जोवामा आवेछे जिनना आगमपर दृष्टि मूकवाथी ए वात विशेष स्पष्ट जणाइ शकशे 'सिद्धातबोध' एटले जीवाजीव पदार्थनु विशेषपणे कथन ते (कथन) आगममा जेटलु कह्यु छे ते करता विशेषपणे—विशेषपणे—वैराग्य अने उपशमने कथन कर्या छे, केमके तेनी सिद्धि थया पछी विचारनी निर्मळता सहेजे थशे, अने विचारनी निमळता सिद्धातरूप कथनने सहेजे, के ओछा परिश्रमे अगीकार करी शके छे, एटले तेनी पण सहेजे सिद्धि थशे, अने तेम ज थतु होवाथी ठाम ठाम ते ज अधिकारनु व्याख्यान कर्यु छे जो जीवने आरभपरिग्रहनु प्रवर्त्तन विशेष रहेतु होय, तो वैराग्य अने उपशम होय तो ते पण चाल्या जवा समवे छे, केमके आरभपरिग्रह ते अवैराग्य अने अनुपशमना मूळ छे—वैराग्य अने उपशमना काळ छे 'श्रीठाणागसूत्र'मा आरभ अने परिग्रहनु बळ जणावी पछी तेथी निवृत्तनु योग्य छे एवो उपदेश थवा आ भावे त्रीभगी कही छे

१, जीवने मतिज्ञानावरणीय क्यासुधी होय ? ज्यासुधी आरभ अने परिग्रह होय त्यासुधी
२, जीवने श्रुतज्ञानावरणीय क्यासुधी होय ? ज्यासुधी आरभ अने परिग्रह होय त्यासुधी
३, जीवने अवधिज्ञानावरणीय क्यासुधी होय ? ज्यासुधी आरभ अने परिग्रह होय त्यासुधी
४, जीवने मन पर्यवज्ञानावरणीय क्यासुधी होय ? ज्यासुधी आरभ अने परिग्रह होय त्यासुधी
५, जीवने केवळज्ञानावरणीय क्यासुधी होय ? ज्यासुधी आरभ अने परिग्रह होय त्यासुधी

एम कही दर्शनादिना भेद जणावी मत्तरवार तेने ते वात जणावी छे के, ते आवरणो त्या

सुधी होय के ज्यांसुधी, आरंभ अने परिग्रह होय. आवुं आरंभपरिग्रहनुं बळ जणावी, फरी अर्थापत्तिरूपे पाछुं तेनुं त्यां ज कथन कर्युं छेः

१, जीवने मतिज्ञान क्यारे उपजे ?	आरंभपरिग्रहथी निवर्त्ये.
२, जीवने श्रुतज्ञान क्यारे उपजे ?	आरंभपरिग्रहथी निवर्त्ये.
३, जीवने अवधिज्ञान क्यारे उपजे ?	आरंभपरिग्रहथी निवर्त्ये.
४, जीवने मनःपर्यवज्ञान क्यारे उपजे ?	आरंभपरिग्रहथी निवर्त्ये.
५, जीवने केवळज्ञान क्यारे उपजे ?	आरंभपरिग्रहथी निवर्त्ये.

एम सत्तर प्रकार फरीथी कही आरंभपरिग्रहनी निवृत्तिनुं फळ ज्यां छेवटे केवळज्ञान छे त्यांसुधी लीधुं छे; अने प्रवृत्तिनुं फळ केवळज्ञानसुधीना आवरणना हेतुपणे कही तेनुं अत्यंत बळवानपणु कही जीवने तेथी निवृत्त थवानो ज उपदेश कर्यो छे. फरीफरीने ज्ञानीपुरुषोनां वचनो ए उपदेशनो ज निश्चय करवानी जीवने प्रेरणा करवा इच्छे छे; तथापि अनादि असत्संगथी उत्पन्न थयेली एवी दुष्ट इच्छादि भावमां मूढ थयेलो एवो जीव प्रति बुझातो नथी, अने ते भावोनी निवृत्ति कर्याविना, अथवा निवृत्तिनुं प्रयत्न कर्याविना श्रेय इच्छे छे, के जेनो संभव क्यारे पण थई शक्यो नथी, वर्त्तमानमां थतो नथी, अने भविष्यमां थशे नहीं.

३८५.*

....[1]

अने ते आचार्य भवभवांत करनार नहीं होवाथी तेमने बीजा भंगमां गवेष्या छे. अथवा कोइ जीव पूर्वकाळे ज्ञानाराधन करी प्रारब्धोदये वर्त्तमानमां मंदक्षयोपशम मनुष्यदेह पामी जेणे मार्ग नथी जाण्यो, एवा कोइ उपदेशक पासेथी उपदेश सांभळतां पूर्वसंस्कारथी, पूर्वना आराधनथी एवो विचार पामे के, आ परूपणा जरूर मोक्षनो हेतु न होय, केमके अंधपणे ते मार्ग कहे छे, अथवा आ उपदेश देनारो जीव पोते अपरिणामी रही उपदेश करे छे ते, महाअनर्थ छे, एम विमासतां पूर्वाराधन जाग्रत थाय अने उदय छेदी भवांत करे; तेथी निमित्तरूप ग्रहण करी तेवा उपदेशकनो पण आ भंगने विषे समास कर्यो होय एम लागे छे. पोते तरे अने बीजाने तारे ते श्री तीर्थंकरादि. चोथो भंग.— पोते तरे पण नहीं, अने बीजाने तारी पण न शके ते 'अभव्य' के 'दुर्भव्य' जीव. ए प्रकारे समाधान कर्युं होय तो जिनागम विरोध नहीं पामे; आ माटे विशेष पूछवा इच्छा होय तो पूछशो.

३८६.*

न गमतुं एवुं क्षणवार करवाने पण कोइ इच्छतुं नथी, तथापि ते करवुं पडे छे ए. एम सूचवे छे के, पूर्वकर्मनुं निबंधन अवश्य छे. अविकल्प समाधिनुं ध्यान क्षणवार पण मटतुं

१. आ पत्रनो प्रथम भाग अमने मळी शक्यो नथी.—संशोधक.

नथी, तथापि अनेक वर्षो थया निर्विकल्प उपाधिने आराध्या जइये छीए ज्यांसुधी संसार छे त्यांसुधी, कोइ जातनी उपाधि होवी तो संभवे छे, तथापि 'अविकल्प समाधि'मां स्थित एवा ज्ञानीने तो ते उपाधि पण अबाध छे, अर्थात् समाधि ज छे

आ देह धारणकरीने जो के कोइ महान श्रीमंतपणु भोगव्युं नथी, शब्दादि विषयोनो पूरो वैभव प्राप्त थयो नथी, कोइ विशेष एवा राज्याधिकारसहित दिवस गाळ्या नथी, पोताना गणाय छे एवा कोइ धाम, आराम सेव्या नथी, अने हजु युवानवयनो पहेलो भाग वर्ते छे, तथापि ए कोइनी आत्मभावे अमने कइ इच्छा उत्पन्न थती नथी ए, एक मोटुं आश्चर्य जाणी वर्तीए छीए–अने ए पदार्थोनी प्राप्ति अप्राप्ति बन्ने समान थयां जाणी घणा प्रकारे 'अविकल्प समाधि'ने ज अनुभवीए छीए एम छतां वारंवार वनवास सांभरे छे कोइ प्रकारनो लोकपरिचय रुचिकर थतो नथी, सत्संगमां सुरति प्रवाह्या करे छे, अने अव्यवस्थित दशाए उपाधिजोगमां रहीए छीए

एक अविकल्पसमाधि शिवाय बीजुं खरी रीते स्मरण रहेतुं नथी, चिंतन रहेतुं नथी, रुचि रहेती नथी, अथवा कइ काम करातुं नथी 'ज्योतिषादि विद्या' के 'अणिमादि सिद्धि' ए मायिक पदार्थो जाणी आत्माने तेनुं स्मरण पण क्वचित् ज थाय छे ते वाटे कोइ वात जाणवानुं, अथवा सिद्ध करवानुं क्यारेय योग्य लागतुं नथी, अने ए वातमां कोइ प्रकारे हाल तो चित्तप्रवेश पण रह्यो नथी

पूर्वनिबंधन जे जे प्रकारे उदय आवे, ते ते प्रकारे ० ० ० अनुक्रमे कर्या जवा एम करवुं योग्य लागे छे तमे पण तेवा अनुक्रममां गमे तेटला थोडा अंशे प्रवर्त्ताय तोपण तेम प्रवर्त्तवानो अभ्यास राखजो, अने कोइ पण कामना प्रसंगमां वधारे शोचमां पडवानो अभ्यास ओछो करजो एम करवुं, अथवा थवुं ए, ज्ञानीनी अवस्थामां प्रवेश करवानुं द्वार छे

कोइ पण प्रकारनो उपाधिप्रसंग लख्यो हो, ते जो के वांच्यामां आवे छे, तथापि ते विशे चित्तमां कंइ आभास पडतो नहीं होवाथी घणुंकरीने उत्तर लखवानुं पण बनतुं नथी, ए क्षमा करवायोग्य छे सांसारिक उपाधि अमने पण ओछी नथी, तथापि तेमां स्वपणुं रह्युं नहीं होवाथी तेथी गभराट उत्पन्न थतो नथी ते उपाधिना उदयकाळने लीधे हाल तो समाधि गौणभावे वर्त्ते छे, अने ते माटेनो शोच रह्या करे छे

संवत् १९५१ लि० वीतरागभावना यथायोग्य

३८८*

ॐ सद्गुरुप्रसाद

विस्तारपूर्वक कागळ लखवानुं हालमां थतुं नथी तेथी, चित्तमां वैराग्य उपशमादि विशेष प्रदीप्त रहेवामां सत्शास्त्र एक विशेष आधारभूत निमित्त जाणी, श्री सुंदरदासादिना ग्रंथनुं बने तो वेथी चार घडी नियमित वांचवु-पूछवुं थाय तेम करवाने लख्युं हतुं श्री सुंदरदासना ग्रंथो प्रथमथी

करीने प्रांतसुधी विशेष अनुप्रेक्षाथी हाल विचारवा माटे तमने तथा श्री..........ने विनंति छे.

कायासुधी माया (एटले कषायादिनो) संभव रह्या करे एम, श्री..........ने लागे छे; ते अभिप्राय प्राये (घणुंकरीने) तो यथार्थ छे. तोपण कोइ पुरुषविशेषने विषे केवळ–सर्व प्रकारना–संजवलनादि कषायनो अभाव थई शकवा योग्य लागे छे;–अने थई शकवामां संदेह थतो नथी. तेथी काया छतां पण कषायरहितपणु संभवे; अर्थात् सर्वथा रागद्वेषरहित पुरुष होइ शके. रागद्वेषरहित आ पुरुष छे, एम बाह्यचेष्टाथी सामान्य जीवो जाणी शके एम बनी शके नहीं एथी, ते पुरुष कषायरहित–संपूर्ण वीतराग–न होय एवो अभिप्राय विचारवान सिद्ध करता नथी, केमके बाह्यचेष्टाथी आत्मदशानी सर्वथा स्थिति समजाइ शके एम न कही शकाय.

श्री सुंदरदासे आत्मजाग्रतदशामां 'शूरातनअंग' कह्युं छे. तेमां विशेष उल्लासपरिणतिथी 'शूरवीरतानुं' निरूपण कर्युं छेः—

मारे काम, क्रोध सब लोभ मोह पीसि डारे, इंद्रिहुं कतल करी कियो रजपूतो है;
मार्यो महा मत्त मन, मारे अहंकार मार, मारे मद मछर हू, एसो रन रुतो है.
मारी आशा तृष्णा पुनि, पापिनी सापिनी दोउ, सबको प्रहार करि, निजपद पूतौ है.
सुंदर कहत ऐसो, कोउ शूरवीर वैरि सब मारिके, निचिंत होइ सूतो है.

—श्री सुंदरदास, शूरातनअंग, ११ मुं.

३८९.* †

ॐ.

—आतमभावना भावतां जीव लहे केवळ ज्ञान रे.

३९०.

श्री वेदांते निरूपण करेलां एवां मुमुक्षु जीवनां लक्षणो तथा श्री जिने निरूपण करेलां एवां सम्यक्‌दृष्टि जीवनां लक्षणो सांभळवायोग्य छे;–तथारूप योग न होय तो वांचवायोग्य छे;–विशेषपणे मनन करवा योग्य छे;–आत्मामां परिणामी करवायोग्य छे. पोतानुं क्षयोपशमबळ ओछुं जाणीने, अहंममतादिनो पराभव थवाने नित्य पोतानुं न्यूनपणु देखवुं. विशेष संगप्रसंग संक्षेपवा योग्य छे. ए ज विनंति.

मुंबई, कारतक शुद ३, सोमवार, १९५२.

३९१.

आत्महेतुभूत एवा संगविना सर्व संग मुमुक्षु जीवे संक्षेप करवा घटे छे, केमके ते विना परमार्थ आविर्भूत थवो कठण छे, अने ते कारणे व्यवहार–द्रव्य–संयमरूप साधुत्व श्री जिने उपदेश्युं छे.

मुंबई, कारतक शुद १३, गुरु, १९५२. सहजात्मस्वरूप.

गया परम दिवसे लखेला पत्रमा जे गंभीर आशय लख्या छे ते विचारवान जीवने आ-त्माना परम हितस्वि थाय तेवा आशय छे ए उपदेश अमे तमने घणी वार सहेजमात्र कर्यो छे, छता ते उपदेशने आजीविकाना कष्टक्लेशथी तमने घणीवार विसर्जन थयो छे, अथवा थई जाय छे अमाराप्रत्ये मात्र जेटलो तमारो भक्तिभाव छे, एटले लखवामा अड-चण नथी एम गणीने, तथा दुःख सहन करवानी असमर्थताने लीधे अमारी पासेथी तेवा व्हेवारनी याचना बे प्रकारे तमाराथी थई छे —एक तो कंइ सिद्धियोगथी दुःख मटाडी शकाय तेवा आशयनी, अने बीजी याचना कंइ वेपार रोजगारादिनी बेमानी एके याचना तमारी अमारी पासे थाय, ते तमारा आत्माने हितनु कारण रोधनार, अने अनुक्रमे मलिन वासनानो हेतु थाय, केमके जे भूमिकामा जे घटे नहीं ते जीव ते करे तो ते भूमिकानो तेने सहेजे त्याग थाय, एमा कंइ संदेह नथी तमारी अमारा प्रत्ये निष्काम भक्ति जोइए, अने तमने गमे तेटलु दुःख होय छता तेने धीरजथी वेदवु जोइए तेम न बने तोपण एक अक्षर अमारी पासे तो तेनी सूचना पण न करवी जोइए ए तमने सर्वांग योग्य छे अने तमने तेवी ज स्थितिमा जोवाने जेटली मारी इच्छा छे, अने जेटलु तमारु ते स्थितिमा हित छे, ते पत्रथी के वचनथी अमाराथी जणावी शकाय तेवु नथी, पण पूर्वना कोइ ते ज उदयने लीधे तमने ते वात विसर्जन थई पाछी अमने जणाववानी इच्छा रह्या करे छे ते बे प्रकारनी याचनामा प्रथम जणावी छे ते याचना तो कोइ पण निष्कर्मवीने करवी घटे ज नहीं, अने अल्पमात्र होय तोपण तेने मूळथी छेदवी घटे, केमके लोकोत्तर मिथ्यात्वनु ते छे एवो तीर्थंकरादिनो निश्चय छे, ते अमने तो सप्रमाण लागे छे बीजी याचना छे ते पण कर्तव्य नथी, केमके ते पण अमने परिश्रमनो हेतु छे अमने व्हेवारनो परिश्रम आपीने व्हेवार निभाववो ए आ जीवनी सद्वृत्तिनु घणु ज अल्पत्व बतावे छे, केमके अमारा अर्थे परिश्रम वेठी तमारे व्हेवार चलाववो देवो पडतो होय तो ते तमने हितकारी छे, अने अमने तेवा दुःख निमित्तनु कारण नथी, एवी स्थिति छता पण अमारा चित्तमा एवो विचार रहे छे के, ज्यासुधी अमारे परिगृहादिनु लेवु देवु थाय, एवो व्हेवार उदयमा होय त्यासुधी जाते ते कार्य करवु, अथवा व्हेवारीक संबंधी धाराथी करवु, पण ते संबंधी मुमुक्षु पुरुषने तो परिश्रम आपीने न करवु, केमके जीवने मलिन वासना तेवा कारणे उद्भव थवी संभवे, कदापि अमारु चित्त शुद्ध ज रहे एवु छे, तथापि काळ एवो छे के, जो शुद्धि द्रव्यथी पण राखिये तो सामा जीवने विषमता उद्भव न थाय, अने अशुद्ध वृत्तिवान जीव पण तेम वर्त्ती परमपुरुषोना मार्गनो नाश न करे –ए आदि विचारपर मारु चित्त रहे छे तो पछी जेनु अमाराथी परमार्थकार्य, के चित्तशुद्धिपणु ओछु होय तेणे तो जरूर ते मार्गणा बळवानपणे राखवी, ए ज तेने कल्याण श्रेय छे,–आ तम जेवा मुमुक्षु पुरुषे तो अवश्य नेम वर्त्तवु घटे, केमके तमारु अनुसरण सहेजे बीजा मुमुक्षुओने हिताहितनु कारण थइ शके प्राण जवा जेवी विषम अवस्थाए पण तमने

निष्कामता ज राखवी घटे छे, एवो अमारो विचार ते तमारा आजीविकाथी गमे तेवा दुःखनी अनुकंपा प्रत्ये जतां पण मटतो नथी; पण सामो वधारे वळवान थाय छे. आ विषयपरत्वे तमने विशेष कारणो आपी निश्चय कराववानी इच्छा छे, अने ते थशे एम अमने निश्चय रहे छे.

आ प्रमाणे तमारा अथवा बीजा मुमुक्षु जीवना हितना अर्थे मने जे योग्य लाग्युं ते लख्युं छे. आटलुं जणाव्या पछी मारो पोतानो मारा आत्माअर्थे ते संबंधमां कंइक बीजो पण विचार रहे छे ते लखवो घटतो नहोतो पण तमारा आत्माने कंइक अमे दुभववा जेवुं लख्युं छे, त्यारे ते लखवो घटारत गणी लख्यो छे; ते आ प्रमाणे छे के, ज्यांसुधी परिगृहादिनुं लेवुं देवुं थाय तेवो वहेवार अमने उदयमां होय त्यांसुधी जो कोइ पण निष्काम मुमुक्षु के सत्पात्र जीवनी, के तेनी अमाराथी अनुकंपायोगनी जे कांइ अमाराथी तेने जणाव्या शिवाय सेवा चाकरी थई शके ते द्रव्यादि पदार्थथी पण करवी, केमके एवो मार्ग ऋषभादि महापुरुषे पण क्यांक क्यांक जीवनी गुणनिष्पन्नतार्थे गण्यो छे. ते अमारा अंगना विचारनो छे अने तेवी आचरणा सत्पुरुषने निषेध नथी, पण कोइ रीते कर्तव्य छे. मात्र सामा जीवने परमार्थनो रोध करनार ते विषय के सेवा चाकरी थती होय तो तेने सत्पुरुषे पण उपशमाववो जोइए.

१९५१ ना मागशर वद ११, रवि. प्रणाम प्राप्त थाय.

ॐ. वधारे विचारनुं साधन थवा आ पत्र लख्युं छे.

पूर्ण ज्ञानी श्रीऋषभादि पुरुषोने पण प्रारब्धोदय भोगव्ये क्षय थयो छे; तो अमजेवाने ते प्रारब्धोदय भोगववो ज पडे एमां कंइ संशय नथी. मात्र खेद एटलो थाय छे के, अमने आवा प्रारब्धोदयमां श्रीऋषभदेवादि जेवी अविषमता रहे एटलुं वळ नथी; अने तेथी प्रारब्धोदय छतां वारंवार तेथी अपरिपक्क काळे छूटवानी कामना थई आवे छे के, जो आ विषम प्रारब्धोदयमां कंइ पण उपयोगनी यथातथ्यता न रही तो फरी आत्मस्थिरता थतां वळी अवसर गवेषवो जोइशे; अने पश्चात्तापपूर्वक देह छूटशे एवी चिंता घणीवार थई आवे छे.

आ प्रारब्धोदय मटी निवृत्तिकर्म वेदवारूप प्रारब्धनो उदय थवा आशय रह्या करे छे, पण ते तरतमां एटले एकथी दोढ वर्षमां थाय एम तो देखातुं नथी, अने पळ पळ जवी कठण पडे छे. एकथी दोढ वर्ष पछी प्रवृत्तिकर्म वेदवारूप उदय केवळ परिक्षीण थशे, एम पण लागतुं नथी, कंइक उदय विशेष मोळो पडशे, एम लागे छे.

आत्मानी केटलीक अस्थिरता रहे छे. गया वर्षनो मोतीसंबंधी व्यापार लगभग पतवा आव्यो छे. आ वर्षनो मोतीसंबंधी व्यापार गया वर्ष करतां लगभग बमणो थयो छे. गया वर्ष जेवुं तेमां परिणाम आववुं कठण छे. थोडा दिवस करतां हाल ठीक छे; अने आ वर्ष पण तेनुं गया वर्ष जेवुं नहीं तोपण कंइक ठीक परिणाम आवशे, एम संभव रहे छे; पण घणो वखत तेना विचारमां व्यतीत थवा जेवुं थाय छे; अने ते माटे शोच थाय छे के, आ एक परिग्रहनी कामनाना वळवान प्रवर्तन जेवुं थाय छे, ते समाववुं घटे छे; अने कंइक

थवु पडे एवां कारणो रहे छे हवे जेम तेम करी ते प्रारब्धोदय त्वरित क्षय थाय तो सारूं एम मनमां घणीवार आवी रह्या करे छे

अत्रे जे आडत तथा मोतीसंबधी वेपार छे तेमांथी मारांथी छूटवानुं बने अथवा तेनो घणो प्रसंग ओछो थवानुं थाय तेवो कोई रस्तो ध्यानमां आवे तो लखशो गमे तो आ विषे समागममां विशेषताथी जणावी शकाय तो जणावशो आ वात लक्षमां राखशो

त्रण वर्षनी लगभगथी एवुं वर्त्तया करे छे के, परमार्थसंबधी के व्यवहारसंबधी कई पण लखतां कंटाळो आवी जाय छे, अने लखतां लखतां कल्पित जेवुं लागवाथी वारंवार अपूर्ण छोडी देवानुं थाय छे परमार्थमां चित्त जे वरते एकाग्रवत् होय त्यारे जो परमार्थसंबधी लखवानुं, अथवा कहेवानुं बने तो ते यथार्थ कहेवाय, पण चित्त अस्थिरवत् होय, अने परमार्थ-संबधी लखवानुं के कहेवानुं करवामां आवे, तो ते उदीरणा जेवुं थाय, तेम ज अतर्वृत्तिनो यथातथ्य तेमां उपयोग नहीं होवाथी ते आत्मबुद्धिथी लख्युं के कह्युं नहीं होवाथी कल्पित-रूप कहेवाय, जेथी तथा तेवां बीजा कारणोथी परमार्थसंबधी लखवानुं तथा कहेवानुं घणुं ओछुं थई गयुं छे आ स्थळे सहज प्रश्न थशे के, चित्त अस्थिरवत् थई जवानो हेतु शो छे? परमार्थमां जे चित्त विशेष एकाग्रवत् रहेतुं ते चित्त परमार्थमां अस्थिरवत् थवानुं कारण कई पण जोईए जो परमार्थसंशयनो हेतु लाग्यो होय, तो तेम बने, अथवा कोई तथाविध आत्मवीर्य मंद थवारूप तीव्र प्रारब्धोदयना बळथी तेम थाय आ बे हेतुथी पर-मार्थविचार करतां, लखतां, के कहेतां चित्त अस्थिरवत् वर्ते तेमां प्रथम कह्यो ते हेतु वर्तवानो संभव नथी मात्र बीजो हेतु कह्यो ते संभवे छे आत्मवीर्य मंद थवारूप तीव्र प्रारब्धोदय होवाथी ते हेतु टाळवानो पुरुषार्थ छतां कालक्षेप थया करे छे, अने तेना उदयसुधी ते अस्थिरता टळवी कठण छे, अने तेथी परमार्थस्वरूप चित्त विना ते संबधी लखवुं, कहेवुं ए कल्पित जेवुं लागे छे, तोपण केटलाक प्रसंगमां विशेष स्थिरता रहे छे व्यवहारसंबधी कई पण लखतां ते असारभूत अने साक्षात् भ्रांतिरूप लागवाथी ते संबधी जे कई लखवुं के कहेवुं ते तुच्छ छे, आत्माने विकळतानो हेतु छे, अने जे कई लखवुं, कहेवुं छे ते न कह्युं होय तोपण चाली शके एवुं छे, माटे ज्यांसुधी तेम वर्ते त्यांसुधी तो जरूर तेम वर्त्तवुं घटे छे एम जाणी घणी व्यावहारिक वात लखवा, करवा, कहेवानी टेव नीकळी गई छे मात्र जे व्यापारादि व्यवहारमां तीव्र प्रारब्धोदये प्रवृत्ति छे त्यां, कंईक प्रवर्ति थाय छे जो के तेनुं पण अयथार्थपणुं जणाय छे

श्री जिन वीतरागे द्रव्यभाव संयोगथी फरी फरी छूटवानी भलामण करी छे, अने ते संयोगनो विश्वास परम ज्ञानीने पण कर्त्तव्य नथी, एवो निश्चळ मार्ग कह्यो छे ते श्री जिन वीतरागनां चरणकमळने विषे अत्यंत नम्र परिणामथी नमस्कार छे

जे प्रश्न आजना पत्रमां बीड्यां छे तेनो समागमे उत्तर पूछशो —दर्पण, जळ, दीपक, सूर्य अने चक्षुना स्वरूपपर विचार करशो तो केवळज्ञानथी पदार्थनुं जे प्रकाशपणुं थाय छे एम जिने कह्युं छे ते समजवाने कंईक साधन थशे

१९५१ ना चैत्र वद १०, रवि,-मुंबई थी

ॐ. आपना तरफथी बे पत्र मळ्यां छे. अमाराथी हाल कंइ विशेष लखवानुं थतुं नथी, आगळ जे विस्तारथी एक प्रश्नना समाधानमां घणा प्रकारनां दृष्टांत सिद्धांतथी लखवानुं बनी शकतुं हतुं, तेटलुं हाल बनी शकतुं नथी; एटलुं ज नहीं पण चार लीटी जेटलुं लखवुं होय तो पण कठण पडे छे; केमके अंतर्विचारमां चित्तनी हाल प्रवृत्ति विशेष रहे छे; अने लखवा विगेरेनी प्रवृत्तिथी चित्त संक्षिप्त रहे छे. वळी उदय पण तथारूप वर्त्ते छे. आगळ करतां बोलवाना संबंधमां पण आ ज प्रकारे घणुंकरी उदय वर्त्ते छे. ते पण लखवा करतां केटलीक वार बोलवानुं कंइक विशेष बनी शके छे. जेथी समागमे कंइ जाणवायोग्य पूछवुं होय तो स्मरण राखशो.

अहोरात्र घणुंकरी विचारदशा रह्या करे छे; जे संक्षेपमां पण लखवानुं बनी शकतुं नथी, समागममां कंइ प्रसंगोपात कही शकाशे तो तेम करवा इच्छा रहे छे, केमके तेथी अमने पण हितकारक स्थिरता थशे.

कबीरपंथी त्यां आव्या छे; तेमनो समागम करवामां बाध संभवतो नथी; तेम ज कोइ तेमनी प्रवृत्ति यथायोग्य न लागती होय तो ते वातपर वधारे लक्ष न देतां कंइ तेमना विचारनुं अनुकरण करवायोग्य लागे ते विचारवुं. वैराग्यवान होय तेनो समागम केटलाक प्रकारे आत्मभावनी उन्नति करे छे.

लोकसंबंधी समागमथी उदासभाव विशेष रहे छे. तेम ज एकांत जेवा योग विना केटलीक प्रवृत्तिनो रोध करवो बनी शके नहीं, जेथी आपे लखेली इच्छा माटे प्रवृत्ति थई शकवी अशक्य छे.

अत्रेथी जे मितिए निवृत्त थई शकाय तेवुं हशे ते मिति तथा त्यार पछीनी व्यवस्था विषे विचार यथायोग्य थये ते विषे आपना तरफ पत्र लखीशुं. आ० स्व० प्रणाम.

मोह० सं० १९५१ ना अशाड शुद १, रवि.

श्रीमद् वीतरागाय नमः

तमारा लखेला पत्र मळ्या छे. तथारूप उदयविशेषथी प्रत्युत्तर लखवानी प्रवृत्ति हाल घणी सक्षेप रहे छे. जेथी अत्रथी पत्र लखवामां विलंब थाय छे; पण तमे, कंइ ज्ञानवार्ता लखवानुं सूजे ते लखवामां ते विलंबना कारणथी न अटकशो. हाल तमारा तथा श्री····ना तरफथी ज्ञानवार्ता जणाववानुं थतुं नथी ते लखशो. हाल श्री कबीरसंप्रदायी साधुनो कंइ समागम थाय छे के केम ? ते लखशो.

अत्रेथी थोडा वखत माटे निवृत्त थवारूप समय जाणवा पूछ्यो तेनो उत्तर लखतां मन संक्षेपाय छे; जो बनशे तो एक बे दिवस पछी लखीश.

नीचेना बोलो प्रत्ये तमारे तथा····ए विशेष विचारपरिणति करवा योग्य छे. केवळज्ञाननुं स्वरूप शा प्रकारे घटे छे ? आ भरतक्षेत्रमां आ काळे तेनो संभव होइ शके के केम ? केवळज्ञानीने विषे केवा प्रकारनी आत्मस्थिति होय ? सम्यक्दर्शन, सम्यग्ज्ञान अने केवळज्ञानना स्वरूपमां केवा प्रकारे भेद होवायोग्य छे ? सम्यक्दर्शनवान पुरुषनी आत्मस्थिति केवी होय ? तमारे तथा श्री ···ए उपर जणावेला बोलपर यथाशक्ति विशेष विचार करवा योग्य छे; ते संबंधी पत्रवाटे तमाराथी लखावायोग्य लखशो. हाल अत्रे उपाधिनुं केटलुंक ओछापणु छे. ए ज विनंति. आ० स्व० योग्य.

सं० १९५१ ना अशाड शुद १३, गुरुवार.

वर्ष २९ मु

३९२ †

—निसदीन नैनमें निंद न आवे, नर तबहि नारायन पावे

—सुंदरदासजी

मुंबई, नवेम्बर १०, १८९५

३९३

जे जे प्रकारे पर-द्रव्य(वस्तु)ना कार्यनु समेपपणु थाय, निजदोष जोवानो दृढ लक्ष रहे, अने सत्समागम, सत्शास्त्रने विषे वर्द्धमान परिणति, ने परमभक्ति वर्त्या करे, ते प्रकारनी आत्मता कर्या जतां, तथा ज्ञानीना वचनोनो विचार करवाथी दशाविशेषता पामता, यथार्थ समाधिने योग्य थाय एवो लक्ष राखशो एम, कह्यु हतु ए ज विनति

स० १९५२ ना मागशर शुद १०, मगळ, मुंबई

३९४

शुभेच्छा, विचार, ज्ञान ए आदि सर्व भूमिकाने विषे सर्वसंगपरित्याग बळवान उपकारी छे एम जाणीने, ज्ञानीपुरुषोए 'अणगारत्व' निरूपण कर्युं छे यद्यपि परमार्थथी सर्वसंगपरित्याग यथार्थ बोध थये प्राप्त थवायोग्य छे, एम जाणता छतां पण सत्सगमा नित्य निवास थाय, तो तेनो समय प्राप्त थवायोग्य छे एम जाणी, सामान्य रीते बाह्यसर्वसंगपरित्याग ज्ञानीपुरुषोए उपदेश्यो छे, के जे निवृत्तिने योगे शुभेच्छावान एवो जीव सद्गुरु, सत्पुरुष अने सत्शास्त्रनी यथायोग्य उपासना करी यथार्थ बोध पामे ए ज विनति

मागशर शुद १०, भोम, १९५२, मुंबई

३९५

बे अभिनिवेश आडा आवी ऊभा रहेता होवाथी जीव 'मिथ्यात्व'नो त्याग करी शक्तो नथी ते आ प्रमाणे लौकिक अने शास्त्रिय क्रमे करीने सत्समागमयोगे जीव जो ते अभिनिवेश छोडे,

तो 'मिथ्यात्व'नो त्याग थाय छे; एम वारंवार ज्ञानीपुरुषोए शास्त्रादि द्वाराए उपदेश्युं छतां जीव ते छोडवाप्रत्ये उपेक्षित शा माटे थाय छे? ते वात विचारवायोग्य छे.

सं० १९५२ना पोश शुद ५, रवि, मुंबईथी.

३९६.

सर्व दुःखनुं मूळ संयोग (संबंध) छे एम ज्ञानवंत एवा तीर्थंकरोए कह्युं छे. समस्त ज्ञानी-पुरुषोए एम दीठुं छे. जे संयोग बे प्रकारे मुख्यपणे कह्यो छेः अंतर्संबंधिय, अने बाह्यसंबं-धिय. अंतर्संयोगनो विचार थवाने आत्माने बाह्यसंयोगनो अपरिचय कर्त्तव्य छे;—जे अपरिचयनी सपरमार्थइच्छा ज्ञानीपुरुषोए पण करी छे.

सं० १९५२ ना पोश शुद ५, रवि, मुंबईथी.

३९७.†

—सरथाज्ञान लह्यो छे तोपण जो नवि जाय पमायो (प्रमाद) रे.
वंध्य तरू उपम ते पामे, संयमठाण जो नायो रे.
गायो, गायो, भले वीर, जगत् गुरु, गायो.—

सं० १९५२, पोश ६ रवि, मुंबई.

३९८.

आत्मार्थ शिवाय, शास्त्रनी जे जे प्रकारे जीवे मान्यता करी कृतार्थता मानी छे, ते सर्व 'शास्त्रिय अभिनिवेश' छे. स्वछंदता टळी नथी; सत्समागमनो योग प्राप्त थयो छे ते योगे पण स्वछंदना निर्वाहने अर्थे शास्त्रना कोइ एक वचनने बहुवचन जेवुं जणावी, छे मुख्य साधन एवा सत्समागम तेना समान, के तेथी विशेष भार शास्त्रप्रत्ये मूके छे, ते जीवने पण 'अप्रशस्त शास्त्रिय अभिनिवेश' छे. आत्मा समजवा अर्थे शास्त्रो उपकारी छे, अने ते पण स्वछंदरहित पुरुषने; एटलो लक्ष राखी सत्शास्त्र विचाराय तो ते 'शास्त्रिय अभिनिवेश' गणवायोग्य नथी. सक्षेपथी लख्युं छे.

सं० १९५२ ना पोश शुद ८, वार भोमे, मुंबईथी.

३९९.

ॐ

सर्व प्रकारना भयने रहेवाना स्थानकरूप आ संसारने विषे मात्र एक वैराग्य ज अभय छे!

मोटा मुनिओने जे वैराग्यदशा प्राप्त थवी दुर्लभ ते वैराग्यदशा तो गृहवासने विषे जेने प्राये

वर्त्ती हती एवा श्री महावीर, ऋषभादि पुरुषो पण त्यागने ग्रहण करी चाली नीकळ्या ए ज त्यागनु उत्कृष्टपणु उपदेशे छे

गृहस्थादि व्यवहार वर्ते त्यासुधी आत्मज्ञान न थाय, के आत्मज्ञान होय तेने गृहस्थादि व्यवहार न होय, एवो नियम नथी तेम छता पण ज्ञानीने पण त्यागव्यवहारनी भलामण परम पुरुषोए उपदेशी छे, केमके त्याग आत्मऐश्वर्यने स्पष्ट व्यक्त करे छे तेथी अने लोकने उपकार-भूत छे तेथी, त्याग अकर्त्तव्यरूपे कर्त्तव्य छे, एमां सदेह नथी

स्वस्वरूपने विषे स्थिति तेने, 'परमार्थसयम' कह्यो छे ते सयमने कारणभूत एवा अन्य निमित्तोना ग्रहणने 'व्यवहारसयम' कह्यो छे कोइ ज्ञानीपुरुषोए ते सयमनो पण निषेध कर्यो नथी परमार्थनी उपेक्षाए–लक्षविना–जे 'व्यवहारसयम'मा ज 'परमार्थसयम'नी मान्यता राखे तेना 'व्यवहारसयम'नो तेनो अभिनिवेश टाळवा निषेध कर्यो छे, पण व्यवहारसयम'मां कइ पण पर मार्थनी निमित्तता नथी एम ज्ञानीपुरुषोए कह्यु नथी

परमार्थना कारणभूत एवा 'व्यवहारसयम'ने पण 'परमार्थसयम' कह्यो छे

प्रारब्ध छे एम मानीने ज्ञानी उपाधि करे छे एम जणातु नथी, पण परिणतिथी छूट्या छतां, त्यागना अता बाह्य कारणो रोके छे, माटे ज्ञानी उपाधिसहित देखाय छे, तथापि तेनी निवृत्तिना लक्षने नित्य भजे छे

स० १९५२, पोष वद २, मुबईथी प्रणाम

४००

देहाभिमानरहित एवा सत्पुरुषोने अत्यत भक्तिथी त्रिकाळ नमस्कार

ज्ञानीपुरुषोए वारवार आरभपरिग्रहना त्यागनु उत्कृष्टपणु कह्यु छे, अने फरीफरीने ते त्यागनो उपदेश कर्यो छे, अने घणुकरी पोते पण एम वर्त्या छे, माटे मुमुक्षु पुरुषने अवश्यकरी तेनी सक्षेपवृत्ति जोइए, एमा सदेह नथी

आरभपरिग्रहनो त्याग कया कया प्रतिबधथी जीव न करी शके, अने ते प्रतिबध कया प्रकारे टाळी शकाय, ए प्रकारे मुमुक्षु जीवे पोताना चित्तमा विशेष विचारअकुर उत्पन्न करी कंइ पण तथारूप फळ आणवु घटे जो तेम करवामा न आवे, तो ते जीवने मुमुक्षुता नथी, एम प्राये कही शकाय

आरभ अने परिग्रहनो त्याग कया प्रकारे थयो होय, तो यथार्थ कहेवाय ते प्रथम विचार करी पछी उपर कह्यो ते विचारअकुर मुमुक्षु जीवे पोताना अत करणमा अवश्य उत्पन्न करवो योग्य छे

तथारूप उदयथी विशेष लखवानु हालमा बनी शक्यु नथी

स० १९५२, पोश वद ९, मुबई

४०१.

ॐ.

उत्कृष्ट संपत्तिनां ठेकाणां जे चक्रवर्त्यादि पद ते सर्व अनित्य देखीने विचारवान पुरुषो तेने छोडीने चाली नीकळ्या छे; अथवा प्रारब्धोदये वास थयो तोपण अमूर्छितपणे, अने उदासीनपणे तेने प्रारब्धोदय समजीने वर्त्या छे, अने त्यागनो लक्ष राख्यो छे.

सं० १९५२, पोश वद १२, रवि, मुंबई.

४०२.

महात्मा बुद्ध (गौतम) जरा, दारिद्र, रोग अने मृत्यु ए चारने एक आत्मज्ञानविना अन्य सर्व उपाये अजीत देखी, जेनेविषे तेनी उत्पत्तिनो हेतु छे एवा संसारने छोडीने चाल्या जता हवा. श्रीऋषभादि अनंत ज्ञानी पुरुषोए ए ज उपाय उपास्यो छे, अने सर्व जीवोने ते उपाय उपदेश्यो छे. ते आत्मज्ञान दुर्गम्य–प्राये–देखीने निष्कारण करुणाशील एवा ते सत्पुरुषोए भक्तिमार्ग प्रकाश्यो छे, जे सर्व अशरणने निश्चळ शरणरूप छे, अने सुगम छे.

मुंबई, पोश वद १२, रवि, १९५२.

४०३.

असंग एवुं आत्मस्वरूप सतसंगने योगे सौथी सुलभपणे जणावायोग्य छे, एमां संशय नथी. सत्संगनुं महात्म्य सर्व ज्ञानीपुरुषोए अतिशयकरी कह्युं छे ते, यथार्थ छे. एमां विचारवानने कोइ रीते विकल्प थवायोग्य नथी.

रविवार, महा शुद ४, १९५२, मुंबई.

४०४.

ॐ. सद्गुरुप्रसाद.

ज्ञानीना सर्व व्यवहार परमार्थमूळ होय छे, तोपण जे दिवसे उदय पण आत्माकार वर्तशे ते दिवसने धन्य छे.

सर्व दुःखथी मुक्त थवानो सर्वोत्कृष्ट उपाय 'आत्मज्ञान'ने कह्यो छे. ते ज्ञानीपुरुषोनां वचनो साचां छे;–अत्यंत साचां छे. ज्यांसुधी जीवने तथारूप आत्मज्ञान न थाय त्यांसुधी, आत्यंतिक बंधननी निवृत्ति न होय एमां संशय नथी. ते आत्मज्ञान थतांसुधी जीवे 'मूर्त्तिमान आत्मज्ञानस्वरूप' एवा सद्गुरुदेवनो निरंतर आश्रय अवश्य करवायोग्य छे; एमां संशय नथी. ते आश्रयनो वियोग होय त्यारे, आश्रयभावना नित्य कर्त्तव्य छे.

उदयने योगे तथारूप आत्मज्ञान थया प्रथम उपदेशकार्य करवु पडतु होय, तो जे विचारवान मुमुक्षु ते परमार्थना मार्गने अनुसरवाने हेतुभूत एवा सत्पुरुषनी भक्ति, सत्पुरुषना गुणग्राम, सत्पुरुषप्रत्ये प्रमोदभावना, अने सत्पुरुषप्रत्ये अविरोधभावना लोकोने उपदेशे छे, जे प्रकारे मतमतांतरनो अभिनिवेश टळे, अने सत्पुरुषना वचनो ग्रहण करवानी आत्मवृत्ति थाय तेम करे छे वर्तमानकाळमां ते प्रकारनी विशेष हानि थशे एम जाणी, ज्ञानीपुरुषोए आ काळने दुसमकाळ कह्यो छे, अने तेम प्रत्यक्ष देखाय छे

सर्व कार्यमा कर्त्तव्यमात्र आत्मार्थ छे, ए संभावना नित्य मुमुक्षु जीवे करवी योग्य छे एज
फा० शुद १, १९५२, मुंबई

४०५

ॐ सद्गुरुप्रसाद

पर्यायज्ञान उत्पन्न थया प्रथम जे जीवोने उपदेशकपणु वर्त्ततु होय, ते जीवोए जे प्रकारे वैराग्य, उपशम अने भक्तिनो लक्ष थाय ते प्रकारे, प्रसगप्राप्त जीवोने उपदेश आपवो घटे, अने जे प्रकारे तेने नाना प्रकारना असद् आग्रहनो, तथा केवळवेषव्यवहारादिनो अभिनिवेश घटे ते प्रकारे-उपदेश परिणामी थाय तेम-आत्मार्थ विचारी कहेवु घटे क्रमे करीने ते, जीवो यथार्थ मार्गनी सन्मुख थाय एवो यथाशक्ति उपदेश कर्त्तव्य छे

स० १९५२, फागण शुद १०, रवि, मुंबई

४०६

ॐ सद्गुरुप्रसाद

देहधारी छता निरावरण ज्ञानसहित वर्त्ते छे एवा महापुरुषोने त्रिकाळ नमस्कार

सर्व कषायनो अभाव देहधारी छता परमज्ञानी पुरुषने विषे बने ए प्रकारे अमे लख्यु ते प्रसगमा "अभाव" शब्दनो अर्थ "क्षय" गणीने लख्यो छे

जगतवासी जीवने रागद्वेष गयानी खबर पडे नहीं, बाकी जे मोटा पुरुष छे ते, जाणे छे के, आ महात्मा पुरुषने विषे रागद्वेषनो अभाव, के उपशम वर्त्ते छे एम लखी, आपे शका करी के, "जेम महात्मा पुरुषने ज्ञानीपुरुषो अथवा दृढ मुमुक्षु जीवो जाणे छे तेम, जगतना जीवो शा माटे न जाणे? मनुष्यादि प्राणीने जेम जोइने जगतवासी जीवो जाणे छे के, आ मनुष्यादि छे, अने महात्मापुरुषो पण जाणे छे के, आ मनुष्यादि छे, ए पदार्थो जोवाथी बेयनु जाणवु सरखु वर्त्ते छे, अने आमा भेद वर्त्ते छे, तेवो भेद थवाना क्या कारणो मुख्यपणे विचारवायोग्य छे?" ए प्रकारे लख्यु तेनु समाधान

मनुष्यादिने जगत्वासी जीवो जाणे छे ते, दैहिक स्वरूपथी तथा दैहिक चेष्टाथी जाणे छे. एक बीजानी मुद्रामां, आकारमां, तथा इंद्रियोमां जे भेद छे ते, चक्षु आदि इंद्रियोथी जगत्‌वासी जीव जाणी शके छे; अने केटलाक ते जीवोना अभिप्राय पण अनुमानपरथी जगत्वासी जीव जाणी शके छे, केमके ते तेना अनुभवनो विषय छे; पण ज्ञानदशा अथवा वीतरागदशा छे ते, मुख्यपणे दैहिक स्वरूप तथा दैहिक चेष्टानो विषय नथी; अंतरात्मगुण छे. अने अंतरात्मपणु बाह्यजीवोना अनुभवनो विषय न होवाथी, तेम ज तथारूप अनुमान पण प्रवर्त्ते एवा जगत्वासी जीवोने घणुंकरीने संस्कार नहीं होवाथी ज्ञानी, के वीतरागने ते ओळखी शकता नथी. कोइक जीव सत्समागमना योगथी, सहज शुभकर्मना उदयथी, तथारूप कंइ संस्कार पामीने ज्ञानी, के वीतरागने यथाशक्ति ओळखी शके, तथापि खरेखरूं ओळखाण तो दृढ मुमुक्षुता प्रगट्ये, तथारूप सत्समागमथी प्राप्त थयेल उपदेशने अवधारण कर्ये, अंतरात्मवृत्ति परिणम्ये, जीव ज्ञानी, के वीतरागने ओळखी शके. जगत्वासी एटले जगत्दृष्टिजीवो छे तेनी दृष्टिए खरेखरूं ज्ञानी, के वीतरागनुं ओळखाण क्यांथी थाय? अंधकारने विषे पडेला पदार्थने मनुष्यचक्षु देखी शके नहीं तेम, देहने विषे रह्या एवा ज्ञानी, के वीतरागने जगत्दृष्टिजीव ओळखी शके नहीं. जेम अंधकारने विषे पडेलो पदार्थ मनुष्यचक्षुथी जोवाने बीजा कोइ प्रकारनी अपेक्षा रहे छे, तेम जगत्दृष्टिजीवोने ज्ञानी, के वीतरागनी ओळखाण माटे, विशेष शुभ संस्कार अने सत्समागमनी अपेक्षा योग्य छे. जो ते योग प्राप्त न होय. तो जेम अंधकारमां पडेलो पदार्थ अने अंधकार ए बेय एकाकार भासे छे, भेद भासतो नथी, तेम तथारूप योगविना ज्ञानी, के वीतराग अने अन्य संसारी जीवोनुं एकआकारपणु भासे छे; देहादि चेष्टाथी घणुंकरीने भेद भासतो नथी.

जे देहधारी सर्व अज्ञान अने सर्व कषायरहित थया छे, ते देहधारी महात्माने त्रिकाळ परमभक्तिथी नमस्कार हो! नमस्कार हो!! ते महात्मा वर्त्ते छे ते देहने, भूमिने, घरने, मार्गने, आसनादि सर्वने नमस्कार हो! नमस्कार हो!!

फागण वद ३, सोमे, १९५२, मुंबई.

४०७.

कागळ पहोंच्यो छे. सामान्यपणे वर्त्तती चित्तवृत्तिओ लखी ते, वांची छे. विस्तारथी हितवचन लखवानी जिज्ञासा जणावी ते विषे, संक्षेपमां नीचे लख्याथी विचारशोः—

प्रारब्धोदयथी जे प्रकारनो व्यवहार प्रसंगमां वर्त्ते छे, ते प्रत्ये दृष्टि देतां जेम पत्रादि लखवामां संक्षेपताथी वर्त्तवानुं थाय छे, तेम वधारे योग्य छे, एवो अभिप्राय घणुंकरीने रहेछे. आत्माने वास्तव्यपणे उपकारभूत एवो उपदेश करवामां ज्ञानी पुरुषो संक्षेपताथी वर्त्ते नहीं एम, घणुंकरीने बनवायोग्य छे; तथापि बे कारणेकरीने ते प्रकारे पण ज्ञानीपुरुषो वर्त्ते छे: ते

उपदेश जिज्ञासु जीवनेविषे परिणाम थाय एवा संयोगोविषे ते जिज्ञासु जीव वर्त्ततो न होय, अथवा ते उपदेश विस्तारथी कर्ये पण ग्रहण करवानु तेनेविषे तथारूप योग्यपणु न होय, तो ज्ञानीपुरुष ते जीवोने उपदेश करवामा संक्षेपपणे पण वर्त्ते छे, अथवा पोताने बाह्य व्यवहार एवा उदयरूप होय के, ते उपदेश जिज्ञासु जीवने परिणमता प्रतिबंधरूप थाय, अथवा तथारूप कारणविना तेम वर्त्ती मुख्यमार्गने विरोधरूप, के संशयना हेतुरूप थवानु कारण थवनु होय तो पण ज्ञानीपुरुषो संक्षेपपणे उपदेशमा प्रवर्त्ते अथवा मौन रहे

सर्वसंगपरित्याग करीने चाली नीकळ्याथी पण जीव उपाधिरहित थतो नथी, केमके ज्यांसुधी अंतर्परिणतिपर दृष्टि न थाय, अने तथारूप मार्गे न प्रवर्त्ताय त्यांसुधी, सर्वसंगपरित्याग पण नाम मात्र थाय छे, अने तेवा अवसरमा पण अंतर्परिणतिपर दृष्टि देवानु भान जीवने आववु कठण छे, तो पछी आवा गृहव्यवहारने विषे लौकिक अभिनिवेशपूर्वक रही अंतर्परिणतिपर दृष्टि देवानु बनवु केटलु दुःसाध्य होवु जोइए ते विचारवायोग्य छे वळी तेवा व्यवहारमा रही जीवे अंतर्परिणतिपर केटलु बळ राखवु जोइए ते पण विचारवायोग्य छे, अने अवश्य तेम करवायोग्य छे

वधारे शु लखीए? जेटली पोतानी शक्ति होय, ते सर्व शक्तिथी एक लक्ष राखीने, लौकिक अभिनिवेशने संक्षेप करीने, कइ पण अपूर्व निरावरणपणु देखातु नथी माटे समज्यानु मात्र अभिमान छे एम जीवने समजावीने, जे प्रकारे जीव ज्ञान, दर्शन, चारित्रनेविषे सतत जागृत थाय ते ज करवामा वृत्ति जोडवी, अने रात्रिदिवस ते ज चिंतामा प्रवर्त्तवु ए ज विचारवान जीवनु कर्त्तव्य छे, अने तेने माटे सत्संग, सत्शास्त्र अने सरळतादि निजगुणो उपकारभूत छे, एम विचारीने तेनो आश्रय करवो योग्य छे ज्यांसुधी लौकिक अभिनिवेश, एटले द्रव्यादि लोभ, तृष्णा, दैहिक मान, कुळ, जाति आदिसबंधी मोह के विशेषत्व मानवु होय, ते वात न छोडवी होय, पोतानी बुद्धिए–स्वेच्छाए–अमुक गच्छादिनो आग्रह राखवो होय त्यांसुधी, जीवने अपूर्व गुण केम उत्पन्न थाय? तेनो विचार सुगम छे

वधारे लखी शकाय एवो उदय हाल अत्रे नथी, तेम वधारे लखवु, के कहेवु ते पण कोइक प्रसंगमा थवा देवु योग्य छे एम छे तमारी विशेष जिज्ञासाथी प्रारब्धोदय वेदता जे कइ लखी शकात ते करतां कइक उदीरणा करीने विशेष लख्यु छे ए ज विनति

सं० १९५२ ना चैत्र सुद १, रवि, मुंबइथी

४०८

ॐ

जेमां क्षणवारमां हर्ष, अने क्षणवारमा शोक थइ आवे एवा आ व्यवहारमा जे ज्ञानीपुरुषो

समदशाथी वर्त्ते छे, तेने अत्यंत भक्तिथी धन्य कहीए छीए; अने सर्व मुमुक्षु जीवने ए ज दशा उपासवायोग्य छे एम निश्चय देखीने परिणति करवी घटे छे. ए ज विनंति.

सं० १९५२ ना चैत्र शुद २, सोमे, मुंबई.

४०२.

ॐ.

सद्गुरुचरणाय नमः

1. जे ज्ञानमां देहादि अध्यास मट्यो छे, अने अन्य पदार्थने विषे अहंता ममता वर्त्ततां नथी, तथा उपयोग स्वभावमां परिणमे छे, अर्थात् ज्ञानस्वरूपपणु भजे छे. ते ज्ञानने 'निरावरण ज्ञान' कहेवायोग्य छे.

२. सर्व जीवोने एटले, सामान्य मनुष्योने, ज्ञानी अज्ञानीनी वाणीनो भेद समजावो कठण छे, ए वात यथार्थ छे; केमके केटक शुष्कज्ञानी शीखी लइने ज्ञानीना जेवो उपदेश करे, एटले तेमां वचननुं समतुल्यपणु जोयाथी शुष्कज्ञानीने पण सामान्य मनुष्यो ज्ञानी माने, मंददशावान मुमुक्षु जीवो पण तेवां वचनथी भ्रांति पामे; पण उत्कृष्टदशावान मुमुक्षु पुरुष, शुष्कज्ञानीनी वाणी ज्ञानीनी वाणीजेवी शब्दे जोइ प्राये भ्रांति पामवायोग्य नथी. केमके शुष्कज्ञानीनी वाणीमां आशये ज्ञानीनी वाणीनी तुलना होती नथी; ज्ञानीनी वाणी पूर्वापर अविरुद्ध, आत्मार्थउपदेशक, अपूर्व अर्थनुं निरूपण करनार होय छे; अने अनुभवसहितपणु होवाथी आत्माने सतत जागृत करनार होय छे. शुष्कज्ञानीनी वाणीमां तथारूप गुणो होता नथी; सर्वथी उत्कृष्ट गुण जे पूर्वापर अविरोधपणु ते शुष्कज्ञानीनी वाणीने विषे वर्त्तवायोग्य नथी. केमके यथास्थित पदार्थदर्शन तेने होतुं नथी; अने तेथी ठाम ठाम कल्पनाथी युक्त तेनी वाणी होय छे. ए आदि नाना प्रकारना भेदथी ज्ञानी अने शुष्कज्ञानीनी वाणीनुं ओळखाण उत्कृष्ट मुमुक्षुने थवायोग्य छे. ज्ञानीपुरुषने तो सहज स्वभावे तेनुं ओळखाण छे, केमके पोते भानसहित छे. अने भानसहित पुरुषविना आ प्रकारनो आशय उपदेशी शकाय नहीं, एम सहेजे ते जाणे छे. अज्ञान अने ज्ञाननो भेद जेने समजायो छे, तेने अज्ञानी अने ज्ञानीनो भेद सहेजे समजावायोग्य छे. अज्ञानप्रत्येनो जेनो मोह विराम पाम्यो छे, एवा ज्ञानीपुरुषने शुष्कज्ञानीनां वचनो भ्रांति केम करी शके? बाकी सामान्य जीवोने अथवा मंददशा अने मध्यमदशाना मुमुक्षुने शुष्कज्ञानीनां वचनो सादृश्यपणे जोवामां आव्याथी बन्ने ज्ञानीनां वचनो छे एम भ्रांति थवानो संभव छे. उत्कृष्ट मुमुक्षुने घणुंकरीने तेवी भ्रांतिनो संभव नथी, केमके ज्ञानीनां वचनोनी परीक्षानुं बळ तेने विशेषपणे स्थिर थयुं छे. पूर्वकाळे ज्ञानी थइ गया होय, अने मात्र तेनी मुखवाणी रही होय तोपण वर्त्तमानकाळे ज्ञानीपुरुष एम जाणी शके के, आ वाणी ज्ञानीपुरुषनी छे; केमके रात्रिदिवसना भेदनी

पेठे अज्ञानी ज्ञानीनी वाणीने विषे आशयभेद होय छे, अने आत्मदशाना तारतम्य प्रमाणे आशयवाळी वाणी नीकळे छे ते आशय, वाणीपरथी 'वर्त्तमान ज्ञानीपुरुष'ने स्वाभाविक दृष्टि गत थाय छे, अने कहेनार पुरुषनी दशानु तारतम्य लक्षगत थाय छे अने जे 'वर्त्तमान ज्ञानी' शब्द लख्यो छे, ते कोई विशेष प्रज्ञावत, प्रगट बोधबीजसहित पुरुषशब्दना अर्थमा लख्यो छे ज्ञानीना वचनोनी परीक्षा सर्व जीवने सुलभ होत तो निर्वाण पण सुलभ ज होत

३ जिनागममा मति, श्रुत आदि ज्ञानना पाच प्रकार कह्या छे ते ज्ञानना प्रकार साचा छे उपमावाचक नथी अवधि, मन पर्यवादि ज्ञान वर्त्तमानकाळमा व्यवच्छेद जेवा लागे छे ते परथी ते ज्ञान उपमावाचक गणवायोग्य नथी ए ज्ञान मनुष्य जीवोने चारित्रपर्यायनी विशुद्ध तारतम्यताथी उपजे छे वर्त्तमानकाळमा ते विशुद्ध तारतम्यता प्राप्त थवी दुर्लभ छे, केमके काळनु प्रत्यक्ष स्वरूप चारित्रमोहनीय आदि प्रकृतिना विशेष बळसहित वर्त्ततु जोवामा आवे छे सामान्य आत्मचारित्र पण कोईक जीवने विषे वर्त्तवा योग्य छे, तेवा काळमा ते ज्ञाननी लब्धि व्यवच्छेद जेवी होय एमा कई आश्चर्य नथी, तेथी ते ज्ञान उपमावाचक गणवायोग्य नथी, आत्मस्वरूप विचारता तो ते ज्ञाननु कई पण असभवितपणु देखातु नथी सर्व ज्ञाननी स्थितिनु क्षेत्र आत्मा छे, तो पछी अवधि, मन पर्यवादि ज्ञाननु क्षेत्र आत्मा होय एमा सशय केम घटे? यद्यपि शास्त्रना यथास्थित परमार्थना अज्ञजीवो तेनी व्याख्या जे प्रकारे करे छे, ते व्याख्या विरोधवाळी होय, पण परमार्थ ते ज्ञाननो सभव छे जिनागममा तेनी जे प्रकारना आशयथी व्याख्या करी होय ते व्याख्या, अने अज्ञानी जीवो आशय जाण्याविना जे व्याख्या करे, तेमा मोटो भेद होय एमा आश्चर्य नथी, अने ते भेदने लीधे ते ज्ञानना विषय माटे सदेह थवायोग्य छे, पण आत्मदृष्टिए जोता ते सदेहनो अवकाश नथी

४ काळनो सूक्ष्ममा सूक्ष्म विभाग 'समय' छे, रूपी पदार्थनो सूक्ष्ममा सूक्ष्म विभाग 'परमाणु' छे, अने अरूपी पदार्थनो सूक्ष्ममा सूक्ष्म विभाग 'प्रदेश' छे ए त्रणे एवा सूक्ष्म छे के, अत्यत निर्मळ ज्ञानी स्थिति तेना स्वरूपने ग्रहण करी शके, सामान्यपणे ससारी जीवनो उपयोग असख्यात समयवर्ति छे, ते उपयोगमा साक्षात्पणे एक समयनु ज्ञान सभवे नहीं, जो ते उपयोग एक समयवर्ति अने शुद्ध होय, तो तेने विषे साक्षात्पणे समयनु ज्ञान थाय ते उपयोगनु एक समयवर्त्ति पणु कषायादिना अभावे थाय छे, केमके कषायादि योगे उपयोग मूढतादि धारण करे छे, तेम ज असख्यात समयवर्तिपणु भजे छे, ते कषायादिने अभावे एक समयवर्त्तिपणु थाय छे, अर्थात् कषाया दिने योगे तेने असख्यात समयमाथी एक समय जूदो पाडवानु सामर्थ्य नहोतु ते कषायादिने अभावे एक समय जूदो पाडीने अवगाहे छे उपयोगनु समयवर्तिपणु कषायरहितपणु थया पछी थाय छे, माटे एक समयनु, एक परमाणुनु, अने एक प्रदेशनु जेने ज्ञान थाय तेने, 'केवळज्ञान' प्रगटे एम कह्यु छे ते, सत्य छे कषायरहितपणाविना केवळज्ञाननो सभव नथी, अने कषायरहित

पणाविना उपयोग एक समयने साक्षात्पणे ग्रहण करी शकतो नथी, माटे एक समयने ग्रहण करे ते समये, अत्यंत कषायरहितपणु जोइए, अने ज्यां अत्यंत कषायनो अभाव होय त्यां, 'केवळज्ञान' होय छे. माटे ए प्रकारे कह्युं के, एक समय, एक परमाणु अने एक प्रदेशनो जेने अनुभव थाय तेने, 'केवळज्ञान' प्रगटे. जीवने विशेष पुरुषार्थने अर्थे आ एक सुगम साधननो ज्ञानीपुरुषे उपदेश कर्यो छे. समयनी पेठे परमाणु अने प्रदेशनुं सूक्ष्मपणु होवाथी त्रणे साथे ग्रहण कर्यां छे. अंतर्विचारमां वर्त्तवाने अर्थे ज्ञानीपुरुषोए असंख्यात योग कह्या छे. ते मध्येनो एक आ 'विचारयोग' कह्यो छे; एम समजवायोग्य छे.

५. शुभेच्छाथी मांडीने सर्वकर्मरहितपणे स्वस्वरूपस्थितिसुधीमां अनेक भूमिकाओ छे. जे जे आत्मार्थि जीवो थया, अने तेमनामां जे जे अंशे जाग्रतदशा उत्पन्न थई, ते ते दशाना भेदे अनेक भूमिकाओ तेमणे आराधि छे. श्री कबीर, सुंदरदास आदि साधुजनो आत्मार्थि गणवायोग्य छे, अने शुभेच्छाथी उपरनी भूमिकाओमां तेमनी स्थिति संभवे छे. अत्यंत स्वस्वरूपस्थिति माटे तेमनी जाग्रति अने अनुभव पण लक्षगत थाय छे. एथी विशेष स्पष्ट अभिप्राय हाल आपवानी इच्छा नथी थती.

६. 'केवळज्ञानना' स्वरूपनो विचार दुर्गम्य छे. अने श्री··········केवळ कोटीथी तेनो निर्धार करे छे तेमां, जो के तेमनो अभिनिवेश नथी, पण तेम तेमने भासे छे माटे, कहे छे. मात्र 'केवळ कोटी' छे, अने भूत, भविष्यनुं कंइ पण ज्ञान कोइने न थाय एवी मान्यता करवी घटती नथी. भूत, भविष्यनुं यथार्थ ज्ञान थवायोग्य छे; पण ते कोइक वीरला पुरुषोने, अने ते पण विशुद्ध चारित्रतारतम्ये; एटले ते संदेहरूप लागे छे, केमके तेवी विशुद्ध चारित्रतारतम्यता वर्त्तमानमां अभाव जेवी वर्त्ते छे. केवळज्ञाननो अर्थ वर्त्तमानमां शास्त्रवेत्ता मात्र शब्दबोधथी जे कहे छे, ते यथार्थ नथी एम, श्री··········ने लागतुं होय, तो ते संभवित छे; वळी भूत, भविष्य जाणवुं एनुं नाम 'केवळज्ञान' छे एवी व्याख्या मुख्यपणे शास्त्रकारे पण कही नथी. ज्ञाननुं अत्यंत शुद्ध थवुं तेने, 'केवळज्ञान' ज्ञानीपुरुषोए कह्युं छे, अने ते ज्ञानमां मुख्य तो आत्मस्थिति अने आत्मसमाधि कह्यां छे. जगत्नुं ज्ञान थवुं ए आदि कह्युं छे ते, अपूर्व विषयनुं ग्रहण सामान्य जीवोथी थवुं अशक्य जाणीने कह्युं छे; केमके, जगत्ना ज्ञानपर विचार करतां करतां आत्मसामर्थ्य समजाय. श्री······महात्मा श्री ऋषभादिने विषे 'केवळ कोटी' कहेता न होय, अने तेमना आज्ञावर्त्ति एटले जेम महावीरस्वामीना दर्शने पांचसें मुमुक्षुओ केवळज्ञान पाम्या ते, आज्ञावर्त्तिने केवळज्ञान कह्युं छे, ते 'केवळज्ञान'ने 'केवळ कोटी' कहेता होय, तो ते वात कोइ पण रीते घटे छे. एकांत केवळज्ञाननो श्री······· निषेध करे, तो ते आत्मानो निषेध करवाजेवुं छे. लोको हाल 'केवळज्ञान'नी जे व्याख्या करे छे ते 'केवळज्ञान'नी व्याख्या विरोधवाळी देखाय छे, एम तेमने लागतुं होय तो ते पण संभ-

वित छे, केमके मात्र 'जगत्ज्ञान' ते 'केवळज्ञान'नो विषय वर्त्तमानप्ररूपणामा उपदेशाय छे आ प्रकारनु समाधान लखता घणा प्रकारना विरोध दृष्टिगोचर थाय छे, अने ते विरोधो दर्शावी तेनु समाधान लखवानु हाल तरतमा बनवु अशक्य छे तेथी, सक्षेपमा समाधान लख्यु छे समाधानसमुच्चयार्थे आ प्रमाणे छे "आत्मा ज्यारे अत्यत शुद्धज्ञानस्थिति भजे, तेनु नाम 'केवळज्ञान' मुख्यपणे छे सर्व प्रकारना राग द्वेषनो अभाव थये अत्यत शुद्धज्ञानस्थिति प्रगटवायोग्य छे, ते स्थितिमा जे कइ जाणी शकाय ते, 'केवळज्ञान' छे, अने ते सन्देहयोग्य नथी श्री 'केवळ कोटी' कहे छे, ते पण महावीरस्वामी समीपे वर्तता आज्ञावर्त्ति पाचसें केवळी जेवा प्रसगमा समवित छे जगत्ना ज्ञाननो लक्ष मूकी शुद्ध आत्मज्ञान ते 'केवळज्ञान' छे एम विचारता आत्मदशा विशेषपणु भजे" ए प्रमाणे आ प्रश्नना समाधाननो सक्षेप आशय छे जेम बने तेम जगत्ना ज्ञानप्रत्येनो विचार छोडी स्वरूपज्ञान थाय तेम केवळ-ज्ञाननो विचार थवा अर्थे पुरुषार्थ कर्त्तव्य छे जगत्नु ज्ञान थवु तेनु नाम 'केवळज्ञान' मुख्यार्थपणे गणवायोग्य नथी जगत्ना जीवोने विशेष लक्ष थवा अर्थे वारवार जगत्नु ज्ञान साथे लीधु छे, अने ते कइ कल्पित छे एम नहीं, पण ते प्रत्ये अभिनिवेश करवायोग्य नथी आ ठेकाणे विशेष लखवानी इच्छा थाय छे, अने ते रोकवी पडे छे, तोपण सक्षेपमा फरी लखीए छीए "आत्माने विषेथी सर्व प्रकारनो अन्य अध्यास टळी स्फटिकनी पेठे आत्मा अत्यत शुद्धता भजे ते, 'केवळज्ञान' छे अने जगत्ज्ञानपणे तेने वारवार जिनागममां कह्यु छे ते माहात्म्यथी करी बाह्यदृष्टि जीवो पुरुषार्थमा प्रवर्त्ते ते हेतु छे" अने श्री ए 'केवळ कोटी' सर्वथा एमे कही छे, एवु कहेवु योग्य नथी एमे अतरात्मपणे पण तेवु मान्यु नथी तमे आ प्रश्न लख्यु एटले कइ विशेष हेतु विचारी समाधान लख्यु छे, पण हाल ते प्रश्नतु समाधान करवाविषे जेटलु मौन रहेवाय तेटलु उपकारी छे एम चित्तमा रहे छे बाकीना प्रश्नोनु समाधान समागमे धारशो

स० १९५२, चैत्र शुद ११, मुबईथी

४१०

भाई नो तथा तमारो लखेलो एम बे कागळ मळ्या छे विस्तारपूर्वक हाल कागळ लखवानु घणुकरीने क्यारेक बने छे, अने वखते तो पत्रनी पहोंच पण केटलाक दिवस व्यतीत थये लखाय छे

सत्समागमना अभावप्रसगमा तो विशेषेकरी आरभपरिग्रहप्रत्येथी वृत्ति सक्षेपवानो अभ्यास राखी, जेने विषे त्यागवैराग्यादि परमार्थसाधनो उपदेश्यां छे, तेवा ग्रथो वाचवानो परिचय कर्त्तव्य छे अने अप्रमत्तपणे पोताना दोष वारवार जोवायोग्य छे

स० १९५२ ना चैत्र वद ७, रवि, मुबई

४११.

ॐ.

श्री जिनवीतरागे द्रव्यभाव–संयोगथी फरी फरी छूटवानी भलामण करी छे; अने ते संयोगनो विश्वास परमज्ञानीने पण कर्त्तव्य नथी, एवो अखंडमार्ग कह्यो छे ते, श्रीजिनवीतरागनां चरणकमळप्रत्ये भक्तिथी नमस्कार.

आत्मस्वरूपनो निश्चय थवामां जीवनी अनादिथी भूल थती आवी छे. समस्तश्रुतज्ञानस्वरूप एवां द्वादशांगमां सौथी प्रथम उपदेशयोग्य एवुं आचारांगसूत्र छे; तेना प्रथमश्रुत स्कंधमां, प्रथम अध्ययनना प्रथम उद्देशमां, प्रथमवाक्ये, जे श्री जिने उपदेश कर्यो छे ते, सर्व अंगना सर्वश्रुतज्ञाननो सार स्वरूप छे; मोक्षना बीजभूत छे; सम्यक्त्वस्वरूप छे. ते वाक्यप्रत्ये उपयोग स्थिर थवाथी जीवने निश्चय आवशे के, ज्ञानीपुरुषना समागमनी उपासनाविना जीव स्वछंदे निश्चय करे ते, छूटवानो मार्ग नथी. सर्व जीवनुं परमात्मापणु छे एमां संशय नथी, तो पछी श्री······· पोताने परमात्मस्वरूप माने तो ते वात असत्य नथी; पण ज्यांसुधी ते स्वरूप यथातथ्य प्रगटे नहीं त्यांसुधी, मुमुक्षु–जिज्ञासु–रहेवुं ते वधारे सारुं छे; अने ते रस्ते यथार्थ परमात्मपणु प्रगटे छे. जे मार्ग मूकीने प्रवर्त्तवाथी ते पदनुं भान थतुं नथी; तथा श्री जिनवीतराग–सर्वज्ञ पुरुषोनी अशातना करवारूप प्रवृत्ति थाय छे. बीजो कंइ मतभेद नथी.

मुंबई, चैत्र वद १४, रवि, १९५२. आ० स्व० प्रणाम.

मृत्युनुं अवश्य आववुं छे.

४१२.।

—अन्य पुरुषकी दृष्टिमे, जग व्यवहार लखाय;
वृंदावन जब जग नहीं, कौन व्यवहार बताय?

—विहार वृंदावन.

सं० १९५२ ना चैत्र वद १४, रवि, मुंबई.

४१३.

ॐ

अत्रेथी जेम प्रथम विस्तारपूर्वक पत्र लखवानुं थतुं तेम, केटलाक वखत थया घणुंकरीने तथारूप प्रारब्धने लीधे थतुं नथी.

करवाप्रत्ये वृत्ति नथी, अथवा एक क्षण पण जेने करवुं भासतुं नथी, करवाथी उत्पन्न थतां फळप्रत्ये जेनी उदासीनता छे, तेवा कोइ आप्तपुरुष तथारूप प्रारब्धयोगथी परिग्रह संयोगादिमां वर्तता देखाता होय, अने जेम इच्छक पुरुष प्रवृत्ति करे, उद्यम करे, तेवा कार्यसहित प्रवृत्तिमान जोवामां आवता होय, तो तेवा पुरुषने विषे ज्ञानदशा छे, एम शी रीते जाणी शकाय? एटले ते

पुरुष आप्त (परमार्थ अर्थे प्रतीति करवायोग्य) छे, अथवा ज्ञानी छे एम, क्या लक्षणे ओळखी शकाय? कदापि कोई पुरुषना सत्संगयोगथी एम जाणवामां आव्युं, तो ते ओळखाणमा भ्रांति पडे तेवो व्यवहार ते सत्पुरुष विषे प्रत्यक्ष देखाय छे, ते भ्रांतिनिवृत्ति थवा माटे मुमुक्षु जीवे तेवा पुरुषने केवा प्रकारथी ओळखवा घटे के जेथी तेवा व्यवहारमा वर्तता पण ज्ञानलक्षणपणु तेना लक्षमा रहे?

सर्व प्रकारे जेने परिग्रहादि संयोगप्रत्ये उदासीनपणु वर्ते छे, अर्थात् अहममत्वपणु तथारूप संयोगोविषे जेने थतु नथी, अथवा परिक्षीण थयु छे, 'अनंतानुबंधी' प्रकृतिथी रहित मात्र प्रारब्धोदयथी व्यवहार वर्ततो होय, ते व्यवहार सामान्य दशाना मुमुक्षुने सन्देहनो हेतु थई तेने उपकारभूत थवामा निरोधरूप थतो होय एवु, ते ज्ञानीपुरुष देखे छे, अने ते अर्थे पण परिग्रह संयोगादि प्रारब्धोदय व्यवहारनी परिक्षीणता इच्छे छे, तेम थतासुधी केवा प्रकारथी ते पुरुष वर्त्या होय तो सामान्य मुमुक्षुने उपकार थवामा हानि न थाय? पत्र विशेष संक्षेपमा लखवानु थयु छे, पण ते प्रत्ये तमे तथा श्री अचळ विशेष मनन करशो

मुंबई, वैशाख शुद १, भोमे, १९५०

४१४

श्री सुंदरलाले वैशाख वद एकमे देह छोड्याना खबर लख्या ते वाच्या विशेषकाळनी मांदगीविना युवान–अवस्थामा अकस्मात् देह छोडवानु बन्याथी सामान्यपणे ओळखता माणसोने पण ते वातथी खेद थयाविना न रहे, तो पछी जेणे कुटुंबादिक संबंधस्नेहे मूर्छा करी होय, सहवासमा वस्या होय, ते प्रत्ये कंई आश्रयभावना राखी होय, तेने खेद थयाविना केम रहे? आ संसारमा मनुष्यप्राणीने जे खेदना अकथ्य प्रसंगो प्राप्त थाय छे, ते अकथ्य प्रसंगोमानो एक आ मोटो खेदकारक प्रसंग छे ते प्रसंगमा यथार्थ विचारवान पुरुषो शिवाय सर्व प्राणी खेद विशेषने प्राप्त थाय छे, अने यथार्थ विचारवान पुरुषोने वैराग्य विशेष थाय छे संसारनु अशरणपणु, अनित्यपणु अने असारपणु विशेष दृढ थाय छे विचारवान पुरुषोने ते खेदकारक प्रसंगनो मूर्छाभावे खेद करवो ते मात्र कर्मबंधनो हेतु भासे छे, अने वैराग्यरूप खेदथी कर्मसंगनी निवृत्ति भासे छे, –अने ते सत्य छे, मूर्छाभावे खेद कर्याथी पण जे संबंधीनो वियोग थयो छे तेनी प्राप्ति थती नथी, अने जे मूर्छा थाय छे ते पण अविचारनु फळ छे एम विचारी, विचारवान पुरुषो ते मूर्छा भावप्रत्ययि खेदने शमावे छे, अथवा घणुकरीने तेवो खेद तेमने थतो नथी;–कोई रीते तेवा खेदनु हितकारीपणु देखातु नथी, अने बनेलो प्रसंग खेदनुं निमित्त छे, एटले तेवे अवसरे विचारवान पुरुषोने जीवने हितकारी एवो खेद उत्पन्न थाय छे सर्वसंगनु अशरणपणु, अबंधवपणु, अनित्यपणु अने तुच्छपणु, तेम ज अन्यत्वपणु देखीने पोताने विशेष प्रतिबोध थाय छे के "हे जीव! तारे विषे कंई पण आ संसारने विषे उदयादि भावे पण मूर्छा वर्ततीहोय, तो ते त्याग कर,

० ० ० त्याग कर, ते मूर्छानुं कंइ फळ नथी, संसारमां क्यारेय पण शरणत्वादिपणु प्राप्त थवुं नथी, अने अविचारपणाविना ते संसारनेविषे मोह थवायोग्य नथी, जे मोह अनंत जन्म मरणनो अने प्रत्यक्ष खेदनो हेतु छे, दुःख अने क्लेशनुं बीज छे, तेने शांत कर, तेनो क्षय कर; हे जीव! एविना बीजो कोइ हितकारी उपाय नथी." ए वगेरे भावितात्मताथी वैराग्यने शुद्ध अने निश्चळ करे छे. जे कोइ जीव यथार्थ विचारथी जुए छे तेने, आ ज प्रकारे भासे छे.

आ जीवने देहसंबंध होइने मृत्यु न होत, तो आ संसार शिवाय बीजे तेनी वृत्ति जोडावानो अभिप्राय थात नहीं; मुख्यकरीने मृत्युने भये परमार्थरूप बीजे स्थानके वृत्ति प्रेरी छे; ते पण कोइक वीरला जीवने प्रेरित थई छे. घणा जीवोने तो बाह्य निमित्तथी मृत्युभयपरथी बाह्य, क्षणिक वैराग्य प्राप्त थई, विशेष कार्यकारी थयाविना नाश पामे छे; मात्र कोइक विचारवान अथवा सुलभबोधी, के हळुकर्मि जीवने ते भयपरथी अविनाशी, निःश्रेय सत्पदप्रत्ये वृत्ति थाय छे. मृत्युभय होत तोपण ते मृत्यु वृद्धावस्थाए नियमित प्राप्त थतुं होत तोपण जेटला पूर्वे विचारवानो थया छे तेटला न थात; अर्थात् वृद्धावस्थासुधी तो मृत्युनो भय नथी एम देखीने प्रमादसहित वर्त्तत. मृत्युनुं अवश्य आववुं देखीने, तथा तेनुं अनियमितपणे आववुं देखीने, ते प्रसंग प्राप्त थये, स्वजनादि सौथी अरक्षणपणु देखीने, परमार्थ विचारवामां अप्रमत्तपणु ज हितकारी लाग्युं, अने सर्वसंगनुं अहितकारीपणु लाग्युं. विचारवान पुरुषोनो ते निश्चय निःसंदेह सत्य छे. त्रणे काळ सत्य छे. मूर्छाभावनो खेद त्यागीने असंगभावप्रत्यिये खेद विचारवानने कर्त्तव्य छे.

जो आ संसारने विषे आवा प्रसंगोनो संभव न होत, पोताने अथवा परने तेवा प्रसंगनी अप्राप्ति देखाती होत, अशरणादिपणु न होत, तो पंचविषयना सुखसाधननुं कशुं न्यूनपणु प्राये नहोतुं एवा श्री ऋषभदेवादि परमपुरुषो, अने भरतादि चक्रवर्त्यादिओ तेनो शा कारणे त्याग करत? एकांत असंगपणु शा कारणे भजत?

हे आर्य! यथार्थ विचारना ओछापणाने लीधे, पुत्रादि भावनी कल्पना अने मूर्छाने लीधे, तमने कंइ पण खेद विशेष प्राप्त थवो संभवित छे; तोपण ते खेदनुं वेयने कंइ पण हितकारी फळ नहीं होवाथी, हितकारीपणु मात्र असंगविचारविना कोइ अन्य उपाये नथी एम विचारी, थतो खेद यथाशक्ति विचारथी, ज्ञानीपुरुषोनां वचनामृतथी, तथा साधुपुरुषना आश्रय, समागमादिथी अने विरतिथी उपशांत करवो ए ज कर्त्तव्य छे.

ववाणीआ, वैशाख वद ६, रवि, १९५२.

४१५.

ॐ.

"वर्त्तमानकाळमां आ क्षेत्रथी निर्वाणनी प्राप्ति थाय नहीं," एम जिनागममां कह्युं छे, अने

वेदांतादि एम कहे छे के "आ काळमां आ क्षेत्रथी निर्वाणनी प्राप्ति थाय," ते माटे श्री ने जे परमार्थ भासतो होय ते लखशो तमने अने ने पण आ विषे जो कइ लखवा इच्छा थाय तो लखशो

"वर्त्तमानकाळमां आ क्षेत्रथी निर्वाणप्राप्ति न होय ए शिवाय बीजा कटलाक भावनो पण जिनागममां तथा तेना आश्रयने इच्छता एवा आचार्यरचित शास्त्रने विषे विच्छेदता कही छे केवळज्ञान, मन पर्यवज्ञान, अवधिज्ञान, पूर्वज्ञान, यथाख्यात चारित्र, सूक्ष्मसंपराय चारित्र, परिहारविशुद्ध चारित्र, क्षायक समकीत अने पुलाकलब्धि ए भावो मुख्य करीने विच्छेद कह्या छे" श्री ने तेनो जे परमार्थ भासतो होय ते लखशो तमने तथा ने आ विषे जो कइ लखवानी इच्छा थाय तो लखशो

"वर्त्तमानकाळमां आ क्षेत्रथी आत्मार्थनी कइ कइ मुख्य भूमिका उत्कृष्ट अधिकारीने प्राप्त थई शके, अने ते प्राप्त थवानो मार्ग कयो ?" ते पण श्री थी लखाय तो लखशो, तेमज ते विषे जो तमारी तथा ' नी लखवानी इच्छा थाय तो लखशो

उपर जणावेला प्रश्नोनो प्रत्युत्तर लखवानुं हाल बने एम न होय, तो ते प्रश्नोना परमार्थ प्रत्ये विचारवानो लक्ष राखशो

स० १९५२ ना बीजा जेठ वद ५, गुरुवार, मुंबई

४१६

जेने मृत्युनी साथे मित्रता होय, अथवा जे मृत्युथी नाशी छूटी शके एम होय, अथवा 'हुं नहीं ज मरु' एम जेने निश्चय होय ते भले सुखे सुए —श्री तीर्थंकर–छजीवनिकाय अध्ययन

ज्ञानमार्ग दुराराध्य छे, परमावगाढदशा पाम्या पहेलां ते मार्गे पडवाना घणा स्थानक छे, संदेह, विकल्प, स्वच्छंदता, अतिपरिणामीपणुं ए आदि कारणो वारंवार जीवने ते मार्गे पडवाना हेतुओ थाय छे, अथवा ऊर्ध्वभूमिका प्राप्त थवा देता नथी, क्रियामार्गे असद् अभिमान, व्यवहार, आग्रह, सिद्धिमोह, पूजासत्कारादि योग, अने दैहिक क्रियामां आत्मनिष्ठादि दोषोनो संभव रह्यो छे कोइक महात्माने बाद करतां घणा विचारवान जीवोए भक्तिमार्गनो ते ज कारणोथी आश्रय कर्यो छे, अने आज्ञाश्रितपणुं अथवा परमपुरुष सद्गुरुने विषे सर्वार्पण स्वाधीनपणुं शिरसावंद्य दीठुं छे, अने तेम ज वर्त्या छे, तथापि तेवो योग प्राप्त थवो जोइए, नहीं तो चिंतामणि जेवो जेनो एक समय छे एवो मनुष्यदेह उलटो परिभ्रमणवृद्धिनो हेतु थाय

स० १९५२ ना अशाड शुद २, रवि, मुंबई

४१७.

ॐ

श्री.........ना अभिप्रायपूर्वक लखेलो तमारो कागळ तथा श्री.........नो लखेलो कागळ पहोंच्यो छे. श्री ....ना अभिप्रायपूर्वक श्री ....ए लख्युं के, निश्चय अने व्यवहारना अपेक्षितपणाथी जिनागम तथा वेदादि दर्शनमां वर्त्तमानकाळमां आ क्षेत्रथी मोक्षनी ना तथा हा कही होवानो संभव छे. ए विचार विशेष अपेक्षाथी यथार्थ देखाय छे. अने.......... ए जणाव्युं छे के, वर्त्तमानकाळमां संघयणादि हीन थवानां कारणोथी केवळज्ञाननो निषेध कर्यो छे; ते पण अपेक्षित छे.

आगळपर विशेषार्थे लक्षगत थवा माटे गया पत्रना प्रश्नने कंइक स्पष्टताथी लखीए छीए:— "जेवो केवळज्ञाननो अर्थ वर्त्तमानमां जिनागमथी वर्त्तमान जैनसमूहने विषे चाले छे, तेवो ज तेनो अर्थ तमने यथार्थ भासे छे, के कंइ बीजो अर्थ भासे छे?" सर्व देशकाळादिनुं ज्ञान केवळज्ञानीने होय एम जिनागमनो हाल रूढीअर्थ छे; बीजा दर्शनमां एवो मुख्यार्थ नथी; अने जिनागमथी तेवो मुख्यार्थ लोकोमां हाल प्रचलित छे, ते ज केवळज्ञाननो अर्थ होय तो तेमां केटलाक विरोध देखाय छे. जे बधा अत्रे लखी शकवानुं बन्युं नथी. तेम जे विरोध लख्या छे, ते पण विशेष विस्तारथी लखवानुं बन्युं नथी, केमके, ते यथावसरे लखवायोग्य लागे छे. जे लख्युं छे ते, उपकारदृष्टिथी लख्युं छे, एम लक्ष राखशो.

"योगधारीपणु एटले मन, वचन अने कायासहित स्थिति होवाथी आहारादि अर्थे प्रवृत्ति थतां उपयोगांतर थवाथी कंइ पण वृत्तिनो एटले उपयोगनो तेमां निरोध थाय. एक वखते बे उपयोग कोइने वर्त्ते नहीं एवो सिद्धांत छे; त्यारे, आहारादि प्रवृत्तिना उपयोगमां वर्त्तता केवळज्ञानीनो उपयोग केवळज्ञानना ज्ञेयप्रत्ये वर्त्ते नहीं, अने जो एम बने तो केवळज्ञानने अप्रतिहत कह्युं छे, ते प्रतिहत थयुं गणाय. अत्रे कदापि एम समाधान करीए के, आरसीने विषे जेम पदार्थ प्रतिबिंबित थाय छे तेम, केवळज्ञानने विषे सर्व देश, काळ प्रतिबिंबित थाय छे; केवळज्ञानी तेमां उपयोग दइने जाणे छे एम नथी, सहज स्वभावे ज तेमनामां पदार्थ प्रतिभास्या करे छे; माटे आहारादिमां उपयोग वर्त्ततां सहज स्वभावे प्रतिभासित एवा केवळज्ञाननुं होवापणु यथार्थ छे; तो त्यां प्रश्न थवा योग्य छे के, आरसीनेविषे प्रतिभासित पदार्थनुं ज्ञान आरसीने नथी, अने अत्रे तो केवळज्ञानीने तेनुं ज्ञान छे एम कह्युं छे, अने उपयोग शिवाय आत्मानुं बीजुं एवुं क्युं स्वरूप छे के, आहारादिमां उपयोग प्रवर्त्यो होय त्यारे, केवळज्ञानमां थवायोग्य ज्ञेय आत्मा तेथी जाणे?"

सर्व देशकाळादिनुं ज्ञान केवळीने होय ते केवळी 'सिद्ध'ने कहीए, तो संभवित थवायोग्य गणाय, केमके तेने योगधारीपणु कह्युं नथी. आमां पण प्रश्न थवायोग्य छे; तथापि योगधारीनी अपेक्षाथी सिद्धने विषे तेवा केवळज्ञाननी मान्यता होय, तो योगरहितपणु होवाथी

तेमा समवी शके छे, एटलु प्रतिपादन करवाने अर्थे लख्यु छे सिद्धने तेवु ज्ञान होय ज एवो अर्थ प्रतिपादन करवाने लख्यु नथी, जो के जिनागमना रूढीअर्थ प्रमाणे जोता तो 'देहधारी केवळी' अने 'सिद्धने' विषे केवळज्ञाननो भेद थतो नथी, वेयने सर्व देशकाळादिनु संपूर्णज्ञान होय एम रूढीअर्थ छे बीजी अपेक्षाथी जिनागम जोता जूदी रीते देखाय छे जिनागममा आ प्रमाणे पाठार्थ जोवामा आवे छे

"केवळज्ञान बे प्रकारे कह्यु ते आ प्रमाणे 'सयोगी भवस्थ केवळज्ञान,' 'अयोगी भवस्थ केवळज्ञान' सयोगी केवळज्ञान बे प्रकारे कह्यु ते आ प्रमाणे प्रथम समय एटले उपजती वखतनु सयोगी केवळज्ञान, अप्रथम समय एटले अयोगी थवाना प्रवेशसमय पहेलानु केवळज्ञान, एम अयोगी भवस्थ केवळज्ञान बे प्रकारे कह्यु ते आ प्रमाणे प्रथम समय केवळज्ञान अने अप्रथम एटले सिद्ध थवा पहेलाना छेला समयनु केवळज्ञान"

ए आदि प्रकारे केवळज्ञानना भेद जिनागममा कह्या छे तेनो परमार्थ शो होवो जोइए? कदापि एम समाधान करीए के, बाह्य कारणनी अपेक्षाथी केवळज्ञानना भेद बताव्या छे, तो त्या एम शका करवा योग्य छे के, 'कशो पण पुरुषार्थ सिद्ध थतो न होय अने जेमा विकल्पनो अवकाश न होय तेमा, भेद पाडवानी प्रवृत्ति ज्ञानीना वचनमा संभवती नथी प्रथम समय केवळज्ञान अने अप्रथम समय केवळज्ञान एवो भेद पाडता केवळज्ञाननु तारतम्य वधतु, घटतु होय तो ते भेद संभवे, पण तारतम्यमा तेम नथी, त्यारे भेद पाडवानु कारण शु?" ए आदि प्रश्न अने समने छे, ते पर अने प्रथमना पत्रपर यथाशक्ति विचार कर्त्तव्य छे

अषाढ शुद २, रविवार, १९५२, मुंबई

४१८

ॐ

'श्री सहजानंदना वचनामृतमा आत्मस्वरूपनी साथे अहर्निश 'प्रत्यक्ष भगवान'नी भक्ति करवी, अने ते भक्ति स्वधर्ममा रहीने करवी, एम ठेकाणे ठेकाणे मुख्यपणे वात आवे छे, हवे जो 'स्वधर्म' शब्दनो अर्थ 'आत्मस्वभाव' अथवा 'आत्मस्वरूप' थतो होय, तो फरी स्वधर्म सहित भक्ति करवी एम आववानु कारण शु?" एम तमे लख्यु तेनो उत्तर अत्रे लख्यो छे

स्वधर्ममा रहीने भक्ति करवी एम जणाव्यु छे त्या, 'स्वधर्म' शब्दनो अर्थ वर्णाश्रम धर्म छे जे ब्राह्मणादि वर्णमा देह धारण थयो ते वर्णनो श्रुति, स्मृतिए कहेलो धर्म आचरवो ते वर्ण-धर्म छे, अने ब्रह्मचर्यादि आश्रम क्रमेकरी आचरवानी जे मर्यादा श्रुति, स्मृतिए करी छे, ते मर्यादासहित ते ते 'आश्रममा' वर्तवु ते 'आश्रमधर्म' छे ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य अने शूद्र ए चार वर्ण छे, तथा ब्रह्मचर्य, गृहस्थ, वानप्रस्थ अने संन्यस्त ए चार आश्रम छे ब्राह्मणवर्णे आ

सर्वज्ञने सर्व काळनुं ज्ञान थाय छे एम कह्युं छे तेनो मुख्य अर्थ तो एम छे के, 'पंचास्तिकाय, द्रव्यपर्यात्मकपणे तेमने ज्ञानगोचर थाय छे; अने सर्व पर्यायनुं ज्ञान ते ज सर्वकाळनुं ज्ञान कहेलुं छे. एक समये सर्वज्ञ पण एक समय ज वर्त्ततो देखे छे, अने भूतकाळ, के भाविकाळने वर्त्ततो देखे नहीं; जो तेने पण वर्त्तता देखे तो ते पण 'वर्त्तमानकाळ' ज कहेवाय. सर्वज्ञ भूतकाळने वर्तीचूक्यापणे अने भाविकाळने हवे पछी आम वर्त्तशे एम देखे छे.

भूतकाळ द्रव्यने विषे समाई गयो छे, अने भाविकाळ सत्तापणे रह्यो छे. बेमांथी एके वर्त्तवापणे नथी. मात्र एक समयरूप एवो वर्त्तमानकाळ ज वर्त्ते छे; माटे सर्वज्ञने ज्ञानमां पण ते ज प्रकारे भास्यमान थाय छे.

एक घडो हमणा जोयो होय, ते त्यार पछीने बीजे समये नाश पामी गयो त्यारे घडापणे विद्यमान नथी; पण जोनारने, ते घडो जेवो हतो तेवो ज्ञानमां भास्यमान थाय छे; तेम ज हमणा एक माटीनो पिंड पड्यो छे. तेमांथी थोडो वखत गये एक घडो नीपजशे एम ज्ञानमां भासी शके छे; तथापि माटीनो पिंड वर्त्तमानमां कंइ घडापणे वर्त्ततो होतो नथी. ए ज रीते एक समयमां सर्वज्ञने त्रिकाळज्ञान छतां पण वर्त्तमान समय तो एक ज छे.

सूर्यनेलीधे जे दिवसरात्रिरूपी काळ समजाय छे ते, 'व्यवहारकाळ' छे, केमके सूर्य स्वाभाविक द्रव्य नथी. 'दिगम्बर' काळना असंख्यात 'अणु' माने छे, पण तेनुं एक बीजानी साथे अनुसंधान छे एम तेमनो अभिप्राय नथी; अने तेथी काळने अस्तिकायपणे गण्यो नथी. प्रत्यक्ष सत्समागममां भक्ति वैराग्यादि दृढ साधनसहित मुमुक्षुए सद्गुरुआज्ञाए 'द्रव्यानुयोग' विचारवा योग्य छे.

अभिनंदनजिननी श्री देवचंदजीकृत स्तुतिनुं पद लखी अर्थ पूछाव्यो तेमां "पुद्गळअनुभवत्यागथी 'करवी ज शुं' परतीतहो" एम लखायुं छे, तेम मूळ नथी; "पुद्गळअनुभवत्यागथी, करवी 'जशुं' परतीत" एम मूळपद छे; एटले वर्णगंधादि पुद्गळगुणना अनुभवनो अर्थात् रसनो त्याग करवाथी, ते प्रत्ये उदासीन थवाथी, 'जशुं' एटले 'जेनी' (आत्मानी) प्रतीति थाय छे; एम अर्थ छे.

श्रावण शुद ५, शुक्रे, विक्रम सं० १९५२, मुंबईथी.

४२२.

गया शनिवारनो लखेलो कागळ पहोंच्यो छे. ते कागळमां मुख्यकरी त्रण प्रश्नो लख्यां छे. तेना उत्तर नीचे लख्याथी विचारशोः—प्रथम प्रश्नमां एम जणाव्युं छे के, "एक मनुष्यप्राणी दिवसने वखते आत्माना गुणवडीए अमुक हदसुधी देखी शके छे, अने रात्रिने वखते अंधारामां कशुं देखतो नथी; वळी बीजे दिवसे पाछुं देखे छे, अने वळी रात्रिए अंधारामां कशुं देखतो नथी; तेथी एक अहोरात्रिमां चलु आ प्रमाणे आत्माना गुण उपर अध्यवसाय वदलायाविना नहीं देखवानुं आवरण आवी जतुं हशे? के देखवुं ए आत्मानो गुण नहीं पण सूरज वडीए देखाय छे, माटे सूरजनो गुण होइने तेनी गेरहाजरीमां देखातुं

नथी ? अने वळी आवी ज रीते साभळवाना दृष्टाते कान आडु रावाथी नथी समजातु त्यारे आत्माना गुण केम भूलाइ जवाय छे ?" तेनो सक्षेपमा उत्तर ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीय कर्मनो अमुक क्षयोपशम थवाथी इद्रियलब्धि उत्पन्न थाय छे ते इद्रियलब्धि सामान्यपणे पाच प्रकारनी कही शकाय छे स्पर्श-इद्रियथी श्रवणेंद्रियपर्यंत सामान्यपणे मनुष्यप्राणीने पाच इद्रियनी लब्धिनो क्षयोपशम होय छे, ते क्षयोपशमनी शक्ति अमुक व्याप्ति थाय त्यासुधी जाणी देखी शके छे देखवु ए चक्षु-इद्रियनो गुण छे, तथापि अंधकारथी, के अमुक छेटे वस्तु होवाथी तेने पदार्थ जोवामा आवी शके नहीं, केमके चक्षु-इद्रियनी क्षयोपशमलब्धिने ते हदे अटक्वु थाय छे अर्थात् क्षयोपशमनी सामान्यपणे एटली शक्ति छे विशे पण विशेष अधकार होय, अथवा कोइ वस्तु घणा अधारामा पडी होय, अथवा अमुक हदथी छेटे होय तो चक्षुथी देखाइ शकती नथी, तेम बीजी इद्रियोनी लब्धिसबधी क्षयोपशम शक्तिसुधी तेना विषय ज्ञानदर्शननी प्रवृत्ति छे अमुक व्याघातसुधी ते स्पर्शी शके छे, अथवा सुघी शके छे, स्वाद ओळखी शके छे, अथवा साभळी शके छे

बीजा प्रश्नमा एम जणाव्यु छे के, "आत्माना असख्यात प्रदेश आखा शरीरमा व्यापक छता आखना वचला भागनी कीकी छे तेथी ज देखी शकाय छे, ते ज प्रमाणे आखा शरीरमा असख्यात प्रदेश व्यापक छता एक नानो भाग काननदीए साभळी शकाय नहीं, अमुक जगोएथी गधपरीक्षा थाय, अमुक जगोएथी रसनी परीक्षा थाय, जेमके साकरनो स्वाद हाथ पग जाणता नथी, परतु जीभ जाणे छे आत्मा आखा शरीरमा सरखी रीते व्यापक छता अमुक भागेथी ज ज्ञान थाय आनु कारण शु हशे ?" तेनो सक्षेपमा उत्तर –

जीवने ज्ञान, दर्शन क्षायकभावे प्रगट्या होय, तो सर्व प्रदेशे तथाप्रकारनु तेने निरावरणपणु होवाथी एक समये सर्व प्रकारे सर्व भावनु ज्ञायकपणु होय, पण ज्या क्षयोपशमभावे ज्ञानदर्शन वर्त्ते छे, त्या भिन्न भिन्न प्रकारे अमुक मर्यादामा ज्ञायकपणु होय जे जीवने अत्यत अल्प ज्ञानदर्शननी क्षयोपशमशक्ति वर्त्ते छे, ते जीवने अक्षरना अनतमा भाग जेटलु ज्ञायकपणु होय छे, तेथी विशेष क्षयोपशमे स्पर्शेंद्रियनी लब्धि कइक विशेष व्यक्त (प्रगट) थाय छे तेथी विशेष क्षयोपशमे स्पर्श अने रसेंद्रियनी लब्धि उत्पन्न थाय छे, एम विशेषताथी उत्तरोत्तर स्पर्श, रस, गध अने वर्ण तथा शब्दने ग्रहण करवा योग्य एवो पचेंद्रियसबधी क्षयोपशम थाय छे, तथापि क्षयोपशमदशामा गुणनु सम-विषमपणु होवाथी सर्वांगे ते पाचे इद्रियसबधी ज्ञान, दर्शन थता नथी, केमके शक्तिनु तेवु तारतम्य (सत्व) नथी, के पाचे विषय सर्वांगे ग्रहण करे यद्यपि अवधि आदि ज्ञानमा तेम थाय छे, पण अत्रे तो सामान्य क्षयोपशम, अने ते पण इद्रियसापेक्ष क्षयोपशमनो प्रसग छे अमुक नियत प्रदेशमा ज ते इद्रियलब्धिनु परिणाम थाय छे तेनो हेतु क्षयोपशम तथा प्राप्त थयेली योनिनो सबध छे, के नियतप्रदेशे (अमुक मर्यादा-भाग-मा) अमुक अमुक विषयनु जीवने ग्रहण थाय

त्रीजा प्रश्नमां एम जणाव्युं छे के "शरीरना अमुक भागमां पीडा होय त्यारे जीव त्यां वळगी रहे छे, तेथी जे भागमां पीडा छे, ते भागनी पीडा वेदवासारू तमाम प्रदेश ते तरफ खेंचाता हशे? जगत्मां कहेवत छे के, ज्यां पीडा होय त्यां जीव वळगी रहे छे." तेनो संक्षेपमां उत्तरः—

ते वेदना वेदवामां केटलाक प्रसंगे विशेष उपयोग रोकाय छे, अने बीजा प्रदेशनुं ते भणी केटलाक प्रसंगमां सहज आकर्षण पण थाय छे. कोइ प्रसंगमां वेदनानुं बहुलपणु होय तो सर्व प्रदेश मूर्छागत स्थिति पण भजे छे; अने कोइ प्रसंगमां वेदना, के भयनां बहुळपणे सर्व-प्रदेश एटले आत्मानी दशमद्वार आदि एक स्थानमां स्थिति थाय छे. आम थवानो हेतु पण अव्याबाध नामनो जीवस्वभाव तथाप्रकारे परिणामी नहीं होवाथी तेम वीर्यांतरायना क्षयोपशमनुं सम—विषमपणु होय छे.

आवा प्रश्नो केटलाक मुमुक्षु जीवने विचारनी परिशुद्धिने अर्थे कर्त्तव्य छे, अने तेवा प्रश्नोनुं समाधान जणाववानी चित्तमां सहज क्वचित् इच्छा पण रहे छे; तथापि लखवामां विशेष उपयोग रोकाइ शकवानुं घणी मुश्केलीथी थाय छे, अने तेथी कोइक वखत लखवानुं बने छे, अने कोइक वखत लखवानुं बनी शकतुं नथी, अथवा नियमित उत्तर लखवानुं बनी शकतुं नथी. घणुंकरीने अमुक काळसुधी तो हाल तो तथाप्रकारे रहेवायोग्य छे; तोपण प्रश्नादि लखवामां तमने प्रतिबंध नथी.

श्रावण वद १२, शनि, १९५२.

४२३.

ॐ.

"अमुक पदार्थना जवा आववादिना प्रसंगमां धर्मास्तिकायादिना अमुक प्रदेशे क्रिया थाय छे; अने जो ए प्रमाणे थाय तो विभागपणु थाय, जेथी ते पण काळना समयना पेठे 'अ-स्तिकाय' न कही शकाय?" ए प्रश्ननुं समाधानः—जेम धर्मास्तिकायादिना सर्व प्रदेश एक समये वर्त्तमान छे, अर्थात् विद्यमान छे, तेम काळना सर्व समय कंइ एक समये विद्यमान होता नथी, अने वळी द्रव्यना वर्त्तनापर्याय शिवाय काळनुं कंइ जूदुं द्रव्यत्व नथी, के तेना 'अस्तिकायत्व'नो संभव थाय. अमुक प्रदेशे धर्मास्तिकायादिने विषे क्रिया थाय, अने अमुक प्रदेशे न थाय तेथी, कंइ तेना 'अस्तिकायपणा'नो भंग थतो नथी; मात्र एक प्रदेशात्मक ते द्रव्य होय, अने समूहात्मक थवानी तेमां योग्यता न होय, तो तेना अस्तिकायपणानो भंग थाय; एटले के, तो ते 'अस्ति-काय' कहेवाय नहीं. परमाणु एक प्रदेशात्मक छे; तोपण, तेवां बीजां परमाणुओ मळी ते स-मूहात्मकपणु पामे छे, माटे ते 'अस्तिकाय' (पुद्गलास्तिकाय) छे. वळी एक परमाणुमां पण अ-नंत पर्यायात्मकपणु छे, अने काळना एक समयमां कंइ अनंत पर्यायात्मकपणु नथी, केमके ते

पोते ज वर्त्तमान एक पर्यायरूप छे एक पर्यायरूप होवाथी ते द्रव्यरूप ठरतु नथी, तो पछी अस्तिकायरूप गणवानो विकल्प पण समजतो नथी

२ मूळ अप्कायिक जीवोनु स्वरूप घणु सूक्ष्म होवाथी विशेषपणे सामान्यज्ञाने तेनो बोध थवो कठण छे तोपण 'षड्दर्शनसमुच्चय' ग्रथ हाल प्रसिद्ध थयो छे, तेमा १४१ थी १४३ सुधीना पृष्ठमा तेनु स्वरूप कइक समजाव्यु छे, ते विचारवानु बने तो विचारशो

३ अग्नि अथवा बीजा बळवान शस्त्रथी अप्कायिक मूळ जीव नाश पामे एम समजाय छे अग्नेथी वराळादिरूपे थई जे उचे आकाशमा वादळारूपे बधाय छे, ते वराळादिरूपे थवाथी अचित थवायोग्य लागे छे, पण वादळारूपे थवाथी फरी सचितपणु पामवा योग्य छे ते वर्षादरूपे जमीनपर पड्यो पण सचित होय छे माटी आदिनी साथे मळवाथी पण ते सचित रही शकवायोग्य छे सामान्यपणे अग्नि जेवु माटी बळवान शस्त्र नथी, एटले तेवुं होय त्यारे पण सचितपणु संभवे छे

४ बीज ज्यांसुधी वाववाथी उगवानी योग्यतावाळु छे, त्यासुधी निर्जीव होय नहीं, स जीव ज कही शकाय अमुक अवधि पछी एटले सामान्यपणे बीज (अनादिना) त्रण वर सुधी सजीव रही शके छे, तेथी वचे तेमाथी जीव चवी जाय खरो, पण ते अवधि वित्या पछी ते निर्जीव एटले निर्बीज थवायोग्य कह्यु छे कदापि बीज जेवो आकार तेनो होय पण ते वाववाथी उगवानी योग्यतारहित थाय सर्वे बीजनी अवधि त्रण वर्षनी समजती नथी, केटलाक बीजनी समवे छे

५ फ्रेंच विद्वाने शोधेला यत्रनी विगतनु वर्त्तमान बीडचु ते वाच्यु छे तेमा 'आत्मा जोवानु यत्र' तेनु नाम आप्यु छे, ते यथार्थ नथी एवा कोइ पण प्रकारना दर्शननी व्याख्यामां आत्मानो समावेश थवायोग्य नथी तमे पण तेने आत्मा जोवानु यत्र समज्या नथी एम जाणीए छीए, तथापि "कार्मण, तैजस शरीर देखावायोग्य छे, के कइ बीजो भास थवायोग्य छे," ते जाणवानी जिज्ञासा जणाय छे कार्मण के तैजस शरीर पण ते रीते देखावायोग्य नथी, पण चक्षु, प्रकाश, ते यत्र, मरनारनो देह, अने तेनी छाया के कोइ आभासविशेषथी तेवो देखाव थवो संभवे छे ते यत्र विषे वधारे व्याख्या प्रसिद्धिमा आव्ये पूर्वापर आ वात जाणवामां घणु करीने आवशे हवाना परमाणुओ देखावाविषेमा पण कइक तेओना लखवानी व्याख्या, के जोयेला स्वरूपनी व्याख्या करवामां पर्यायातर लागे छे हवाथी गति पामेला कोइ परमाणुस्कध (व्यावहारिक परमाणु—कइक विशेष प्रयोगे दृष्टिगोचर थइ शकवायोग्य होय ते) दृष्टिगोचर थवा संभवे छे हजु तेनी वधारे कृति प्रसिद्ध थये समाधान विशेषपणे करवु योग्य लागे छे

सं० १९५२, श्रावण वद १३, शनिवार, राळजथी

४२४.

विचारवान पुरुषो तो केवल्यदशा थतांसुधी मृत्युने नित्य समीप ज समजीने प्रवर्त्ते छे.

घणुंकरीने उत्पन्न करेलां एवां कर्मनी रहस्यभूतमति मृत्यु वखते वर्त्ते छे, कचित्–मांड परिचित थये एवो परमार्थ ते एक भाव; अने नित्य, परिचित निजकल्पनादि भावे रुढीधर्मनुं ग्रहण एवो भाव. एम भाव वे प्रकारना थइ शके. सद्विचारे यथार्थ आत्मदृष्टि, के वास्तव्य उदासीनता तो सर्व जीवसमूह जोतां कोइक वीरल जीवने कचित् कचित् होय छे, अने वीजो भाव अनादि परिचित छे ते ज प्राये सर्व जीवमां जोवामां आवे छे; अने देहांतप्रसंगे पण तेनुं प्रावल्य जोवामां आवे छे एम जाणी, मृत्यु समीप आव्ये तथारूप परिणति करवानो विचार विचारवान पुरुष छोडी दइ प्रथमथी ज ते प्रकारे वर्त्ते छे. तमे पोते वाह्यक्रियानो विधिनिषेधाग्रह विसर्जनवत् करी दइ, अथवा तेमां अंतर्परिणामे उदासीन थइ, देह अने तेनासंवंधी संवंधनो वारंवारनो विक्षेप छोडी दइ यथार्थ आत्मभावनो विचार करवानुं लक्षगत करो तो ते ज सार्थक छे. छेल्ले अवसरे अनशनादि के संस्तारादि के संलेखनादिक क्रिया कचित् वनो, के न वनो तोपण जे जीवने उपर कह्यो ते भाव लक्षगत छे तेनो जन्म सफळ छे;–अने क्रमे करी ते निश्चयने प्राप्त थाय छे. तमने वाह्यक्रियादिनो केटलांक कारणोथी विशेष विधिनिषेधलक्ष जोइने अमने खेद थतो के आमां काळ व्यतीत थतां आत्मावस्था केटली स्वस्थता भजे छे, अने शुं यथार्थ स्वरूपनो विचार करी शके छे, के तमने तेनो आटलो वधो परिचय खेदनो हेतु लागतो नथी? सहजमात्र जेमां उपयोग दीधो होय तो चाले तेवुं छे, तेमां लगभग जाग्रतिकाळनो घणो भाग व्यतीत थया जेवुं थाय छे ते केने अर्थे? अने तेनुं शुं परिणाम? ते शा माटे तमने ध्यानमां आवतुं नथी? ते विषे कचित् कंइ प्रेरवानी इच्छा थयेली संभवे छे, पण तमारी तथारूप रुचि अने स्थिति न देखावाथी प्रेरणा करतां करतां वृत्ति संक्षेपी लीधेली. हजी पण तमारा चित्तमां आ वातने अवकाश आपवायोग्य अवसर छे. मात्र लोको विचारवान के सम्यग्दृष्टि समजे तेथी कल्याण नथी, अथवा वाह्यव्यवहारना घणा विधिनिषेधनां कर्त्तृत्वना महात्म्यमां कंइ कल्याण नथी; एम अमने तो लागे छे. आ कंइ एकांतिक दृष्टिए लख्युं छे, अथवा अन्य कंइ हेतु छे एम विचारवुं छोडी दइ, जे कंइ ते वचनोथी अंतर्मुखवृत्ति थवानी प्रेरणा थाय ते करवानो विचार राखवो ए ज सुविचारदृष्टि छे. लोकसमुदाय कोइ भलो थवानो नथी, अथवा स्तुति निंदाना प्रयत्नार्थे आ देहनी प्रवृत्ति ते विचारवानने कर्त्तव्य नथी. वाह्यक्रियाना अंतर्मुखवृत्तिवगरना विधि–निषेधमां कंइ पण वास्तव्य कल्याण रह्युं नथी. गच्छादि भेदने निर्वाहवामां, नानाप्रकारना विकल्पो सिद्ध करवामां, आत्माने आवरण करवा वरावर छे. अनेकांतिक मार्ग पण सम्यक् एकांत एवा निजपदनी प्राप्ति कराववा शिवाय वीजा अन्य हेतुए उपकारी नथी, एम जाणी लख्युं छे. ते मात्र अनुकंपावुद्धिए, निराग्रहथी, निष्कपटताथी,

निर्दंभताथी अने हितार्थे लख्यु छे, एम जो तमे यथार्थ विचारशो तो दृष्टिगोचर थशे, अने वचननु ग्रहण के प्रेरणा थवानो हेतु थशे

राळज, श्रावण वद १४, रवि, १९५२

४२५

सद्‌जात्मस्वरूपे यथायोग्य प्राप्त थाय —

त्रण पत्रो प्राप्त थयां छे 'कइ पण वृत्ति रोकता ते करता विशेष अभिमान वर्ते छे;' तेम ज 'तृष्णाना प्रवाहमां चालतां तणाइ जवाय छे, अने तेनी गति रोकवानु सामर्थ्य रहेतु नथी' इत्यादि विगत, तथा 'क्षमापना' अने 'कर्कटी राक्षसीना योगवासिष्ठसंबंधी प्रसगनी जगत्भ्रम ट ळवा माटेमा विशेषता' लखी ते विगत वाची छे हाल लखवामा उपयोग विशेष रही शकतो नथी, जेथी पत्रनी पहोंच पण लखता रही जाय छे सक्षेपमां ते पत्रोना उत्तर नीचे लख्या परथी विचारवा योग्य छे

१ वृत्तिआदि संक्षेप अभिमानपूर्वक थतो होय तोपण करवो घटे विशेषता एटली के, ते अभिमानपर निरंतर खेद राखवो तेम बने तो क्रमे करीने वृत्तिआदिनो संक्षेप थाय, अने ते सबधी अभिमान पण संक्षेप थाय

२ घणे स्थळे विचारवान पुरुषोए एम कह्युं छे के, ज्ञान थये काम, क्रोध, तृष्णादि भाव निर्मूळ थाय ते सत्य छे तथापि ते वचनोनो एवो परमार्थ नथी के, ज्ञान थया प्रथम ते मोळां न पडे, के ओछा न थाय मूळसहित छेद तो ज्ञाने करीने थाय, पण कषायादिनु मो ळापणु, के ओछापणु न थाय त्यांसुधी ज्ञान घणुंकरीने उत्पन्न ज न थाय ज्ञान प्राप्त थवामा विचार मुख्य साधन छे, अने ते विचारने वैराग्य (भोगप्रत्ये अनासक्ति), तथा उपशम (क षायादिनु घणु ज मदपणु, तेप्रत्ये विशेष खेद) बे मुख्य आधार छे, एम जाणी तेनो निरतर लक्ष राखी तेवी परिणति करवी घटे सत्पुरुषना वचनना यथार्थ ग्रहणविना विचार घणुकरीने उद्भव थतो नथी, अने सत्पुरुषना वचनु यथार्थ ग्रहण—सत्पुरुषनी प्रतीति—ए कल्याण थवामां सर्वोत्कृष्ट निमित्त होवाथी तेमनी अनन्य आश्रयभक्ति परिणाम पाम्येथी थाय छे घणुकरी एक बीजां कारणोने अन्योन्याश्रय जेवु छे क्यांक कोइनु मुख्यपणु छे, क्यांक कोइनुं मुख्यपणु छे, तथापि एमतो अनुभवमां आवे छे के, खरेखरो मुमुक्षु होय तेने, सत्पुरुषनी आश्रयभक्ति अहभावादि छेदवाने माटे, अने अल्पकाळमां विचारदशा परिणाम पामवाने माटे, उत्कृष्ट कारणरूप थाय छे भोगमां अनासक्ति थाय, तथा लौकिक विशेषता देखाडवानी बुद्धि ओछी करवामा आवे, तो तृष्णा निर्बळ थती जाय छे लौकिक मान आदिनुं तुच्छपणु समजवामां आवे तो तेनी विशेषता न लागे अने तेथी तेनी इच्छा सहेजे मोळी पडी जाय, एम यथार्थ भासे छे मांड माड आजीविका चालती होय तोपण मुमुक्षुने ते घणु छे, केमके विशेषनो कइ अवश्य उपयोग

(कारण) नथी, एम ज्यांसुधी निश्चयमां न आणवामां आवे त्यांसुधी, तृष्णा नानाप्रकारे आवरण कर्या करे. लौकिक विशेपतामां कंइ सारभूतता ज नथी एम निश्चय करवामां आवे, तो मांड–आजीविका जेटलुं मळतुं होय तोपण तृप्ति रहे. मांड आजीविका जेटलुं मळतुं न होय तोपण मुमुक्षु जीव आर्त्तध्यान घणुंकरीने थवा न दे, अथवा थये ते पर विशेप खेद करे, अने आजीविकामां त्रुटतुं, यथाधर्म उपार्जन करवानी मंद कल्पना करे; ए आदि प्रकारे वर्त्तता तृष्णानो पराभव क्षीण थवायोग्य देखाय छे.

३. घणुंकरीने सत्पुरुपने वचने आध्यात्मिक शास्त्र पण आत्मज्ञाननो हेतु थाय छे, केमके 'परमार्थआत्मा' शास्त्रमां वर्त्ततो नथी, सत्पुरुपमां वर्त्ते छे. मुमुक्षुए जो कोइ सत्पुरुपनो आश्रय प्राप्त थयो होय, तो प्राये ज्ञाननी याचना करवी न घटे, मात्र तथारूप वैराग्य उपशमादि प्राप्त करवाना उपाय करवा घटे. ते योग्य प्रकारे सिद्ध थये ज्ञानीनो उपदेश सुलभ परिणमे छे, अने यथार्थ विचार तथा ज्ञाननो हेतु थाय छे.

४. ज्यांसुधी ओछी उपाधिवाळा क्षेत्रे आजीविका चालती होय त्यांसुधी, विशेप मेळववानी कल्पनाए मुमुक्षुए कोइ एक विशेप अलौकिक हेतुविना वधारे उपाधिवाळां क्षेत्रे जवुं न घटे, केमके तेथी घणी सद्वृत्तिओ मोळी पडी जाय छे, अथवा वर्द्धमान थती नथी.

५. योगवासिष्ठना प्रथमनां बे प्रकरण अने तेवा ग्रंथोनो मुमुक्षुए विशेप करी लक्ष करवा-योग्य छे. ए ज.

स्थंभतीर्थसमीप वडवाथी, संवत् १९५२ ना भाद्रपद शुद ११ ने गुरुवार.

४२६.

केटलांक प्रश्नोनुं समाधान जाणवानी जिज्ञासा रहे ए स्वाभाविक छे.

"घणुंकरीने बधा मार्गोमां मनुष्यपणाने मोक्षनुं एक साधन जाणी बहु वखाण्युं छे; अने जीवने जेम ते प्राप्त थाय एटले तेनी वृद्धि थाय तेम केटलाक मार्गोमां उपदेश कर्यो देखाय छे. जिनोक्त मार्गने विपे तेवो उपदेश कर्यो देखातो नथी; वेदोक्त मार्गमां अपुत्रने गति नथी ए आदि कारणथी तथा चार आश्रमने क्रियादिथी करीने विचारतां मनुष्यनी वृद्धि थाय तेवो उपदेश कर्यो दृष्टिगोचर थाय छे; जिनोक्त मार्गमां तेथी उलटुं जोवामां आवे छे. अर्थात् तेम नहीं करतां गमे त्यारे जीव वैराग्य पामे तो संसार त्याग करी देवो एवो उपदेश जोवामां आवे छे; तेथी घणा गृहस्थाश्रमने पाम्याविना त्यागी थाय, अने मनुष्यनी वृद्धि अटके, केमके तेमना अत्यागथी जे कंइ तेमने संतानोत्पत्तिनो संभव रहेत, ते न थाय, अने तेथी वंशनो नाश थवा जेवुं थाय, जेथी दुर्लभ एवुं मनुष्यपणु जे मोक्षसाधनरूप गण्युं छे तेनी वृद्धि अटके छे, माटे तेवो अभिप्राय जिननो केम होय?" ते जाणवा आदि विचारनुं प्रश्न लख्युं छे तेनुं समाधान विचारवा अर्थे अत्रे लख्युं छे:—

लौकिक दृष्टि अने अलौकिक (लोकोत्तर) दृष्टिमा मोटो भेद छे, अथवा एक बीजी दृष्टि परस्पर विरुद्ध स्वभाववाळी छे लौकिक दृष्टिमा व्यवहार–सासारिक कारणो–नु मुख्यपणु छे अने अलौकिक दृष्टिमा परमार्थनु मुख्यपणु छे माटे अलौकिक दृष्टिने लौकिक दृष्टिना फळनी साथे प्राये (घणुकरीने) मेळववी योग्य नहीं

जैन अने बीजा बधा मार्गमा घणुकरीने मनुष्यदेहनु विशेष महात्म्य कह्यु छे एटले मोक्षसाधनना कारणरूप होवाथी तेने चिंतामणि जेवो कह्यो छे, ते सत्य छे पण जो तेथी मोक्षसाधन कर्यु तो ज तेनु ए महात्म्य छे, नहींतो पशुना देह जेटलीए वास्तविक दृष्टिथी तेनी किम्मत देखाती नथी

मनुष्यादि वशनी वृद्धि करवी, ए विचार मुख्यपणे लौकिक दृष्टिनो छे, पण ते देह पामीने अवश्य मोक्ष साधन करवु, अथवा ते साधननो निश्चय करवो ए विचार मुख्यपणे अलौकिक दृष्टिनो छे अलौकिक दृष्टिमा मनुष्यादि वशनी वृद्धि करवी एम कह्यु नथी तेथी, मनुष्यादिनो नाश करवो एम तेमां आशय रहे छे एम समजवु न जोइए लौकिक दृष्टिमा तो युद्धादि घणा प्रसगमा हजारो मनुष्यो नाश पामवानो वखत आवे छे, अने तेमा घणा वशरहित थाय छे, पण परमार्थ एटले अलौकिक दृष्टिना तेवा कार्य नथी के जेथी तेम थवानो घणुकरीने वखत आवे, अर्थात् ए स्थळे अलौकिक दृष्टिथी निर्वैरता, अविरोध, मनुष्यादि प्राणीनी रक्षा अने तेमना वशनु रहेवु ए सहज बने छे, अने मनुष्यादि वशनी वृद्धि करवानो जेनो हेतु छे एवी लौकिकदृष्टि उलटी ते स्थळे वैर, विरोध, मनुष्यादि प्राणीनो नाश अने वशरहितपणु करनारी थाय छे

अलौकिक दृष्टि पामीने, अथवा अलौकिक दृष्टिनी असरथी कोइ पण मनुष्य नानी वयमा त्यागी थाय, तो तेथी जे गृहस्थाश्रमपणु पाम्या न होय तेना वशनो, अथवा गृहस्थाश्रमपणु पाम्या होय अने पुत्रोत्पत्ति न थइ होय तेना वशनो नाश थवानो वखत आवे, अने तेटला मनुष्यो ओछा जन्मवानु थाय, जेथी मोक्षसाधनना हेतुभूत एवा मनुष्यदेहनी प्राप्ति अटकाववा जेवु बने एम लौकिक दृष्टिथी योग्य लागे, पण परमार्थदृष्टिथी ते घणुकरीने कल्पनामात्र लागे छे कोइ पण पूर्वे परमार्थमार्ग आराधीने अने मनुष्यपणु पाम्या होय तेने नानी वयथी ज त्याग वैराग्य तीव्रपणे उदयमा आवे छे तेवा मनुष्यने संताननी उत्पत्ति थया पछी त्याग करवानो उपदेश करवो, अथवा आश्रमना अनुक्रममा मुकवा ते यथार्थ देखातु नथी, केमके मनुष्यदेह तो बाह्यदृष्टिथी अथवा अपेक्षापणे मोक्षसाधनरूप छे, अने यथार्थ त्याग, वैराग्य तो मूळपणे मोक्षसाधनरूप छे, अने तेवां कारणो प्राप्त करवाथी मनुष्यदेहनु मोक्षसाधनपणु ठरतु हतु, ते कारणो प्राप्त थये ते देहथी भोगादिमा पडवानु कहेवु, एम मनुष्यदेहने मोक्ष साधनरूप करवा बराबर कहेवाय, के ससार साधनरूप करवा बराबर कहेवाय? ते विचारवायोग्य छे

वेदोक्त मार्गमा चार आश्रम बाध्या छे ते एकाते नथी वामदेव, शुकदेव, जडभरतजी ए आदि आश्रमना क्रमवगर त्यागपणे विचर्या छे जेओथी तेम थवु अशक्य होय, तेओ परिणामे

यथार्थ त्याग करवानो लक्ष राखी, आश्रमपूर्वक प्रवर्त्ते तो ते सामान्य रीते ठीक छे एम कही शकाय. आयुष्यनुं एवुं क्षणभंगुरपणु छे के, तेवो क्रम पण वीरलाने ज प्राप्त थवानो वखत आवे. कदापि तेवुं आयुष्य प्राप्त थयुं होय तोपण तेवी वृत्तिए एटले परिणामे यथार्थ त्याग थाय एवो लक्ष राखीने प्रवर्त्तवानुं तो कोइकथी ज बने तेवुं छे.

जिनोक्त मार्गनो पण एवो एकांत सिद्धांत नथी के, गमे ते वयमां, गमे तेवे माणसे, त्याग करवो. तथारूप सत्संग, सद्गुरुनो योग थये, ते आश्रये कोइ पूर्वना संस्कारवाळो एटले विशेष वैराग्यवान पुरुष गृहस्थाश्रम पाम्या पहेलां त्याग करे, तो तेणे योग्य कर्युं छे एम जिन-सिद्धांत प्राये कहे छे, केमके अपूर्व एवां साधनो प्राप्त थये, भोगादि भोगववाना विचारमां पडवुं, अने तेनी प्राप्ति अर्थे प्रयत्न करी पोतानुं प्राप्त आत्मसाधन गुमाववा जेवुं करवुं, अने पोताथी संतति थशे ते मनुष्यदेह पामशे, ते मोक्ष साधनरूप थशे, एवी मनोर्थमात्रकल्पनामां पडवुं ते मनुष्यपणानुं उत्तमपणु टाळीने पशुवत् करवा जेवुं थाय.

इंद्रियादि शांत थयां नथी, ज्ञानीपुरुषनी दृष्टिमां हजी जे त्याग करवाने योग्य नथी, एवा कोइ मंद, के मोहवैराग्यवान जीवने त्याग लेवो प्रशस्त ज छे एम कंइ जिनसिद्धांत एकांते नथी.

प्रथमथी ज जेने उत्तम संस्कारवाळो वैराग्य न होय ते पुरुष कदापि त्यागनो परिणामे लक्ष राखी आश्रमपूर्वक प्रवर्त्ते तो तेणे एकांते भूल ज करी छे; अने त्याग ज कर्यो होत तो उत्तम हतुं एम पण जिनसिद्धांत नथी. मात्र मोक्षसाधननो प्रसंग प्राप्त थये ते प्रसंग जतो करवो न जोइए एम जिननो उपदेश छे.

उत्तम संस्कारवाळा पुरुषो गृहस्थाश्रम कर्या शिवाय त्याग करे तेथी मनुष्यनी वृद्धि अटके, तेथी मोक्षसाधननां कारणो अटके, ए विचारवुं अल्पदृष्टिथी योग्य देखाय, पण तथारूप त्याग-वैराग्यनो योग प्राप्त थये मनुष्यदेहनुं सफळपणु थवा अर्थे ते योगनो अप्रमत्तपणे, विलंब-वगर लाभ प्राप्त करवो ते विचार तो पूर्वापर अविरुद्ध अने परमार्थदृष्टिथी सिद्ध कहेवाय. आ-युष्य संपूर्ण छे, तथा आपणे संतति थाय तो तेओ मोक्षसाधन करशे एवो निश्चय करी, संतति थशे ज एवुं मान्य राखी, पाछो आवीने आवो त्याग प्रकाशित थशे एवुं भविष्य कल्पीने आश्रम-पूर्वक प्रवर्त्तवानुं कयो विचारवान एकांते योग्य गणे ? पोताना वैराग्यमां मंदपणु न होय, अने ज्ञानीपुरुष जेने त्याग करवायोग्य गणता होय, तेणे बीजा मनोर्थमात्र कारणोनो, अथवा अनि-श्चित कारणोनो विचार छोडी दइ, निश्चित अने प्राप्त उत्तम कारणोनो आश्रय करवो ए ज उत्तम छे, अने ए ज मनुष्यपणानुं सार्थक छे; बाकी वृद्धि आदिनी तो कल्पना छे. खरेखरो मोक्षमार्ग नाश करी मात्र मनुष्यनी वृद्धि करवानी कल्पना कर्याजेवुं करीए तो बने.

ए आदि घणां कारणोथी परमार्थदृष्टिथी जे बोध्युं छे ते ज योग्य जोवामां आवे छे. उपयोग आवां प्रश्नोत्तरमां विशेष करी प्रेरवो कठण पडे छे, तोपण संक्षेपमां जे कंइ लखवानुं बन्युं ते उदीरणावत् करीने लख्युं छे. ज्यांसुधी, बने त्यांसुधी ज्ञानीपुरुषनां वचनोने लौकिक आश-

यमा न उतारवा, अथवा अलौकिक दृष्टिए विचारवायोग्य छे, अने ज्यासुधी बने त्यासुधी लौकिक प्रश्नोत्तरमां पण विशेष उपकारविना पडवु न घटे तेवा प्रसगोथी केटलीकवार परमार्थदृष्टि क्षोभ पमाड्या जेवु परिणाम आवे छे

वडना टेटा, के पीपरना पीपानु रक्षण पण थइ तेनी वशवृद्धिने अर्थे करवाना हेतुथी अभक्ष कह्या छे एम समजवु योग्य नथी तेमा कोमळपणु होय छे त्यारे अनतकायनो सभव छे, तथा तेने बदले बीजी घणी चीजोथी निष्पापपणे रही शकाय छे, छता ते ज अगीकार करवानी इच्छा राखवी ते वृत्तिनु घणु तुच्छपणु थाय छे, तेथी अभक्ष कह्या छे, ते यथार्थ लागवायोग्य छे पाणीना टीपामा असख्यात जीव छे ए वात खरी छे, पण उपर दर्शाव्या जे वडना टेटा वगेरेना कारणो—तेवा कारणो—तेमा रह्या नथी तेथी, ते अभक्ष कह्यु नथी, जो के तेवु पाणी वापरवानी पण आज्ञा छे एम कह्यु नथी, अने तेथी पण अमुक पाप थाय एवो उपदेश छे

स० १९५२, भादरवा शुद ८, राळज

४२७

लौकिक दृष्टि अने अलौकिक दृष्टिमा मोटो भेद छे लौकिक दृष्टिमा व्यवहारनु मुख्यपणु छे, अने अलौकिक दृष्टिमा परमार्थनु मुख्यपणु छे

मनुष्यदेहनु जैन अने बीजा बधा मार्गमा विशेषपणु अने अमूल्यपणु कह्यु छे, ते सत्य छे, पण जो तेथी मोक्षसाधन करी शकाय तो ज तेनु विशेषपणु अने अमूल्यपणु छे

मनुष्यादि वशनी वृद्धि करवी ए विचार लौकिक दृष्टिनो छे, पण मनुष्यने यथातथ्य योग थये कल्याणनो अवश्य निश्चय करवो तथा प्राप्ति करवी ए विचार अलौकिक दृष्टिनो छे

जो एम ज ठराववामा आव्यु होय के, क्रमे करीने ज सर्वसगपरित्याग करवो तो ते यथास्थित विचार कहेवाय नहीं, केमके पूर्व कल्याणनु आराधन कर्यु छे एवा कैक उत्तम जीवो नानी वयथी ज उत्कृष्ट त्याग पाम्या छे शुकदेवजी, जडभरतादिना प्रसग बीजा दर्शनमा ते अर्थे दृष्टातरूप छे जो एवो ज नियम बांध्यो होय के, गृहस्थाश्रम आराध्याविना त्याग थाय ज नहीं, तो पछी तेवा परम उदासीन पुरुषने त्यागनो नाश करावी काममोगमा दोरवा बराबर उपदेश कहेवाय, अने मोक्षसाधन करवारूप जे मनुष्यभवनु उत्तमपणु हतु ते टाळीने साधन प्राप्त थये ससारसाधनतो हेतु कर्यो कहेवाय

वळी एकाते एवो नियम बाध्यो होय के, ब्रह्मचर्याश्रम, गृहस्थाश्रमादि क्रमे करी आटला आटला वर्षसुधी सेवीने पछी त्यागी थवु तो ते पण स्वतत्र वात नथी तथारूप आयुष्य न होय तो त्यागनो अवकाश न आवे

वळी जो अपुत्रपणे त्याग न कराय एम गणीए तो तो केकने वृद्धावस्थासुधीमा पण पुत्र थता नथी ते माटे शु समजवु?

जैनमार्गनो पण एवो एकांत सिद्धांत नथी के गमे ते वयमां गमे तेवे माणसे त्याग करवो. तथारूप सत्संग, सद्गुरुनो योग थये, विशेष वैराग्यवान पुरुष सत्पुरुषने आश्रये त्याग नानी वयमां करे तो तेथी तेणे तेम करवुं घटारत नथी एम जिनसिद्धांत नथी. तेम करवुं योग्य छे एम जिनसिद्धांत छे, केमके अपूर्व एवां साधनो प्राप्त थये भोगादि साधनो भोगववाना विचारमां पडवुं, अने तेनी प्राप्तिअर्थे प्रयत्न करी तेने अमुक वर्षसुधी भोगववां ज, ए तो जे मोक्षसाधनथी मनुष्यपणानुं उत्तमपणु हतुं ते टाळी पशुवत् करवाजेवुं थाय.

इंद्रियादि शांत थयां नथी, ज्ञानीपुरुषनी दृष्टिमां हजु जे त्याग करवाने योग्य नथी, एवा मंदवैराग्यवान अथवा मोहवैराग्यवानने त्याग लेवो प्रशस्त ज छे एम कंइ जिनसिद्धांत नथी. प्रथमथी ज जेने सत्संगादिक जोग न होय, तथा पूर्वना उत्तम संस्कारवाळो वैराग्य न होय ते पुरुष कदापि आश्रमपूर्वक प्रवर्त्ते तो तेथी तेणे एकांते भूल करी छे एम न कही शकाय; जो के तेणे पण रात्रिदिवस उत्कृष्ट त्यागनी जागृति राखतांपूर्वक गृहस्थाश्रमादि करवुं प्रशस्त छे.

उत्तम संस्कारवाळा पुरुषो गृहस्थाश्रम कर्याशिवाय त्याग करे तेथी मनुष्यप्राणीनी वृद्धि अटके, अने तेथी मोक्षसाधननां कारण अटके ए विचारवुं अल्प दृष्टिथी योग्य देखाय, केमके प्रत्यक्ष मनुष्यदेह जे मोक्षसाधननो हेतु थतो हतो तेने रोकीने पुत्रादिनी कल्पनामां पडी, वळी तेओ मोक्षसाधन आराधशे ज एवो निश्चय करी, तेनी उत्पत्तिमाटे गृहस्थाश्रममां पडवुं, अने वळी तेनी उत्पत्ति थशे ए पण मानी वाळवुं, अने कदापि ते संयोगो बन्या तो जेम हाल पुत्रोत्पत्ति-माटे आ पुरुषने अटकवुं पड्युं हतुं तेम तेने पण अटकवुं थाय तेथी तो कोइने उत्कृष्ट त्याग-रूप मोक्षसाधन प्राप्त थवानो जोग न आववादेवा जेवुं थाय.

वळी कोइ कोइ उत्तम संस्कारवान पुरुषोना गृहस्थाश्रम पहेलांना त्यागथी वंशवृद्धि अटक-वानो विचार लइए तो तेवा उत्तम पुरुषना उपदेशथी अनेक जीवो जे मनुष्यादि प्राणीनो नाश करतां डरता नथी तेओ उपदेश पामी वर्त्तमानमां तेवी रीते मनुष्यादिनो नाश करतां केम न अटके ? तथा शुभवृत्ति पामवाथी फरी मनुष्यपणु केम न पामे ? अने ए रीते मनुष्यनुं रक्षण तथा वृद्धि पण संभवे.

अलौकिक दृष्टिमां तो मनुष्यनी हानि वृद्धि आदिनो मुख्य विचार नथी, कल्याण अकल्याणनो मुख्य विचार छे. एक राजा जो अलौकिक दृष्टि पामे तो पोताने मोहे हजारो मनुष्यप्राणीनो युद्धमां नाश थवानो हेतु देखी घणीवार वगरकारणे तेवां युद्धो उत्पन्न न करे, तेथी घणा माणसोनो बचाव थाय, अने तेथी वंशवृद्धि थई घणा माणसो वधे एम पण विचार केम न लई शकाय ?

इंद्रियो अतृप्त होय, विशेष मोहप्रधान होय, मोहवैराग्ये मात्र क्षणिक वैराग्य उग्यो होय, अने यथातथ्य सत्संगनो जोग न होय, तो तेने साधुपणु आपवुं प्राये प्रशस्त कही न शकाय, एम कहीए तो विरोध नहीं; पण उत्तम संस्कारवाळा अने मोहांध एमणे सर्वेए गृहस्थाश्रम

भोगवीने ज त्याग करवो एवो प्रतिबंध करता तो आयुष्यादिनु अनियमितपणु, प्राप्तजोगे तेने दूर करवापणु, ए आदि घणा विरोधथी मोक्षसाधननो नाश करवा बरोबर थाय, अने जेथी उत्तमपणु ठरतु हतु ते न थयु तो पछी मनुष्यपणानु उत्तमपणु पण शु छे? ए आदि अनेक प्रकारे विचार करवाथी लौकिक दृष्टि टळी अलौकिक दृष्टिए विचारजागृति थशे

वडना टेटा, के पीपरना टेटानु रक्षण कइ तेनी वंशवृद्धिने अर्थे करवाना हेतुथी अभक्षण कह्यु नथी, तेमा कोमळपणु होय छे त्यारे, अनतकायपणानो संभव छे तेथी, तथा तेने बदले बीजी घणी चीजोथी चाली शके तेवु छे छता ते ज ग्रहण करवी ए वृत्तिनु घणु क्षुद्रपणु छे तेथी, अभक्ष कह्या छे, ते यथातथ्य लागवायोग्य छे

पाणीना टीपामा असख्यात जीव छे, ए वात खरी छे, पण तेवु पाणी पीवाथी पाप नथी एम कह्यु नथी वळी तेने बदले गृहस्थादिथी बीजी वस्तुथी चाली शकतु नथी तेथी अगी कार कराय छे, पण साधुने तो ते पण लेवानी आज्ञा प्राये आपी नथी

ज्यासुधी बने त्यासुधी ज्ञानीपुरुषना वचनोने लौकिक दृष्टिना आशयमा न उतारवायोग्य छे, अने अलौकिक दृष्टिए विचारवायोग्य छे, ते अलौकिक दृष्टिना कारणो सामा जीवने हैये जो बेसाडी शकवानी शक्ति होय, तो बेसाडवा, नहींतो पोतानु विशेष जाणपणु नथी एम जणा वबु, तथा मोक्षमार्गमा केवळ लौकिक विचार होतो नथी ए आदि कारणो यथाशक्ति दर्शावी बनतु समाधान करवु नहींतो बने त्यासुधी तेवा प्रसगथी दूर रहेवु ए ठीक छे

नानाप्रकारना प्रश्नोत्तरनो लक्ष एक आत्मार्थप्रत्ये थाय, तो आत्माने घणो उपकार थवानो संभव रहे

सवत् १९५२ ना भाद्रपद शुद ८, राळज

४२८

ॐ

श्रीसद्गुरुचरणाय नम

मूळ मारग सामळो जिननो रे—
करी वृत्ति अखड सन्मुख, मूळ मारग सामळो जिननो रे
नो'य पूजादिनी जो कामना रे, नो'य व्हालु अतर् भवदु ख, मूळ०
करी जो जो वचननी तुलना रे, जो जो शोधिने जिनसिद्धात, मूळ०
मात्र कहेवु परमार्थहेतुथी रे, कोइ पामे मुमुक्षु वात, मूळ०
ज्ञान, दर्शन, चारित्रनी शुद्धता रे, एकपणे अने अविरुद्ध, मूळ०
जिनमारग ते परमार्थथी रे, एम कह्यु सिद्धाते बुध, मूळ०
लिंग अने भेदो जे वृत्तना रे, द्रव्य देश काळादि भेद, मूळ०

पण ज्ञानादिनी जे शुद्धता रे, ते तो त्रणे काळे अभेद. मूळ०
हवे ज्ञान दर्शनादि शब्दनो रे, संक्षेपे शुणो परमार्थ; मूळ०
तेने जोतां विचारि विशेषथी रे, समजाशे उत्तम आत्मार्थ; मूळ०
छे देहादिथी भिन्न आतमा रे, उपयोगी सदा अविनाश; मूळ०
एम जाणे सद्गुरुउपदेशथी रे, कह्युं ज्ञान तेनुं नाम खास; मूळ०
जे ज्ञाने करीने जाणियुं रे, तेनी वर्त्ते छे शुद्ध प्रतीत; मूळ०
कह्युं भगवंते दर्शन तेहने रे, जेनुं बीजुं नाम समकीत; मूळ०
जेम आवी प्रतीति जीवनी रे, जाण्यो सर्वेथी भिन्न असंग; मूळ०
तेवो स्थिर स्वभाव ते उपजे रे, नाम चारित्र ते अणलिंग; मूळ०
ते त्रणे अभेद परिणामथी रे, ज्यारे वर्त्ते ते आत्मारूप; मूळ०
तेह मारग जिननो पामियो रे, किंवा पाम्यो ते निजस्वरूप; मूळ०
एवा मूळ ज्ञानादि पामवा रे, अने जवा अनादि बंध; मूळ०
उपदेश सद्गुरुनो पामवा रे. टाळी स्वछंद ने प्रतिबंध; मूळ०
एम देव जिनदे भाखियुं रे, मोक्षमारगनुं शुद्ध स्वरूप; मूळ०
भव्य जनोना हितने कारणे रे, संक्षेपे कह्युं स्वरूप. मूळ०

सं० १९५२ ना आसो शुद २, आनंद.

४२९.

ॐ सद्गुरुप्रसाद.

श्री रामदासस्वामिनुं योजेलुं "दासबोध" नामनुं पुस्तक मराठी भाषामां छे. तेनुं गुजराती भाषांतर छपाई प्रगट थयुं छे; जे पुस्तक वांचवा तथा विचारवा अर्थे मोकल्युं छे.

प्रथम गणपति आदिनी स्तुति करी छे तेथी, तेम ज पाछळ जगत्ना पदार्थोने आत्मारूप वर्णवीने उपदेश कर्यो छे तेथी, तेम ज तेमां वेदांतनुं मुख्यपणु वर्णव्युं छे ते वगेरेथी कंइ पण भय न पामतां, अथवा विकल्प नहीं पामतां, आत्मार्थविषेना ग्रंथकर्त्ताना विचारोनुं अवगाहन करवायोग्य छे.

आत्मार्थ विचारवामां तेथी क्रमे करीने सुलभता थाय छे.

जेणे जेणे सद्गुरुनेविषे तथा तेमनी दशानेविषे विशेषपणु दीठुं छे, तेने तेने घणुंकरीने अहंभाव तथारूप प्रसंग जेवामां उदयप्रसंग थतो नथी; अथवा तरत शमाय छे. ते अहंभावने जो आगळथी झेर जेवो प्रतीत कर्यो होय, तो पूर्वापर तेनो संभव ओछो थाय. कंइक अंतरमां चातुर्यादि भावे मीठाश सूक्ष्मपरिणतिए पण राखी होय, तो ते पूर्वापर विशेषता पामे छे. पण झेर ज छे. निश्चय

झेर ज छे, प्रगट 'काळकूट' झेर छे, एमा कोइ रीते संशय नथी, अने संशय थाय, तो ते संशय मानवो नथी, ते संशयने अज्ञान ज जाणवु छे, एवी तीव्र खारास करी मूकी होय तो ते अहभाव घणुकरी बळ करी शकतो नथी वखते ते अहभावने रोकवाथी निरहभावता थई तेनो पाछो अहभाव थई आववानु बने छे, तेपण आगळ झेर, झेर अने झेर मानी राखी वर्त्तायु होय तो आत्मार्थने बाध न थाय

श्री आनद, आसो शुद २, गुरु

४३०

आत्मार्थी भाई श्री　　　　　प्रत्ये—

तमारो लखेलो कागळ मळ्यो हतो आ कागळथी तेनो टुकामा उत्तर लख्यो छे —

नातालमा स्थिति करवाथी तमारी केटलीक सद्वृत्तिओ विशेषता पामी छे, एम प्रतीति थाय छे, पण तमारी तेम वर्त्तवानी उत्कृष्ट इच्छा तेमा हेतुभूत छे राजकोट करता नाताल केटलीक रीते तमारी वृत्तिने उपकार करी शके एवु क्षेत्र खरू एम मानवामा हानि नथी, केमके तमारी सरळता साचववामा अगत विघ्ननो भय रही शके एवा प्रपचमा अनुसरवानु दबाण नातालमा घणुकरीने नहीं, पण जेनी सद्वृत्तिओ विशेष बळवान न होय, अथवा निर्बळ होय, अने तेने इग्लडादि देशमा स्वतत्रपणे रहेवानु होय, तो अभक्ष्यादिविषेमा ते दोषित थाय एम लागे छे जेम तमने नाताल क्षेत्रमा प्रपचनो विशेष योग नहीं होवाथी तमारी सद्वृत्तिओ विशेषता पामी, तेम राजकोट जेवामां कठण पडे ए यथार्थ लागे छे, पण कोइ सारा आर्यक्षेत्रमा सत्सगादि योगमा तमारी वृत्तिओ नाताल करता पण विशेषता पामत एम सभवे छे तमारी वृत्तिओ जोता तमने नाताल अनार्य क्षेत्ररूपे असर करे एवु मारी मान्यतामा घणु करीने नथी, पण सत्सगादि योगनी घणुकरीने प्राप्ति न थाय तेथी, केटलुक आत्मनिराकरण न थाय तेरूप हानि मानवी कइक विशेष योग्य लागे छे

अत्रेथी 'आर्य आचारविचार' साचववासबधी लख्यु हतु ते आवा भावार्थमा लख्यु हतु 'आर्य आचार' एटले मुख्य करीने दया, सत्य, क्षमादि गुणोनु आचरवु ते, अने 'आर्य विचार' एटले, मुख्य करीने आत्मानु अस्तित्व, नित्यत्व, वर्त्तमानकाळसुधीमा ते स्वरूपनु अज्ञान, तथा ते अज्ञान अने अभानना कारणो, ते कारणोनी निवृत्ति अने तेम थई अव्याबाध आनदस्वरूप अभान एवा निजपदनेविषे स्वाभाविक स्थिति थवी ते एम सक्षेप मुख्य अर्थथी ते शब्दो लख्या छे वर्णाश्रमादि, वर्णाश्रमादिपूर्वक आचार ते, सदाचारना अगभूतजेवा छे वर्णाश्रमादिपूर्वक विशेष पारमार्थिक हेतुविना तो वर्त्तवु योग्य छे, एम विचारसिद्ध छे, जो के वर्णाश्रमधर्म वर्तमानमा बहु निर्बळ स्थितिने पाम्यो छे, तोपण आपणे तो ज्यासुधी उत्कृष्ट त्यागदशा न पामीए, अने ज्यासुधी गृहाश्रममा वास होय त्यासुधी, तो वाणीआरूप वर्णधर्मने अनुसरवो ते योग्य छे, केमके अभ

क्षादि ग्रहणनो तेनो व्यवहार नथी; त्यारे एम आशंका थवायोग्य छे के, "लुहाणा पण ते रीते वर्त्ते छे, तो तेनां अन्नाहारादि ग्रहण करतां शुं हानि ?" तो तेना उत्तरमां एटलुं जणाववुं योग्य थई शके के, वगर कारणे तेवी रीति पण बदलाववी घटती नथी, केमके तेथी पछी बीजा समागमवासी, के प्रसंगादि आपणी रीति जोनार गमे ते वर्णनुं खातां बाध नथी एम उपदेशना निमित्तने पामे. लुहाणाने त्यां अन्नाहार लेवाथी वर्णधर्म हानि पामतो नथी; पण मुसलमानने त्यां अन्नाहार लेतां तो वर्णधर्मनी हानिनो विशेष संभव छे, अने वर्णधर्म लोपवारूप दोष करवा जेवुं थाय छे. आपणे, कंइ लोकना उपकारादि हेतुथी तेम वर्त्तवुं थतुं होय, अने रसलुब्धताबुद्धिथी तेम वर्त्तवुं न थतुं होय, तोपण बीजा तेनुं अनुकरण ते हेतुने समज्याविना घणुंकरीने करे, अने अंते अभक्षादि ग्रहण करवामां प्रवृत्ति करे एवां निमित्तनो हेतु आपणुं ते आचरण छे, माटे तेम नहीं वर्त्तवुं ते, एटले मुसलमानादिना अन्नाहारादिनुं ग्रहण नहीं करवुं ते, उत्तम छे. तमारी वृत्तिनी केटलीक प्रतीति आवे छे, पण तेथी उत्तरती वृत्ति होय तो ते ज पोते अभक्षादि आहारना योगने घणुंकरीने ते रस्ते पामे. माटे ए प्रसंगथी दूर रहेवाय तेम विचारवुं कर्त्तव्य छे. दयानी लागणी विशेष रहेवा देवी होय तो ज्यां हिंसानां स्थानको छे, तथा तेवा पदार्थो लेवाय देवाय छे, त्यां रहेवानो अथवा जवा आववानो प्रसंग न थवा देवो जोइए, नहींतो जेवी जोइए तेवी घणुंकरीने दयानी लागणी न रहे; तेम ज अभक्षपर वृत्ति न जवा देवा अर्थे, अने ते मार्गनी उन्नतिनां नहीं अनुमोदनने अर्थे अभक्षादि ग्रहण करनारनो आहारादि अर्थे परिचय न राखवो जोइए.

ज्ञानदृष्टिए जोतां ज्ञात्यादि भेदनुं विशेषादिपणु जणातुं नथी. पण भक्षाभक्षभेदनो तो त्यां पण विचार कर्त्तव्य छे, अने ते अर्थे मुख्यकरीने आ वृत्ति राखवी उत्तम छे. केटलांक कार्यो एवां होय छे के, तेमां प्रत्यक्ष दोष होतो नथी. अथवा तेथी दोष थतो होतो नथी, पण तेने अंगे बीजा दोषोनो आश्रय होय छे, तेपण विचारवानने लक्ष राखवो उचित छे. नातालना लोकोना उपकार अर्थे कदापि तमारुं एम प्रवर्त्तवुं थाय छे एम पण निश्चय न गणाय; जो बीजे कोइ पण स्थळे तेवुं वर्त्तन करतां बाध भासे, अने वर्त्तवानुं न बने तो मात्र ते हेतु गणाय. वळी ते लोकोना उपकार अर्थे वर्त्तवुं जोइए एम विचारवामां पण कंइक तमारा समजवाफेर थतुं हशे एम लाग्या करेछे. तमारी सद्वृत्तिनी कंइक प्रतीति छे एटले, आविषे वधारे लखवुं योग्य देखातुं नथी. जेम सदाचार अने सद्विचारनुं आराधन थाय तेम प्रवर्त्तवुं योग्य छे.

बीजी उतरती ज्ञातिओ अथवा मुसलमानादिनां कोइ तेवां निमंत्रणोमां अन्नाहारादिने बदले नहीं रांधेलो एवो फळाहार आदि लेतां ते लोकोनो उपकार साचववानो संभव रहेतो होय, तो तेम अनुसरो तो सारुं छे. ए ज विनंति.

सं० १९५२ ना आशो शुद ३, शुक्रे, आणंद.

४३१

श्रीसद्गुरुचरणाय नम

ॐ

श्रीआत्मसिद्धिशास्त्र.

जे स्वरूप समज्याविना, पाम्यो दु ख अनत;
समजाव्यु ते पद नमु श्रीसद्गुरु भगवत १

जे आत्मस्वरूप समज्याविना भूतकाळे हु अनत दु ख पाम्यो, ते पद जेणे समजाव्यु एटले भविष्यकाळे उत्पन्न थवायोग्य एवा अनत दु ख पामत ते मूळ जेणे छेद्यु एवा श्रीसद्गुरु भगवान्ने नमस्कार करू छु १

वर्त्तमान आ काळमा, मोक्षमार्ग बहु लोप;
विचारवा आत्मार्थिने, भाख्यो अत्र अगोप्य २

आ वर्त्तमानकाळमा मोक्षमार्ग घणो लोप थई गयो छे, जे मोक्षमार्ग गुरुशिष्यना सवादरूपे अत्रे प्रगट कहीए छीए २

कोइ क्रियाजड थई रह्या, शुष्कज्ञानमा कोइ;
माने मारग मोक्षनो, करुणा उपजे जोइ ३

कोइ क्रियाने ज वळगी रह्या छे, अने कोइ शुष्कज्ञानने ज वळगी रह्या छे, एम मोक्षमार्ग माने छे जे जोइने दया आवे छे ३

बाह्यक्रियामा राचता, अतर्भेद न काई,
ज्ञानमार्ग निषेधता, तेह क्रियाजड आहि ४

बाह्यक्रियामा ज मात्र राची रह्या छे, अतर् कइ भेदायु नथी, अने ज्ञानमार्गने निषेध्या करे छे, ते अहीं क्रियाजड कह्या छे ४

बध, मोक्ष छे कल्पना, भाखे वाणीमाहि;
वर्त्ते मोहावेशमा, शुष्कज्ञानी ते आहि ५

बध, मोक्ष मात्र कल्पना छे, एवा निश्चयवाक्य मात्र वाणीमा बोले छे, अने तथारूप दशा थई नथी, मोहना प्रभावमा वर्त्ते छे, ए अहीं शुष्कज्ञानी कह्या छे ५

वैराग्यादि सफळ तो, जो सह आतमज्ञान;
तेम ज आतमज्ञानन्नी, प्राप्तितणा निदान ६

वैराग्यत्यागादि जो साथे आत्मज्ञान होय तो सफळ छे, अर्थात् मोक्षनी प्राप्तिना हेतु छे, अने ज्या आत्मज्ञान न होय त्या पण जो ते आत्मज्ञानने अर्थे करवामा आवता होय, तो ते आत्मज्ञाननी प्राप्तिना हेतु छे ६

त्याग, विराग न चित्तमां, थाय न तेने ज्ञान;
अटके त्याग विरागमां, तो भूले निजभान. ७.

जेना चित्तमां त्याग अने वैराग्यादि साधनो उत्पन्न थयां न होय तेने ज्ञान न थाय; अने जे त्याग, विरागमां ज अटकी रही, आत्मज्ञाननी आकांक्षा न राखे, ते पोतानुं भान भूले; अर्थात् अज्ञानपूर्वक त्यागवैराग्यादि होवाथी ते पूजासत्कारादिथी पराभव पामे, अने आत्मार्थ चूकी जाय. ७.

ज्यां ज्यां जे जे योग्य छे, तहां समजवुं तेह;
त्यां त्यां ते ते आचरे, आत्मार्थी जन एह. ८.

ज्यां ज्यां जे जे योग्य छे, त्यां त्यां ते ते समजे, अने त्यां त्यां ते ते आचरे ए, आत्मार्थी पुरुपनां लक्षणो छे. ८.

सेवे सद्गुरुचरणने, त्यागी दइ निजपक्षः
पामे ते परमार्थने, निजपदनो ले लक्ष. ९.

पोताना पक्षने छोडी दइ. जे सद्गुरुना चरणने सेवे ते परमार्थने पामे, अने आत्मस्वरूपनो लक्ष तेने थाय. ९.

आत्मज्ञान, समदर्शिता, विचरे उदयप्रयोग;
अपूर्ववाणी परम श्रुत, सद्गुरु लक्षणयोग्य. १०.

आत्मज्ञानने विषे जेमनी स्थिति छे, एटले परभावनी इच्छाथी जे रहित थया छे, तथा शत्रु, मित्र, हर्ष, शोक, नमस्कार, तिरस्कारादि भावप्रत्ये जेने समता वर्त्ते छे; मात्र पूर्वे उत्पन्न थयेलां एवां कर्मोना उदयने लीधे जेमनी विचरवाआदि क्रिया छे; अज्ञानी करतां जेनी वाणी प्रत्यक्ष जूदी पडे छे, अने षट्दर्शनना तात्पर्यने जाणे छे, ते सद्गुरुनां उत्तम लक्षणो छे. १०.

प्रत्यक्षसद्गुरु सम नहीं, परोक्षजिनउपकार;
एवो लक्ष थयाविना, उगे न आत्मविचार. ११.

ज्यांसुधी जीवने पूर्वकाळे थई गयेला एवा जिननी वातपर ज लक्ष रह्या करे, अने तेनो उपकार कह्या करे, अने जेथी प्रत्यक्ष आत्मभ्रांतिनुं समाधान थाय एवा सद्गुरुनो समागम प्राप्त थयो होय तेमां परोक्षजिनोनां वचन करतां मोटो उपकार शमायो छे, तेम जे न जाणे तेने आत्मविचार उत्पन्न न थाय. ११.

सद्गुरुना उपदेश वण, समजाय न जिनरूप;
समज्यावण उपकार शो ? समज्ये जिनस्वरुप. १२.

सद्गुरुना उपदेशविना जिननुं स्वरूप समजाय नहीं, अने स्वरूप समजायाविना उपकार शो थाय ? जो सद्गुरुउपदेशे जिननुं स्वरूप समजे तो समजनारनो आत्मा परिणामे जिननी दशाने पामे. १२.

आत्मादि अस्तित्वना, जेह निरूपक शास्त्र;
प्रत्यक्षसद्गुरुयोग नहीं, त्यां आधार सुपात्र १३

जे जिनागमादि आत्माना होवापणाना तथा परलोकादिना होवापणानो उपदेश करवावाळा शास्त्रो छे, तेपण ज्यां प्रत्यक्षसद्गुरुनो जोग न होय त्यां, सुपात्र जीवने आधाररूप छे, पण सद्गुरुसमान ते भ्रांतिना छेदक कही न शकाय १३

अथवा सद्गुरुए कह्यां, जे अवगाहन काज;
ते ते नित्य विचारवा, करी मतांतर त्याज १४

अथवा जो सद्गुरुए ते शास्त्रो विचारवानी आज्ञा दीधी होय, तो ते शास्त्रो मतांतर एटले कुळधर्मने सार्थक करवानो हेतु आदि भ्रांति छोडीने मात्र आत्मार्थे विचारवां १४

रोके जीव स्वछंद तो, पामे अवश्य मोक्ष,
पाम्या एम अनंत छे, भाख्युं जिन निर्दोष १५

जीव अनादि काळथी पोताना डहापणे अने पोतानी इच्छाए चाल्यो छे, एनुं नाम 'स्वछंद' छे जो ते स्वछंदने रोके तो जरूर ते मोक्षने पामे, अने ए रीते भूतकाळे अनंत जीव मोक्ष पाम्या छे, एम राग, द्वेष अने अज्ञान एमानो एके दोष जेने विषे नथी एवा दोषरहित वीत-रागे कह्युं छे १५

प्रत्यक्षसद्गुरुयोगथी, स्वछंद ते रोकाय;
अन्य उपाय कर्या थकी, प्राये बमणो थाय १६

प्रत्यक्षसद्गुरुना योगथी ते स्वछंद रोकाय छे, बाकी पोतानी इच्छाए बीजा घणा उपाय कर्या छतां घणुकरीने ते बमणो थाय छे १६

स्वछंद मत आग्रह तजी, वर्ते सद्गुरुलक्ष;
समकित तेने भाखियुं, कारण गणी प्रत्यक्ष १७

स्वछंदने तथा पोताना मतना आग्रहने तजीने जे सद्गुरुना लक्षे चाले तेने, प्रत्यक्ष कारण गणीने वीतरागे 'समकित' कह्युं छे १७

मानादिक शत्रु महा, निजछंदे न मराय;
जातां सद्गुरुशरणमां, अल्प प्रयासे जाय १८

मान, अने पूजासत्कारादिनो लोभ ए आदि महाशत्रु छे, ते पोताना डहापणे चालतां नाश पामे नहीं, अने सद्गुरुना शरणमां जतां सहज प्रयत्नमां जाय १८

जे सद्गुरुउपदेशथी, पाम्यो केवळज्ञान,
गुरु रह्या छद्मस्थ पण, विनय करे भगवान १९

जे सद्गुरुना उपदेशथी कोई केवळज्ञानने पाम्या, ते सद्गुरु हजु छद्मस्थ रह्या होय, तोपण जे केवळज्ञानने पाम्या छे एवा ते केवळीभगवान छद्मस्थ एवा पोताना सद्गुरुनी वैयावच्च करे १९

एवो मार्ग विनय तणो, भाख्यो श्री वीतराग;
मूळ हेतु ए मार्गनो, समजे कोइ सुभाग्य. २०.

एवो विनयनो मार्ग श्री जिने उपदेश्यो छे. ए मार्गनो मूळहेतु एटले तेथी आत्माने शो उपकार थाय छे ते, कोइक सुभाग्य एटले सुलभबोधी अथवा आराधक जीव होय ते समजे.२०.

असद्गुरु ए विनयनो, लाभ लहे जो कांइ;
महामोहिनीय कर्मथी, बुडे भवजळ मांहि. २१.

आ विनयमार्ग कह्यो तेनो लाभ एटले ते शिष्यादिनी पासे कराववानी इच्छा करीने जो कोइ पण असद्गुरु पोताने विषे सद्गुरुपणु स्थापे तो ते महामोहिनीय कर्म उपार्जन करीने भवसमुद्रमां बुडे. २१.

होय मुमुक्षु जीव ते, समजे एह विचार;
होय मतार्थी जीव ते, अवळो ले निर्धार. २२.

जे मोक्षार्थी जीव होय ते, आ विनयमार्गादिनो विचार समजे, अने जे मतार्थी होय ते, तेनो अवळो निर्धार ले, एटले कां पोते तेवो विनय शिष्यादि पासे करावे, अथवा असद्गुरुने विषे पोते सद्गुरुनी भ्रांति राखी आ विनयमार्गनो उपयोग करे. २२.

होय मतार्थी तेहने, थाय न आतमलक्ष;
तेह मतार्थीलक्षणो, अहीं कह्यां निर्पक्ष. २३.

जे मतार्थी जीव होय तेने आत्मज्ञाननो लक्ष थाय नही; एवां मतार्थी जीवनां अहीं निष्पक्षपाते लक्षणो कह्यां छे: २३.

मतार्थिलक्षण.

बाह्यत्याग पण ज्ञान नहीँ, ते माने गुरु सत्य;
अथवा निजकुळधर्मना, ते गुरुमां ज ममत्व. २४.

जेने मात्र बाह्यथी त्याग देखाय छे, पण आत्मज्ञान नथी, अने उपलक्षणथी अंतरंग त्याग नथी, तेवा गुरुने साचा गुरु माने, अथवा तो पोताना कुळधर्मना गमे तेवा गुरु होय तोपण तेमां ज ममत्व राखे. २४.

जे जिनदेहप्रमाण ने, समवसरणादि सिद्धि;
वर्णन समजे जिननुं, रोकी रहे निजबुद्धि. २५.

जे जिनना देहादिनुं वर्णन छे, तेने जिननुं वर्णन समजे छे, अने मात्र पोताना कुळधर्मना देव छे माटे मारापणाना कल्पित रागे समवसरणादि महात्म्य कह्या करे छे, अने तेमां पोतानी बुद्धिने रोकी रहे छे; एटले परमार्थहेतुस्वरूप एवुं जिननुं जे अंतरंगस्वरूप जाणवायोग्य छे

ते, जाणता नथी, तथा ते जाणवानु प्रयत्न करता नथी, अने मात्र समवसरणादिमा ज जिननु स्वरूप कहीने मतार्थमा रहे छे २५

प्रत्यक्षसद्गुरुयोगमा, वर्त्ते दृष्टि विमुख;
असद्गुरुने दृढ करे, निजमानार्थे मुख्य २६

प्रत्यक्षसद्गुरुनो क्यारेक योग मळे तो दुराग्रहादिछेदक तेनी वाणी सामळीने तेनाथी अवळी रीते चाले, अर्थात् ते हितकारी वाणीने ग्रहण करे नहीं, अने पोते खरेखरो दृढ मुमुक्षु छे एवु मान मुख्यपणे मेळववाने अर्थे असद्गुरुसमीपे जइने पोते तेनाप्रत्ये पोतानु विशेष दृढपणु जणावे २६

देवादि गति भगमा, जे समजे श्रुतज्ञान,
माने निजमतवेषनो, आग्रह मुक्तिनिदान २७

देव नारकादि गतिना, 'भागा' आदिना स्वरूप कोइक विशेष परमार्थहेतुथी कह्या छे, ते हेतुने जाण्यो नथी, अने ते भगजाळने श्रुतज्ञान जे समजे छे, तथा पोताना मतना वेषनो आग्रह राखवामां ज मुक्तिनो हेतु माने छे २७

लघु स्वरूप न वृत्तिनु, ग्रह्यु व्रत अभिमान;
ग्रहे नहीं परमार्थने, लेवा लौकिक मान २८

वृत्तिनु स्वरूप शु? ते पण जे जाणतो नथी, अने 'हु व्रतधारी छु' एवु अभिमान धारण कर्यु छे क्वचित् परमार्थना उपदेशनो योग बने तोपण लोकोमा पोतानु मान अने पूजासत्कारादि जता रहेशे, अथवा ते मानादि पछी प्राप्त नहीं थाय एम जाणीने ते परमार्थने ग्रहण करे नहीं २८

अथवा निश्चयनय ग्रहे, मात्र शब्दनी माय;
लोपे सद्‌व्यवहारने, साधनरहित थाय २९

अथवा 'समयसार' के 'योगवासिष्ठ' जेवा ग्रथो वाची ते मात्र निश्चय नयने ग्रहण करे? केवी रीते ग्रहण करे? मात्र कहेवारूपे, अतरगमा तथारूप गुणनी कशी स्पर्शना नहीं, अने सद्गुरु, सत्शास्त्र, तथा वैराग्य, विवेकादि साचा व्यवहारने लोपे, तेम ज पोताने ज्ञानी मानी लइने साधनरहित वर्त्ते २९

ज्ञानदशा पाम्यो नहीं, साधनदशा न काइ;
पामे तेनो सग जे, ते बुडे भव माहि ३०

ते ज्ञानदशा पामे नहीं, तेम वैराग्यादि साधनदशा पण तेने नथी, जेथी तेवा जीवनो संग बीजा जीवने थाय ते पण भवसागरमा डुबे ३०

ए पण जीव मतार्थमा, निजमानादि काज,
पामे नहीं परमार्थने, अनअधिकारीमा ज ३१

ए जीव पण मतार्थमा ज वर्त्ते छे, केमके उपर कह्या जीव तेो जेम कुळधर्मादिथी मतार्थी छे, तेम आ ज्ञानी गणाववाना माननी इच्छाथी पोताना शुष्कमतनो आग्रह छे, माटे

ते पण परमार्थने पामे नहीं, अने अनूअधिकारी एटले जेने विषे ज्ञान परिणाम पामवा योग्य नहीं एवा जीवोमां ते पण गणाय. ३१.

नहीँ कषायउपशांतता, नहीँ अंतर्वैराग्य;

सरळपणु न मध्यस्थता, ए मतार्थी दुर्भाग्य. ३२.

जेने क्रोध मान माया लोभरूप कषाय पातळा पड्या नथी, तेम जेने अंतर्वैराग्य उत्पन्न थयो नथी, आत्मामां गुण ग्रहणकरवारूप सरळपणु जेने रह्युं नथी, तेम सत्यासत्यतुलना करवाने जेने अपक्षपातदृष्टि नथी, ते मतार्थी जीव दुर्भाग्य एटले जन्म, जरा, मरणने छेदवावाळा मोक्षमार्गने पामवा योग्य एवुं तेनुं भाग्य न समजवुं. ३२.

लक्षण कह्यां मतार्थीनां, मतार्थ जावा काज;

हवे कहुं आत्मार्थीनां, आत्म-अर्थ सुखसाज. ३३.

एम मतार्थी जीवनां लक्षण कह्यां. ते कहेवानो हेतु ए छे के, कोइ पण जीवनो ते जाणीने मतार्थ जाय. हवे आत्मार्थी जीवनां लक्षण कहीए छीए: ते लक्षण केवां छे के, आत्माने अव्यावाध सुखनी सामग्रिना हेतु छे. ३३.

आत्मार्थीलक्षण.

आत्मज्ञान त्यां मुनिपणु, ते साचा गुरु होय;

वाकी कुळगुरुकल्पना, आत्मार्थी नहीँ जोय. ३४.

ज्यां आत्मज्ञान होय त्यां मुनिपणु होय, अर्थात् आत्मज्ञान न होय त्यां मुनिपणु न ज संभवे. "जं समंति पासह तं मोणंति पासह" (ज्यां समकीत एटले आत्मज्ञान छे, त्यां मुनिपणु जाणो) एम "आचारांगसूत्रमां" कह्युं छे, एटले जेमां आत्मज्ञान होय ते साचा गुरु छे एम जाणे छे, अने आत्मज्ञानरहित होय तोपण पोताना कुळना गुरुने सद्गुरु मानवा ए मात्र कल्पना छे; तेथी कंइ भवच्छेद न थाय एम आत्मार्थी जुए छे. ३४.

प्रत्यक्षसद्गुरुप्राप्तिनो, गणे परम उपकार;

त्रणे योग एकत्वथी, वर्त्ते आज्ञाधार. ३५.

प्रत्यक्षसद्गुरुनी प्राप्तिनो मोटो उपकार जाणे, अर्थात् शास्त्रादिथी जे समाधान थई शकवायोग्य नथी, अने जे दोषो सद्गुरुनी आज्ञा धारण कर्याविना जता नथी ते, सद्गुरुयोगथी समाधान थाय, अने ते दोषो टळे, माटे प्रत्यक्षसद्गुरुनो मोटो उपकार जाणे, अने ते सद्गुरुप्रत्ये मन वचन कायानी एकताथी आज्ञांकितपणे वर्त्ते. ३५.

एक होय त्रण काळमां, परमार्थनो पंथ;

प्रेरे ते परमार्थने, ते व्यवहार समंत. ३६.

त्रणे काळने विषे परमार्थनो पंथ एटले मोक्षनो मार्ग एक होवो जोइए, अने जेथी ते परमार्थ सिद्ध थाय ते व्यवहार जीवे मान्य राखवो जोइए; बीजो नहीं. ३६.

एम विचारी अंतरे, शोधे सद्गुरुयोग;
काम एक आत्मार्थनुं, बीजो नहीं मनरोग ३७

एम अंतरमां विचारीने जे सद्गुरुना योगनो शोध करे, मात्र एक आत्मार्थनी इच्छा राखे, पण मानपूजादिक सिद्धिरिद्धिनी कशी इच्छा राखे नहीं;—ए रोग जेना मनमां नथी ३७

कषायनी उपशांतता, मात्र मोक्षअभिलाष;
भवे खेद प्राणीदया, त्यां आत्मार्थनिवास ३८

ज्यां कषाय पातळा पड्या छे, मात्र एक मोक्षपद सिवाय बीजा कोई पदनी अभिलाषा नथी, संसारपर जेने वैराग्य वर्त्ते छे, अने प्राणीमात्रपर जेने दया छे, एवा जीवने विषे आत्मार्थनो निवास थाय ३८

दशा न एवी ज्यांसुधी, जीव लहे नहीं जोग्य
मोक्षमार्ग पामे नहीं, मटे न अंतर्रोग ३९

ज्यांसुधी एवी जोगदशा जीव पामे नहीं, त्यांसुधी तेने मोक्षमार्गनी प्राप्ति न थाय, अने आत्मभ्रांतिरूप अनंत दुःखनो हेतु एवो अंतर्रोग न मटे ३९

आवे ज्यां एवी दशा, सद्गुरुबोध सुहाय,
ते बोधे सुविचारणा, त्यां प्रगटे सुखदाय ४०

एवी दशा ज्यां आवे त्यां सद्गुरुनो बोध शोभे, अर्थात् परिणाम पामे, अने ते बोधना परिणामथी सुखदायक एवी सुविचारदशा प्रगटे ४०

ज्यां प्रगटे सुविचारणा, त्यां प्रगटे निजज्ञान,
जे ज्ञाने क्षय मोह थई, पामे पद निर्वाण ४१

ज्यां सुविचारदशा प्रगटे त्यां, आत्मज्ञान उत्पन्न थाय, अने ते ज्ञानथी मोहनो क्षय करी निर्वाणपदने पामे ४१

उपजे ते सुविचारणा, मोक्षमार्ग समजाय;
गुरुशिष्यसंवादथी, भाखुं षट्पद आहिं ४२

जेथी ते सुविचारदशा उत्पन्न थाय, अने मोक्षमार्ग समजवामां आवे ते, छ पदरूपे गुरु-शिष्यना संवादथी करीने अहीं कहुं छुं ४२

षट्पदनामकथन

'आत्मा छे,' 'ते नित्य छे,' 'छे कर्त्ता निजकर्म,
'छे भोक्ता,' वळी 'मोक्ष छे,' 'मोक्षउपाय सुधर्म' ४३

'आत्मा छे,' 'ते आत्मा नित्य छे,' 'ते आत्मा पोताना कर्मनो कर्त्ता छे,' 'ते कर्मनो भोक्ता छे' 'तेथी मोक्ष थाय छे,' अने ते 'मोक्षनो उपाय एवो सद्धर्म छे' ४३

षट्स्थानक संक्षेपमां, षट्दर्शन पण तेह;
समजावा परमार्थने, कह्यां ज्ञानीए एह. ४४.

ए छ स्थानक अथवा छ पद अहीं संक्षेपमां कह्यां छे, अने विचार करवाथी षट्दर्शन पण ते ज छे. परमार्थ समजवाने माटे ज्ञानीपुरुषे ए छ पदो कह्यां छे. ४४.

शंका.—शिष्य उवाच.

शिष्य प्रथम स्थानकनी शंका कहे छेः—

नथी दृष्टिमां आवतो, नथी जणातुं रूप;
बीजो पण अनुभव नहीं, तेथी न जीवस्वरूप. ४५.

दृष्टिमां आवतो नथी, तेम जेनुं कंइ रूप जणातुं नथी, तेम स्पर्शादि बीजा अनुभवथी पण जणावापणु नथी, माटे जीवनुं स्वरूप नथी; अर्थात् जीव नथी. ४५.

अथवा देह ज आतमा, अथवा इंद्रिय, प्राण;
मिथ्या जूदो मानवो, नहीं जूदुं एंधाण. ४६.

अथवा देह ज छे ते, आत्मा छे, अथवा इंद्रियो छे ते, आत्मा छे, अथवा श्वासोच्छ्वास छे ते, आत्मा छे, अर्थात् ए सौ एकना एक देहरूपे छे, माटे आत्माने जूदो मानवो ते मिथ्या छे, केमके तेनुं कशुं जूदुं एंधाण एटले चिन्ह नथी. ४६.

वळी जो आत्मा होय तो, जणाय ते नहीं केम ?
जणाय जो ते होय तो, घट पट आदि जेम. ४७.

अने जो आत्मा होय तो ते जणाय शा माटे नहीं ? जो घट, पट आदि पदार्थो छे तो जेम जणाय छे, तेम आत्मा होय तो शा माटे न जणाय ? ४७.

माटे छे नहीं आतमा, मिथ्या मोक्षउपाय;
ए अंतर्शंकातणो, समजावो सदुपाय. ४८.

माटे आत्मा छे नहीं, अने आत्मा नथी एटले तेना मोक्षना अर्थे उपाय करवा ते फोकट छे, ए मारा अंतरनी शंकानो कंइ पण सदुपाय समजावो एटले समाधान होय तो कहो. ४८.

समाधान.—सद्गुरु उवाच.

'आत्मा छे' एम सद्गुरु समाधान करे छेः—

भास्यो देहाध्यासथी, आत्मा देहसमान;
पण ते बन्ने भिन्न छे, प्रगटलक्षणे भान. ४९.

देहाध्यासथी एटले अनादिकाळथी अज्ञानने लीधे देहनो परिचय छे तेथी, आत्मा देह जेवो अर्थात् तने देह भास्यो छे; पण आत्मा अने देह बन्ने जूदां छे, केमके बेय जूदां जूदां लक्षणथी प्रगट भानमां आवे छे. ४९.

भास्यो देहाध्यासथी, आत्मा देहसमान,

पण ते बन्ने भिन्न छे, जेम असि ने म्यान ५०

अनादिकाळना अज्ञानने लीधे देहना परिचयथी देह ज आत्मा भास्यो छे, अथवा देह जेवो आत्मा भास्यो छे, पण जेम तरवारने म्यान, म्यानरूप लागता छता बन्ने जूदा जूदा छे, तेम आत्मा अने देह बन्ने जूदा जूदा छे ५०

जे द्रष्टा छे दृष्टिनो, जे जाणे छे रूप,

अबाध्य अनुभव जे रहे, ते छे जीवस्वरूप ५१

ते आत्मा दृष्टि एटले आखथी क्याथी देखाय? केमके उलटो तेनो ते जोनार छे स्थूळ-सूक्ष्मादि रूपने जे जाणे छे, अने सर्वने बाध करता करता कोइ पण प्रकारे जेनो बाध करी शकातो नथी एवो बाकी जे अनुभव रहे छे ते, जीवनु स्वरूप छे ५१

छे इंद्रिय प्रत्येकने, निज निज विषयनु ज्ञान;

पाच इंद्रिना विषयनु, पण आत्माने भान ५२

कर्णेंद्रियथी साभळ्यु ते ते कर्णेंद्रिय जाणे छे, पण चक्षु-इंद्रिय तेने जाणती नथी, अने चक्षु-इंद्रिये दीठेलु ते कर्णेंद्रिय जाणती नथी अर्थात् सौ सौ इंद्रियने पोतपोताना विषयनु ज्ञान छे, पण बीजी इंद्रियोना विषयनु ज्ञान नथी, अने आत्माने तो पाचे इंद्रियना विषयनु ज्ञान छे अर्थात् जे ते पाचे इंद्रियोना ग्रहण करेला विषयने जाणे छे ते, 'आत्मा' छे, अने आत्माविना एकेक इंद्रिय एकेक विषयने ग्रहण करे एम कह्यु तेपण उपचारथी कह्यु छे ५२

देह न जाणे तेहने, जाणे न इंद्रि प्राण;

आत्मानी सत्तावडे, तेह प्रवर्त्ते जाण ५३

देह तेने जाणतो नथी, इंद्रियो तेने जाणती नथी, अने श्वासोच्छ्वासरूप प्राण पण तेने जाणतो नथी, ते सौ एक आत्मानी सत्ता पामीने प्रवर्त्ते छे, नहींतो जडपणे पड्या रहे छे, एम जाण ५३

सर्व अवस्थाने विषे, न्यारो सदा जणाय;

प्रगटरूप चैतन्यमय, ए एधाणे सदाय ५४

जाग्रत, स्वप्न, अने निद्रा ए अवस्थामा वर्त्ततो छता ते ते अवस्थाओथी जूदो जे रह्या करे छे, अने ते ते अवस्था व्यतीत थये पण जेनु होवापणु छे, अने ते ते अवस्थाने जे जाणे छे, एवो प्रगटस्वरूप चैतन्यमय छे, अर्थात् जाण्या ज करे छे एवो जेनो स्वभाव प्रगट छे, अने ए तेनी निशानी सदाय वर्त्ते छे, कोइ दिवस ते निशानीनो भग थतो नथी ५४

घट, पट आदि जाण तु, तेथी तेने मान;

जाणनार ते मान नहीं, कहिये केवु ज्ञान? ५५

घट, पट आदिने तु पोते जाणे छे, 'ते छे' एम तु माने छे, अने जे ते घट, पट आदिनो जाणनार छे तेने मानतो नथी, ए ज्ञान ते केवु कहेवु? ५५

परम बुद्धि कृश देहमां, स्थूळ देह मति अल्प;
देह होय जो आतमा, घटे न आम विकल्प. ५६.

दुर्वळ देहने विषे परम बुद्धि जोवामां आवे छे, अने स्थूळ देहने विषे थोडी बुद्धि पण जोवामां आवे छे; जो देह ज आत्मा होय तो एवो विकल्प एटले विरोध थवानो वखत न आवे. ५६.

जड चेतननो भिन्न छे, केवळ प्रगट स्वभाव;
एकपणु पामे नहीं, त्रणे काळ द्वय भाव. ५७.

कोइ काळे जेमां जाणवानो स्वभाव नथी ते जड, अने सदाय जे जाणवाना स्वभाववान छे, ते चेतन, एवो वेयनो केवळ जूदो स्वभाव छे. अने ते कोइ पण प्रकारे एकपणु पामवा-योग्य नथी. त्रणे काळ जड जड भावे, अने चेतन चेतन भावे रहे एवो वेयनो जूदो जूदो द्वैतभाव प्रसिद्ध ज अनुभवाय छे. ५७.

आत्मानी शंका करे, आत्मा पोते आप;
शंकानो करनार ते, अचरज एह अमाप; ५८.

आत्मानी शंका आत्मा आपे पोते करे छे. जे शकानो करनार छे, ते ज आत्मा छे. ते जणातो नथी, ए माप न थई शके एवु आश्चर्य छे. ५८.

शंका.—शिष्य उवाच.

आत्मा नित्य नथी, एम शिष्य कहे छेः—

आत्माना अस्तित्वना, आपे कह्या प्रकार;
संभव तेनो थाय छे, अंतर् कर्ये विचार. ५९.

आत्माना होवापणा विषे आपे जे जे प्रकार कह्या तेनो अंतरमां विचार करवाथी संभव थाय छे.५९.

वीजी शंका थाय त्यां, आत्मा नहीं अविनाश;
देहयोगथी उपजे, देहवियोगे नाश. ६०.

पण वीजी एम शंका थाय छे के, आत्मा छे तोपण ते अविनाश एटले नित्य नथी. त्रणे काळ होय एवो पदार्थ नथी, मात्र देहना संयोगथी उत्पन्न थाय, अने वियोगे नाश पामे. ६०.

अथवा वस्तु क्षणिक छे, क्षणे क्षणे पलटाय;
ए अनुभवथी पण नहीं, आत्मा नित्य जणाय. ६१.

अथवा वस्तु क्षणे क्षणे वदलाती जोवामां आवे छे, तेथी सर्व वस्तु क्षणिक छे, अने अनु-भवथी जोतां पण आत्मा नित्य जणातो नथी. ६१.

समाधान.—सद्गुरु उवाच.

'आत्मा नित्य छे,' एम समाधान करे छेः—

देह मात्र संयोग छे, वळी जड, रूपी, दृश्य;
चेतननां उत्पत्ति लय, कोना अनुभव वश्य. ६२.

देहमात्र परमाणुनो संयोग छे, अथवा संयोगे करी आत्माना संवंधमां छे. वळी ते देह जड

छे, रूपी छे, अने दृश्य एटले बीजा कोइ द्रष्टानो ते जाणवानो विषय छे, एटले ते पोते पोताने जाणतो नथी, तो चेतनना उत्पत्ति अने नाश ते क्याथी जाणे ? तेह देहना परमाणुए परमाणुनो विचार करता पण ते जड ज छे, एम समजाय छे तेथी तेमाथी चेतनउत्पत्ति थवायोग्य नथी, अने उत्पत्ति थवायोग्य नथी तेथी चेतन तेमा नाश पण पामवायोग्य नथी वळी ते देह रूपी एटले स्थूळादि परिणामवाळो छे, अने चेतन द्रष्टा छे, त्यारे तेना सयोगथी चेतननी उत्पत्ति शी रीते थाय ? अने तेमा लय पण केम थाय ? देहमाथी चेतन उत्पन्न थाय छे, अने तेमा ज नाश पामे छे, ए वात कोना अनुभवने वश रही ? अर्थात् एम कोणे जाण्यु ? केमके जाणनार एवा चेतननी उत्पत्ति देहथी प्रथम छे नहीं, अने नाश तो तेथी पहेलां छे, त्यारे ए अनुभव थयो कोने ? ६२

जेना अनुभव वश्य ए, उत्पन्न लयनु ज्ञान;
ते तेथी जूदा विना, थाय न केमें भान ६३

जेना अनुभवमा ए उत्पत्ति अने नाशनु ज्ञान वर्त्ते ते भान तेथी जूदा विना कोइ प्रकारे पण समवतु नथी, अर्थात् चेतननां उत्पत्ति लय थाय छे, एवो कोइने पण अनुभव थवायोग्य छे नहीं ६३

जे सयोगो देखिये, ते ते अनुभव दृश्य;
उपजे नहीं सयोगथी, आत्मा नित्य प्रत्यक्ष ६४

जे जे सयोगो देखीए छीए ते ते अनुभवस्वरूप एवा आत्माना दृश्य एटले तेने आत्मा जाणे छे, अने ते संयोगनु स्वरूप विचारता एवो कोइ पण सयोग समजातो नथी, के जेथी आत्मा उत्पन्न थाय छे, माटे आत्मा सयोगथी नहीं उत्पन्न थयेलो एवो छे, अर्थात् असयोगी छे, स्वाभाविक पदार्थ छे, माटे ते प्रत्यक्ष 'नित्य' समजाय छे ६४

जडथी चेतन उपजे, चेतनथी जड थाय;
एवो अनुभव कोइने, क्यारे कदी न थाय ६५

जडथी चेतन उपजे, अने चेतनथी जड उत्पन्न थाय एवो कोइने क्यारे–कदी–पण अनुभव थाय नहीं ६५

कोइ सयोगोथी नहीं, जेनी उत्पत्ति थाय,
नाश न तेनो कोइमा, तेथी नित्य सदाय ६६

जेनी उत्पत्ति कोइ पण संयोगोथी थाय नहीं, तेनो नाश पण कोइने विषे थाय नहीं, माटे आत्मा त्रिकाळ 'नित्य' छे ६६

क्रोधादि तरतम्यता, सर्पादिकनी माय;
पूर्वजन्मसस्कार ते, जीवनित्यता त्याय ६७

क्रोधादि प्रकृतिओनुं विशेषपणु सर्प वगेरे प्राणीमां जन्मथी ज जोवामा आवे छे, वर्त्तमान-

देहे तो ते अभ्यास कर्यो नथी; जन्मनी साथे ज ते छे. एटले ए पूर्वजन्मनो ज संस्कार छे. जे पूर्वजन्म जीवनी नित्यता सिद्ध करे छे. ६७.

आत्मा द्रव्ये नित्य छे, पर्याये पलटाय;
बाळादि वय त्रण्यनुं, ज्ञान एकने थाय. ६८.

आत्मा वस्तुपणे नित्य छे. समये समये ज्ञानादि परिणामना पलटवाथी तेना पर्यायनुं पलटवापणु छे. (कंइ समुद्र पलटातो नथी, मात्र मोजा पलटाय छे, तेनी पेठे.) जेम बाळ, युवान अने वृद्ध ए त्रण अवस्था छे, ते आत्माने विभावथी पर्याय छे; अने बाळ अवस्था वर्त्ततां आत्मा बाळक जणातो, ते बाळ अवस्था छोडी, ज्यारे युवावस्था ग्रहण करी त्यारे युवान जणायो, अने युवावस्था तजी वृद्धावस्था ग्रहण करी त्यारे वृद्ध जणायो. ए त्रणे अवस्थानो भेद थयो ते पर्यायभेद छे, पण ते त्रणे अवस्थामां आत्मद्रव्यनो भेद थयो नहीं, अर्थात् अवस्थाओ बदलाइ पण आत्मा बदलायो नथी. आत्मा ए त्रण अवस्थाने जाणे छे, अने ते त्रणे अवस्थानी तेने ज स्मृति छे. त्रणे अवस्थामां आत्मा एक होय तो एम बने, पण जो आत्मा क्षणे क्षणे बदलातो होय तो तेवो अनुभव बने ज नहीं. ६८.

अथवा ज्ञान क्षणिकनुं, जे जाणी वदनार;
वदनारो ते क्षणिक नहीँ, कर अनुभव निर्धार. ६९.

अमुक पदार्थ क्षणिक छे, एम जे जाणे छे, अने क्षणिकपणु कहे छे ते कहेनार अर्थात् जाणनार क्षणिक होय नहीं, केमके प्रथम क्षणे अनुभव थयो तेने बीजे क्षणे ते अनुभव कही शकाय, ते बीजे क्षणे पोते न होय तो क्यांथी रहे? माटे ए अनुभवथी पण आत्माना अक्षणिकपणानो निश्चय कर. ६९.

क्यारे कोइ वस्तुनो, केवळ होय न नाश;
चेतन पामे नाश तो, केमां भळे तपास. ७०.

कोइ पण वस्तुनो कोइ पण काळे केवळ तो नाश थाय ज नहीं; मात्र अवस्थांतर थाय, माटे चेतननो पण केवळ नाश थाय नहीं, अने अवस्थांतररूप नाश थतो होय तो ते केमां भळे, अथवा केवा प्रकारनुं अवस्थांतर पामे ते तपास. अर्थात् घटादि पदार्थ फुटी जाय छे, एटले लोको एम कहेछे के, घडो नाश पाम्यो छे. कंइ माटीपणु नाश पाम्युं नथी. ते छिन्न भ
थइ जइ सूक्ष्मनां सूक्ष्म भूको थाय, तोपण परमाणुसमूहरूपे रहे, पण केवळ नाश न थाय अने तेमानुं एक परमाणुपण घटे नहीं, केमके अनुभवथी जोतां अवस्थांतर थइ शके, ५०
पदार्थनो समूळगो नाश थाय एम भासी ज शकवा योग्य नथी, एटले जो तुं चेतननो नाश कहे तोपण केवळ नाशतो कही ज शकाय नहीं; अवस्थांतररूप नाश कहेवाय. जेम घट फुटी जइ क्र
करी परमाणुसमूहरूपे स्थितिमां रहे, तेम चेतननो अवस्थांतररूप नाश तारे कहेवो होय त

ते ही स्थितिमां रहे, अथवा घटना परमाणुओ जेम परमाणुसमूहमां मळ्या तेम चेतन कइ वस्तुमां मळवायोग्य छे ते तपास, अर्थात् ए प्रकारे तु अनुभव करी जोइश तो कोइमां नहीं मळी शकवायोग्य, अथवा परस्वरूपे अवस्थांतर नहीं पामवायोग्य एवु चेतन एटले आत्मा तने भासमान थशे ७०

शंका —शिष्य उवाच

आत्मा कर्मनो कर्त्ता नथी, एम शिष्य कहे छे —

कर्त्ता जीव न कर्मनो, कर्म ज कर्त्ता कर्म;

अथवा सहज स्वभाव, का कर्म जीवनो धर्म ७१

जीव कर्मनो कर्त्ता नथी, कर्मना कर्त्ता कर्म छे, अथवा अनायासे ते थया करे छे, एम नहीं, ने जीव ज तेनो कर्त्ता छे एम कहो तो पछी ते जीवनो धर्म ज छे, अर्थात् धर्म होवाथी क्यारे निवृत्त न थाय ७१

आत्मा सदा असंगने, करे प्रकृति बंध;

अथवा ईश्वरप्रेरणा, तेथी जीव अबंध ७२

अथवा एम नहीं, तो आत्मा सदा असंग छे, अने सत्त्वादि गुणवाळी प्रकृति कर्मनो बंध करे छे, तेम नहीं, तो जीवने कर्म करवानी प्रेरणा ईश्वर करे छे, तेथी ईश्वरेच्छारूप होवाथी जीव ते कर्मथी 'अबंध' छे ७२

माटे मोक्ष उपायनो, कोइ न हेतु जणाय;

कर्मतणु कर्त्तापणु, का नहीं का नहीं जाय ? ७३

माटे जीव कोइ रीते कर्मनो कर्त्ता थइ शकतो नथी, अने मोक्षनो उपाय करवानो कोइ हेतु जणातो नथी, कां जीवने कर्मनु कर्त्तापणु नथी अने जो कर्त्तापणु होय तो कोइ रीते ते तेनो स्वभाव मटवायोग्य नथी ७३

समाधान—सद्गुरु उवाच

कर्मनु कर्त्तापणु आत्माने जे प्रकारे छे ते प्रकारे सद्गुरु समाधान करे छे —

होय न चेतनप्रेरणा, कोण ग्रहे तो कर्म;

जडस्वभाव नहीं प्रेरणा, जुओ विचारी धर्म ७४

चेतन एटले आत्मानी प्रेरणारूप प्रवृत्ति न होय, तो कर्मने कोण ग्रहण करे ? जडनो स्वभाव प्रेरणा नथी जड अने चेतन बेयना धर्म विचारी जुओ ७४

जो चेतन करतु नथी, थता नथी तो कर्म;

तेथी सहज स्वभाव नहीं, तेम ज नहीं जीवधर्म ७५

आत्मा जो कर्म करतो नथी, तो थता नथी, तेथी सहज स्वभावे एटले अनायासे थाय छे, एम कहेवु घटतु नथी; तेम ज ते जीवनो धर्म पण नहीं, केमके स्वभावनो नाश थाय नहीं,

अने आत्मा न करे तो कर्म थाय नहीं, एटले ए भाव टळी शके छे, माटे ते आत्मानो स्वाभाविक धर्म नहीं. ७५.

केवळ होत असंग जो, भासत तने न केम?
असंग छे परमार्थथी, पण निजभाने तेम. ७६.

केवळ जो असंग होत, अर्थात् क्यारे पण तेने कर्मनुं करवापणु न होत, तो तने पोताने ते आत्मा प्रथमथी केम न भासत? परमार्थथी ते आत्मा असंग छे, पण ते तो ज्यारे स्वरूपनुं भान थाय त्यारे थाय. ७६.

कर्त्ता ईश्वर को नहीँ, ईश्वर शुद्ध स्वभाव;
अथवा प्रेरक ते गण्ये, ईश्वर दोषप्रभाव. ७७.

जगत्नो अथवा जीवोनां कर्मनो ईश्वर कर्त्ता कोइ छे नहीं; शुद्ध आत्मस्वभाव जेनो थयो छे ते ईश्वर छे, अने तेने जो प्रेरक एटले कर्मकर्त्ता गणीए तो तेने दोपनो प्रभाव थयो गणावो जोइए; माटे ईश्वरनी प्रेरणा जीवना कर्म करवामां पण कहेवाय नहीं. ७७.

चेतन जो निजभानमां, कर्त्ता आपस्वभाव;
वर्त्ते नहीँ निजभानमां, कर्त्ता कर्मप्रभाव. ७८.

आत्मा जो पोताना शुद्ध चैतन्यादि स्वभावमां वर्त्ते तो ते पोताना ते ज स्वभावनो कर्त्ता छे, अर्थात् ते ज स्वरूपमां परिणमित छे, अने ते शुद्ध चैतन्यादि स्वभावना भानमां वर्त्ततो न होय त्यारे कर्मभावनो कर्त्ता छे. ७८.

शंका·—शिष्य उवाच.

ते कर्मनुं भोक्तापणु जीवने नहीं होय? एम शिष्य कहे छेः—

जीव कर्मकर्त्ता कहो, पण भोक्ता नहीँ सोय;
शुं समजे जड कर्म के, फळपरिणामी होय? ७९.

जीवने कर्मनो कर्त्ता कहीए तोपण ते कर्मनो भोक्ता जीव नहीं ठरे, केमके जड एवां कर्म शुं समजे के ते फळ देवामां परिणामी थाय? अर्थात् फळदाता थाय? ७९.

फळदाता ईश्वर गण्ये, भोक्तापणु सधाय;
एम कहे ईश्वरतणु, इश्वरपणु ज जाय. ८०.

फळदाता ईश्वर गणीए तो भोक्तापणु साधी शकीए, अर्थात् जीवने ईश्वर कर्म भोगवावे तेथी जीव कर्मनो भोक्ता सिद्ध थाय. पण परने फळदेवा आदि प्रवृत्तिवाळो ईश्वर गणीए, तो तेनुं ईश्वरपणु ज रहेतुं नथी, एम पण पाछो विरोध आवे छे. ८०.

ईश्वर सिद्ध थया विना, जगत्–नियम नहीँ होय;
पछी शुभाशुभ कर्मनां, भोग्यस्थान नहीँ कोय. ८१.

तेवो फळदाता ईश्वर सिद्ध थतो नथी, एटले जगत्नो नियम पण कोइ रहे नहीं, अने शुभाशुभ कर्म भोगववानां कोइ स्थानक पण ठरे नहीं, एटले जीवने कर्मनुं भोक्तृत्व क्यां रह्युं? ८१.

समाधान—सद्गुरु उवाच

जीवने पोताना करेला कर्मनु भोक्तापणु छे, एम सद्गुरु समाधान करे छे —

भावकर्म निजकल्पना, माटे चेतनरूप,
जीववीर्यनी स्फुरणा, ग्रहण करे जडधूप ८२

भावकर्म जीवने पोतानी भ्रान्ति छे, माटे ते चेतनरूप छे, अने ते भ्रांतिने अनुयायी थई जीववीर्य स्फुरायमान थाय छे, तेथी जड एवा द्रव्यकर्मनी वर्गणा ते ग्रहण करे छे ८२

झेर, सुधा समजे नहीं, जीव खाय फळ थाय,
एम शुभाशुभ कर्मनु, भोक्तापणु जणाय ८३

झेर अने अमृत पोते जाणता नथी के अमारे आ जीवने फळ आपवु छे, तोपण जे जीव खाय छे, तेने ते फळ थाय छे, एम शुभाशुभ कर्म आ जीवने आ फळ आपवु छे एम जाणता नथी, तोपण ग्रहण करनार जीव, झेर अमृतना परिणामनी रीते फळ पामे छे ८३

एक रांकने एक नृप, ए आदि जे भेद,
कारणविना न कार्य ते, ए ज शुभाशुभ वेद्य ८४

एक रांक छे, अने एक राजा छे, ए आदि शब्दथी नीचपणु, ऊंचपणु, कुरूपपणु, सुरूपपणु एम घणु विचित्रपणु छे, *अने एवो जे भेद रहे छे–ते सवने समानता नथी–ते ज शुभाशुभ कर्मनु* भोक्तापणु छे, एम सिद्ध करे छे, केमके कारणविना कार्यनी उत्पत्ति थती नथी ८४

फळदाता ईश्वर तणी, एमा नथी जरूर,
कर्म स्वभावे परिणमे, थाय भोगथी दूर ८५

फळदाता ईश्वरनी एमा कई जरूर नथी झेर अने अमृतनी रीते शुभाशुभ कर्म स्वभावे परिणमे छे, अने नि सत्व थयेथी झेर अने अमृत फळ देता जेम निवृत्त थाय छे, तेम शुभाशुभ कर्मने भोगवताथी ते नि सत्व थये निवृत्त थाय छे ८५

ते ते भोग्य विशेषना, स्थानक द्रव्य स्वभाव,
गहन वात छे शिष्य आ, कही संक्षेपे साव ८६

उत्कृष्ट शुभ अध्यवसाय ते उत्कृष्ट शुभगति छे, अने उत्कृष्ट अशुभ अध्यवसाय ते उत्कृष्ट अशुभगति छे, शुभाशुभ अध्यवसाय मिश्रगति छे, अने ते जीवपरिणाम ते ज मुख्यपणे तो गति छे, तथापि उत्कृष्ट शुभ द्रव्यनु ऊर्ध्वगमन, उत्कृष्ट अशुभ द्रव्यनु अधोगमन, शुभाशुभनी मध्यस्थिति, एम द्रव्यनो विशेष स्वभाव छे अने ते आदि हेतुथी ते ते भोग्यस्थानक होवा-योग्य छे हे शिष्य! जड चेतनना स्वभाव संयोगादि सूक्ष्मस्वरूपनो अने घणो विचार समाय छे, माटे आ वात गहन छे, तोपण तेने साव संक्षेपमा कही छे ८६

शंका.—शिष्य उवाच.

जीवनो ते कर्मथी मोक्ष नथी, एम शिष्य कहेछेः—

कर्त्ता, भोक्ता जीव हो, पण तेनो नहीं मोक्ष;
वीत्यो काळ अनंत पण, वर्त्तमान छे दोष. ८७.

कर्त्ता, भोक्ता जीव हो पण तेथी तेनो मोक्ष थवायोग्य नथी, केमके अनंतकाळ थयो तोपण कर्म करवारूपी दोष हजु तेने विषे वर्त्तमान ज छे. ८७.

शुभ करे फळ भोगवे, देवादि गति मांय;
अशुभ करे नरकादि फळ, कर्मरहित न क्यांय. ८८.

शुभ कर्म करे तो तेथी देवादि गतिमां तेनुं शुभ फळ भोगवे, अने अशुभ कर्म करे तो नरकादि गतिने विषे तेनुं अशुभ फळ भोगवे; पण जीव कर्मरहित कोइ स्थळे होय नहीं. ८८.

समाधान.—सद्गुरु उवाच.

ते कर्मथी जीवनो मोक्ष थई शके छे, एम समाधान करे छेः—

जेम शुभाशुभ कर्मपद, जाण्यां सफळ प्रमाण;
तेम निवृत्ति-सफळता, माटे मोक्ष सुजाण. ८९.

जेम शुभाशुभ कर्मपद ते जीवना करवाथी तें थतां जाण्यां, अने तेथी तेनुं भोक्तापणु जाण्युं, तेम नही करवाथी अथवा ते कर्मनिवृत्ति करवाथी ते निवृत्ति पण थवायोग्य छे; माटे ते निवृत्तिनुं पण सफळपणु छे; अर्थात् जेम ते शुभाशुभ कर्म अफळ जतां नथी, तेम तेनी निवृत्ति पण अफळ जवायोग्य नथी; माटे ते निवृत्तिरूप मोक्ष छे एम हे विचक्षण! तुं विचार. ८९.

वित्यो काळ अनंत ते, कर्म शुभाशुभ भाव;
तेह शुभाशुभ छेदतां, उपजे मोक्षस्वभाव. ९०.

कर्मसहित अनंतकाळ वीत्यो ते ते शुभाशुभ कर्मप्रत्येनी जीवनी आसक्तिने लीधे वीत्यो, पण तेना पर उदासीन थवाथी ते कर्मफळ छेदाय, अने तेथी मोक्षस्वभाव प्रगट थाय. ९०.

देहादि संयोगनो, आत्यंतिक वियोग;
सिद्ध मोक्ष शाश्वतपदे, निज अनंत सुखभोग. ९१.

देहादि संयोगनो अनुक्रमे वियोग तो थया करे छे, पण ते पाछो ग्रहण न थाय ते रीते वियोग करवामां आवे, तो सिद्धस्वरूप मोक्षस्वभाव प्रगटे, अने शाश्वतपदे अनंत आत्मानंद भोगवाय. ९१.

शंका.—शिष्य उवाच.

मोक्षनो उपाय नथी, एम शिष्य कहे छेः—

होय कदापि मोक्षपद, नहीं अविरोध उपाय;
कर्मो काळ अनंतनां, शाथी छेद्यां जाय? ९२.

मोक्षपद कदापि होय तोपण ते प्राप्त थवानो कोइ अविरोध एटले यथातथ्य प्रतीत थाय

एवो उपाय जणातो नथी, केमके अनतकाळना कर्मो छे, ते आवा अल्पायुष्यवाळा मनुष्य-देहथी केम छेद्या जाय? ९२

अथवा मत दर्शन घणा, कहे उपाय अनेक;
तेमा मत साचो कयो? बने न एह विवेक ९३

अथवा कदापि मनुष्यदेहना अल्पायुष्य वगेरेनी शका छोडी दइए, तोपण मत अने दर्शन घणा छे, अने ते मोक्षना अनेक उपायो कहे छे, अर्थात् कोइ कइ कहे छे, अने कोइ कइ कहे छे, तेमा कयो मत साचो ए विवेक बनी शके एवो नथी ९३

कयी जातिमा मोक्ष छे, कया वेषमा मोक्ष;
एनो निश्चय ना बने, घणा भेद ए दोष ९४

ब्राह्मणादि कइ जातिमा मोक्ष छे, अथवा कया वेषमा मोक्ष छे, एनो निश्चय पण न बनी शके एवो छे, केमके तेवा घणा भेदो छे, अने ए दोषे पण मोक्षनो उपाय प्राप्त थवायोग्य देखातो नथी ९४

तेथी एम जणाय छे, मळे न मोक्ष-उपाय;
जीवादि जाण्या तणो, शो उपकार ज थाय? ९५

तेथी एम जणाय छे के, मोक्षनो उपाय प्राप्त थई शके एवु नथी, माटे जीवादिनु स्वरूप जाणवाथी पण शु उपकार थाय? अर्थात् जे पदने अर्थे जाणवा जोइए ते पदनो उपाय प्राप्त थवो अशक्य देखाय छे ९५

पाचे उत्तरथी थयु, समाधान सर्वांग;
समजु मोक्ष-उपाय तो, उदय उदय सद्भाग(ग्य) ९६

आपे पाचे उत्तर कह्या तेथी सर्वांग एटले बधी रीते मारी शकानु समाधान थयु छे, पण जो मोक्षनो उपाय समजु तो सद्भाग्यनो उदय-उदय-थाय अत्र 'उदय' 'उदय' बे वार शब्द छे ते पांच उत्तरना समाधानथी थयेली मोक्षपदनी जिज्ञासानु तीव्रपणु दर्शावे छे ९६

समाधान—सद्गुरु उवाच

मोक्षनो उपाय छे, एम समाधान करे छे—

पाचे उत्तरनी थई, आत्मा विषे प्रतीत;
थाशे मोक्षोपायनी, सहज प्रतीत ए रीत ९७

पाचे उत्तरनी तारा आत्माने विषे प्रतीति थई छे, तो मोक्षना उपायनी पण एज रीते तने सहजमां प्रतीति थशे अने 'थशे' अने 'सहज' ए बे शब्द सद्गुरुए कह्या छे ते जेने पांच पदनी शका निवृत्त थई छे तेने मोक्षोपाय समजावो कइ कठण ज नथी एम दर्शाववा, तथा शिष्यनु विशेष जिज्ञासुपणु जाणी अवश्य तेने मोक्षोपाय परिणमशे एम भासवाथी (ते वचन) कह्यां छे, एम सद्गुरुनां वचननो आशय छे ९७

कर्मभाव अज्ञान छे, मोक्षभाव निजवास;
अंधकार अज्ञान सम, नाशे ज्ञानप्रकाश. ९८.

कर्मभाव छे ते जीवनुं अज्ञान छे, अने मोक्षभाव छे ते जीवना पोताना स्वरूपने विषे स्थिति थवी ते छे. अज्ञाननो स्वभाव अंधकार जेवो छे. तेथी जेम प्रकाश थतां घणा काळनो अंधकार छतां नाश पामे छे, तेम ज्ञानप्रकाश थतां अज्ञान पण नाश पामे छे. ९८.

जे जे कारण बंधनां, तेह बंधनो पंथ;
ते कारण छेदक दशा, मोक्षपंथ, भवअंत. ९९.

जे जे कारणो कर्मबंधनां छे, ते ते कर्मबंधनो मार्ग छे; अने ते ते कारणोने छेदे एवी जे दशा छे ते मोक्षनो मार्ग छे; भवनो अंत छे. ९९.

राग, द्वेष, अज्ञान ए, मुख्य कर्मनी ग्रंथ;
थाय निवृत्ति जेहथी, ते ज मोक्षनो पंथ. १००.

राग, द्वेष अने अज्ञान एनुं एकत्व ए कर्मनी मुख्य गांठ छे; अर्थात् ए विना कर्मनो बंध न थाय; तेनी जेथी निवृत्ति थाय ते ज मोक्षनो मार्ग छे. १००.

आत्मा सत् चैतन्यमय, सर्वाभासरहित।
जेथी केवळ पामिये, मोक्षपंथ ते रीत. १०१.

'सत्' एटले 'अविनाशी', अने 'चैतन्यमय' एटले 'सर्वभावने प्रकाशवारूप स्वभावमय' 'अन्य सर्व विभाव अने देहादि संयोगना आभासथी रहित एवो', 'केवळ' एटले 'शुद्ध आत्मा' पामिये तेम प्रवर्त्ताय ते मोक्षमार्ग छे. १०१.

कर्म अनंत प्रकारनां, तेमां मुख्ये आठ;
तेमां मुख्ये मोहिनीय, हणाय ते कहुं पाठ. १०२.

कर्म अनंत प्रकारनां छे. पण तेना मुख्य ज्ञानावरणादि आठ प्रकार थाय छे. तेमां पण मुख्य मोहनीयकर्म छे. ते मोहनीयकर्म हणाय तेनो पाठ कहुं छुं. १०२.

कर्म मोहिनिय भेद बे, दर्शन, चारित्र नाम;
हणे बोध वीतरागता, अचूक उपाय आम. १०३.

ते मोहनीय कर्म बे भेदे छेः—एक 'दर्शनमोहनीय' एटले 'परमार्थने विषे अपरमार्थबुद्धि अने अपरमार्थने विषे परमार्थबुद्धिरूप;' बीजी 'चारित्रमोहनीय': 'तथारूप परमार्थने परमार्थ जाणीने आत्मस्वभावमां जे स्थिरता थाय, ते स्थिरताने रोधक एवा पूर्वसंस्काररूप कषाय अने नोकषाय' ते चारित्रमोहनीय. दर्शनमोहनीयने आत्मबोध, अने चारित्रमोहनीयने वीतरागपणु नाश करे छे. आम तेना अचूक उपाय छे, केमके मिथ्याबोध ते दर्शनमोहनीय छे; तेनो प्रतिपक्ष सत्यात्मबोध छे; अने चारित्रमोहनीय रागादिक परिणामरूप छे, तेनो प्रतिपक्ष वीतरागभाव छे. एटले अंधकार जेम प्रकाश थवाथी नाश पामे छे—ते तेनो अचूक उपाय छे—तेम बोध अने

वीतरागता दर्शनमोहनीय अने चारित्रमोहनीयरूप अंधकार टाळवामां प्रकाशस्वरूप छे, माटे ते तेनो अचूक उपाय छे १०३

कर्मबंध क्रोधादिथी, हणे क्षमादिक तेह;
प्रत्यक्ष अनुभव सर्वने, एमां शो संदेह? १०४

क्रोधादि भावथी कर्मबंध थाय छे, अने क्षमादिक भावथी ते हणाय छे, अर्थात् क्षमा राखवाथी क्रोध रोकी शकाय छे, सरळतार्थी माया रोकी शकाय छे, संतोषथी लोभ रोकी शकाय छे, एम रति अरति आदिना प्रतिपक्षथी ते ते दोषो रोकी शकाय छे, ते ज कर्मबंधनो निरोध छे, अने ते ज तेनी निवृत्ति छे वळी सर्वने आ वातनो प्रत्यक्ष अनुभव छे, अथवा सर्वने प्रत्यक्ष अनुभव थइ शके एवु छे क्रोधादि रोक्या रोकाय छे, अने जे कर्मबंधने रोके छे, ते अकर्म दशानो मार्ग छे ए मार्ग परलोके नहीं पण अंहे अनुभवमां आवे छे, तो एमां संदेह शो करवो? १०४

छोडी मत दर्शन तणो, आग्रह तेम विकल्प;
कह्यो मार्ग आ साधशे, जन्म तेहना अल्प १०५

आ मारो मत छे, माटे मारे वळगी ज रहेवु, अथवा आ मारूं दर्शन छे, माटे गमे तेम मारे ते सिद्ध करवु एवो आग्रह अथवा एवा विकल्पने छोडीने आ जे मार्ग कह्यो छे, ते साधशे, तेना अल्प जन्म जाणवा अहीं 'जन्म' शब्द बहुवचनमां वापर्यो छे, ते एटलु ज दर्शाववाने के, कंचित् ते साधन अधुरां रह्यां तेथी, अथवा जघन्य, के मध्यम परिणामनी धाराथी आराधन थयां होय तेथी, सर्व कर्म क्षय थइ न शकवाथी बीजो जन्म थवानो संभव छे, पण ते बहु नहीं, वहु ज अल्प "समकीत आव्या पछी जो वमे नहीं, तो घणामां घणा पंदर भव थाय, एम जिने कह्यु छे," अने "जे उत्कृष्टपणे आराधे तेनो ते भवे पण मोक्ष थाय," अंहे ते वातनो विरोध नथी १०५

षट्पदना षट्प्रश्न त, पूछ्या करी विचार;
ते पदनी सर्वांगता, मोक्षमार्ग निरधार. १०६

हे शिष्य! तें छ पदना छ प्रश्नो विचार करीने पूछ्या छे, अने ते पदनी सर्वांगतामां मोक्ष मार्ग छे, एम निश्चय कर अर्थात् एमानु कोइ पण पद एकांते, के अविचारथी उत्थापतां मोक्ष मार्ग सिद्ध थतो नथी १०६

जाति वेषनो भेद नहीं, कह्यो मार्ग जो होय
साधे ते मुक्ति लहे, एमां भेद न कोय १०७

जे मोक्षनो मार्ग कह्यो ते होय तो गमे ते जाति के वेषथी मोक्ष थाय, एमां कइ भेद नथी जे साधे ते मुक्तिपद पामे, अने ते मोक्षमां पण बीजा कशा प्रकारनो ऊंचनीचत्वादि भेद नथी अथवा आ वचन कह्यां तेमां बीजो कइ भेद एटले फेर नथी १०७

कषायनी उपशांतता, मात्र मोक्षअभिलाष;
भवे खेद अंतर् दया, ते कहिये जिज्ञास. १०८.

क्रोधादि कषाय जेना पातळा पड्या छे, मात्र आत्माने विषे मोक्ष थवा शिवाय बीजी कोइ इच्छा नथी, अने संसारना भोगप्रत्ये उदासीनता वर्त्ते छे; तेम ज प्राणीपर अंतरथी दया वर्त्ते छे, ते जीवने मोक्षमार्गनो जिज्ञासु कहीए, अर्थात् ते मार्ग पामवायोग्य कहीए. १०८.

ते जिज्ञासु जीवने, थाय सद्गुरुबोध;
तो पामे समकीतने, वर्त्ते अंतरशोध. १०९.

ते जिज्ञासु जीवने जो सद्गुरुनो उपदेश प्राप्त थाय तो ते समकीतने पामे, अने अंतरनी शोधमां वर्त्ते. १०९.

मत दर्शन आग्रह तजी, वर्त्ते सद्गुरुलक्ष;
लहे शुद्ध समकीत ते, जेमां भेद न पक्ष. ११०.

मत अने दर्शननो आग्रह छोडी दई जे सद्गुरुने लक्षे वर्त्ते, ते शुद्ध समकीतने पामे, के जेमां भेद तथा पक्ष नथी. ११०.

वर्त्ते निजस्वभावनो, अनुभव लक्ष प्रतीत;
वृत्ति वहे निजभावमां, परमार्थे समकीत. १११.

आत्मस्वभावनो ज्यां अनुभव, लक्ष, अने प्रतीत वर्त्ते छे, तथा वृत्ति आत्माना स्वभावमां वहे छे, त्यां परमार्थे समकीत छे. १११.

वर्धमान समकीत थई, टाळे मिथ्याभास;
उदय थाय चारित्रनो, वीतरागपद वास. ११२.

ते समकीत वधती जती धाराथी हास्य शोकादि जे कंइ आत्माने विषे मिथ्याभास भास्या छे तेने टाळे, अने स्वभाव समाधिरूप चारित्रनो उदय थाय, जेथी सर्व रागद्वेषना क्षयरूप वीतरागपदमां स्थिति थाय. ११२.

केवळ निजस्वभावनुं, अखंड वर्त्ते ज्ञान;
कहिये केवळज्ञान ते, देह छतां निर्वाण. ११३.

सर्व आभासरहित आत्मस्वभावनुं ज्यां अखंड एटले क्यारे पण खंडित न थाय, मंद न थाय, नाश न पामे एवुं ज्ञान वर्त्ते तेने केवळज्ञान कहीए छीए. जे केवळज्ञान पाम्याथी उत्कृष्ट जीवन्मुक्तदशारूप निर्वाण, देह छतां ज अत्रे अनुभवाय छे. ११३.

कोटि वर्षनुं स्वप्न पण, जाग्रत थतां शमाय;
तेम विभाव अनादिनो, ज्ञान थतां दूर थाय. ११४.

करोडो वर्षनुं स्वप्न होय तोपण जाग्रत थतां तरत ते शमाय छे, तेम अनादिनो विभाव छे ते आत्मज्ञान थतां दूर थाय छे. ११४.

छूटे देहाध्यास तो, नहीं कर्त्ता तुं कर्म;
नहीं भोक्ता तुं तेहनो, ए ज धर्मनो मर्म ११५

हे शिष्य! देहमां जे आत्मता मनाई छे, अने तेने लीधे स्त्री पुत्रादि सर्वमां अहममत्वपणुं वर्त्ते छे, ते आत्मता जो आत्मामां ज मनाय, अने ते देहाध्यास एटले देहमां आत्मबुद्धि तथा आत्मामां देहबुद्धि छे ते छूटे, तो तुं कर्मनो कर्त्ता पण नथी, अने भोक्ता पण नथी, अने ए ज धर्मनो मर्म छे ११५

ए ज धर्मथी मोक्ष छे, तुं छो मोक्षस्वरूप;
अनंत दर्शन ज्ञान तुं, अव्याबाध स्वरूप ११६

ए ज धर्मथी मोक्ष छे, अने तुं ज मोक्षस्वरूप छो, अर्थात् शुद्ध आत्मपद ए ज मोक्ष छे तुं अनंत ज्ञान दर्शन तथा अव्याबाध सुखस्वरूप छो ११६

शुद्ध, बुद्ध, चैतन्यघन, स्वयंज्योति सुखधाम;
बीजुं कहिये केटलुं? कर विचार तो पाम ११७

तुं देहादिक सर्व पदार्थथी जूदो छे, कोइमां आत्मद्रव्य भळतुं नथी, कोइ तेमां भळतुं नथी, द्रव्ये द्रव्य परमार्थथी सदाय भिन्न छे, माटे तुं शुद्ध छो, बोधस्वरूप छो, चैतन्यप्रदेशात्मक छो, स्वयंज्योति एटले कोइ पण तने प्रकाशतुं नथी, स्वभावे ज तुं प्रकाशस्वरूप छो, अने अव्याबाध सुखनुं धाम छो बीजुं केटलुं कहीए? अथवा घणुं शुं कहेवुं? टूंकामां एटलुं ज कहीए छीए, जो विचार कर तो ते पदने पामीश ११७

निश्चय सर्वे ज्ञानीनो, आवी अत्र शमाय;
धरी मौनता एम कही, सहजसमाधि माय ११८

सर्व ज्ञानीओनो निश्चय अत्रे आवीने शमाय छे, एम कहीने सद्गुरु मौनता धरीने सहज समाधिमां स्थित थया, अर्थात् वाणीयोगनी अप्रवृत्ति करी ११८

शिष्यबोधबीजप्राप्तिकथन

सद्गुरुना उपदेशथी, आव्युं अपूर्व भान;
निजपद निज मांही लह्युं, दूर थयुं अज्ञान ११९

शिष्यने सद्गुरुना उपदेशथी अपूर्व एटले पूर्वे कोइ दिवस नहीं आवेलुं एवुं भान आव्युं, अने तेने पोतानुं स्वरूप पोताने विषे यथातथ्य भास्युं, अने देहात्मबुद्धिरूप अज्ञान दूर थयुं ११९

भास्युं निजस्वरूप ते, शुद्ध चेतनारूप;
अजर, अमर, अविनाशी ने, देहातीत स्वरूप १२०

पोतानुं स्वरूप शुद्ध चैतन्यस्वरूप, अजर, अमर, अविनाशी अने देहथी स्पष्ट जूदुं भास्युं १२०

कर्त्ता, भोक्ता कर्मनो, विभाव वर्त्ते ज्यांय;
वृत्ति वही निजभावमां, थयो अकर्त्ता त्यांय. १२१.

ज्यां विभाव एटले मिथ्यात्व वर्त्ते छे, त्यां मुख्य नयथी कर्मनुं कर्त्तापणु अने भोक्तापणु छे; आत्मस्वभावमां वृत्ति वही तेथी अकर्त्ता थयो. १२१.

अथवा निजपरिणाम जे, शुद्धचेतनारूप;
कर्त्ता, भोक्ता तेहनो, निर्विकल्पस्वरूप. १२२.

अथवा आत्मपरिणाम जे शुद्ध चैतन्यस्वरूप छे, तेनो निर्विकल्पस्वरूपे कर्त्ता, भोक्ता थयो. १२२.

मोक्ष कह्यो निजशुद्धता, ते पामे ते पंथ;
समजाव्यो संक्षेपमां, सकळ मार्ग निर्ग्रंथ. १२३.

आत्मानुं शुद्धपद छे ते मोक्ष छे, अने जेथी ते पमाय ते तेनो मार्ग छे; श्री सद्गुरुए कृपा करीने निर्ग्रंथनो सर्व मार्ग समजाव्यो. १२३.

अहो ! अहो ! श्री सद्गुरु, करुणासिंधु अपार;
आ पामर पर प्रभु कर्यो, अहो ! अहो ! उपकार. १२४.

अहो ! अहो ! करुणाना अपार समुद्रस्वरूप आत्मलक्ष्मीए युक्त सद्गुरु, आप प्रभुए आ पामर जीव पर आश्चर्यकारक एवो उपकार कर्यो. १२४.

शुं प्रभुचरण कने धरूं, आत्माथी सौ हीन;
ते तो प्रभुए आपीयो, वर्त्तुं चरणाधीन. १२५.

हुं प्रभुना चरण आगळ शुं धरूं ? (सद्गुरु तो परम निष्काम छे; एक निष्काम–करुणार्थी मात्र उपदेशना दाता छे, पण शिष्यधर्मे शिष्ये आ वचन कह्युं छे.) जे जे जगत्मां पदार्थ छे, ते सौ आत्मानी अपेक्षाए निर्मूल्य जेवा छे, ते आत्मा तो जेणे आप्यो तेना चरणसमीपे हुं बीजुं शुं धरूं ? एक प्रभुना चरणने आधीन वर्त्तुं, एटलुं मात्र उपचारथी करवाने हुं समर्थ छुं. १२५.

आ देहादि आजथी, वर्त्तो प्रभुआधीन;
दास दास हुं दास छुं, तेह प्रभुनो दीन. १२६.

आ देह आदि, शब्दथी जे कंइ मारूं गणाय छे, ते आजथी करीने सद्गुरु प्रभुने आधीन वर्त्तो, हुं तेह प्रभुनो दास छुं, दास छुं, दीन दास छुं. १२६.

षट् स्थानक समजावीने, भिन्न बताव्यो आप;
म्यानथकी तरवारवत्, ए उपकार अमाप. १२७.

छए स्थानक समजावीने हे सद्गुरु देव ! आपे देहादिथी आत्माने, जेम म्यानथी तरवार जूदी काढीने बतावीए तेम स्पष्ट जूदो बताव्यो; आपे मपाई शके नही एवो उपकार कर्यो. १२७.

उपसंहार

दर्शन षटे शमाय छे, आ षट् स्थानक मांहि;

विचारता विस्तारथी, संशय रहे न कांइ १२८

छए दर्शन आ छ स्थानकमा शमाय छे विशेषकरीने विचारवाथी कोइ पण प्रकारनो संशय रहे नहीं १२८

आत्मभ्रांतिसम रोग नहीं, सद्गुरु वैद्य सुजाण,

गुरुआज्ञासम पथ्य नहीं, औषध विचार ध्यान १२९

आत्माने पोताना स्वरूपनु भान नहीं एवो बीजो कोइ रोग नथी, सद्गुरु जेवा तेना कोइ साचा अथवा निपुण वैद्य नथी, सद्गुरुआज्ञाए चालवा समान बीजी कोइ पथ्य नथी, अने विचार तथा निदिध्यासन जेवु कोइ तेनु औषध नथी १२९

जो इच्छो परमार्थ तो, करो सत्य पुरुषार्थ;

भवस्थिति आदि नाम लइ, छेदो नहीं आत्मार्थ १३०

जो परमार्थने इच्छता हो, तो साचो पुरुषार्थ करो, अने भवस्थिति आदिनु नाम लइने आत्मार्थने छेदो नहीं १३०

निश्चयवाणी सांभळी, साधन तजवां नोय,

निश्चय राखी लक्षमा, साधन करवा सोय १३१

आत्मा अबध छे, असग छे, सिद्ध छे, एवी निश्चयमुख्य वाणी सांभळीने साधन तजवा योग्य नथी, पण तथारूप निश्चय लक्षमा राखी साधन करीने ते निश्चयस्वरूप प्राप्त करवु १३१

नय निश्चय एकांतथी, आमा नथी कहेल;

एकांते व्यवहार नहीं, बन्ने साथ रहेल १३२

अत्रे एकांते निश्चयनय कह्यो नथी, अथवा एकांते व्यवहारनय कह्यो नथी, बेय ज्या ज्या जेम घटे तेम साथे रह्या छे १३२

गछ, मतनी जे कल्पना, ते नहीं सद्व्यवहार,

भान नहीं निजरूपनु, ते निश्चय नहीं सार १३३

गच्छ, मतनी कल्पना छे ते सद्व्यवहार नथी, पण आत्मार्थीना लक्षणमा कही ते दशा, अने मोक्षोपायमां जिज्ञासुना लक्षण आदि कह्यां ते सद्व्यवहार छे, जे अत्रे तो संक्षेपमा कहेल छे पोताना स्वरूपनु भान नथी, अर्थात् जेम देह अनुभवमां आवे छे, तेवो आत्मानो अनुभव थयो नथी, देहाध्यास वर्त्ते छे, अने जे वैराग्यादि साधन पाम्याविना निश्चय पोकार्या करे छे, ते निश्चय सारभूत नथी १३३

आगळ ज्ञानी थइ गया, वर्त्तमानमा होय;

थाशे काळ भविष्यमा, मार्गभेद नहीं कोय १३४

भूतकाळमा जे ज्ञानीपुरुषो थइ गया छे, वर्त्तमानकाळमा जे छे, अने भविष्यकाळमा थशे,

तेने कोइने मार्गनो भेद नथी, अर्थात् परमार्थे ते सौनो एक मार्ग छे; अने तेने प्राप्त करवा-योग्य व्यवहार पण ते ज परमार्थसाधकरूपे देश काळादिने लीधे भेद कह्यो होय छतां एक फळ उत्पन्न करनार होवाथी तेमां पण परमार्थे भेद नथी. १३४.

सर्व जीव छे सिद्धसम, जे समजे ते थाय;
सद्गुरुआज्ञा जिनदशा, निमित्त कारण मांय. १३५.

सर्व जीवने विषे सिद्ध समान सत्ता छे, पण ते तो जे समजे तेने प्रगट थाय. ते प्रगट थवामां सद्गुरुनी आज्ञाथी प्रवर्त्तवुं, तथा सद्गुरुए उपदेशेली एवी जिनदशानो विचार करवो, ते बेय निमित्त कारण छे. १३५.

उपादाननुं नाम लई, ए जे तजे निमित्त;
पामे नही सिद्धत्वने, रहे भ्रांतिमां स्थित. १३६.

सद्गुरुआज्ञा आदि ते आत्मसाधननां निमित्त कारण छे, अने आत्मानां ज्ञान दर्शनादि उपादान कारण छे; एम शास्त्रमां कह्युं छे; तेथी उपादाननुं नाम लई जे कोइ ते निमित्तने तजशे ते सिद्धपणाने नहीं पामे, अने भ्रांतिमां वर्त्या करशे, केमके साचा निमित्तना निषेधार्थे ते उपादाननी व्याख्या शास्त्रमां कही नथी, पण उपादान अजाग्रत राखवाथी तारूं साचा निमित्त मळ्या छतां काम नही थाय, माटे साचा निमित्त मळ्ये ते निमित्तने अवलंबीने उपादान सन्मुख करवुं, अने पुरुषार्थरहित न थवुं; एवो शास्त्रकारे कहेली ते व्याख्यानो परमार्थ छे. १३६.

मुखथी ज्ञान कथे अने, अंतर् छूट्यो न मोह;
ते पामर प्राणी करे, मात्र ज्ञानीनो द्रोह. १३७.

मुखथी निश्चयमुख्य वचनो कहे छे, पण अंतर्थी पोताने ज मोह छूट्यो नथी, एवा पामर प्राणीमात्र ज्ञानी कहेवराववानी कामनाए साचा ज्ञानीपुरुषनो द्रोह करे छे. १३७.

दया, शांति, समता, क्षमा; सत्य, त्याग, वैराग्य;
होय मुमुक्षुघट विषे, एह सदाय सुजाग्य. १३८.

दया, शांति, समता, क्षमा, सत्य, त्याग, अने वैराग्य ए गुणो मुमुक्षुना घटमां सदाय सुजाग्य एटले जाग्रत होय; अर्थात् ए गुणोविना तो मुमुक्षुपणु पण न होय. १३८.

मोहभाव क्षय होय ज्यां, अथवा होय प्रशांत;
ते कहिये ज्ञानीदशा, बाकी कहिये भ्रांत. १३९.

मोहभावनो ज्यां क्षय थयो होय, अथवा ज्यां मोहदशा बहु क्षीण थइ होय, त्यां ज्ञानीनी दशा कहीए, अने बाकी तो जेणे पोतामां ज्ञान मानी लीधुं छे, तेने भ्रांति कहीए. १३९.

सकळ जगत् ते एठवत्, अथवा स्वप्नसमान;
ते कहिये ज्ञानीदशा, बाकी वाचाज्ञान. १४०.

समस्त जगत् जेणे एठजेवुं जाण्युं छे, अथवा स्वप्नजेवुं जगत् जेने ज्ञानमां वर्त्ते छे, ते ज्ञानीनी दशा छे, बाकी मात्र वाचाज्ञान एटले कहेवामात्र ज्ञान छे. १४०.

स्थानक पाच विचारीने, छट्ठे वर्त्ते जेह,
पामे स्थानक पाचमु, एमा नहीं सदेह १४१

पाचे स्थानकने विचारीने जे छट्ठे स्थानके वर्त्ते, एटले ते मोक्षना जे उपाय कह्या छे तेमा प्रवर्त्ते ते पाचमु स्थानक एटले मोक्षपद तेने पामे १४१

देह छता जेनी दशा, वर्त्ते देहातीत,
ते ज्ञानीना चरणमा, हो, वदन अगणित! १४२

पूर्वप्रारब्धयोगथी जेने देह वर्त्ते छे, पण ते देहथी अतीत एटले देहादिनी कल्पनारहित आत्मामय जेनी दशा वर्त्ते छे, ते ज्ञानीपुरुषना चरणकमळमा अगणित वार वदन हो! १४२

श्रीसद्गुरुचरणार्पणमस्तु

स० १९५२ना आश्विन वद १, गुरुवारे, नडियाद

४३२

ॐ

जिनवर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सामळो —
जो होय पूर्व भणेल नव पण, जीवने जाण्यो नहीं,
तो सर्व ते अज्ञान भाख्यु, साक्षी छे आगम अहीं,
ए पूर्व सर्व कह्या विशेषे, जीव करवा निर्मळो,
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सामळो १
नहीं ग्रथमाहि ज्ञान भाख्यु, ज्ञान नहीं कवि-चातुरी,
नहीं मत्र तत्रो ज्ञान दाख्या, ज्ञान नहीं भाषा ठरी,
नहीं अन्य स्थाने ज्ञान भाख्यु, ज्ञान ज्ञानीमा कळो,
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सामळो २
आ जीव, आ देह, एवो भेद जो भास्यो नहीं,
पचखाण कीधा त्यासुधी, मोक्षार्थ ते भाख्यां नहीं,
ए पाचमे अगे कह्यो, उपदेश केवळ निमळो,
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सामळो ३
केवळ नहीं ब्रह्मचर्यथी,

केवळ नहीं सयम थकी, पण ज्ञान केवळथी कळो,
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सामळो ४
शास्त्रो विशेष सहीत पण जो जाणियु निजरूपने,
का तेहनो आश्रय करजो, भावथी साचा मने,

तो ज्ञान तेने भाखियुं, जो सम्मति आदि स्थळो,
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सांभळो. ५.
आठ समिति जाणीए जो, ज्ञानीना परमार्थथी,
तो ज्ञान भाख्युं तेहने, अनुसार ते मोक्षार्थथी;
निजकल्पनाथी कोटी शास्त्रो, मात्र मननो आमळो,
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सांभळो. ६.
चार वेद पुराण आदि शास्त्र सो मिथ्यात्वना,
श्रीनंदिसूत्रे भाखियां छे, भेद ज्यां सिद्धांतना;
पण ज्ञानीने ते ज्ञान भास्यां, ए ज ठेकाणे ठरो,
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने, सर्व भव्यो सांभळो. ७.
व्रत नहीं पच्चखाण नहीं, नहीं त्याग वस्तु कोइनो,
महा पद्मतीर्थंकर थशे श्रेणिक, ठाणंग जोई ल्यो;
छेद्यो अनंता ८.

सं० १९५२, आशो, आनंद.

४३३.

सद्गुरुना उपदेशथी, समजे जिननुं रूप;
तो ते पामे निजदशा, जिन छे आत्मस्वरूप.
पाम्या शुद्ध स्वभावने, छे जिन तेथी पूज्य;
समजो जिनस्वभाव तो, आत्मभाननो गुज्य.

सद्गुरुना उपदेशथी जे जिननुं स्वरूप समजे, ते पोताना स्वरूपनी दशा पामे, केनके शुद्ध आत्मापणु ए ज जिननुं स्वरूप छे; अथवा राग, द्वेष अने अज्ञान जिनने विषे नथी; ते ज शुद्ध आत्मपद छे, अने ते पद तो सत्ताए सर्व जीवनुं छे. ते सद्गुरु–जिनने अवलंबीने अने जिनना स्वरूपने कहेवेकरी मुमुक्षु जीवने समजाय छे[1]————

नडियाद, आशो वद २, १९५२.

४३४.[2]

स्वरूपस्थित इच्छारहित, विचरे पूर्वप्रयोग;
अपूर्व वाणी, परमश्रुत, सद्गुरुलक्षण योग्य.

आत्मस्वरूपने विषे जेनी स्थिति छे, विषय अने मान पूजादि इच्छाथी रहित छे, अने

१. आ लेख लखतां आ स्थळेथी अपूर्ण मूकी दीधेलो छे.—संशोधक.
२. आ लेखमा जे जे स्थळे लीटीओ मूकी छे, ते ते स्थळे मूळ लेखमां वचनो टंकायां नथी —संशोधक.

मात्र पूर्वे उत्पन्न थयेला एवा कर्मना प्रयोगथी जे विचरे छे, जेमनी वाणी अपूर्व छे, अर्थात् निजअनुभवसहित जेनो उपदेश होवाथी अज्ञानीनी वाणी करता प्रत्यक्ष जूदी पडेछे, अने परम श्रुत एटले षट्दर्शनना यथास्थित जाण होय, ए सद्गुरुना योग्य लक्षणो छे

अत्रे स्वरूपस्थित एवु प्रथमपद कह्यु तेथी ज्ञानदशा कही, इच्छारहितपणु कह्यु तेथी चारित्रदशा कही, इच्छारहित होय ते विचरी केम शके? एवी आशका, 'पूर्वप्रयोग एटले पूर्वना बधायेला प्रारब्धथी विचरे छे, विचरवा आदिनी वाछी जेने कामना नथी,' एम कही (एवी आशका) निवृत्त करी, अपूर्व वाणी एम कहेवाथी वचनातिशयता कही, केमके ते विना मुमुक्षुने उपकार न थाय, परम श्रुत कहेवाथी षट्दर्शन अविरुद्ध दशाए जाणनार कह्या, एटले श्रुतज्ञाननु विशेषपणु दर्शाव्यु

आशका—वर्त्तमानकाळमा स्वरूपस्थित पुरुष होय नहीं, एटले जे स्वरूपस्थित विशेषणवाळा सद्गुरु कह्या छे, ते आजे होवायोग्य नथी

समाधान—वर्त्तमानकाळमा कदापि एम कहेलु होय तो कहेवाय के 'केवळभूमिका'ने विषे एवी स्थिति असभवित छे, पण आत्मज्ञान ज न थाय एम कहेवाय नहीं, अने आत्मज्ञान छे ते स्वरूपस्थिति छे

आशका—आत्मज्ञान थाय तो वर्त्तमान काळमा मुक्ति थवी जोइए अने जिनागममा ना कही छे

समाधान—ए वचन कदापि एकाते एम ज एम गणीए, तोपण तेथी एकावतारीपणानो निषेध थतो नथी, अने एकावतारीपणु आत्मज्ञानविना प्राप्त थाय नहीं

आशका—त्याग वैराग्यादिना उत्कृष्टपणाथी तेने एकावतारीपणु कह्यु हशे

समाधान—परमार्थथी उत्कृष्ट त्याग वैराग्यविना एकावतारीपणु थाय ज नहीं, एवो सिद्धात छे, अने वर्त्तमानमां पण चोथा, पाचमा अने छठ्ठा गुणस्थानकनो कशो निषेध छे नहीं अने चोथे गुणस्थानकेथी ज आत्मज्ञाननो संभव थाय छे, पांचमे विशेष स्वरूपस्थिति थाय छे, छठ्ठे घणा अशे स्वरूपस्थिति थाय छे, पूर्वप्रेरित प्रमादना उदयथी मात्र कइक प्रमाददशा आवी जाय छे, पण ते आत्मज्ञानने रोधक नथी, चारित्रने रोधक छे

आशका—अत्रे तो स्वरूपस्थित एवु पद वापर्यु छे, अने स्वरूपस्थितपद तो तेरमे गुणस्थानके ज संभवे छे

समाधान—स्वरूपस्थितिनी पराकाष्ठा तो चौदमा गुणस्थानकने छेडे थाय छे, केमके नाम गोत्रादि चार कर्मनो नाश त्या थाय छे, ते पहेला केवळीने चार कर्मनो संग छे, तेथी संपूर्ण स्वरूपस्थिति तो तेरमे गुणस्थानके पण कहेवाय

आशका—त्या नामादि कर्मथी करीने अव्याबाध स्वरूपस्थितिनी ना कहे तो ते ठीक छे; पण केवळज्ञानरूप स्वरूपस्थिति छे, तेथी स्वरूपस्थिति कहेवामा दोष नथी, अने अत्रे तो तेम नथी, माटे स्वरूपस्थितपणु केम कहेवाय?

समाधान—केवळज्ञानने विशे स्वरूपस्थितिनु तारतम्य विशेष छे, अने चोथे, पाचमे, छठ्ठे, गुणस्थानके तेथी अल्प छे, एम कहेवाय, पण स्वरूपस्थिति नथी एम न कही शकाय चोथे

गुणस्थानके मिथ्यात्वमुक्तदशा थवाथी आत्मस्वभावआविर्भावपणु छे, अने स्वरूपस्थिति छे; पांचमे गुणस्थानके देशे करीने चारित्रघातक कषायो रोकावाथी आत्मस्वभावनुं चोथा करतां विशेष आविर्भावपणु छे, अने छट्ठामां कषायो विशेष रोकावाथी सर्व चारित्रनुं उदयपणु छे, तेथी आत्मस्वभावनुं विशेष आविर्भावपणु छे. मात्र छट्ठे गुणस्थानके पूर्वनिबंधित कर्मना उदयथी प्रमतदशा क्वचित् वर्त्ते छे तेने लीधे 'प्रमत्त' सर्व चारित्र कहेवाय, पण तेथी स्वरूपस्थितिमां विरोध नहीं, केमके आत्मस्वभावनुं बाहुल्यताथी आविर्भावपणु छे. वळी आगम पण एम कहेछे के, चोथे गुणस्थानकेथी तेरमा गुणस्थानकसुधी आत्मप्रतीति समान छे; ज्ञाननो तारतम्यभेद छे. वळी ठाम ठाम एकाकीपणे विचरवानो निषेध कर्यो छे, अने सद्गुरुनी सेवामां विचरवानो ज उपदेश कर्यो छे, तेथी पण एम समजाय छे के, जीवने हितकारी अने मुख्य मार्ग ते ज छे, अने असद्गुरुथी पण कल्याण थाय एम कहेवुं ते तो तीर्थंकरादिनी ज्ञानीनी आसातना करवा-समान छे, केमके तेमां अने असद्गुरुमां कंइ भेद न पड्यो; जन्मांध, अने अत्यंत शुद्ध निर्मळ चक्षुवाळानुं कंइ न्यूनाधिकपणु ठर्युं ज नहीं. वळी कोइ 'श्री ठाणांगसूत्र'नी चोभंगी ग्रहण करीने एम कहे के 'अभव्यना तार्या पण तरे,' तो ते वचन पण वदतोव्याघात जेवुं छे; एक तो मूळमां 'ठाणांग'मां ते प्रमाणे पाठ ज नथी; जे पाठ छे ते आ प्रमाणे छेः———

तेनो शब्दार्थ आ प्रमाणे छेः———

तेनो विशेषार्थ टीकाकारे आ प्रमाणे कर्यो छेः———

जेमां कोइ स्थळे अभव्यना तर्या तरे एवुं कह्युं नथी; अने कोइ एक टबामां कोइए एवुं वचन लख्युं छे ते तेनी समजनुं अयथार्थपणु समजाय छे.

कदापि एम कोइ कहे के, अभव्य कहे छे ते यथार्थ नथी. एम भासवाथी यथार्थ शुं छे ? तेनो लक्ष थवाथी स्वविचारने पामीने तर्या एम अर्थ करीए, तो ते एक प्रकारे संभवित थाय छे, पण तेथी अभव्यना तार्या तर्या एम कही शकातुं नथी, एम विचारी जे मार्गेथी अनंत जीव तर्या छे, तरे छे, अने तरशे ते मार्गने अवगाहवो अने स्वकल्पित अर्थनो मानादिनी जाळवणी छोडी दइ त्याग करवो ए ज श्रेय छे. जो अभव्यथी तराय छे एम तमे कहो, तो तो अवश्य निश्चय थाय छे के, असद्गुरुथी तराशे एमां कशो संदेह नथी; अने अशोच्या केवळी जेमणे पूर्वे कोइ पासेथी धर्म सांभळ्यो नथी तेने, कोइ तथारूप आवरणना क्षयथी ज्ञान उपज्युं छे एम शास्त्रमां निरूपण कर्युं छे, ते आत्मानुं महात्म्य दर्शाववा, अने जेने सद्गुरु-योग न होय तेने जाग्रत करवा, ते ते अनेकांतमार्ग निरूपण करवा, दर्शाव्युं छे; पण सद्गुरु-आज्ञाए प्रवर्त्तवानो मार्ग उपेक्षित करवा दर्शाव्युं नथी. वळी ए स्थळे तो, उलटुं, ते मार्ग उपर

दृष्टि आवता, वधारे सवळ कर्यु छे, अने कह्यु छे के, ते अशोच्या केवळी

अर्थात् अशोच्या केवळीनो आ प्रसग सामळीने कोइए जे शाश्वतमार्ग चाल्यो आवे छे, तेना निषेधप्रत्ये जवु एवो आशय नथी, एम निवेदन कर्युं

कोइ तीव्र आत्मार्थीने कदापि सद्गुरुनो योग न मळ्यो होय, अने तेनी तीव्र कामनामाने कामनामां ज निजविचारमा पडवाथी, अथवा तीव्र आत्मार्थेने लीधे निजविचारमा पडवाथी, आत्मज्ञान थयु होय तो ते सद्गुरुमार्गनो उपक्षित नहीं एवो, अने सद्गुरुथी पोताने ज्ञान मळ्यु नथी माटे मोटो छु एवो नहीं होय, तेने थयु होय, एम विचारी विचारवा जीवे शाश्वत मोक्ष मार्गनो लोप न थाय तेवु वचन प्रकाशवु जोइए एक गामथी बीजे गाम जवु होय अने तेनो मार्ग दीठो न होय एवो पोते पराश वयनो पुरुष होय, अने लाखो गाम जोइ आव्यो होय तेने पण ते मार्गनी खबर पडती नथी, अने कोइने पूछे त्यारे जणाय छे, नहीं तो भूल खाय छे, अने ते मार्गने जाणनार एवु दश वर्षनु बाळक पण तेने ते मार्ग देखाडे छे तेथी ते पहोंची शके छे, एम लौकिकमा अथवा व्यवहारमा पण प्रत्यक्ष छे माटे जे आत्मार्थी होय, अथवा जेने आत्मार्थनी इच्छा होय तेणे सद्गुरना योगे तरवाना कामी जीवनु कल्याण थाय ए मार्ग लोपवो घटे नहीं, केमके तेथी सर्व ज्ञानीपुरुषनी आज्ञा लोपवा बराबर थाय छे

—समजवाथी परमार्थ थाय छे ते जाणतो नथी वळी जेम दया दानादिकनु शास्त्रोमा निष्फळपणु कह्यु छे तेम, नवपूर्वसुधी भण्या छता ते पण अफळ गयु एम ज्ञाननु पण निष्फळपणु कह्यु छे, तो ते शुष्कज्ञाननो ज निषेध छे एम छता तेनो लक्ष तेने थतो नथी, केमके ज्ञानी बनवाना माने तेनो आत्मा मूढताने पाम्यो छे तेथी, तेने विचारनो अवकाश रह्यो नथी एम क्रियाजड अथवा शुष्कज्ञानी ते बन्ने भूल्या छे, अने ते परमार्थ पामवानी वाछा राखे छे, अथवा परमार्थ पाम्या छीए एम कहे छे, ते मात्र तेमनो दुराग्रह ते प्रत्यक्ष देखाय छे जो सद्गुरना चरण सेव्या होत, तो एवा दुराग्रहमा पडी जवानो वखत न आवत, अने आत्मसाधनमा जीव दोरात, अने तथारूप साधनथी परमार्थने पामत, अने निजपदनो लक्ष लेत, अर्थात् तेनी वृत्ति आत्मसन्मुख थाय पूर्वे सद्गुरनो योग तो घणी वखत थयो छे, छता जीवनु कल्याण थयुं नहीं, जेथी सद्गुरना उपदेशनु एवु कइ विशेषपणु देखातु नथी, एम आशका थाय तो तेनो उत्तर बीजा पदमा ज कह्यो छे के, जे पोताना पक्षने त्यागी दइ सद्गुरना चरणने सेवे, ते परमार्थने पामे अर्थात् पूर्वे सद्गुरनो योग थवानी वात सत्य छे, परतु त्या जीवे तेने सद्गुर जाण्या नथी, अथवा ओळख्या नथी, प्रतीत्या नथी, अने तेनी पासे पोताना मान अने मत मूक्यां नथी, अने तेथी सद्गुरनो उपदेश परिणाम पाम्यो नहीं, अने परमार्थनी प्राप्ति थइ नहीं, एम जो पोतानो मत

एटले स्वछंद अने कुळधर्मनो आग्रह दूर करीने सदुपदेश ग्रहण करवानो कामी थयो होत तो अवश्य परमार्थ पामत. अत्रे असद्गुरुए दृढ करावेला दुर्बोधथी अथवा मानादिकना तीव्र कामीपणाथी एम पण आशंका थवी संभवे छे के "कैक जीवोनां पूर्वे कल्याण थयां छे, अने तेमने सद्गुरुना चरण सेव्याविना कल्याणनी प्राप्ति थइ छे, अथवा असद्गुरुथी पण कल्याणनी प्राप्ति थाय; असद्गुरुने पोताने भले मार्गनी प्रतीति नथी, पण बीजाने ते पमाडी शके; एटले बीजो ते मार्गनी प्रतीति, तेनो उपदेश सांभळीने करे तो ते परमार्थने पामे; माटे सद्गुरुचरणने सेव्याविना पण परमार्थनी प्राप्ति थाय." एवी आशंकानुं समाधान करे छेः यद्यपि कोइ जीवो पोते विचार करतां बुझ्या छे, एवो शास्त्रमां प्रसग छे; पण कोइ स्थळे एवो प्रसंग रह्यो नथी के, असद्गुरुथी अमुक बुझ्या. हवे, कोइ जीवो पोते विचार करतां बुझ्या छे एम कह्युं छे तेमां, शास्त्रोनो कहेवानो हेतु एवो नथी के, सद्गुरुनी आज्ञाए वर्त्तवाथी जीवनुं कल्याण थाय छे एम अमे कह्युं छे, पण ते वात यथार्थ नथी; अथवा सद्गुरुनी आज्ञानुं जीवने कंइ कारण नथी एम कहेवाने माटे. तेम जे जीवो पोताना विचारथी स्वयंबोध पाम्या छे एम कह्युं छे ते पण वर्त्तमानदेहे पोताना विचारथी, अथवा बोधथी बुझ्या कह्या छे, पण पूर्वे ते विचार अथवा बोध तेणे सन्मुख कर्यो छे तेथी वर्त्तमानमां ते स्फुरायमान थवानो संभव छे. तीर्थंकरादि 'स्वयंबुध' कह्या छे ते पण पूर्वे त्रीजे भवे सद्गुरुथी निश्चय समकीत पाम्या छे एम कह्युं छे. एटले ते स्वयंबुधपणु कह्युं छे ते वर्त्तमानदेहनी अपेक्षाए कह्युं छे; अने ते सद्गुरुपदना निषेधने अर्थे कह्युं नथी; अने जो सद्गुरुपदनो निषेध करे तो ते सत्देव, सद्गुरु, अने सद्धर्मनी प्रतीतिविना समकीत कह्युं नथी ते, कहेवा मात्र ज थयुं. अथवा जे शास्त्रनुं तमे प्रमाण ल्यो छो ते शास्त्र सद्गुरु एवा जिननां कहेलां छे तेथी प्रमाणिक मानवायोग्य छे, के कोइ असद्गुरुनां कहेलां छे तेथी. प्रमाणिक मानवायोग्य छे? जो ए सद्गुरुनां शास्त्रो पण प्रमाणिक मानावामां बाध न होय, तो तो अज्ञान अने राग, द्वेष आराधवाथी पण मोक्ष थाय एम कहेवामां बाध नथी; ते विचारवायोग्य छे. 'आचारंगसूत्र'मां कह्युं छे के —

प्रथम श्रुत स्कंध, प्रथमाध्यायना प्रथम उद्देश, प्रथम वाक्य

आ जीव पूर्वथी आव्यो छे; पश्चिमथी आव्यो छे; उत्तरथी आव्यो छे; दक्षिणथी आव्यो छे; अथवा ऊंचेथी, नीचेथी, के कोइ अनेरी दिशाथी आव्यो छे एम जे जाणतो नथी ते, मिथ्यादृष्टि छे. जे जाणे ते सम्यग्दृष्टि छे. ते जाणवानां त्रण कारणो आ प्रमाणे. तीर्थंकरना उपदेशथी, सद्गुरुना उपदेशथी, अने जातिस्मृतिज्ञानथी. अत्रे जातिस्मृतिज्ञान कह्युं ते पण पूर्वना उपदेशनी संधि कही छे.

एटले पूर्वे तेने बोध थवामां सद्गुरुनो असंभव धारवो घटतो नथी. वळी ठाम ठाम जिनागममां एम कह्युं छे के, "गुरुणो छंदाणुं वत्त"—गुरुनी आज्ञाए चालतां अनंता जीवो सीझ्या,

सीझे छे, अने सीझशे तेम कोइ जीव पोताना विचारथी बोध पाम्या, तेमा प्राये पूर्वे सद्गुरुउपदेशनु कारण होय छे पण कदापि ज्या तेम न होय त्या पण ते सद्गुरुनो नित्यकामी रह्यो थको सद्विचारमा प्रेरातो प्रेरातो स्वविचारथी आत्मज्ञान पाम्यो एम कहेवायोग्य छे अथवा तेने कइ सद्गुरुनी उपेक्षा नथी, अने ज्या सद्गुरुनी उपेक्षा वर्ते त्या माननो संभव थाय छे, अने ज्यां सद्गुरुप्रत्ये मान होय त्या कल्याण थवु कह्यु, के तेने सद्विचार प्रेरवानो आत्मगुण कह्यो तथारूप मान आत्मगुणनु अवश्य घातक छे बाहुबळजीमा अनेक गुणसमूह विद्यमान छता नाना अट्टाणु भाइने वदन करवामा पोतानु लघुपणु थशे माटे अत्रे ज ध्यानमा रोकावु योग्य छे एम राखी, एक वर्षसुधी निराहारपणे अनेक गुणसमुदाये आत्मध्यानमां रह्या तोपण आत्मज्ञान थयु नहीं बाकी बीजी बधी रीतनी योग्यता छता एक ए मानना गुणथी ते ज्ञान अटक्यु हतु ज्यारे श्री ऋषभदेवे प्रेरेली एवी ब्राह्मी अने सुदरी सतीए तेने ते दोष निवेदन कर्यो, अने ते दोषनु भान तेने थयु, तथा ते दोषनी उपेक्षा करी असारत्व जाण्यु त्यारे केवळज्ञान थयु ते मान ज अत्रे चार घनघाती कर्मनु मूळ थइ वर्त्युं हतु वळी बार बार महिनासुधी निराहारपणे, एक लक्षे, एक आसने, आत्मविचारमा रहेनार एवा पुरुषने एटला माने तेवी बारे महिनानी दशा सफळ थवा न दीधी अर्थात् ते दशाथी मान न समजायु, अने ज्यारे सद्गुरु एवा श्री ऋषभदेवे ते मान छे एम प्रेर्युं त्यारे, मुहूर्त्तमा ते मान व्यतीत थयु, ए पण सद्गुरुनु ज महात्म्य दर्शाव्यु छे वळी आखो मार्ग ज्ञानीनी आज्ञामा शमाय छे एम वारवार कह्यु छे 'आचारांगसूत्र'मा कह्यु छे के —

'उत्तराध्ययन,' 'सूयगडांगादि'मा ठाम ठाम ए ज कह्यु छे

जो चोथे गुणस्थानके स्वरूपस्थिति अंशे पण न होय, तो मिथ्यात्व जवानु फळ शु थयु? कइ ज थयु नहीं जे मिथ्यात्व गयु ते ज आत्मस्वभावनु आविर्भावपणु छे, अने ते ज स्वरूपस्थिति छे जो सम्यक्त्वथी तथारूप स्वरूपस्थिति न होत, तो श्रेणिकादिने एकावतारीपणु केम प्राप्त थाय? एक पण त्या व्रत, पच्चखाण नथी, अने मात्र एक ज भव ज बाकी रह्यो एवु अल्प संसारीपणु थयु ते ज स्वरूपस्थितिरूप समकितनु बळ छे पाचमे अने छट्ठे गुणस्थानके चारित्रनु बळ विशेष छे, अने मुख्यपणे उपदेशक गुणस्थानक तो छट्ठु अने तेरमु छे बाकीना गुणस्थानको उपदेशकनी प्रवृत्ति करी शकवायोग्य नथी, एटले तेरमे अने छट्ठे गुणस्थानके ते पद प्रवर्त्ते छे

नडियाद, आसो वद २, १९५२

४३५

घणाने कियाजडत्व वर्त्ते छे, अने घणाने शुष्कज्ञानीपणु वर्त्ते छे तेनु शु कारण होवु जोइए? एवी आशका करी तेनु समाधान—सद्गुरुना चरणने जे पोतानो पक्ष एटले मत छोडी दइ सेवे

ते पदार्थने पामे, अने निजपदनो एटले आत्मस्वभावनो लक्ष ले. अर्थात् घणाने क्रियाजडत्व वर्त्ते छे तेनो हेतु ए छे के, असद्गुरु के जे आत्मज्ञान अने आत्मज्ञानना साधनने जाणता नथी तेनो तेणे आश्रय कर्यो छे; जेथी तेनो मात्र क्रियाजडत्वनो एटले कायक्लेशनो मार्ग जाणे छे, तेमां वळगाडे छे, अने कुळधर्म दृढ करावे छे; जेथी तेने सद्गुरुनो योग मेळववानी आकांक्षा थती नथी, अथवा तेवा योग मळ्ये पण पक्षनी दृढ वासना तेने सदुपदेशसन्मुख थवा देती नथी, एटले क्रियाजडत्वपणु टळतुं नथी; अने परमार्थनी प्राप्ति थती नथी. अने जे शुष्कज्ञानी छे तेणे पण सद्गुरुना चरण सेव्या नथी, मात्र पोतानी मति कल्पनाथी स्वछंदपणे अध्यात्म ग्रंथो वांच्या छे, अथवा शुष्कज्ञानी समीपथी तेवा ग्रंथो, के वचनो सांभळी लइने पोताने विषे ज्ञानीपणु मान्युं छे, अने ज्ञानी गणावाना पदनुं एक प्रकारनुं मान छे तेमां तेने मीठाश रही छे, अने ए तेनो पक्ष थयो छे. अथवा कोइ एक कारणविशेषथी शास्त्रोमां दया, दान, अने हिसा, पूजानुं समानपणु कह्युं छे तेवां वचनोने, तेनो परमार्थ समज्याविना हाथमां लइने मात्र पोताने ज्ञानी बनाव्वा अर्थे, अने पामर जीवना तिरस्कारना अर्थे ते वचनोनो उपयोग करे छे, पण तेवां वचनो कये लक्षे[1]——————

नडियाद, आशो वद २, संवत् १९५२.

४३६.

वैराग्यादि सफळ तो, जो सह आतमज्ञान,
तेम ज आतमज्ञाननी, प्राप्तितणां निदान.

वैराग्य, त्याग, दयादि अंतरंगवृत्तिवाळी क्रिया छे, ते जो साथे आत्मज्ञान होय, तो सफळ छे; अर्थात् भवनुं मूळ छेदे छे. अथवा वैराग्य त्याग दयादि आत्मज्ञाननी प्राप्तिनां कारणो छे, एटले जीवमां प्रथम ए गुणो आव्येथी सद्गुरुनो उपदेश तेमां परिणाम पामे छे. उज्वळ अंतःकरणविना सद्गुरुनो उपदेश परिणमतो नथी; तथा वैराग्यादि आत्मज्ञाननी प्राप्तिनां साधनो छे एम कह्युं. अत्रे जे जीवो क्रियाजड छे तेने एवो उपदेश कर्यो के, काया ज मात्र रोकवी ते कांइ आत्मज्ञाननी प्राप्तिना हेतु नथी. वैराग्यादि गुणो आत्मज्ञाननी प्राप्तिना हेतु छे, माटे तमे ते क्रियाने अवगाहो; अने ते क्रियामां पण अटकीने रहेवुं घटतुं नथी, केमके आत्मज्ञानविना ते पण भवनुं मूळ छेदी शकतां नथी; माटे आत्मज्ञाननी प्राप्तिने अर्थे ते वैराग्यादि गुणोमां वर्त्तो, अने कायक्लेशरूप, पण कषायादिनुं जेमां तथारूप कंइ क्षीणपणु थतुं नथी तेमां, तमे मोक्षमार्गनो दुराग्रह राखो नहीं; एम क्रियाजडने कह्युं; अने जे शुष्कज्ञानीओ त्याग-वैराग्यादि रहित छे, मात्र वाचाज्ञानी छे तेने एम कह्युं के, वैराग्यादि साधन छे ते आत्मज्ञाननी प्राप्तिना कारणो छे, कारणविना कार्यनी उत्पत्ति थती नथी; तमे वैराग्यादि पण पाम्या

---

१ आ लेख लखता आ स्थानेथी अपूर्ण मूकी दीधेलो छे—संशोधक.

नथी, तो आत्मज्ञान क्याथी पाम्या हो ते कइक आत्मामा विचारो, ससारप्रत्ये बहु उदासी नता, देहनी मूर्छानु अल्पत्व, भोगमा अनासक्ति, तथा मानादिनु पातळापणु ए आदि गुणो विना तो आत्मज्ञान परिणाम पामतु नथी, अने आत्मज्ञान पाम्ये तो ते गुणो अत्यत दृढ थाय छे, केमके आत्मज्ञानरूप मूळ तेने प्राप्त थयु, तेने बदले तमे आत्मज्ञान अमने छे, एम मानो छो, अने आत्मामा तो भोगादि कामनानी अग्नि बळ्या करे छे, पूजा सत्कारादिनी कामना वारवार स्फुरायमान थाय छे, सहज असाताए बहु आकुळ-व्याकुळता थई जाय छे, ते केम लक्षमा आवता नथी के, आ आत्मज्ञानना लक्षणो नहीं? 'मात्र मानादि कामनाए आत्मज्ञानी कहेवरावु छउ,' एम जे समजवामा आवतु नथी ते समजो, अने वैराग्यादि साधनो प्रथम तो आत्मामा उत्पन्न करो, के जेथी आत्मज्ञाननी सन्मुखता थाय

त्याग विराग न चित्तमा, थाय न तेने ज्ञान,
अटके त्याग विरागमा, तो भूले निजभान

जेना अतःकरणमा त्याग वैराग्यादि गुणो उत्पन्न थया नथी, एवा जीवने आत्मज्ञान न थाय, केमके मलीन अतःकरणरूप दर्पणमा आत्मोपदेशनु प्रतिबिंब पडवु घटतु नथी तेम ज मात्र त्याग, विरागमा राचीने कृतार्थता माने ते पण पोताना आत्मानु भान भूले, अर्थात् आत्मज्ञान नहीं होवाथी अज्ञाननु सहचारीपणु छे, जेथी ते त्याग वैराग्यादिनु मान उत्पन्न करवा अर्थे अने मानार्थे सत्र सयमादि प्रवृत्ति थई जाय, जेथी ससारनो उच्छेद न थाय, मात्र त्या ज अटकवु थाय अर्थात् ते आत्मज्ञानने पामे नहीं एम क्रियाजडने साधन-क्रिया-अने ते साधननु जेथी सफळपणु थाय छे एवा आत्मज्ञाननो उपदेश कर्यो, अने शुष्कज्ञानीने त्याग विरागादि साधननो उपदेश करी वाचाज्ञानमा कल्याण नथी एम प्रेर्यु

ज्यां ज्या जे जे योग्य छे, तहा समजवु तेह,
त्या त्या ते ते आचरे, आत्मार्थी जन एह

जे जे ठेकाणे जे जे योग्य छे, एटले ज्या त्याग वैरागादि योग्य होय त्या वैराग्यादि समजे, ज्या आत्मज्ञान योग्य होय त्या आत्मज्ञान समजे, एम जे ज्या जोइए ते त्या समजवु, अने त्या त्या ते ते प्रमाणे प्रवर्त्तवु, ए आत्मार्थी जीवनु लक्षण छे अर्थात् मतार्थी होय, के मानार्थी होय ते योग्य मार्गने ग्रहण न करे, अथवा क्रियामा ज जेने दुराग्रह थयो छे, अथवा शुष्कज्ञानना ज अभिमानमां जेणे ज्ञानीपणु मानी लीधु छे, ते त्याग विरागादि साधनने अथवा आत्मज्ञानने ग्रहण न करी शके जे आत्मार्थी होय ते ज्या ज्यां जे जे करवु घटे छे ते ते करे, अने ज्या ज्या जे जे समजवु घटे छे ते समजे अथवा ज्यां ज्या जे जे समजवु घटे छे ते ते समजे, अने ज्या जे जे आचरवु घटे छे ते ते आचरे ते आत्मार्थी कहेवाय अने 'समजवु' अने 'आचरवु' ए बे सामान्यपदे छे पण विभागपदे कहेवानो आशय एवो पण छे के, जे जे ज्या समजवु घटे ते ते त्या समजवानी कामना जेने छे, अने जे जे ज्या आचरवु घटे ते ते त्या आचरवानी जेने कामना छे ते पण आत्मार्थी कहेवाय

नडियाद, आसो वद १, सवत् १९५२

४३७.

"कर्म जड छे, तो ते शुं समजे के, आ जीवने आ रीते मारे फळ आपवुं, अथवा ते स्वरूपे परिणमवुं ? माटे जीव कर्मनो भोक्ता थवो संभवतो नथी," ए आशंकानुं समाधान नीचेथी थशेः—

जीव पोताना स्वरूपना अज्ञानथी कर्मनो कर्त्ता छे. ते अज्ञान ते चेतनरूप छे. अर्थात् जीवनी पोतानी कल्पना छे, अने ते कल्पनाने अनुसरीने तेना वीर्यस्वभावनी स्फूर्ति थाय छे, अथवा तेनुं सामर्थ्य तदनुयायीपणे परिणमे छे, अने तेथी जडनी धूप एटले द्रव्यकर्मरूप पुद्गळनी वर्गणाने ते ग्रहण करे छे.

झेर अने अमृत पोते एम समजतां नथी के, अमने खानारने मृत्यु, दीर्घायुपता थाय छे, पण स्वभावे तेने ग्रहण करनारप्रत्ये जेम तेनुं परिणमवुं थाय छे; तेम जीवमां शुभाशुभ कर्म पण परिणमे छे, अने फळसन्मुख थाय छे; एम जीवने कर्मनुं भोक्तापणु समजाय छे.

ते शुभाशुभ कर्मनुं फळ न थतुं होय, तो एक रांक अने एक राजा ए आदि जे भेद छे, ते न थवा जोइए, केमके जीवपणु समान छे, तथा मनुष्यपणु समान छे, तो सर्वने सुख अथवा दुःख पण समान जोइए; जेने बदले आवुं विचित्रपणु जणाय छे, ते ज शुभाशुभ कर्मथी उत्पन्न थयेलो भेद छे, केमके कारणविना कार्यनी उत्पत्ति थती नथी. एम शुभ अने अशुभ कर्म भोगवाय छे.

झेर झेरपणे परिणमे छे, अने अमृत अमृतपणे परिणमे छे, तेम अशुभ कर्म अशुभपणे परिणमे अने शुभ कर्म शुभपणे परिणमे छे, माटे जीव जेवा जेवा अध्यवसायथी कर्मने ग्रहण करे छे, तेवा तेवा विपाकरूपे कर्म परिणमे छे; अने जेम झेर अने अमृत परिणमी रह्ये निःसत्व थाय छे, तेम भोगथी ते कर्म दूर थाय छे.

तेम ज, "ईश्वर जो कर्मफळदाता न होय, अथवा जगत्कर्त्ता न गणीए, तो कर्म भोगववानां विशेष स्थानको एटले नरकादि गति आदि स्थान क्यांथी होय, केमके तेमां तो ईश्वरनां कर्त्तृत्त्वनी जरूर छे?" एवी आशंका पण करवायोग्य नथी, केमके मुख्यपणे तो उत्कृष्ट शुभ अध्यवसाय ते उत्कृष्ट देवलोक छे, अने उत्कृष्ट अशुभ अध्यवसाय ते उत्कृष्ट नरक छे; शुभाशुभ अध्यवसाय ते मनुष्य तिर्यंचादि छे, अने स्थानविशेष एटले ऊर्ध्वलोके देवगति ए आदि भेद छे. जीवसमूहनां–कर्मद्रव्यनां पण–ते परिणामविशेष छे, एटले ते ते गतिओ जीवना कर्मविशेष परिणामादि संभवे छे.

आ वात घणी गहन छे, केमके अचित्य एवुं जीववीर्य, अचित्य एवुं पुद्गलसामर्थ्य एना संयोगविशेषथी लोक परिणमे छे; तेनो विचार करवा माटे घणो विस्तार कहेवो जोइए; पण अत्र तो मुख्यकरीने आत्मा कर्मनो भोक्ता छे एटलो लक्ष कराववानो होवाथी साव संक्षेपे आ प्रसंग कह्यो छे.

नडियाद, आसो वद २, सं० १९५२.

४३८

"ईश्वर सिद्ध थया विना एटले कर्मफळदातृत्ववादि कोइ पण ईश्वर ठर्याविना जगतनी व्यवस्था रहेवी सभवती नथी," एवा अभिप्राय परत्वे नीचे प्रमाणे विचारवायोग्य छे —

जो कर्मना फळने ईश्वर आपे छे एम गणीए, तो त्या ईश्वरनु ईश्वरपणु ज रहेतु नथी, केमके परने फळ देवा आदि प्रपचमा प्रवर्त्तता ईश्वरने देहादि अनेक प्रकारनो सग थवो सभवे छे, अने तेथी यथार्थ शुद्धतानो भग थाय छे मुक्त जीव जेम निष्क्रिय एटले परमाणुआदिनो कर्त्ता नथी जो परमाणुआदिनो कर्त्ता थाय तो तो ससारनी प्राप्ति थाय छे, तेम ज ईश्वर पण परने फळ देवाआदिरूप क्रियामां प्रवर्त्ते तो तेने पण परमाणुआदिना कर्त्तापणानो प्रसग आवे छे, अने मुक्त जीव करता तेनु न्यूनत्व ठरे छे, तेथी तो तेनु ईश्वरपणु ज उच्छेदवा जेवी स्थिति थाय छे वळी जीव अने ईश्वरनो स्वभाव भेद मानता पण अनेक दोष सभवे छे बन्नेने जो चैतन्य स्वभाव मानीए, तो बन्ने समान धर्मना कर्त्ता थया, तेमां ईश्वर जगतादि रचे, अथवा कर्मनु फळ आपवारूप कार्य करे, अने मुक्त गणाय, अने जीव एक मात्र देहादि सृष्टि रचे, अने पोताना कर्मानु फळ पामवा माटे ईश्वराश्रय ग्रहण करे, तेम ज बधमा गणाय, ए यथार्थ वात देखाती नथी एवी विषमता केम सभवित थाय? वळी जीव करता ईश्वरनु सामर्थ्य विशेष मानीए तोपण विरोध आवे छे ईश्वर शुद्ध चैतन्यस्वरूप गणीए तो शुद्ध चैतन्य एवा मुक्त जीवमा, अने तेमा, भेद न पडवो जोइए, अने ईश्वरथी कर्मना फळ आपवादि कार्य न थवा जोइए, अथवा मुक्त जीवथी पण ते काय थवु जोइए, अने ईश्वरने जो अशुद्ध चैतन्यस्वरूप गणीए तो तो ससारी जीवो जेवी तेनी स्थिति ठरे, त्या पछी सर्वज्ञादि गुणनो संभव क्याथी थाय? अथवा देहधारी—सर्वज्ञनी पेठे तेने 'देहधारी सर्वज्ञ ईश्वर' मानीए तोपण सर्व कर्मफळदातृत्वरूप 'विशेष स्वभाव' ईश्वरमा कया गुणनेलीधे मानवायोग्य थाय? अने देह तो नाश पामवायोग्य छे तेथी ईश्वरनो पण देह नाश पामे, अने ते मुक्त थये कर्मफळदातृत्व न रहे, ए आदि अनेक प्रकारथी ईश्वरने कर्मफळदातृत्व कहेता दोष आवे छे, अने ईश्वरने तेवे स्वरूपे मानता तेनु ईश्वरपणु उत्थापवासमान थाय छे

नडियाद, आसो वद ७, सवत् १९५२

४३९

'जीवनु स्वरूप अविनाशी एटले नित्य—त्रिकाळ रहेवावाळु—सभवतु नथी, देहना योगथी एटले देहना जन्म साथे ते जन्मे छे, अने देहना वियोगे एटले देहना नाशथी ते नाश पामे छे,' ए आशकानु समाधान आ प्रमाणे विचारशो —

देह छे ते जीवने मात्र सयोगसबधे छे, पण जीवनु मूळ स्वरूप उत्पन्न थवानु कइ ते कारण नथी, अथवा देह छे ते मात्र सयोगथी उत्पन्न थयेलो एवो पदार्थ छे वळी ते जड

एटले कोइने जाणतो नथी, पोताने ते जाणतो नथी, तो बीजांने शुं जाणे? वळी देह रूपी छे, स्थूळादि स्वभाववाळो छे, अने चक्षुनो विषय छे; ए प्रकारे देहनुं स्वरूप छे, तो ते चेतननां उत्पत्ति अने लयने शी रीते जाणे? अर्थात् पोताने ते जाणतो नथी, तो 'माराथी आ चेतन उत्पन्न थयुं छे' एम शी रीते जाणे? अने 'मारा छूटी जवा पछी आ चेतन छूटी जशे' अर्थात् नाश पामशे एम जड एवो देह शी रीते जाणे? केमके जाणनारो पदार्थ तो जाणनार ज रहे छे, देह जाणनार थई शकतो नथी, तो पछी चेतननां उत्पत्ति, लयनो अनुभव केने वश्य कहेवो? देहने वश तो कहेवाय एवुं छे ज नहीं, केमके ते प्रत्यक्ष जड छे, अने तेनुं जडपणु जाणनारो एवो तेथी भिन्न बीजो पदार्थ पण समजाय छे. जो कदी एम कहीए के, चेतननां उत्पत्ति, लय चेतन जाणे छे, तो ते वात तो बोलतां ज विघ्न पामे छे, केमके चेतननां उत्पत्ति, लय जाणनार तरीके चेतननो ज अंगीकार करवो पड्यो, एटले ए वचन तो मात्र अपसिद्धांतरूप अने कहेवामात्र थयुं. जेम 'मारा मोढामां जीभ नथी' एवुं वचन कोइ कहे तेम चेतननां उत्पत्ति, लय चेतन जाणे छे, माटे चेतन नित्य नथी एम कहीए ते तेवुं प्रमाण थयुं. ते प्रमाणनुं केवुं यथार्थपणु छे ते तमे ज विचारी जुओ. देहनी उत्पत्ति, अने देहना लयनुं ज्ञान जेना अनुभवमां वर्त्ते छे, ते ते देहथी जूदो न होय तो कोइ पण प्रकारे देहनी उत्पत्ति अने लयनुं ज्ञान थाय नहीं; अथवा जेनी उत्पत्ति अने लय जे जाणे छे, ते तेथी जूदो ज होय, केमके ते उत्पत्तिलयरूप न ठर्यो, पण तेनो जाणनार ठर्यो; माटे ते बेनी एकता केम थाय? जे जे देहादि संयोगो देखाय छे, ते ते अनुभवस्वरूप एवा आत्मानां दृश्य छे; अर्थात् आत्मा तेने जुए छे, अने जाणे छे, एवा पदार्थ छे. ते बधा संयोगोनो विचार करी जुओ, तो कोइ पण संयोगोथी अनुभवस्वरूप एवो आत्मा उत्पन्न थइ शकवा योग्य तमने जणाशे नहीं. कोइ पण संयोगो तमने जाणता नथी, अने तमे ते सर्व संयोगोने जाणो छो ए ज तमारूं तेथी जूदापणु अने असंयोगीपणु एटले ते संयोगोथी उत्पन्न नहींथवापणु सहजे सिद्ध थाय छे, अने अनुभवमां आवे छे; तेथी एटले कोइ पण संयोगोथी जेनी उत्पत्ति थइ शकती नथी, कोइ पण संयोगो जेनी उत्पत्ति माटे अनुभवमां आवी शकता नथी; जे जे संयोगो कल्पीए तेथी ते अनुभव न्यारो ने न्यारो ज मात्र तेने जाणनाररूपे ज रहे छे; ते अनुभवस्वरूप आत्माने तमे नित्य अने अस्पर्श्य एटले ते संयोगोना भावरूप स्पर्शने पाम्यो नथी, एम जाणो. कोइ पण संयोगोथी जे उत्पन्न न थयुं होय, अर्थात् पोताना स्वभावथी करीने जे पदार्थ सिद्ध होय, तेनो लय बीजा कोइ पण पदार्थमां थाय नहीं, अने जो बीजा पदार्थमां तेनो लय थतो होय, तो तेमांथी तेनी प्रथम उत्पत्ति थवी जोइती हती, नहींतो तेमां तेनी लयरूप ऐक्यता थाय नहीं, माटे आत्मा अनुत्पन्न अने अविनाश जाणीने नित्य छे, एवी प्रतीति करवी योग्य लागशे. सर्पमां जन्मथी क्रोधनुं विशेषपणु जोवामां आवे छे; पारेवाने विषे जन्मथी ज निर्हिंसकपणु जोवामां आवे छे; मांकड आदि जंतुओने पकडतां, ते पकडवाथी दुःख थाय छे एवी भयसंज्ञा प्रथमथी तेना

अनुभवमा रही छे तेथी, ते नाशी जवानु प्रयत्न करे छे, कैंक प्राणीमा जन्मथी प्रीतिनु, कैंकमा समतानु, कैंकमा विशेष निर्भयतानु, कैंकमा गंभीरतानु, कैंकमा विशेष भयसंज्ञानु, कैंकमां कामादि प्रत्ये असंगतानु, अने कैंकने आहारादि विषे अधिक अधिक लुब्धपणानु विशेषपणु जोवामा आवे छे, ए आदि भेद एटले क्रोधादि संज्ञाना न्यूनाधिकपणा आदिथी, तेम ज ते ते प्रकृतिओ जन्मथी सहचारीपणे रही जोवामा आवे छे तेथी, तेनु कारण पूर्वेना संस्कारो ज संभवे छे कदापि एम कहीए के, गर्भमा वीर्य रेतना गुणना योगथी ते ते प्रकारना गुणो उत्पन्न थाय छे, पण तेमा पूर्वजन्म कइ कारणभुत नथी ए कहेवु पण यथार्थ नथी जे मा बापो कामने विषे विशेष प्रीतिवाळा जोवामा आवे छे, तेना पुत्रो परम वीतराग जेवा बाल्पणाथी ज जोवामा आवे छे, वळी जे मा बापोमां क्रोधनु विशेषपणु जोवामा आवे छे, तेनी संततिमा समतानु विशेषपणु दृष्टिगोचर थाय छे, ते शी रीते थाय? वळी ते वीर्य रेतना तेवा गुणो संभवता नथी, केमके ते वीर्य रेत पोते चेतन नथी तेमा चेतन संचरे छे, एटले देह धारण करे छे, एथी करीने वीर्य रेतने आश्रये क्रोधादि भाव गणी शकाय नहीं चेतनविना कोइ पण स्थळे तेवा भावो अनुभवमा आवता नथी, मात्र ते चेतनाश्रित छे, एटले वीर्य रेतना गुणो नथी, जेथी तेना न्यूनाधिके करी क्रोधादिनु न्यूनाधिकपणु मुख्यपणे थई शकवायोग्य नथी चेतनना ओछा अधिका प्रयोगथी क्रोधादिनु न्यूनाधिकपणु थाय छे, जेथी गर्भना वीर्य रेतनो गुण नहीं, पण चेतननो ते गुणने आश्रय छे, अने ते न्यूनाधिकपणु ते चेतनना पूर्वेना अभ्यासथी ज संभवे छे, केमके कारणविना कार्यनी उत्पत्ति न थाय चेतननो पूर्वप्रयोग तथाप्रकारे होय, तो ते ते संस्कार वर्ते, जेथी आ देहादि प्रथमना संस्कारोनो अनुभव थाय छे, अने ते संस्कारो पूर्वजन्म सिद्ध करे छे, अने पूर्वजन्मनी सिद्धिथी आत्मानी नित्यता सहजे सिद्ध थाय छे

नडियाद, संवत् १९५२ ना आसो वद २

४४०

जो चेतननी प्रेरणा न होय, तो कर्म कोण ग्रहण करे? प्रेरणापणे ग्रहण करावारूप स्वभाव जडनो छे ज नहीं, अने एम होय तो घट, पटादि पण क्रोधादि भावमां परिणमवा जोइए, अने कर्मना ग्रहणकर्त्ता होवा जोइए, पण तेवो अनुभव तो कोइने क्यारे पण थतो नथी, जेथी चेतन एटले जीव कर्म ग्रहण करे छे, एम सिद्ध थाय छे, अने ते माटे कर्मनो कर्त्ता कहीए छीए अर्थात् एम जीव कर्मनो कर्त्ता छे तमे एम पूछ्यु के, "कर्मना कर्त्ता कर्म कहेवाय के केम?" तेनु पण समाधान आथी तमने थशे के, जड कर्ममा प्रेरणारूप धर्म नहीं होवाथी ते ते रीते ग्रहण करवाने असमर्थ छे, अने कर्मनु करवापणु जीवने छे, केमके तेने विषे प्रेरणाशक्ति छे हवे तमे अनायासथी ते कर्मो थता होय, एम कह्यु ते विचारीए अनायास एटले शु? आत्माए नहीं चिंतवेलु? अथवा आत्मानुं कइ पण कर्तृत्व छता प्रवर्त्यु नहीं? अथवा ईश्वरादि कोइ कर्म

५

वळगाडी दे तेथी थयेलुं? अथवा प्रकृति पराणे वळगे तेथी थयेलुं? एवा मुख्य चार विकल्पथी अनायासकर्त्तापणु विचारवायोग्य छे. प्रथम विकल्प आत्माए नहीं चिंतवेलो एवो छे. जो तेम थतुं होय तो तो कर्मनुं ग्रहवापणु रहेतुं ज नथी, अने ज्यां ग्रहवापणु रहे नहीं त्यां, कर्मनुं होवापणु संभवतुं नथी, अने जीव तो प्रत्यक्ष चिंतवन करे छे; अने ग्रहणाग्रहण करे छे; एम अनुभव थाय छे. जेमां ते कोइ पण रीते प्रवर्त्ततो ज नथी, तेवा क्रोधादि भाव तेने संप्राप्त थता ज नथी; तेथी एम जणाय छे के, नहीं चिंतवेलां अथवा आत्माथी नहीं प्रवर्त्तेलां एवां कर्मोनुं ग्रहण तेने थवायोग्य नथी, एटले ए बन्ने प्रकारे अनायास कर्मनुं ग्रहण सिद्ध थतुं नथी. त्रीजो प्रकार ईश्वरादि कोइ कर्म वळगाडी दे तेथी अनायास कर्मनुं ग्रहण थाय छे एम कहीए, तो ते घटतुं नथी. प्रथम तो ईश्वरनुं स्वरूप निर्धारवुं घटे छे; अने ए प्रसंग पण विशेष समजवायोग्य छे; तथापि अत्रे ईश्वर, के विष्णुआदि कर्त्तानो कोइ रीते स्वीकार करी लइए छीए, अने ते पर विचार करीए छीए: जो ईश्वरादि कर्मना वळगाडनार होय तो तो जीव नामनो वचे कोइ पण पदार्थ रह्यो नहीं, केमके प्रेरणादि धर्मे करीने तेनुं अस्तित्व समजातुं हतुं. ते प्रेरणादि तो ईश्वरकृत ठर्यां, अथवा ईश्वरना गुण ठर्या; तो पछी बाकी जीवनुं स्वरूप शुं रह्युं के तेने जीव एटले आत्मा कहीए? एटले कर्म ईश्वरप्रेरित नहीं पण आत्मानां पोतानां ज करेलां होवायोग्य छे. तेम चोथो विकल्प प्रकृत्यादि पराणे वळगवाथी कर्म थतां होय? ते विकल्प पण यथार्थ नथी, केमके प्रकृत्यादि जड छे, तेने आत्मा ग्रहण न करे तो ते शी रीते वळगवायोग्य थाय? अथवा द्रव्यकर्मनुं बीजुं नाम प्रकृति छे; एटले कर्मनुं कर्त्तापणु कर्मने ज कहेवा बरावर थयुं. ते तो पूर्वे निषेधी देखाड्युं छे. प्रकृति नहीं, तो अंतःकरणादि कर्म ग्रहण करे तेथी आत्मामां कर्त्तापणु वळगे छे, एम कहीए तो ते पण एकांते सिद्ध नथी. अंत.करणादि पण चेतननी प्रेरणाविना अंत.करणादिरूपे प्रथम ठरे ज क्यांथी? चेतन जे कर्मवळगणानुं मनन करवा अवलंबन ले छे, ते अंतःकरण छे. जो चेतन मनन करे नहीं, तो कंइ ते वळगणामां मनन करवानो धर्म नथी, ते तो मात्र जड छे. चेतननी प्रेरणाथी चेतन तेने अवलंबीने कंइ ग्रहण करे छे; तेथी तेना विषे कर्त्तापणु आरोपाय छे, पण मुख्यपणे ते चेतन कर्मनो कर्त्ता छे. आ स्थळे तमे वेदांतादि दृष्टिए विचारशो तो अमारां आ वाक्यो तमने भ्रांतिगत पुरुषनां कहेलां लागशे. पण हवे जे प्रकार कह्यो छे, ते समजवाथी तमने ते वाक्यनी यथातथ्यता लागशे; अने भ्रांतिगतपणु भास्समान नहीं थाय. जो कोइ पण प्रकारे आत्मानुं कर्मनुं कर्तृत्त्वपणु न होय, तो कोइ पण प्रकारे तेनुं भोक्तृत्त्वपणु पण न ठरे, अने ज्यारे एम ज होय, तो पछी तेना कोइ पण प्रकारनां दुःखोनो संभव पण न ज थाय. ज्यारे कोइ पण प्रकारनां दु.खोनो संभव आत्माने न ज थतो होय, तो पछी वेदांतादि शास्त्रो सर्व दुःखथी क्षय थवानो जे मार्ग उपदेशे छे ते शा माटे उपदेशे छे? 'ज्यांसुधी आत्मज्ञान थाय नहीं त्यांसुधी दु.खनी आत्यंतिक निवृत्ति थाय नहीं,' एम वेदांतादि कहे छे. ते जो दुःख न ज होय,

तो तेनी निवृत्तिनो उपाय शा माटे कहेवो जोइए? अने कर्तृत्वपणु न होय, तो दुःखनु भोक्तृत्वपणु क्याथी होय? एम विचार करवाथी कर्मनु कर्तृत्व ठरे छे हवे अत्रे एक प्रश्न थवायोग्य छे, अने तमे पण ते प्रश्न कर्यु छे के "जो कर्मनु कर्तापणु आत्माने मानीए, तो तो आत्मानो ते धर्म ठरे, अने जे जेनो धर्म होय ते क्यारे पण उच्छेद थवायोग्य नथी, अर्थात् तेनाथी केवळ भिन्न पडी शकवायोग्य नथी जेम अग्निनी उष्णता अथवा प्रकाश तेम" एम ज जो कर्मनु कर्तापणु आत्मानो धर्म ठरे, तो ते नाश पामे नहीं जेथी सर्व प्रमाणाशना स्वीकारयाविना एम ठरे, पण विचारवान होय ते कोइ एक प्रमाणाश स्वीकारीने बीजा प्रमाणाशनो नाश न करे 'ते जीवने कर्मनु कर्तापणु न होय?' अथवा 'होय तो ते प्रतीत थवा योग्य नथी,' ए आदि प्रश्न कर्याना उत्तरमा जीवनु कर्मनु कर्तृत्व जणाव्यु छे कर्मनु कर्तृत्व होय तो ते टळे ज नहीं, एम काइ सिद्धात समजवो योग्य नथी, केमके जे जे कोइ पण वस्तु ग्रहण करी होय ते छोडी शकाय एटले त्यागी शकाय, केमके ग्रहण करेली वस्तुथी ग्रहण करनारी वस्तुनु केवळ एकत्व केम थाय? तेथी जीवे ग्रहण करेला एवा जे द्रव्यकर्म तेनो जीव त्याग करे, तो थइ शकवायोग्य छे, केमके ते तेने सहकारी स्वभावे छे, सहज स्वभावे नथी, अने ते कर्मने मे तमने अनादि भ्रम कह्यो छे, अथात् ते कर्मनु कर्तापणु अज्ञानथी प्रतिपादन कर्यु छे तेथी पण ते निवृत्त थवायोग्य छे, एम साथे समजवु घटे छे जे जे भ्रम होय छे, ते ते वस्तुनी उलटी स्थितिनी मान्यतारूप होय छे, अने तेथी ते टळवायोग्य छे जेम मृगजळमाथी जळबुद्धि कहेवानो हेतु ए छे के, अज्ञाने करीने पण जो आत्माने कर्तापणु न होय, तो तो कशु–उपदेशादि श्रवण, विचार, ज्ञान आदि–समजवानो हेतु रहेतो नथी हवे अहीं आगळ जीवनु परमार्थे जे कर्तापणु छे ते कहीए छीए

पोताना स्वरूपना भानमा आत्मा पोताना स्वभावनो एटले चैतन्यादि स्वभावनो ज कर्ता छे अन्य कोइ पण कर्मादिनो कर्ता नथी, अने आत्मा ज्यारे पोताना स्वरूपना भानमा वर्त्ते नहीं त्यारे कर्मना प्रभावनो कर्ता कह्यो छे परमार्थे तो जीव अक्रिय छे एम वेदातादिनु निरूपण छे, अने जिनप्रवचनमा पण सिद्ध एटले शुद्धात्मानु अक्रियपणु छे एम निरूपण कर्यु छे, छता अमे आत्माने शुद्धावस्थामा कर्ता होवाथी सक्रिय कह्यो एवो सदेह अत्रे थवायोग्य छे ते सन्देह आ प्रकारे शमाववा योग्य छे शुद्धात्मा परयोगनो, परभावनो, अनेक विभावनो त्या कर्ता नथी, माटे अक्रिय कहेवायोग्य छे पण चैतन्यादि स्वभावनो पण आत्मा कर्ता नथी, एम जो कहाए तो तो पछी तेनु कइ पण स्वरूप न रहे शुद्धात्माने योगक्रिया नहीं होवाथी ते अक्रिय छे, पण स्वाभाविक चैतन्यादि स्वभावरूप क्रिया होवाथी ते सक्रिय छे चैतन्यात्मपणु आत्माने स्वाभाविक होवाथी तेमां आत्मानु परिणमवु ते एकात्मपणे ज छे, अने तेथी परमार्थनयथी सक्रिय एवु विशेषण त्यां पण आत्माने आपी शकाय नहीं निजस्वभावमा परिणमनरूप

सक्रियताथी निजस्वभावनुं कर्त्तापणु शुद्धात्माने छे, तेथी केवळ शुद्ध स्वधर्म होवाथी एकात्मपणे परिणमे छे; तेथी अक्रिय कहेतां पण दोष नथी. जे विचारे सक्रियता, अक्रियता निरूपण करी छे, ते विचारना परमार्थने ग्रहीने सक्रियता, अक्रियता कहेतां कशो दोष नथी.

नडियाद, संवत् १९५२ ना आशो वद २.

४४१.

सत्पुरुपनी आज्ञामां वर्त्तवानो जेनो दृढ निश्चय वर्त्ते छे, अने जे ते निश्चयने आराधे छे. तेने ज ज्ञान सम्यक्परिणामी थाय छे, ए वात आत्मार्थी जीवे अवश्य लक्षमां राखवायोग्य छे. अमे जे आ वचनो लख्यां छे, तेना सर्व ज्ञानीपुरुषो साक्षी छे.

सं० १९५२ ना आशो वद १०. शनिवार, नडियाद.

४४२.

अनंतवार देहने अर्थे आत्मा गाळ्यो छे. जे देह आत्माने अर्थे गळाशे ते देहे आत्मविचार जन्म पामवायोग्य जाणी सर्व देहार्थनी कल्पना छोडी दइ एक मात्र आत्मार्थमां ज तेनो उपयोग करवो एवो मुमुक्षु जीवने अवश्य निश्चय जोइए.

सं० १९५२, आशोवद १०, शनिवार, नडियाद.

४४३.*

१. सहजस्वरूपे जीवनी स्थिति थवी तेने श्री वीतराग 'मोक्ष' कहे छे.
२. सहजस्वरूपथी जीव रहित नथी, पण ते सहजस्वरूपनुं मात्र भान जीवने नथी. जे थवुं ते ज सहजस्वरूपे स्थिति छे.
३. संगना योगे आ जीव सहजस्थितिने भूल्यो छे, संगनी निवृत्तिए सहजस्वरूपनुं अपरोक्ष भान प्रगटे छे.
४. ए ज माटे सर्व तीर्थंकरादि ज्ञानीओए असंगपणु ज सर्वोत्कृष्ट कह्युं छे, के जेना अंते सर्व आत्मसाधन रह्यां छे.
५. सर्व जिनागममां कहेलां वचनो एक मात्र असंगपणामां ज शमाय छे; केमके ते थवाने अर्थे ज ते सर्व वचनो कह्यां छे. एक परमाणुथी मांडी चौद राज लोकनी अने मेषोन्मेषथी मांडी शैलेसी अवस्थापर्यंतनी सर्व क्रिया वर्णवी छे, ते ए ज असंगता समजाववाने अर्थे वर्णवी छे.
६. सर्व भावथी असंगपणु थवुं ते सर्वथी दुष्करमां दुष्कर साधन छे; अने ते निराश्रयपणे सिद्ध थवुं अत्यंत दुष्कर छे, एम विचारी श्री तीर्थंकरे सत्संगने तेनो आधार कह्यो छे, के जे सत्संगना योगे सहजस्वरूपभूत एवुं असंगपणु जीवने उत्पन्न थाय छे.

७ ते सत्संग पण जीवने घणीवार प्राप्त थया छता फळवान थयो नथी एम श्री वीतरागे कह्यु छे, केमके ते सत्सगने ओळखी, आ जीवे तेने परम हितकारी जाण्यो नथी, परम स्नेहे उपास्यो नथी, अने प्राप्त पण अप्राप्त फळवान थवा योगसज्ञाए विसर्जन कर्यो छे, एम कह्यु छे आ अमे कह्यु ते ज वातनी विचारणाथी अमारा आत्मामा आत्मगुण आविर्भाव पामी समाधिपर्यंत प्राप्त थया एवा सत्सगने हु अत्यत अत्यत भक्तिए नमस्कार करू छउ

८ अवश्य आ जीवे प्रथम सर्व साधनने गौण जाणी निर्वाणनो मुख्य हेतु एवो सत्सग ज सर्वार्पणपणे उपासवो योग्य छे, के जेथी सर्व साधन सुलभ थाय छे, एवो अमारो आत्मसाक्षात्कार छे

९ ते सत्सग प्राप्त थये जो आ जीवने कल्याण प्राप्त न थाय, तो अवश्य आ जीवनो ज वाक छे, केमके ते सत्सगना अपूर्व, अलभ्य, अत्यत दुर्लभ एवा योगमा पण तेणे ते सत्सगना योगने बाध करनार एवा माठा कारणोनो त्याग न कर्यो

१० मिथ्याग्रह, स्वछदपणु, प्रमाद अने इद्रियविषयथी उपेक्षा न करी होय तो ज सत्सग फळवान थाय नहीं, अथवा सत्सगमा एक निष्ठा—अपूर्व भक्ति—आणी ना होय, तो फळ वान थाय नहीं जो एक एवी अपूर्व भक्तिथी सत्सगनी उपासना करी होय, तो अल्प काळमा मिथ्याग्रहादि नाश पामे, अने अनुक्रमे सत्र दोषथी जीव मुक्त थाय

११ सत्सगनी ओळखाण थवी जीवने दुर्लभ छे कोइ महत् पुण्ययोगे ते ओळखाण थये निश्चय करी आ ज सत्सग, सत्पुरुष छे एवो साक्षीभाव उत्पन्न थयो होय ते जीवे तो अवश्य करी प्रवृत्तिने सकोचवी, पोताना दोष क्षणे क्षणे, कार्ये कार्य, अने प्रसगे प्रसगे, तीक्ष्ण उपयोगेकरी जोवा, जोइने परिक्षीण करवा, अने ते सत्सगने अर्थे देहत्याग करवानो योग थतो होय तो ते स्वीकारवो, पण तेथी कोइ पदार्थने विषे विशेष भक्ति स्नेह—थवा देवो योग्य नथी, तेम प्रमादे रसगारवादि दोषे ते सत्सग प्राप्त थये पुरुषार्थधर्म मद रहे छे, अने सत्सग फळवान थतो नथी एम जाणी पुरुषार्थवीर्य गोपवनु घटे नहीं

१२ सत्सग एटले सत्पुरुषनु ओळखाण थये पण ते योग निरतर रहेतो न होय, तो सत्स गथी प्राप्त थयो छे एवो जे उपदेश ते प्रत्यक्ष सत्पुरुषतुल्य जाणी विचारवो, तथा आराधवो, के जे आराधनथी जीवने अपूर्व एवु सम्यक्त्व उत्पन्न थाय छे

१३ जीवे मुख्यमा मुख्य अने अवश्यमा अवश्य एवो निश्चय राखवो के, जे कइ मारे करवु छे, ते आत्माने कल्याणरूप थाय ते ज करवु छे अने ते ज अर्थ आ त्रण योगनी उदयबळ प्रवृत्ति थती होय तो थवा देवा, पण छेवटे ते त्रियोगथी रहित एवी स्थिति करवाने अर्थे ते प्रवृत्तिने सकोचता सकोचता क्षय थाय ए ज उपाय कर्तव्य छे ते उपाय मिथ्याग्रहनो त्याग, स्वछदपणानो त्याग, प्रमाद अने इद्रियविषयनो त्याग ए मुख्य

छे. ते सत्संगना योगमां अवश्य आराधन कर्यां ज रहेवुं अने सत्संगना परोक्षपणामां तो अवश्य—अवश्य—आराधन कर्यां ज करवां, केमके सत्संगप्रसंगमां तो जीवनुं कंइक न्यूनपणु होय, तो ते निवारण थवानुं सत्संग साधन छे, पण सत्संगना परोक्षपणामां तो एक पोतानुं आत्मबळ ज साधन छे. जो ते आत्मबळ सत्संगथी प्राप्त थयेला एवा बोधने अनुसरे नहीं, तेने आचरे नहीं, आचरवामां थता प्रमादने छोडे नहीं, तो कोइ दिवसे पण जीवनुं कल्याण थाय नहीं.

संक्षेपमां लखायलां ज्ञानीना मार्गना आशयने उपदेशनारां आ वाक्यो मुमुक्षु जीवे पोताना आत्मानेविषे निरंतर परिणामी करवायोग्य छे; जे पोताना आत्मगुणने विशेष विचारवा शब्दरूपे अमे लख्यां छे.

४४४.

शिरछत्र पिताश्रीजी,—

मुंबईथी आ बाजु आववामां फक्त निवृत्तिनो हेतु छे. शरीरनी अडचणथी आ तरफ आववुं थयेलुं तेम नथी. आपनी कृपाथी शरीर सारूं रहे छे. मुंबईमां रोगना उपद्रवने लीधे आपनी तथा रेवाशंकरभाईनी आज्ञा थवाथी आ तरफ विशेष स्थिरता करी, अने ते स्थिरतामां आत्माने निवृत्ति विशेष करी रही छे. हाल मुंबईमां रोगनी शांति घणी थइ गइ छे. संपूर्ण शांति थये ते तरफ जवानो विचार राख्यो छे, अने त्यां गया पछी घणुंकरीने भाई मनसुखने आपना तरफ थोडा वखत माटे मोकलवानुं चित्त छे; जेथी मारी मातुश्रीना मनने पण गोठशे. आपने प्रतापे नाणुं मेळववानो घणुंकरीने लोभ नथी, पण आत्मानुं परम कल्याण करवानी इच्छा छे. मारी मातुश्रीने पायलागणु प्राप्त थाय.

नडियाद, आशो वद १२, सोमे, सं० १९५२. छोरू रायचंदना दंडवत् प्राप्त थाय.

४४५.

धर्मसंबंधी पत्रादि व्यवहार पण घणो थोडो रहे छे; जेथी तमारां केटलांक पत्रोनी पहोंच मात्र लखाव्यानुं बन्युं छे.

जिनागममां आ काळने 'दुसम' एवी संज्ञा कही छे, ते प्रत्यक्ष देखाय छे; केमके 'दुसम' शब्दनो अर्थ 'दुःखे करीने प्राप्त थवायोग्य' एवो थाय छे. ते दुःखेकरीने प्राप्त थवायोग्य तो एवो एक परमार्थमार्ग मुख्यपणे कही शकाय; अने तेवी स्थिति प्रत्यक्ष जोवामां आवे छे; जो के परमार्थमार्गनुं दुर्लभपणु तो सर्व काळने विषे छे; पण आवा काळनेविषे तो विशेषकरीने काळ पण दुर्लभपणाना कारणरूप छे.

अत्र कहेवानो हेतु एवो छे के, घणुंकरीने आ क्षेत्रे वर्त्तमानकाळमां पूर्वे जेणे परमार्थ-

मार्ग आराध्यो छे, ते देह धारण न करे,–अने ते मन्य छे, केमके जो तेवा जीवनो समूह देहधारीपणे आ क्षेत्रे वर्ततो होत, तो तेमने तथा तेमना समागममां आवनारा एवा घणा जीवोने परमार्थमार्गनी प्राप्ति सुगे करीने थइ शक्ती होत, अने तेथी आ काळने 'दुसम' कहेवानु कारण रहेत नहीं आ रीते पूर्वाराधक जीवोनु अल्पपणु ए आदि छतां पण वर्तमानकाळने विषे जो कोइ पण जीव परमार्थमार्ग आराधवा इच्छे, तो अवश्य आराधी शके, केमके दु खेकरीने पण आ काळने विषे परमार्थमार्ग प्राप्त थाय, एम पूर्व ज्ञानीओनु कथन छे

सव जीवने, वर्तमानकाळमा, मार्ग दु खे करीने ज प्राप्त थाय, एवो एकात अभिप्राय विचारवा योग्य नथी घणुकरीने तेम बने एवो अभिप्राय समजवायोग्य छे तेना घणां कारणो प्रत्यक्ष देखाय छे प्रथम कारण उपर दर्शाव्यु ते के, पूर्वनु घणुकरीने आराधकपणु नहीं

बीजु कारण तेवु आराधकपणु नहीं तेने लीधे वर्तमानदेहे ते आराधकमार्गनी रीति पण प्रथम समजवामां न होय, तेथी अनाराधकमार्गने आराधकमार्ग मानी लइ जीवे प्रवृत्ति करी होय छे

त्रीजु कारण घणुकरीने क्याक सत्समागम अथवा सद्गुरुनो योग बने, अने ते पण क्वचित् बने

चोथु कारण असत्सग आदि कारणोथी जीवने असद्गुर्वादिकनु ओळखाण थवु पण दुष्कर वर्ते छे, अने घणुकरीने असद्गुर्वादिने विषे सत्य प्रतीति मानी जीव त्या ज रोकाइ रहे छे

पाचमु कारण क्वचित् सत्समागमादिनो योग बने तोपण बळ, वीर्यादिनु एवु शिथिलपणु, के जीव तथारूप मार्ग ग्रहण न करी शके, अथवा न समजी शके, अथवा असत्समागमादि, के पोतानी कल्पनाथी मिथ्याने विषे सत्यपणे प्रतीति करी होय

घणुकरीने वर्तमानमा थां तो शुष्कक्रियाप्रधानपणामा जीवे मोक्षमार्ग कल्प्यो छे, अथवा बाह्यक्रिया अने शुद्धव्यवहारक्रियाने उत्थापवामां मोक्षमार्ग कल्प्यो छे, अथवा स्वमतिकल्पनाए अध्यात्म ग्रथो वाची कथनमात्र अध्यात्म पामी मोक्षमार्ग कल्प्यो छे, एम कल्पायाथी जीवने सत्समागमादि हेतुमां ते ते मान्यतानो आग्रह आडो आवी परमार्थ पामवामां स्थमभूत थाय छे

जे जीवो शुष्कक्रियाप्रधानपणामां मोक्षमार्ग कल्पे छे, ते जीवोने तथारूप उपदेशनु पोषण पण रह्या करे छे ज्ञान, दर्शन, चारित्र अने तप एम मोक्षमार्ग चार प्रकारे कह्यो छतां, प्रथमना बे पद तो तेमणे वीसार्यां जेवु होय छे, अने 'चारित्र' शब्दनो अर्थ वेष तथा मात्र बाह्यविरतिमा समज्या जेवु होय छे, 'तप' शब्दनो अर्थ मात्र उपवासादि व्रतनु करवु,–ते पण बाह्यसज्ञाथी–तेमां समज्या जेवु होय छे, वळी क्वचित् ज्ञान–दर्शनपद कहेवां पडे, तो त्यां 'लौकिक कथन जेवा भावोनां कथनने' ज्ञान, अने 'तेनी प्रतीति' अथवा 'ते कहेनारनी प्रतीतिने विषे' 'दर्शन' शब्दनो अर्थ समजवा जेवु रहे छे जे जीवो बाह्यक्रिया (एटले दानादि) अने शुद्ध व्यवहारक्रियाने उत्था पवामां मोक्षमार्ग समजे छे, ते जीवो शास्त्रोना कोइ एक वचनने अणसमजपणाथी ग्रहण करीने समजे छे दानादि क्रिया जो कोइ अहकारादिथी, निदानबुद्धिथी, के ज्या तेवी क्रिया न संभवे एवा छट्ठा गुणस्थानादि स्थाने करे, तो ते संसारहेतु छे, एम शास्त्रोनो मूळ आशय छे,

पण समूळगी दानादि क्रिया उत्थापवानो शास्त्रोनो हेतु नथी. ते मात्र पोतानी मतिकल्पनाथी निषेधे छे. तेम ज व्यवहार बे प्रकारना छे: एक परमार्थहेतुमूळ व्यवहार, अने बीजो व्यवहाररूप व्यवहार; पूर्वे आ जीवे अनंतीवार कर्यां छतां आत्मार्थ थयो नहीं एम शास्त्रोमां वाक्यो छे, ते वाक्य ग्रहण करी सचोडो व्यवहार उत्थापनारा पोते समज्या एवुं माने छे, पण शास्त्रकारे तो तेवुं कशुं कह्युं नथी. जे व्यवहार परमार्थहेतुमूळ व्यवहार नथी, अने मात्र व्यवहारहेतु व्यवहार छे, तेना दुराग्रहने शास्त्रकारे निषेध्यो छे. जे व्यवहारनुं फळ चार गति थाय ते व्यवहारहेतु कही शकाय, अथवा जे व्यवहारथी आत्मानी विभावदशा जवायोग्य न थाय, ते व्यवहारने व्यवहारहेतु व्यवहार कहेवाय. एनो शास्त्रकारे निषेध कर्यो छे, ते पण एकांते नहीं; केवळ दुराग्रहथी अथवा तेमां ज मोक्षमार्ग माननारने ए निषेधथी साचा व्यवहार उपर लाववा कर्या छे; अने परमार्थहेतुमूळ व्यवहार शम, संवेग, निर्वेद, अनुकंपा, आस्था अथवा सद्गुरु, सत्शास्त्र अने मन वचनादि सुमति तथा गुप्ति तेनो निषेध कर्यो नथी; अने तेनो जो निषेध करवा-योग्य होय, तो शास्त्रो उपदेशीने बाकी शुं समजाववाजेवुं रहेतुं हतुं, के शुं साधनो कराववानुं जणाववुं बाकी रहेतुं हतुं के, शास्त्रो उपदेश्यां? अर्थात् तेवा व्यवहारथी परमार्थ पमाय छे, अने अवश्य जीवे तेवो व्यवहार ग्रहण करवो के जेथी परमार्थ पामशे एम शास्त्रोनो आशय छे; शुष्कअध्यात्मी, अथवा तेना प्रसंगी ते आशय समज्याविना ते व्यवहारने उत्थापी पोताने तथा परने दुर्लभबोधीपणु करे छे.

शम, संवेगादि गुणो उत्पन्न थये, अथवा वैराग्यविशेष, निष्पक्षपातता थये, कषायादि पातळां पड्ये, तथा कंइ पण प्रज्ञाविशेषथी समज्यानी योग्यता थये, जे सद्गुरुगमे समजवायोग्य अध्यात्मग्रंथो छे–त्यांसुधी घणुंकरी शस्त्र जेवां छे–ते पोतानी कल्पनाए जेम तेम वांची लइ, निर्धारी लइ, तेवो अंतर्भेद थयाविना, अथवा दशा कर्याविना विभाव गयाविना, पोताने विषे ज्ञान कल्पे छे; अने क्रियारहित तथा शुद्ध व्यवहाररहित थइ वर्त्ते छे एवो त्रीजो प्रकार शुष्कअध्यात्मीनो छे. ठाम ठाम जीवने आवा योग बाझे तेवुं रह्युं छे, अथवा तो ज्ञानरहित गुरुओ के परिग्रहादि इच्छक गुरुओ, मात्र पोतानां मान पूजादिनी कामनाए फरता एवा जीवोने अनेक प्रकारे अवळे रस्ते चडावी दे छे; अने घणुंकरीने क्वचित् ज एवुं नहीं होय; जेथी एम जणाय छे के, काळनुं दुसमपणु छे.

आ दुसमपणु लख्युं छे, ते जीवने पुरुषार्थरहित करवा अर्थे लख्युं नथी, पण पुरुषार्थ-जाग्रति अर्थे लख्युं छे. अनुकूळ संयोगमां तो जीवने कंइक ओछी जाग्रति होय तोपण वखते हानि न थाय, पण ज्यां आवा प्रतिकूळ योग वर्त्तता होय त्यां, अवश्य मुमुक्षु जीवे वधारे जाग्रत रहेवुं जोइए, के जेथी तथारूप पराभव न थाय, अने तेवा कोइ प्रवाहमां न तणाइ जवाय. वर्त्तमानकाळ दुसम कह्यो छे, छतां तेने विषे अनंत भवने छेदी मात्र एक भव बाकी राखे एवुं एकावतारीपणु प्राप्त थाय एवुं पण छे, माटे विचारवान जीवे ते लक्ष राखी, उपर

कह्या तेवा प्रवाहोमा न पडता यथाशक्ति वैराग्यादि अवश्य आराधी, सद्गुरुनो योग प्राप्त करी, कपायादि दोष छेद करवावाळो एवो अने अज्ञानथी रहित थवानो सत्य मार्ग प्राप्त करवो मुमुक्षु जीवमा शमादि कह्या ते गुणो अवश्य संभवे छे, अथवा ते गुणोविना मुमुक्षुता न कही शकाय नित्य तेवो परिचय राखता, ते ते वात श्रवण करता, विचारता, फरीफरीने पुरुषार्थ करता, ते मुमुक्षुता उत्पन्न थाय छे, ते मुमुक्षुता उत्पन्न थये जीवने परमार्थमार्ग अवश्य समजाय छे

१९५२, राळज

४४६ *

नेत्रोंकी श्यामता विपे जो पुतलियारूप स्थित है, अरू रूपको देखता है, साक्षीभूत है, सो अतर् कैसे नहीं देखता ? जो त्वचाविपे स्पर्श करता है, शीत उष्णादिककों जानता है, ऐसा सब अग विपे व्यापक अनुभव करता है, जैसे तिलो विपे तेल व्यापक होता है, तिसका अनुभव कोउ नहीं करता जो शब्द श्रवण इद्रियके अतर् ग्रहण करता है, तिस शब्द शक्तिकों जानणेहारी सत्ता है, जिस विपे शब्द शक्तिका विचार होता है, जिस करी रोम खडे होइ आते हैं, सो सत्ता दूर कैसे होवे ? जो जिव्हाके अग्रविपे रस स्वादकों ग्रहण करता है, तिस रसका अनुभव करनेहारी अलेप सत्ता है, सो सन्मुख कैसे न होवै ? वेद, वेदात, सप्त सिद्धात, पुराण, गीता करी जो ज्ञेय–जानने योग्य–आत्मा है, तिसको जब जान्या तब विश्राम कैसे न होवे ?

४४७ *

दुर्लभ एवो मनुष्यदेह पण पूर्वे अनतवार प्राप्त थया छता कइ पण सफळपणु थयु नहीं, पण आ मनुष्यदेहने कृतार्थता छे के, जे मनुष्यदेहे आ जीवे ज्ञानीपुरुषने ओळख्या, तथा ते महाभाग्यनो आश्रय कर्यो, जे पुरुपना आश्रये अनेक प्रकारना मिथ्या आग्रहादिनी मदता थइ, ते पुरुषने आश्रये आ देह छूटे एज सार्थक छे जन्म जरा मरणादिने नाश करवावाळु आत्मज्ञान जेमने विपे वर्ते छे, ते पुरुषनो आश्रय ज जीवने जन्म जरा मरणादिनो नाश करी शके, केमके ते यथासभव उपाय छे सयोगसबधे आ देहप्रत्ये आ जीवने जे प्रारब्ध हशे ते व्यतीत थये ते देहनो प्रसग निवृत्त थशे तेनो गमे त्यारे वियोग निश्चये छे, पण आश्रयपूर्वक देह छूटे एज जन्म सार्थक छे, के जे आश्रयने पामीने जीव ते भवे अथवा भावि एवा थोडा काळे पण स्वस्वरूपमा स्थिति करे

४४८

बीजा साधन बहु कर्यां, करी कल्पना आप,
अथवा असद्गुरु थकी, उलटो वध्यो उताप

४४९.*

श्री सद्गुरुए कह्यो छे एवो निर्ग्रंथमार्गनो सदाय आश्रय रहो!

'हुं देहादि स्वरूप नथी, अने देह स्त्री पुत्रादि कोइ पण मारां नथी; शुद्ध चैतन्यस्वरूप अविनाशी एवो हुं आत्मा छुं;' एम आत्मभावना करतां राग, द्वेषनो क्षय थाय.

१९५२, मुंबई.

४५०.*

तमारी वृत्ति हाल समागममां आववा विषे जणावी, ते विषे तमने अंतराय जेवुं थयुं, केमके आ पत्र पहोंचशे ते पहेलां पर्युषणनो प्रारंभ लोकोमां थयो गणाशे; जेथी तमे आ तरफ आववानुं करो, तो गुण अवगुणनो विचार कर्याविगर मताग्रही माणसो निंदे, अने तेवुं निमित्त ग्रहण करी घणा जीवोने निंदाद्वाराए परमार्थप्राप्ति थवानो अंतराय उत्पन्न करे; जेथी तेम न थाय ते अर्थे तमारे हाल ते पर्युषणमां वहार न नीकळवासंबंधी लोकपद्धति साचववी योग्य छे.

'वैराग्यशतक,' 'आनंदघनचोवीशी,' 'भावनाबोध' आदि पुस्तको तमे तथा..........वांचवा विचारवानुं करीने जेटलो बने तेटलो निवृत्तिनो लाभ मेळवजो. प्रमाद अने लोकपद्धतिमां काळ सर्वथा वृथा करवो ते मुमुक्षु जीवनुं लक्षण नथी. बीजां शास्त्रोनो योग बनवो कठण छे एम जाणी उपर जणावेलां पुस्तको लख्यां छे; जे पुस्तको पण विचारवायोग्य छे. मातुश्री तथा पिताश्रीने पायलागणपूर्वक सुखवृत्तिमां छे एम जणावशो.

अमुक वखत ज्यारे निवृत्तिने अर्थे कोइ क्षेत्रे रहेवानुं थाय छे, त्यारे घणुंकरीने कागळपत्र लखवानी वृत्ति ओछी रहे छे; आ वखते विशेष ओछी छे, पण तमारो कागळ एवा प्रकारनो हतो के जेनो उत्तर न मळवाथी शुं कारणथी आम बन्युं छे ते तमने न जणाय.

सं० १९५२, काविठा.

४५१.*

सर्व जीवने अप्रिय छतां जे दुःखनो अनुभव करवो पडे छे, ते दुःख सकारण होवुं जोइए. ए भूमिथी मुख्यकरीने विचारवाननी विचारश्रेणी उदय पामी छे, अने ते परथी अनुक्रमे आत्मा, कर्म, परलोक, मोक्ष आदि भावोनुं स्वरूप सिद्ध थयुं होय एम जणाय छे.

वर्त्तमानमां जो पोतानुं विद्यमानपणु छे, तो भूतकाळने विषे पण तेनुं विद्यमानपणु होवुं जोइए, अने भविष्यमां पण तेम ज होवुं जोइए. आ प्रकारना विचारनो आश्रय मुमुक्षु जीवने कर्त्तव्य छे. कोइ पण वस्तुनुं पूर्वपश्चात होवापणु न होय, तो मध्यमां तेनुं होवापणु न होय, एवो अनुभव विचारतां थाय छे.

वस्तुनी केवळ उत्पत्ति, अथवा केवळ नाश नथी; सर्वकाळ तेनुं होवापणु छे. रूपांतरपरिणाम थया करे छे; वस्तुता फरती नथी, एवो श्री जिननो अभिमत छे ते विचारवायोग्य छे.

'षड्दर्शनसमुच्चय' कंइक गहन छे, तोपण फरी फरी विचारवाथी तेनो केटलोक बोध थशे.

जेम जेम चित्तनु शुद्धिपणु अने स्थिरत्व होय छे, तेम तेम ज्ञानीना वचनोनो विचार यथा योग्य थइ शके छे सर्व ज्ञाननु फळ पण आत्मस्थिरता थवी ए ज छे, एम वीतराग पुरुषोए कह्यु छे, जे अत्यत सत्य छे मारा योग्य कामकाज लखशो ए ज विनति

१९५२   ल रायचदना प्रणाम वाचशो

४५२

ॐ आस्तिक एवा मूळ पाच दर्शन आत्मानु निरूपण करे छे, तेमा भेद जोवामा आवे छे, तेनु समाधान

दिन प्रतिदिन जैनदर्शन क्षीण थतु जोवामा आवे छे, अने वर्द्धमानस्वामी थया पछी थोडाएक वर्षमा तेमा नाना प्रकारना भेद थया देखाय छे, ते आदिना शा कारणो?

हरिभद्रादि आचार्योए नवीन योजनानी पेठे श्रुतज्ञाननी उन्नति करी देखाय छे, पण लोकसमुदायमा जैनमार्ग वधारे प्रचार पाम्यो देखातो नथी, अथवा तथारूप अतिशयसपन्न धर्म प्रवर्तक पुरुषनु ते मार्गमा उत्पन्न थवु ओछु देखाय छे, तेना शा कारणो?

हवे वर्त्तमानमा ते मार्गनी उन्नति थवी सभवे छे के केम? अने थाय तो शी शी रीते थवी समवित देखाय छे, अर्थात् ते वात क्याथी जन्म पामी, केवी रीते, केना द्वारे, केवी स्थितिमा प्रचार पामवी समवित देखाय छे? फरी जाणे वर्द्धमानस्वामीना वखत जेवो वर्त्तमानकाळना योगादि अनुसार ते धर्म उदय पामे एवु दीर्घदृष्टिथी सभवे छे, अने संभवतु होय तो ते शा शा कारणथी?

जैनसूत्र हाल वर्त्तमानमा छे, तेमा ते दर्शननु स्वरूप घणु अधुरू रहेलु जोवामा आवे छे, ते विरोध शाथी टळे?

ते दर्शननी परपरामा एम कह्यु छे के, वर्त्तमानकाळमा केवळज्ञान न होय, अने केवळज्ञाननो विषय लोकालोकने द्रव्यगुणपर्यायसहित सर्व काळपरत्वे जाणवानो मान्यो छे ते यथार्थ देखाय छे? अथवा ते माटे विचारता कइ निर्णय आवी शके छे के केम? तेनी व्याख्या कइ फेर देखाय छे के केम? अने मूळ व्याख्या प्रमाणे कइ बीजो अर्थ थतो होय, तो ते अथानुसार वर्त्तमानमा केवळज्ञान उपजे के केम? अने ते उपदेशी शकाय के केम? तेम ज बीजा ज्ञानोनी व्याख्या कही छे, ते पण कइ फेरवाळी लागे छे के केम? अने ते शा कारणोथी?

द्रव्य, धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आत्मा मध्यम अवगाही, संकोच विकाशनु भाजन, महानिदेहादि क्षेत्रनी व्याख्या ते कइ अपूर्व रीते के कहेली रीते घणा ज बळवान प्रमाणसहित सिद्ध थवायोग्य देखाय छे के केम?

गच्छना मतमतातर घणी ज नजीवी वातमा बळवान आग्रही थइ जूदी जूदी रीते दर्शनमोहनीयना हेतु थइ पड्या छे, ते समाधान करवु बहु विकट छे, केमके ते लोकोनी मति विशेष आवरणने पाम्यानिना एटला अल्प कारणमा बळवान आग्रह न होय ———

अविरति, देशविरति, सर्वविरति एमांना कया आश्रमवाळा पुरुषथी विशेष उन्नति थइ शकवानो संभव रहे छे? सर्वविरति केटलां कारणोमां प्रतिबंधने लीधे प्रवर्ती शके नहीं? देशविरति अने अविरतिनी तथारूप प्रतीति थवी मुश्केल, अने वळी जैनमार्गमां पण ए रीतनो समावेश ओछो छे.

आ विकल्प अमने शा माटे उठे छे? अने ते समावी देवानुं चित्त छे ते समावी दइए?

१९५२. [अंगत.

४५३.*

—जेम निर्मळता रे रत्न स्फटिकतणी, तेम ज जीवस्वभाव रे,
ते जिनवीरे रे धर्म प्रकाशियो, प्रबळ कषायअभाव रे.

सहज द्रव्य अत्यंत प्रकाशित थये, एटले सर्व कर्मनो क्षय थये ज असंगता कही छे, अने सुखस्वरूपता कही छे. ज्ञानीपुरुषनां ते वचन अत्यंत साचां छे, केमके सत्संगथी प्रत्यक्ष—अत्यंत प्रगट—ते वचनोनो अनुभव थाय छे.

निर्विकल्पउपयोगनो लक्ष, स्थिरतानो परिचय कर्याथी थाय छे. सद्विचार अने वैराग्य, उपशम ए सौने स्थिरताना हेतु छे.

४५४.*

अंतर्मुखदृष्टि जे पुरुषोनी थइ छे, ते पुरुषोने पण सतत जागृतिरूप भलामण श्री वीतरागे करी छे, केमके अनंतकाळना अध्यासवाळा पदार्थोनो संग छे, ते कंइ पण दृष्टिने आकर्षे एवो भय राखवायोग्य छे. आवी भूमिकामां आ प्रकारे भलामण घटे छे. एम छे तो पछी विचारदशा जेनी छे एवा मुमुक्षु जीवे सतत जागृति राखवी घटे एम कहेवामां न आव्युं होय, तोपण स्पष्ट समजी शकाय एम छे के, मुमुक्षु जीवे जे जे प्रकारे परअध्यास थवायोग्य पदार्थादिनो त्याग थाय, ते ते प्रकारे अवश्य करवो घटे; जो के आरंभ परिग्रहनो त्याग ए स्थूळ देखाय छे, तथापि अंतर्मुखवृत्तिनो हेतु होवाथी वारंवार तेनो त्याग उपदेश्यो छे.

४५५.*

बनतांसुधी तृष्णा ओछी करवी जोइए. जन्म, जरा, मरण कोनां छे के जेने तृष्णा राखे छे; तेनां जन्म, जरा, मरण छे. माटे जेम बने तेम तृष्णा ओछी करता जवुं.

४५६.*

अन्यसंबंधी जे तादात्म्यपणु भास्युं छे, ते तादात्म्यपणु निवृत्त थाय, तो सहजस्वभावे आत्मा मुक्त ज छे, एम श्री ऋषभादि अनंत ज्ञानीपुरुषो कही गया छे; यावत् तथारूपमां समाया छे.

४५७*

विषयादि इच्छित पदार्थ भोगवी तेथी निवृत्त थवानी इच्छा राखवी, अने ते क्रमे प्रवर्त्तवाथी आगळपर ते विषयमूर्छा उत्पन्न थवी न संभवे एम थवु कठण छे, केमके ज्ञानदशाविना विषयनु निर्मळपणु थवु संभवतु नथी मात्र उदय विषयो भोगव्याथी नाश थाय, पण जो ज्ञानदशा न होय, तो उत्कृष्ट परिणाम विषय आराधतां उत्पन्न थयाविना न रहे, अने तेथी विषय पराजित थवाने बदले विशेष वर्द्धमान थाय जेने ज्ञानदशा छे तेवा पुरुषो विषयाकांक्षाथी अथवा विषयनो अनुभव करी तेथी विरक्त थवानी इच्छाथी तेमा प्रवर्त्तता नथी, अने एम जो प्रवर्त्तता जाय, तो ज्ञानने पण आवरण आववायोग्य छे मात्र प्रारब्धसंबधी उदय होय एटले छूटी न शकाय तेथी ज ज्ञानीपुरुषनी भोगप्रवृत्ति छे ते पण पूर्वपश्चात् पश्चात्तापवाळी अने मंदमा मंद परिणाम संयुक्त होय छे सामान्य मुमुक्षु जीव वैराग्यना उद्भवने अर्थे विषय आराधवा जता तो घणु करी बधावा संभव छे, केमके ज्ञानीपुरुष पण ते प्रसगोने माड माड जीती शक्या छे, तो जेनी मात्र विचारदशा छे एवा पुरुषनो भार नथी के ते विषयने ए प्रकारे जीती शके

४५८*

ज्ञानीपुरुषने जे सुख वर्त्ते छे ते निजस्वभावमा स्थितिनु वर्त्ते छे बाह्यपदार्थमा तेने सुख बुद्धि नथी, माटे ते ते पदार्थथी ज्ञानीने सुखदु खादिनु विशेष ओछापणु कही शकातु नथी जो के सामान्यपणे शरीरना स्वास्थ्यादिथी साता, अने ज्वरादिथी असाता ज्ञानी अने अज्ञानी बन्नेने थाय छे, तथापि ज्ञानीने ते ते प्रसग हर्ष विषादनो हेतु नथी, अथवा ज्ञानना तारतम्यमा न्यूनपणु होय, तो कइक हर्ष विषाद तेथी थाय छे, तथापि केवळ अजागृतताने पामवायोग्य एवा हर्ष विषाद थता नथी उदयबळे कइक तेवा परिणाम थाय छे, तोपण विचारजागृतिने लीधे ते उदय क्षीण करवा प्रत्ये ज्ञानीपुरुषना परिणाम वर्त्ते छे वायु फेर होवाथी वहाणनु बीजी तरफ खेचावु थाय छे, तथापि वहाण चलावनार जेम पहोंचवायोग्य मार्ग भणी ते वहाणने राखवाना प्रयत्नमा ज वर्त्ते छे, तेम ज्ञानीपुरुष मन वचनादि योगने निजभावमा स्थिति थवा भणी ज प्रवर्त्तावे छे, तथापि उदयवायुयोगे यत्किंचित् दशा फेर थाय छे, तोपण परिणाम-प्रयत्न-स्वधर्मने विषे छे

ज्ञानी निर्धन होय, अथवा धनवान होय, अज्ञानी निर्धन होय, अथवा धनवान होय एवो कइ नियम नथी पूर्वनिष्पन्न शुभ अशुभ कर्म प्रमाणे बन्नेने उदय वर्त्ते छे ज्ञानी उदयमा सम वर्त्ते छे अज्ञानी हर्षविषादप्राप्त थाय छे

ज्या संपूर्ण ज्ञान छे, त्या स्त्रियादि परिग्रहनो पण अप्रसंग छे, तेथी न्यूनभूमिकानी ज्ञान-दशामा (चोथे पाचमे गुणस्थानके) ज्या ते योगनो प्रसग संभवे छे, ते दशामा वर्त्तता ज्ञानी-सम्यक्दृष्टि-ने स्त्रियादि परिग्रहनी प्राप्ति थाय छे

४५९.*

हे ज्ञातपुत्र भगवन्! काळनी बलीहारी छे. आ भारतना हीनपुण्यी मनुष्योने तारूं सत्य, अखंड अने पूर्वापर अविरोध शासन क्यांथी प्राप्त थाय? थवामां आवां विघ्नो उत्पन्न थयां: तारां बोधेलां शास्त्रो कल्पित अर्थथी विराध्यां, केटलांक समूळगां खंड्यां; ध्याननुं कार्य, स्वरूपनुं कारण ए जे तारी प्रतिमा तेथी कटाक्षदृष्टिए लाखो गमे लोको वळ्यां; तारा पछी परंपराए जे आचार्य पुरुषो थया तेनां वचनमां अने तारां वचनमां पण शंका नांखी दीधी. एकांत दइ कुटी तारूं शासन निंदाव्युं. शासन देवी! एवी सहायता कंइ आप के जे वडे कल्याणनो मार्ग हुं बीजाने बोधी शकुं, दर्शावी शकुं.—खरा पुरुषो दर्शावी शके. सर्वोत्तम निर्ग्रंथप्रवचनना बोध भणी वाळी आ आत्मविराधक पंथोथी पाछां खेंचवामां सहायता आप!! तारो धर्म छे के, समाधि अने बोधिमां सहायता आपवी. [अंगत.

४६०.

पूर्व पुण्यना उदयथी, मळ्यो सद्गुरुयोग;
वचन सुधा श्रवणे जतां, थयुं हृदय गत शोग.
निश्चय एथी आवियो, टळशे अहिं उताप;
नित्य कर्यो सत्संग में, एक लक्षथी आप.

४६१.

मातुश्रीने शरीरे ताव आववाथी तथा केटलोक वखत थयां अत्रे आववा विषे तेमनी विशेष आकांक्षा होवाथी गया सोमवारे अत्रेथी आज्ञा थवाथी नडियादथी भोमवारे रवाना थवानुं थयुं हतुं; बुधवारे बपोरे अत्रे आववुं थयुं छे.

शरीरने विषे वेदनीयनुं असातापणे परिणमवुं थयुं होय ते वखते शरीरनो विपरिणामी स्वभाव विचारी, ते शरीर अने शरीरने संबंधे प्राप्त थयलां स्त्रीपुत्रादि प्रत्येनो मोह विचारवान पुरुषो छोडी दे छे, अथवा ते मोहने मंद करवामां प्रवर्त्ते छे. 'आत्मसिद्धिशास्त्र' विशेष विचारवायोग्य छे.

संवत् १९५३ना कारतक शुद, १० शनि, ववाणीआ.

४६२.

लोकनी दृष्टिने ज्यांसुधी आ जीव वमे नहीं, तथा तेमांथी अंतर्वृत्ति छूटी न जाय त्यांसुधी ज्ञानीनी दृष्टिनुं वास्तविक महात्म्य लक्षगत न थई शके एमां संशय नथी.

सं० १९५३ना कारतक शुद ११, रवि, ववाणीआ.

उपदेशछाया[1]

स्त्री, पुत्र, परिग्रहादि भावो प्रत्ये मूळ ज्ञान थया पछी जो एवी भावना रहे के, "ज्यारे इच्छीश त्यारे आ क्रियादि प्रसंग त्यागी शकीश' तो ते मूळ ज्ञानथी वमावी देनारी वात सम जवी, अर्थात् मूळ ज्ञानमां जो के भेद पडे नहीं, पण आवरणरूप थाय वळी शिष्यादि अ थवा भक्तिना करनाराओ मार्गथी पडशे अथवा अटकी जशे एवी भावनाथी ज्ञानीपुरुष पण वर्ते तो ज्ञानीपुरुषने पण निरावरणज्ञान ते आवरणरूप थाय, अने तेथी ज वर्द्धमानादि ज्ञानी पुरुषो अनिद्रापणे साडाबारवर्षसुधी रह्या, सर्वथा असंगपणुं ज श्रेयस्कर दीठुं, एक शब्दनो उच्चार करवानुं पण यथार्थ दीठुं नहीं, साव निरावरण, निर्योगी, निर्भोगी अने निर्भयी ज्ञान थया पछी उपदेशकार्य कर्युं माटे "आने आम कहीशुं तो ठीक, अथवा आने आम नहीं कहेवाय तो खोटुं' ए वगेरे विकल्पो साधुमुनिओए न करवा[2]

हालना वखतमां मनुष्योनुं केटलुंक आयुष् स्त्रीपासे जाय, केटलुंक निद्रामां जाय, केटलुंक धंधामां जाय, अने रहेवुं रहे ते कुगुरु लूंटी ले छे एटले मनुष्यभव निरर्थक चाल्यो जाय

प्र० –"केवळज्ञानीए सिद्धांतो प्ररूप्या ते 'परउपयोग' के 'स्वउपयोग'? शास्त्रमां कह्युं छे के केवळज्ञानी स्वउपयोगमां ज वर्ते"

उ० –तीर्थंकर कोइने उपदेश दे तेथी करी कांइ 'परउपयोग' कहेवाय नहीं 'परउपयोग' तेने कहेवाय के जे उपदेश देतां रति, अरति, हर्ष, अहंकार थतां होय ज्ञानीपुरुषने तो ता दात्म्यसंबंध होतो नथी जेथी उपदेश देतां रति, अरति न थाय रति, अरति थाय ते 'पर उपयोग' कहेवाय जो एम होय तो केवळी लोकालोक जाणे छे–देखे छे ते पण 'परउप योग' कहेवाय पण तेम नथी, कारण तेने विषे रतिपणुं, अरतिपणुं नथी

सिद्धांतना बांधाविषे पण समजवुं के, आपणी बुद्धि न पहोंचे तेथी ते वचनो असत् छे एम न कहेवुं, कारण के जेने तमे असत् कहो छो, ते शास्त्रथी ज प्रथम तो तमे जीव, अजीव एवुं कहेता शीख्या छो, अर्थात् ते ज शास्त्रोने आधारे ज तमे जे कांइ जाणो छो ते जाण्युं छे, तो पछी तेने असत् कहेवां ते उपकारने बदले दोष करवा बराबर गणाय वळी शास्त्रना

१ संवत् १९५२ना [illegible] श्रीमद् अने तेमना समागममां [illegible] आ वखते [illegible] ते उपरथी [illegible] पृथक् पृथक् [illegible] आ ग्रंथना ५१४ पृष्ठ [illegible] —संशोधक

२ आ वचनोने [illegible] —संशोधक

लखनाराओ पण विचारवान हता. तेथी ते (सिद्धांत) विषे जाणता हता. महावीरस्वामी पछी घणे वर्षे लखाणां छे माटे असत् कहेवां ते दोष गणाय.

ज्ञानीनी आज्ञाए वर्त्तता एवा भद्रिक मुमुक्षु जीवने "ब्रह्मचर्य पाळवुं एटले स्त्रियादिकना प्रसंगमां न जवुं" एवी आज्ञा गुरुए करी होय तो ते वचनपर दृढ विश्वास करी ते ते स्थानके न जाय; ज्यारे जेने मात्र आध्यात्मिक शास्त्रादिक वांची मुमुक्षुता थइ होय, तेने एम अहंकार रह्या करे के, "एमां ते शुं जीतवुं छे?" आवी घेलछाना कारणथी ते तेवा (स्त्रियादिकना) प्रसंगमां जाय. कदाच् ते प्रसंगथी एकवार बेवार बचे, पण पछी ते पदार्थप्रत्ये दृष्टि देतां 'आ ठीक छे' एम करतां करता तेने तेमां आनंद थाय, अने तेथी स्त्रियो सेवे.

ज्ञानीनी आज्ञा प्रमाणे बाळो भोळो जीव तो वर्त्ते; एटले ते बीजा विकल्पो नहीं करतां तेवा प्रसंगमां न ज जाय. आ प्रकारे, जे जीवने "आ स्थानके जवुं योग्य नथी" एवां जे ज्ञानीनां वचनो तेनो दृढ विश्वास छे ते ब्रह्मचर्यव्रतमा रही शके छे. अर्थात् ते आ अकार्यमां प्रवृत्त न थाय. ज्यारे, ज्ञानीना आज्ञांकित नथी एवा मात्र आध्यात्मिक शास्त्रो वाची थयेला मुमुक्षुओ अहंकारमां फर्या करे, अने मान्या करे के एमां ते शुं जीतवुं छे? आवी मान्यताने लइने आ जीव पडी जाय छे, अने आगळ वधी शके नहीं. आ क्षेत्र छे ते निवृत्तिवाळुं छे, पण जेने निवृत्ति थई होय तेने तेम छे. तेम खरा ज्ञानी छे ते शिवायने तो अब्रह्मचर्यवश न थवाय एम कहेवामात्र छे. जेम जेने निवृत्ति थई नथी तेने प्रथम तो एम थाय छे के "आ क्षेत्र सारूं छे, अहीं रहेवा जेवुं छे," पण पछी एम एम करतां विशेष प्रेरणा थवाथी क्षेत्राकारवृत्ति थई जाय. ज्ञानीनी वृत्ति क्षेत्राकार न थाय; कारण के, क्षेत्र निवृत्तिवाळुं छे, अने पोते पण निवृत्तिभाव पामेला छे एटले बन्ने योग अनुकूळ छे. शुष्कज्ञानीओने प्रथम तो एम अभिमान रह्या करे के, एमां शुं जीतवुं छे? पण पछी धीमे धीमे स्त्रियादि पदार्थोमां सपडाइ जाय छे; ज्यारे खरा ज्ञानीने तेम थतुं नथी.

हाल सिद्धांतोनो जे बांधो जोवामां आवे छे ते ज अक्षरोमां अनुक्रमे तीर्थंकरे कह्युं होय एम काइ नथी. पण जेम कोइ वखते कोइए वाचना, प्रच्छणा, परावर्त्तना, अनुप्रेक्षा अने धर्मकथा संबंधी पूछ्युं तो ते वखते ते संबंधी वात कही. वळी कोइए पूछ्युं के धर्मकथा केटला प्रकारे तो कह्युं के चार प्रकारेः—अक्षेपणी, विक्षेपणी, निर्वेगणी, सवेगणी. आवा आवा प्रकारनी वात थती होय ते तेमनी पासे जे गणधरो होय ते ध्यानमां राखी ले, अने अनुक्रमे तेनो बाधो बाधे. जेम अहीं कोइ वात करवाथी कोइ ध्यानमां राखी अनुक्रमे तेनो बांधो बाधे तेम. बाकी तीर्थंकर जेटलुं कहे तेटलुं कांइ तेओना ध्यानमां न रहे, अभिप्राय ध्यानमां रहे. वळी गणधरो पण बुद्धिवान हता एटले ते (तीर्थंकरे कहेलां) वाक्यो कांइ तेमां आव्यां नथी एम पण नथी.

सिद्धांतोनो बांधो एटलो बधो सखत छे छतां यतिलोकोने तेथी विरुद्ध आचरण करता

देखीए छीए दाखला तरीके, कह्यु छे के, साधुओए घुघेल नाखवु नहीं, छता ते लोको नाखे छे आमा काइ ज्ञानीनी वाणीनो दोष नथी पण जीवनी समजणशक्तिनो दोष छे जीवमां सद्बुद्धि न होय तो प्रत्यक्षयोगे पण तेने अवळु ज परिणमे छे, अने जीवमा सद्बुद्धि होय तो सवळु भासे छे प्राप्त=ज्ञान पामेलो पुरुष आप्त=विश्वास करवायोग्य पुरुष

मुमुक्षु एटले सम्यग्दृष्टि जीव समजवा नहीं जीवने भूलवणीना स्थानक घणा छे माटे विशेष विशेष जाग्रति राखवी मुझावु नहीं, मदता न करवी पुरुषार्थधर्म वर्द्धमान करवो

जीवने सत्पुरुषनो योग मळवो दुर्लभ छे अपारमार्थिक गुरुने जो पोतानो शिष्य बीजा धर्ममा जाय तो ताव चढे छे पारमार्थिक गुरुने "आ मारो शिष्य छे" एवो भाव होतो नथी कोई कुगुरुआश्रित जीव बोधश्रवणअर्थे सद्गुरुपासे एक वखत गयो होय, अने पछी ते तेना ते कुगुरुपासे जाय, तो ते कुगुरु ते जीवने अनेक विचित्र विकल्पो बेसाडी दे छे, के जेथी ते जीव फरी सद्गुरुपासे जाय नहीं ते जीवने विचारने तो सत्, असत्, वाणीनी परीक्षा नथी एटले मोळवाइ जाय छे, अने साचा मार्गथी पडी जाय छे

भक्ति ए सर्वोत्कृष्ट मार्ग छे भक्तिथी अहकार मटे, स्वछन्द टळे, अने सीधा मार्गे चाल्यु जवाय अन्य विकल्पो मटे आवो ए भक्तिमार्ग श्रेष्ठ छे

आत्मा कोणे अनुभव्यो कहेवाय ? —

तरवार म्यानमाथी काढवाथी जेम जूदी मालम पडे छे, तेम देहथी आत्मा स्पष्ट जूदो बतावे छे तेणे आत्मा अनुभव्यो कहेवाय

दूधने पाणी भेळा छे तेवी रीते आत्मा अने देह रहेला छे दूध अने पाणी क्रिया करवाथी जूदां पडे त्यारे जूदा कहेवाय तेवी रीते आत्मा अने देह क्रियाथी जूदा पडे त्यारे जूदा कहेवाय दूध दूधना अने पाणी पाणीना परिणाम पामे त्यासुधी क्रिया करवी आत्मा जाण्यो होय तो पछी एक पर्यायथी माडी आखा स्वरूपसुधीनी भ्राति थाय नहीं पोताना दोष घटे, आवरण टळे तो ज जाणवु के ज्ञानीनां वचनो साचा छे आपणे भव्य अभव्यनी चिंता न राखता, हाल तो उपकार थाय तेवो लाभनो धर्मव्यापार करवो

ज्ञान तेनु नाम के जे हर्ष शोक वखते हाजर थाय, अर्थात् हर्ष, शोक थाय नहीं सम्यग्दृष्टि हर्ष शोकादि प्रसंगमा एकाकार थाय नहीं तेमना निर्ध्वंस परिणाम थाय नहीं अज्ञान उभु थाय के जाणवामां आव्ये तरत ज दाबी दे बहु ज जागृति होय भय अज्ञाननो छे जेम सिंहणने सिंह चाल्यो आवतो होय अने भय लागतो नथी, पण जाणे ते कूतरो चाल्यो आवतो होय तेम सिंहणने लागे छे, तेवी रीते ज्ञानी पौद्गलिक सयोग समजे छे राज मळ्ये आनद थाय तो ते अज्ञान

ज्ञानीनी दशा बहु ज अद्भुत छे यथातथ्य कल्याण समजातु नथी तेनु कारण वचनने आवरण करनार दुराग्रहभाव—कषाय—रह्या छे दुराग्रहभावने लीधे मिथ्यात्व शु छे ते समजाय

नहीं; दुराग्रहने मूके तो मिथ्यात्व दूर खसवा मांडे. कल्याणने अकल्याण अने अकल्याणने कल्याण समजे ते मिथ्यात्व. दुराग्रहादि भावने लीधे जीवने कल्याणनुं स्वरूप बताव्या छतां समजाय नहीं. कषाय दुराग्रहादि मूकाय नहीं तो पछी ते विशेष प्रकारे पीडे छे. कषाय सत्तापणे छे. निमित्त आवे त्यारे उभा थाय छे. त्यांसुधी उभा थाय नहीं.

शुं विचार कर्ये समभाव आवे?

विचारवानने पुद्गलमां तन्मयपणु–तादात्म्यपणु–थतुं नथी. अज्ञानी पौद्गलिक संयोगना हर्षनो पत्र वांचे तो तेनुं मोढुं खुशीमां देखाय, अने भयनो कागळ आवे तो उदास थइ जाय.

सर्प देखी आत्मवृत्तिमां भयनो हेतु थाय त्यारे तादात्म्यपणु कहेवाय. तन्मयपणु थाय तेने ज हर्ष, शोक थाय छे. निमित्त छे ते तेनुं कार्य कर्याविगर रहे नहीं.

मिथ्यादृष्टिने वचमां साक्षी नथी.[1]

देहने आत्मा बन्ने जूदा छे एवो ज्ञानीने भेद पड्यो छे. ज्ञानीने वचमां साक्षी छे. ज्ञान. जागृति होय तो ज्ञानना वेगे करी, जे जे निमित्तो मळे तेने पाछुं वाळी शके.

जीव विभाव परिणाममां वर्त्ते ते वखते कर्म बांधे; अने स्वभाव परिणाममां वर्त्ते ते वखते कर्म बांधे नहीं.

स्वछंद टळे तो ज मोक्ष थाय. सद्गुरुनी आज्ञाविना आत्मार्थी जीवनां श्वासोच्छ्वास शिवाय बीजुं न चाले एवी जिननी आज्ञा छे.

पांच इंद्रियो शी रीते वश थाय? वस्तुओ उपर तुच्छभाव लाववाथी. फूल सुकावाथी तेनी सुगंधी थोडीवार रही नाश पामे छे, ने फूल करमाइ जाय छे, अने तेथी कांइ संतोष थतो नथी तेनी पेठे तुच्छ भाव आववाथी इंद्रियोना विषयोमां लुब्धता थती नथी.

पांच इंद्रियोमां जीव्हाइंद्रिय वश करवाथी बाकीनी चार इंद्रियो सहेजे वश थाय छे.

ज्ञानीपुरुषने शिष्ये प्रश्न पूछ्युं, "बार उपांग तो बहु गहन छे; अने तेथी माराथी समजी शकाय तेम नथी; माटे बार अंगनो सार ज बतावो के जे प्रमाणे वर्तुं तो मारूं कल्याण थाय." सद्गुरुए उत्तर आप्यो, "बार उपांगनो सार तमने कहीए छीए के, वृत्तिओने क्षय करवी."

आ वृत्तिओ बे प्रकारनी कही· एक बाह्य अने बीजी आंतर. बाह्यवृत्ति एटले आत्माथी बहार वर्त्तवुं ते. आत्मानी अंदर परिणमवु–तेमां समावुं–ते अंतरवृत्ति. पदार्थनुं तुच्छपणु भास्यमान थयु होय तो अंतरवृत्ति रहे. जेम अल्प किमतनो एवो जे माटीनो घडो ते फुटी गयो अने पछी तेनो त्याग करतां आत्मानी वृत्ति क्षोभ पामती नथी. कारण के तेमां तुच्छपणु समजायुं छे. आवी रीते ज्ञानीने जगत्‌ना सर्व पदार्थ तुच्छ भास्यमान छे. ज्ञानीने एक रूपियाथी मांडी सुवर्ण इत्यादिक पदार्थमां साव माटीपणु ज भासे छे.

१ आ वचननो आशय एवो छे के, मिथ्यादृष्टिने विपरीतपणे वर्त्तता कोइ रोकी शकनार नथी, अर्थात् मिथ्यादृष्टिने कोइनो भय नथी.–संशोधक.

स्त्री ए हाडमासनु पूतळु छे एम स्पष्ट जाण्यु छे तेथी विचारवाननी वृत्ति त्या क्षोभ पामती नथी, तोपण साधुने एवी आज्ञा करी छे के, हजारो देवागनाथी न चळी शके तेवा मुनिए पण नाक कान छेदेली एवी जे सो वरसनी वृद्ध स्त्री तेनी समीप पण रहेवु नहीं, कारण के ते वृत्तिने क्षोभ पमाडे ज एवु ज्ञानीए जाण्यु छे साधुने तेटलु ज्ञान नथी के तेनाथी न ज चळी शके एम धारी तेनी समीप रहेवानी आज्ञा करी नथी ए वचन उपर ज्ञानीए पोते विशेष भार मूक्यो छे, एटला माटे जो वृत्तिओ पदार्थमा क्षोभ पामे तो तरत खेंची लई लेवी वाह्यवृत्तिओ क्षय करवी

चौद गुणस्थानक छे ते आत्माना अंशे-अंशे गुण बताव्या छे, अने छेवटे ते केवा छे ते जणाव्यु छे जेम एक हीरो छे तेने एक एक करता चौद पेहेल पाडो तो अनुक्रमे विशेष विशेष कान्ति प्रगटे, अने चौदे पेहेल पाडता छेवटे हीरानी सपूर्ण स्पष्ट कान्ति प्रगटे आ ज रीते सपूर्ण गुण प्रगटवाथी आत्मा सपूर्णपणे प्रगटे

चौदपूर्वधारी त्याथी पाछो पडे छे तेनु कारण प्रमाद छे प्रमादना कारणथी ते एम जाणे के "हवे मने गुण प्रगट्यो" आवा अभिमानथी पहेले गुणस्थानके जई पडे छे, अने अनतकाळनु भ्रमण करवु पडे छे माटे जीवे अवश्य जाग्रत रहेवु, कारण के वृत्तिओनु प्राबल्य एवु छे के, ते हरेक प्रकारे छेतरे छे

अगीआरमा गुणस्थानकेथी जीव पडे छे तेनु कारण ए के, वृत्तिओ प्रथम जाणे छे के "हमणा आ शूरातनमां छे एटले आपणु बळ चालवानु नथी," अने तेथी चुप थई बधी दबाई रहे छे "क्रोधथी छेतराशे नहीं, मानथी पण छेतराशे नहीं, तेम मायानु बळ चाले तेवु नथी" एम वृत्तिए जाण्यु के तरत त्या लोभ उदयमान थाय छे "मारामा केवा रिद्धि, सिद्धि, अने ऐश्वर्य प्रगट थया" एवी वृत्ति त्या आगळ थता तेनो लोभ थवाथी त्याथी जीव पडे छे, अने पहेले गुणस्थानके आवे छे

आ कारणथी वृत्तिओने उपशम करवा करता क्षय करवी, एटले फरीथी उद्भवे नहीं ज्यारे ज्ञानीपुरुष त्याग कराववाने माटे कहे के, आ पदार्थ त्यागी दे त्यारे वृत्ति भूलवे छे के, ठीक छे, हु बे दिवस पछी त्यागीश आवा भूलावामां पडे छे के, वृत्ति जाणे छे के, ठीक थयु, अणीनो चूक्यो सो वर्ष जीवे एटलामा शिथिलपणाना कारणो मळे के "आ त्यागवाथी रोगना कारणो थशे, माटे हमणा नहीं पण आगळ त्यागीश" आ रीते वृत्तिओ छेतरे छे

आ प्रकारे अनादिकाळथी जीव छेतराय छे कोईनो वीश वर्षनो पुत्र मरी गयो होय, ते वखते ते जीवने एवी कडवाश लागे के, आ संसार खोटो छे पण बीजे ज दिवसे ए विचार वाह्यवृत्ति विस्मरण करावे छे के, "एनो छोकरो काल्सवारे मोटो थई रहेशे, एम थतु ज आवे छे, शु करीए?" आम थाय छे, पण एम नथी थतु के, ते पुत्र जेम मरी गयो, तेम हु

पण मरी जइश, माटे समजीने वैराग्य पामी चाल्यो जाउं तो सारुं. आम वृत्ति थती नथी. त्यां वृत्ति छेतरे छे.

(कोइ अभिमानी) जीव एम मानी बेसे छे के, "हुं पंडित छुं, शास्त्रवेत्ता छुं, डाह्यो छुं, गुणवान छुं, लोक मने गुणवान कहे छे," पण तेने ज्यारे तुच्छ पदार्थनो संयोग थाय छे त्यारे तरत ज तेनी वृत्ति खेंचाय छे. आवा जीवने ज्ञानी कहे छे के, तुं विचार तो खरो के ते तुच्छ पदार्थनी किंमत करतां तारी किंमत तुच्छ छे! जेम एक पाइनी चार बीडी मळे छे; अर्थात् पा पाइनी एक बीडी छे. तेवी बीडी तुं जो तने व्यसन होय तो तुं अपूर्व ज्ञानीनां वचनो सांभळतो होय तोपण जो त्यां क्यांयथी बीडीनो धूमाडो आव्यो तो तारा आत्मा-मांथी धूमाडो नीकळे छे,[1] अने ज्ञानीनां वचनो उपरथी प्रेम जतो रहे छे. बीडी जेवा पदा-र्थमां-तेनी क्रियामां-वृत्ति खेंचावाथी वृत्तिक्षोभ निवृत्त थतो नथी! पा पाइनी बीडीथी जो एम थइ जाय छे तो व्यसनीनी किंमत तेथी पण तुच्छ थइ;-एक पाइना चार आत्मा थया! माटे दरेक पदार्थमां तुच्छपणु विचारी वृत्ति बहार जती अटकाववी; अने क्षय करवी.

अनाथदासजीए कह्युं छे के, "एक अज्ञानीना कोटि अभिप्रायो छे, अने कोटि ज्ञानीनो एक अभिप्राय छे."

उत्तम जाति, आर्य क्षेत्र, उत्तम कुळ, अने सत्संग ए आदि प्रकारथी आत्मगुण प्रगट थाय छे.

तमे मान्यो छे तेवो आत्मानो मूळ स्वभाव नथी; तेम आत्माने कर्मे कांइ साव आवरी नांख्यो नथी. आत्माना पुरुपार्थधर्मनो मार्ग साव खुल्लो छे.

बाजरा अथवा घउंनो एक दाणो लाख वर्ष सुधी राखी मूक्यो होय (सडी जाय ते वात अमारा ध्यानमां छे) पण जो तेने पाणी. माटी आदिनो संयोग न मळे तो, उगवानो संभव नथी, तेम सत्संग अने विचारनो योग न मळे तो आत्मगुण प्रगट थतो नथी.

श्रेणिकराजा नरकमां छे, पण समभावे छे-समकिति छे; माटे तेने दुःख नथी.

चार कठियाराना दृष्टाते चार प्रकारना जीवो छेः—

चार कठियारा जंगलमां गया. प्रथम सर्वेए काष्ठ लीधां. त्यांथी आगळ चाल्या के सुखड आवी. त्यां त्रणे सुखड लीधी. एक कहे के "ए जातनां लाकडां खपे के नहीं, माटे मारे तो लेवां नथी, आपणे रोज लइए छीए ते ज मारे तो सारां." आगळ चालतां सोनुं रूपुं आव्युं. त्रणमांथी बेए सुखड नाखी दइ, सोनुं रूपुं लीधुं, एके न लीधुं. त्यांथी आगळ चाल्या के रत्नचिंतामणि आव्यो. बेमांथी एके सोनुं नांखी दइ रत्नचिंतामणि लीधो; एके सोनुं रहेवा दीधुं.

१. आ जगोए एम दृष्टांत घटाववुं के जेणे लाकडां ज लीधां अने बीजुं न लीधुं ते

१. अत्र कहेवानो हेतु एवो छे के, तुच्छ पदार्थो पण त्यागी शकता नथी एवा शिथिलपरिणामी जीवो तुच्छ पदार्थना संयोगे ज्ञानीना अपूर्व योगना भोगे एकाकार थइ जाय छे.-संशोधक.

प्रकारना एक जीव छे, के जेणे लौकिक कर्मो करता ज्ञानीपुरुषने ओळख्या नहीं दर्शन पण कर्या नहीं एथी तेना जन्म जरा मरण पण टळ्या नहीं गति पण सुधरी नहीं

२ सुखड लीधी अने काष्ठ मूकी दीधा त्या दृष्टात एम घटावनु के, जेणे सहेजे ज्ञानीने ओळख्या, दर्शन कर्या तेथी तेनी गति सारी थई

३ सोनु आदि लीधु ते दृष्टात एम घटावनु के, जेणे ज्ञानीने ते प्रकारे ओळख्या माटे तेने देवगति प्राप्त थई

४ रत्नचिंतामणि जेणे लीधो ते दृष्टात एम घटावनु के, जे जीवने ज्ञानीनी यथार्थ ओळखाण थइ ते जीव भवमुक्त थयो

एक वन छे तेमा महात्म्यवाळा पदार्थो छे तेनु जे प्रकारे ओळखाण थाय तेटलु महात्म्य लागे, अने ते प्रमाणमा ते ग्रहे आ रीते ज्ञानीपुरुषरूपी वन छे ते ज्ञानीपुरुषनु अगम्य, अगोचर महात्म्य छे तेनु जेटलु ओळखाण थाय तेटलु महात्म्य लागे, अने ते ते प्रमाणमा तेनु कल्याण थाय

सासारिक खेदना कारणो जोइ, जीवने कडवास लागता छता ते वैराग्य उपर पग दइ चाल्यो जाय छे, पण वैराग्यमा प्रवृत्ति करतो नथी

लोको ज्ञानीने लोकदृष्टिए देखे तो ओळखे नहीं

आहारादि वगेरेमा पण ज्ञानीपुरुषनी प्रवृत्ति बाह्य वर्त्ते छे केवी रीते जे, घडो उपर (आकाशमा) छे, अने पाणीमा उभा रहीने, पाणीमा दृष्टि राखी, बाण साधी ते (उचेनो घडो) वींधवो छे, लोक जाणे छे के, वींधनारनी दृष्टि पाणीमा छे, पण वास्तविक रीते घडो वींधवानो छे, तेनो लक्ष करवा माटे वींधनारनी दृष्टि आकाशमा छे आ रीते ज्ञानीनी ओळखाण कोइ विचारवानने होय छे

दृढ निश्चय करवो के, वृत्तिओ बहार जती क्षय करवी, अवश्य ए ज ज्ञानीनी आज्ञा छे

स्पष्ट प्रीतिथी ससार करवानी इच्छा थती होय तो समजवु के, ज्ञानीपुरुषने जोया नथी जे प्रकारे प्रथम ससारमा रससहित वर्त्ततो होय ते प्रकारे, ज्ञाननो योग थया पछी वर्त्ते नहीं ए ज ज्ञानीनु स्वरूप[1]

ज्ञानीने ज्ञानदृष्टि–अतर्दृष्टि–थी जोया पछी स्त्री जोइने राग उत्पन्न थाय नहीं, कारण के, ज्ञानीनु स्वरूप विषयसुखकल्पनाथी जूदु छे अनत सुख जाण्यु होय तेने राग थाय नहीं, अने जेने राग थाय नहीं तेणे ज ज्ञानीने जोया, अने तेने ज ज्ञानीपुरुषना दर्शन कर्या पछी स्त्रीनु सजीवन शरीर अजीवनपणे भास्याविना रहे नहा, कारण के, ज्ञानीना वचनो यथार्थ रीते साचा जाण्या छे ज्ञानीनी समीप देह अने आत्मा जूदो पृथक् पृथक् जाण्यो छे तेने देह बाद

[1] ज्ञानीनु खरु स्वरूप ए ज के तेओनो योग थया पछी ससार जावनी दशा अपूर्वपणु पामे एवो आ ठकाण कहेवानो अभिप्राय छे–सशोधक

करी आत्मा भिन्न भिन्न भासे; अने तेथी स्त्रीनां शरीर अने आत्मा जूदां भासे छे. तेणे स्त्रीनुं शरीर मांस, माटी, हाडकां आदिनुं पुतळुं जाण्युं छे एटले त्यां राग उत्पन्न थतो नथी.

आखा शरीरनुं वळ-उपर नीचेनुं बन्ने-कमर उपर छे. जेनी कमर भांगी गइ छे तेनुं बधुं वळ गयुं. विषयादि जीवनी तृष्णा छे. संसाररूपी शरीरनुं वळ आ विषयादिरूप केड-कमर-उपर छे. ज्ञानीपुरुषनो बोध लागवाथी विषयादिरूप केडनो भंग थाय छे. अर्थात् विषयादिनुं तुच्छपणु लागे छे, अने ते प्रकारे संसारनुं वळ घटे छे; अर्थात् ज्ञानीपुरुषना बोधमां आवुं सामर्थ्य छे.

महावीरस्वामीने संगम नामे देवताए बहु ज-प्राणत्याग थतां वार न लागे तेवा-परिषह दीधा त्यां केवी अद्भुत समता! त्यां तेओए विचार्युं के जेनां दर्शन करवाथी कल्याण थाय, नाम स्मरवाथी कल्याण थाय तेना संगमां आवीने अनंत संसार वधवानुं आ जीवने कारण थाय छे. आवी अनुकंपा आववाथी आंखमां आंसु आवी गयां. केवी अद्भुत समता! पारकी दया केवी रीते उगी नीकळी हती! ते वखते मोहराजाए जो जरा धक्को मार्यो होत तो तो तरत ज तीर्थंकरपणु संभवत नहीं; पण जो के देवता तो भागी जात. मोहनीयना मळने मूळथी नाश कर्यो छे-अर्थात् मोहने जीत्यो छे ते मोह केम करे?

श्री महावीरस्वामी समीपे गोशालाए आवी बे साधुने बाळी नांख्या त्यारे जो जरा ऐश्वर्यपणु करीने साधुनी रक्षा करी होत तो तीर्थंकरपणु फरी करवुं पडत; पण जेने "हुं गुरु छुं, मारा शिष्य छे" एवी भावना नथी तेने तेवो कोई प्रकार करवो पडतो नथी. "शरीररक्षणनो दातार नथी, फक्त भावउपदेशनो दातार छुं, जो हुं रक्षा करूं तो मारे गोशालानी रक्षा करवी जोइए, अथवा आखा जगतनी रक्षा करवी घटे" एम विचार्युं. अर्थात् तीर्थंकर एम (मारापणु) करे ज नहीं.

वेदांतविषे आ काळमां चरमशरीरि कह्या छे. जिनना अभिप्रायप्रमाणे पण आ काळमां एकावतारी जीव थाय छे. आ कांइ थोडी वात नथी; केमके आ पछी कांइ मोक्ष थवाने वधारे वार नथी. सहेज कांइ बाकी रह्युं होय-रह्युं छे-ते पछी सहेजमां चाल्युं जाय छे. आवा पुरुषनी दशा-वृत्तिओ-केवी होय? अनादिनी घणी ज वृत्तिओ समाइ गइ होय छे; अने एटली बधी शान्ति थई गइ होय छे के, राग द्वेष बधा नाश पामवायोग्य थया छे-उपशांत थया छे.

सद्वृत्तिओ थवा माटे जे जे कारणो (साधनो) बतावेलां होय छे ते नहीं करवानुं ज्ञानी कहेता ज नथी; जेम रात्रे खावाथी हिंसानुं कारण देखाय छे, एटले ज्ञानी आज्ञा करे ज नहीं के तुं रात्रे खा. पण जे जे अहंभावे आचरण कर्युं होय, अने रात्रिभोजनथी ज, अथवा "आ फलाणाथी ज मोक्ष थाय, अथवा आमां ज मोक्ष छे," एम दुराग्रहथी मान्युं होय तो तेवो दुराग्रह मूकाववाने माटे ज्ञानीपुरुषो कहे "मूकी दे; ज्ञानीपुरुषोनी आज्ञाए तेम (रात्रिभोजन-त्यागादि) कर," अने तेम करे तो कल्याण थाय. अनादिकाळथी दिवसे तेम ज रात्रे खाधुं छे, पण जीवनो मोक्ष थयो नथी!

आ कालमा आराधकपणाना कारणो घटता जाय छे, अने विराधकपणाना लक्षणो वर्द्धमानता पामता जाय छे

केशीस्वामी मोटा हता, अने पार्श्वनाथस्वामीना शिष्य हता, तोपण पाच महाव्रत अगीकार कर्या हता

केशीस्वामी अने गौतमस्वामी महा विचारवान हता, पण केशीस्वामीए एम न कह्यु "हु दिक्षाए मोटो छु माटे तमे मारी पासे चारित्र ल्यो" विचारवान अने सरळ जीव जेने तरत कल्याणयुक्त थइ जवु छे तेने आवी वातनो आग्रह होय नहीं

कोइ साधु जेणे प्रथम आचार्यपणे अज्ञानअवस्थाए उपदेश कर्यो होय, अने पछी तेने ज्ञानीपुरुषनो समागम थता ते ज्ञानीपुरुष जो आज्ञा करे के, जे स्थळे आचार्यपणे उपदेश कर्यो होय त्या जइ एक खुणे छेवाडे बेसी बधा लोकोने एम कहे के, मे अज्ञानपणे उपदेश आप्यो छे, माटे तमे भूल खाशो नहीं; तो ते प्रमाणे साधुने कर्याविना छूटको नहीं जो ते साधु एम कहे "माराथी एम थाय नहीं, एने बदले आप कहो तो पहाड उपरथी पडतु मूकु, अथवा बीजु गमे ते कहो ते करू, पण त्या तो माराथी नहीं जवाय" ज्ञानी कहे छे "कदापि तु लाख वार पर्वतथी पडे तोपण कामनु नथी अहा तो तेम करशे तो ज मोक्ष मळशे तेम कर्याविना मोक्ष नथी, माटे जइने क्षमापना माग तो ज कल्याण थाय"

गौतमस्वामी चार ज्ञानना धरता हता अने आनदश्रावक पासे गया हता आनदश्रावके कह्यु "मने ज्ञान उपज्यु छे" त्यारे गौतमस्वामीए कह्यु "ना, ना एटलु बधु होय नहीं, माटे आप क्षमापना ल्यो" त्यारे आनदश्रावके विचार्यु के, मारा गुरु छे, कदाच् आ वखते भूल खाय छे, तोपण भूल खाओ छो एम कहेवु योग्य नथी, गुरु छे माटे शान्तिथी कहेवु योग्य छे एम धारी आनदश्रावके कह्यु के, महाराज! सद्भूत वचननो "मिच्छामि दुक्कड" के असद्भूत वचननो "मिच्छामि दुक्कड"? त्यारे गौतमस्वामीए कह्यु के, असद्भूत वचननो "मिच्छामि दुक्कड" त्यारे आनदश्रावके कह्यु "महाराज! हु 'मिच्छामि दुक्कड' लेवाने योग्य नथी" एटले गौतमस्वामी चाल्या गया, अने जइने महावीरस्वामीने पूछ्यु (गौतमस्वामी तेनु समाधान करे तेवा हता, पण एने गुरुए तेम करे नहीं जेथी महावीरस्वामीपासे जइ हकीकत कही) महावीरस्वामीए कह्यु "हे गौतम! हा, आनद देखे छे एम ज छे, अने तमारी भूल छे, माटे तमे आनदपासे जइ क्षमापना ल्यो" 'तहत्' कही गौतमस्वामी क्षमाववा गया जो गौतमस्वामीमा मोह नामनो महा सुभट पराभव पाम्यो न होत तो त्यां जात नहीं, अने कदापि गौतमस्वामी एम कहेत के, महाराज! आपना आटला बधा शिष्य छे तेमनी हु चाकरी करू, पण त्या तो नहीं जाऊ, तो ते वात कबूल थात नहीं गौतमस्वामी पोते त्यां जइ क्षमावी आव्या!

'सास्वादानसमकित' एटले वमी गयेलुं समकित. अर्थात् जे परीक्षा थयेली तेने आवरण आवी जाय, तोपण मिथ्यात्व अने समकितनी किंमत तेने जूदीने जूदी लागे. जेम, छाशमांथी माखण काढी लीधुं, ने पछी पाछुं छाशमां नांख्युं. माखणने छाश प्रथम जेवां एकमेक हता तेवा एकमेक पछी थाय नहीं, तेम मिथ्यात्वनी साथे एकमेक थाय नहीं. हीरामणिनी किंमत थइ छे, पण काचनी मणि आवे त्यारे हीरामणि साक्षात् अनुभवमां आवे ते दृष्टांत पण अत्रे घटे छे.

सद्गुरु, सत्देव, केवलीनो प्ररूपेलो धर्म तेने सम्यक्त्व कह्युं, पण सत्देव अने केवली ए बे सद्गुरुमां समाइ गया।

निर्ग्रंथगुरु एटले पैसारहित गुरु नहीं, पण जेनी ग्रंथि छेदाइ छे एवा गुरु. सद्गुरुनी ओळखाण थाय त्यारे व्यवहारथी ग्रंथि छेदवानो उपाय छे. जेम, एक माणसे काचनी मणि लई धार्युं के, "मारीपासे साची मणि छे, आवी कांइ प्राप्त थती नथी." पछी तेणे एक विचारवानपासे जइने कह्युं: "मारी मणि साची छे." पछी ते विचारवाने तेथी सारी, तेथी सारी, एम वधती वधती किमतनी मणि बतावीने कह्युं के, जो फेर लागे छे? बराबर जोजे, त्यारे तेणे कह्युः "हा फेर लागे छे". पछी ते विचारवाने झुमर बतावी कह्युं: जो तारा जेवी तो हजारो मळे छे. आवुं झुमर बताव्या पछी साची मणि बतावी त्यारे ते तेनी बरोबर किंमत थइ; पछी जूटीने जूटी जाणी मूकी दीधी. पछी कोइक संग मळवाथी तेणे कह्युं के, तें आ मणि जे साची जाणी छे एवी तो घणी मळे छे. आवा आवरणथी व्हेम आवी जवाथी भूली जाय; पण पछी जूटी देखे—जे प्रकारे साचानी किंमत थइ होय ते प्रकारे—के तरत जागृतिमां आवे के साची झाझी होय नहीं. अर्थात् आवरण होय, पण प्रथमनी ओळखाण भूलाय नहीं. आ प्रकारे विचारवान सद्गुरुनो योग मळतां तत्त्वप्रतीति थाय, पण पछी मिथ्यात्वीना संगथी आवरण आवतां शंका थइ जाय; जो के तत्त्वप्रतीति जाय नहीं पण तेने आवरण आवी जाय. आनुं नाम 'सास्वादानसम्यक्त्व.'

सद्गुरु अने असद्गुरुमां रातदिवस जेटलो अंतर छे.

एक झवेरी हतो. वेपार करतां घणी खोट जवाथी तेनी पासे कांइ पण द्रव्य रह्युं नहीं. मरण वखत आवी पहोंच्यो एटले वैरां छोकरांनो विचार करे छे के, मारीपासे कांइ द्रव्य नथी, पण जो हाल कहीश, तो छोकरो नानी उमरनो छे तेथी देह छूटी जशे. स्त्रीए सामुं जोयुं त्यारे तेणे कह्युं के, कांइ कहो छो? पुरुषे कह्युं: "शुं कहुं?" स्त्रीए कह्युं के, मारूं अने छोकरानुं उदरपोषण थाय तेवुं बतावो ने कंइ कहो. त्यारे पेलाए विचार करीने कह्युं के, घरमां झवेरातनी पेटीमां किंमती नंगनी दाबडी छे ते ज्यारे तारे अवश्यनी जरूर पडे त्यारे काढीने मारा भाइबंधपासे जइने वेचावजे. त्यां तने घणुं द्रव्य आवशे. आटलुं कहीने पेलो पुरुष काळधर्म पाम्यो. केटलाक दिवसे नाणाविना उदरपोषण माटे पीडाता जाणी, पेलो

छोकरो तेना बापे प्रथम कहेल झवेरातना नग लइ, तेना काका (पितानो भाइबध झवेरी) पासे गयो ने कह्यु के, मारे आ नग वेचवा छे तेनु द्रव्य जे आवे ते मने आपो त्यारे पेला झवेरीभाइए पूछ्यु "आ नग वेचीने शु करवु छे?" "उदर भरवा पैसा जोइए छीए" एम पेला छोकराए कह्यु त्यारे ते झवेरीए कह्यु 'सो पचास रूपिया जोइए तो लइ जा, ने रोज मारी दुकाने आवतो रहेने, अने खप लइ जजे आ नग हाल रहेवा दे" पेला छोकराए पेला भाइनी वात स्वीकारी, अने पेलु झवेरात पाछु लइ गयो पछी रोज झवेरीनी दुकाने जता झवेरीना समागमे ते छोकरो हीरा, पाना, माणेक, छीलम बधाने ओळखता शीख्यो, ने तेनी तेने किंमत थइ पछी पेला झवेरीए कह्यु "तु तारू जे झवेरात प्रथम वेचवा लाव्यो हतो ते लाव, हवे वेचीए" पछी घेरथी छोकराए पोताना झवेरातनी दाबडी लावीने जोयु, तो नग खोटा लाग्या एटले तरत फेंकी दीधा त्यारे तेने पेला झवेरीए पूछ्यु के, ते नाखी केम दीधा? त्यारे तेणे कह्यु के, मात्र खोटा छे माटे नाखी दीधा छे जो पेला भाइए प्रथमथी ज खोटा कह्या होत तो ते मानत नहीं, पण ज्यारे पोताने वस्तुनी किंमत आवी ने खोटाने खोटारूपे जाण्या त्यारे झवेरीने कहेवु पडयु नहीं के खोटा छे आ ज रीते पोताने सद्गुरुनी परीक्षा थता असद्गुरुने असत् जाण्या तो पछी ते तरत ज असद्गुरु वर्जीने सद्गुरुना चरणमा पडे, अर्थात् पोतामा किंमत करवानी शक्ति आववी जोइए

गुरुपासे रोज रोज जइ एकेंद्रियादिक जीवोना संबंधमा अनेक प्रकारनी शकाओ, अने कल्पनाओ करी पूछया करे, पण कोइ दिवस एम पूछतो नथी के, एकेंद्रियथी माडी पचेंद्रियने जाणवानो परमार्थ शो? एकेंद्रियादि जीवो संबधी कल्पनाओथी काइ मिथ्यात्वग्रंथि छेदाय नहीं एकेन्द्रियादि जीवोनु स्वरूप जाणवानु कारण तो दया पाळवानु छे, पण मात्र प्रश्न करवानी खातर तेवा प्रकारनी वातो करवानु कइ फळ नथी, वास्तविक रीते तो समकित प्राप्त करवानु छे, माटे गुरुपासे जइ नकामा प्रश्नो करवा करता गुरुने कहेवु के, एकेंद्रियादिकनी वात आजे जाणी, हवे ते वात काल करशो नहीं, पण समकितनी गोठवण करजो आवु कहे, तो कोइ दहाडो एनो नीवेडो आवे पण रोज एकेंद्रियादिनी कडाकुटो करे तो एनु कल्याण क्यारे थाय?

समुद्र छे ते खारो छे एकदम तो तेनी खाराश नीकळे नहीं तेने माटे आ प्रकारे उपाय छे के, ते समुद्रमांथी अनेक वहेळा लेवा, अने ते वहेळामां जेथी ते पाणीनी खाराश मटे, अने मीठाश थाय एवो खार नांखवो, पण ते पाणी सोसावाना बे प्रकार छे एक तो सूर्यनो ताप, अने बीजी जमीन, माटे प्रथम जमीन तैयार करवी अने पछी नीकोद्वाराए पाणी लइ जवुं, अने पछी खार नांखवो के जेथी खाराश मटी जशे आ ज रीते मिथ्यात्वरूपी समुद्र छे, तेमां कदाग्रहादिरूप खाराश छे, माटे कुळधर्मरूपी वहेळाने योग्यतारूप जमीनमां लइ सद्बोधरूपी खार नांखवो एटले सत्पुरुषरूपी तापथी खाराश मटी जशे

"दुर्बळ देह ने मासउपवासी, जो छे मायारंग रे,
तोपण गर्भ अनंता लेशे, बोले बीजुं अंग रे.—

जेटली भ्रान्ति वधारे तेटलुं वधारे. सौथी मोटो रोग मिथ्यात्व.

जे जे वखते तपश्चर्या करवी, ते ते वखते स्वछंदथी न करवी; अहंकारथी न करवी. लोकोने लीधे न करवी; जीवे जे कांइ करवुं ते स्वछंदे न करवुं. "हुं डाह्यो छुं" एवुं मान राखवुं ते कया भवने माटे? "हुं डाह्यो नथी" एवुं समज्या ते मोक्षे गया छे. मुख्यमां मुख्य विघ्न स्वछंद छे. जेनो दुराग्रह छेदायो ते लोकोने पण प्रिय थाय छे. कदाग्रह मूक्यो होय तो बीजाने पण प्रिय थाय छे; माटे कदाग्रह मूकायाथी बधां फळ थवा संभवे छे.

गौतमस्वामीए महावीरस्वामीने वेदनां प्रश्नो पूछ्यां तेनुं, सर्व दोषनो क्षय कर्यो छे एवा ते महावीरस्वामीए वेदना दाखला दइ समाधान (सिद्धता) करी आप्युं.

बीजाने उंचा गुणे चडाववा, पण कोइनी निंदा करवी नहीं. कोइने स्वछंदे कांइ कहेवुं नहीं कहेवायोग्य होय तो अहंकाररहितपणे कहेवुं. परमार्थदृष्टिए रागद्वेष घट्यो होय तो फळी-भूत थाय. व्यवहारथी तो भोळा जीवोने पण रागद्वेष घट्या होय; पण परमार्थथी रागद्वेष मोळा पडे, तो कल्याणनो हेतु छे.

मोटा पुरुषोनी दृष्टिए जोतां सघळां दर्शन सरखां छे. जैनमा वीश लाख जीवो मतमतां-तरमां पड्या छे! ज्ञानीनी दृष्टिए भेदाभेद होय नहीं.

जे जीवने अनंतानुबंधीयनो उदय छे तेने साचा पुरुषनी वात पण गमे नहीं, अथवा साचा पुरुषनी वात सांभळवी गमे नहीं.

मिथ्यात्वनी ग्रंथि छे. तेनी सात प्रकृति छे. मान आवे एटले साते आवे. तेमां अनंतानुबं-धीयनी चार प्रकृति चक्रवर्त्ति समान छे. ते कोइ रीते ग्रंथिमांथी नीकळवा दे नहीं. मिथ्यात्व रखवाळ (रक्षपाळ) छे! आखुं जगत् तेनी सेवा चाकरी करे छे!

प्र०:—उदयकर्म कोने कहीए?

उ०:—ऐश्वर्यपद प्राप्त थता तेने धक्को मारीने पाछुं काढे के "आ मारे जोइतुं नथी; मारे आने शुं करवुं छे?" कोइ राजा, प्रधानपणु आपे तोपण पोते लेवा इच्छे नहीं. "मारे एने शु करवुं छे? घरसंबंधीनी आटली उपाधि थाय तो घणी छे." आवी रीते ना पाडे; ऐश्वर्यपदनी निरिच्छा छतां राजा फरी फरी आपवा इच्छे तेने लीधे आवी पडे, तो तेने विचार थाय के "जो तारे प्रधानपणु हशे तो. घणा जीवोनी दया पळाशे, हिंसा ओछी थशे, पुस्तक-शाळाओ थशे, पुस्तको छपावाशे" एवा धर्मना केटलाक हेतु जाणीने वैराग्यभावनाए वेदे तेने उदय कहेवाय. इच्छासहित भोगवे, अने उदय कहे ते तो शिथिलताना अने संसार रझ-ळवाना हेतु थाय.

आश्रये करवुं. पोतापणे वर्त्तवुं ते ज स्वछंद छे एम कयुं छे. सद्गुरुनी आज्ञाविना श्वासोच्छ्वास शिवाय बीजुं कंइ करवुं नहीं.

साधुए लघु शंका पण गुरुने कहीने करवी एवी ज्ञानीपुरुषोनी आज्ञा छे.

स्वछंदाचारे शिष्य करवो होय तो आज्ञा मागे नहीं; अथवा कल्पना करे. परोपकार करवामां माठी संकल्पना वर्त्तती होय, अने तेवा ज घणा विकल्पो करी स्वछंद मूके नहीं, ते अज्ञानी आत्माने विघ्न करे. तेम ज आवा बधा प्रकार सेवे, अने परमार्थनो रस्तो बाद करीने वाणी करे. आ ज पोतानुं डहापण, अने तेने ज स्वछंद कहेल छे.

बाह्यव्रत वधारे लेवाथी मिथ्यात्व गाळीशुं एम जीव धारे पण तेम बने नहीं, केमके जेम एक पाडो जे हजारो कडबना पूळा खाइ गयो छे ते एक तणखलाथी बीए नहीं, तेम मिथ्यात्वरूपी पाडो जे पुळारूपी अनंतानुबंधीव कषाये अनंता चारित्र खाइ गयो ते तणखलारूपी बाह्यव्रतथी केम डरे? पण जेम पाडाने एक बंधनथी बांधीए त्यारे आधीन थइ जाय, तेम मिथ्यात्वरूपी पाडाने आत्माना बळरूपी बंधनथी बांधीए त्यारे आधीन थाय; अर्थात् आत्मानुं बळ वधे त्यारे मिथ्यात्व घटे.

अनादिकाळना अज्ञानने लीधे जेटलो काळ गयो तेटलो काळ मोक्ष थवा माटे जोइए नहीं, कारण के पुरुषार्थनुं बळ कर्मो करतां बधु छे. केटलाक जीवो बे घडीमां कल्याण करी गया छे! सम्यग्दृष्टि जीव गमे त्यांथी आत्माने उंचो लावे, अर्थात् सम्यक्त्व आव्ये जीवनी दृष्टि फरी जाय.

मिथ्यादृष्टि समकितिप्रमाणे जपतपादि करे छे, एम छतां मिथ्यादृष्टिनां जपतपादि मोक्षना हेतुभूत थतां नथी, संसारना हेतुभूत थाय छे. समकितिना जपतपादि मोक्षना हेतुभूत थाय छे. समकिति दंभरहित करे छे; आत्माने ज निंदे छे, कर्मो करवानां कारणोथी पाछो हठे छे. आम करवाथी तेना अहंकारादि सहेजे घटे छे. अज्ञानीना बधां जपतपादि अहंकार वधारे छे, अने संसारना हेतु थाय छे.

जैनशास्त्रोमां कह्युं छे के, लब्धिओ उपजे छे. जैनने वेद जन्मथी ज लडतां आवे छे पण आ वात तो बन्ने जणा कबूल करे छे; माटे संभवित छे. आत्मा साक्षी पूरे छे; त्यारे आत्मामां उल्लासपरिणाम आवे छे.

होमहवनादि लौकिक रीवाज घणो चालतो जोइ, तीर्थंकरभगवाने पोताना काळमां दयानुं वर्णन घणुं ज सूक्ष्म रीते कर्युं छे. जैनना जेवा दयासंबंधीना विचारो कोइ दर्शन के संप्रदायवाळाओ करी शक्या नथी; केमके तेओ (जैन) पंचेंद्रियनो घात तो न करे, पण तेओए एकेंद्रियादिमां जीव होवानुं विशेष विशेष दृढ करी दयानो मार्ग वर्णव्यो छे.

आ कारणे चार वेद, अढार पुराण आदिनां जेणे वर्णन कर्यां छे तेणे अज्ञानथी, स्व-

द्रव्यथी, मिथ्यात्वथी, मायाथी कर्यां छे एम कह्यु छे आ वचनो बहु ज मारे नाख्या छे त्या आगळ घणो ज विचार करी पाछु वर्णन कर्युं छे के, अन्य दर्शनो–वेदादि–ना ग्रथो छे ते जो सम्यग्दृष्टि जीव वाचे तो सम्यक् रीते परिणमे, अने जिनना अथवा गमे तेवा ग्रथो मिथ्यादृष्टि वाचे तो मिथ्यात्वरूपे परिणमे

जीवने ज्ञानीपुरुषसमीपे तेमना अपूर्व वचनो सामळवाथी अपूर्व उल्लासपरिणाम आवे छे, पण पछी प्रमादी थई अपूर्व उल्लास आवतो नथी जेम अग्निनी सगडीपासे बेठा होइए त्यारे टाढ वाय नहीं, अने सगडीथी वेगळा गया एटले पाछी टाढ वाय, तेम ज्ञानीपुरुषसमीप तेमना अपूर्व वचनो सांभळ्या त्यारे प्रमादादि जाय, अने उल्लासपरिणाम आवे, पण पछी प्रमादादि उत्पन्न थाय जो पूर्वना संस्कारथी, ते वचनो अतर्परिणाम पामे, तो दिनदिनप्रति उल्लासपरिणाम वधता जाय, अने यथार्थ रीते भान थाय, अज्ञान मटे, नथी भूल मटे स्वरूप जागृतमान् थाय बहारथी वचन सामळीने, अतर्परिणाम थाय नहीं, तो जेम सगडीथी वेगळा गया एटले टाढ वाय तेनी पेठे दोष घटे नहीं

केशीस्वामीए परदेशी राजाने बोध देती वखते 'जड जेवो,' 'मूढ जेवो' कह्यो हतो तेनु कारण परदेशीराजाने विषे पुरुषार्थ जगाडवा माटेनु हतु जडपणु, मूढपणु मटाडवाने माटे उपदेश दीधो छे ज्ञानीना वचनो अपूर्व परमार्थ सिवाय बीजा हेतुए होय नहीं बालजीवो एम वातो करे छे के छद्मस्थपणाथी केशीस्वामी परदेशीराजाप्रत्ये तेम बोल्या हता, पण एम नथी तेमनी परमार्थ अर्थ ज वाणी नीकळी हती

जडपदार्थने लेवा मूकवामा उन्मादथी वर्ते तो तेने असयम कह्यो, तेनु कारण ए छे के, उतावळथी लेवा मूकवामा आत्मानो उपयोग चूकी जई तादात्म्यपणु थाय आ हेतुथी उपयोग चूकी जवो तेने असयम कह्यो

अहकारे आचार्यपणु धारी दभ राखे, अने उपदेश दे, तो पाप लागे आत्मवृत्ति राखवा माटे उपयोग राखवो

श्री आचारागसूत्रमध्ये कह्यु छे के, 'जे आश्रवा ते परिस्सवा,' ने जे 'परिस्सवा ते आस्रवा' आस्रव छे ते ज्ञानीने मोक्षना हेतु थाय छे, अने जे सवर छे, छतां ते अज्ञानीने बधना हेतु थाय छे एम प्रगट कह्यु छे तेनु कारण ज्ञानीने विषे उपयोगनी जागृति छे, अने अज्ञानीने विषे नथी उपयोग बे प्रकारे कह्या —

१ द्रव्यउपयोग २ भावउपयोग

जेवु सिद्धनु सामर्थ्य छे, तेवु सर्व जीवनु थई शके छे मात्र अज्ञानवडे करी ध्यानमा आवतु नथी विचारवान जीव होय तेणे तो ते सबधी नित्य विचार करवो

जीव एम समजे छे के, हु जे क्रिया करूं छु एथी मोक्ष छे क्रिया करवी ए सारी वात छे, पण लोकसज्ञाए करे, तो तेनु फळ होय नहीं

एक माणसना हाथमां चिंतामणि आव्यो होय, पण जो तेनी तेने खबर न पडे तो निष्फळ छे. जो खबर पडे तो सफळ छे. तेम जीवने खरेखरा ज्ञानीनी ओळखाण पडे तो सफळ छे.

जीवनी अनादिकाळथी भूल चाली आवे छे. ते समजवाने अर्थे जीवनी जे भूल–मिथ्यात्व–छे तेने मूळथी छेदवी जोइए. जो मूळथी छेदवामां आवे तो ते पाछी उगे नहीं. नहींतो ते पाछी उगी नीकळे छे; जेम पृथ्वीमां मूळ रह्युं होय तो झाड उगी नीकळे छे तेम. माटे जीवनी मूळ भूल शुं छे ते विचारी विचारी तेथी छूटवुं थवुं जोइए. "मने शाथी बंधन थाय छे?" "ते केम टळे?" ए विचार प्रथम कर्त्तव्य छे.

रात्रिभोजन करवाथी आळस, प्रमाद थाय; जागृति थाय नहीं; विचार आवे नहीं. ए आदि दोपना घणा प्रकार रात्रिभोजनथी थाय छे. मैथुन उपरांत पण बीजा घणा दोप थाय छे.

कोइ लीलोतरी मोळतुं होय तो अमाराथी तो जोइ शकाय नहीं. तेम आत्मा उज्वळता पामे तो घणी ज अनुकंपाबुद्धि वर्त्ते छे.

ज्ञानमां सवळुं भासे; अवळुं न भासे. ज्ञानी मोहने पेसवा देता नथी. तेओनो जागृत उपयोग होय छे. ज्ञानीनां जेवा परिणाम वर्त्ते तेवुं कार्य ज्ञानीने थाय. अज्ञानीने वर्त्ते तेवुं अज्ञानीने थाय. ज्ञानीनुं चालवुं सवळुं, बोलवुं सवळुं, अने बधुं ज सवळुं ज होय छे. अज्ञानीनुं बधुं अवळुं ज होय छे; वर्त्तनना विकल्प होय छे.

मोक्षनो उपाय छे. ओघभावे खबर हशे. विचारभावे प्रतीति आवशे.

अज्ञानी पोते दरिद्रि छे. ज्ञानीनी आज्ञाथी कामक्रोधादि घटे छे. ज्ञानी तेना वैद्य छे. ज्ञानीना हाथे चारित्र आवे तो मोक्ष थाय. ज्ञानी जे जे व्रत आपे ते ते ठेठ लइ जइ पार उतारनार छे. समकित आव्या पछी आत्मा समाधि पामशे, केमके साचो थयो छे.

प्रश्नः–ज्ञानथी कर्म निर्जरे खरां?

उत्तरः–सार जाणवो ते ज्ञान. सार न जाणवो ते अज्ञान. कंइ पण पापथी आपणे निवर्तीए, अथवा कल्याणमां प्रवर्त्तीए ते ज्ञान. परमार्थ समजीने करवो. अहंकाररहित, लोकसंज्ञारहित, आत्मामां प्रवर्त्तवुं ते 'निर्जरा.'

आ जीवनी साथे रागद्वेष वळगेलां छे; जीव अनंतज्ञानदर्शनसहित छे, पण रागद्वेषवडे ते विनानो छे ते जीवने ध्यानमां आवतुं नथी.

सिद्धने रागद्वेप नथी. जेवुं सिद्धनुं स्वरूप छे तेवुं ज सर्व जीवनुं स्वरूप छे. मात्र जीवने अज्ञाने करी ध्यानमां आवतुं नथी; तेटला माटे विचारवाने सिद्धना स्वरूपनो विचार करवो, एटले पोतानुं स्वरूप समजाय.

एक माणसना हाथमां चिंतामणि आव्यो होय, ने तेनी तेने खबर (ओळखाण) छे तो तेना प्रत्ये तेने घणो ज प्रेम आवे छे, पण जेने खबर नथी तेने कंइ पण प्रेम आवतो नथी.

आ जीवनी अनादिकाळनी जे भूल छे ते भागवी छे भागवावास्ते जीवनी मोटामां मोटी भूल शुं छे तेनो विचार करवो, ने तेनुं मूळ छेदवा भणी लक्ष राखवो ज्यांसुधी मूळ रहे त्यांसुधी वधे

"मने शाथी बंधन थाय छे?" अने "ते शाथी टळे?" ए जाणवामाटे शास्त्रो करेलां छे लोकोमां पूजावास्ते शास्त्रो करेलां नथी

आ जीवनुं स्वरूप शुं छे?

जीवनुं स्वरूप ज्यांसुधी जाणवामां न आवे, त्यांसुधी अनंता जन्म मरण करवा पडे जीवनी शुं भूल छे ते हजुसुधी ध्यानमां आवतुं नथी

जीवनो क्लेश भागशे तो भूल मटशे जे दिवसे भूल भागशे ते ज दिवसथी साधुपणुं कहे-वाशे तेम ज श्रावकपणा माटे समजवुं

कर्मनी वर्गणा जीवने दूध अने पाणीना संयोगनी पेठे छे अग्निना प्रयोगथी पाणी चाल्युं जइ दूध बाकी रहे छे ते रीते ज्ञानरूपी अग्निथी कर्मवर्गणा चाली जाय छे

देहने विषे हुंपणुं मनाएलुं छे तेथी जीवनी भूल भागती नथी जीव देहनी साथे मळी जवाथी एम माने छे के 'हुं वाणीओ छुं,' 'ब्राह्मण छुं,' पण शुद्ध विचारे तो तेने 'शुद्ध स्वरूपमय छुं' एम अनुभव थाय आत्मानुं नाम ठाम के काइ नथी एम धारे तो कोइ गाळो वगेरे दे तो तेथी तेने कइ पण लागतुं नथी

ज्यां ज्यां जीव मारापणुं करे छे त्यां त्यां तेनी भूल छे ते टाळवावास्ते शास्त्रो कह्यां छे गमे ते कोइ मरी गयुं होय तेनो जो विचार करे तो ते वैराग्य छे ज्यां ज्यां 'आ मारा भाइ भांडु' वगेरे भावना छे त्यां त्यां कर्मबंधनो हेतु छे आ ज रीते साधु पण चेला प्रत्ये रागे, तो आचार्यपणुं नाश पामे निर्दंभपणुं, निरहंकारपणुं करे, तो आत्मानुं कल्याण ज थाय

पांच इंद्रियो शी रीते वश थाय? वस्तुओ उपर तुच्छभाव लाववाथी फूलना दृष्टांते–फूलमां सुगंध होय छे तेथी मन संतुष्ट थाय छे, पण सुगंध थोडीवार रही नाश पामी जाय छे, अने फूल करमाइ जाय छे, पछी काइ मनने संतोष थतो नथी, तेम सर्व पदार्थने विषे तुच्छभाव लाववाथी इंद्रियोने प्रियता थती नथी, अने तेथी क्रमे इंद्रियो वश थाय छे वळी पांच इंद्रियोमां पण जिव्हाइंद्रिय वश करवाथी बाकीनी चार इंद्रियो सेहेजे वश थाय छे तुच्छ आहार करवो कोइ रसवाळा पदार्थमां दोरावुं नहीं बलिष्ठ आहार न करवो

एक भाजनमां लोही, मांस, हाडकां, चामडुं, वीर्य, मळ, मूत्र ए सात धातु पडी होय, अने तेना प्रत्ये कोइ जोवानुं कहे तो तेना उपर अरुचि थाय, ने थूकवा पण जाय नहीं तेवी ज रीते, स्त्रीपुरुषना शरीरनी रचना छे, पण उपरनी रमणीयता जोइ जीव मोह पामे छे अने तेमां तृष्णापूर्वक दोराय छे अज्ञाथी जीव भूले छे एम विचारी, तुच्छ जाणीने पदार्थ उपर अरूची भाव लाववो आ रीते दरेक वस्तुनुं तुच्छपणुं जाणवुं आ रीते जाणीने मननो निरोध करवो

तीर्थंकरे उपवास करवानी आज्ञा करी छे ते मात्र इंद्रियोने वश करवा माटे. एकला उपवास करवाथी इंद्रियो वश थती नथी; पण उपयोग होय तो–विचारसहित थाय तो–वश थाय छे. जेम लक्षवगरनुं बाण नकामुं जाय छे, तेम उपयोगविनानो उपवास आत्मार्थे थतो नथी.

आपणे विषे कोइ गुण प्रगट्यो होय, अने ते माटे जो कोइ माणस आपणी स्तुति करे, अने जो तेथी आपणो आत्मा अहंकार लावे तो ते पाछो हटे. पोताना आत्माने निंदे नहीं, अभ्यंतरदोष विचारे नहीं, तो जीव लौकिक भावमां चाल्यो जाय; पण जो पोताना दोष जुए, पोताना आत्माने निंदे, अहंभावरहितपणु विचारे, तो सत्पुरुषना आश्रयथी आत्मलक्ष थाय.

मार्ग पामवामां अनंत अंतरायो छे. तेमां वळी "में आ कर्युं," "में आ केवुं सरस कर्युं" एवा प्रकारनुं अभिमान छे! "में कांइ कर्युं ज नथी" एवी दृष्टि मूकवाथी ते अभिमान दूर थाय.

लौकिक अने अलौकिक एवा बे भाव छे. लौकिकथी संसार, अने अलौकिकथी मोक्ष.

बाह्यइंद्रियो वश करी होय, तो सत्पुरुषना आश्रयथी अंतर्लक्ष थइ शके. आ कारणथी बाह्यइंद्रियो वश करवी ते श्रेष्ठ छे. बाह्यइंद्रियो वश होय, अने सत्पुरुषनो आश्रय न होय, तो लौकिकभावमां जवानो संभव रहे.

उपाय कर्याविना कांइ दरद मटतुं नथी. तेम लोभरूपी जीवने दरद छे तेनो उपाय कर्याविना ते न जाय. आवा दोष टाळवा माटे जीव लगार मात्र उपाय करतो नथी. जो उपाय करे तो ते दोष हाल भागी जाय. कारण उभुं करो तो कार्य थाय. कारण विना कार्य न थाय.

साचा उपाय जीव शोधतो नथी. ज्ञानीपुरुषनां वचनो सांभळे तो प्रतीति नथी. "मारे लोभ मूकवो छे" एवी बीजभूत लागणी थाय तो दोष टळी जइ अनुक्रमे 'बीजज्ञान' प्रगटे.

आत्मा एक छे के अनेक छे? जो आत्मा एक ज होय तो पूर्वे रामचंद्रजी मुक्त थया छे, अने तेथी सर्वनी मुक्ति थवी जोइए; अर्थात् एकनी मुक्ति थइ होय तो सर्वनी मुक्ति थाय; अने तो पछी बीजाने सत्शास्त्र, सद्गुरु आदि साधनोनी जरूर नथी. मुक्ति थया पछी एकाकार थइ जाय छे?.—जो मुक्त थया पछी एकाकार थइ जतुं होय, तो स्वानुभव आनंद अनुभवे नहीं. एक पुरुष अहीं आवी बेठो; अने ते विदेहमुक्त थयो. त्यार पछी बीजो अहीं आवी बेठो. ते पण मुक्त थयो. आथी करी कांइ त्रीजो मुक्त थयो नहीं. एक आत्मा छे तेनो आशय एवो छे के, सर्व आत्मा वस्तुपणे सरखा छे, पण स्वतंत्र छे. स्वानुभव करे छे. आ कारणथी आत्मा प्रत्येक छे. "आत्मा एक छे, माटे तारे बीजी कांइ भ्रांति राखवानी जरूर नथी. जगत् कांइ छे ज नहीं एवा भ्रान्तिरहितपणासहित वर्त्तवाथी मुक्ति छे" एम जे कहे छे तेणे विचारवुं जोइए के, तो एकनी मुक्तिए सर्वनी मुक्ति थवी ज जोइए. पण एम

नथी थतु माटे आमा प्रत्येक छे जगत्नी भ्रान्ति टळी गइ एटले एम समजवानु नथी के, चन्द्र, सूर्यादि उचेथी पडी जाय छे! आत्माने विषेथी भ्रान्ति टळी गइ एम आशय समजवानो छे रूडीए थाइ कल्याण नथी आत्मा शुद्ध विचारने पाम्यानिना कल्याण थाय नहीं

माया कपटथी जुठु बोलवु तेमा घणु पाप छे ते पापना बे प्रकार छे मान अने धन मेळववा माटे जुठु बोले तो तेमा घणु पाप छे आजीविका अर्थे जुठु बोलवु पडचु होय, अने पश्चात्ताप करे, तो प्रथमवाळा करता काइक ओछु पाप लागे

बाप पोते पचास वरसनो होय, अने तेनो छोकरो वीस वरसनो मरी जाय तो ते (बाप) तेनी पासेना जे दागीना होय ते काढी ले छे! पुत्रना देहातमणे जे वैराग्य हतो ते स्मशान वैराग्य हतो!

कइ पण पदार्थ बीजाने आपवानी मुनिने भगवाने आज्ञा आपी नथी देहने धर्मसाधन गणी तेने निभाववाने माटे जे काइ आज्ञा आपी छे ते आपी छे, बाकी बीजाने काइ पण आपवानी भगवाने आज्ञा आपी नथी आज्ञा आपी होत तो परिग्रह वधत, अने तेथी करी अनुक्रमे अन्न, पाणी वगेरे लावीने कुटुबनु अथवा बीजानु पोषण करीने दानेश्वरी थात माटे मुनिओए विचारवु के तीर्थंकरे जे काइ राखवानी आज्ञा आपी छे ते मात्र तारा पोताने माटे, अने ते पण लौकिक दृष्टि मूकावी सयममा जोडवाने अर्थे आपी छे

मुनि गृहस्थने त्याथी एक सोय लाव्यो होय, अने ते खोवाइ जवाना कारणथी पण पाछी न आपे तो तेणे त्रण उपवास करवा एवी ज्ञानीपुरुषोए आज्ञा करी छे, तेनु कारण ए छे के, ते उपयोगशून्य रह्यो जो आटला बधो बोजो न मूक्यो होत, तो बीजी वस्तुओ लाववानु मन थात, अने पाछे करी परिग्रह वधारी, मुनिपणु खोइ बेसत ज्ञानीए आवो आकरो मार्ग प्ररूप्यो छे तेनु कारण ए छे के ते जाणे छे के, आ जीव विश्वास करवायोग्य नथी, कारण के ते भ्रान्तिवाळो छे जो सहेज छूट आपी हशे तो पाछे करी तेवा तेवा प्रकारमा विशेष प्रवर्तशे एवु जाणी ज्ञानीए सोयजेवी निर्जीव वस्तुना सबधमा आ प्रमाणे वर्त्तवानी आज्ञा करी छे लोकनी दृष्टिमां आ वात साधारण छे, पण ज्ञानीनी दृष्टिमा तेटली छूट पण मूर्छा पाडी दे तेवी मोटी लागे छे

ऋषभदेवजीनी पासे अठ्ठाणु पुत्रो 'अमने राज आपो' एम कहेवाना अभिप्रायथी आव्या हता, त्या तो ऋषभदेवे उपदेश दइ अठ्ठाणुवने मूडी दीधा! जुओ मोटा पुरुषनी करुणा!

केशीस्वामी अने गौतमस्वामी केवा सरल हता! बनेनो एक मार्ग जाणवाथी पाच महाव्रत ग्रहण कर्यां आजना काळमां बे पक्षने भेगु थवु होय तो ते बने नहीं आजना ढुढीआ अने तप्पाने, तेमज दरेक जुदा जुदा सवाडाने एकठा थवु होय तो तेम बने नहीं तेमां केटलोक काळ जाय तेमा काइ छे नहीं, पण असरलताने लीधे बने ज नहीं

सत्पुरुषो काइ सद् अनुष्ठाननो त्याग करावता नथी, पण जो तेनो आग्रह थयो होय छे

तो आग्रह दूर कराववा तेनो एकवार त्याग करावे छे; आग्रह मट्या पछी पाछुं तेने ते ग्रहण करावानुं कहे छे.

चक्रवर्त्ति राजाओ जेवा पण नग्न थइ चाल्या गया छे! चक्रवर्त्ति राजा होय, तेणे राज्यनो त्याग करी दिक्षा लीधी होय, अने तेनी कांइ भूल होय, अने ते चक्रवर्त्तिराज्यपणाना वखतना समयनी दासीनो छोकरो ते भूल भांगी शके तेम होय तो तेनी पासे जइ तेनुं कहेवुं ग्रहण करवानी आज्ञा करी छे. जो तेने दासीना छोकरा पासे जतां एम रहे के, "माराथी दासीना छोकरा पासे केम जवाय" तो तेने रखडी मरवानुं छे. आवा कारणमां लोकलाज छोडवानुं कह्युं छे, अर्थात् आत्माने उंचो लाववानुं कारण होय त्यां लोकलाज गणी नथी. लोकलाज आवां कारणोमां गणी छेः—कोइ मुनि विषयइच्छाथी वेश्याशाळामां गयो; पण त्यां जइने तेने एम थयुं के "मने लोक देखशे तो मारी निंदा थशे. माटे अहींथी पाछुं वळवुं." तो त्यां लोकलाज राखवी एम कह्युं छे, केमके आ स्थळे लोकलाजनो डर खावाथी ब्रह्मचर्य रहे छे; जे उपकारक छे.

हितकारी शुं छे ते समजवुं जोइए. आठमनी तकरार तिथिअर्थे करवी नहीं; पण लीलोतरीना रक्षणअर्थे तिथि पाळवी. लीलोतरीना रक्षणअर्थे आठमादि तिथि कही छे. कांइ तिथिने अर्थे आठमादि कही नथी. माटे आठमादि तिथिनो कदाग्रह मटाडवो. जे कांइ कह्युं छे ते कदाग्रह करवाने कह्युं नथी. आत्मानी शुद्धिथी जेटलुं करशो तेटलुं हितकारी छे. अशुद्धिथी करशो तेटलुं अहितकारी छे; माटे शुद्धतापूर्वक सद्व्रत सेववां.

अमने तो ब्राह्मण, वैश्नव गमे ते समान छे. जैन कहेवाता होय, अने मतवाळा होय तो ते अहितकारी छे; मतरहित हितकारी छे.

सामायिकशास्त्रकारे विचार कर्यो के, कायाने स्थिर राखवानी हशे, तो पछी विचार करशे; बंध नहीं बांध्यो होय तो बीजां कामे वळगशे एम जाणी तेवा प्रकारनो बंध बांध्यो. जेवां मन परिणाम रहे तेवुं सामायिक थाय. मनना घोडा दोडता होय तो कर्मबंध थाय. मनना घोडा दोडता होय, अने सामायिक कर्युं होय तो तेनुं फळ ते केवुं थाय?

कर्मबंध थोडे थोडे छोडवा इच्छे तो छूटे. जेम कोठी भरी होय, पण काणुं करी काढे तो छेवटे खाली थाय. पण दृढ इच्छाथी कर्म छोडवां ए ज सार्थक छे.

आवश्यकना छ प्रकार—सामायिक, चोवीसंथ्थो, वंदना, प्रतिक्रमण, कायोत्सर्ग, प्रत्याख्यान. सामायिक एटले सावद्य योगनी निवृत्ति.

वाचना (वांचवुं); पृच्छणा (पूछवुं); परिवर्त्तना (फरी फरी विचारवुं.) धर्मकथा (धर्मविषयनी कथा करवी) ए चार द्रव्य छे; अने अनुप्रेक्षा ए भाव छे. प्रथम चार जो अनुप्रेक्षा न आवे तो द्रव्य छे.

'अज्ञानीओ आज केवळज्ञान नथी;' 'मोक्ष नथी' एवी हीनपुरुषार्थनी वातो करे छे ज्ञानीनुं वचन पुरुषार्थ प्रेरे तेवुं होय अज्ञानी शिथिल छे तेथी एवा हीनपुरुषार्थना वचनो कहे छे पंचमकाळनी, भवस्थितिनी, के आयुष्यनी वात मनमा लाववी नहीं, अने एवी वाणी पण सांभळवी नहीं

कोई हीनपुरुषार्थी वातो करे के उपादानकारणनुं शुं काम छे? पूर्व अशोच्याकेवळी थया छे तो तेवी वातोथी पुरुषार्थहीन न थवुं सत्संग ने सत्साधनविना कोई काळे पण कल्याण थाय नहीं जो पोतानी मेळे कल्याण थतुं होय तो माटीमाथी घडो थवो संभवे लाख वर्षे थाय तोपण घडो थाय नहीं तेम उपादानकारणविना कल्याण थाय नहीं तीर्थंकरनो योग थयो हशे एम शास्त्रवचन छे छतां कल्याण थयुं नथी तेनुं कारण पुरुषार्थरहितपणानुं छे पूर्वे तेमने ज्ञानी मळ्या हता छतां पुरुषार्थविना जेम ते योग निष्फळ गया तेम ज्ञानीयोग मळ्यो छे, ते पुरुषार्थ नहीं करो तो आ योग पण निष्फळ जशे माटे पुरुषार्थ करवो;– अने तो ज कल्याण थशे उपादान कारण श्रेष्ठ छे

एम निश्चय करवो के, सत्पुरुषना कारण–निमित्त–थी अनंत जीव तरी गया छे कारण विना कोई जीव तरे नहीं अशोच्याकेवळीने पण आगळ पाछळ तेवो योग प्राप्त थयो हशे सत्संगविना आखुं जगत् डूबी गयुं छे!

मीराबाई महाभक्तिवाळा हता

सुंदर रीतभातवाळा सुंदर समागमथी समता आवे समताथी विचारणाअर्थे बे घडीनुं सामायिक करवुं कह्युं छे सामायिकमां माठा मनोरथ आवळा सवळा चिंतवे तो कांई पण फळ थाय नहीं सामायिक मनना घोडा दोडता अटकाववामाटे प्ररूप्युं छे संवत्सरीना दिवस संबंधी एक पक्ष चोथनी तिथिनो आग्रह करे छे, अने बीजो पक्ष पांचमनी तिथिनो आग्रह करे छे आग्रह करनार बन्ने मिथ्यात्वी छे ज्ञानीपुरुषोए तिथिओनी मर्यादा आत्मार्थे करी छे जो चोक्कस दिवस निश्चित न कर्यो होत, तो आवश्यक विधिओनो नियम रहेत नहीं आत्मार्थे तिथिनी मर्यादानो लाभ लेवो बाकी तिथिविधिनो भेद मूकी देवो एवी कल्पना करवी नहीं एवा भंगजाळमां पडवुं नहीं

आनंदघनजीए कह्युं छे के, "फळ अनेकांत लोचन न देखे, फळ अनेकांत क्रिया करी बापडा, रडवडे चार गतिमांही लेखे" एटले जे क्रिया करवाथी अनेक फळ थाय ते क्रिया मोक्षार्थ नहीं अनेक क्रियानुं फळ एक मोक्ष थवो ते होवुं जोईए आत्माना अंशो प्रगट थवा माटे क्रियाओ वर्णवी छे जो क्रियाओनुं ते फळ न थयुं, तो ते सर्व क्रिया संसारना हेतुओ छे "निंदामि, गरिहामि, अप्पाणं वोसिरामि" एम जे कह्युं छे तेनो हेतु कषायने शमाववानो छे, पण लोको तो बिचारा मचोडी आत्मा वोसरावी दीए छे!

जीवे देवगतिनी, मोक्षना सुखनी, अथवा बीजी तेवी कामनानी इच्छा न राखवी. पंचमकाळना गुरुओ केवा छे ते प्रत्ये एक संन्यासीनुं दृष्टांत. एक संन्यासी हशे ते पोताना शिष्यने त्यां गयो. टाढ घणी हती. जमवा बेसवा वखते शिष्ये नहावानुं कह्युं त्यारे गुरुए मनमां विचार कर्यो के, "टाढ घणी छे, अने नहावुं पडशे." आम विचार करी संन्यासीए कह्युं के, "में तो ज्ञानगंगाजळमां स्नान कर्युं छे." शिष्य विचक्षण होवाथी समजी गयो, अने तेने शिखामण मळे तेम रस्तो लीधो. शिष्ये "जमवा पधारो" एवा मानसहित बोलावी जमाड्या. प्रसाद पछी गुरुमहाराज एक ओरडामां सूइ रह्या. गुरुने तृषा लागी एटले शिष्यपासे जळ मांग्युं; एटले तरत शिष्ये कह्युं: "महाराज, जळ ज्ञानगंगामांथी ल्यो." ज्यारे शिष्ये आवो सखत रस्तो लीधो त्यारे गुरुए कबुल कर्युं के "मारीपासे ज्ञान नथी. देहनी साताने अर्थे टाढमां में स्नान नहीं करवानुं कह्युं हतुं!"

मिथ्यादृष्टिना पूर्वना जप तप हजीसुधी एक आत्महितार्थे थया नथी!

आत्मा मुख्यपणे आत्मस्वभावे वर्त्ते ते "अध्यात्मज्ञान." मुख्यपणे जेमां आत्मा वर्णव्यो होय ते 'अध्यात्मशास्त्र.' अक्षरअध्यात्मीनो मोक्ष नथी थतो. जे गुणो अक्षरोमां कह्या छे ते गुणो जो आत्मामां प्रवर्त्ते तो मोक्ष थाय. सत्पुरुषमां भावअध्यात्म प्रगट छे. मात्र वाणी सांभळवानी खातर वचनो सांभळे ते शब्दअध्यातमी कहेवा. शब्दअध्यात्मीओ अध्यातमनी वातो करे, अने महा अनर्थकारक प्रवर्त्तन करे; आ कारणथी तेवाओने ज्ञानदग्ध कहेवा. आवा अध्यात्मीओ शुष्क अने अज्ञानी समजवा.

ज्ञानीपुरुषरूपी सूर्य प्रगट थया पछी खरा अध्यात्मीओ शुष्क रीते प्रवर्त्ते नहीं. भावअध्यात्ममां प्रगटपणे वर्त्ते. आत्मामां खरेखरा गुणो उत्पन्न थया पछी मोक्ष थाय. आ काळमां द्रव्यअध्यात्मीओ—ज्ञानदग्धो—घणा छे. द्रव्यअध्यात्मी देवळना इंडानी पेठे.

मोहादि विकार एवा छे के सम्यग्दृष्टिने पण डोलायमान करी नांखे छे; माटे तमारे तो समजवुं के, मोक्षमार्ग पामवामां तेवां विघ्नो घणां छे. आयुष् थोडुं छे, अने कार्य महाभारत करवानुं छे. जेम होडी नानी होय अने मोटो महासागर तरवानो होय तेम आयुष् थोडुं छे, अने संसाररूपी महासागर तरवो छे. जे पुरुषो प्रभुना नामथी तर्या छे ते पुरुषोने धन्य छे. अज्ञानी जीवने खबर नथी के फलाणी जग्या पडवानी छे. पण ज्ञानीओए ते जोएलुं छे. अज्ञानीओ—द्रव्य अध्यात्मीओ—कहे छे के, मारामां कषाय नथी. सम्यग्दृष्टि चैतन्यसंयोगे छे.

एक मुनि गुफामां ध्यान करवा जता हता. त्यां सिंह मळ्यो. तेमना हाथमां लाकडी हती. सिंह सामी लाकडी उगामी होय तो सिंह चाल्यो जाय एम मनमां थतां मुनिने विचार आव्यो के "हुं आत्मा अजर, अमर छुं, देह प्रेम राखवायोग्य नथी; माटे हे जीव! अहीं ज उभो रहे. सिंहनो भय छे ते ज अज्ञान छे. देहमां मूर्छाने लइने भय छे." आवी भावना भावतां बे घडीसुधी उभा रह्या तो केवलज्ञान प्रगट थयुं. माटे विचारदशा, विचारदशा वच्चे घणो ज फेर छे.

उपयोग जीवनगर होय नहीं जड अने चैतन्य ए बन्नेमां परिणाम होय छे देहधारी जीवमा अध्यवसाय वर्त्तीय सकल्प विकल्प उभा थाय पण ज्ञानथी निर्विकल्पपणु थाय अध्यवसायनो क्षय ज्ञानथी थाय छे ध्याननो हेतु ए ज छे उपयोग वर्त्ततो होवो जोइए

धर्मध्यानमा शुक्लध्यान उत्तम कहेवाय आर्त, रौद्र, ए ध्यान माठा कहेवाय नहार उपाधि ए ज अध्यवसाय उत्तम लेश्या होय तो ध्यान कहेवाय, अने आत्मा सम्यक् परिणाम पामे

माणेकदासजी एक वेदाती हता तेओए एक ग्रथमा मोक्ष करता सत्सग वधारे यथार्थ गण्यो छे कह्यु छे के,

निजछदनसे ना मळे, हेरो वैकुठ धाम
सतकृपासें पाइए, सो हरि सबसें ठाम

कुगुरु अने अज्ञानी पाखडीओनो आ काळमा पार नथी!

मोटा वरघोडा चढावे, ने नाणा खर्चे, एम जाणीने के मारु कल्याण थशे आम समजी हजारो रुपिया खर्ची नाखे एक पैसो खोट्टु बोली भेगो करे छे, ने सामटा हजारो रुपिया खर्ची नाखे छे! जुओ जीवनु केटलु बधु अज्ञान! कइ विचार ज न आवे!

आत्मानु जेवु छे तेवु ज स्वरूप ते ज "यथाख्यातचारित्र" कह्यु छे भय अज्ञानथी छे सिहनो भय सिहणने थतो नथी नागणीने नागनो भय थतो नथी आनु कारण ए प्रकारनु तेने अज्ञान दूर थयु छे

सम्यक्त्व न प्रगटे त्यासुधी मिथ्यात्व, अने मिश्रगुणस्थानकनो नाश थाय त्यारे सम्यक्त्व कहेवाय अज्ञानीओ बधा पहेला गुणस्थानके छे

सत्शास्त्र सद्गुरुआश्रये जे सयम तेने "सरागसयम" कहेवाय निवृत्ति, अनिवृत्तिस्थानक फेर पडे त्यारे सरागसयममाथी "वीतरागसयम" थाय तेने निवृत्ति अनिवृत्ति बराबर छे स्वछदे कल्पना ते भ्राति छे "आ तो आम नहीं, आम हशे" एवो जे भाव ते 'शका" समजवा माटे विचार करी पूछवु ते "आशका" कहेवाय

पोताथी न समजाय ते "आशकामोहनीय" साचु जाण्यु होय छतां खरेखरो भाव आवे नहीं ते पण आशकामोहनीय पोताथी न समजाय ते पूछवु मूळ जाण्या पछी उत्तर विषय माटे आनु केम हशे एवु जाणवा आकाक्षा थाय तेनु सम्यक्त्व जाय नहीं अर्थात् ते पनीत होय नहीं खोटी भ्रान्ति थाय ते शका खोटी प्रतीति ते अनतानुबधीमा समाय अणसमजणे दोष जुए तो मिथ्यात्व क्षयोपशम एटले नाश अने समाइ जवु

ज्ञानमार्ग आराधे तो, अने रस्ते चाले तो ज्ञान थाय समजाय तो आत्मा सद्गुणमा प्रगटे, नहींतो जींदगी जाय तोय प्रगटे नहीं महात्म्य समजावु जोइए निष्कामबुद्धि अने भक्ति जोइए अत करणनी शुद्धि थाय तो ज्ञान एनी मेळे थाय ज्ञानीने ओळखाय तो ज्ञानप्राप्ति

थाय. कोइ जीव योग्य देखे तो ज्ञानी तेने कहे के, वधी कल्पना मूकवा जेवी छे. ज्ञान ले. ज्ञानीने ओघसंघाए ओळखे तो यथार्थ ज्ञान थतुं नथी.

ज्यारे ज्ञानीनो त्याग (दृढत्याग) आवे अर्थात् जेवो जोइए तेवो यथार्थ त्याग करवानुं ज्ञानी कहे त्यारे माया भूलवी दे छे; माटे बराबर जागृत रहेवुं; अने मायाने दूर करतां रहेवुं. ज्ञानीना त्याग (ज्ञानीए बतावेल त्याग) माटे भेठ बांधी तैयार रहेवुं.

सत्संग थाय त्यारे माया वेगळी रहे छे; अने सत्संगनो योग मळ्यो के पाछी तैयारने तैयार उभी छे. माटे बाह्यउपाधि ओछी करवी. तेथी सत्संग विशेष थाय छे. आ कारणथी बाह्य-त्याग श्रेष्ठ छे.

ज्ञानीने दुःख नथी. अज्ञानीने दुःख छे. समाधि करवासारू ज सदाचरण सेववानां छे. खोटा रंग ते खोटा रंग छे. साचो रंग सदा रहे छे. ज्ञानीने मळया पछी देह छूटी गयो (देह धारण करवानुं न रहे) एम समजवुं. ज्ञानीनां वचनो प्रथम कडवां लागे छे, पण पछी जणाय छे के, ज्ञानीपुरुष संसारनां अनंत दुःखो मटाडे छे. जेम ओसड कडवुं छे, पण घणा वखतनो रोग मटाडे छे तेम.

त्याग उपर हमेशां लक्ष राखवो. त्याग मोळो राखवो नहीं. श्रावके त्रण मनोरथ चिंतववा. सत्यमार्गने आराधन करवा माटे मायाथी दूर रहेवुं. त्याग कर्या ज करवो. माया केवी रीते भूलवे छे ते प्रत्ये दृष्टांतः कोइ एक संन्यासी हशे ते एम कह्या करे के "हुं मायाने गरवा दउं ज नहीं. नग्न थइने विचरीश." त्यारे मायाए कह्युं के "हुं तारी आगळने आगळ चालीश" "जंगलमां एकलो विचरीश" एम संन्यासीए कह्युं त्यारे माया कहे के, "हुं सामी थइश." सन्यासी पछी जंगलमां रहेता. अने कांकरा के रेती वेउ सरखां छे एम कही रेतीपर सूता. पछी मायाने कह्युं के "तुं क्यां छे?" मायाए जाण्युं के आने गर्व बहु चढ्यो छे एटले कह्युं के "मारे आववानुं शुं काम छे? मारो मोटो पुत्र अहंकार तारी हजुरमां मूकेलो हतो"!

माया आ रीते छेतरे छे. माटे ज्ञानी कहे छे के, "हुं बधाथी न्यारो छुं; सर्वथा त्यागी थयो छुं; अवधूत छुं, नग्न छुं; तपश्चर्या करूं छुं. मारी वात अगम्य छे. मारी दशा बहु ज सारी छे. माया मने नडशे नहीं" एवी मात्र कल्पनाए मायाथी छेतरावुं नहीं.

स्वछंदमां अहंकार छे. राग द्वेष जता नथी त्यांसुधी तपश्चर्या करी तेनुं फळ शुं? "जनक-विदेहीमां विदेहीपणु होय नहीं, कल्पना छे, संसारमां विदेहपणु रहे नहीं" एम चिंतववुं नहीं. पोतापणु मटे तेनाथी रहेवाय. जनकविदेहीनी दशा बरोबर छे. वसिष्ठजीए रामने उपदेश दीधो त्यारे रामे गुरुने राज अर्पण करवा मांड्युं; पण गुरुए राज लीधुं ज नहीं. शिष्य अने गुरु आवा जोइए.

अज्ञान टाळवानुं छे. उपदेशथी पोतापणु मटाडवुं छे. अज्ञान गयुं तेनुं दुःख गयुं.

ज्ञानी गृहस्थावासमा बाह्यउपदेशव्रत दे नहीं गृहस्थावासमा होय एवा परमज्ञानी मार्ग चलावे नहीं,–मार्ग चलाववानी रीते मार्ग चलावे नहीं, केमके पोते अविरत रही व्रत आदरावे नहीं, केमके तेम करवाथी घणां कारणोमा विरोध आवे

सकाम भक्तिथी ज्ञान थाय नहीं निष्काम भक्तिथी ज्ञान थाय ज्ञानीना उपदेशने विषे अद्भुतपणु छे तेओ निरिच्छापणे उपदेश दे छे स्पृहारहित होय छे उपदेश ए ज्ञाननु महात्म्य छे महात्म्यने लईने घणा जीवो बुझे छे

अज्ञानीनो सकाम उपदेश होय छे, जे ससारफळनु कारण छे जगत्मा अज्ञानीनो मार्ग वधारे छे ज्ञानीने मिथ्याभावनो क्षय थयो छे, अहभाव मटी गयो छे, माटे अमूल्य वचनो नीकळे बालजीवोने ज्ञानी अज्ञानीनु ओळखाण होय नहीं

आचार्यजीए जीवोनो स्वभाव प्रमादी जाणी, बबे त्रण त्रण दिवसने आतरे नियम पाळवानी आज्ञा करी छे तिथिओने माटे खोटा कदाग्रह न राखता मूकवा कदाग्रह मूकाववा अर्थे तिथिओ करी छे तेने बदले तेज दिवसे कदाग्रह वधारे छे हालमा घणा वर्षो थया *पर्युषणमा तिथिओनी भ्रान्ति चाले छे ढुढिया वगेरे तिथिओनो वाधो काढी तकरार करे छे* ते मोक्षे जवानो रस्तो नथी क्वचित् पाचमनो दिवस न पळायो, अने छठ पाळे अने आत्मामा कोमळता होय तो ते फळवान् थाय जेथी खरेखरू पाप लागे छे ते रोकवानु पोताना हाथमा छे–पोताथी बने तेवु छे–ते रोकतो नथी, ने बीजी तिथि आदिनी भळती फीकर कर्ये जाय छे अनादिथी शब्द, रूप, रस, गध ने स्पर्शनो मोह रह्यो छे ते मोह अटकाववानो छे मोटु पाप अज्ञाननु छे

अविरतिना पापनी चिंता थती होय तेनाथी जग्यामा रहेवाय केम ?

पोते त्याग करी शके नहीं, अने बहाना काढे के मारे अतरायो घणा छे धर्मनो प्रसग आवे त्यारे "उदय" छे एम कहे "उदय उदय" कह्या करे, पण काइ कुवामा पडतो नथी गाडामा बेठो होय, अने घाट आवे तो साचवी संभाळीने चाले ते वखते उदय भूली जाय अर्थात् पोतानी शिथिलता होय तेने बदले उदयनो दोष काढे छे

लौकिक अने लोकोत्तर खुलासो जूदो होय छे उदयनो दोष काढवो ए लौकिक खुलासो छे अनादिकाळना कर्मो बे घडीमा नाश पामे छे, माटे कर्मनो दोष काढवो नहीं आत्माने निंदवो धर्म करवानी वात आवे त्यारे पूर्वकर्मना दोषनी वात आगळ करे छे पुरुषार्थ करवो श्रेष्ठ छे पुरुषार्थ पहेलो करवो मिथ्यात्व, प्रमाद, अशुभयोग मूकवा

कर्म टाळ्यावगर टळवाना नथी तेटला माटेज ज्ञानीओए शास्त्रो वर्णव्या छे शिथिल थवाने साधनो बताव्या नथी परिणाम उचा आववा जोइए कर्म उदय आवशे एवु मनमा रहे तो कर्म उदयमा आवे! बाकी पुरुषार्थ करे, तो तो कर्म टळी जाय उपकार थाय तेज लक्ष राखवो

कर्म गणी गणीने नाश करातां नथी. ज्ञानीपुरुष तो सामटो गोटो वाळी नाश करे छे.

विचारवाने वधां आलंवनो मूकी दई, आत्माना पुरुपार्थनो जय थाय तेवुं आलंवन लेवुं. कर्मवंधननुं आलंवन लेवुं नहीं. आत्मामां परिणाम पामे ते अनुप्रेक्षा.

माटीमां घडो थवानी सत्ता छे; पण दंड चक्र कुंभारादि मळे तो थाय; तेम आत्मा माटीरूप छे तेने सद्गुरु आदि साधन मळे तो आत्मज्ञान थाय. जे ज्ञान थयुं होय ते पूर्वे थई गएला ज्ञानीओए संपादन करेलुं छे तेने पूर्वापर मळतुं आववुं जोइए; अने वर्त्तमानमां पण जे ज्ञानीपुरुषोए ज्ञान सपादन करेलुं छे तेनां वचनोने मळतुं आववुं जोइए; नहींतो अज्ञानने ज्ञान मान्युं छे एम कहेवाय.

ज्ञान वे प्रकारनां छेः—एक बीजभूत ज्ञान; अने बीजुं वृक्षभूत ज्ञान. प्रतीतिए वन्ने सरखां छे. तेमां भेद नथी. वृक्षभूत—केवळ निरावरण—थाय त्यारे ते ज भवे मोक्ष थाय; अने बीजभूत ज्ञान थाय त्यारे छेवटे पंदर भवे मोक्ष थाय.

आत्मा अरूपी छे; एटले वर्णगंधरसस्पर्शरहित वस्तु छे; अवस्तु नथी.

षड्दर्शन जेणे वांध्यां छे तेणे वहु ज डहापण वापर्युं छे.

बंध घणी अपेक्षाए थाय छे, पण मूळ प्रकृति आठ छे. ते कर्मनी आंटी उकेलवा माटे आठ प्रकारे कही छे.

आयुष्कर्म एक ज भवनुं वंधाय. विशेष भवनुं आयुष् वंधाय नहीं. जो वंधातुं होय तो कोइने केवलज्ञान उपजे नहीं.

ज्ञानीपुरुष समताथी कल्याणनुं जे स्वरूप वतावे छे ते उपकारने अर्थे वतावे छे. ज्ञानीपुरुषो मार्गमां भूला पडेला जीवने सीधो रस्तो वतावे छे. ज्ञानीने मार्गे चाले तेनुं कल्याण थाय. ज्ञानी थया पछी घणो काळ जाय एटले अंधकार थई जवाथी अज्ञाननी प्रवृत्ति थाय; अने ज्ञानीपुरुषोनां वचनो न समजाय; तेथी लोकोने अवळुं भासे. न समजाय तेथी लोको गच्छना भेद पाडे छे. गच्छना भेद ज्ञानीओए पाड्या नथी. अज्ञानी मार्गनो लोप करे छे. ज्ञानी थाय त्यारे मार्गनो उद्योत करे छे. अज्ञानीओ ज्ञानीनी सामा थाय छे. मार्गसन्मुख थवुं जोइए.

वाल अने अज्ञानी जीवो नानी नानी वावतोमां भेद पाडे छे. चाडला अने मुखपट्टी वगेरेना आग्रहमां कल्याण नथी. अज्ञानीने मतभेद करतां वार लागती नथी. ज्ञानीपुरुषो रुढीमार्गने वदले शुद्ध मार्ग प्ररूपतां होय तोय जीवने जूदुं भासे, अने जाणे के आपणो धर्म नही. जे जीव कदाग्रहरहित होय ते शुद्ध मार्ग आदरे. विचारवानोनो तो कल्याणनो मार्ग एक ज होय. अज्ञानमार्गना अनंत प्रकार छे.

जेम पोतानुं छोकरूं कुवडुं होय अने वीजानुं छोकरूं घणुं रूपाळुं होय, पण राग पोताना छोकरापर आवे, ने सारूं लागे. तेवी ज रीते जे कुळधर्म पोते मान्या छे ते गमे तेवा दुषण-

વાળા હોય તોપણ સાચા લાગે છે વૈષ્ણવ, તપ્પા, ઢુંઢિયા, જૈનાદિ ગમે તે હોય પણ જે કદા ગ્રહરહિતપણે શુદ્ધ સમતાથી પોતાના આવરણો ઘટાડશે તેનુ જ કલ્યાણ થશે

સામાયિક કાયાનો યોગ રોકે, આત્માને નિર્મળ કરવા માટે કાયાનો યોગ રોકવો રોકવાથી પરિણામે કલ્યાણ થાય કાયાની સામાયિક કરવા કરતા આત્માની સામાયિક એકવાર કરો જ્ઞાનીપુરુષના વચનો સાભળી સાભળીને ગાઠે બાધો તો આત્માની સામાયિક થશે મોક્ષનો ઉપાય અનુભવગોચર છે જેમ અભ્યાસે અભ્યાસે કરી આગળ જવાય છે તેમ મોક્ષને માટે પણ છે

જ્યારે આત્મા કઇ પણ ક્રિયા કરે નહીં ત્યારે અબધ કહેવાય

પુરુષાર્થ કરે તો કર્મથી મુક્ત થાય અનતકાળનાં કર્મો હોય, અને જો યથાર્થ પુરુષાર્થ કરે તો કર્મ એમ ન કહે કે હુ નહીં જાઉ બે ઘડીમા અનતા કર્મો નાશ પામે છે આત્માની ઓળખાણ થાય તો કર્મ નાશ પામે

સમ્યક્ત્વ શાથી પ્રગટે? આત્માનો યથાર્થ લક્ષ થાય તેથી સમ્યક્ત્વના બે પ્રકાર છે-૧ વ્યવહાર અને ૨ પરમાર્થ સદ્ગુરુના વચનોનુ સાભળવુ, તે વચનોનો વિચાર કરવો, તેની પ્રતીતિ કરવી, તે "વ્યવહારસમ્યક્ત્વ" આત્માની ઓળખાણ થાય તે "પરમાર્થસમ્યક્ત્વ"

અતકરણની શુદ્ધિવિના બોધ અસર પામતો નથી, માટે પ્રથમ અતકરણમા કોમળતા લાવવી વ્યવહાર અને નિશ્ચય એ આદિની મિથ્યાચર્ચામા નિરાગ્રહ રહેવુ, મધ્યસ્થભાવે રહેવુ આત્માના સ્વભાવને જે આવરણ તેને જ્ઞાનીઓ 'કર્મ' કહે છે

સાત પ્રકૃતિ ક્ષય થાય ત્યારે સમ્યક્ત્વ પ્રગટે અનતાનુબધીય ચાર કષાય, મિથ્યાત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય, સમકિતમોહનીય એ સાત ક્ષય થાય ત્યારે સમ્યક્ત્વ પ્રગટે કષાય તે શુ?

સત્પુરુષો મળ્યે જીવને તે બતાવે કે તુ જે વિચાર ક્યાવિના કર્યે જાય છે તેમાં કલ્યાણ નથી છતાં તે કરવા માટે દુરાગ્રહ રાખે, ઉન્માર્ગને મોક્ષમાર્ગ માને, અને મોક્ષમાર્ગને ઉન્માર્ગ માને તે 'મિથ્યાત્વમોહનીય' ઉન્માર્ગથી મોક્ષ થાય નહીં, માટે માર્ગ બીજો હોવો જોઇએ એવો જે ભાવ તે 'મિશ્રમોહનીય' 'આત્મા આ હશે?' તેવુ જ્ઞાન થાય તે 'સમ્યક્ત્વમોહનીય' 'આત્મા છે' એવો નિશ્ચયભાવ તે 'સમ્યક્ત્વ'

નિયમથી જીવ કોમળ થાય છે દયા આવે છે મનનાં પરિણામો ઉપયોગસહિત જો હોય તો કર્મ ઓછાં લાગે ઉપયોગરહિત હોય તો કર્મ વધારે લાગે અતકરણ કોમળ કરવા-શુદ્ધ કરવા-વ્રતાદિ કરવાનુ કહ્યુ છે સ્વાદબુદ્ધિ ઓછી કરવા નિયમ કરવા કુળધર્મ જ્યાં જ્યા જોઇએ છીએ ત્યા ત્યા આડો આવે છે

લૌકિક દૃષ્ટિમાં વૈરાગ્ય ભક્તિ નથી પુરુષાર્થ કરવાનુ, અને સત્ય રીતે વર્તવાનુ ધ્યાનમાં ન આવવુ નથી તે તો લોકો ભૂલી જ ગયા છે

માણસો વરસાદ આવે ત્યારે પાણી ટાંકામા ભરી રાખે છે, તેમ મુમુક્ષુ જીવો આવ્લો આવ્લો ઉપદેશ સાભળીને જરાય ગ્રહણ કરતા નથી, તે એક આશ્ચર્ય છે તેને ઉપકાર કેવી રીતે થાય?

ज्ञानीओ दोष घटाडवा माटे अनुभवनां वचनो कहे छे; माटे तेवां वचनोनुं स्मरण करी जो ते समजवामां आवे, श्रवण मनन थाय, तो सहजे आत्मा उज्वल थाय. तेम करवामां कांइ बहु मेहेनत नथी. तेवां वचनोनो विचार न करे, तो कोइ दिवस पण दोष घटे नहीं.

सदाचार सेववा जोइए. ज्ञानीपुरुषोए दया, सत्य, अदत्तादान, ब्रह्मचर्य, परिग्रहप्रमाण वगेरे सदाचार कहेला छे. ज्ञानीओए जे सदाचारो सेववा कहेल छे ते यथार्थ छे;-सेववायोग्य छे. वगर साक्षीए जीवे व्रत नियम करवां नहीं.

विषयकषायादि दोष गयाविना सामान्य आशयवाळा दया वगेरे आवे नहीं; तो पछी ऊंडा आशयवाळा दया वगेरे क्यांथी आवे? विषयकषायसहित मोक्षे जवाय नहीं. अंतःकरणनी शुद्धिविना आत्मज्ञान थाय नहीं. भक्ति ए सर्व दोषने क्षय करवावाळी छे; माटे ते सर्वोत्कृष्ट छे.

जीवे विकल्पना व्यापार करवा नहीं. विचारवान अविचारणा अने अकार्य करतां क्षोभ पामे. अकार्य करतां जे क्षोभ न पामे ते अविचारवान.

अकार्य करतां प्रथम जेटलो त्रास रहे छे तेटलो बीजी फेरे करतां रहेतो नथी. माटे प्रथमथी ज अकार्य करतां अटकवुं, दृढ निश्चय करी अकार्य करवुं नहीं.

सत्पुरुषो उपकारअर्थे जे उपदेश करे छे ते श्रवण करे, ने विचारे तो जीवना दोषो अवश्य घटे. पारसमणिनो संग थयो, ने लोढानुं सुवर्ण न थयुं तो कांतो पारसमणि नहीं; अने कांतो खरूं लोढुं नहीं. तेवी ज रीते जेना उपदेशथी सुवर्णमय आत्मा न थाय तो कांतो ते उपदेष्टा सत्पुरुष नहीं, अने कांतो सामो माणस योग्य जीव नहीं. योग्य जीव अने खरा सत्पुरुष होय तो गुणो प्रगट्याविना रहे नही.

लौकिक आलंबन न ज करवां. जीव पोते जागे तो बधां विपरीत कारणो मटी जाय. जेम कोइ पुरुष घरमां निद्रावश थवाथी तेना घरमां कूतरां, बिलाडां वगेरे पेसी जवाथी नुकसान करे, अने पछी ते पुरुष जाग्या पछी नुकसान करनारां एवां जे कूतरां आदि प्राणीओ तेनो दोष काढे; पण पोतानो दोष काढतो नथी के हुं उंघी गयो तो आम थयुं; तेम जीव पोताना दोषो जोतो नथी. पोते जागृत रहेतो होय, तो बधां विपरीत कारणो मटी जाय; माटे पोते जागृत रहेवुं.

जीव एम कहे छे के, मारा तृष्णा, अहंकार, लोभ आदि दोषो जता नथी. अर्थात् जीव पोतानो दोष काढतो नथी; अने दोषोनो वांक काढे छे. जेम सूर्यनो ताप बहु पडे छे, अने तेथी बहार नीकळातुं नथी; माटे सूर्यनो दोष काढे छे; पण छत्रि अने पगरखां सूर्यना तापथी रक्षणअर्थे बताव्यां छे तेनो उपयोग करतो नथी तेम. ज्ञानीपुरुषोए लौकिक भाव मूकी दई जे विचारथी पोताना दोषो घटाडेला (नाश करेला) ते विचारो, अने ते उपायो ज्ञानीओ उपकारअर्थे कहे छे. ते श्रवण करी आत्मामां परिणाम पामे तेम करवुं.

कया प्रकारे दोष घटे? जीव लौकिक भाव कर्या करे छे, ने दोषो केम घटता नथी एम कह्या करे छे!

मुमुक्षुओए जागृत-जागृत थई वैराग्य वधारवो जोइए सत्पुरुषनुं एक वचन सामळी पोताने विषे दोषो होवा माटे बहु ज खेद राखशे, अने दोष घटाडशे त्यारे ज गुण प्रगटशे सत्संग समागमनी जरूर छे बाकी सत्पुरुष तो जेम एक वटेमार्गु, बीजा वटेमार्गुने रस्तो बतावी चाल्यो जाय छे तेम बतावी चाल्या जाय छे शिष्यो करवा माटे सत्पुरुषनी इच्छा नथी दुराग्रह मल्यो तेने आत्मानुं भान थाय छे भ्रान्ति जाय तो तरत सम्यक्त्व थाय

बाहुबलिजीने जेम केवलज्ञान पासे (अंतरमां) हतुं, कांइ बहार नहोतुं, तेम सम्यक्त्व पोतानी पासे ज छे

जीव अहंकार राखे छे, असत् वचनो बोले छे, भ्रान्ति राखे छे, तेनुं लगारे भान नथी ए भान थयाविना निवेडो आववानो नथी

शूरवीर वचनोने बीजा एके वचनो पहोंचे नहीं जीवने सत्पुरुषनो एक शब्द पण समजायो नथी मोटाइ नडती होय तो मूकी देवी ढुंढिया 'सुमति', तप्पा 'मूर्ति' आदिना कदाग्रह मूकी रह्या छे! तेवा कदाग्रहमां कइ ज हित नथी शुग्रतन करीने आग्रह, कदाग्रहथी दूर रहेवुं, पण विरोध करवो नहीं

ज्यारे ज्ञानीपुरुषो थाय छे त्यारे मतभेद, कदाग्रह घटाडी दे छे ज्ञानी अनुकंपाअर्थे मार्ग बोधे छे अज्ञानी कुगुरुओ मतभेद ठाम ठाम वधारी कदाग्रह चोकस करे छे

साचा पुरुष मळे, ने तेओ जे कल्याणनो मार्ग बतावे ते ज प्रमाणे वर्ते तो अवश्य कल्याण थाय मार्ग विचारवानने पूछवो सत्पुरुषना आश्रये सारा आचरणो करवा खोटी बुद्धि सहुने हेरानकर्त्ता छे, पापनी कर्त्ता छे ममत्व होय त्या ज मिथ्यात्व श्रावक सर्वे दयाळु होय कल्याणनो माग एक ज होय, सो वमो न होय अन्तरना दोषो नाश थशे, अने समपरिणाम आवशे तो ज कल्याण थशे

मतभेदने छेदे ते ज साचा पुरुष समपरिणामने रस्ते चढावे ते साचो संग विचारवानने मार्गनो भेद नथी

हिंदु अने मुसलमान सरखा नथी हिंदुओना धर्मगुरुओ जे धर्मबोध कही गया हता ते बहु उपकार अर्थ कही गया हता तेवो बोध पीराणा मुसलमानना शास्त्रोमां नथी आत्मा पेक्षाए वचनो, वाणीओ, मुसलमान नथी तेनो जेने भेद मटी गयो ते ज शुद्ध, भेद भासे ते ज अनादिनी भूल छे कुळाचार प्रमाणे जे साचुं मान्युं ते ज कषाय छे

मोक्ष एटले शुं? आत्मानुं अत्यंत शुद्धपणुं ते-अज्ञानथी छूटी जवुं ते-सर्व कर्मथी मुक्त थवुं ते "मोक्ष" यथातथ्य ज्ञान प्रगटये मोक्ष भ्रांति रहे त्यांसुधी आत्मा जगत्‌मां छे अनादि काळनुं एवुं जे चेतन तेनो स्वभाव जाणपणुं-ज्ञान-छे, छतां भूली जाय छे ते शुं? जाणपणामां न्यूनता छे यथातथ्य जाणपणुं नथी ते न्यूनता केम मटे? ते जाणपणारूपी स्वभावने भूली न जाय,-तेने वारंवार दृढ करे तो न्यूनता मटे

ज्ञानीपुरुषनां वचनोनुं अवलंबन लेवाथी जाणपणु थाय. साधन छे ते उपकारना हेतुओ छे. अधिकारिपणु सत्पुरुषना आश्रये ले तो साधनो उपकारना हेतुओ छे. सत्पुरुषनी दृष्टिए चालवाथी ज्ञान थाय छे. सत्पुरुषोनां वचनो आत्मामां परिणाम पाम्ये मिथ्यात्व, अव्रत, प्रमाद, अशुभ-योग वगेरे वधा दोषो अनुक्रमे मोळा पडे. आत्मज्ञान विचारवाथी दोषो नाश थाय छे. सत्पुरुषो पोकारी पोकारीने कही गया छे, पण जीवने लोकमार्गमां पडी रहेवुं छे; अने लोकोत्तर कहेवरावुं छे; ने दोष केम जता नथी एम मात्र कह्या करवुं छे. लोकनो भय मूकी सत्पुरुषोनां वचनो आत्मामां परिणमावे तो सर्व दोष जाय. जीवे मारापणु लाववुं नहीं. मोटाइ, ने महत्ता मूक्या वगर सम्यक्त्वनो मार्ग आत्मामां परिणाम पामवो कठण छे.

वेदांतशास्त्रो वर्त्तमानमां स्वछंदथी वांचवामां आवे छे; ने तेथी शुष्कपणाजेवुं थई जाय छे. षड्दर्शनमां झगडो नथी; पण आत्माने केवल मुक्तदृष्टिए जोतां तीर्थंकरे लांबो विचार कर्यो छे. मूळ लक्षगत थवाथी जे जे वक्ता(सत्पुरुषो)ए कह्युं ते यथार्थ छे एम जणाशे.

आत्माने क्यारे पण विकार न उपजे, तथा रागद्वेषपरिणाम न थाय त्यारे ज केवलज्ञान कहेवाय. षड्दर्शनवाळाए जे विचार कर्या छे तेथी आत्मानुं तेमने भान थाय छे. तारतम्य-पणामां फेर पडे. षड्दर्शन पोतानी समजणे बेसाडे तो कोइवार बेसे नहीं. ते बेसवुं सत्पुरुषना आश्रये थाय. जेणे आत्मा असंग, अक्रिय विचार्यो होय तेने भ्रान्ति होय नहीं. संशय होय नहीं. आत्माना होवापणा संबंधमां प्रश्न रहे नहीं.

प्र०:-सम्यक्त्व केम जणाय ?

उ०:-मांहीथी दशा फरे त्यारे सम्यक्त्वनी खबर एनी मेळे पडे. सत्देव एटले रागद्वेष ने अज्ञान जेनां क्षय थयां छे ते. सद्गुरु कोण कहेवाय ? मिथ्यात्वग्रंथि जेनी छेदाणी छे ते. सद्गुरु एटले निर्ग्रंथ. सत्धर्म ज्ञानीपुरुषोए बोधेलो जे धर्म. आ त्रणे तत्त्व यथार्थ रीते जाणे त्यारे सम्यक्त्व थयुं गणाय.

अज्ञान टाळवा माटे कारणो (साधनो) बताव्यां छे. ज्ञाननुं स्वरूप ज्यारे जाणे त्यारे मोक्ष थाय.

परमवैदरूपी सद्गुरु मळे अने उपदेशरूपी दवा आत्मामां परिणाम पामे त्यारे रोग जाय; पण ते दवा अंतरमां न उतारे, तो तेनो कोइ काळे रोग जाय नही. जीव खरेखरूं साधन करतो नथी. जेम आखा कुटुंबने ओळखवुं होय तो पहेलां एक जणने ओळखे तो बधानी ओळखाय थाय, तेम पहेलां सम्यक्त्वनुं ओळखाण थाय त्यारे वधा आत्माना गुणोरूपी कुटुंबनुं ओळखाण थाय. सम्यक्त्व सर्वोत्कृष्ट साधन कह्युं छे. बहारनी वृत्तिओ घटाडी अंतर परिणाम करे, तो सम्यक्त्वनो मार्ग आवे. चालतां चालतां गाम आवे, पण वगर चाल्ये गाम न आवे. जीवने यथार्थ सत्पुरुषोनी प्रतीति थई नथी.

बहिरात्मामांथी अंतर्आत्मा थया पछी परमात्मपणु प्राप्त थवु जोइए दूध ने पाणी जूदा छे तेम सत्पुरुषना आश्रये-प्रतीतिए-देह अने आत्मा जूदा छे एम भान थाय अंतरमां पोताना आत्मानुभवरूपे, जेम दूध ने पाणी जूदा थाय तेम देह अने आत्मा जूदा लागे त्यारे परमात्मपणु प्राप्त थाय जेने आत्माना विचाररूपी ध्यान छे-सतत निरंतर ध्यान छे-आत्मा जेने स्वप्नमां पण जूदो ज भासे-कोइ वखत जेने आत्मानी भ्रान्ति थाय ज नहीं-तेने ज परमात्मपणु थाय

अंतआत्मा निरंतर कषायादि निवारवा पुरुषार्थ करे छे चौदमा गुणस्थानक सुधी ए विचाररूपी क्रिया छे जेने वैराग्य उपशम वर्त्ततो होय तेने ज विचारवान कहीए आत्माओ मुक्त थया पछी संसारमां आवता नथी आत्मा स्वानुभव छे ते चक्षुथी देखातो नथी इंद्रियथी रहित एवु जे ज्ञान ते जाणे छे आत्मानो उपयोग मनन करे ते मन छे वळगणा छे तेथी मन जूदु कहेवाय संकल्प विकल्प मूकी देवो ते 'उपयोग' ज्ञाने आवरण करनारू निकाचितकर्म न बांध्यु होय तेने सत्पुरुषनो बोध लागे आयुष्यनो बंध होय ते रोकाय नहा

जीवे अज्ञान ग्रह्यु छे तेथी उपदेश परिणमे नहीं, कारण आवरणने लीधे परिणमवानो रस्तो नथी ज्यांसुधी लोकना अभिनिवेषनी कल्पना कर्या करो त्यांसुधी आत्मा उंचो आवे नहीं; अने त्यांसुधी कल्याण पण थाय नहा घणा जीवो सत्पुरुषनो बोध सांभळे छे, पण तेने विचारवानो योग बनतो नथी

इंद्रियोना निग्रहनु न होवापणु, कुळधर्मनो आग्रह, मान श्लाघानी कामना, अमध्यस्थपणु ए कदाग्रह छे ते कदाग्रहो ज्यांसुधी जीव न मूके त्यांसुधी कल्याण थाय नहीं नव पूर्व भण्यो तोय रखड्यो! चौद राजलोक जाण्यो पण देहमां रहेलो आत्मा न ओळख्यो, माटे रखड्यो! ज्ञानीपुरुष बधी शंकाओ टाळी शके छे, पण तरवानु कारण सत्पुरुषनी दृष्टिए चालवु ते छे, अने तो ज दुःख मटे आज पण पुरुषार्थ करे तो आत्मज्ञान थाय जेने आत्मज्ञान नथी तेनाथी कल्याण थाय नहीं

व्यवहार जेनो परमार्थ छे तेवा आत्मज्ञानीनी आज्ञाए वर्त्ते आत्मा प्रगत थाय;-कल्याण थाय

जीवने कर्मनो बंध केम पडे? निकाचित विषे-उपयोगे अने अनउपयोगे कर्मबंध पडे

आत्मज्ञान सहज नथी 'पंचीकरण,' 'विचारसागर' वांचीने कथनमात्र मान्याथी ज्ञान थाय नहीं जेने अनुभव थयो छे एवा अनुभविना आश्रये ते समजी तेनी आज्ञा प्रमाणे वर्त्ते तो ज्ञान थाय समज्याविना रस्तो भारे विकट छे हीरो काढवा माटे खाण खोदवी ते मेहेनत छे, पण हीरो लेवो तेमां मेहेनत नथी ते ज प्रमाणे आत्मासबधी समजण आववी दुर्लभ छे, नहीं तो आत्मा कइ दूर नथी भान नथी तेथी दूर लागे छे जीवने कल्याण करवु, न करवु तेनु भान नथी, अने पोतापणु राखवु छे

चोथे गुणस्थानके ग्रंथिभेद थाय. अगीआरमेथी पडे छे तेने 'उपशमसम्यक्त्व' कहेवाय. लोभ चारित्रने पाडानारो छे. चोथे गुणस्थानके उपशम अने क्षायिक बन्ने होय. उपशम एटले सत्तामां आवरणनुं रहेवुं. कल्याणनां खरेखरां कारणो जीवने धार्यामां नथी. जे शास्त्रो वृत्तिने संक्षेपे नहीं (वृत्तिने संकोचे नहीं) परंतु वधारे तेवां शास्त्रोमां न्याय क्यांथी होय ?

व्रत आपनारे अने व्रत लेनारे बन्नेए विचार तथा उपयोग राखवा. उपयोग राखे नहीं, ने भार राखे तो निकाचितकर्म बंधाय. 'ओछुं करवुं' (परिग्रहमर्यादा करवी) एम जेना मनमां होय ते शिथिल कर्म बांधे. पाप कर्ये कांइ मुक्ति होय नहीं. एक व्रत मात्र लइ अज्ञानने काढवा इच्छे छे तेवाने अज्ञान कहे छे के, तारां केंक चारित्र हुं खाइ गयो छुं; तेमां ते शुं मोटी वात छे ?

जे साधनो बतावे ते तरवानां साधनो होय तो ज खरां साधन. बाकी निष्फळ साधन छे. व्यवहारमां अनंता भांगा उठे छे, तो केम पार आवे ? कोइ माणस उतावळो बोले तेने कषायी कहेवाय. कोइ धीरजथी बोले तेने शान्ति देखाय, पण अंतर्परिणाम होय तो शांति कहेवाय.

जेने सुवानी एक पथारी जोइए ते दश घर मोकळां राखे तो तेवानी वृत्ति क्यारे संकोचाय ? वृत्ति रोके तेने पाप नहीं. केटलाक जीवो एवा छे के वृत्ति न रोकाय एवां कारणो भेगां करे—आथी पाप रोकाय नहीं.[1]

चौद राजलोकनी कामना छे ते पाप छे. माटे परिणाम जोवां. चौद राजलोकनी खबर नथी एम कदाच् कहो, तोपण जेटलुं धार्युं तेटलुं तो नक्की पाप थयुं. मुनिने तणखलुं पण ग्रहवानी छूट नथी. गृहस्थ एटलुं ग्रहे तो तेटलुं तेने पाप छे.

जडने आत्मा तन्मयपणे थाय नहीं. सुतरनी आंटी सुतरथी कांइ जूदी नथी; पण आंटी काढवी तेमां विकटता छे; जो के सुतर घटे नहीं ने वधे नहीं. तेवी ज रीते आत्मामां आंटी पडी गइ छे.

सत्पुरुष अने सत्शास्त्र ए व्यवहार कांइ कल्पित नथी. सद्गुरु सत्शास्त्ररूपी व्यवहारथी स्वरूप शुद्ध थाय त्यारे केवल वर्त्ते. पोतानुं स्वरूप जाणवुं ते समकित. सत्पुरुषनुं वचन सांभळवुं दुर्लभ छे, श्रद्धवुं दुर्लभ छे, विचारवुं दुर्लभ छे तो अनुभववुं दुर्लभ होय तेमां शी नवाइ ?

उपदेशज्ञान अनादिनुं चाल्युं आवे छे. एकलां पुस्तकथी ज्ञान थाय नहीं. पुस्तकथी ज्ञान थतुं होय तो पुस्तकनो मोक्ष थाय ! सद्गुरुनी आज्ञा प्रमाणे चालवुं एमां भूली जवाय तो पुस्तक अवलंबनभूत छे.—चैतन्यपणु गोखे तो चैतन्यपणु प्राप्त थाय;—चैतन्यपणु अनुभवगोचर थाय ते. सद्गुरुनुं वचन श्रवण करे, मनन करे, ने आत्मामां परिणमावे तो कल्याण थाय.

---

१ सामान्यपणे जेटलो परिग्रह राखवानी जरुर होय तेना करता पण जे जीवो अज्ञानवडे परिग्रहनो विस्तार बहु मोटो राखे छे, अने कहे छे के अमे विरति आदरीए छीए, एवा जीवोने संबोधी आ प्रसंग कह्या छे-संशोधक.

ज्ञान अने अनुभव होय तो मोक्ष थाय व्यवहारने निषेधवो नहीं एकला व्यवहारने वळगी रहेवु नहीं

आत्मज्ञाननी वात सामान्य थई जाय एवी रीते करवी घटे नहीं आत्मज्ञाननी वात एकाते कहेवी आत्मानु होवापणु विचारवामा आवे तो अनुभवमामा आवे, नहीतो तेमा शका थाय छे जेम एक माणसने वधारे पडळथी देखातु नथी तेम आवरणनी वळगणाने लीधे आत्माने थाय छे उघमा पण आत्माने सामान्यपणे जागृति छे आत्मा केवळ उघे नहीं, तेने आवरण आवे, आत्मा होय तो ज्ञान थाय जड होय तो ज्ञान कोने थाय?

पोताने पोतानु भान थवु–पोते पोतानु ज्ञान पामवु–ते जीवन्मुक्त थवु

चैतन्य एक होय तो भ्रांति कोने थई? मोक्ष कोनो थयो? बधा चैतन्यनी जाति एक, पण प्रत्येक चैतन्यनु स्वतत्रपणु जूदु चैतन्य छे चैतन्यनो स्वभाव एक छे मोक्ष स्वानुभव गोचर छे निरावरणमा भेद नथी परमाणु भेळा थाय नहीं एटले के आत्माने परमाणुनो सबध नहीं त्यारे मुक्ति पररूपमा नहीं मळवु ते मुक्ति

कल्याण करवु, न करवु तेनु भान नथी, पण जीवने पोतापणु राखवु छे बध क्यासुधी थाय? जीव चैतन्य न थाय त्यासुधी एकेंद्रियादिक योनि होय तोपण जीवनो ज्ञानस्वभाव केवळ लोपाइ जाय नहीं अशे खुल्लो रहे छे अनादि काळथी जीव बधायो छे निरावरण थया पछी बधातो नथी "हु जाणु छु" एवु अभिमान ते चैतन्यनु अशुद्धपणु आ जगत्मा बध ने मोक्ष न होत तो श्रुतिनो उपदेश कोने अर्थे? आत्मा स्वभावे केवळ अक्रिय छे, प्रयोगे क्रिय छे ज्यारे निर्विकल्प समाधि थाय त्यारे ज अक्रियपणु कह्यु छे निर्विवादपणे वेदात विचारवामा अडचण नथी आत्मा अर्हतपद विचारे तो अर्हत थाय सिद्धपद विचारे तो सिद्ध थाय आचार्यपद विचारे तो आचार्य थाय उपाध्यायनो विचार करे तो उपाध्याय थाय स्त्रीरूप विचारे तो आत्मा स्त्री अर्थात् जे स्वरूपने विचारे ते रूप भावात्मा थाय आत्मा एक छे, के अनेक छे तेनी चिंता करवी नहीं आपणे तो ए विचारवानी जरूर छे के "हु एक छु" जगत्ने मेळववानी शी जरूर छे? एक, अनेकनो विचार घणी आघी दशाए पहोंच्या पछी विचारवानो छे जगत् ने आत्मा स्वप्ने पण एक जाणशो नहीं आत्मा अचळ छे, निरावरण छे वेदांत सामळीने पण आत्माने ओळखवो आत्मा सर्वव्यापक छे, के आत्मा देहने विषे छे ते अनुभव प्रत्यक्ष अनुभवगम्य छे

बधा धर्मनु तात्पर्य ए छे के, आत्माने ओळखवो बीजा बधा साधन छे ते जे ठेकाणे जोइए (घटे) ते ज्ञानीनी आज्ञाए वापरता अधिकारी जीवने फळ थाय दया वगेरे आत्माने निर्मळ थवानां साधनो छे

मिथ्यात्व, प्रमाद, अव्रत, अशुभयोग, ए अनुक्रमे जाय तो सत्पुरुषनु वचन आत्मामा परि-

णाम पामे. तेथी बधा दोषो अनुक्रमे नाश पामे. आत्मज्ञान विचारथी थाय छे. सत्पुरुष तो पोकारी पोकारीने कही गया छे, पण जीव लोकमार्गे पड्यो छे; ने तेने लोकोत्तरमार्ग माने छे. आथी करी केमेय दोष जता नथी. लोकनो भय मूकी सत्पुरुषोनां वचनो आत्मामां परिणाम पामे तो सर्व दोष जाय. जीवे मारापणु लाववुं नहीं; मोटाइ अने महत्ता मूक्या वगर सम्यक्-मार्ग आत्मामां परिणाम पामे नहीं.

ब्रह्मचर्यविषेः—परमार्थहेतुमाटे नदी उतरवाने टाढा पाणीनी मुनिने आज्ञा आपी, पण अब्रह्मचर्यनी आज्ञा आपी नथी; ने तेने माटे कह्युं छे के, अल्प आहार करजे, उपवास करजे, एकांतर करजे, छेवटे झेर खाईने मरजे, पण ब्रह्मचर्य भांगीश नहीं.

देहनी मूर्छा होय तेने कल्याण केम भासे? सर्प करडे ने भय न थाय त्यारे समजवुं के, आत्मज्ञान प्रगट्युं छे. आत्मा अजर—अमर छे. "हुं" मरवानो नथी; तो मरणनो भय शो? जेने देहनी मूर्छा गइ तेने आत्मज्ञान थयुं कहेवाय.

प्रश्नः—जीवे केम वर्त्तवुं?

समाधानः—सत्संगने योगे आत्मानुं शुद्धपणु प्राप्त थाय तेम. पण सत्संगनो सदा योग नथी मळतो. जीवे योग्य थवा माटे हिंसा करवी नहीं; सत्य बोलवुं; अदत्त लेवुं नहीं; ब्रह्मचर्य पाळवुं; परिग्रहनी मर्यादा करवी; रात्रिभोजन करवुं नहीं ए आदि सदाचरण शुद्ध अंतःकरणे करवानुं ज्ञानीओए कह्युं छे; ते पण जो आत्माने अर्थे लक्ष राखी करवामां आवतां होय तो उपकारी छे; नहींतो पुण्ययोग प्राप्त थाय. तेथी मनुष्यपणु मळे, देवतापणु मळे, राज मळे. एक भवनुं सुख मळे, ने पाछुं चार गतिमां रझळवुं थाय; माटे ज्ञानीओए तप आदि जे क्रिया आत्माने उपकार अर्थे अहंकाररहितपणे करवा कही छे, ते परमज्ञानी पोते पण जगत्ना उपकारने अर्थे निश्चय करी सेवे छे.

महावीरस्वामीए केवलज्ञान उपज्या पछी उपवास कर्या नथी; तेम कोइ कोइ ज्ञानीए कर्या नथी; तथापि लोकोना मनमां एम न आवे के, ज्ञान थया पछी खावुं, पीवुं सरखुं छे; तेटला माटे छेल्ली वखते तपनी आवश्यकता बताववा उपवास कर्या; दानने सिद्ध करवा माटे दिक्षा लीधां पहेलां बे वर्षसुधी पोते दान दीधुं. आथी जगत्ने दान सिद्ध करी आप्युं; माता पितानी सेवा सिद्ध करी आपी. दिक्षा नानी वयमां न लीधी ते उपकार अर्थे. नहींतो पोताने करवा, न करवानुं कांइ नथी. जे साधन कह्यां छे ते आत्मलक्ष करवाने माटे छे. परना उपकारने अर्थे ज्ञानी सदाचरण सेवे छे.

हाल जैनमां घणो वखत थयां अवावरू कुवानी माफक आवरण आवी गयुं छे; कोइ ज्ञानीपुरुष छे नहीं. केटलोक वखत थयां ज्ञानी थया नथी; केमके, नहींतो तेमां आटला बधा कदाग्रह थइ जात नहीं. आ पंचमकाळमां सत्पुरुषनो जोग मळवो दुर्लभ छे; तेमां

हाल्मा तो विशेष दुर्लभ जोवामा आवे छे, घणुखरी पूर्वना सस्कारी जीव जोवामा आवता नथी घणा जीवोमा कोइक खरो मुमुक्षु–जिज्ञासु–जोवामा आवे छे बाकी तो त्रण प्रकारना जीवो जोवामा आवे छे, जे बाह्यदृष्टिवाळा छे–१ "क्रिया करवी नहीं क्रियाथी देवगति प्राप्त थाय, बीजु काइ प्राप्त थतु नथी चार गति रखडावानु मटे ते खरू" एम कही सदाचरण, पुण्यना हेतु जोइ करता नथी, अने पापना कारणो सेवता अटकता नथी आ प्रकारना जीवोए काइ करवु ज नहीं, अने मोटी मोटी वातो करवी एटलु ज छे आ जीवोने "अज्ञानवादी" तरीके मूकी शकाय २ "एकातक्रिया करवी, तेथी ज कल्याण थशे" एवु माननाराओ साव व्यवहारमा कल्याण मानी कदाग्रह मूकता नथी आवा जीवोने "क्रियावादी' अथवा "क्रिया जड" गणवा क्रियाजडने आत्मानो लक्ष होय नहीं ३ "अमने 'आत्मज्ञान' छे आत्माने भ्रान्ति होय ज नहीं, आत्मा कर्त्ताय नथी, ने भोक्ताय नथी, माटे काइ नथी" आवु बोलना राओ "शुष्क अध्यात्मी"–"पोला ज्ञानी" थई वेसी अनाचार सेवता अटके नहीं

आवा त्रण प्रकारना जीवो हालमां जोवामा आवे छे जीवे जे काइ करवानु छे ते आ त्माना उपकार अर्थे करवानु छे ते वात तेओ भूली गया छे हालमा जैनमा चोरासीथी सो गच्छ थइ गया छे ते बधामा कदाग्रहो थइ गया छे, छता तेओ बधा कहे छे के "जैनधर्म अमारो छे"

'पडिक्कमामि, निंदामि' आदि पाठनो लौकिकमा हाल एवो अर्थ थइ गयो जणाय छे के "आत्माने वोसराबु छु" एटले जेनो अर्थ–उपकार–करवानो छे तेने ज–आत्माने ज–भूली गया छे जेम जान जोडी होय, अने विध विध वैभव वगेरे होय, पण जो एक वर न होय तो न शोभे, अने वर होय तो शोभे, तेवी रीते क्रिया वैराग्यादि जो आत्मानु ज्ञान होय तो शोभे, नहीं तो न शोभे जैनमां हाल्मा आत्मानो भूलावो थई गयो छे

सूत्रो, चौदपूर्वनु ज्ञान, मुनिपणु, श्रावकपणु, हजारो जातना सदाचरण, तपश्चर्या आदि जे जे साधनो–जे जे मेहेनतो–जे जे पुरुषार्थ–कह्या छे ते एक आत्माने ओळखवा माटे ते प्रयत्न जो आत्माने ओळखवा माटे–शोधी काढवा माटे–आत्माने अर्थे थाय तो सफळ छे, नहींतो निष्फळ छे, जो के तेथी बाह्य फळ थाय, पण चार गतिनो छेद थाय नहीं जीवने सत्पुरुषनो जोग थाय, अने लक्ष थाय, तो ते सहेजे योग्य जीव थाय, अने पछी सद्गुरुनी आस्था होय, तो सम्यक्त्व थाय

शम=क्रोधादि पातळां पाडवां ते सवेग=मोक्षमार्ग सिवाय बीजी कोइ इच्छा नहीं ते नि र्वेद=ससारथी थाकी जवुं ते–ससारथी अटकी जवु ते आस्था=साचा गुरुनी–सद्गुरुनी आस्था थवी ते अनुकपा=सर्व प्राणीपर समभाव राखवो ते,–निर्वैरबुद्धि राखवी ते आ गुणो समकितनी जीवमां सहेजे होय प्रथम साचा पुरुषनुं ओळखाण थाय, तो पछी आ चार गुणो आवे छे

दांतमां विचार अर्थे षड् संपत्ति बतावी छे. विवेक वैराग्यादि सद्गुण प्राप्त थया पछी जीव योग्य–मुमुक्षु–कहेवाय.

समकित छे ते देशचारित्र छे; देशे केवलज्ञान छे. शास्त्रमां आ काळमां मोक्षनो साव निषेध नथी. जेम आगगाडीनो रस्तो छे तेनी मारफते वहेलां जवाय, ने पगरस्ते मोडा जवाय तेम आ काळमां मोक्षनो रस्तो पगरस्ता जेवो होय तो तेथी न पहोंचाय एम कांइ नथी; वहेला चाले तो वहेला जवाय; कांइ रस्तो बंध नथी. आ रीते मोक्षमार्ग छे; तेनो नाश नथी. अज्ञानी अकल्याणना मार्गमां कल्याण मानी, स्वछंदे कल्पना करी, जीवोने तरवानुं बंध करावी दे छे. अज्ञानीना रागी बाळाभोळा जीवो अज्ञानीना कह्याप्रमाणे चाले छे; अने तेवा कर्मनां बांधेला बन्ने माठी गतिने प्राप्त थाय छे. आवो कुटारो जैनमततोमां विशेष थयो छे.

नय आत्माने समजवा अर्थे कह्या छे; पण जीवो तो नयवादमां गुंचवाइ जाय छे. आत्मा समजाववा जतां नयमां गुंचवाइ जवाथी ते प्रयोग अवळो पड्यो. समकितदृष्टि जीवने 'केवल ज्ञान' कहेवाय. वर्त्तमानमां भान थयुं छे माटे 'देशकेवल ज्ञान' थयुं कहेवाय; बाकी तो आत्मानुं भान थयुं एटले 'केवलज्ञान. ते आ रीते कहेवायः समकितदृष्टिने आत्मानुं भान थाय त्यारे तेने केवलज्ञाननुं भान प्रगट्युं; अने भान प्रगट्युं एटले केवलज्ञान अवश्य थवानुं; माटे आ अपेक्षाए समकितदृष्टिने केवलज्ञान कह्युं छे. सम्यक्त्व थयुं एटले जमीन खेडी झाड वाव्युं, झाड थयुं, फळ थयां, फळ थोडां खाधां, खातां खातां आयुष् पुरुं थयुं; तो पछी बीजे भव फळ खवाय. माटे 'केवलज्ञान' आ काळमां नथी, नथी एवुं अवळुं मानी लेवुं नही; अने कहेवुं नहीं. सम्यक्त्व प्राप्त थतां अनंता भव मटी एक भव आडो रह्यो. माटे सम्यक्त्व उत्कृष्ट छे. आत्मामां केवलज्ञान छे. पण आवरण टळ्ये केवलज्ञान होय. आ काळमां संपूर्ण आवरण टळे नहीं, एक भव बाकी रहे; एटले जेटलुं केवलज्ञानावरणीय जाय तेटलुं केवलज्ञान थाय छे. समकित आव्ये माहीं–अंतरमां–दशा फरे; केवलज्ञाननुं बीज प्रगट थयुं. सद्गुरुविना मार्ग नथी, एम मोटा पुरुषोए कह्युं छे. आ उपदेश जाणीने–वगर कारणे–कर्यो नथी. समकिती एटले मिथ्यात्वमुक्त; केवलज्ञानी एटले चारित्रावरणथी संपूर्णपणे मुक्त; अने सिद्ध एटले देहादिथी संपूर्णपणे मुक्त.

प्रश्नः–कर्म ओछां केम थाय ?

उत्तरः–क्रोध न करे, मान न करे, माया न करे, लोभ न करे तेथी कर्म ओछां थाय. बाह्यक्रिया करीश त्यारे मनुष्यपणु मळशे, अने कोइ दिवस साचा पुरुषनो जोग मळशे.

प्रश्नः–व्रतनियम करवां के नहीं ?

उत्तर.–व्रत नियम करवानां छे. तेनी साथे कजीआ, कंकास, छोकरां छैयां अने घरमां मारापणु करवुं नहीं. उंची दशाए जवा माटे व्रतनियम करवां.

साचा खोटानी परीक्षा करवी ते उपर एक साचा भक्तनुं दृष्टांतः–एक राजा बहु भक्तिवाळो

हतो, अने तेथी भक्तोनी सेवा बहु करतो, घणा भक्तोनु अन्न वस्त्रादिथी पोषण करता घणा भक्तो भेगा थया प्रधाने जाण्यु के, राजा भोळो छे, भक्तो ठगी खानारा छे, माटे तेनी राजाने परीक्षा कराववी, पण हाल राजाने प्रेम बहु छे तेथी मानशे नहीं, माटे कोइ अवसरे वात, एम विचारी केटलोक वखत वमी जता कोइ अवसर मळ्याथी तेणे राजाने कह्यु "आप घणो वखत थया बधा भक्तोनी सरखी सेवा चाकरी करो छो, पण तेमा कोइ मोटा हशे, कोइ नाना हशे माटे बधाने ओळखीने भक्ति करो" त्यारे राजाए हा कही कह्यु, "त्यारे केम करवु?" राजानी रजा लई प्रधाने बे हजार भक्तो हता ते बधाने भेगा करी कहेवराव्यु के, तमे दरवाजा बहार आवजो, केमके राजाने जरूर होवाथी आजे भक्ततेल काढवु छे तमे बधा घणा दिवस थया राजानो मालमसालो खाओ छो, तो आजे राजानु आटलु काम तमारे करवु ज जोए घाणीमा घाली तेल काढवानु सामळ्यु के, बधा भक्तोए तो भागवा माड्यु, अने नासी गया एक साचो भक्त हतो तेणे विचार कर्यो के, राजानु निमक-गुण-खाधु छे तो तेना प्रत्ये निमकहराम केम थवाय? राजाए परमार्थ जाणी अन्न दीधु छे, माटे राजा गमे तेम करे तेम करवा देवु आम विचारी घाणी पासे जइ कह्यु के, "तमारे 'भक्त-तेल' काढवु होय तो काढो" पछी प्रधाने राजाने कह्यु "जुओ, तमे बधा भक्तोनी सेवा करता हता, पण साचा खोटानी परीक्षा न होती" जुओ, आ रीते, साचा जीवो तो विरला ज होय, अने तेवा विरल साचा सद्गुरुनी भक्ति श्रेयकर छे साचा सद्गुरुनी भक्ति, मन, वचन अने कायाए करवी

एक वात समजाय नहीं त्यासुधी बीजी वात सामळवी शु कामनी? सामळेलु भूलवु नहीं एकवार जम्या ते पच्यापछी बीजु खावु नहीं तेनी पेठे तप वगेरे करवा ते कांइ महाभारत वात नथी, माटे तप करनारे अहकार करवो नहीं तप ए नानामा नानो भाग छे भूखे मरवु ने उपवास करवा तेनु नाम तप नथी माहीथी शुद्ध अतःकरण थाय त्यारे तप कहेवाय, अने तो मोक्षगति थाय बाह्य तप शरीरथी थाय तप छ प्रकारे-१ अतर्वृत्ति थाय ते २ एक आसने कायाने बेसाडवी ते ३ ओछो आहार करवो ते ४ निरस आहार करवो ते ५ वृत्तिओ ओछी करवी ते ६ आहारनो त्याग ते

तिथिने अर्थे उपवास करवाना नथी, पण आत्माने अर्थे उपवास करवाना छे बार प्रकारे तप कह्या छे तेमा आहार न करवो ते तप जिह्वाइद्रिय वश करवानो उपाय जाणीने कह्यो छे जिह्वाइद्रिय वश करी, तो बधी इद्रियो वश थवानु निमित्त छे उपवास करो तेनी वात बहार न करो, बीजानी निंदा न करो, क्रोध न करो, जो आवा दोषो घटे तो मोटो लाभ थाय तपादि आत्माने अर्थे करवानां छे, लोकने देखाडवा अर्थे करवानां नथी कषाय घटे तेने 'तप' कह्यो छे लौकिक दृष्टि भूली जवी

सहु सामायिक करे छे, ने कहे छे के, ज्ञानी स्वीकारे ते खरूं. समकित हशे के नहीं ते पण ज्ञानी स्वीकारे ते खरूं. पण ज्ञानी स्वीकारे शुं? अज्ञानी स्वीकारे तेवुं तमारूं सामायिक व्रत अने समकित छे! अर्थात् वास्तविक सामायिक व्रत अने समकित तमारां नथी. मन, वचन अने काया व्यवहारसमतामां स्थिर रहे ते समकित नहीं. जेम उंघमां स्थिर योग मालुम पडे छे छतां ते वस्तुतः स्थिर नथी; अने तेटला माटे ते समता पण नथी. मन, वचन, काया चौदमा गुणस्थानक सुधी होय; मन तो कार्य कर्यावगर बेसतुं ज नथी. केवलीना मनयोग चपळ होय, पण आत्मा चपळ होय नहीं. आत्मा चोथे गुणस्थानके चपळ होय, पण सर्वथा नही. 'ज्ञान' एटले आत्माने यथातथ्य जाणवो ते. 'दर्शन' एटले आत्मानी यथातथ्य प्रतीति ते. 'चारित्र' एटले आत्मा स्थिर थाय ते. आत्मा ने सद्गुरु एक ज समजवा. आ वात विचारथी ग्रहण थाय छे. पूर्वे जे अज्ञान भेळुं कर्युं छे ते खसे तो ज्ञानीनी अपूर्व वाणी समजाय. खोटी वासना=धर्मना खोटा स्वरूपने खरूं जाणवुं ते.

तप आदिक पण ज्ञानीनी कसोटी छे. शाताशील्युं वर्त्तन राख्युं होय, अने अशाता आवे, तो ज्ञान मंद थाय छे.

विचारवगर इंद्रियो वश थवानी नथी. अविचारथी इंद्रियो दोडे छे. निवृत्ति माटे उपवास बताव्या छे. हालमां केटलाक अज्ञानी जीवो उपवास कर्यो होय त्यारे दुकाने बेसे छे, अने तेने पौषध ठरावे छे. आवा कल्पित पौषध जीवे अनादि काळथी कर्या छे. ते बधा ज्ञानीओए निष्फळ ठराव्या छे. स्त्री, घर, छोकरां छैयां भूली जवाय त्यारे सामायिक कर्युं कहेवाय. व्यवहारसामायिक बहु निषेधवा जेवुं नथी; जो के साव जड व्यवहाररूप सामायिक करी नांखेल छे. ते करनारा जीवोने खबर पण नथी होती के आथी कल्याण शुं थशे? सम्यक्त्व पहेलुं जोइए. जे वचन सांभळवाथी आत्मा स्थिर थाय ते सत्पुरुषनां वचन श्रवण थाय तो पछी सम्यक्त्व थाय. सामान्य विचारने लइने, इंद्रियो वश करवा छ कायनो आरंभ कायाथी न करतां वृत्ति निर्मळ थाय त्यारे सामायिक थइ शके.

भवस्थिति, पंचमकाळमां मोक्षनो अभाव आदि शंकाओथी जीवे बाह्य वृत्ति करी नांखी छे. पण जो आवा जीवो पुरुषार्थ करे, ने पंचमकाळ मोक्ष थतां हाथ झालवा आवे त्यारे तेनो उपाय अमे लइशुं. ते उपाय कांइ हाथी नथी. जळहळतो अग्नि नथी. मफतनो जीवने भडकावी दीधो छे. जीवने पुरुषार्थ करवो नथी; अने तेने लइने बहानां काढवां छे. आ पोतानो वांक समजवो. समतानी, वैराग्यनी वातो सांभळवी, विचारवी. बाह्य वातो जेम बने तेम मूकी देवी. जीव तरवानो कामी होय, ने सद्गुरुनी आज्ञाए वर्त्ते, तो बधी वासनाओ जती रहे.

सद्गुरुनी आज्ञामां बधां साधनो समाइ गया. जे जीवो तरवाना कामी होय छे तेमां बधी

वासनानो नाश थाय छे जेम कोइ सो पचास गाऊ वेगळो होय, तो वे चार दिवसे पण घर भेगो थाय, पण लाखो गाऊ वेगळो होय ते एकदम घर भेगो क्याथी थाय? तेम आ जीव कल्याणमार्गथी थोडो वेगळो होय, तो तो कोइक दिवस कल्याण पामे, पण ज्या साव ऊधे रस्ते होय त्या क्याथी पार पामे?

देहादिनो अभाव थवो, मूर्छानो नाश थवो ते ज मुक्ति एक भव जेने वाकी रह्यो होय तेने देहनी एटली बधी चिंता न जोइए अज्ञान गया पछी एक भव काइ विसातमा नथी लाखो भव गया त्यारे एक भव तो शु हिसाबमा?

होय मिथ्यात्व, ने माने छठ्ठु के सातमु गुणस्थानक तेनु शु करवु? चोथा गुणस्थानकनी स्थिति केवी होय? गणधर जेवी मोक्षमार्गनी परम प्रतीति आवे

तरवानो कामी होय ते साधु कापीने आपता पाछो हठे नहीं शिथिल होय ते सहेज कुलक्षण होय ते पण मूकी शके नहीं वीतराग जे वचन कहेता डर्या छे ते अज्ञानी स्वछदे करी कहे छे, तो ते केम छूटशे?

महावीरस्वामिना दिक्षाना वरघोडानी वात-स्वरूप-जो विचारीतो वैराग्य थाय ए वात अद्भुत छे ते भगवान् अप्रमादी हता तेओने चारित्र वर्ततु हतु, पण ज्यारे बाह्यचारित्र लीधु त्यारे मोक्षे गया

अविरति शिष्य होय तो तेनी सरभरा केम कराय? रागद्वेष मारवा माटे नीकळ्यो, अने तेने तो काममां आव्या त्यारे रागद्वेष क्याथी जाय? जिनना आगमनो जे समागम थयो होय, ते तो पोताना क्षयोपशम प्रमाणे थयो होय, पण सद्गुरुना जोग प्रमाणे न थयो होय सद्गुरुनो जोग मळ्ये तेनी आज्ञा प्रमाणे चाल्यो तेनो खरेखरो रागद्वेष गयो

गभीर रोग मटाडवा माटे खरी दवा तरत फळ आपे छे ताव तो एक बे दिवसे पण मटे

मार्ग अने उन्मार्गनु ओळखाण थवु जोइए तरवानो कामी ए शब्द वापरो त्या अभव्यनु प्रश्न थतु नथी कामीमा पण भेद छे

प्रश्न-सत्पुरुष केम ओळखाय?

उत्तर-सत्पुरुषो तेमना लक्षणोथी ओळखाय सत्पुरुषोना लक्षणो-तेओनी वाणीमा पूर्वापर अविरोध होय, तेओ क्रोधनो जे उपाय कहे तेथी क्रोध जाय, माननो जे उपाय कहे तेथी मान जाय ज्ञानीनी वाणी परमार्थरूप ज होय छे ते अपूर्व छे ज्ञानीनी वाणी बीजा अज्ञानीनी वाणीनी उपर ने उपर ज होय ज्यासुधी ज्ञानीनी वाणी सांभळी नथी, त्यांसुधी सूत्रो पण छाशवाळ्ना जेवा लागे सद्गुरु अने असद्गुरुनु ओळखाण, सोनानी अने पीतळनी कठीना ओळखाणनी पेठे थवु जोइए तरवाना कामी होय, अने सद्गुरु मळे, तो कर्म टळे सद्गुरु कर्म टाळवानुं कारण छे कर्मो बाधवाना कारणो मळे तो कर्म बधाय, अने कर्म टाळवाना

कारणो मळे तो कर्म टळे. तरवाना कामी होय ते भवस्थिति आदिनां आलंबन खोटां कहे छे. तरवाना कामी कोने कहेवाय? जे पदार्थने ज्ञानी झेर कहे तेने झेर जाणी मूके, अने ज्ञानीनी आज्ञा आराधे तेने तरवाना कामी कहेवाय.

उपदेश सांभळवानी खातर सांभळवाना कामीए कर्मरूप गोदडुं ओढ्युं छे तेथी उपदेशरूप लाकडी लागती नथी. तरवाना कामी होय तेणे धोतीआरूप कर्म ओढ्यां छे तेथी उपदेशरूप लाकडी पहेली लागे. शास्त्रमां अभव्यना तार्या तरे एम कह्युं नथी. चोभंगीमां एम अर्थ नथी. ढुंढियाना धरमशी नामना मुनिए एनी टीका करी छे. पोते तर्या नथी, ने बीजाने तारे छे एनो अर्थ आंधळो मार्ग बतावे तेवो छे. असद्गुरुओ आवां खोटां आलंबन दे छेः

"ज्ञानापेक्षाए सर्व व्यापक, सत्‌चित् आनंद एवो हुं आत्मा एक छुं" एम विचारवुं, ध्याववुं. निर्मळ, अत्यंत निर्मळ, परम शुद्ध चैतनघन प्रगट आत्मस्वरूप छे. सर्वने बाद करतां करतां जे अबाध अनुभव रहे छे ते आत्मा छे. जे सर्वने जाणे छे ते आत्मा छे. जे सर्व भावने प्रकाशे छे ते आत्मा छे. उपयोगमय आत्मा छे. अव्याबाध समाधिस्वरूप आत्मा छे.

आत्मा छे. आत्मा अत्यंत प्रगट छे, केमके स्वसंवेदन प्रगट अनुभवमां छे. अनुत्पन्न अने अमीलन स्वरूप होवाथी आत्मा नित्य छे. भ्रांतिपणे परभावनो कर्त्ता छे. तेना फळनो भोक्ता छे. भान थये स्वभावपरिणामी छे. सर्वथा स्वभावपरिणाम ते मोक्ष छे. सद्गुरु, सत्संग, सत्‌शास्त्र, सद्विचार अने संयमादि तेनां साधन छे. आत्माना अस्तित्वथी मांडी निर्वाण सुधीनां पद साचां छे;—अत्यंत साचां छे, केमके प्रगट अनुभवमां आवे छे. भ्रांतिपणे आत्मा परभावनो कर्त्ता होवाथी शुभाशुभ कर्म आत्मा भोगवे छे. माटे, उत्कृष्ट शुभथी उत्कृष्ट अशुभ सुधीना सर्व न्यूनाधिक पर्याय भोगववारूप क्षेत्र, अवश्य छे.

निजस्वभाव—ज्ञान—मां केवळ उपयोगे तन्मयाकार सहज स्वभावे निर्विकल्पपणे आत्मा परिणमे ते सम्यक्त्व छे. निरंतर ते प्रतीति वर्त्त्या करे तो तेने क्षायक सम्यक्त्व कहीए छीए. क्वचित् मंद, क्वचित् तीव्र, क्वचित् विसर्जन, क्वचित् स्मरणरूप एम प्रतीति रहे तेने क्षयोपशम सम्यक्त्व कहीए छीए. ते प्रतीतिने सत्तागत आवरण उदय आव्या नथी त्यांसुधी उपशम-सम्यक्त्व कहीए छीए. आत्माने आवरण उदय आवे त्यारे प्रतीतिथी पडी जाय तेने सास्वादानसम्यक्त्व कहीए छीए. अत्यंत प्रतीति थवाना योगमां सत्तागत अल्प पुद्गलनुं वेदवुं ज्यां रह्युं छे तेने वेदकसम्यक्त्व कहीए छीए. तथारूप प्रतीति थये, अन्यभावसंबंधी अहंममत्वादि हर्ष शोक, क्रमे करी क्षय थाय. मनरूप योगमा तारतम्यसहित जे कोइ चारित्र आराधे ते सिद्धि पामे छे; अने जे स्वरूपस्थिरता भजे ते स्वभावस्थिति पामे छे. निरंतर स्वरूपलाभ, स्वरूपाकार उपयोगनुं परिणमन ए आदि स्वभाव अंतराय कर्मना क्षये प्रगटे छे. केवळ स्वभावपरिणामी ज्ञान ते केवलज्ञान छे.

'जंबुद्वीपप्रज्ञप्ति' नामना जैनसूत्रमा एम कह्युं छे के, आ काळमा मोक्ष नथी आ उप रथी एम न समजवु के, मिथ्यात्वनु टळवु, अने ते मिथ्यात्व टळवारूप मोक्ष नथी मिथ्यात्व टळवारूप मोक्ष छे, पण सर्वथा एटले आत्यातिक देहरहित मोक्ष नथी आ उपरथी एम कही शकाय के, सर्व प्रकारनु केवलज्ञान होय नहीं, बाकी सम्यक्त्व होय नहीं एम होय नहीं आ काळमा मोक्षना नहीं होवापणानी आवी वातो कोई कहे ते सांभळवी नहीं सत्पु रुपनी वात पुरुषार्थने-मद करवानी होय नही पुरुषार्थने उत्तेजन आपवानी होय

झेर ने अमृत सरखा छे एम ज्ञानीओए कह्यु होय तो ते अपेक्षित छे झेर अने अमृत सरखा कहेवाथी झेर ग्रहण करवानु कह्यु छे एम नथी आज रीते शुभ अशुभ बने क्रियाना संबंधमा समजवु क्रिया-शुभ अने अशुभ-नो निषेध कह्यो होय तो मोक्षनी अपेक्षाए छे तेथी करी शुभ अने अशुभ क्रिया सरखी छे एम गणी लइ अशुभ क्रिया करवी नहीं आवु ज्ञानी-पुरुषनु कथन होय ज नहीं सत्पुरुषनुं वचन अधर्ममा धर्मनु स्थापन करवानु होय ज नहीं

जे क्रिया करवी ते निर्दंभपणे, निरअहकारपणे करवी क्रियाना फळनी आकाक्षा राखवी नहीं शुभ क्रियानो काइ निषेध छे ज नहीं, पण ज्या ज्या मात्र बाह्य क्रियाथी ज मोक्ष मान्यो छे त्या त्यां निषेध छे

शरीर ठीक रहे ते पण एक जातनी समाधि मन ठीक रहे ते पण एक जातनी समाधि सहजसमाधि एटले बाह्यकारणो वगरनी समाधि तेनाथी प्रमादादि नाश थाय जेने आ समाधि वर्ते छे तेने कोइ लाख रुपीआ आपे तो आनद थाय नहीं, के कोइ पडावी ले तो खेद थाय नहीं जेने शाता अशाता बने समान छे तेने सहजसमाधि कही समकितदृष्टिने अल्प हर्ष, अल्प शोक क्वचित् थई आवे पण पाछो समावेश पामी जाय, अगनो हर्ष न रहे, खेद थाय तेनो खेंची ले ते "आम थवु न घटे" एम विचारे छे, अने आत्माने निंदे छे हर्ष शोक थाय तोपण तेनु (समकितनु) मूळ जाय नहीं समकितदृष्टिने अशे सहज प्रतीति प्रमाणे सदाय समाधि छे कनकवानी दोरी जेम हाथमा छे तेम समकितदृष्टिना हाथमा तेनी वृत्तिरूपी दोरी छे

समकितदृष्टि जीवने सहजसमाधि छे सत्तामां कर्म रह्या होय, पण पोताने सहजसमाधि छे बहारना कारणोथी तेने समाधि नथी आत्मामाथी मोह गयो ते ज समाधि छे पोताना हाथमा दोरी नथी तेथी, मिथ्यादृष्टि बहारना कारणोमा तदाकार थइ जइ ते रूप थइ जाय छे

समकितदृष्टिने बहारना दुःख आव्ये खेद होय नहीं, जो के रोग आवे एवु इच्छे नहीं, पण रोग आव्ये रागद्वेषपरिणाम थाय नहीं

शरीरनो धर्म-रोगादि जे होय ते केवळीने पण थाय, केमके वेदनीयकर्म छे ते तो सर्वेए भोगवतु ज जोइए समकित आव्यावगर कोइने सहजसमाधि थाय नहीं समकित थवाथी सहेजे

समाधि थाय. समकित थवाथी सहेजे आसक्तभाव मटी जाय. बाकी आसक्तभावने अमस्थी ना कहेवाथी बंध रहे नहीं. सत्पुरुषना वचनप्रमाणे, तेनी आज्ञाप्रमाणे वर्त्ते तेने समकित अंशे थयुं.

बीजी बधा प्रकारनी कल्पनाओ मूकी, प्रत्यक्ष सत्पुरुषनी आज्ञाए वचन सांभळवां; तेनी साची श्रद्धा करवी, ते आत्मामां परिणमाववां तो समकित थाय. शास्त्रमां कहेल महावीरस्वामीनी आज्ञाथी दरेक जीव वर्त्ते तेवा प्रकारना जीवो हालमां नथी; माटे प्रत्यक्षज्ञानी जोइए. काळ विकराळ छे. कुगुरुओए लोकने अवळो मार्ग बतावी भूलाव्या छे; मनुष्यपणु लूंटी लीधुं छे; एटले जीव मार्गमां केम आवे? जो के कुगुरुओए लूंटी लीधा छे, पण तेमां ते बिचाराओनो वांक नथी, केमके ते मार्गनी खबर नथी. मिथ्यात्वरूपी बरोळनी गांठ मोटी छे, माटे बधो रोग क्यांथी मटे? जेनी ग्रंथि छेदाइ तेने सहजसमाधि थाय, केमके जेनुं मिथ्यात्व छेदायुं तेनी मूळ गांठ छेदाइ; अने तेथी बीजा गुणो प्रगटे ज.

साचा पुरुषनो बोध प्राप्त थवो ते अमृत प्राप्त थवा बरोबर छे. अज्ञानी गुरुओए बिचारा मनुष्योने लूंटी लीधा छे. कोइ जीवने गच्छनो आग्रह करावी, कोइने मतनो आग्रह करावी, न तराय एवां आलंबनो दइने साव लूंटी लइ मूंझवी नांख्या छे;—मनुष्यपणु लूंटी लीधुं छे.

समोवसरणथी भगवाननी ओळखाण थाय ए बधी कडाकूट मूकी देवी. लाख समोवसरण होय, पण ज्ञान न होय तो कल्याण थाय नहीं. ज्ञान होय तो कल्याण थाय. भगवान् माणस जेवा माणस हता. तेओ खाता, पीता, बेसता, उठता. एवो फेर नथी. फेर बीजो ज छे; समोवसरणादिना प्रसंगो लौकिक भावना छे. भगवाननुं स्वरूप एवुं नथी. भगवाननुं स्वरूप साव निर्मळ आत्मा संपूर्ण ज्ञान प्रगट्ये छे तेवुं छे. संपूर्ण ज्ञान प्रगटे ते ज भगवाननुं स्वरूप. वर्त्तमानमां भगवान् होत तो तमे मानत नहीं. भगवाननुं महात्म्य ज्ञान छे. भगवानना स्वरूपनुं चिंतवन करवाथी आत्मा भानमां आवे; पण भगवानना देहथी भान प्रगटे नहीं. जेने संपूर्ण ऐश्वर्य प्रगटे तेने भगवान् कहेवाय. जेम भगवान् वर्त्तमान होत, अने तमने बतावत तो मानत नहीं; तेम वर्त्तमानमां ज्ञानी होय तो मनाय नहीं. स्वधाम पहोंच्या पछी कहे के एवा ज्ञानी थवा नथी. पछवाडेथी जीवो तेनी प्रतिमाने पूजे, पण वर्त्तमानमां प्रतीत न करे. जीवने ज्ञानीनुं ओळखाण वर्त्तमानमां थतुं नथी.[1]

समकितने खरेखरूं विचारे, तो नवमे समये केवलज्ञान थाय; नहींतो एक भवमां केवलज्ञान थाय; छेवटे पंदरमे भवे केवलज्ञान थाय ज. माटे समकित सर्वोत्कृष्ट छे. जूदा जूदा विचारभेदो आत्मामां लाभ थवा अर्थे कह्या छे; पण भेदमां ज आत्माने घूमाववा कह्या नथी. दरेकमां परमार्थ होवो जोइए.

१. आ विचारो श्रीमदे पोताने उद्देशी कह्या संभवे छे तेओनु ओळख वर्त्तमान देहस्थिति पछी जीवोने थशे एवो अभिप्राय अत्र कहेवानो जणाय छे.—संशोधक.

समकितीने केवलज्ञाननी इच्छा नथी!

अज्ञानी गुरुओए लोकोने अवळे मार्गे चढावी दीधा छे अवळु झलावी दीधु छे एटले लोको गच्छ, कुळ आदि लौकिक भावमा तदाकार थइ गया छे अज्ञानीओए लोकने साव अवळो ज मार्ग समजावी दीधो छे तेओना सगथी आ काळमा अंधकार थई गयो छे अमारी कहेली दरेके दरेक वात सभारी सभारी पुरुषार्थ विशेषपणे करवो गच्छादिना कदाग्रहो मूकी देवा जोइए जीव अनादि काळथी रखड्यो छे समकित थाय तो सहेजे समाधि थाय, अने परिणामे कल्याण थाय जीव सत्पुरुषना आश्रये जो आज्ञादि खरेखर आराधे, तेना उपर प्रतीत आणे, तो उपकार थाय ज

एक तरफथी चौद राजलोकनु सुख होय, अने बीजी तरफ सिद्धना एक प्रदेशनु सुख होय तोपण सिद्धना एक प्रदेशनु सुख अनतु थइ जाय

वृत्तिने गमे तेम करी रोकवी, ज्ञानविचारथी रोकवी, लोकलाजथी रोकवी, उपयोगथी रोकवी, गमे तेम करीने पण वृत्तिने रोकवी मुमुक्षुओए कोइ पदार्थविना चाले नहीं एवु राखवु नहीं

जीव मारापणु माने छे ते ज दुःख छे, केमके मारापणु मान्यु के, चिंता थइ के केम थशे? केम करीए? चिंतामा जे स्वरूप थइ जाय छे ते ज अज्ञान छे विचारथी करी, ज्ञाने करी जोइए, तो कोइ मारू नथी एम जणाय जो एकनी चिंता करो, तो आखा जगतनी चिंता करवी जोइए माटे दरेक प्रसगे मारापणु थतु अटकाववु, तो चिंता–कल्पना–पातळी पडशे तृष्णा जेम बने तेम पातळी पाडवी विचार करी करीने तृष्णा ओछी करवी आ देहने पचास रूपीआनो खर्च जोइए तेने बदले हजारो लाखोनी चिंता करी ते अग्निए आखो दिवस बळ्या करे छे बाह्य उपयोग तृष्णानी वृद्धि थवानु निमित्त छे जीव मोटाइने लीधे तृष्णा वधारे छे ते मोटाइ राखीने मुक्तपणु थतु नथी जेम बने तेम मोटाइ, तृष्णा पातळा पाडवा निधन कोण? धन मागे–इच्छे–ते निर्धन जे न मागे ते धनवान छे जेने विशेष लक्ष्मीनी तृष्णा–तेनी दुःखधा, बळता छे तेने जरा पण सुख नथी लोक जाणे छे के, श्रीमत सुखी छे, पण वस्तुत तेने रोमे रोमे बळता छे माटे तृष्णा घटाडवी

आहारनी वात एटले खावाना पदार्थोनी वात तुच्छ छे ते करवी नहीं विहारनी एटले स्त्रिडानी वात घणी तुच्छ छे निहारनी वात ते पण घणी तुच्छ छे शरीरनु शातापणु के दीनपणु ए बधी तुच्छपणानी वात करवी नहीं आहार विष्ठा छे विचारो के, खाधा पछी विष्ठा थाय छे विष्ठा गाय खाय तो दूध थाय छे, ने वळी खेतरमा खातर नाखतां अनाज थाय छे आवी रीते उत्पन्न थयेल अनाजनो जे आहार तेने विष्ठातुल्य जाणी, तेनी चर्चा न करवी ते तुच्छ वात छे

सामान्य जीवोथी साव मौनपणे रहेवाय नहीं, ने रहे तो अतरनी कल्पना मटे नहीं, अने

ज्यांसुधी कल्पना होय त्यांसुधी तेने माटे रस्तो काढवो ज जोइए. एटले पछी लखीने कल्पना बहार काढे. परमार्थकाममां बोलवुं. व्यवहारकाममां प्रयोजन वगर लवारी करवी नहीं. ज्यां कडाकूट थती होय त्यांथी दूर रहेवुं; वृत्ति ओछी करवी.

क्रोध, मान, माया, लोभ मारे पातळा पाडवा छे एवो ज्यारे लक्ष थशे,—ज्यारे तेनो थोडो थोडो पण लक्ष वर्त्तशे—त्यारे पछी सहज थशे. आत्माने आवरण करनार दरेक दुषण जाणवामां आवे त्यारे तेने खसेडवानो अभ्यास करवो. क्रोधादि थोडे थोडे पातळा पाड्या पछी सहजरूप थशे. पछी नियममां लेवा माटे जेम बने तेम अभ्यास राखवो; अने विचारमां वखत गाळवो. कोइना प्रसंगथी क्रोधादि उपजवानुं निमित्त थाय तो तेने गणकारवुं नहीं; केमके पोते क्रोध करीए तो थाय. ज्यारे पोताना प्रत्ये कोइ क्रोध करे, त्यारे विचार करवो के, ते बिचाराने हाल ते प्रकृतिनो उदय छे; एनी मेळे घडीए बे घडीए शांत थशे. माटे जेम बने तेम अंतर् विचार करी पोते स्थिर रहेवुं. क्रोधादि कषायने, हमेशां विचारी विचारी पातळा पाडवा. तृष्णा ओछी करवी, कारणके ते एकांत दुःखदायी छे. जेम उदय हशे तेम बनशे; माटे तृष्णा अवश्य ओछी करवी. बाह्य प्रसंगो जेम बने तेम ओछा करवा.

चेलातीपुत्र कोइनुं माथुं कापी लाव्यो हतो. त्यार बाद ज्ञानीने मळयो; अने कह्युं के मोक्ष आप, नही तो माथुं कापी नांखीश. पछी ज्ञानीए कह्युं के "बराबर—नकी—कहे छे? विवेक (साचाने साचुं समजवुं), शम (बधा उपर समभाव राखवो ते), अने उपशम (वृत्तिओने बहार जवा देवी नहीं; अने अंतर्वृत्ति राखवी) विशेष विशेष आत्मामां परिणमाववाथी आत्मानो मोक्ष थाय छे."

कोइ एक संप्रदायवाळा एम कहे छे के, वेदांतवाळानी मुक्ति करतां—ए भ्रमदशा करतां, चार गति सारी; सुखदुःखनो पोताने अनुभव तो रहे.

सिद्धमां सम्वर कहेवाय नही, केमके त्यां कर्म आवतुं नथी एटले पछी रोकवानुं पण होय नही. मुक्तने विषे स्वभाव संभवे. एक गुणथी—अंशथी ते संपूर्ण सुधी.

सिद्धदशामां स्वभावसुख प्रगट्युं. कर्मनां आवरणो मट्यां; एटले सम्वर, निर्जरा हवे कोने रहे? त्रण योग पण होय नही. मिथ्यात्व, प्रमाद, कषाय, योग बधाथी मूकाणा तेने कर्म आवतां नथी; एटले तेने कर्म रोकवानां होय नहीं. एक हजारनी रकम होय; अने पछी थोडे थोडे पूरी करी दीधी एटले खातुं बंध थयुं, तेनी पेठे. पांच कारणो कर्मनां हतां ते सम्वर, निर्जराथी पूण कर्यां एटले पांच कारणोरूपी खातुं बंध थयुं; एटले पछी फरी कोइ रीते प्राप्त थाय ज नही. धर्मसंन्यास=क्रोध, मान, माया, लोभ आदि दोषो छेद्या ते.

जीव तो सदाय जीवतो ज छे. ते कोइ वखत उंघतो नथी, के मरतो नथी; मरवो संभवतो नथी. स्वभावे सर्व जीव जीवता ज छे. जेम श्वासोच्छ्वास विना कोइ जीव जोवामां आवतो नथी, तेम ज्ञानस्वरूप चैतन्यविना कोइ जीव नथी.

आत्माने निंदवो, अने एवो खेद करवो के जेथी वैराग्य आवे, ससार खोटो लागे गमे ते मरण पामे, पण जेनी आत्मार्थी आयु आवे–ससार असार जाणी जन्म, जरा, मरण महा-भयकर जाणी वैराग्य पामी आयु आवे–ते उत्तम छे पोतानो छोकरो मरण पामे, ने रूवे तेमा काइ विशेष नथी, ते तो मोहनु कारण छे

आत्मा पुरुषार्थ करे तो शु न थाय? मोटा मोटा पर्वतोना पर्वतो छेदी नाख्या छे, अने केवा केवा विचार करी तेने रेल्वेना काममां लीधा छे! आ तो वहारना काम छे छता जय कर्यो छे आत्माने विचारवो ए काइ वहारनी वात नथी अज्ञान छे ते मटे तो ज्ञान थाय

अनुभवी वैद्य तो दवा आपे, पण दरदी जो गळे उतारे तो रोग मटे, तेम सद्गुरु अनुभव करीने ज्ञानरूप दवा आपे, पण मुमुक्षु ग्रहण करवारूप गळे उतारे त्यारे मिथ्यात्वरूप रोग टळे

बे घडी पुरुषार्थ करे, तो केवळज्ञान थाय एम कह्यु छे रेल्वे आदि गमे तेवो पुरुषार्थ करे, तोपण बे घडीमा तैयार थाय नहीं, तो पछी केवळज्ञान केटलु सुलभ छे ते विचारो[1]

जे वातो जीवने मद करी नाखे, प्रमादी करी नाखे तेवी वातो सामळवी नहीं एथी ज जीव अनादिथी रखड्यो छे भवस्थिति, काळ आदिना आलबन लेवा नहीं ए बधा बहाना छे

जीवने ससारी आलबनो–विटबनाओ–मूकवा नथी, ने खोटा आलबन लइने कहे छे के, कर्मना दळीआ छे एटले माराथी काइ बनी शकतु नथी आवा आलबनो लइ पुरुषार्थ करतो नथी जो पुरुषार्थ करे, ने भवस्थिति के काळ नडे त्यारे तेनो उपाय करीशु, पण प्रथम पुरुषार्थ करवो

साचा पुरुषनी आज्ञा आराधे ते पण परमार्थरूप ज छे तेमा लाभ ज थाय ए वेपार लाभनो ज छे

जे माणसे लाखो रूपीआ सामु पाछु वाळीने जोयु नथी, ते हवे हजारना वेपारमा बहाना काढे छे, तेनु कारण अतरथी आत्मानी इच्छा नथी जे आत्मार्थी थया ते पाछु वाळीने सामु जोता नथी पुरुषार्थ करी सामा आवी जाय छे शास्त्रमा कह्यु छे के आवरण, स्वभाव, भवस्थिति पाके क्यारे? तो कहे के पुरुषार्थ करे त्यारे

पाच कारणो मळे त्यारे मुक्त थाय ते पाचे कारणो पुरुषार्थमा रह्या छे अनता चोथा आरा मळे, पण पोते जो पुरुषार्थ करे तो मुक्ति प्राप्त थाय जीवे अनता काळथी पुरुषार्थ कर्या नथी बधा खोटा आलबनो लइ मार्ग आडा विघ्नो नाख्यां छे कल्याणवृत्ति उगे त्यारे भवस्थिति पाकी जाणवी शूरातन होय तो वर्षनु काम बे घडीमा करी शकाय

प्रश्न –व्यवहारमा चोथा गुणस्थानके क्या क्या व्यवहार लागु पडे? शुद्ध व्यवहार के बीजा खरा?

1 आ विचारो पुरुषार्थ जाग्रत करवाना हेतुथी कह्या छे–संशोधक

उत्तरः—बीजा बधाय लागु पडे. उदयथी शुभाशुभ व्यवहार छे; अने परिणतिए शुद्ध व्यवहार छे. परमार्थथी शुद्ध कर्त्ता कहेवाय. प्रत्याख्यानी, अप्रत्याख्यानी खपाव्या छे माटे शुद्ध व्यवहारना कर्त्ता छे. समकितीने अशुद्ध व्यवहार टाळवानो छे. समकिती परमार्थथी शुद्ध कर्त्ता छे. नयना प्रकार घणा छे; पण जे प्रकारवडे आत्मा उंचो आवे, पुरुषार्थ वर्द्धमान थाय ते ज प्रकार विचारवो. प्रत्येक कार्य करतां पोतानी भूल उपर लक्ष राखवो. एक सम्यक् उपयोग थाय, तो पोताने अनुभव थाय के केवी अनुभवदशा प्रगटे छे!

सत्संग होय तो बधा गुणो सहेजे थाय. दया, सत्य, अदत्त, ब्रह्मचर्य, परिग्रहमर्यादा आदि अहंकाररहित करवां. लोकोने बताववा अर्थे कांइ पण करवुं नहीं. मनुष्यअवतार मळ्यो छे, ने सदाचार नहीं सेवे, तो पस्तावानुं थशे. मनुष्यअवतारमां सत्पुरुषनुं वचन सांभळवानो, विचारवानो योग मळ्यो छे.

सत्य बोलवुं ए कांइ मूश्केल नथी. साव सहज छे. जे वेपारादि सत्यवडे थाय ते ज करवां. जो छ महिना सुधी एम वर्त्ताय तो पछी सत्य बोलवुं सहज थइ जाय छे. सत्य बोलतां कदाच् थोडो वखत प्रथम थोडुं नुकशान पण; पण पछी अनंत गुणनो धणी जे आत्मा ते आखो लूंटाइ जाय छे ते लूंटातो बंध पडे. सत्य बोलतां धीमे धीमे सहज थइ जाय छे; अने थया पछी व्रत लेवुं. अभ्यास राखवो; केमके उत्कृष्ट परिणामवाळा आत्मा विरला छे.

जीव जो लौकिक भयथी भय पाम्यो तो तेनाथी कांइ पण थाय नहीं. लोक गमे तेम बोले तेनी दरकार न करतां आत्महित जेनाथी थाय तेवां सदाचरण सेववां.

ज्ञान जे काम करे छे ते अद्भुत छे. सत्पुरुषनां वचनवगर विचार आवतो नथी; विचारविना वैराग्य आवे नहीं. वैराग्यवगर ज्ञान आवे नहीं. आ कारणथी सत्पुरुषनां वचनो वारंवार विचारवां.

खरेखरी आशंका टळे तो घणी निर्जरा थाय छे. जीव जो सत्पुरुषनो मार्ग जाणतो होय, तेनो तेने वारंवार बोध थतो होय, तो घणुं फळ थाय.

सात नय, अथवा अनंत नय छे. ते बधा एक आत्मार्थे ज छे, अने आत्मार्थ ते ज एक खरो नय. नयनो परमार्थ जीवथी नीकळे तो फळ थाय. छेवटे उपशमभाव आवे, तो फळ थाय; नहीतो जीवने नयनुं ज्ञान जाळरूप थइ पडे; अने ते वळी अहंकार वधवानुं ठेकाणुं छे. सत्पुरुषना आश्रये जाळ टळे.

व्याख्यानमां भंगजाळ राग (स्वर) काढी संभळावे छे, पण तेमां आत्मार्थ नथी. जो सत्पुरुषना आश्रये कषायादि मोळा पाडो, ने सदाचार सेवी अहंकाररहित थाओ, तो तमारूं अने बीजानुं हित थाय. दंभरहित आत्मार्थे सदाचार सेववा; जेथी उपकार थाय.

खारी जमीन होय, ने तेमां वरसाद पडे तो शुं काम आवे? तेम ज्यांसुधी आत्मामां उप-

देश परिणमे नहीं तेवी स्थिति होय त्यांसुधी ते शुं कामनो? ज्यांसुधी उपदेशबात आत्मामां परिणमे नहीं त्यांसुधी फरी फरी सांभळवी, विचारवी, तेनो केडो मूकवो नहीं, कायर थवुं नहीं, कायर थाय तो आत्मा ऊंचो आवे नहीं ज्ञाननो अभ्यास जेम बने तेम वधारवो, अभ्यास राखवो तेमां कुटिलता के अहंकार राखवां नहीं

आत्मा अनंत ज्ञानमय छे जेटलो अभ्यास वधे तेटलो ओछो छे 'सुंदरविलास' वगेरे वाचवानो अभ्यास राखवो गच्छना के मतमतांतरना पुस्तको हाथमां लेवां नहीं परंपराए पण कदाग्रह आव्यो, तो जीव पाछो मार्यो जाय, माटे मतोना कदाग्रहनी वातोमां पडवुं नहीं मतोथी छेटे रहेवुं, दूर रहेवुं जे पुस्तकथी वैराग्य उपशम थाय ते समकितदृष्टिनां पुस्तको छे वैराग्यवाळां पुस्तको वांचवां

दया, सत्य, आदि जे साधनो छे ते विभावने त्यागवानां साधनो छे अंतर् स्पर्शे तो विचारने मोटो टेको मळे छे अत्यारसुधीनां साधनो विभावनां टेकां हतां, तेने साचां साधनोथी ज्ञानीपुरुषो हलावे छे कल्याण करवानुं होय तेने सत्य साधन अवश्य करवानां छे

सत्समागममां जीव आव्यो, ने इंद्रियोनुं लुब्धपणुं न जाय, तो सत्समागममां आव्यो नथी एम समजवुं सत्य बोले नहीं त्यांसुधी गुण प्रगटे नहीं सत्पुरुष हाथे झालीने व्रत आपे त्यारे त्यो ज्ञानीपुरुष परमार्थनो ज उपदेश आपे छे मुमुक्षुओए साचां साधनो सेववां योग्य छे

समकितना मूळ बार व्रत –स्थूलप्राणातिपात, स्थूल मृषावाद, स्थूल कहेवानो हेतु—

ज्ञानीओए आत्मानो ओर ज मार्ग समजाव्यो छे व्रत बे प्रकारनां छे–१ समकितबगर बाह्यव्रत छे २ समकितसहित अंतर्व्रत छे समकितसहित बार व्रतनो परमार्थ समजाय तो फळ थाय

बाह्यव्रत, अंतर्व्रतने अर्थे छे, जेवी रीते एकडो शीखवा माटे लीटोडा छे तेम प्रथम तो लीटोडा करतां एकडो वांको चूंको थाय, अने एम करतां करतां पछी एकडो बराबर थाय

जीवे जे जे *सांभळ्युं छे ते ते अवळुं ज ग्रहण कर्युं छे ज्ञानी बिचारा शुं करे? केटलुंक* समजावे? समजाववानी रीते समजावे मारीकूटीने समजाव्ये आत्मज्ञान थाय नहीं आगळ जे जे व्रतादि कर्यां ते ते अफळ गयां, माटे हवे सत्पुरुषनी दृष्टिए परमार्थ समजीने करो एकने एक व्रत होय पण मिथ्यादृष्टिनी अपेक्षाए बंध छे, अने सम्यक्दृष्टिनी अपेक्षाए निर्जरा छे पूर्वे जे व्रतादि निष्फळ गयां छे ते हवे सफळ थवायोग्य सत्पुरुषनो जोग थयो छे, माटे पुरुषार्थ करवो, सदाचरण टेकसहित सेववां, मरण आव्ये पण पाछा हठवुं नहीं ज्ञानीनां वचनो श्रवण थतां नथी, मनन थतां नथी, नहींतो दशा बदल्याविना केम रहे?

आरंभपरिग्रहनुं संक्षेपपणुं करवुं वांचवामां चित्त चोंटे नहीं तेनुं कारण निरसपणुं लागे छे जेवी रीते माणस निरस आहार करी बेसे तो पछी भावे नहीं तेवी रीते

ज्ञानीओए कह्युं छे तेथी जीव अवळो चाले छे; एटले सत्पुरुषनी वाणी क्यांथी परिणाम पामे? लोकलाज आदि शल्य छे. ए शल्यने लइने जीवनुं पाणी भभकतुं नथी. ते शल्यने सत्पुरुषनां वचनरूपी टांकणे करी तड पडे तो पाणी भभकी उठे. जीवना शल्य हजारो दिवसना जातियोगने लइने न टळे, पण सत्संगनो योग एक महिना सुधी थाय, तो टळे; ने रस्ते जीव चाल्यो जाय.

केटलाक हळुकर्मी संसारी जीवोने छोकरा उपर मोह करतां जेटलो अरेराट आवे छे तेटलो पण हालना केटलाक साधुओने शिष्यो उपर मोह करतां आवतो नथी!

तृष्णावाळो जीव नित्य भीखारी; संतोषवाळो जीव सदा सुखी.

साचा देवनुं, साचा गुरुनुं, साचा धर्मनुं ओळखाण थवुं बहु मूश्केल छे. साचा गुरुनुं ओळखाण थाय, तेनो उपदेश होय तो देव, सिद्ध, धर्म ए बधानुं ओळखाण थाय. बधानुं स्वरूप सद्गुरुमां समाय.

साचा देव अर्हंत, साचा गुरु निर्ग्रंथ; साचा हरि रागद्वेष जेना गया छे ते. ग्रंथिरहित एटले गांठरहित. मिथ्यात्व ते अंतरग्रंथि छे. परिग्रह ते बाह्यग्रंथि छे. मूळमां अभ्यंतरग्रंथि न छेदाय त्यांसुधी धर्मनुं स्वरूप समजाय नहीं. जेनी ग्रंथि गई छे तेवा पुरुष मळे तो खरेखरूं काम थाय; तेमां वळी सत्समागम रहे, तो विशेष कल्याण थाय. जे मूळ गांठ छेदवा शास्त्रमां कह्युं छे ते सहु भूली गया छे; ने बहारथी तपश्चर्या करे छे. दुःख सहन करतां छतां मुक्ति थती नथी तो दुःख वेदवानुं कारण जे वैराग्य ते भूली गया. दुःख अज्ञाननुं छे.

अंदरथी छूटे त्यारे बहारथी छूटे; अंदरथी छूट्यावगर बहारथी छूटे नहीं. एकलुं बहारथी छोडे तेमां काम थाय नहीं. आत्मसाधनवगर कल्याण थतुं नथी.

बाह्य अने अंतर् बन्ने साधन जेने छे ते उत्कृष्ट पुरुष छे; अने माटे ते श्रेष्ठ छे. जे साधुना संगथी अंतर्गुण प्रगटे तेनो संग करवो. कलइनो अने चांदीनो रूपीओ सरखो कहेवाय नहीं. कलइ उपर सीको पाडो; पण तेनी रूपीआनी कींमत थाय नहीं. ज्यारे चांदी छे तेना उपर सीको न पाडो तोपण तेनी कींमत जाय नहीं. तेवी ज रीते गृहस्थपणामां समकित होय तो तेनी कींमत जाय नहीं. सहु कहे छे के अमारा धर्मथी मोक्ष छे.°

आत्मामां राग द्वेष गये ज्ञान प्रगटे. गमे त्यां बेठा, ने गमे ते स्थितिमां मोक्ष थाय; पण रागद्वेष जाय तो. मिथ्यात्व, ने अहंकार गयावगर राजपाट छोडे, झाडनी माफक सूकाइ जाय; पण मोक्ष थाय नहीं. मिथ्यात्व गया पछी सहु साधन सफळ थाय. आटला माटे सम्यक्दर्शन श्रेष्ठ छे.

संसारमां मोह छे; स्त्रीपुत्रमां मारापणु थइ गयुं छे; ने कषायनो भरेलो छे ते रात्रिभोजन न करे तोपण शुं थयुं? ज्यारे मिथ्यात्व जाय त्यारे तेनुं खरूं फळ थाय.

हालमा जैनना जेटला साधु फरे छे तेटला वधाय समकिती समजवा नहीं, तेने दान देवामा हानि नथी, पण तेओ आपणु कल्याण करी शके नहीं वेश कल्याण करतो नथी जे साधु एकली बाह्यक्रियाओ कर्या करे छे तेमां ज्ञान नथी

ज्ञान तो ते के जेनाथी बाह्यवृत्तिओ रोकाय छे ससारपरथी खरेखरी प्रीति घटे छे साचाने साचु जाणे छे जेनाथी आत्मामा गुण प्रगटे ते ज्ञान

मनुष्यअवतार पामीने रत्नामा अने स्त्रीपुत्रमा तदाकार थइ आत्मविचार कर्यो नहीं, पोताना दोष जोया नहीं; आत्माने निंद्यो नहीं, तो ते मनुष्यअवतार–रत्नचिंतामणिरूप देह–वृथा जाय छे

जीव खोटा सगथी, अने असद्गुरुथी अनादिकाळथी रखड्यो छे, माटे साचा पुरुषने ओळखवा साचा पुरुष केवा छे? साचा पुरुष तो ते के जेनो देहपरथी ममत्व गयो छे, ज्ञान प्राप्त थयु छे आवा ज्ञानीपुरुषनी आज्ञाए वर्ते तो पोताना दोष घटे, अने कषायादि मोळा पडे, परिणामे सम्यक्त्व थाय

क्रोध, मान, माया, लोभ ए खरेखरा पाप छे तेनाथी बहु कर्म उपार्जन थाय हजार वर्ष तप कर्यु होय, पण एक बे घडी क्रोध करे, तो बधु तप निष्फळ जाय

"छ खडना भोक्ता राज मूकी चाली गया, अने हु आवा अल्प व्यवहारमा मोटाइ अने अहकार करी बेठो छु" एम केम विचारतो नथी?

आयुष्यना आटला वर्षो गया तोपण लोभ काइ घट्यो नहीं, ने काइ ज्ञान प्राप्त थयु नहीं गमे तेटली तृष्णा होय पण आयुष् पूर्ण थाय त्यारे जरा पण काम आवे नहीं, ने तृष्णा करी होय तेथी कर्म बधाय अमुक परिग्रहमर्यादा करी होय, जेमके दश हजार रुपीआनी, तो समता आवे आटलु मळ्या पछी धर्मध्यान करीशु एवो विचार पण राखे तो नियममा अवाय

कोइ उपर क्रोध करवो नहीं जेम रात्रिभोजन त्याग कर्यु छे तेम क्रोध, मान, माया, लोभ, असत्य आदि छोडवाने प्रयत्न करी मोळा पाडवा ते मोळा पाडवाथी परिणामे सम्यक्त्व प्राप्त थाय विचार करे तो अनता कर्मो मोळा पडे, अने विचार न करे, तो अनता कर्मो उपार्जन थाय

रोग उत्पन्न थाय छे त्यारे स्त्री, छोकरा छैया, भाइ के कोइ पण रोग लइ शकता नथी!

सतोष करी धर्म ध्यान करवु, छोकरा छैयां वगेरे अन्यनी न जोइती चिंता करवी नहीं एक स्थानके बेसी, विचारी, सत्पुरुषना सगे, ज्ञानीना वचन सांभळी विचारीने धन आदिनी मर्यादा करवी

ब्रह्मचर्य यथातथ्य रीते तो कोइ विरला जीव पाळी शके छे, तोपण लोकलाजथी ब्रह्मचर्य पळाय तो ते उत्तम छे

मिथ्यात्व गयुं होय तो चार गति टळे. समकित न आव्युं होय अने ब्रह्मचर्य पाळे तो देवलोक मळे.

वाणीओ, ब्राह्मण, पशु, पुरुष, स्त्री आदि कल्पनाए करी "हुं वाणीओ, ब्राह्मण, पुरुष, स्त्री, पशु छुं" एम मान्युं छे; पण विचार करे तो पोते तेमांनो कोइ नथी. "मारूं" स्वरूप तेथी जूदुं ज छे.

सूर्यना उद्योतनी पेठे दिवस चाल्यो जाय; तेम अन्नजलनी माफक आयुष् चाल्युं जाय.

लाकडुं करवतथी वेराय; तेम आयुष् चाल्युं जाय छे; तोय मूर्ख परमार्थ साधतो नथी; ने मोहना जथ्था भेळा करे छे.

"बधा करतां हुं जगत्मां मोटो थाऊं" एवी मोटाइ मेळववानी तृष्णामां, पांच इंद्रियोने विषे लयलीन, मद्य पीधो होय तेनी पेठे, झांझवाना पाणीनी माफक संसारमां जीव भमे छे; अने कुळ, गाम, गतिओने विषे मोहना नचाववाथी नाच्या करे छे!

आंधळो वणे; ने वाछडो चावे एनी पेठे अज्ञानीनी क्रिया निष्फळ जाय छे.

'हुं कर्त्ता' 'हुं करूं छुं' 'हुं केवुं करूं छुं?' आदि जे विभाव छे ते ज मिथ्यात्व. अहंकारथी करी संसारमा अनंत दुःख प्राप्त थाय; चारे गतिमां रझळे.

कोइनुं दीधुं देवातुं नथी; कोइनुं लीधुं लेवातुं नथी जीव फोकट कल्पना करी रझळे छे. जे प्रमाणे कर्म उपार्जन करेलां होय ते प्रमाणे लाभ, अलाभ, आयुष्, शाता, अशाता मळे छे. पोताथी कांइ अपातुं लेवातुं नथी. अहंकारे करी 'में आने सुख आप्युं'; 'में दुःख आप्युं'; 'मे अन्न आप्युं' एवी मिथ्या भावना करे छे, ने तेने लइने कर्म उपार्जन करे छे. मिथ्यात्वे करी खोटो धर्म उपार्जन करे छे.

जगत्मां आनो आ पिता; आनो आ पुत्र एम कहेवाय छे; पण कोइ कोइनुं नथी. पूर्वना कर्मना उदये सघळुं बन्युं छे.

अहंकारे करी जे आवी मिथ्याबुद्धि करे छे ते भूल्या छे. चार गतिमां रझळे छे; अने दुःख भोगवे छे.

अधमाधम पुरुषनां लक्षणोः–साचा पुरुषने देखी तेने रोष उत्पन्न थाय; तेनां साचां वचन सांभळी निंदा करे छे;–खोटी बुद्धिवाळा साची बुद्धिवाळाने देखी रोष करे; सरळने मूर्ख कहे– विनय करे तेने धनना खुशामतीआ कहे; पांच इंद्रियो वश करी होय तेने भाग्यहीन कहे. साचा गुणवाळाने देखी रोष करे. स्त्री पुरुषना सुखमां लयलीन. आवा जीवो माठी गतिने प्राप्त थाय. जीव कर्मने लइने, पोताना स्वरूपज्ञानथी अध छे; तेने ज्ञाननी खबर नथी.

एक नाकने माटे–मारूं नाक रहेतो सारूं–एवी कल्पनाने लीधे पोतानुं शूरवीरपणु देखाडवा लडाइमां उतरे छे; आ नाकनी तो राख थवानी छे!

देह केवो छे? रेताना घर जेवो मसाणनी मढी जेवो पर्वतनी गुफानी माफक देहमा अ-धारु छे चामडीने लीधे देह उपरथी रूपाळो लागे छे देह अवगुणनी ओरडी, माया अने मेलने रहेवानु ठेकाणु छे देहमा प्रेम राखवाथी जीव रखड्यो छे ते देह अनित्य छे वद फेलनी खाण छे तेमा मोह राखवाथी जीव चारे गतिमा रझळे छे केवा रझळे छे? घाणीना बळदनी माफक आखे पाटो बाधे छे, तेने चालवाना मार्गमा सकडाइ रहेवु पडे छे, छूटवानु मन थाय पण छूटी शकाय नहीं भूख्या तरस्यानु कहेवाय नहीं श्वासोच्छ्वास निराते लेवाय नहीं तेनी पेठे जीव पराधीन छे जे ससारमा प्रीति करे छे ते आवा प्रकारनु दुःख सहन करे छे

धुमाडा जेवा लूगडा पेहेरी तेओ आडबर करे छे, पण ते धुमाडानी माफक नाश पामवा-योग्य छे आत्मानु ज्ञान मायाने लइने दबाइ रहे छे

जे जीव आत्मेच्छा राखे छे ते नाणाने नाकना मेलनी पेठे त्यागे छे माखी गळ्पणमा वळगी छे तेनी पेठे आ अभागीओ जीव कुटुबना सुखमा वळग्यो छे

वृद्ध, जुवान, बाळ ए सर्वे ससारमा बूड्या छे काळना मुखमा छे, एम भय राखवो ते भय राखीने ससारमा उदासीनपणे रहेवु

सो उपवास करे, पण ज्यासुधी माहीथी खरेखरा दोष जाय नहीं त्यासुधी फळ थाय नहीं

श्रावक कोने कहेवा? जेने सतोष आव्यो होय, कपाय पातळा पड्या होय, माहीथी गुण आव्या होय, साचो सग मळ्यो होय तेने श्रावक कहेवा आवा जीवने बोध लागे, तो बधु वलण फरी जाय,—दशा फरी जाय, साचो सग मळवो ते पुण्यनो जोग छे

जीवो अविचारथी भूल्या छे, जरा कोइ कहे के तरत खोटु लागे, पण विचारे नहीं के, मारे शु? ते कहेशे तो तेने कर्म वधाशे

सामायिक समताने कहेवाय जीव अहकार करी बाह्यक्रिया करे छे, अहकारथी माया खरचे छे, ते माठी गतिना कारणो छे साचा सग वगर आ दोष घटे नहीं

जीवने डाह्या कहेवरावबु बहु गमे छे वगर बोलाव्ये डहापण करी मोटाइ ले छे जे जीवने विचार नहीं तेनो छूटवानो आरो नहीं जो विचार करे, अने साचा मार्गे चाले, तो छूटवानो आरो आवे

अहकारथी, मानथी, कैवल्य प्रगट थतु नथी ते मोटा दोष छे अज्ञानमा मोटा नानानी कल्पना छे बाहुबलिजीए विचायु के हु अवुश वगरनो छु माटे——————

पदर भेदे सिद्ध कह्या तेनु कारण राग, द्वेष अने अज्ञान जेना गया ते गमे ते वेषे, गमे ते जगोए, गमे ते लिंगे कल्याण थाय ते छे

साचो मार्ग एक ज छे, माटे आग्रह राखवो नहीं, फलाणो ढुढियो छे, फलाणो तपो छे एवी कल्पना राखवी नहीं दया, सत्य आदि सदाचरण मुक्तिना रस्ता छे, माटे सदाचरण सेववा

लोच करवो शा माटे कह्यो छे? शरीरनी ममतानी ते परीक्षा छे माटे ते मोह वधवानु

कारण छे. नहावानुं मन थाय; आरीसो लेवानुं; तेमां मोढुं जोवानुं मन थाय; अने ए उपरांत तेनां साधनो माटे उपाधि करवी पडे. आ कारणथी ज्ञानीओए लोच करवानुं कह्युं छे.

जात्राए जवानो हेतु एक तो ए छे के गृहवासनी उपाधिथी निवृत्ति लेवाय; सो बसो रूपीआ उपरनी मूर्च्छा ओछी कराय; परदेशमां देशाटन करतां, कोई सत्पुरुष गोधतां जडे, तो कल्याण थाय. आ कारणथी जात्रा करवानुं बताव्युं छे.

जे सत्पुरुषो बीजा जीवोने उपदेश दइ कल्याण बतावे छे ते सत्पुरुषोने तो अनंतो लाभ प्राप्त थयो छे. सत्पुरुषो परजीवनी निष्काम करुणाना सागर छे. वाणीना उदय प्रमाणे, तेमनी वाणी नीकळे छे. तेओ कोइ जीवने दीक्षा ले तेवुं कहे नहीं. तीर्थंकरे पूर्वे कर्म बांध्युं छे ते वेदवा माटे बीजा जीवनुं कल्याण करे छे; बाकी तो उदयप्रमाणे दया वर्त्ते छे. ते दया निष्कारण छे. तेम तेओने पारकी निर्जराए करी पोतानुं कल्याण करवानुं नथी; तेमनुं कल्याण तो थयेलुं ज छे. ते त्रण लोकना नाथ, तो तरीने ज बेठा छे. सत्पुरुष के समकितीने पण एवी उपदेश देवानी इच्छा होय नहीं. ते पण निष्कारण दयानी खातर उपदेश दे छे. महावीरस्वामी गृहवासमां रहेता छतां पण त्यागी जेवा हता.

हजारो वर्षना संयमी पण जेवो वैराग्य राखी शके नहीं तेवो वैराग्य भगवाननो हतो. ज्यां ज्यां भगवान् वर्त्ते छे, त्यां त्यां बधा प्रकारना अर्थ पण वर्त्ते छे. तेओनी वाणी उदयप्रमाणे शांतिपूर्वक परमार्थहेतुथी नीकळे छे. अर्थात् तेमनी वाणी कल्याण अर्थे ज छे. तेओने जन्मथी मति, श्रुत, अवधि ए त्रण ज्ञान हतां. ते पुरुषना गुणग्राम करतां अनंति निर्जरा छे. ज्ञानीनी वात अगम्य छे. तेओनो अभिप्राय जणाय नहीं. ज्ञानीपुरुषनी खरी खुबी ए छे के, तेमणे अनादिथी नहीं टळेला एवा राग द्वेष ने अज्ञान तेने छेदी भेदी नांख्या छे. ए भगवाननी अनंत कृपा छे. तेने पचीसो वर्ष थयां; छतां तेमनी दया आदि हाल वर्त्ते छे. ए तेमनो अनंतो उपकार छे. ज्ञानी आडंबर देखाडवा अर्थे व्यवहार करता नथी. तेओ सहज स्वभावे उदासीनपणे वर्त्ते छे.

ज्ञानी दोष पासे जइ दोष छेदी नांखे छे; ज्यारे अज्ञानी जीव दोष छोडी शकता नथी. ज्ञानीनी वात अद्भुत छे.

वाडामां कल्याण नथी; अज्ञानीना वाडा होय. जेम लोढुं पोते तरे नहीं; अने बीजाने तारे नहीं तेम. वीतरागनो मार्ग अनादिनो छे. जेना राग, द्वेष अने अज्ञान गयां तेनुं कल्याण; बाकी अज्ञानी कहे के, मारा धर्मथी कल्याण छे तो ते मानवुं नहीं. एम कल्याण होय नहीं. ढुंढियापणु के तप्पापणु मान्युं तो कषाय चढे. तप्पो ढुंढिया साथे बेठो होय तो कषाय चढे; अने ढुंढियो तप्पा साथे बेठा कषाय चढे; आ अज्ञानी समजवा. बन्ने समज्या वगर वाडा बांधी कर्म उपार्जन करी रखडे छे. वहोराना नाडानी माफक मताग्रह पकडी बेठा छे. मुमति आदिनो आग्रह मूकी देवो.

जैन मार्ग शु ? राग द्वेष अने अज्ञाननु जवु ते अज्ञानी साधुओए भोळा जीवोने समजावी तेने मारी नाख्या जेवु कर्युं छे पोते जो प्रथम विचार करे के, मारा दोष शु घट्या छे? तो तो जणाय के जैनधर्म तो माराथी वेगळो रह्यो छे जीव अवळी समजण करी पोतानु कल्याण भूली जई, बीजानु अकल्याण करे छे तप्पा ढुढियाना साधुने, अने ढुढिया तप्पाना साधुने अन्न पाणी न आपवा माटे पोताना शिष्योने उपदेश आपे छे कुगुरुओ एक बीजाने मळवा देता नथी, एक बीजाने मळवा दे तो तो कषाय ओछा थाय निंदा घटे

जीव निरापेक्षी रहेता नथी अनादिथी पक्षमा पड्या छे, अने तेमा रहीने कल्याण भूली जाय छे

वार कुळनी गोचरी कही छे तेवी केटलाक मुनिओ करता नथी तेमने लुगडांदि परिग्रहनो मोह मट्यो नथी एकवार आहार लेवानु कह्यु छता बे वार ले छे जे ज्ञानीपुरुषना वचनथी आत्मा उचो आवे ते साचो मार्ग ते पोतानो मार्ग साचो धर्म पुस्तकमा छे, पण आत्मामा गुण प्रगटे नहीं त्यासुधी कइ फळ आपे नहीं "आपणो धर्म" एवी कल्पना छे आपणो धर्म शु? महासागर कोइनो नथी, तेम धर्म कोइना बापनो नथी जेमा दया, सत्य आदि होय ते पाळो ते कोइना बापना नथी अनादि काळना छे, शाश्वत छे जीवे गाठ पकडी छे के आपणो धर्म छे, पण शाश्वत मार्ग शु? शाश्वत मार्गथी सहु मोक्षे गया छे रजोणो, दोरो के, मुमति, कपडा कोइ आत्मा नथी वहोराना नाडानी माफक जीव पक्षनो आग्रह पकडी बेठो छे एवी जीवनी मूढता छे "आपणा जैनधर्मना शास्त्रमां बधु छे शास्त्रो आपणी पासे छे" एवु मिथ्याभिमान जीव करी बेठो छे क्रोध, मान, माया, लोभरूपी चोर रातदिवस माल चोरी ले छे तेनु भान नथी

तीर्थंकरनो मार्ग साचो छे द्रव्यमा बदाम सरखो पण राखवानी आज्ञा नथी वैष्णवना कुळधर्मना कुगुरुओ आरभ परिग्रह मूक्या वगर लोकोपासेथी लक्ष्मी ग्रहण करे छे, अने ते रूपी वेपार थइ पड्यो छे ते पोते अग्निमा बळे छे, तो तेनाथी बीजानी अग्नि शी रीते शात थाय? जैनमार्गनो परमार्थ साचा गुरुथी समजवानो छे जे गुरुने स्वार्थ होय ते पोतानु अकल्याण करे, ने शिष्योनु पण अकल्याण थाय

जैनलिंगधारीपणु धरी जीव अनति वार रखड्यो छे–बाह्यवर्ति लिंगधारी लौकिक व्यवहारमां अनति वार रखड्यो छे आ ठेकाणे जैनमार्गने निषेधता नथी, जेटला अतरगे साचो मार्ग व ताने ते "जैन" बाकी तो अनादि काळथी जीवे खोटाने साचु मान्यु छे, अने ते ज अज्ञान छे मनुष्यदेहनु सार्थक खोटा आग्रह–दुराग्रह मूकी कल्याण थाय तो छे ज्ञानी सवळु ज बतावे आत्मज्ञान प्रगटे त्यारे ज आत्मज्ञानीपणु मानवु गुण प्रगट्या वगर मानवु ए भूल छे झवेरातनी कीमतवगर झवेरीपणु मानवु नहीं अज्ञानी खोटाने साचु नाम आपी वाडा बधावे छे सतनु ओळखाण होय तो कोइ वखत पण साचु ग्रहण थशे

जे जीव पोताने मुमुक्षु मानतो होय, तत्त्वनो कामी मानतो होय तेणे, देहने विषे रोग थती वखत आकुळ-व्याकुळपणु थतुं होय तो ते वखत विचारवुं के तारूं मुमुक्षुपणु-डह्यापण क्यां गयां? जो तत्त्वनो कामी होय तो तो देहने असार जाणे; देहने आत्माथी जूदो जाणे छे. तेने आकुळता आववी जोइए नहीं. देह साचव्यो सचवातो नथी; केमके ते क्षणमां भांगी जाय छे.-क्षणमां रोग, क्षणमां वेदना थाय. देहना संगे देह दुःख आपे छे माटे आकुळ-व्याकुळपणु थाय छे ते ज अज्ञान छे. शास्त्र श्रवण करी रोज सांभळ्युं छे के देह आत्माथी जूदो छे, क्षणभंगुर छे; पण देहने वेदना आव्ये तो रागद्वेषपरिणाम करी बूम पाडे छे. देह क्षणभंगुर छे एवुं तमे शास्त्रमां सांभळवा शुं करवा जाओ छो? देह तो तमारी पासे छे तो अनुभव करो. देह प्रगट माटी जेवो छे; राख्यो रखाय नहीं. वेदना वेदतां उपाय चाले नहीं त्यारे शुं साचवे? कंइ पण बनी शकतुं नथी. आवो देहनो प्रत्यक्ष अनुभव थाय छे, तो तेनी ममता करी करवुं शुं? देहनो प्रगट अनुभव करी शास्त्रमां कह्युं के ते अनित्य छे; देहमां मूर्च्छा कर्या जेवुं नथी.

ज्यांसुधी देहात्मबुद्धि टळे नहीं त्यांसुधी सम्यक्त्व थाय नहीं. जीवने साच क्यारेय आव्युं ज नथी; आव्युं होत तो मोक्ष थात. भले साधुपणु, श्रावकपणु अथवा तो गमे ते ल्यो, पण साच वगर साधन ते वृथा छे. जे देहात्मबुद्धि मटाडवा माटे साधनो बताव्यां छे ते देहात्मबुद्धि मटे त्यारे साच आव्युं समजाय. देहात्मबुद्धि थइ छे ते मटाडवा-मारापणु मूकाववा-साधनो करवानां छे. ते न मटे तो साधुपणु, श्रावकपणु, शास्त्रश्रवण के उपदेश ते वगडामां पोक मूक्या जेवुं छे. जेने ए भ्रम भांगी गयो छे, ते ज साधु, ते ज आचार्य, ते ज ज्ञानी. जेम अमृतभोजन जमे ते कांइ छानुं रहे नहीं, तेम भ्रांति मटे ते कांइ छानुं रहे नहीं.

लोक कहे छे के समकित छे के नहीं ते केवलज्ञानी जाणे; पण पोते आत्मा छे ते केम न जाणे? कांइ आत्मा गाम गयो नथी; अर्थात् समकित थयुं छे ते आत्मा पोते जाणे. जेम कांइ पदार्थ खावामां आव्ये तेनुं फळ आपे छे तेम ज समकित आव्ये-भ्रांति मट्ये-तेनुं फळ पोते जाणे. ज्ञाननुं फळ ज्ञान आपे ज. पदार्थनुं फळ पदार्थ, लक्षण प्रमाणे आपे ज. आत्मामांथी-मांहीथी-कर्म जउं जउं थया होय तेनी पोताने खबर केम न पडे? अर्थात् खबर पडे ज. समकितीनी दशा छानी रहे नहीं. कल्पित समकित माने ते पीतळनी हीरांकंठीने सोनानी हीरांकंठी माने तेनी पेठे.

समकित थयुं होय तो देहात्मबुद्धि मटे, जो के अल्प बोध, मध्यम बोध, विशेष बोध जेवो होय ते प्रमाणे पछी देहात्मबुद्धि मटे. देहने विषे रोग आव्ये जेनामां आकुळ-व्याकुळता मालम पडे ते मिथ्यादृष्टि जाणवा.

जे ज्ञानीने आकुळता व्याकुळता मटी गइ छे तेने अंतरंग पच्चखाण ज छे. तेने बधा पच्च-

थाण आवी जाय छे जेने रागद्वेष मटी गया छे तेने वीस वपनो छोकरो मरी जाय, तोय खेद थाय नहीं शरीरने व्याधिपणु थवाथी जेने व्याकुळपणु थाय छे, अने जेनु कल्पना मात्र ज्ञान छे ते पोलु अध्यात्मज्ञान मानवु आवा कल्पित ज्ञानी ते पोळा ज्ञानने अध्यात्म ज्ञान मानी अनाचार सेवी बहु ज रखडे छे जो शास्त्रनु फळ ?

आत्माने पुत्र पण न होय अने पिता पण न होय जे आवी कल्पनाने साचु मानी बेठा छे ते मिथ्यात्वी छे खोटा सगथी समजातु नथी, माटे समकित आवतु नथी सत्पुरुषना सगथी जोग्य जीव होय तो सम्यक्त्व थाय

समकित ने मिथ्यात्वनी तरत खबर पडे तेवु छे समकितीनी अने मिथ्यात्वीनी वाणी घडी घडीए जूदी पडे छे ज्ञानीनी वाणी एक ज धारी-पूर्वापर मळती-आवे अतरग गाठ मटे त्यारे ज सम्यक्त्व थाय रोग जाणे, रोगनी दवा जाणे, पथ्य जाणे, अने ते प्रमाणे उपाय करे, तो रोग मटे रोग जाण्या वगर अज्ञानी जे उपाय करे तेथी रोग वधे पथ्य पाळे ने दवा करे नहीं, तो रोग केम मटे ? न मटे तो आ तो रोगे काइ, ने दवाय काइ ! शास्त्र तो ज्ञान कहेवाय नहीं ज्ञान तो माहीथी गाठ मटे त्यारे ज कहेवाय तप सयमादि माटे सत्पुरुषना वचन साभळवानु बताव्यु छे

ज्ञानी भगवाने कह्यु छे के साधुओए अचेत आहार लेवो आ कहेवु तो केटलाक साधुओ भूली गया छे दूध आदि सचेत भारे भारे पदार्थो लइ ज्ञानीनी आज्ञापर पग दइ चाले ते कल्याणनो रस्तो नहीं लोक कहे छे के साधु छे, पण आत्मदशा साधे ते साधु

नरसिंहमेहतो कहे छे के, अनादि काळथी आमने आम चालता काळ गयो, पण नीवेडो आव्यो नहीं आ मार्ग नहीं, केमके अनादि काळथी चालता चालता पण मार्ग हाथ आव्यो नही जो मार्ग ज होय तो हजीसुधी काइए हाथ आव्यु नहीं एम बने नहीं माटे मार्ग जूदो ज होवो जोइए

तृष्णा केम घटे ? लौकिक भावमा मोटाइ मूकी दे तो "घरकुटुब आदिने मारे शु करवु छे ? लौकिकमा गमे तेम होय, पण मारे तो मोटाई मूकी गमे ते प्रकारे तृष्णा घटे तेम करवु छे," एम विचारे तो तृष्णा घटे,-मोळी पडे

तपनु अभिमान केम घटे ? त्याग करवो तेनो उपयोग राखवाथी 'मने आ अभिमान केम थाय छे ?' एम रोज विचारता विचारता अभिमान मोळु पडशे

ज्ञानी कहे छे ते कुचीरूपी ज्ञान, विचारे, तो अज्ञानरूपी ताळु उघडी जाय;-केटलाय ताळा उघडी जाय कुची होय तो ताळु उघडे, बाकी पाणो मार्ये तो ताळु भागी जाय

'कल्याण शुं हशे ?' एवो जीवने मामो छे ते काई हाथी घोडो नथी जीवने आवी भ्रान्तिने लीधे कल्याणनी कुचीओ समजाती नथी समजाय तो तो सुगम छे जीवनी भ्रान्तिओ

दूर करवा माटे जगत्नुं वर्णन बताव्युं छे. जो जीव हमेशना अंध मार्गथी थाके तो मार्गमां आवे.

ज्ञानी परमार्थ–सम्यक्त्व–होय ते ज कहे. "कषाय घटे ते कल्याण,'– 'जीवनां राग द्वेष अने अज्ञान जाय तेने कल्याण कहेवाय' एवुं लोक कहे छे के, अमारा गुरुओय कहे छे; त्यारे सत्पुरुषो जूदुं शुं बतावो छो?" आवी आडी कल्पनाओ करी जीवने पोताना दोष मटाडवा नथी.

आत्मा अज्ञानरूपी पथ्थरेकरी दबाई गयो छे. ज्ञानी ज आत्माने उंचो लावशे. आत्मा दबाई गयो छे एटले कल्याण सूजतुं नथी. ज्ञानी सद्विचारोरूपी सहेली कुंचीओ बतावे ते कुंचीओ हजारो ताळांने लागे छे.

जीवने मांहीथी अजीर्ण मटे त्यारे अमृत भावे; ते ज रीते भ्रांतिरूपी अजीर्ण मट्ये कल्याण थाय; पण जीवने अज्ञानी गुरुए भडकावी मार्या छे एटले भ्रांतिरूप अजीर्ण केम मटे? अज्ञानी गुरुओ ज्ञानने बदले तप बतावे; तपमां ज्ञान बतावे; आवी रीते अवळुं अवळुं बतावे तेथी जीवने तरवुं बहु मुसीबतवाळुं छे. अहंकारादिरहितपणे तपादि करवां.

कदाग्रह मूकीने जीव विचारे, तो मार्ग जूदो छे. समकित सुलभ छे; प्रत्यक्ष छे, सहेलुं छे.

जीव गाम मूकी आघो गयो छे ते पाछो फरे त्यारे काम आवे. सत्पुरुषनां वचनोनुं आस्थासहित श्रवण मनन करे तो सम्यक्त्व आवे. ते आव्या पछी व्रत पच्चखाण आवे. त्यार पछी पांचमुं गुणस्थानक प्राप्त थाय.

साचुं समजाइ तेनी आस्था थई ते ज सम्यक्त्व छे. जेने खरा खोटानी कीमत थई छे;–ते भेद जेने मळ्यो छे तेने सम्यक्त्व प्राप्त थाय.

असद्गुरुथी सत् समजाय नहीं. दया, सत्य, अदत्त आदि सदाचार ए सत्पुरुषनी समीप आववानां सत् साधन छे. सत्पुरुषो जे कहे छे ते सूत्रना सिद्धांतना परमार्थ छे. अनुभवथी कहीए छीए,–अनुभवथी शंका मटाडवानुं कही शकीए छीए. अनुभव प्रगट दीवो छे; ने सूत्र कागळमां लखेल दीवो छे.

ढुंढियापणु के तप्पापणु कर्या करो तेथी समकित थवानुं नथी; खरेखरूं साचुं स्वरूप समजाय, मांहिथी दशा फरे तो समकित थाय. परमार्थमां प्रमाद एटले आत्मामांथी बहार वृत्ति ते. घातिकर्म घात करे तेने कहेवाय. परमाणु आत्मानी अपेक्षा छे, परमाणुने पक्षपात नथी. जे रूपे परिणमवावे ते रूपे परिणमे.

निकाचित कर्ममां स्थितिबंध होय तो बरोबर बंध थाय छे. स्थितिकाळ न होय अने विचारे, पश्चात्तापे ज्ञान विचारे तो नाश थाय. स्थितिकाळ होय तो भोगव्ये छूटको.

क्रोधादिक करी जे कर्मो उपार्जन कर्या होय ते भोगव्ये छूटको. उदय आव्ये भोगववुं ज जोइए. समता राखे तेने समतानुं फळ. सहु सहुना परिणाम प्रमाणे कर्म भोगववां पडे.

ज्ञान स्त्रीपणामां, पुरुषपणामां सरखुं ज छे. ज्ञान आत्मानुं छे.

वर्ष ३० मु.

४६३

ज्ञानीओए मनुष्यपणु चिंतामणिरत्नतुल्य कह्यु छे, ते विचारो तो प्रत्यक्ष जणाय तेवु छे विशेष विचारता तो ते मनुष्यपणानो एक समय पण चिंतामणिरत्नथी परम महात्म्यवान अने मूल्यवान देखाय छे, अने जो देहार्थमा ज ते मनुष्यपणु व्यतीत थयु तो एक फुटी बदामनी कींमतनु नथी एम निःसंदेह देखाय छे

कारतक वद २, रवि, १९५३, ववाणीआ

४६४

ॐ सर्वज्ञायनम

देहनु अने प्रारब्धोदय ज्यासुधी बळवान होय त्यासुधी देहसबधी कुटुब, के जेनु भरण पोषण करवानो संबध छुटे तेवो न होय, अर्थात् आगारवासपर्यत जेनु भरण पोषण करवु घटतु होय तेनु भरण पोषण मात्र मळतु होय तो तेमां संतोष पामीने मुमुक्षु जीव आत्महितनो ज विचार करे, तथा पुरुषार्थ करे देह अने देहसंबधी कुटुबनां महात्म्यादि अर्थे परिग्रहादिनी परिणामपूर्वक स्मृति पण न थवा दे, केमके ते परिग्रहादिनी प्राप्ति आदि कार्य एवा छे, के आत्महितनो अवसर ज घणुकरीने प्राप्त थवा न दे

सवत् १९५३ना कार्तिक वद ११, शुके, ववाणीआ

४६५.

आयुष्य अल्प अने अनियत प्रवृत्ति, असीम बळवान असत्सग, पूर्वनु घणुकरीने अनाराधक पणु, बलवीर्यनी हीनता एवां कारणोथी रहित कोइक जीव हशे, एवा आ काळने विषे पूर्वे क्यारे पण नहीं जाणेलो, नहीं प्रतीत करेलो, नहीं आराधेलो तथा नहीं स्वभावसिद्ध थयेलो एवो "मार्ग" प्राप्त करवो दुष्कर होय एमां आश्चर्य नथी, तथापि जेणे ते प्राप्त करवा सिवाय बीजो कोइ लक्ष राख्यो ज नथी, ते आ काळने विषे पण अवश्य ते मार्ग पामे छे लौकिक कारणोमां अधिक हर्ष विषाद मुमुक्षु जीव करे नहीं

१९५३, मागशर सुद १, शनि, ववाणीआ

४६६.

श्री माणेकचंदनो देह छूटवा संबंधी खबर जाण्या. सर्व देहधारी जीवो मरण पासे शरणरहित छे. मात्र ते देहनुं यथार्थ स्वरूप प्रथमथी जाणी तेनुं ममत्व छेदीने निजस्थिरताने अथवा ज्ञानीना मार्गनी यथार्थ प्रतीतिने पाम्या छे, ते ज जीव ते मरणकाळे शरणसहित छतां घणुंकरीने फरी देह धारण करता नथी, अथवा मरणकाळे देहना ममत्वभावनुं अल्पत्व होवाथी, पण निर्भय वर्त्ते छे. देह छूटवानो काळ अनियत होवाथी विचारवान पुरुषो अप्रमादपणे प्रथमथी ज तेनुं ममत्व निवृत्त करवानो अविरुद्ध उपाय साधे छे; अने ए ज तमारे अमारे सौए लक्ष राखवायोग्य छे. प्रीतिबंधनथी खेद थवायोग्य छे, तथापि एमां बीजो कोइ उपाय नहीं होवाथी ते खेदने वैराग्यस्वरूपमां परिणमन करवो, ए ज विचारवानने कर्त्तव्य छे.

सं० १९५३ना मागशर शुद ३, गुरु, ववाणीआ.

४६७.

सर्वज्ञायनमः

'योगवासिष्ठ'ना प्रथमनां बे प्रकरण, 'पंचीकरण', 'दासबोध' तथा 'विचारसागर' ए ग्रंथो तमारे विचारवा योग्य छे. एमांनो कोइ ग्रंथ तमे पूर्वे वांच्यो होय तोपण वांचवो योग्य छे; तेम ज विचारवो योग्य छे. जैनपद्धतिना ए ग्रंथो नथी एम जाणीने ते ग्रंथो विचारतां क्षोभ पामवो योग्य नथी.

लोकदृष्टिमां जे जे वातो, के वस्तुओ मोटाइवाळी मनाय छे, ते ते वातो अने वस्तुओ—शोभायमान गृहादि आरंभ, अलंकारादि परिग्रह, लोकदृष्टिनुं विचक्षणपणु, लोकमान्यधर्मश्रद्धावानपणु—प्रत्यक्ष झेरनुं ग्रहण छे एम यथार्थ जणायाविना धारो छो ते वृत्तिनो लक्ष न थाय. प्रथम ते वातो अने वस्तुओ प्रत्ये झेरदृष्टि आववी कठण देखी कायर न थतां पुरुषार्थ करवो योग्य छे.

ववाणीआ, संवत् १९५३ ना मार्ग० शुद १०, सोमे.

४६८.

सर्वज्ञायनमः

जो सफळतानो मार्ग समजाय, तो आ मनुष्यदेहनो एक समय पण सर्वोत्कृष्ट चिंतामणि छे, एमां संशय नथी.

संवत् १९५३ ना मार्ग० शुद १२, ववाणीआ.

४६९.

सर्वज्ञायनम

वृत्तिनो लक्ष तथारूप सर्वसंगपरित्यागप्रत्ये वर्ततो छतां जे मुमुक्षुने प्रारब्धविशेषथी ते योगनो अनुदय रह्या करे, अने कुटुंबादिनो प्रसंग तथा आजीविकादि कारणे प्रवृत्ति रहे–जे यथान्यायथी करवी पडे, पण ते त्यागना उदयने प्रतिबंधक जाणी खेदपूर्वक करे–ते मुमुक्षुए पूर्वोपार्जित शुभाशुभ कर्मानुसार आजीविकादि प्राप्त थशे एम विचारी मात्र निमित्तरूप प्रयत्न करवु घटे, पण भयाकुळ थई चिंता, के न्यायत्याग करवो न घटे, केमके ते तो मात्र व्यामोह छे;–ए शमाववायोग्य छे प्राप्ति शुभाशुभ प्रारब्धानुसार छे प्रयत्न व्यावहारिक निमित्त छे एटले करवु घटे, पण चिंता तो मात्र आत्मगुणरोधक छे

सं० १९५३ना मार्ग० शुद १२, ववाणीआ

४७०

आरंभ तथा परिग्रहनी प्रवृत्ति आत्महितने घणा प्रकारे रोधक छे, अथवा सत्समागमना योगमां एक विशेष अंतरायनुं कारण जाणीने तेना त्यागरूपे बाह्यसंयम ज्ञानीपुरुषोए उपदेश्यो छे, जे प्राये तमने प्राप्त छे वळी यथार्थ भावसंयमनी जिज्ञासाथी प्रवर्तो छो, माटे अमूल्य अवसर प्राप्त थयो जाणी सत्शास्त्र, अप्रतिबद्धता, चित्तनी एकाग्रता, सत्पुरुषनां वचनोनी अनुप्रेक्षा द्वारा ते सफळ करवी योग्य छे

संवत् १९५३ना मार्ग० वद ११, बुधे, ववाणीआ

४७१

विषयभावना निमित्तो बळवानपणे प्राप्त थया छतां जे ज्ञानीपुरुष अविषम उपयोगे वर्त्या छे, वर्ते छे, अने भविष्यकाळे वर्ते ते सर्वने वारंवार नमस्कार

उत्कृष्टमां उत्कृष्ट व्रत, उत्कृष्टमां उत्कृष्ट तप, उत्कृष्टमां उत्कृष्ट नियम, उत्कृष्टमां उत्कृष्ट लब्धि, उत्कृष्टमां उत्कृष्ट ऐश्वर्य, ए जेमां सहेजे समाय छे एवा निरपेक्ष अविषम उपयोगने नमस्कार, एज ध्यान

संवत् १९५३ना पोष शुद १०, भोमे, ववाणीआ

४७२

राग, द्वेषना प्रत्यक्ष बळवान निमित्तो प्राप्त थये पण जेनो आत्मभाव किंचित् मात्र पण क्षोभ पामतो नथी, ते ज्ञानीना ज्ञाननो विचार करता पण महा निर्जरा थाय, एमां संशय नथी

संवत् १९५३ना पोष शुद ११, बुधे, ववाणीआ

४७३.

आरंभ अने परिग्रहनो इच्छापूर्वक प्रसंग होय, तो आत्मलाभने विशेष घातक छे; अने वारंवार अस्थिर, अप्रशस्त परिणामनो हेतु छे, एमां तो संशय नथी; पण ज्यां अनिच्छाथी उदयना कोइ एक योगथी प्रसंग वर्त्ततो होय त्यांपण आत्मभावना उत्कृष्टपणाने बाध करनार. तथा आत्मस्थिरताने अंतराय करनार ते आरंभ परिग्रहनो प्रसंग प्राये थाय छे, माटे परम कृपाळु ज्ञानीपुरुषोए त्यागमार्ग उपदेश्यो छे; ते मुमुक्षु जीवे देशे अने सर्वथा अनुसरवायोग्य छे.

संवत् १९५३ना पोष वद ४, शुक्र, ववाणीआ.

४७४.

द्रव्यथी, क्षेत्रथी, काळथी, अने भावथी एम चारे प्रकारे अप्रतिबद्धपणे आत्मताए वर्त्तता निर्ग्रंथने कह्युं छे; ते विशेष अनुप्रेक्षा करवायोग्य छे.

मोरबी, संवत् १९५३ना महा शुद ९, बुधे.

४७५.

कोइ पुरुष पोते विशेष सदाचारमां तथा संयममां प्रवर्त्ते छे, तेना समागममां आववा इच्छता जीवोने ते पद्धतिनां अवलोकनथी जेवो सदाचार तथा संयमनो लाभ थाय छे, तेवो लाभ विस्तारवाळा उपदेशथी पण घणुंकरीने थतो नथी; ते लक्ष राखवायोग्य छे.

सं० १९५३ना महा शुद ९, बुधे, मोरबीथी.

४७६.

जे प्रकारे बीजा मुमुक्षु जीवोना चित्तमां, तथा अंगमां निर्मळता—भावनी वृद्धि थाय, ते ते प्रकारे प्रवर्त्तवुं कर्त्तव्य छे. नियमित श्रवण करावाय, तथा आरंभ परिग्रहना स्वरूप सम्यक्प्रकारे जोतां निवृत्तिने अने निर्मळताने केटला प्रतिबंधक छे ते वात चित्तमां दृढ थाय, तेम अरस्परस ज्ञानकथा थाय तेम कर्त्तव्य छे.

संवत् १९५३ना महा वद ४, रवि, मोरबी.

४७७.†

—सकळ संसारी इंद्रियरामी, मुनिगुण आतमरामी रे,
मुख्यपणे जे आतमरामी, ते कहिये निष्कामी रे.

—मुनिश्री आनंदघन.

मोरबी, रवि, महा वद ४, १९५३.

४७८ †

—ते माटे उभा कर जोडी, जिनवर आगळ कहिये रे,
समय चरण सेवा शुद्ध देजो, जेम आनदघन लहिये रे
—मुनिश्री आनदघन

सवत् १९५३ना महा वद १२, ववाणीआ

४७९

एकात निश्चयनयथी मति आदि चार ज्ञान, सपूर्ण शुद्ध ज्ञाननी अपेक्षाए विकल्पज्ञान कही शकाय, पण सपूर्ण शुद्धज्ञान एटले सपूर्ण निर्विकल्पज्ञान उत्पन्न थवाना ए ज्ञान साधन छे तेमा पण श्रुतज्ञान मुख्यपणे छे केवळज्ञान उत्पन्न थवामा छेवटसुधी ते ज्ञाननु अवलबन छे प्रथमथी कोइ जीव एनो त्याग करे तो केवळज्ञान पामे नहा केवळज्ञान सुधी दशा पामवानो हेतु श्रुतज्ञानथी थाय छे

सवत् १९५३ना फागण शुद २, ववाणीआ

४८०

"ज्ञाननु फळ विरति छे," वीतरागनु आ वचन सर्व मुमुक्षुओए नित्य स्मरणमा राखवायोग्य छे जे वाचवाथी, समजवाथी, तथा विचारवाथी आत्मा विभावथी, विभावना कार्योथी, अने विभावना परिणामथी उदास न थयो, विभावनो त्यागी न थयो, विभावना कार्योनो अने विभावना फळनो त्यागी न थयो, ते वाचवु, विचारवु, अने ते समजवु अज्ञान छे विचारवृत्ति साथे त्यागवृत्ति उत्पन्न करवी तेज विचार सफळ छे, एम कहेवानो ज्ञानीनो परमार्थ छे

सवत् १९५३ना फागण वद ११, श्री ववाणीआ

४८१

ॐ नम सर्वज्ञाय

'आत्मसिद्धि'मा कहेला समकीतना प्रकारनो विशेषार्थ जाणवानी जिज्ञासानो कागळ मळ्यो छे

'आत्मसिद्धि'मा त्रण प्रकारना समकीत उपदेश्या छे

आप्त पुरुषना वचननी प्रतीतिरूप, आज्ञानी अपूर्व रुचिरूप, स्वछदनिरोधपणे आप्त पुरुषनी भक्तिरूप, ए प्रथम समकीत कह्यु छे

परमार्थनी स्पष्ट अनुभवाशे प्रतीति ते समकीतनो बीजो प्रकार कह्यो छे

निर्विकल्प परमार्थअनुभव ते समकीतनो त्रीजो प्रकार कह्यो छे

पहेलु समकीत बीजा समकीतनु कारण छे बीजु समकीत त्रीजा समकीतनु कारण छे त्रणे

समकीत वीतराग पुरुषे मान्य कर्यां छे. त्रणे समकीत उपासवायोग्य छे, सत्कार करवायोग्य छे; भक्ति करवायोग्य छे.

केवळज्ञान उपजवाना छेल्ला समयसुधी सत्पुरुषनां वचनोनुं अवलंबन वीतरागे कह्युं छे; अर्थात् बारमा क्षीणमोहगुणस्थानकपर्यंत श्रुतज्ञानथी आत्माना अनुभवने निर्मळ करतां करतां ते निर्मळता संपूर्णता पाम्ये केवळज्ञान उत्पन्न थाय छे. ते उत्पन्न थवाना प्रथम समयसुधी सत्पुरुषे उपदेशेलो मार्ग आधारभूत छे; एम कह्युं छे ते निःसंदेह सत्य छे.

संवत् १९५३ना फा० वद ११, रवि, ववाणीआ.

४८२.

लेश्या—जीवनां कृष्णादि द्रव्यनी पेठे भास्यमान परिणाम.

अध्यवसाय—लेश्या—परिणामनी कंइक स्पष्टपणे प्रवृत्ति.

संकल्प—कंइ पण प्रवृत्ति करवानो निर्धारित अध्यवसाय.

विकल्प—कंइ पण प्रवृत्ति करवानो अपूर्ण—अनिर्धारित—संदेहात्मक—अध्यवसाय.

संज्ञा—कंइ पण आगळ पाछळनी चिंतवनशक्तिविशेष अथवा स्मृति.

परिणाम—जळना द्रवणस्वभावनी पेठे द्रव्यनी कथंचित् अवस्थांतर पामवानी शक्ति छे, ते अवस्थांतरनी विशेष धारा, ते परिणति.

मिथ्यात्वसहित मतिज्ञान तथा श्रुतज्ञान होय, तो ते 'अज्ञान.'

मिथ्यात्वसहित अतींद्रिय ज्ञान होय ते 'विभंगज्ञान.'

कंइ पण विशेषपणे जाणवुं ते 'विज्ञान.'

सं० १९५३ना फाल्गुन वद ११, सोमे, ववाणीआ.

४८३.

परमभक्तिथी स्तुतिकरनारप्रत्ये पण जेने राग नथी, अने परमद्वेषथी परिषह उपसर्ग करनारप्रत्ये पण जेने द्वेष नथी, ते पुरुषरूप भगवान्ने वारंवार नमस्कार.

अद्वेषवृत्तिथी वर्त्तवुं योग्य छे, धीरज कर्त्तव्य छे.

"'आचारंग' वांचतां साधुनो दीर्घशंकादि कारणोमां पण घणो सांकडो मार्ग जोवामां आव्यो; ते परथी एवी आशंका थई के, एटली बधी संकडाश एवी अल्प क्रियामां पण राखवानुं कारण शुं हशे?" ते आशंकानुं समाधानः—

सतत अंतर्मुख उपयोगे स्थिति ए ज निर्ग्रंथनो परम धर्म छे. एक समय पण उपयोग बहिर्मुख करवो नहीं ए निर्ग्रंथनो मुख्य मार्ग छे; पण ते संयमार्थे देहादि साधन छे तेना निर्वाहने अर्थे

सहज पण प्रवृत्ति यथायोग्य छे कइ पण तेवी प्रवृत्ति करता उपयोग बहिर्मुख थवानु निमित्त छे, तेथी ते प्रवृत्ति अतर्मुख उपयोगप्रत्ये रह्या करे एवा प्रकारमा ग्रहण करावी छे केवळ अने सहज अतर्मुख उपयोग तो मुख्यताए 'केवळ भूमिका' नामे तेरमे गुणस्थानके होय छे अनिमळ विचार धाराना बळवानपणासहित अतर्मुख उपयोग सातमे गुणस्थानके होय छे प्रमादथी ते उपयोग स्खलित थाय छे, अने कइ विशेष अशमा स्खलित थाय तो विशेष बहिर्मुख उपयोग थइ भाव असयमपणे उपयोगनी प्रवृत्ति थाय छे ते न थवा देवाने अने देहादि साधनना निर्वाहनी प्रवृत्ति पण न छोडी शकाय एवी होवाथी, ते प्रवृत्ति अतर्मुख उपयोगे थई शके एवी अद्भुत सकलनाथी उपदेशी छे जेने 'पाच समिति' कहेवाय छे जेम आज्ञा आपी छे तेम आज्ञाना उपयोगपूर्वक चालवु पडे तो चालवु, जेम आज्ञा आपी छे तेम आज्ञाना उपयोगपूर्वक बोलवु पडे तो बोलवु, जेम आज्ञा आपी छे तेम आज्ञाना उपयोगपूर्वक आहारादि ग्रहण करवु, जेम आज्ञा आपी छे तेम आज्ञाना उपयोगपूवक वस्त्रादिनु लेवु मूकवु, जेम आज्ञा आपी छे तेम आज्ञाना उपयोग पूवक दीर्घशकादि शरीरमळनो त्यागकरवायोग्य त्याग करवो ए प्रकारे प्रवृत्तिरूप 'पाच समिति' कही छे जे जे सयममा प्रवत्तवाना बीजा प्रकारो उपदेश्या छे, ते ते सर्व आ 'पाच समिति'मा समाय छे, अर्थात् जे कइ निग्रथने प्रवृत्ति करवानी आज्ञा आपी छे, ते प्रवृत्ति त्याग करवी अशक्य छे तेनी ज आज्ञा आपी छे, अने ते एवा प्रकारमा आपी छे के, मुख्य हेतु जे अत र्मुख उपयोग तेने जेम अस्खलितता रहे तेम आपी छे ते ज प्रमाणे वर्त्तवामा आवे तो उप योग सतत जाग्रत रह्या करे, अने जे जे समये जीवनी, जेटली जेटली ज्ञानशक्ति तथा वीर्य शक्ति छे ते ते अप्रमत्त रह्या करे दीर्घशकादि क्रियाए प्रवर्तता पण अप्रमत्तसयमदृष्टि विस्मरण न थइ जाय ते हेतुए तेवी तेवी सम्क्षाशनाळी क्रिया उपदेशी छे पण सत्पुरुषनी दृष्टिविना ते समजाती नथी आ रहस्यदृष्टि सक्षेपमा लखी छे ते पर घणो घणो विचार कर्त्तव्य छे सर्व क्रियामा प्रवर्त्तता आ दृष्टि स्मरणमा आणवानो लक्ष राखवायोग्य छे 'कर्मग्रथ'नी वाचना कर्त्तव्य छे

चैत्र सुद ३, रवि, सवत् १९५३, ववाणीआ

४८४

त्रणे प्रकारना समकीतमाथी गमे ते प्रकारनु समकीत आवे तोपण वधारेमा वधारे पन्र भवे मोक्ष थाय, अने जो ते समकीत आव्या पछी जीव वमे, तो वधारेमा वधारे अर्धपुद्गलपरावर्त्तन काळसुधी ससारपरिभ्रमण थइने मोक्ष थाय

तीर्थंकरना निर्ग्रंथ, निग्रथीओ, श्रावक अने श्राविकाओ सर्वने जीव अजीवनु ज्ञान हतु तेथी समकीत कह्यु छे एम कइ नथी तेमाना घणा जीवोने मात्र साचा अतरग भावथी तीर्थंकरनी, अने तेमना उपदेशेला मार्गनी प्रतीतियी पण समकीत कह्यु छे ए समकीत पाम्या पछी जो वम्यु न होय, तो वधारेमा वधारे पदर भव थाय साचा मोक्षमार्गने पामेला एवा सत्पुरुषनी

तथारूप प्रतीतिथी सिद्धांतमां पण घणे स्थळे समकीत कह्युं छे. ए समकीत आव्याविना जीवने घणुंकरीने जीव अने अजीवनुं यथार्थ ज्ञान पण थतुं नथी. जीव अजीवनुं ज्ञान पामवानो मुख्य मार्ग ए ज छे.

मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, मनःपर्यवज्ञान, केवळज्ञान, मतिअज्ञान, श्रुतअज्ञान, अने विभंगअज्ञान, ए आठे जीवना उपयोगस्वरूप होवाथी अरूपी कह्यां छे. 'ज्ञान' अने 'अज्ञान' ए बेमां मुख्य फेर आटलो छे केः जे ज्ञान समकीतसहित छे, तेने 'ज्ञान' कह्युं छे, अने जे ज्ञान मिथ्यात्वसहित छे तेने 'अज्ञान' कह्युं छे; पण वस्तुताए बन्ने ज्ञान छे.

'ज्ञानावरणीयकर्म' अने 'अज्ञान' एक नथी. 'ज्ञानावरणीयकर्म' ज्ञानने आवरणस्वरूप छे, अने 'अज्ञान' ज्ञानावरणीयकर्मना क्षयोपशमस्वरूप एटले आवरणटळवास्वरूप छे.

'अज्ञान' शब्दनो साधारण भाषामां "ज्ञानरहित" अर्थ थाय छे. जेम जड ज्ञानथी रहित छे तेम; पण निर्ग्रंथपरिभाषामां तो मिथ्यात्वसहित ज्ञाननुं नाम 'अज्ञान' छे; एटले ते दृष्टिथी अज्ञानने अरूपी कह्युं छे.

एम आशंका थाय के, जो अज्ञान अरूपी होय तो सिद्धमां पण होवुं जोइए. तेनुं समाधान आ प्रमाणे छेः मिथ्यात्वसहित ज्ञाननुं नाम 'अज्ञान' कह्युं छे. तेमांथी मिथ्यात्व जतां जतां बाकी ज्ञान रहे छे, ते ज्ञान संपूर्ण शुद्धतासहित सिद्ध भगवंतमां वर्त्ते छे. सिद्धनुं, केवळज्ञानीनुं अने सम्यक्दृष्टिनुं ज्ञान मिथ्यात्वरहित छे. मिथ्यात्व जीवने भ्रांतिस्वरूपे छे. ते भ्रांति यथार्थ समजाये निवृत्त थई शकवायोग्य छे. मिथ्यात्व दिशाभ्रमरूप छे.

चैत्र शुद ४, सोम, संवत् १९५३, ववाणीआ.

४८५.

१. एकेंद्रिय जीवने अनुकूळ स्पर्शादिनी प्रियता अव्यक्तपणे छे, ते 'मैथुनसंज्ञा' छे.

२. एकेंद्रिय जीवने देह अने देहना निर्वाहादि साधनमां अव्यक्त मूर्छारूप 'परिग्रहसंज्ञा' छे. वनस्पतिएकेंद्रिय जीवमां आ संज्ञा कंइक विशेष व्यक्त छे.

चैत्र शुद ४, संवत् १९५३, श्री ववाणीआ.

४८६.

ॐ सर्वज्ञायनमः

केटलाक रोगादिपर औषधादि—संप्राप्त थये—असर करे छे, केमके ते रोगादिना हेतुनो कर्मबंध कंइ पण तेवा प्रकारनो होय छे. औषधादि निमित्तथी ते पुद्गल विस्तारमां पसरी जइने, अथवा खरी जइने वेदनीयना उदयनुं निमित्तपणु छोडी दे छे. तेवी रीते निवृत्त थवायोग्य ते

रोगादि संबंधी कर्मबंधन होय, तो तेनापर औषधादिनी असर थती नथी, अथवा औषधादि प्राप्त थता नथी, के सम्यक् औषधादि प्राप्त थता नथी

अमुक कर्मबंध केवा प्रकारना छे, ते तथारूप ज्ञानदृष्टिविना जाणवु कठण छे, एटले औषधादि व्यवहारनी प्रवृत्ति एकाते निषेधी न शकाय पोताना देहना संबधमां कोइ एक परम आत्मदृष्टिवाळा पुरुष तेम वर्त्ते तो एटले औषधादि ग्रहण न करे तो ते योग्य छे, पण बीजा सामान्य जीवो तेम वर्त्तवा जाय तो ते एकांतिक दृष्टिथी केटलीक हानि करे, तेमा पण पोताने आश्रित रहेला एवा जीवोप्रत्ये अथवा बीजा कोइ जीवप्रत्ये रोगादि कारणोमा तेवो उपचार करवाना व्यवहारमा वर्त्ती शके तेवु छे छता उपचारादि करवानी उपेक्षा करे तो अनुकपामार्ग छोडी देवाजेवु थाय कोइ जीव गमे तेवो पीडातो होय तोपण तेनी आसना वासना करवानु, तथा औषधादि व्यवहार, छोडी देवामा आवे तो तेने आर्तध्यानना हेतु थवाजेवु थाय गृहस्थव्यवहारमा एवी एकातिक दृष्टि करता घणा विरोध उत्पन्न थाय त्यागव्यवहारमा पण एकाते उपचारादिनो निषेध ज्ञानीए कर्यो नथी निर्ग्रंथने स्वपरिग्रहित शरीरे रोगादि थाय त्यारे औषधादि ग्रहण करवामा एवी आज्ञा छे के, ज्यासुधी आर्तध्यान न उपजवायोग दृष्टि रहे त्यासुधी औषधादि ग्रहण न करवु, अने तेवु विशेष कारण देखाय तो निवद्य औषधादि ग्रहण करता आज्ञानो अतिक्रम नथी, अथवा यथाशुभ औषधादि ग्रहण करता आज्ञानो अतिक्रम नथी, अने बीजा निर्ग्रंथने शरीरे रोगादि थयु होय त्यारे तेनी वैयावच्चादि करवानो प्रकार ज्या दर्शाव्यो छे त्या कइ पण विशेष अनुकपादि दृष्टि रहे एवी रीते दर्शाव्यो छे, एटले गृहस्थव्यवहारमा एकाते तेनो त्याग अशक्य छे एम समजाशे

ते औषधादि कइ पण पापक्रियाथी थया होय, तोपण तेथी पोताना औषधादिपणानो गुण देखाड्या विना न रहे, अने तेमा थयेली पापक्रिया पण पोतानो गुण देखाड्याविना न रहे, अर्थात् जेम औषधादिना पुद्गलमा रोगादि पुद्गलने पराभव करवानो गुण छे, तेम ते करता करवामा आवेली पापक्रियामा पण पापपणे परिणमवानो गुण छे, अने तेथी कर्मबध थइ यथा-अवसर ते पापक्रियानु फळ उदयमा आवे ते पापक्रियावाळा औषधादि करवामा, करावबामा, तथा अनुमोदन करवामां ग्रहण करनार जीवनी जेवी जेवी देहादि प्रत्ये मूर्छा छे, मननु आकुळ व्याकुळपणु छे, आतध्यान छे, तथा ते औषधादिनी पापक्रिया छे, ते सर्व पोतपोताना स्वभावे परिणामवने यथाअवसरे फळ आपे छे जेम रोगादिना कारणरूप कर्मबध पोतानो जेवो स्वभाव छे तेवो दर्शावे छे, जेम औषधादिना पुद्गल पोतानो स्वभाव दर्शावे छे, तेम औषधादिनी उत्पत्ति आदिमा थयेली क्रिया तेना कर्त्तानी ज्ञानादि वृत्ति तथा ते ग्रहणकर्त्ताना जेवा परिणाम छे–तेनां जेवा ज्ञानादि छे, वृत्ति छे–तेने पोतानो स्वभाव दर्शाववाने योग्य छे, तथारूप शुभ शुभस्वरूपे अने अशुभ अशुभस्वरूपे सफळ छे

गृहस्थव्यवहारमा पण पोताना देहे रोगादि थये जेटली मुख्य आत्मदृष्टि रहे तेटली राखवी,

अने आर्तध्याननुं यथादृष्टिए जोतां अवश्य परिणाम आववायोग्य देखाय, अथवा आर्तध्यान उपजतुं देखाय, तो औषधादि व्यवहार ग्रहण करतां निर्वद्य (निष्पाप) औषधादिनी वृत्ति राखवी. कचित् पोताने अर्थे, अथवा पोताने आश्रित एवा, अथवा अनुकंपायोग्य एवा पर जीवने अर्थे सावद्य औषधादिनुं ग्रहण थाय तो तेनुं सावद्यपणु निध्वंस (क्रूर) परिणामना हेतु जेवुं, अथवा मार्गने उथापे तेवुं होवुं न जोइए; ए लक्ष राखवायोग्य छे.

सर्व जीवने हितकारी एवी ज्ञानीपुरुषनी वाणीने कंइ पण एकांत दृष्टि ग्रहण करीने अहितकारी अर्थमां उतारवी नहीं; ए उपयोग निरंतर स्मरणमां राखवायोग्य छे.

चैत्र शुद १०, सोमे, १९५३, श्री ववाणीआथी.

४८७.

ॐ सर्वज्ञायनमः

जे वेदनीयपर औषध असर करे छे, ते औषध वेदनीयनो बंध वस्तुताए निवृत्त करी शके छे एम कहुं नथी, केमके ते औषध कर्मरूप वेदनीयनो नाश करे तो अशुभ कर्म निष्फळ थाय, अथवा औषध शुभकर्मरूप कहेवाय. पण त्यां एम समजवुं योग्य छे के, ते अशुभ कर्मवेदनीय एवा प्रकारनी छे के तेने परिणामांतर पामवामां औषधादि निमित्त कारणरूप थई शके. मंद, के मध्यम, शुभ अथवा अशुभ बंधने कोइ एक स्वजातीय कर्म मळवाथी उत्कृष्ट बंध पण थई शके छे. मंद, के मध्यम बांधेला केटलाएक शुभ बंधने कोइ एक अशुभ कर्मविशेषना पराभवथी अशुभ परिणामीपणु थाय छे, तेम ज तेवा अशुभ बंधने कोइ एक शुभकर्मना योगथी शुभ परिणामीपणु थाय छे.

मुख्यकरीने बंध परिणामानुसार थाय छे. कोइ एक मनुष्यप्राणीनो तीव्र परिणामे नाश करवाथी तेणे 'निकाचित कर्म' उत्पन्न कर्युं; छतां केटलाक बचावना कारणथी अने साक्षी आदिना अभावथी राजनीतिना धोरणमां ते कर्म करनार मनुष्य छुटी जाय तेथी कांइ तेनो बंध 'निकाचित' नहीं होय एम समजवायोग्य नथी. तेना विपाकनो उदय थवानो वखत दूर होय तेथी पण एम बने. वळी केटलाक अपराधमां राजनीतिना धोरणे शिक्षा थाय छे, ते पण कर्त्ताना परिणामवत् ज छे एम एकांते नथी, अथवा ते शिक्षा कोइ आगळ उत्पन्न करेला अशुभ कर्मना उदयरूप पण होय छे; अने वर्त्तमान कर्मबंध सत्तामां पड्या रहे छे. जे यथाअवसरे विपाक आपे छे.

सामान्यपणे असत्यादि करतां हिंसानुं पाप विशेष छे. पण विशेषदृष्टिए तो हिसा करतां असत्यादिनुं पाप एकांते ओछुं छे एम न समजवुं; अथवा वधारे छे एम पण एकांते न

समजवु हिंसाना द्रव्य, क्षेत्र, काळ, भाव अने तेना कर्त्ताना द्रव्य, क्षेत्र, काळ, भावने अनुसरीने तेनो बंध कर्त्ताने थाय छे तेम ज असत्यादिना संबंधमां पण समजवायोग्य छे कोइएक हिंसा करता कोइएक असत्यादिनुं फळ एक गुण, बे गुण, बे अनंतगुणविशेषपर्यंत थाय छे तेम ज कोइएक असत्यादि करता कोइएक हिंसानुं फळ पण एक गुण, बे गुण, के अनंतगुणविशेषपर्यंत थाय छे

त्यागनी वारंवार विशेष जिज्ञासा छतां, संसारप्रत्ये विशेष उदासीनता छतां, कोइएक पूर्वकर्मना बळवानपणाथी जे जीव गृहस्थावास त्यागी शकता नथी, ते पुरुष गृहस्थावासमां कुटुंबादिना निर्वाहअर्थे जे काइ प्रवृत्ति करे छे, तेमां तेना परिणाम जेवा जेवा वर्त्ते छे, ते ते प्रमाणे बंधादि थाय मोह छतां अनुकंपा माननाथी, के प्रमाद छतां उदय माननाथी, कइ कर्मबंध भूलथाप खातो नथी, ते तो यथापरिणाम बंधपणुं पामे छे कर्मना सूक्ष्म प्रकारोने मति विचारी न शके तोपण शुभ अने अशुभ कर्म सफळ छे, ए निश्चय जीवे विस्मरण करवो नहीं प्रत्यक्ष परम उपकारी होवाथी, तथा सिद्धपदना बतावनार पण तेओ होवाथी, सिद्ध करतां अर्हंतने प्रथम नमस्कार कर्या छे

श्री ववाणीआ, चैत्र शुद १५, शनि, संवत् १९५३

४८८

छ कायनुं स्वरूप पण सत्पुरुषनी दृष्टिए प्रतीत करतां तथा विचारतां ज्ञान ज छे 'आ जीव कइ दिशाथी आव्यो छे' ए वाक्यथी 'शस्त्रपरिज्ञा-अध्ययन' प्रारम्भ्युं छे सद्गुरुमुखे ते प्रारंभवाक्यना आशयने समजवाथी समस्त द्वादशांगीनुं रहस्य समजवायोग्य छे

ववाणीआ चैत्र वद १, रवि, सं० १९५३

४८९

तथारूप (यथार्थ) आप्त (मोक्षमार्ग माटे जेना विश्वासे प्रवर्ती शकाय एवा) पुरुषनो, जीवने, समागम थवामां कोइएक पुण्यहेतु जोइए छीए, तेनुं ओळखाण थवामां महद्पुण्य जोइए छीए, अने तेनी आज्ञा भक्तिए प्रवर्त्तवामां महद्पुण्य जोइए छीए, एवां ज्ञानीनां वचनो छे ते साचां छे एम प्रत्यक्ष अनुभवाय एवुं छे तथारूप आप्त पुरुषना अभाव जेवो आ काळ वर्त्ते छे, तोपण आत्मार्थी जीवे तेवो समागम इच्छतां तेना अभावे पण निवृत्तिस्थानकना अभ्यासनो लक्ष अवश्य करीने कर्त्तव्य छे

इडर, वैशाख वद १२, शुक्र, १९५३

४९०

केवळ निराश थवाथी जीवने सत्समागमनो प्राप्त लाभ पण शिथिल थई जाय छे सत्-

मागमना अभावनो खेद राखतां छतां पण सत्समागम थयो छे ए परम पुण्ययोग बन्यो छे, माटे सर्वसंगत्यागयोग बनतांसुधीमां गृहस्थवासे स्थिति होय त्यांपर्यंत ते प्रवृत्ति नीतिसह कंइ पण जाळवी लइने परमार्थमां उत्साहसहित प्रवर्ती विशुद्धिस्थानक नित्य अभ्यासतां रहेवुं ए ज कर्त्तव्य छे.

श्री इडर, सं० १९५३ना वैशाख वद १२, शुक्रे.

४९१.

जेने कोइ पण प्रत्ये राग द्वेष रह्या नथी ते महात्माने वारंवार नमस्कार.

परमयोगी एवा श्री ऋषभदेवादि पुरुषो पण जे देहने राखी शक्या नथी, ते देहमां एक विशेषपणु रह्युं छे. ते ए के तेनो संबंध वर्त्ते त्यांसुधीमां जीवे असंगपणु–निर्मोहपणु–करी लइ, अबाध्य अनुभवस्वरूप एवुं निजस्वरूप जाणी, बीजा सर्व भावप्रत्येथी व्यावृत (छूटा) थवुं, के जेथी फरी जन्म मरणनो फेरो न रहे. ते देह छोडती वखते जेटला अंशे असंगपणु–निर्मोहपणु–यथार्थ समरसपणु–रहे छे तेटलुं मोक्षपद नजीक छे, एम परमज्ञानी पुरुषनो निश्चय छे.

कंइ पण मन, वचन, कायाना योगथी अपराध थयो होय–जाणतां अथवा अजाणतां–ते सर्व विनयपूर्वक खमावुं छुं. घणा नम्रभावथी खमावुं छुं.

आ देहे करवायोग्य कार्य तो एक ज छे के कोइप्रत्ये राग, अथवा कोइप्रत्ये किंचित्मात्र द्वेष न रहे; सर्वत्र समदशा वर्त्ते; ए ज कल्याणनो मुख्य निश्चय छे.

संवत् १९५३, जेठ शुद ८, भोम, मुंबई.

४९२.

परमपुरुषदशावर्णन.

'—कीचसो कनक जाके, नीचसो नरेशपद,
मीचसी मिताई गरवाई जाके गारसी,
जहरसी जोग जानि, कहरसी करामाति.
हहरसी हौस पुद्गलछबी छारसी;
जालसो जगविलास, भालसो भुवनवास,
कालसो कुटुंबकाज, लोकलाज लारसी,
सीठसो सुजस जानै, बीठसो बखत मानै,
ऐसी जाकी रीति ताही, वंदत बनारसी.

जे कंचनने कादवसरखुं जाणे छे, राजगादीने नीचपदसरखी जाणे छे, कोइथी स्नेह करवो तेने मरणसमान जाणे छे, मोटाइने लीपवानी गारजेवी जाणे छे, किमिया वगेरे

जोगने झेरसमान जाणे छे, सिद्धि वगेरे ऐश्वर्यने असातासमान जाणे छे, जगत्मा पूज्यता थवा आदिनी होंसने अनर्थसमान जाणे छे, पुद्गलनी रची एवी औदारिकादि कायाने राखजेवी जाणे छे, जगत्ना भोग विलासने मुझावारूप जाळसमान जाणे छे, घरवासने भालासमान जाणे छे, कुटुंबना कार्यने काळ एटले मृत्युसमान जाणे छे, लोकमा लाज वधारवानी इच्छाने मुखनी लाळसमान जाणे छे, कीर्तिनी इच्छाने नाकना मेलजेवी जाणे छे, अने पुण्यना उदयने जे विष्टा-समान जाणे छे, एवी जेनी रीति होय तेने बनारसीदास वदना करे छे

व्यवहार अथवा परमार्थसबधी कोइ पण जीव विषेनी वृत्ति होय ते उपशात करी, केवळ असगउपयोगे अथवा परमपुरुषनी उपर कही छे ते दशाना अवलबने आत्मस्थिति करवी एम विज्ञापना छे, केमके बीजो कोइ पण विकल्प राखवानेंवु नथी जे कोइ साचा अत करणे सत्पुरुषना वचनने ग्रहण करशे ते सत्यने पामशे एमा कइ सशय नथी, अने शरीरनिर्वाहादि व्यवहार सौ सौना प्रारब्ध प्रमाणे प्राप्त थवायोग्य छे, एटले ते विषे पण कइ विकल्प राखवा-योग्य नथी, जे विकल्प तमे घणुखरुंने समाव्यो छे, तोपण निश्चयना बळवानपणाने अर्थे दर्शाव्यु छे
सर्व जीवप्रत्ये, सर्व भावप्रत्ये अखड एकरस वीतरागदशा राखवा ए ज सर्व ज्ञाननु फळ छे आत्मा शुद्ध चैतन्यस्वरूप, जन्म जरा मरणरहित असगस्वरूप छे एमा सर्व ज्ञान समाय छे तेनी प्रतीतिमा सर्व सम्यक्दर्शन समाय छे आत्माने असगस्वरूपे स्वभावदशा रहे ते, सम्यक्चारित्र, उत्कृष्ट सयम, अने वीतरागदशा छे, जेना सपूर्णपणानु फळ सर्व दु खनो क्षय छे, ए केवळ नि सदेह छे, केवळ नि सन्देह छे
जेठ वद ६, रवि, १९५३, मुबइ

४९३

आर्य श्री सोभागे जेठ वद १०, गुरुवारे सवारे कलाक १० ने ५० मिनिटे देह मूक्याना समाचार वाची घणो खेद थयो छे जेम जेम तेमना अद्भुत गुणोप्रत्ये दृष्टि जाय छे, तेम तेम अधिक अधिक खेद थाय छे
जीवने देहनो सबध ए ज रीते छे, तेम छता पण अनादिथी ते देहने त्यागता जीव खेद पाम्या करे छे, अने तेमा दृढ मोहथी एकपणानी पेठे वर्ते छे जन्म मरणादि ससारनु मुख्य बीज ए ज छे श्री सोभागे तेवा देहने त्यागता मोटा मुनिओने दुर्लभ एवी निश्चय असगतावी निजउपयोगमय दशा राखीने अपूर्व हित कर्युं छे, एमा सशय नथी
वडीलपणाथी, तथा तेमना तमाराप्रत्ये घणा उपकार होवाथी, तेम ज तेमना गुणोना अद्भुतपणाथी तेमनो वियोग तमने वधारे खेदकारक थयो छे, अने थवायोग्य छे तेमना तमाराप्रत्येना ससारी वडीलपणानो खेद विस्मरण करी, तेमणे तमारा सौप्रत्ये जे परम उपकार कर्यो होय, तथा तेमना गुणोनु जे जे अद्भुतपणु तमने भास्यु होय, तेने वारवार सभारी, तेवा

पुरुषनो वियोग थयो तेनो अंतरमां खेद राखी, तेमणे आराधवायोग्य जे जे वचनो अने गुणो कह्या होय तेनुं स्मरण आणी तेमां आत्माने प्रेरवो एम तमो सर्वप्रत्ये विनंति छे. समागममां आवेला मुमुक्षुओने श्री सोभागनुं स्मरण सहेजे घणा वखतसुधी रहेवायोग्य छे.

मोहे करीने जे समये खेद थाय, ते समये पण तेमना गुणोनुं अद्भुतपणु स्मरणमां आणी, मोहथी थतो खेद समावीने गुणोना अद्भुतपणानो विरह थयो ते प्रकारमां ते खेद प्रवर्त्ताववो योग्य छे.

आ क्षेत्रे आ काळमां श्री सोभाग जेवा वीरला पुरुष मळे एम अमने वारंवार भासे छे.

धीरजथी सर्वेए खेद समाववो, अने तेमना अद्भुत गुणोनो अने उपकारी वचनोनो आश्रय करवो योग्य छे. 'श्री सोभाग' मुमुक्षुए विस्मरण करवायोग्य नथी.

संसारनुं स्वरूप स्पष्ट जेणे जाण्युं छे, तेने ते संसारना पदार्थेनी प्राप्तिथी, के अप्राप्तिथी हर्ष, शोक थवायोग्य नथी. तोपण एम जणाय छे के, सत्पुरुषना समागमनी प्राप्तिथी कंइ पण हर्ष, अने तेमना वियोगथी कंइ खेद अमुक गुणस्थानकसुधी तेमने पण थवायोग्य छे.

श्री सोभागनी सरळता, परमार्थसंबंधी निश्चय, मुमुक्षुप्रत्ये परम उपकारता आदि गुणो वारंवार विचारवायोग्य छे.

जेठ वद १२, शनि, १९५३, मुंबई.　　　　शांतिः शांतिः शांतिः

४९४.

सर्व जीव सुखने इच्छे छे, पण कोइक वीरला पुरुष ते सुखनुं यथार्थ स्वरूप जाणे छे.

जन्म मरण आदि अनंत दुःखनो आत्यंतिक (सर्वथा) क्षय थवानो उपाय अनादिकाळथी जीवना जाणवामां नथी. ते उपाय जाणवानी, अने करवानी साची इच्छा उत्पन्न थये जीव जो सत्पुरुषना समागमनो लाभ पामे, तो ते उपायने जाणी शके छे, अने ते उपायने उपासीने सर्व दुःखथी मुक्त थाय छे.

तेवी साची इच्छा पण घणुंकरीने जीवने सत्पुरुषना समागमथी ज प्राप्त थाय छे. तेवो समागम, ते समागमनी ओळखाण, दर्शावेला मार्गनी प्रतीति, अने तेम ज चालवानी प्रवृत्ति जीवने परम दुर्लभ छे.

मनुष्यपणु, ज्ञानीनां वचनोनुं श्रवण प्राप्त थवुं, तेनी प्रतीति थवी, अने तेमणे कहेला मार्गमां प्रवृत्ति थवी परम दुर्लभ छे; एम श्री वर्द्धमानस्वामीए 'उत्तराध्ययन'ना त्रीजा अध्ययनमां उपदेश्युं छे.

प्रत्यक्ष सत्पुरुषना समागममां अने ते आश्रममां विचरता मुमुक्षुओने मोक्षसंबंधी बधां साधनो अल्प प्रयासे अने अल्प काळे प्राये (घणुंकरीने) सिद्ध थाय छे; पण ते समागमनो योग पामवो बहु दुर्लभ छे. ते ज समागमना योगमां मुमुक्षु जीवनुं निरंतर चित्त वर्त्ते छे.

सत्पुरुषनो योग पामवो तो सर्वकाळमां जीवने दुर्लभ छे; तेमां पण आवा दुषमकाळमां तो क्वचित ज ते योग बने छे. वीरला ज सत्पुरुष विचरे छे. ते समागमनो लाभ अपूर्व छे, एम जाणीने, जीवे मोक्षमार्गनी प्रतीति करी, ते मार्गनुं निरंतर आराधन करवुं योग्य छे.

ते समागमनो योग न होय त्यारे आरंभ परिग्रहप्रत्येथी वृत्तिने ओसरावी सत्शास्त्रनो परिचय विशेषकरीने कर्तव्य छे व्यावहारिक कार्यानी प्रवृत्ति करवी पडती होय तोपण तेमाथी वृत्तिने मोळी पाडवा जे जीव इच्छे छे, ते जीव मोळी पाडी शके छे, अने सत्शास्त्रना परिचयने अर्थे घणो अवकाश प्राप्त करी शके छे

आरंभ परिग्रहपरथी जेनी वृत्ति खेद पामी छे, एटले तेने असार जाणी ते प्रत्येथी जे जीवो ओसर्या छे, ते जीवोने सत्पुरुषनो समागम अने सत्शास्त्रनु श्रवण विशेषकरीने हितकारी थाय छे आरंभ परिग्रहपर विशेष वृत्ति वर्त्तती होय ते जीवमा सत्पुरुषना वचननु, अथवा सत्शास्त्रनु परिणमन थवु कठण छे

आरंभ परिग्रहपरथी वृत्ति मोळी पाडवानु, अने सत्शास्त्रना परिचयमा रुची करवानु प्रथम कठण पडे छे, केमके जीवनो अनादि प्रकृतिभाव तेथी जूदो छे, तोपण जेणे तेम करवानो निश्चय कर्यो छे, ते तेम करी शक्या छे, माटे विशेष उत्साह राखी ते प्रवृत्ति कर्त्तव्य छे

सर्व मुमुक्षुओए आ वातनो निश्चय अने नित्यनियम करवो घटे छे प्रमाद, अने अनियमितपणु टाळवु घटे छे

अशाड शुद ४, रवि, १९५३, मुंबई

४९५

शुभेच्छाथी माडीने शैलेसीकरणपर्यंतनी सर्व क्रिया जे ज्ञानीने सम्मत छे, ते ज्ञानीना वचनो त्याग वैराग्यनो निषेध करवामा प्रवर्त्ते नहीं, त्याग वैराग्यना साधनरूपे प्रथम त्याग वैराग्य आवे छे, तेनो पण ज्ञानी निषेध करे नहीं कोइ एकली जडक्रियामा प्रवृत्ति करी ज्ञानीना मार्गथी विमुख रहेता होय, अथवा मतिना मूढत्वने लीधे ऊची दशा पामता अटकता होय, अथवा असत्समागमथी मतिव्यामोह पामी अन्यथा त्याग वैराग्यने त्याग वैराग्यपणे मानी लीधा होय तेना निषेधने अर्थे करुणाबुद्धिथी ज्ञानी योग्य वचने "तेनो निषेध" क्वचित् करता होय, तो व्यामोह नही पामता तेनो सद्‌हेतु समजी यथार्थ त्याग वैराग्यनी क्रियामा अतर तथा बाह्यमा प्रवर्त्तवु योग्य छे

स० १९५३ना अशाड शुद १५, बुध, मुबईथी

४९६

—सकळ ससारी इंद्रियरामी, मुनिगुण आतमरामी रे,
मुख्यपणे जे आतमरामी, ते कहिये निःकामी रे

हे मुनिओ! द्रव्यथी, क्षेत्रथी, काळथी अने भावथी असगपणे विचरवानो सतत उपयोग सिद्ध करवो योग्य छे जेमणे जगत्‌सुखस्पृहा छोडी ज्ञानीना मार्गनो आश्रय ग्रहण कर्या छे, ते अवश्य ते असग उपयोगने पामे छे जे श्रुतथी असगता उल्लसे ते श्रुतनो परिचय कर्त्तव्य छे

मुबई, अशाड वद १, गुरु, स० १९५३

४९७.

परमसंयमी पुरुषोने नमस्कार.

असारभूत व्यवहार, सारभूत प्रयोजननी पेठे करवानो उदय वर्त्त्यो छतां, जे पुरुषो ते उदयथी क्षोभ न पामतां सहजभाव–स्वधर्ममां निश्चळपणे रह्या छे, ते पुरुषोना भीष्मव्रत्तनुं वारंवार स्मरण करीए छीए.

सं० १९५३, अशाड वद ११, रवि, मुंबईथी.

४९८.

परमउत्कृष्ट संयम जेना लक्षमां निरंतर वर्त्त्या करे छे ते सत्पुरुषोना समागमनुं ध्यान निरंतर छे.

प्रतिष्ठित (निग्रंथ)व्यवहारनी श्री…………नी जिज्ञासाथी अनंतगुणविशिष्ट जिज्ञासा वर्त्ते छे. बळवान, अने वेद्याविना अटळ उदय होवाथी अंतरंग खेद समतासहित वेदीए छीए. दीर्घकाळने घणा अल्पपणामां लाववाना ध्यानमां वर्त्ताय छे. एकत्वभावना आत्मशुद्धिनी उत्कृष्टता करे छे.

मुंबई, श्रा० शुद ३, रवि, १९५३.

४९९.

दीर्घकाळनी जेनी स्थिति छे, तेने अल्पकाळनी स्थितिमां आणी जेमणे कर्मक्षय कर्यो ते महात्माओने नमस्कार.

सद्वर्त्तन, सद्ग्रंथ, अने सत्समागममां प्रमाद कर्त्तव्य नथी.

सं० १९५३ना श्रावण शुद १५, गुरुवार, मुंबईथी.

५००.

"मोक्षमार्गप्रकाश" नामे ग्रंथ मुमुक्षु जीवे विचारवायोग्य छे. ते अवलोकन करतां कोइ विचारमां मतमतांतर जेवुं लागे तो नहीं मुंझातां ते स्थळे वधारे मनन करवुं, अथवा सत्समागमने योगे ते स्थळ समजवुं योग्य छे.

परमोत्कृष्ट संयममां स्थितिनी वात तो दूर रही, पण तेना स्वरूपनो विचार थवो पण विकट छे.

१९५३, श्रावण शुद १५, मुंबई.

५०१.

ॐ.

सर्व–उत्कृष्ट भूमिकामां स्थिति थवापर्यंत श्रुतज्ञाननुं अवलंबन लइने सत्पुरुषो पण स्वदशामां स्थिर रही शके छे, एम जिननो अभिमत छे ते प्रत्यक्ष सत्य देखाय छे.

सर्वोत्कृष्ट भूमिकापर्यंतमा श्रुतज्ञान (ज्ञानीपुरुषना वचनो)नु अवलंबन जे जे वखते मंद पडे छे, ते ते वखते कइ कइ चपळपणु सत्पुरुषो पण पामी जाय छे, तो पछी सामान्य मुमुक्षु जीवो, के जेने विपरीत समागम, विपरीत श्रुतादि–अवलंबन रह्या छे तेने वारवार विशेष विशेष चपळपणु थवायोग्य छे एम छे तोपण जे मुमुक्षुओ सत्समागम, सदाचार अने सत्शास्त्रविचाररूप अवलंबनमा दृढ निवास करे छे, तेने सर्वोत्कृष्ट भूमिकापर्यंत पहोंचवु कठण नथी कठण छता पण कठण नथी

मुंबई, संवत् १९५३ ना श्रावण वद १२

५०२

परमकृपाळु पूज्य पिताश्रीजी— ववाणीआबंदर

आजदिवसपर्यंत मे आपनो कोइ पण अविनय, अभक्ति, के अपराध कर्यो होय ते बे हाथ जोडी मस्तक नमावीने शुद्ध अंतःकरणथी खमावु छु कृपाकरीने आप क्षमा आपशो मारी मातुश्रीप्रत्ये पण ते ज रीते खमावु छु, तेम ज बीजा साधर्मप्रत्ये मे कोइ पण प्रकारनो अपराध, के अविनय जाणता, अथवा अजाणता कर्या होय ते शुद्ध अंतःकरणथी खमावु छु कृपाकरीने सौ क्षमा आपशोजी

सं० १९५३ना भादरवा शुद ५, गुरुवार, मुंबईथी छोरू रायचंदना दंडवत् प्राप्त थाय

५०३

शरीरादि बळ घटवाथी सर्व मनुष्योथी मात्र दिगम्बरवृत्तिए वर्तीने चारित्रनो निर्वाह न थई शके तेथी ज्ञानीए उपदेशेली मर्यादापूर्वक श्वेताम्बरपणेथी वर्त्तमानकाळ जेवा काळमा चारित्रनो निर्वाह करवाने अर्थे प्रवृत्ति छे, ते निषेध करवायोग्य नथी तेम ज वस्त्रनो आग्रह करी दिगम्बरवृत्तिनो एकाते निषेध करी वस्त्रमूर्छादि कारणोथी चारित्रमा शिथिलपणु पण कर्त्तव्य नथी दिगम्बरपणु अने श्वेताम्बरपणु देश, काळ, अधिकारीयोगे उपकारना हेतु छे, एटले ज्या ज्ञानीए जेम उपदेश्यु तेम प्रवर्त्तता आत्मार्थ ज छे "मोक्षमार्गप्रकाश"मा वर्त्तमानजिनागम, के जे श्वेताम्बरसंप्रदायने मान्य छे, तेनो निषेध कर्यो छे, ते निषेध कर्त्तव्य नथी वर्त्तमानआगममा अमुक स्थळो वधारे संदेहना स्थान छे, पण सत्पुरुषनी दृष्टिए जोता तेनु निराकरण थाय छे, माटे उपशमदृष्टिए ते आगमो अवलोकन करवामा संशय कर्त्तव्य नथी

सं० १९५३ ना भाद्रपद वद ०)), रविवार, मुंबईथी ॐ

५०४

ॐ पारमार्थिक हेतुविशेषथी पत्रादि लखवानु बनी शकतु नथी जे अनित्य छे, जे असार छे अने जे अशरणरूप छे, ते आ जीवने प्रीतिनु कारण केम थाय छे, ते वात रात्रि दिवस विचारवायोग्य छे

लोकदृष्टि अने ज्ञानीनी दृष्टिने पश्चिम पूर्व जेटलो तफावत छे. ज्ञानीनी दृष्टि प्रथम निरालंबन छे; रुची उत्पन्न करती नथी; जीवनी प्रकृतिने मळती आवती नथी; तेथी जीव ते दृष्टिमां रुचिवान थतो नथी, पण जे जीवोए परिषह वेठीने थोडा काळसुधी ते दृष्टिनुं आराधन कर्युं छे ते सर्व दुःखना क्षयरूप निर्वाणने पाम्या छे; तेना उपायने पाम्या छे.

जीवने प्रमादमां अनादिथी रति छे, पण तेमां रति करवायोग्य कंइ देखातुं नथी.

सं० १९५३ ना आशो शुद ८, मुंबईथी. ॐ.

५०५.

ॐ. सत्पुरुषोना अगाधगंभीर संयमने नमस्कार.

अविषम परिणामथी जेमणे काळकूट विष पीधुं एवा श्री ऋषभादि परमपुरुषोने नमस्कार.

परिणाममां तो जे अमृत ज छे, पण प्रथमदशाए काळकूट विषनी पेठे मुंझवे छे एवा श्री संयमने नमस्कार. ते ज्ञानने, ते दर्शनने, अने ते चारित्रने वारंवार नमस्कार.

मुंबई, सं० १९५३ना आशो शुद ८ रवि. ॐ.

५०६.

उपरनी भूमिकाओमां पण अवकाश प्राप्त थये अनादि वासनानुं संक्रमण थई आवे छे, अने आत्माने वारंवार एम थया करे छे के, हवे उपरनी भूमिकानी प्राप्ति थवी दुर्लभ ज छे, अने वर्त्तमानभूमिकामां स्थिति पण थवी दुर्लभ छे; एवा असंख्य अंतरायपरिणाम उपरनी भूमिकामां पण बने छे, तो पछी शुभेच्छादि भूमिकाए तेम बने ए कंइ आश्चर्यकारक नथी. तेवा अंतरायथी खेद नहीं पामतां आत्मार्थीजीवे पुरुषार्थदृष्टि करवी, अने शुरवीरपणु राखवुं; हितकारी द्रव्य क्षेत्रादि योगनुं अनुसंधान करवुं; सत्शास्त्रनो विशेष परिचय राखी वारंवार हठ करीने पण मनने सद्विचारमां प्रवेशित करवुं, अने मननां दुरात्म्यपणाथी आकुळव्याकुळता नहीं पामतां धैर्यथी सद्विचारपंथे जवानो उद्यम करतां जय थई उपरनी भूमिकानी प्राप्ति थाय छे; अने अविक्षेपपणु प्राप्त थाय छे.

आशो वद ७, सं० १९५३, मुंबई.

५०७.

ॐ. श्री हरिभद्राचार्ये 'योगदृष्टिसमुच्चयग्रंथ' संस्कृतमां रच्यो छे. 'योगबिंदु' नामे योगनो बीजो ग्रंथ पण तेमणे रच्यो छे. हेमचंद्राचार्ये 'योगशास्त्र'नामे ग्रंथ रच्यो छे. श्री हरिभद्रकृत 'योगदृष्टिसमुच्चय'नी पद्धतिए गुर्जरभाषामां श्री यशोविजयजीए 'स्वाध्याय'नी रचना करी छे. शुभेच्छाथी मांडीने निर्वाणपर्यंतनी भूमिकाओमां बोधतारतम्य तथा चारित्रस्वभावनुं तारतम्य, मुमुक्षु जीवने वारंवार श्रवण

करवायोग्य, विचार करवायोग्य, अने स्थिति करवायोग्य आशयथी ते प्रथमा प्रकारनु छे यमथी माडीने समाधिपर्यंत अष्टांगयोग बे प्रकारे छे एक प्राणादिनिरोधरूप, बीजो आत्मस्वभावपरिणामरूप 'योगदृष्टिसमुच्चय'मां आत्मस्वभावपरिणामरूप योगनो मुख्य विषय छे वारवार ते विचारवायोग्य छे

आसो वद १४, रविवार, स० १९५३, मुबई

---

७०८ *

—गुरु गणधर गुणधर अधिक, प्रचुर परपर ओर,
व्रत तपधर तनु नगनधर, वदौ वृषसिर मोर

ॐ *जगत् विषयना विक्षेपमा स्वरूपविश्रांतिविडे विश्रांति पामतु नथी अनत अव्याबाध सुखनो* एक आन्य उपाय स्वरूपस्थ थवु ते ज छे ए ज हितकारी उपाय ज्ञानीए दीठो छे भगवान् जिने द्वादशागी ए ज अर्थ निरूपण करी छे, अने ए ज उत्कृष्टताथी ते शोभे छे जयवत छे

ज्ञानीना वाक्यना श्रवणथी उल्लासित थतो एवो जीव चेतन, जडने भिन्नस्वरूप यथार्थपणे प्रतीति करे छे, अनुभवे छे, अनुक्रमे स्वरूपस्थ थाय छे यथास्थित अनुभव थवाथी स्वरूपस्थ थवायोग्य छे

दर्शनमोह व्यतीत थवाथी ज्ञानीना मार्गमां परमभक्ति समुत्पन्न थाय छे तत्त्वप्रतीति सम्यक्पणे उत्पन्न थाय छे *तत्त्वप्रतीतिविडे शुद्धचैतन्यप्रत्ये वृत्तिनो प्रवाह वळे छे शुद्धचैतन्यना अनु*भवअर्थे चारित्रमोह व्यतीत करवायोग्य छे चारित्रमोह, चैतन्यना–ज्ञानीपुरुषना सन्मागना नैष्ठिकपणाथी प्रलय थाय छे असगताथी परमावगाढ अनुभव थवायोग्य छे

हे आर्य मुनिवरो ! ए ज असग शुद्धचैतन्यार्थे असगयोगने अहोनिश इच्छीए छीए हे मुनिवरो ! असगतानो अभ्यास करो जे महात्माओ असगचैतन्यमा लीन थया, थाय छे, अने थशे तेने नमस्कार

---

७०९ *

अने हाल कइक बाह्यउपाधि ओछी वर्ते छे तमारा पत्रमा प्रश्नो छे तेनु समाधान नीचे लख्याथी विचारशो पूर्वकर्म बे प्रकारना छे, अथवा जीवथी जे जे कर्म कराय छे ते बे प्रकारथी कराय छे एक प्रकारना कर्म एवा छे के, जे प्रकारे काळादि तेनी स्थिति छे, ते ज प्रकारे ते भोगवी शकाय बीजो प्रकार एवो छे के, ज्ञानथी, विचारथी केटलाक कर्म निवृत्त थाय ज्ञान थया छता पण जे प्रकारना कर्म अवश्य भोगववायोग्य छे ते प्रथम प्रकारना कर्म कह्या छे, अने जे ज्ञानथी टळी शके छे, ते बीजा प्रकारना कर्म कह्या छे केवळज्ञान उत्पन्न थया छता देहनु रहेवु थाय छे, ते देहनु रहेवु ए केवळ ज्ञानीनी इच्छाथी नथी, पण प्रारब्धथी छे एटलु सपूर्ण ज्ञानबळ छतां पण ते देहस्थिति वेदयाविनाय केवळज्ञानीथी पण छूटी शकाय नहीं, एवी स्थिति छे,

जो के तेवा प्रकारथी छुटवाविषे कोइ ज्ञानीपुरुष इच्छा करे नहीं, तथापि अत्रे कहेवानुं एम छे के, ज्ञानीपुरुषने पण ते कर्म भोगववायोग्य छे; तेम ज अंतरायादि अमुक कर्मनी व्यवस्था एवी छे के, ते ज्ञानीपुरुषने पण भोगववायोग्य छे; अर्थात् ज्ञानीपुरुष पण ते कर्म भोगव्याविना निवृत्त करी शके नहीं. सर्व प्रकारनां कर्म एवां छे के, ते अफळ होय नहीं; मात्र तेनी निवृत्तिना प्रकारमां फेर छे.

एक, जे प्रकारे स्थिति वगेरे बांध्युं छे ते ज प्रकारे भोगववायोग्य होय छे. बीजां, जीवनां ज्ञानादि–पुरुषार्थधर्मे निवृत्त थाय एवां होय छे. ज्ञानादि–पुरुषार्थधर्मे निवृत्त थाय एवां कर्मनी निवृत्ति ज्ञानीपुरुष पण करे छे; पण भोगववायोग्य कर्मने ज्ञानीपुरुष सिद्धिआदि प्रयत्ने करी निवृत्त करवानी इच्छा करे नहीं, ए संभवित छे. कर्मने यथायोग्यपणे भोगववाविषे ज्ञानीपुरुषने संकोच होतो नथी. कोइ अज्ञानदशा छतां पोताविषे ज्ञानदशा समजनार जीव कदापि भोगववा-योग्य कर्म भोगववा विषे न इच्छे तोपण भोगव्ये ज छुटको थाय एवी नीति छे. जीवनुं करेलुं जो वगरभोगव्ये अफळ जतुं होय, तो पछी बंध मोक्षनी व्यवस्था क्यांथी होइ शके? वेदनीयादि कर्म होय ते भोगववा विषे अमने निरिच्छा थती नथी. जो निरिच्छा थती होय, तो चित्तमां खेद थाय के, जीवने देहाभिमान छे तेथी उपार्जित कर्म भोगवतां खेद थाय छे; अने तेथी निरिच्छा थाय छे. मंत्रादिथी, सिद्धिथी अने बीजां तेवां अमुक कारणोथी अमुक चमत्कार थई शकवा असंभवित नथी, तथापि उपर जेम अमे जणाव्यां तेम भोगववायोग्य एवां 'निकाचित-कर्म' ते तेमांना कोइ प्रकारे मटी शके नहीं; अमुक 'शिथिलकर्म'नी कचित् निवृत्ति थाय छे. पण ते कंइ उपार्जित करनारे वेद्याविना निवृत्त थाय छे एम नहीं; आकारफेरथी ते कर्मनुं वेदवुं थाय छे. कोइएक एवुं 'शिथिलकर्म' छे के, जेमां अमुक वखत चित्तनी स्थिरता रहे तो ते निवृत्त थाय: तेवुं कर्म ते मत्रादिनां स्थिरताना योगे निवृत्त थाय ए संभवित छे. अथवा कोइ पासे पूर्वलाभनो कोइ एवो बंध छे के, जे मात्र तेनी थोडी कृपाथी फळभूत थई आवे; ए पण एक सिद्धि जेवुं छे; तेम अमुक मंत्रादिना प्रयतमां होय, अने अमुक पूर्वांतराय तुटवानो प्रसंग समीपवर्त्ति होय तोपण कार्यसिद्धि मंत्रादिथी थई गणाय, पण ए वातमां कंइ सेहेज पण चित थवानुं कारण नथी. निष्फळ वार्त्ता छे. आत्माना कल्याणसंबंधनो एमां कोइ मुख्य प्रसंग नथी. मुख्य प्रसंग विस्मृतिनो हेतु एवी कथा थाय छे; माटे ते प्रकारना विचारनो, के शोधनो निर्धार लेवानी इच्छा करवा करतां त्यागी देवी सारी छे, अने ते त्यागे सेहेजे निर्धार थाय छे.

× × × × × ×

आत्मामां विशेष आकुळता न थाय तेम राखशो. जे थवायोग्य हशे ते थई रहेशे, अने आकुळता करतां पण जे थवायोग्य हशे ते थशे, तेनी साथे आत्मा पण अपराधी थशे.

× × × × × ×

वर्ष ३१ मुं

५१०

केवळ अंतर्मुख थवानो सत्पुरुषोनो मार्ग सर्वदुःखक्षयनो उपाय छे, पण ते कोईक जीवने समजाय छे महत्पुण्यना योगथी, विशुद्ध मतिथी, तीव्र वैराग्यथी, अने सत्पुरुषना समागमथी ते उपाय समजावायोग्य छे ते समजवानो अवसर एकमात्र आ मनुष्यदेह छे, ते पण अनियत काळना भयथी ग्रहित छे, त्यां प्रमाद थाय छे ए खेद अने आश्चर्य छे

१९५४ना कार्तक वद ५, रवि, मुंबई ॐ

५११

ॐ

क्षयोपशम, उपशम, क्षायक, पारिणामिक, औदयिक अने सान्निपातिक ए छ भावनो लक्ष करी आत्माने ते भावे अनुप्रेक्षी जोतां सद्विचारमां विशेष स्थिति थशे

ज्ञान, दर्शन, अने चारित्र जे आत्मस्वभावरूप छे, ते समजावा माटे उपर कह्या ते भावो विशेष अवलंबनभूत छे

सं० १९५४ना मार्गशीर्ष शुद ५, रविवार, मुंबईथी

५१२

ॐ

खेद नहीं करतां शूरवीरपणुं ग्रहीने ज्ञानीने मार्गे चालतां मोक्षपाटण सुलभ ज छे विषय, कषायादि विशेष विकार करी जाय ते वखते विचारवानने पोतानुं निर्वीर्यपणुं जोईने घणो ज खेद थाय छे, अने आत्माने वारंवार निंदे छे फरी फरीने तिरस्कारनी वृत्तिथी जोई, फरी महत्पुरुषना चरित्र अने वाक्यनुं अवलंबन ग्रहण करी, आत्माने शौर्य उपजावी ते विषयादि सामे अति हठ करीने तेने हठावे छे त्यांसुधी नीचे मने बेसता नथी, तेम एकलो खेद करीने अटकी रहेता नथी, ए ज वृत्तिनुं अवलंबन आत्मार्थी जीवोए लीधुं छे, अने तेथी ज अंते जय पाम्या छे

आ वात सर्व मुमुक्षुओए मुखे करी हृदयमां स्थिर करवायोग्य छे

मुंबई, मार्गशीर्ष शुद ५, रवि, १९५४

५१३.

ॐ.

शुभेच्छाथी मांडीने क्षीणमोहपर्यंत सत्श्रुत अने सत्समागम सेववायोग्य छे. सर्व काळमां ए साधननुं जीवने दुर्लभपणु छे, तेमां आवा काळमां दुर्लभपणु वर्त्ते ते यथासंभव छे. दुपमकाळ अने हुंडावसर्पिणी नामनो आश्चर्यभाव अनुभवथी प्रत्यक्ष दृष्टिगोचर थाय एवुं छे. आत्मश्रेय-इच्छक पुरुषे तेथी क्षोभ न पामतां वारंवार ते योगपर पग दृड़ सत्श्रुत, सत्समागम, अने सद्वृत्ति बळवान करवायोग्य छे.

महा शुद ४, बुधवार, सं० १९५४.

५१४.

आ जीवने उत्तापना मूळ हेतु शुं छे? तथा तेनी केम निवृत्ति थती नथी? अने ते केम थाय? ए प्रश्न विशेपकरी विचारवायोग्य छे. अंतर्मां उतारीने विचारवायोग्य छे.

ज्यांसुधी ए क्षेत्रे स्थिति रहे त्यांसुधी चित्तने वधारे दृढ राखी वर्त्तवुं. ए ज विनंति.

सं० १९५४ना महा वद ४, गुरु, ववाणीआ.

५१५.

दुपमकाळनुं प्रबळ राज्य वर्त्ते छे, तोपण अडग्ग निश्चयथी, सत्पुरुपनी आज्ञामां वृत्तिनुं अनुसंधान करी, जे पुरुषो अगुप्त वीर्यथी सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्रने उपासवा इच्छे छे, तेने परमशांतिनो मार्ग हजी पण प्राप्त थवायोग्य छे.

चैत्र वद १२, रवि, १९५४, मोरबी.

५१६.

सर्वथी सर्व प्रकारे हुं भिन्न छुं, एक केवळ शुद्धचैतन्यस्वरूप परमोत्कृष्ट अचिंत्य सुखस्वरूप मात्र एकांत शुद्धअनुभवरूप हुं छुं; त्यां विक्षेप शो? विकल्प शो? भय शो? खेद शो? बीजी अवस्था शी? हुं मात्र निर्विकल्प शुद्ध शुद्ध, प्रकृष्ट शुद्ध, परमशांत चैतन्य छुं, हुं मात्र निर्विकल्प छुं, हुं निजस्वरूपमय उपयोग करूं छुं. तन्मय थाउं छुं. शांतिः शांतिः शांति

ज्येष्ठ शुद १, शनिवार, १९५४.

५१७.

सर्व द्रव्यथी, सर्व क्षेत्रथी, सर्व काळथी, अने सर्व भावथी जे सर्व प्रकारे अप्रतिबद्ध थई निजस्वरूपमां स्थित थया ते परमपुरुषोने नमस्कार.

जेने कंइ प्रिय नथी, जेने कंइ अप्रिय नथी; जेने कोइ शत्रु नथी, जेने कोइ मित्र नथी,

जे मान, अपमान, लाभ, अलाभ, हर्ष, शोक, जन्म, मृत्यु आदि द्वंद्वनो अभाव करी शुद्ध चैतन्यस्वरूपने विषे स्थिति पाम्या छे, पामे छे, अने पामशे, तेमनु अति उत्कृष्ट पराक्रम सानन्दाश्चर्य उपजावे छे

देहप्रत्ये जेवो वस्त्रनो सबंध छे, तेवो आत्माप्रत्ये जेणे देहनो सबंध यथातथ्य दीठो छे, म्यानप्रत्ये तरवारनो जेवो सबंध छे, तेवो देहप्रत्ये जेणे आत्मानो सबंध दीठो छे, अबद्ध-स्पष्ट-आत्मा जेणे अनुभव्यो छे, ते महत्पुरुषोने जीवन अने मरण बन्ने समान छे

५१८

जे अचिंत्य द्रव्यनी शुद्धचितिस्वरूप काति परम प्रगट थई अचिंत्य करे छे, ते अचिंत्य द्रव्य सहज स्वाभाविक निजस्वरूप छे एवो निश्चय जे परमकृपाळु सत्पुरुषोए प्रकाश्यो तेनो अपार उपकार छे

चद्र भूमिने प्रकाशे छे, तेना किरणनी कातिना प्रभावथी समस्त भूमि श्वेत थई जाय छे, पण कई चद्र भूमिरूप कोई काळे तेम थतो नथी, एम समस्त विश्वने प्रकाशक एवो आ आत्मा ते क्यारे पण विश्वरूप थतो नथी, सदा-सर्वदा-चैतन्यस्वरूप ज रहे छे विश्वमा जीव अभेदता माने छे ए ज भ्राति छे

जेम आकाशमा विश्वनो प्रवेश नथी, सर्व भावनी वासनाथी आकाश रहित ज छे, तेम सम्यग्दृष्टिपुरुषोए प्रत्यक्ष सर्व द्रव्यथी भिन्न, सर्व अन्य पर्यायथी रहित ज आत्मा दीठो छे जेनी उत्पत्ति कोई पण अन्य द्रव्यथी थती नथी तेवा आत्मानो नाश पण क्याथी होय ?

अज्ञानथी, अने स्वस्वरूपप्रत्येना प्रमादथी आत्माने मात्र मृत्युनी भ्राति छे, ते ज भ्राति निवृत्त करी शुद्धचैतन्य निजअनुभवप्रमाणस्वरूपमा परम जाग्रत थई ज्ञानी सदाय निर्भय छे

ए ज स्वरूपना लक्षथी सर्व जीव प्रत्ये साम्यभाव उत्पन्न थाय छे, सर्व परद्रव्यथी वृत्ति व्यावृत्त करी आत्मा अक्लेश समाधिने पामे छे

परमसुखस्वरूप, परमोत्कृष्ट शात, शुद्धचैतन्यस्वरूप समाधिने सर्वकाळने माटे पाम्या ते भगवतने नमस्कार ते पदमा निरतर लक्षरूप प्रवाह छे जेनो ते सत्पुरुषोने नमस्कार

सवत् १९५४, ज्येष्ठ सुद १, शनि — शाति शाति शाति

५१९

ॐ नम

सननी वृत्ति शुद्ध अने स्थिर थाय एवो सत्समागम प्राप्त थवो बहु दुर्लभ छे वळी तेमा

आ दुषमकाळ होवाथी जीवने तेनो विशेष अंतराय छे. जे जीवने प्रत्यक्ष सत्समागमनो विशेष लाभ प्राप्त थाय ते महत्पुण्यवानपणु छे. सत्समागमना वियोगमां सत्शास्त्रनो सदाचारपूर्वक परिचय अवश्य करवायोग्य छे.

ज्येष्ठ वद ४, बुधे, १९५४.

५२०.

अपार महामोहजाळने अनंत अंतराय छतां धीर रही जे पुरुष तर्या ते श्री पुरुष भगवानने नमस्कार.

अनंत काळथी जे ज्ञान भवहेतु थतुं हतुं, ते ज्ञानने एक समयमात्रमां जात्यांतर करी जेणे भवनिवृत्तिरूप कर्युं, ते कल्याणमूर्त्ति सम्यक्‌दर्शनने नमस्कार.

लखवामां वधारे उपयोग हाल प्रवर्त्तवो शक्य नथी.

सं० १९५४ना अशाड शुद ११, मुंबईथी. ॐ.

५२१.†

स्वभावजागृतदशा.

—चित्र सारी न्यारी परजंक न्यारो सेज न्यारी,
चादरभी न्यारी इहां झूठी मेरी थपना;
अतीत अवस्था सैन निद्रा वही कोउ पैन,
बिद्यमान पलक न, यामे अब छपना;
श्वास औ सुपन दोउ निद्राकी अलंग बुझे,
सूझै सब अंग लखि आतमदरपना,
त्यागी भयो चेतन अचेतनता भाव त्यागी,
भाले दृष्टि खोलिके संभाले रूप अपना.

संवत् १९५४. —श्री बनारसीदासजी.

५२२.

श्रीमत् वीतरागभगवतोए निश्चितार्थ करेलो एवो अचिंत्य चितामणिस्वरूप परमहितकारी परम-अद्भुत, सर्व दुःखनो निःसंशय आत्यंतिक क्षय करनार परमअमृतस्वरूप एवो सर्वोत्कृष्ट शाश्वत धर्म जयवंत वर्त्तो; त्रिकाळ जयवंत वर्त्तो.

ते श्रीमन् अनंतचतुष्टयस्थित भगवंतनो, अने ते जयवंत धर्मनो आश्रय सदैव कर्त्तव्य छे.

जेने बीजु कई सामर्थ्य नथी एवा अबुध अने अशक्त मनुष्यो पण ते आश्रयना बळथी परम सुखहेतु एवा अद्भुत फळने पाम्या छे, पामे छे, अने पामशे, माटे निश्चय अने आश्रय ज कर्त्तव्य छे अधीरजथी खेद कर्त्तव्य नथी

चित्तमा देहादि भयनो विक्षेप पण करवो योग्य नथी

देहादिसंबधी जे पुरुषो हर्ष, विषाद करता नथी, ते पुरुषो पूर्ण द्वादशागने सक्षेपमां समज्या छे, एम समजो, ए ज दृष्टि कर्त्तव्य छे

'हु धर्म पाम्यो नथी,' 'हु धर्म केम पामीश?' ए आदि खेद नहा करतां वीतराग पुरुषोनो धर्म, जे देहादि सबधीथी हर्षविषादवृत्ति दूर करी आत्मा असग शुद्धचैतन्यस्वरूप छे एवी वृत्तिनो निश्चय अने आश्रय ग्रहण करी ते ज वृत्तिनुं बळ राखवु, अने मदवृत्ति थाय त्या वीतराग पुरुषोनी दशानु स्मरण करवु, ते अद्भुत चरित्रपर दृष्टि प्रेरीने वृत्तिने अप्रमत्त करवी, ए सुगम अने सर्वोत्कृष्ट उपकारक तथा कल्याणस्वरूप छे

वसो (गुजरात), आसो सुद ६, बुधवार, स० १९५४ निर्विकल्प

---

५२३ †

अनुभवउत्साहदशा

—जैसो निरभेदरूप, निहचैं अतीत हुतो,
तैसो निरभेद अब, भेदको न गहैगो,
दीसे कर्मरहित सहित सुख समाधान,
पायो निज थान फिर बाहिर न बहैगो,
कबहु कदाचि अपनो सुभाउ त्यागि करि,
राग रस राचिके न, परवस्तु गहैगो,
अमलान ज्ञान विद्यमान परगट भयो,
याही भांति आगम अनत काल रहैगो

—श्री बनारसीदासजी

५२४

जे स्वरूपजिज्ञासु पुरुषो छे, ते पूर्ण शुद्ध स्वरूपने पाम्या छे एवा भगवानना स्वरूपमा पोतानी वृत्ति तन्मय करे छे, जेथी पोतानी स्वरूपदशा जाग्रत थती जाय छे, अने सर्वोत्कृष्ट यथाख्यातचारित्रने प्राप्त थाय छे जेवु भगवाननु स्वरूप छे, तेवुं ज शुद्धनयनी दृष्टिथी

आत्मानुं स्वरूप छे. आ आत्मा अने सिद्धभगवानना स्वरूपमां औपाधिक भेद छे; स्वाभाविक स्वरूपथी जोइए तो आत्मा सिद्धभगवाननी तुल्य ज छे. सिद्धभगवाननुं स्वरूप निरावरण छे; अने वर्त्तमानमां आ आत्मानुं स्वरूप आवरणसहित छे, अने ए ज भेद छे; वस्तुताए भेद नथी. ते आवरण क्षीण थवाथी आत्मानुं स्वाभाविक सिद्धस्वरूप प्रगटे छे, अने ज्यांसुधी तेवुं स्वाभाविक सिद्धस्वरूप प्रगट्युं नथी त्यांसुधी स्वाभाविक शुद्धस्वरूपने पाम्या छे एवा सिद्धभगवाननी उपासना कर्त्तव्य छे; तेम ज अर्हंतभगवाननी उपासना पण कर्त्तव्य छे, केमके ते भगवान् सयोगीसिद्ध छे. सयोगरूप प्रारब्धने लइने तेओ देहधारी छे; पण ते भगवान् स्वरूपसमवस्थित छे. सिद्धभगवान् अने तेमना ज्ञानमां, दर्शनमां, चारित्रमां के वीर्यमा कंइ पण भेद नथी; एटले अर्हंतभगवाननी उपासनाथी पण आ आत्मा स्वरूपलयने पामी शके छे. पूर्वे महात्माओए कह्युं छे केः—

जे जाणइ अरिहंते । दव्व गुण पज्जवे हिंय ॥
सो जाणइ निय आपा । मोहो खलु जाइय तस्स लयं ॥

'जे भगवान अर्हंतनुं स्वरूप द्रव्य, गुण अने पर्यायथी जाणे, ते पोताना आत्मानुं स्वरूप जाणे, अने तेनो निश्चयकरीने मोह नाश पामे.'

ते भगवाननी उपासना केवा अनुक्रमथी जीवोने कर्त्तव्य छे, ते नवमा स्तवनमां श्री आनंदघनजी कहेवाना छे.

भगवान सिद्धने नाम, गोत्र, वेदनीय अने आयुष्य ए कर्मोनो पण अभाव छे; ते भगवान् केवळ कर्मरहित छे. भगवानअर्हंतने आत्मस्वरूपने आवरणीय कर्मोनो क्षय छे, पण उपर जणावेलां चार कर्मनो पूर्वबंध वेदीने क्षीण करतांसुधी तेमने वर्त्ते छे. जेथी ते परमात्मा 'साकारभगवान्' कहेवायोग्य छे.

ते अर्हंतभगवानमां जेओए 'तीर्थंकरनामकर्म'नो शुभयोग पूर्वे उत्पन्न कर्यो होय छे, ते 'तीर्थंकरभगवान्' कहेवाय छे; जेमनो प्रताप, उपदेशबळ, आदि महत्पुण्ययोगना उदयथी आश्चर्यकारी शोभे छे

भरतक्षेत्रमां वर्त्तमान अवसर्पिणीकाळमां तेवा चोवीश तीर्थंकर थया श्री ऋषभदेवथी श्री वर्द्धमान.

वर्त्तमानमां ते भगवान् सिद्धालयमां स्वरूपस्थितपणे विराजमान छे. पण 'भूतप्रज्ञापनीय नय'थी तेमने विषे 'तीर्थंकरपद'नो उपचार कराय छे. ते औपचारिक नयदृष्टिथी ते चोवीश भगवाननी स्तवनारूपे आ चोवीश स्तवनोनी रचना करी छे. सिद्धभगवान् केवळ अमूर्त्तपदे स्थित होवाथी तेमनुं स्वरूप सामान्यताथी चिंतववुं दुर्गम्य छे. अर्हंतभगवाननुं स्वरूप मूळ दृष्टिथी चितववुं तो तेवुं ज दुर्गम्य छे, पण सयोगीपदना अवलंबनपूर्वक चिंतवता सामान्य जीवोने पण वृत्ति स्थिर थवाने कंइक सुगम उपाय छे जेथी अर्हंतभगवाननी स्तवनाथी सिद्धपदनी स्तवना थया छतां आटलो विशेष उपकार जाणी श्री आनंदघनजीए आ चोवीशी चोवीश तीर्थंकरनी स्तवनारूपे रची छे. नमस्कारमंत्रमां पण अर्हंतपद प्रथम मूकवानो हेतु एटलो ज छे के, तेमनुं विशेष उपकारीपणु छे.

भगवानना स्वरूपनु चिंतन करवु ते परमार्थदृष्टिवान पुरुषोने गौणताथी स्वरूपनु ज चिंतन छे 'सिद्धप्राभृत मा कह्यु छे के—

जारिस सिद्ध सहावो । तारिस सहावो सव्व जीवाण ॥
तह्मा सिद्धत रुइ । कायव्वा भव्व जीवेर्हि ॥

जेवु सिद्धभगवाननु आत्मस्वरूप छे, तेवु सर्व जीवोनु आत्मस्वरूप छे, ते माटे भव्य जीवोए सिद्धत्वने विषे रुची करवी तेम ज श्री देवचद्रस्वामीए कह्यु छे के "जिनपूजारे ते निजपूजना" जो यथार्थ—मूळ—दृष्टिथी जोइए तो जिननी पूजा ते आत्मस्वरूपनु ज पूजन छे स्वरूपआकांक्षी महात्माओए एम जिनभगवाननी तथा सिद्धभगवाननी उपासना स्वरूपप्राप्तिनो हेतु जाण्यो छे —गुणस्थानकपर्यंत ते स्वरूपचिंतवना जीवने प्रबळ अवलबन छे वळी मात्र एकलु अध्यात्मस्वरूप चिंतवन जीवने व्यामोह उपजावे छे, घणा जीवोने शुष्कता प्राप्त करावे छे, अथवा स्वेच्छाचारिपणु उत्पन्न करे छे, अथवा उन्मत्त—प्रलाप—दशा उत्पन्न करे छे भगवानना स्वरूपना ध्यानावलबनथी भक्तिप्रधान दृष्टि थाय छे, अने अध्यात्मदृष्टि गौण थाय छे जेथी शुष्कता, स्वेच्छाचारिपणु, अने उन्मत्तप्रलापता थता नथी आत्मदशावळ थवाथी स्वाभाविक अध्यात्मप्रधानता थाय छे आत्मा स्वाभाविक उच्च गुणोने भजे छे, एटले शुष्कतादि दोषो उत्पन्न थता नथी, अने भक्तिमार्गप्रत्ये पण जुगुप्सित थता नथी स्वाभाविक आत्मदशा स्वरूपलीनता पामती जाय छे ज्या अर्हतादिना स्वरूपध्यानावलबन वगर वृत्ति आत्माकारता भजे छे, त्यां—'

५९५

—ऋषभ जिनेश्वर प्रीतम माहरो रे, ओर न चाहु रे कंत;
रिझ्यो साहब सग न परिहरे रे, भांगे सादि अनंत

वीतरागोने विषे ईश्वर एवा ऋषभदेव भगवान् मारा स्वामी छे, तेथी हवे हु बीजा कंथनी इच्छा करती नथी, केमके ते प्रभु रीझ्या पछी छोडता नथी ते प्रभुनो योग प्राप्त थयो तेनी आदि छे, पण ते योग कोइवार पण निवृत्ति पामतो नथी, माटे अनंत छे

जगत्ना भावोमाथी उदासीन थइ चैतन्यवृत्ति शुद्धचैतन्यस्वभावे समवस्थित भगवानमां प्रीति मान थई तेनो हर्ष आनदघनजी दर्शावे छे पोतानी श्रद्धा नामनी सखीने आनंदघनजीनी चैतन्यवृत्ति कहे छे के, हे सखी! मे ऋषभदेव भगवानथी लग्न कर्युं छे, अने ते भगवान् मने सर्वथी वहाला छे ए भगवान् मारा पति थवाथी हवे हु बीजा कोइ पण पतिनी इच्छा करु ज नहीं, केमके बीजा बधा जन्म, जरा, मरणादि दुःखे करीने आकुळ व्याकुळ छे, क्षणवार पण सुखी नथी, तेवा जीवने पति करवाथी मने सुख क्याथी थाय? भगवान् ऋषभदेव

१ आनदघनचोवीशीर्थंकरस्तवनावलीस्तवनेनु आ विवेचन स्तवनो आ स्थळेथी अपूर्ण मूक्युं छे—संशोधक

तो अनंत अव्याबाध सुखसमाधिने प्राप्त थया छे, माटे तेनो आश्रय करूं तो मने ते ज वस्तुनी प्राप्ति थाय; ते योग वर्त्तमानमां प्राप्त थवाथी हे सखी! मने परम शीतलता थई. बीजा पतिनो तो कोइ काळे वियोग पण थाय, पण आ मारा स्वामीनो तो कोइ पण काळे वियोग थाय ज नहीं. ज्यारथी ते स्वामी प्रसन्न थया त्यारथी कोइ पण दिवस संग छोडता नथी. ए स्वामीना योगनो स्वभाव सिद्धांतमां सादिअनंत एटले ते योग थवानी आदि छे, पण कोइ दिवस तेनो वियोग थवानो नथी, माटे अनंत छे एम कह्यो छे; तेथी हवे मारे कोइ पण दिवस ते पतिनो वियोग थशे ज नहीं.

हे सखी! आ जगत्नेविषे पतिनो वियोग न थाय ते अर्थे जे स्त्रियो नाना प्रकारना उपाय करे छे, ते उपाय साचा नथी; अने एम मारा पतिनी प्राप्ति थती नथी. ते उपायनुं मिथ्यापणु जणाववा तेमांना थोडाएक तने कहुं छुं कोइएक तो पतिनी साथे काष्ठमां बळवा इच्छे छे, के जेथी ते पतिनी साथे मेळाप ज रहे, पण ते मेळापनो कंइ संभव नथी, केमके ते पति तो पोताना कर्मानुसार जे स्थळने प्राप्त थवानो हतो त्यां थयो, अने सती थईने मळवा इच्छे छे एवी ते स्त्री पण मेळापने अर्थे एक चितामां बळी मरवा इच्छे छे, तोपण ते पोताना कर्मानुसार देहने प्राप्त थवानी छे, बन्ने एक ज स्थळे देह धारण करे, अने पतिपत्नीरूपे योग पामीने निरंतर सुख भोगवे एवो कंइ नियम नथी; एटले ते पतिनो वियोग थयो. वळी तेना योगनो पण असंभव रह्यो; एवो पतिनो मेळाप ते में खोटो गण्यो छे, केमके तेनुं ठाम ठेकाणुं कंइ नथी.

अथवा, प्रथम पदनो अर्थ एवो पण थाय छे के, परमेश्वररूप पतिनी प्राप्तिने अर्थे कोइ काष्ठ भक्षण करे छे, एटले पंचाग्निनी धुणियो सळगावी तेमां काष्ठ होमी ते अग्निनो परिषह सहन करे छे, अने तेथी एम समजे छे के, परमेश्वररूप पतिने पामीशुं, पण ते समजवुं खोटुं छे; केमके पंचाग्नि तापवामां तेनी प्रवृत्ति छे; ते पतिनुं स्वरूप जाणी, ते पतिने प्रसन्न थवानां कारणो जाणी. ते कारणोनी उपासना ते करता नथी माटे ते परमेश्वररूप पतिने क्यांथी पामशे? तेनी मति जेवा स्वभावमां परिणमी छे, तेवा ज प्रकारनी गतिने ते पामशे, जेथी ते मेळापनुं कंइ ठाम ठेकाणुं नथी.

हे सखी! कोइ वळी एम कहे छे के, आ जगत्, जेनुं स्वरूप ओळखवानो लक्ष न थई शके तेवा भगवाननी लीला छे; अने ते 'अलख भगवान्' सौनी इच्छा पूर्ण करे छे. ते एम समजीने आ जगत् भगवाननी लीला मानी, ते भगवाननो ते स्वरूपे महिमा गावामां ज पोतानी इच्छा पूर्ण थशे, (एटले भगवान् प्रसन्न थइने तेने विषे लग्नता करशे) एम माने छे. पण ते खोटुं छे, केमके ते भगवानना स्वरूपना अज्ञानथी ज एम कहे छे.

जे भगवान् अनंत ज्ञानदर्शनमय सर्वोत्कृष्ट सुख समाधिमय छे. ते भगवानने आ जगत्नुं कर्त्तापणु केम होय? अने लीलाने अर्थे प्रवृत्ति केम होय? लीलानी प्रवृत्ति तो सदोषमां ज

सभवे छे जे पूर्ण होय ते कइ इच्छे ज नहीं, भगवान् तो अनत अव्याबाधसुखे करीने पूर्ण छे, तेने विषे बीजी कल्पना क्याथी अवकाश पामे? लीलानी उत्पत्ति कुतूहलवृत्तिथी थाय, तेवी कुतूहलवृत्ति तो ज्ञानसुखना अपरिपूर्णपणाथी ज थाय, भगवानमा तो ते बन्ने परिपूर्ण छे, माटे तेनी प्रवृत्ति जगत्रचनारूप लीलाप्रत्ये न ज थाय ए लीला तो दोषनो विलास छे, सरागीने ज तेनो सभव छे जे सरागी होय तेने सद्वेषता होय, अने जेने ए बन्ने होय तेने क्रोध, मान, माया, लोभ आदि सर्व दोषनु पण समन्वितपणु छे, जेथी यथार्थ रीते जोता तो लीलादोषनो ज विलास छे, अने एवो दोषविलास तो अज्ञानी ज इच्छे विचारवान मुमुक्षुओ पण तेवो दोषविलास इच्छता नथी, तो अनत ज्ञानमय भगवान् ते केम इच्छे? जेथी भगवाननु स्वरूप लीलाना कर्तृत्वपणाथी माने जे समने छे, ते भ्राति छे, अने ते भ्रातिने अनुसरीने भगवानने प्रसन्न करवानो ते जे मार्ग ले छे ते पण भ्रातिमय ज छे, जेथी ते भगवानरूप पतिनी तेने प्राप्ति थती नथी

हे सखी! कोइ पतिने रीझवना माटे घणा प्रकारना तप करे छे, पण ते मात्र शरीरने ताप छे, ए पतिने राजी करवानो मार्ग मे गण्यो नथी, पतिने रजन करवाने तो बन्नेनी धातुनो मेलाप थवो ते छे

कोइ स्त्री गमे तेटला कष्टथी तपश्चर्या करी पोताना पतिने रीझववा इच्छे तोपण ज्या सुधी ते स्त्री पोतानी *प्रकृति पतिनी प्रकृतिना स्वभावानुसार करी न शके, त्यासुधी प्रकृतिना* प्रतिकूलपणाने लीधे ते पति प्रसन्न न ज थाय, अने ते स्त्रीने मात्र शरीरे क्षुधादि तापनी प्राप्ति थाय, तेम कोइ मुमुक्षुनी वृत्ति भगवानने पतिपणे प्राप्त करवानी होय तो ते भगवानना स्वरूपानुसार वृत्ति न करे, अने अन्य स्वरूपमा रुचिमान छता अनेक प्रकारनो तप तपीने कष्ट सेने तोपण ते भगवानने पामे नहीं, केमके जेम पति पत्नीनो खरो मेलाप, अने खरी प्रसन्नता धातुना एकत्वमा छे, तेम हे सखी! भगवानमा आ वृत्तिने पतिपणु स्थापन करी ते अचळ राखवु होय तो ते भगवाननी साथे धातुमेलाप करवो ज योग्य छे, अर्थात् ते भगवान् जे शुद्धचैतन्य धातुपणे परिणम्या छे तेवी शुद्धचैतन्यवृत्ति करवाथी ज ते धातुमाथी प्रतिकूल स्वभाव निवृत्तवाथी ऐक्य थवानो सभव छे, अने ते ज धातुमेळापथी ते भगवानरूप पतिनी प्राप्तिनो कोइ पण काळे वियोग थवानो नथी

हे सखी! पतिने प्रसन्न करवाना तो घणा प्रकार छे अनेक प्रकारना शब्द स्पर्शादि भोगथी पतिनी सेवा करवामा आवे छे एवा घणा प्रकार छे, पण ते सौमा चित्तप्रसन्नता ए ज सौथी उत्तम सेवा छे, अने क्यारे पण खडित न थाय एवी सेवा छे कपटरहित थईने आत्मा अर्पण करीने पतिनी सेवा करवाथी घणा आनन्दना समूहनी प्राप्तिनो भाग्योदय थाय

भगवानरूप पतिनी सेवाना प्रकार घणा छे द्रव्यपूजा, भावपूजा, आज्ञापूजा द्रव्यपूजाना पण घणा भेद छे पण तेमा सर्वोत्कृष्ट पूजा तो चित्तप्रसन्नता एटले ते भगवानमा चैतन्यवृत्ति परमहर्षथी एकत्वने प्राप्त करवी ते ज छे, तेमां ज सर्व साधन समाय छे ते ज अखडित

पूजा छे, केमके जो चित्त भगवानमां लीन होय तो बीजा योग पण चित्ताधीन होवाथी भगवानने आधीन ज छे, अने चित्तनी लीनता भगवानमांथी न खसे तो ज जगत्ना भावोमांथी उदासीनता वर्त्ते, अने तेमां ग्रहण त्यागरूप विकल्प प्रवर्त्ते नहीं; जेथी ते सेवा अखंड ज रहे. ज्यांसुधी चित्तमां बीजो भाव होय त्यांसुधी तमारा शिवाय बीजामां मारे कंइ पण भाव नथी एम देखाडीए तो ते वृथा ज छे; अने कपट छे; अने ज्यांसुधी कपट छे त्यांसुधी, भगवानना चरणमां आत्मानुं अर्पण क्यांथी थाय? जेथी सर्व जगत्ना भावप्रत्ये विराम पमाडी वृत्तिने शुद्धचैतन्य भाववाळी करवाथी ज ते वृत्तिमां अन्यभाव रह्यो न होवाथी शुद्ध कहेवाय, अने ते निष्कपट कहेवाय. एवी चैतन्यवृत्ति भगवानमां लीन करवामां आवे ते ज आत्मअर्पणता कहेवाय. धन धान्यादिक सर्व भगवानने अर्पण कर्या होय, पण जो आत्मा अर्पण न कर्यो होय एटले ते आत्मानी वृत्ति भगवानमां लीन करी न होय, तो ते धन धान्यादिकनुं अर्पण करवुं सकपट ज छे; केमके अर्पण करनार आत्मा अथवा तेनी वृत्ति तो बीजे स्थळे लीन छे. जे पोते बीजे स्थळे लीन छे, तेना अर्पण थयेला बीजा जडपदार्थ भगवानमां अर्पण क्यांथी थई शके? माटे भगवानमां चित्तवृत्तिनी लीनता ए ज आत्मअर्पणता छे; अने ए ज आनंदघनपदनी रेखा एटले परमअव्याबाध सुखमय मोक्षपदनी निशानी छे, अर्थात् जेने एवी दशानी प्राप्ति थाय ते परम आनंदघनस्वरूप मोक्षने प्राप्त थशे. एवां लक्षण ते लक्षण छे.

५२६.

ॐ नमः

अहो जिणेहिं असावज्जा । वित्ती साहुण देसिया ॥
मोक्ख साहण हेउस्स । साहु देहस्स धारणा ॥

भगवान् जिने आश्चर्यकारक एवी निष्पापवृत्ति (आहारग्रहण) मुनिओनी उपदेशी. (ते पण शा अर्थे?) मात्र मोक्षसाधनने अर्थे. मुनिने देह जोइए तेना धारणार्थे. (बीजा कोइ पण हेतुथी नहीं.)—

अहो निच्च तवा कम्मं । सव्व बुद्धेहिं वं नियं ॥
जाय लज्जा समावित्ती । एगमत्तं च भोयणं ॥

सर्व जिन भगवंतोए आश्चर्यकारक (अद्भुत उपकारभूत) एवुं तपःकर्म नित्यने अर्थे उपदेश्युं. (ते आ प्रमाणेः) संयमना रक्षणार्थे सम्यक्वृत्तिए एक वखत आहार ग्रहण.—

—दशवैकालिकसूत्र.

तथारूप असंग निर्ग्रंथपदनो अभ्यास सतत वर्द्धमान करजो. 'प्रश्न व्याकरण', 'दशवैकालिक', 'आत्मानुशासन' हाल संपूर्ण लक्ष राखीने विचारशो. एक शास्त्र पुरूं वांच्यापछी बीजुं विचारशो.

स्थितिः वनक्षेत्र, प्र० आशो वद ९, रवि, १९५४.

वर्ष ३२ मु

५२७

ॐ नम

जेम बने तेम वीतरागश्रुतनु अनुप्रेक्षन (चिंतवन) विशेष कर्तव्य छे प्रमाद परम रिपु छे, ए वचन जेने सम्यक्‌निश्चित थयु छे ते पुरुषो कृतकृत्य थता सुधी निर्भयपणे वर्तवानु स्वप्न पण इच्छता नथी

ईडर्मा, मार्गशीर्ष शुद १८, सोमवार, १९५५

५२८

१ चरमावर्त हो चरमकरण तथा, भवपरिणतिपरिपाक रे,
दोष टळे ने दृष्टि खुले भली, प्रापति प्रवचनवाक रे
२ परिचय पातक घातक साधुशु, अकुशल अपचय चेत रे,
ग्रथ अध्यातम श्रवण, मनन करी, परिशीलन नय हेत रे
३ मुगध सुगम करी सेवन लेखवे, सेवन अगम अनूप रे,
देजो कदाचित् सेवकयाचना, आनन्दघनरसरूप रे

—आनदघन, सभवजिनस्तवन

फागण वद ०)), सवत् १९५५, ववाणीआ

५२९

—उवसत खीण मोहो । मग्गे जिण भासिदे न समुवगदो ॥
णाणाणु मग्ग चारी । निव्वाणपुर वज्जदि धिरो ॥

'दर्शनमोह उपशात अथवा क्षीण थयो छे जेनो एवो धीर पुरुष वीतरागोए दर्शावेला मार्गने अगीकार करीने शुद्धचैतन्यस्वभावपरिणामी थई मोक्षपुरप्रत्ये जाय छे'

चैत्र शुद १, १९५५, ववाणीआ

५३०

ॐ

'द्रव्यानुयोग परमगभीर अने सूक्ष्म छे निर्ग्रंथप्रवचननु रहस्य छे शुक्लध्याननु अनन्य कारण छे शुक्लध्यानवडे केवळज्ञान समुत्पन्न थाय छे महाभाग्यवडे ते 'द्रव्यानुयोग'नी प्राप्ति थाय छे

दर्शनमोहनो अनुभाग घटवाथी, अथवा नाश पामवाथी; विषयप्रत्ये उदासीनताथी, अने महत्पुरुषना चरणकमळनी उपासनाना बळथी 'द्रव्यानुयोग' परिणमे छे.

जेम जेम संयम वर्द्धमान थाय छे, तेम तेम 'द्रव्यानुयोग' यथार्थ परिणमे छे. संयमनी वृद्धिनुं कारण सम्यक्दर्शननुं निर्मलत्व छे, तेनुं कारण पण 'द्रव्यानुयोग' थाय छे.

सामान्यपणे 'द्रव्यानुयोग'नी योग्यता पामवी दुर्लभ छे. आत्मारामपरिणामी, परमवीतरागदृष्टिवंत, परमअसंग एवा महात्मापुरुषो तेनां मुख्य पात्र छे.

कोइ महत्पुरुषना मनने अर्थे 'पंचास्तिकाय'नुं संक्षिप्त स्वरूप लख्युं हतुं; ते मननअर्थे आ साथे मोकल्युं छे.

हे आर्य! 'द्रव्यानुयोग'नुं फळ सर्व भावथी विराम पामवारूप संयम छे. ते आ पुरुषनां वचन तारा अंतःकरणमां तुं कोइ दिवस शिथिल करीश नहीं. वधारे शुं? समाधिनुं रहस्य ए ज छे. सर्व दुःखथी मुक्त थवानो अनन्य उपाय ए ज छे.

श्री ववाणीआ, चैत्र शुद ५, १९५५.

५३१.

ॐ सर्वज्ञायनमः नमः सद्गुरुवे.

पंचास्तिकाय.

१. सो इंद्रोए वंदनीक, त्रण लोकने कल्याणकारी, मधुर अने निर्मळ जेनां वाक्य छे, अनंत जेना गुणो छे, जेमणे संसारनो पराजय कर्यो छे, एवा भगवान् सर्वज्ञ वीतरागने नमस्कार.

२. सर्वज्ञ महामुनिना मुखथी उत्पन्न थयेलुं अमृत—आ शास्त्र—चार गतिथी जीवने मुक्त करी निर्वाण प्राप्त करावनार एवां आगमने नमन करीने कहुं छुं ते श्रवण करो.

३. पांच अस्तिकायना समूहरूप अर्थसमयने सर्वज्ञ वीतरागदेवे 'लोक' कह्यो छे. तेथी उपरांत मात्र आकाशरूप अनंत एवो 'अलोक' छे.

४. 'जीव', 'पुद्गलसमूह,' 'धर्म,' अधर्म' तेम ज 'आकाश' ए पदार्थो पोताना अस्तित्वमां नियमथी रह्या छे. पोतानी सत्ताथी अभिन्न छे, अने अनेकप्रदेशात्मक छे.

५. अनेक गुण अने पर्यायसहित जेनो अस्तित्वस्वभाव छे ते 'अस्तिकाय'. तेनाथी त्रैलोक्य उत्पन्न थाय छे.

६. ते अस्तिकाय त्रणे काळे भावपणे परिणामी छे, अने परावर्त्तन जेनुं लक्षण छे एवा कालसहित छए 'द्रव्यसंज्ञा'ने पामे छे.

७. ए द्रव्यो एक बीजामां प्रवेश करे छे, एकमेकने अवकाश आपे छे, एकमेक मळी जाय छे, अने जूदां पडे छे; पण पोतपोताना स्वभावनो त्याग करतां नथी.

८ सत्तास्वरूपे सर्व पदार्थ एकत्ववाळा छे ते सत्ता अनंत प्रकारना स्वभाववाळी छे, उत्पाद व्ययध्रुवत्ववाळी सामान्य विशेषात्मक छे

९ द्रव्यनु लक्षण सत् छे, जे उत्पादव्ययध्रुवतासहित छे, गुण पर्यायना आश्रयरूप छे, एम सर्वज्ञदेव कहे छे

१० द्रव्यनी उत्पत्ति अने विनाश थतो नथी, तेनो 'अस्ति' स्वभाव ज छे उत्पाद, व्यय अने ध्रुवत्व पर्यायने लइने छे

११ पोताना सद्भाव पर्यायने द्रवे छे, ते ते भावे परिणमे छे ते माटे द्रव्य कहीए छीए, जे पोतानी सत्ताथी अनन्य छे

१२ पर्यायथी रहित द्रव्य न होय, द्रव्यविना पर्याय न होय, बन्ने अनन्यभावथी छे एम महामुनिओ कहेछे

१३ द्रव्यविना गुण न होय, अने गुणविना द्रव्य न होय, बन्नेनो-द्रव्य अने गुणनो-अभिन्न भाव तेथी छे

१४ 'स्यात् अस्ति,' 'स्यात् नास्ति,' 'स्यात् अस्ति नास्ति,' 'स्यात् अवक्तव्य,' 'स्यात् अस्ति अवक्तव्य,' 'स्यात् नास्ति अवक्तव्य,' 'स्यात् अस्ति नास्ति अवक्तव्य,' एम विवक्षाने लइने द्रव्यना सात भंग थाय छे

१५ भावनो नाश थतो नथी, अने अभावनी उत्पत्ति थती नथी उत्पाद, व्यय गुण पर्यायना स्वभावथी थाय छे

१६ जीव आदि पदार्थो छे जीवनो गुण चैतन्य-उपयोग छे देव, मनुष्य, नारक, तिर्यंचादि तेना अनेक पर्यायो छे

१७ मनुष्यपर्याय नाश पामेलो एवो जीव ते देव अथवा बीजे स्थळे उत्पन्न थाय छे बन्ने स्थळे जीवभाव ध्रुव छे ते नाश पामीने कइ बीजो थतो नथी

१८ जे जीव जन्म्यो हतो, ते ज जीव नाश पाम्यो वस्तुत्वे तो ते जीव उत्पन्न थयो नथी, अने नाश पण थयो नथी उत्पन्न अने नाश देवत्व, मनुष्यत्वनो थाय छे

१९ एम सत्नो विनाश, अने असत् जीवनी उत्पत्ति छे जीवने देवत्व, मनुष्यत्वादि पर्याय, गतिनामकर्मथी होय छे

२० ज्ञानावरणीय आदि कर्मभावो जीवे सुदृढ-अवगाढ-पणे बाध्या छे, तेनो अभाव करवाथी पूर्वे नहीं थयेलो एवो ते सिद्धभगवान् थाय

२१ एम भाव, अभाव, भावाभाव अने अभावभावथी गुण पर्यायसहित जीव संसारमा परिभ्रमण करे छे

२२ जीव, पुद्गलसमूह, अने आकाश तेम ज बीजा अस्तिकाय कोइना करेला नथी, स्वरूपथी ज अस्तित्ववाळा छे, अने लोकना कारणभूत छे

२३. सद्भाव स्वभाववाळां जीव अने पुद्गलना परावर्त्तनपणाथी ओळखातो एवो 'निश्चयकाल' कह्यो छे.

२४. ते काल पांच वर्ण, पांच रस, बे गंध अने आठ स्पर्शथी रहित छे. अगुरु लघु छे, अमूर्त्त छे, अने वर्त्तनालक्षणवाळो छे.

२५. 'समय,' 'निमेष,' 'काष्ठा,' 'कला,' 'नाली,' 'मुहूर्त्त,' 'दिवस,' 'रात्रि,' 'मास,' 'ऋतु' अने 'संवत्सरा'दि ते 'व्यवहारकाल' छे.

२६. कालनां कोइ पण परिमाण (माप) विना बहु काल, थोडो काल एम कही शकाय नहीं. तेनी मर्यादा पुद्गलद्रव्यविना थती नथी, तेथी कालने पुद्गलद्रव्यथी उत्पन्न थवापणुं कहीए छीए.

२७. जीवत्ववाळो, जाणनार, उपयोगवाळो, प्रभु, कर्त्ता, भोक्ता, देहप्रमाण, वस्तुताए अमूर्त्त अने कर्मावस्थामां मूर्त्त एवो जीव छे.

२८. कर्ममलथी सर्व प्रकारे मुक्त थवाथी, ऊर्ध्व लोकांतने प्राप्त थई ते सर्वज्ञ, सर्वदर्शी इंद्रियथी पर एवुं अनंतसुख पामे छे.

२९. पोताना स्वाभाविक भावने लीधे आत्मा सर्वज्ञ अने सर्वदर्शी थाय छे, अने पोतानां कर्मथी मुक्त थवाथी अनंतसुख पामे छे.

३०. 'बळ,' 'इंद्रिय,' 'आयुष्,' अने 'उच्छ्वास' ए चार प्राणवडे जे भूतकाळे जीवतो हतो, वर्त्तमानकाळे जीवे छे, अने भविष्यकाळे जीवशे ते 'जीव.'

३१. अनंत अगुरु लघु गुणथी निरंतर परिणमेला अनंत जीवो छे. असंख्यात प्रदेशप्रमाण छे. कोइक जीवो लोकप्रमाण अवगाहनाने पाम्या छे.

३२. कोइक जीवो ते अवगाहनाने पाम्या नथी. मिथ्यादर्शन, कषाय अने योगसहित अनंत एवा संसारी जीवो छे. तेथी रहित एवा अनंत सिद्ध छे.

३३. जेम पद्मराग नामनुं रत्न दूधमां नांख्युं होय तो ते दूधना परिमाणप्रमाणे प्रभासे छे, तेम देहने विषे स्थित एवो आत्मा ते मात्र देहप्रमाण प्रकाशक—व्यापक—छे.

३४. एक कायामां सर्व अवस्थामां जेम तेनो ते ज जीव छे. तेम सर्वत्र संसार—अवस्थामां पण तेनो ते ज जीव छे. अध्यवसायविशेषथी कर्मरूपी रजोमलथी ते जीव मलीन थाय छे.

३५. जेने प्राणधारणपणु नथी; तेनो प्राणधारणपणानो जेने सर्वथा अभाव थयो छे, ते देहथी भिन्न अने वचनथी अगोचर जेमनुं स्वरूप छे एवा सिद्ध छे.

३६. वस्तुदृष्टिथी जोइए तो सिद्धपद उत्पन्न थतुं नथी, केमके ते कोइ बीजा पदार्थथी उत्पन्न थतुं कार्य नथी, तेम ते कोइ प्रत्ये कारणरूप पण नथी, केमके अन्य संबंधे तेनी प्रवृत्ति नथी.

३७. शाश्वत, अशाश्वत, भव्य, अभव्य, शून्य, अशून्य, विज्ञान अने अविज्ञान ए भाव, जो मोक्षमां जीवनुं अस्तित्व न होय तो कोने होय?

३८ कोइएक जीवो कर्मनु फळ वेदे छे, कोइएक जीवो कर्मबंधकर्तृत्व वेदे छे, अने कोइ एक जीवो मात्र शुद्ध ज्ञानस्वभाव वेदे छे, एम वेदकभावथी जीवराशिना त्रण भेद छे
३९ स्थावरकायना जीवो पोतपोताना करेला कर्मोनु फळ वेदे छे त्रसजीवो कर्मबंधचेतना वेदे छे, अने प्राणथी रहित एवा अतींद्रिय जीवो शुद्धज्ञानचेतना वेदे छे
४० उपयोग, ज्ञान अने दर्शन एम बे प्रकारनो छे जीवने सर्वकाळ ते अनन्यभूतपणे जाणवो
४१ मति, श्रुत, अवधि, मनःपर्यव अने केवळ एम ज्ञानना पाच भेद छे कुमति, कुश्रुत, अने विभग एम अज्ञानना त्रण भेद छे ए बधा ज्ञानोपयोगना भेद छे
४२ चक्षुदर्शन, अचक्षुदर्शन, अवधिदर्शन, अने अविनाशी अनत एवु केवळदर्शन एम दर्शनोपयोगना चार भेद छे
४३ आत्मा ने ज्ञानगुणनो संबध छे, अने तेथी आत्मा ज्ञानी छे एम नथी, परमार्थथी बन्नेनु अभिन्नपणु ज छे
४४ जो द्रव्य जुदु होय, अने गुण पण जुदा होय तो एक द्रव्यना अनत द्रव्य थइ जाय, अथवा द्रव्यनो अभाव थाय
४५ द्रव्य अने गुण अनन्यपणे छे, बन्नेमा प्रदेशभेद नथी द्रव्यना नाशथी गुणनो नाश थाय, अने गुणना नाशथी द्रव्यनो नाश थाय एवु एकपणु छे
४६ व्यपदेश (कथन), सस्थान, संख्या अने विषय ए चार प्रकारनी विवक्षाथी द्रव्य गुणना घणा भेद थई शके, पण परमार्थनयथी ए चारेनो अभेद छे
४७ पुरुषनी पासे धन होय तेनु धनवत एवु नाम कहेवाय, तेम आत्मानी पासे ज्ञान छे तेथी ज्ञानवत एवु नाम कहेवाय छे, एम भेद अभेदनु स्वरूप छे जे स्वरूप बन्ने प्रकारथी तत्त्वज्ञो जाणे छे
४८ आत्मा अने ज्ञाननो सर्वथा भेद होय तो बन्ने अचेतन थाय, एम वीतराग सर्वज्ञनो सिद्धात छे
४९ ज्ञाननो संबध थवाथी आत्मा ज्ञानी थाय छे एवो सबध मानवाथी आत्मा अने अज्ञान–जडत्व–नो ऐक्यभाव थवानो प्रसंग आवे
५० समवर्तित्व समवाय अपृथक्भूत अने अपृथक्सिद्ध छे, माटे द्रव्य अने गुणनो सबध वीतरागोए अपृथक्सिद्ध कह्यो छे
५१ वर्ण, रस, गध अने स्पर्श ए चार विशेषपरमाणुद्रव्यथी अनन्यपणे छे व्यवहारथी ते पुद्गलद्रव्यथी भेदपणे कहेवाय छे
५२ तेम ज दर्शन अने ज्ञान पण जीवथी अनन्यभूत छे व्यवहारथी तेनो आत्माथी भेद कहेवाय छे
५३ आत्मा (वस्तुपणे) अनादि–अनत छे, अने सताननी अपेक्षाए सादि–सांत पण छे तेम सादि–अनत पण छे पाच भावना प्राधान्यपणाथी ते ते भग छे सद्भावथी जीवद्रव्य अनता छे

५४. एम सत्नो विनाश अने असत् जीवनो उत्पाद, परस्पर विरुद्ध छतां जेम अविरोधपणे सिद्ध छे तेम सर्वज्ञ वीतरागदेवे कह्यो छे.

५५. नारक, तिर्यंच, मनुष्य अने देव ए नामकर्मनी प्रकृति सत्नो नाश अने असत्भावनो उत्पाद करे छे.

५६. उदय उपशम क्षायक क्षयोपशम अने पारिणामिक भावथी जीवना गुणोनुं बहु विस्तीर्णपणु छे.

५७. द्रव्यकर्मनुं निमित्त पामीने उदयादिक भावे जीव परिणमे छे; भावकर्मनुं निमित्त पामीने द्रव्यकर्म परिणमे छे. कोइ कोइना भावना कर्त्ता नथी; तेम कर्त्ताविना थयां नथी.

५८. सर्व पोतपोतानो स्वभाव करे छे; तेम आत्मा पण पोताना ज भावनो कर्त्ता छे; पुद्गल-कर्मनो आत्मा कर्त्ता नथी, ए वीतरागनां वाक्य समजवायोग्य छे.

५९. कर्म जो कर्म करे, अने आत्मा आत्मत्व ज करे, तो पछी तेनुं फळ कोण भोगवे? अने ते फळ कर्म कोने आपे?

६०. कर्म पोताना स्वभावानुसार यथार्थ परिणमे छे. जीव पोताना स्वभावानुसार तेम भाव-कर्मने करे छे.

६१. संपूर्ण लोक पूर्णअवगाढपणे पुद्गलसमूहथी भर्यो छे. सूक्ष्म अने बादर एवा विविधप्रका-रना अनंत स्कंधोथी.

६२. आत्मा ज्यारे भावकर्मरूप पोतानो स्वभाव करे छे, त्यारे त्यां रहेलां पुद्गल-परमाणुओ पोताना स्वभावने लीधे कर्मभावने प्राप्त थाय छे; अने एक बीजां एकक्षेत्रावगाहपणे अवगाढता पामे छे.

६३. कोइ कर्त्ता नहीं छतां पुद्गलद्रव्यथी जेम घणा स्कंधोनी उत्पत्ति थाय छे, तेम कर्मपणे पण स्वाभाविकपणे पुद्गलद्रव्य परिणमे छे एम जाणवुं.

६४. जीव अने पुद्गलसमूह अरस्परस मजबुत अवग्राहित छे. यथाकाले उदय थये तेथी जीव सुखदुःखरूप फळ वेदे छे.

६५. तेथी कर्मभावनो कर्त्ता जीव छे, अने भोक्ता पण जीव छे. वेदकभावने लीधे कर्मफळ ते अनुभवे छे.

६६. एम कर्त्ता अने भोक्ता आत्मा पोताना भावथी थाय छे. मोहथी सारी रीते आच्छादित एवो ते जीव संसारमां परिभ्रमण करे छे.

६७. (मिथ्यात्व) मोहनो उपशम थवाथी अथवा क्षय थवाथी वीतरागना कहेला मार्गने प्राप्त थयेलो एवो धीर, शुद्ध ज्ञानाचारवंत निर्वाणपुरप्रत्ये जाय छे.

६८. ६९. एक प्रकारथी, बे प्रकारथी, त्रण प्रकारथी, चार गतिना प्रकारथी, पांच गुणोनी मुख्यताथी, छकायना प्रकारथी, सात भंगना उपयोगपणाथी, आठ गुण अथवा आठ कर्मरूप भेदथी, नव तत्त्वथी, अने दशस्थानकथी जीवनुं निरूपण छे.

७० प्रकृतिबंध, स्थितिबंध, अनुभागबंध अने प्रदेशबंधथी सर्वथा मुक्त थवाथी जीव ऊर्ध्वगमन करे छे संसार अवस्थामां कर्मावस्थामां विदिशाविना बीजी दिशाओमां जीव गमन करे छे
७१ स्कंध, स्कंधदेश, स्कंधप्रदेश अने परमाणु एम पुद्गल-अस्तिकाय चार प्रकारे जाणवो
७२ सकल समस्त ते स्कंध, तेनु अर्ध ते देश, तेनु वळी अर्ध ते प्रदेश, अने अविभागी ते परमाणु
७३ बादर अने सूक्ष्म परिणाम पामवायोग्य स्कंधमां पूरण (पूरावानो) गलन (गळवानो-छूटा पडी जवानो) स्वभाव जेनो छे तेथी परमाणु 'पुद्गल'ना नामथी ओळखाय छे तेना छ भेद छे जेनाथी त्रैलोक्य उत्पन्न थाय छे
७४ सर्व स्कंधनु छेल्लामां छेल्लु कारण परमाणु छे ते सत्, असत्, एक, अविभागी अने मूर्त होय छे
७५ विविक्षाए करीने मूर्त, चार धातुनुं कारण जे छे ते परमाणु जाणवायोग्य छे, ते परिणामी छे पोते अशब्द छे, पण शब्दनु कारण छे
७६ स्कंधथी शब्द उत्पन्न थाय छे अनंत परमाणुओना मेळाप-तेनो संघात-समूह-तेनु नाम स्कंध ते स्कंधो परस्पर स्पर्शावाथी-अथडावाथी निश्चय करीने शब्द उत्पन्न थाय छे
७७ ते परमाणु नित्य छे पोताना रूपादि गुणोने अवकाश-आधार-आपे छे पोते एक प्रदेशी होवाथी एक प्रदेशथी उपरात अवकाशने प्राप्त थतो नथी बीजा द्रव्यने अवकाश (आकाशनी पेठे) आपतो नथी स्कंधना भेदनु कारण छे, स्कंधना खडनु कारण छे स्कंधनो कर्ता छे कालना परिमाण (माप), संख्या(गणना)नो हेतु छे
७८ एक रस, एक वर्ण, एक गंध अने बे स्पर्श, शब्दनी उत्पत्तिनु कारण, अने एकप्रदेशात्मकपणे अशब्द, स्कंधपरिणित छतां व्यतिरिक्त ते परमाणु जाणवो
७९ इंद्रियोए करी उपभोग्य, तेमज काया, मन अने कर्म आदि जे जे अनंत एवा मूर्त पदार्थो छे ते सर्व पुद्गलद्रव्य जाणवु
८० धर्मास्तिकाय अरस, अवर्ण, अगंध, अशब्द अने अस्पर्श छे सकललोकप्रमाण छे अखंडित, विस्तीर्ण अने असंख्यातप्रदेशात्मक द्रव्य छे —
८१ अनंत, अगुरुलघुगुणपणे ते निरंतर परिणमित छे गतिक्रियायुक्तने कारणभूत छे, पोते अकार्य छे; अर्थात् कोईथी उत्पन्न थयेलु ते द्रव्य नथी
८२ जेम मत्स्यनी गतिने जळ उपकार करे छे, तेम जीव अने पुद्गल द्रव्यनी गतिने उपकार करे छे ते 'धर्मास्तिकाय' जाणवो
८३ जेम धर्म-अस्तिकाय द्रव्य छे तेम अधर्मास्तिकाय पण छे एम जाणो स्थितिक्रियायुक्त जीव, पुद्गलने ते पृथ्वीनी पेठे कारणभूत छे
८४ धर्मास्तिकाय अने अधर्मास्तिकायने लीधे लोक अलोकनो विभाग थाय छे ए धर्म अने अधर्म द्रव्य पोताना प्रदेशथी करीने जूदां जूदा छे पोते हलन चलन क्रियाथी रहित छे, अने लोकप्रमाण छे

८५. धर्मास्तिकाय जीव पुद्गलने चलावे छे एम नथी; जीव पुद्गल गति करे छे तेने सहायक छे.
८६. सर्व जीवोने तथा बाकीना पुद्गलोने संपूर्ण अवकाश आपे छे तेने 'लोकाकाश' कहीए छीए.
८७. जीव, पुद्गलसमूह, धर्म अने अधर्म ए द्रव्यो लोकथी अनन्य छे; अर्थात् लोकमां छे; लोकथी बहार नथी. आकाश लोकथी पण बहार छे, अने ते अनंत छे. जेने 'अलोक' कहीए छीए.
८८. जो गमन अने स्थितिनुं कारण आकाश होत तो धर्म अने अधर्मद्रव्यना अभावने लीधे सिद्धभगवाननुं अलोकमां पण गमन होत.
८९. जे माटे सिद्धभगवाननुं स्थान ऊर्ध्वलोकांते सर्वज्ञ वीतरागदेवे कह्युं छे; तेथी गमन अने स्थाननुं कारण आकाश नथी एम जाणो.
९०. जो गमननो हेतु आकाश होत, अथवा स्थाननो हेतु आकाश होत तो अलोकनी हानि थाय अने लोकना अंतनी वृद्धि पण थाय.
९१. तेथी धर्म अने अधर्म द्रव्य गमन तथा स्थितिनां कारण छे, पण आकाश नथी. आ प्रमाणे लोकनो स्वभाव श्रोताजीवोप्रत्ये सर्वज्ञ वीतरागदेवे कह्यो छे.
९२. धर्म, अधर्म अने (लोक) आकाश, अपृथक्भूत (एकक्षेत्रावगाही) अने सरखां परिमाणवाळां छे. निश्चयथी त्रणे द्रव्यनी पृथक् उपलब्धि छे. पोतपोतानी सत्ताथी रह्यां छे. एम एकता अनेकता छे.
९३. आकाश, काल, जीव, धर्म अने अधर्म ए द्रव्यो मूर्त्ततारहित छे, अने पुद्गलद्रव्य मूर्त्त छे. तेमां जीवद्रव्य चेतन छे.
९४. जीव अने पुद्गल एक बीजाने क्रियानां सहायक छे. द्रव्यो (ते प्रकारे) सहायक नथी. जीव पुद्गलद्रव्यनां निमित्तथी क्रियावान होय छे. कालना कारणथी पुद्गल अनेक स्कंधपणे परिणमे छे.
९५. जीवने जे इंद्रियग्राह्य विषय छे ते पुद्गलद्रव्य मूर्त्त छे; बाकीनां अमूर्त्त छे. मन पोताना विचारनां निश्चितपणाथी बन्नेने जाणे छे.
९६. काल परिणामथी उत्पन्न थाय छे. परिणाम कालथी उत्पन्न थाय छे. बन्नेनो एम स्वभाव छे. 'निश्चयकाल'थी 'क्षणभंगुरकाल' होय छे.
९७. काल एवो शब्द सद्भावनो बोधक छे, तेमां एक नित्य छे, बीजो उत्पन्नव्ययवाळो छे.
९८. ए काल, आकाश, धर्म, अधर्म अने पुद्गल तथा जीव ए बधांने द्रव्य एवी संज्ञा छे. कालने अस्तिकाय एवी संज्ञा नथी.
९९. एम निर्ग्रंथनां प्रवचननुं रहस्य एवो आ पंचास्तिकायनां स्वरूपविवेचननो संक्षेप ते जे यथार्थपणे जाणीने राग अने द्वेषथी मुक्त थाय ते सर्व दुःखथी परिमुक्त थाय.
१००. आ परमार्थने जाणीने जे मोहना हणनार थया छे, अने जेणे राग द्वेषने शांत कर्या छे, ते जीव संसारनी दीर्घ परंपरानो नाश करी शुद्धात्मपदमां लीन थाय.

इति पंचास्तिकाय प्रथम अध्यायः

ॐ जिनायनम । नम· श्री सद्गुरुवे

१ मोक्षना कारण श्री भगवान् महावीरने भक्तिपूर्वक मस्तक नमावी, ते भगवाननो कहेलो पदार्थप्रभेदरूप मोक्षनो मार्ग कहु छु

२ दर्शन अने ज्ञान तेम ज रागद्वेषथी रहित एवु चारित्र–सम्यक्–शुद्धि–जेने प्राप्त थयेल छे एवा भव्यजीवने मोक्षमार्ग होय

३ तत्त्वार्थनी प्रतीति ते 'सम्यक्त्व,' ते भावोनु जाणवु ते 'ज्ञान,' विषयमार्गप्रत्ये शांतभाव थवो ते 'चारित्र'

४. 'जीव,' 'अजीव,' 'पुण्य,' 'पाप,' 'आश्रव,' 'सवर,' 'निर्जरा,' 'बध' अने 'मोक्ष' ए भावो ते 'तत्त्व' छे

५ 'ससारस्थ' अने 'ससाररहित' एम वे प्रकारना जीवो छे बन्ने चैतन्योपयोग लक्षण छे ससारी देहसहित अने अससारी देहरहित जीवो छे

६ पृथ्वी, पाणी, अग्नि, वायु अने वनस्पति ए जीव संश्रित छे ते जीवोने मोहनु प्रवळपणु छे अने स्पर्श–इन्द्रियना विषयनु तेने ज्ञान छे

७ तेमा त्रण स्थावर छे अल्प योगवाळा अग्नि अने वायुकाय ते त्रस छे ते मनना परिणामथी रहित एक–इन्द्रिय जीवो जाणवा

८ ए पाचे प्रकारनो जीवसमूह मनपरिणामथी रहित अने एकेंद्रिय छे एम सर्वज्ञे कह्यु छे

९ इडामा जेम पक्षीनो गर्भ वधे छे, जेम मनुष्यगर्भमा मूर्छागत अवस्था छता जीवत्व छे तेम एकेंद्रिय जीवो पण जाणवा

१० शबुक, शख, छीप, कृमि ए आदि जे जीवो रस अने स्पर्शने जाणे छे ते बे–इन्द्रिय जीवो जाणवा

११ जु, माकड, कीडी, वींछी आदि अनेक प्रकारना जीवा पण कीडाओ रस, स्पर्श, अने गधने जाणे छे, ते त्रण–इन्द्रिय जीवो जाणवा

१२ डांस, मच्छर, माखी, भमरी, भमरा, पतग आदि रूप, रस, गध अने स्पर्शने जाणे छे ते चार–इंद्रिय जीवो जाणवा

१३ देव, मनुष्य, नारक, तिर्यंच–जळचर, स्थलचर अने खेचर ते वर्ण, रस, स्पर्श, गंध अने शब्दने जाणे छे जे बळवान पाच इंद्रियवाळा जीवो छे

१४ देवताना चार निकाय छे मनुष्य, कर्म अने अकर्म भूमीना एम बे प्रकारनां छे तिर्यंचना घणा प्रकार छे, तथा नारकी तेनी पृथ्वी योनि जेटली जाति छे तेटली जातिना छे

१५. पूर्वे बांधेलुं आयुष् क्षीण थवाथी, जीव गतिनामकर्मने लीधे आयुष् अने लेश्याना वशथी बीजा देहमां जाय छे.

१६. देहाश्रित जीवोना स्वरूपनो ए विचार निरूपण कर्यो; तेना 'भव्य' अने 'अभव्य' एवा बे भेद छे. देहरहित एवा 'सिद्धभगवंतो' छे.

१७. जे सर्व जाणे छे, देखे छे, दु:ख मेटीने सुख इच्छे छे, शुभ अने अशुभने करे छे अने तेनुं फळ भोगवे छे ते 'जीव' छे.

१८. आकाश, काल, पुद्गल अने धर्म, अधर्म द्रव्यने विषे जीवत्वगुण नथी; तेने अचेतन्य कहीए छीए, अने जीवने सचैतन्य कहीए छीए.

१९. सुख दुःखनुं वेदन, हितमां प्रवृत्ति, अहितमां भीति ते त्रणे कालमां जेने नथी तेने सर्वज्ञ महामुनिओ 'अजीव' कहे छे.

२०. संस्थान, संघात, वर्ण, रस, स्पर्श, गंध अने शब्द एम पुद्गलद्रव्यथी उत्पन्न थता गुण-पर्यायो घणा छे.

२१. अरस, अरूप, अगंध, अशब्द, अनिर्दिष्ट संस्थान, अने वचनअगोचर एवो जेनो चैतन्य-गुण छे ते 'जीव' छे.

२२. जे निश्चयकरी संसारस्थित जीव छे तेना बे प्रकारनां परिणाम होय छे. परिणामथी कर्म उत्पन्न थाय छे, तेथी सारी अने माठी गति थाय छे.

२३. गतिनी प्राप्तिथी देह थाय छे, देहथी इंद्रियो अने इंद्रियोथी विषय ग्रहण थाय छे, अने तेथी राग, द्वेष उत्पन्न थाय छे.

२४. संसारचक्रवालमां ते भावे करीने परिभ्रमण करतां जीवोमां कोई जीवोनो संसार अनादि–सांत छे, अने कोइनो अनादि—अनंत छे एम भगवान् सर्वज्ञे कह्युं छे.

२५. अज्ञान, राग, द्वेष अने चित्तप्रसन्नता जे जे भावमां वर्त्ते छे, तेथी शुभ, के अशुभ परिणाम थाय छे.

२६. जीवने शुभ परिणामथी पुण्य थाय छे, अने अशुभ परिणामथी पाप छे. तेनाथी शुभा-शुभ पुद्गलना ग्रहणरूप कर्मपणु प्राप्त थाय छे.

२७. तृषातुरने, क्षुधातुरने, रोगीने अथवा बीजा दुःखी मनना जीवने तेनुं दुःख मटाडवाना उपायनी क्रिया करवामां आवे तेनुं नाम 'अनुकंपा.'

२८. क्रोध, मान, माया अने लोभनी मिठाश जीवने क्षोभ पमाडे छे अने पापभावनी उत्पत्ति करे छे.

२९. घणा प्रमादवाळी क्रिया, चित्तनी मलीनता, इंद्रियविषयमां लुब्धता, बीजा जीवोने दुःख देवुं, तेनो अपवाद बोलवो ए आदि वर्त्तनथी जीव 'पाप—आश्रव' करे छे.

३० चार संज्ञा, कृष्णादि त्रण लेश्या, इंद्रियवशता, आर्त्त अने रौद्रध्यान, दुष्टभाववाळी धर्मक्रियामा मोह ए 'भाव पापआश्रव' छे

३१ इंद्रियो, कषाय अने संज्ञानो जय करवावाळो कल्याणकारी मार्ग जीवने जे काळे वर्त्ते छे ते काळे जीवने पाप-आश्रवरूप छिद्रनो निरोध छे एम जाणवु

३२ जेने सर्व द्रव्य प्रत्ये राग, द्वेष तेम ज अज्ञान वर्त्ततु नथी एवा सुख दुःखनेविषे समादृष्टिना धणी निर्ग्रंथ महात्माने शुभाशुभ आश्रव नथी

३३ योगनो निरोध करीने जे तपश्चर्या करे छे, ते निश्चय बहु प्रकारना कर्मोनी 'निर्जरा' करे छे

३४ जे संयमीने ज्यारे योगमा पुण्य पापनी प्रवृत्ति नथी त्यारे तेने शुभाशुभकर्मकर्तृत्वनो 'संवर' छे,-'निरोध' छे

३५ जे आत्मार्थनो साधनार संवरयुक्त, आत्मस्वरूप जाणीने तद्रूप ध्यान करे छे ते महात्मा साधु कर्मरजने खंखेरी नाखे छे

३६ जेने राग, द्वेष तेम ज मोह अने योगपरिणमन वर्त्तता नथी तेने, शुभाशुभ कर्मने बाळीने भस्म करवावाळो ध्यानरूपी अग्नि प्रगटे

३७ दर्शनज्ञानथी भरपूर, अन्य द्रव्यना संसर्गथी रहित एवु ध्यान निर्जराहेतुथी ध्यावे छे ते महात्मा स्वभावसहित छे

३८ जे संवरयुक्त, सर्व कर्मनी निर्जरा करतो छतो वेदनीय अने आयुष्यकर्मथी रहित थाय ते महात्मा ते ज भवे 'मोक्ष' पामे

३९ जीवनो स्वभाव अप्रतिहत ज्ञानदर्शन छे, तेनु अनन्यमय आचरण-शुद्धनिश्चयमय एवो स्थिर स्वभाव-ते 'निर्मल चारित्र' सर्वज्ञ वीतरागदेवे कह्यु छे

४० वस्तुपणे आत्मानो स्वभाव निर्मल ज छे गुण अने पर्याय परसमयपरिणामीपणे अनादिथी परिणम्या छे ते दृष्टिथी अनिर्मल छे जो ते आत्मा स्वसमयने प्राप्त थाय तो कर्मबंधथी रहित थाय

४१ जे परद्रव्यने विषे शुभ अथवा अशुभ राग करे छे, ते जीव 'स्वचारित्र'थी भ्रष्ट छे अने 'परचारित्र' आचरे छे एम जाणवु

४२ जे भावबडे आत्माने पुण्य अथवा पाप आश्रवनी प्राप्ति थाय ते प्रवर्त्तमान आत्मा परचारित्रमा वर्त्ते छे एम वीतराग सर्वज्ञे कह्यु छे

४३ जे सर्व संगमात्रथी मुक्त थई, अनन्यमयपणे आत्मस्वभावमा स्थित छे, निर्मल ज्ञाता, द्रष्टा छे ते स्वचारित्र आचरनार जीव छे

४४ परद्रव्यप्रत्येना भावथी रहित, निर्विकल्प ज्ञानदर्शनमय परिणामी आत्मा छे ते स्वचारित्राचरण छे

४५. सम्यक्त्व, आत्मज्ञान, अने रागद्वेषथी रहित एवुं चारित्र, सम्यक्बुद्धि प्राप्त थयेल छे जेने एवा भव्य जीवनो मोक्षमार्ग छे.

४६. आ तत्त्वार्थप्रतीति ते 'सम्यक्त्व,' तत्त्वार्थनुं ज्ञान ते 'ज्ञान,' अने विषयना विमूढमार्ग-प्रत्ये शांतभाव ते 'चारित्र.'

४७. धर्मास्तिकायादिना स्वरूपनी प्रतीति ते 'सम्यक्त्व,' बार अंग अने पूर्वनुं जाणपणु ते 'ज्ञान,' तपश्चर्यादिमां प्रवृत्ति ते 'व्यवहार मोक्षमार्ग' छे.

४८. ते ते समाधित आत्मा, आत्मा शिवाय ज्यां अन्य किंचित् मात्र करतो नथी, मात्र अनन्य आत्मामय छे त्यां 'निश्चय मोक्षमार्ग' सर्वज्ञ वीतरागे कह्यो छे.

४९. जे आत्मा आत्मस्वभावमय एवां ज्ञान दर्शनने अनन्यमय आचरे छे, तेने ते निश्चय ज्ञान, दर्शन अने चारित्र छे.

५०. जे आ सर्व जाणशे अने देखशे ते अव्याबाध सुख अनुभवशे. आ भावोनी प्रतीति भव्यने थाय छे, अभव्यने थती नथी.

५१. दर्शन, ज्ञान अने चारित्र ए 'मोक्षमार्ग' छे, तेनी सेवनाथी 'मोक्ष' प्राप्त थाय छे. अने (अमुक हेतुथी) 'बंध' थाय छे एम मुनिओए कह्युं छे.

५२. अर्हत्सिद्धचैत्यप्रवचनगुणज्ञानभक्तिसंपन्न घणुं पुण्य उत्पन्न करे छे, पण ते सर्व कर्मनो क्षय करतो नथी.

५३. जेना हृदयने विषे अणुमात्र परद्रव्यप्रत्ये राग वर्त्ते छे, ते सर्व आगमनो जाणनार होय तोपण 'स्वसमय' नथी जाणतो एम जाणवुं.

५४. ते माटे सर्व इच्छाथी निवर्ती निःसंग अने निर्ममत्व थइने जे सिद्धस्वरूपनी भक्ति करे ते निर्वाणने प्राप्त थाय.

५५. परमेष्ठिपदने विषे जेने तत्त्वार्थप्रतीतिपूर्वक भक्ति छे, अने निर्ग्रंथप्रवचनमां रुचिपणे जेनी बुद्धि परिणमी छे, तेम ज ते संयमतपसहित वर्त्ते छे तो तेने मोक्ष कंइ दूर नथी.

५६. अर्हतनी, सिद्धनी, चैत्यनी, प्रवचननी भक्तिसहित जो तपश्चर्या करे छे तो ते नियमथी देवलोकने अंगीकार करे छे.

५७. तेथी इच्छामात्रनी निवृत्ति करो, सर्वत्र किंचित्मात्र पण राग करो मा, केमके वीतराग भवसागरने तरे छे.

५८. मार्गनो प्रभाव थवाने अर्थे, प्रवचननी भक्तिथी उत्पन्न थयेली प्रेरणाथी प्रवचनना रहस्यभूत 'पंचास्तिकाय'ना संग्रहरूप आ शास्त्र में कह्युं.

इति पंचास्तिकाय समाप्तम्.

५३२[1]

दुःख शुं छे? तेना मूळ कारणो शुं छे? अने ते शाथी मटी शके? ते संबंधी जिनो एटले वीतरागोए पोतानो जे मत दर्शाव्यो छे ते अहीं संक्षेपमां कहीए छीए

हवे, ते यथार्थ छे के केम? तेनुं अवलोकन करीए छीए

जे उपायो दर्शाव्या ते सम्यक्दर्शन, सम्यक्ज्ञान, अने सम्यक्चारित्र, अथवा ते त्रणेनुं एक नाम 'सम्यक्मोक्ष'

सम्यक्दर्शन, सम्यक्ज्ञान, अने सम्यक्चारित्रमां सम्यक्दर्शननी मुख्यता घणे स्थळे ते वीतरागोए कही छे, जो के सम्यक्ज्ञानथी ज सम्यक्दर्शननुं पण ओळखाण थाय छे, तोपण सम्यक्दर्शननी प्राप्तिवगरनुं ज्ञान संसार एटले दुःखना हेतुरूपे होवाथी सम्यक्दर्शननुं मुख्यपणुं ग्रहण कर्युं छे

जेम जेम सम्यक्दर्शन शुद्ध थतुं जाय छे, तेम तेम सम्यक्चारित्रप्रत्ये वीर्य उल्लसतुं जाय छे, अने क्रमे करीने सम्यक्चारित्रनी प्राप्ति थवानो वखत आवे छे, जेथी आत्मामां स्थिर स्वभाव सिद्ध थतो जाय छे, अने क्रमे करीने पूर्ण स्थिर स्वभाव प्रगटे छे, अने आत्मा निजपदमां लीन थई सर्वकर्मकलंकथी रहित थवाथी एक शुद्धआत्मस्वभावरूप मोक्षमां परमअव्याबाध सुखना अनुभवसमुद्रमां स्थित थाय छे

सम्यक्दर्शननी प्राप्तिथी जेम ज्ञान सम्यक्स्वभावने पामे छे—ए सम्यक्दर्शननो परम उपकार

[1] शास्त्रयोजना छे—संशोधक

छे–तेम सम्यक्‌दर्शन क्रमे करी शुद्ध थतुं जई पूर्ण स्थिर स्वभाव सम्यक्‌चारित्रने प्राप्त थाय तेने अर्थे सम्यक्‌ज्ञानना वळनी तेने खरेखरी आवश्यकता छे. ते सम्यक्‌ज्ञानप्राप्तिनो उपाय वीतरागश्रुत अने ते श्रुततत्त्वोपदेष्टा महात्मा छे.

वीतरागश्रुतना परमरहस्यने प्राप्त थयेला असंग अने परमकरुणाशीळ महात्मानो योग प्राप्त थवो अतिशय कठण छे. महत्भाग्योदयना योगथी ज ते योग प्राप्त थाय छे एमां संशय नथी. कह्युं छे के,—

तहा रुवाणं समणाणं ॥

ते श्रमणमहात्माओनां प्रवृत्तिलक्षणो परमपुरुषे आ प्रमाणे कह्यां छे.

अभ्यंतरदशानां चिन्ह ते महात्माओनां प्रवृत्तिलक्षणोथी निर्णीत करी शकाय; जो के प्रवृत्ति-लक्षण करतां अभ्यंतरदशा विषेनो निश्चय अन्य पण नीकळे छे. कोइ एक शुद्धवृत्तिमान मुमुक्षुने तेवा अभ्यंतरदशानी परीक्षा आवे छे.

एवा महात्माओना समागम अने विनयनी शी जरूर? गमे तेवो पुरुष होय पण सारी रीते

शास्त्र वाची समजाने तेवा पुरुषथी जीव कल्याणनो यथार्थ मार्ग शा माटे न पामी शके ?
एवी आशंकानु समाधान करवामा आवे छे

एवा महात्मापुरुषनो योग बहु बहु दुर्लभ छे सारा देश, काळमा पण एवा महात्मानो योग दुर्लभ छे, तो आवा दुःषमुख्य काळमा तेम होय एमा कई कहेवु रहेतु नथी

कह्यु छे के,—

यद्यपि तेवा महात्मापुरुषनो क्वचित् योग बने छे तोपण जो शुद्धवृत्तिमान् मुमुक्षु होय तो ते अपूर्व गुणने तेवा मुहूर्तमानना समागममा प्राप्त करी शके छे जेवा महात्मापुरुषना वचन प्रतापथी मुहूर्तमानमा चक्रवर्तिओ पोतानु राजपाट छोडी भयकर वनमा तपश्चर्या करवाने चाली नीकळता हता, तेवा महात्मापुरुषना योगथी अपूर्व गुण केम प्राप्त न थाय ?

सारा देश, काळमा पण क्वचित् तेवा महात्मानो योग बनी आवे छे, केमके तेओ अप्रतिबद्ध-विहारी होय छे त्यारे एवा पुरुषोनो नित्य सग रही शके तेम शी रीते बनी शके के

जेथी मुमुक्षु जीव सर्व दुःख क्षय करवानां अनन्य कारणोने पूर्णपणे उपासी शके? तेनो मार्ग आ प्रमाणे भगवान् जिने अवलोक्यो छे.

नित्य तेमना समागममां आज्ञाधीनपणे वर्त्तवुं जोइए, अने ते माटे बाह्याभ्यंतर परिग्रहादि त्याग ज योग्य छे.

जेओ सर्वथा तेवो त्याग करवाने समर्थ नथी तेमणे आ प्रमाणे देशत्यागपूर्वक करवुं योग्य छे. तेनुं स्वरूप आ प्रमाणे उपदेश्युं छेः

ते महात्मापुरुषना गुणातिशयपणाथी, सम्यक्आचरणथी, परमज्ञानथी, परमशांतिथी, परमनिवृत्तिथी मुमुक्षु जीवनी अशुभ वृत्तिओ परावर्त्तन थई शुभस्वभावने पामी स्वरूपप्रत्ये वळती जाय छे.

ते पुरुषना वचनो आगमस्वरूप छे, तोपण वारवार पोताथी वचनयोगना प्रवृत्ति न थाय तेथी, तथा निरतर समागमनो योग न बने तेथी, तथा ते वचननु श्रवण तादृश्य स्मरणमा न रहे तेथी, तेम ज केटलाक भावोनु स्वरूप जाणवामा परावर्तननी जरूर होय छे तेथी, अने अनुप्रेक्षानु बळ वृद्धि पामवाने अर्थे वीतरागश्रुत–वीतराग शास्त्र–एक बळवान उपकारी साधन छे, जो के तेना महात्मापुरुषद्वारा ज प्रथम तेनु रहस्य जाणवु जोइए, पछी विशुद्ध दृष्टि थये महात्माना समागमना अतरायमा पण ते श्रुत बहुधा उपकार करे छे, अथवा ज्या केवळ तेना महात्माओनो योग बनी शकतो नथी, त्या पण विशुद्ध दृष्टिवानने वीतरागश्रुत परमोपकारी छे, अने ते ज अर्थ थइने महत्पुरुषोए एक श्लोकथी माडी द्वादशागसुधीनी रचना करी छे

ते द्वादशागना मूळ उपदेष्टा सर्वज्ञवीतराग छे, के जेना स्वरूपनु महात्मापुरुषो निरतर ध्यान करे छे, अने ते पदनी प्राप्तिमा ज सर्वस्व समायलु छे एम प्रतीतिथी अनुभवे छे सर्वज्ञवीतरागना वचनो धारण करीने महत्आचार्योए द्वादशागनी रचना करी हती, अने तदाश्रित आज्ञान्वित महात्माओए बीजा अनेक निष्पाप शास्त्रोनी रचना करी छे आ प्रमाणे द्वादशागना नामो छे

आचाराग

दृष्टिवाद

तेनां आ प्रमाणे निरूपण छे—

काळदोषथी घणां स्थळो तेमांथी विसर्जन थई गयां, अने मात्र अल्प स्थळो रह्यां:

जे अल्पस्थळो रह्यां तेने एकादशांगने नामे श्वेताम्बरआचार्यो कहे छे. दिगम्बरो तेमां अनुमत नहीं थतां एम कहे छे के.—

विसंवाद के मताग्रहनी दृष्टिए तेमां बन्ने केवळ भिन्न भिन्न मार्गनी पेठे जोवामां आवे छे. दीर्घ दृष्टिए जोतां तेनां जूदां ज कारणो जोवामां आवे छे.

गने तेम हो, पण आ प्रमाणे वन्ने वहु नजीकमा आवी जाय छे

विजाना घणा स्थळो तो अप्रयोजन जेवा छे, ते पण परोक्ष छे

अपात्र श्रोताने द्रव्यानुयोगादि भाव उपदेशवाथी नास्तिकतादि भावो उत्पन्न थवानो वखत आवे छे, अथवा शुष्कज्ञानी थवानो वखत आवे छे

हवे, आ प्रस्तावना अत्रे सक्षेपीए छीए, अने जे महात्मापुरुषे

आ प्रमाणे जो सुप्रतीत थाय तो

हिंसा रहिओ धम्मो । अठ्ठारस दोष विरहिओ देवो ॥
निग्गंथे पवयणे । सद्दहणे होइ सम्मतं. ॥ १ ॥

तथा

. . . .

जीवने मोक्षमार्ग छे, नहीं तो उन्मार्ग छे.

सर्व दुःखनो क्षय करनारो एक परम सदुपाय सर्व जीवने हितकारी, सर्व दुःखनां क्षयनो एक आत्यंतिक उपाय–परम सदुपायरूप वीतरागदर्शन छे. तेनी प्रतीतिथी, तेना अनुकरणथी, तेनी आज्ञाना परम अवलंबनवडे, जीव भवसागर तरी जाय छे. 'समवायंगसूत्र'मां कह्युं छे केः—

आत्मा शुं? कर्म शुं? तेनो कर्त्ता कोण? तेनी स्थिति केटली? कर्त्ता शा वडे? शुं परिमाणमां ते बांधी शके? ए आदि भावोनुं स्वरूप जेवुं निर्ग्रंथसिद्धांतमां स्पष्ट, सूक्ष्म अने संकलनापूर्वक छे तेवुं कोइ पण दर्शनमां नथी.

५३३

हे आर्य! जेम रण उतरीने पारने संप्राप्त थया, तेम भवस्वयंभूरमण तरी पारने संप्राप्त थाओ

चैत्र वद २, गुरुवार, १९५५, ववाणीआ

५३४

ॐ

गृहवासनो जेने उदय वर्त्ते छे, ते जो कंई पण शुभध्याननी प्राप्ति इच्छता होय, तो तेना मूळहेतुभूत एवां अमुक सद्वर्तनपूर्वक रहेवु योग्य छे जे अमुक नियममा "न्यायसंपन्न आजीविकादि व्यवहार" ते पहेलो नियम साध्य करवो घटे छे ए नियम साध्य थवाथी घणा आत्मगुणो प्राप्त करवानो अधिकार उत्पन्न थाय छे आ प्रथम नियम उपर जो ध्यान आपवामा आवे, अने ते नियमने सिद्ध ज करवामा आवे, तो कषायादि स्वभावथी मंद पडवायोग्य थाय छे, अथवा ज्ञानीनो मार्ग आत्मपरिणामी थाय छे, जे पर ध्यान आपवु योग्य छे

ववाणीआ, वैशाख शुद ७, (९९, मे)

५३५

शुद्धात्मस्थितिना पारमार्थिक श्रुत अने इंद्रियजय बे मुख्य अवलंबन छे सुदृढपणे उपासता तेनी सिद्धि थाय छे हे आर्य!! निराशा वखते महात्मा पुरुषोनु अद्भुत आचरण संभारवु योग्य छे उल्लासितवीर्यमान परमतत्त्व उपासवाना मुख्य अधिकारी छे

मोहमयी, अशाड शुद ८, रवि, सं० १९५५ शांति

५३६

अप्रमत्त स्वभावनु वारंवार स्मरण करीए छीए पारमार्थिक श्रुत अने वृत्तिजयनो अभ्यास वर्द्धमान करवो योग्य छे

अशाड शुद ८, रविवार, १९५५, मोहमयीक्षेत्र

५३७

ॐ

मुमुक्षु तथा बीजा जीवोना उपकारने निमित्ते जे उपकारशील बाह्य प्रतापनी सूचना-विज्ञापन दर्शाव्यु ते अथवा बीजा कोई कारणो कोई अपेक्षाए उपकारशील थाय छे

हाल तेवा प्रवृत्तिस्वभावप्रत्ये उपशांतवृत्ति छे प्रारब्धयोगथी जे बने ते पण शुद्धस्वभावना अनुसंधानपूर्वक थवु घटे छे

महात्माओए निष्कारण करुणाथी परमपदनो उपदेश कर्यो छे. तेथी एम जणाय छे के, ते उपदेशनुं कार्य परम महत्त ज छे. सर्व जीवप्रत्ये बाह्यदयामां पण अप्रमत्त रहेवानो जेना योगनो स्वभाव छे, तेनो आत्मस्वभाव सर्व जीवने परमपदना उपदेशनो आकर्षक होय-तेवा निष्कारण करुणावाळो होय ते यथार्थ छे.

अशाड वद ८, रवि, सं० १९५५, मुंबई.

५३८.

ॐ.

परमपुरुषनी मुख्य भक्ति उत्तरोत्तर गुणनी वृद्धि थाय एवा सद्वर्त्तनथी प्राप्त थाय छे. चरण-प्रतिपति-(शुद्ध आचरणनी उपासना)-रूप सद्वर्तन ज्ञानीनी मुख्य आज्ञा छे. जे आज्ञा परम-पुरुषनी मुख्य भक्ति छे.

उत्तरोत्तर गुणनी वृद्धि थवामा गृहवासीजनोए "सद्धर्मरूप आजीविकाव्यवहार" सहित प्रवर्त्तन करवुं योग्य छे.

घणा शास्त्रो अने वाक्योना अभ्यास करतां पण जो ज्ञानीपुरुषोनी अकेक आज्ञा जीव उपासे तो घणां शास्त्रथी थतुं फळ सहजमा प्राप्त थाय.

श्रावण शुद ३. मुंबई, (१०, आग, ९९).

५३९.

त्रण योगनी अल्प प्रवृत्ति, ते पण सम्यक्प्रवृत्ति होय त्यारे महत्पुरुषना वचनामृतनुं मनन परमश्रेयनुं मूळ दृढीभूत करे छे; क्रमे करीने परमपद संप्राप्त करे छे.

चित्त अविक्षेप राखी परमशांत श्रुतनुं अनुप्रेक्षन कर्त्तव्य छे.

श्रावण शुद ७, १९५५, मोहमयीक्षेत्र.

५४०.

ॐ.

जे वचनोनी आकांक्षा छे, ते घणुंकरीने थोडा वखतमां प्राप्त थशे.

इंद्रियनिग्रहना अभ्यासपूर्वक सत्श्रुत अने सत्समागम निरंतर उपासवायोग्य छे. क्षीणमोहपर्यंत ज्ञानीनी आज्ञानुं अवलंबन परम हितकारी छे.

आजदिवसपर्यंत तमाराप्रत्ये, तथा तमारा समीप वसतां बाइओ भाइओप्रत्ये योगना प्रमत्त-स्वभाववडे किंचित् जे अन्यथा थयुं होय ते अर्थे नम्रभावथी क्षमानी याचना छे.

मुंबई, भाद्रपद शुद ५, रविवार, (१८९९.) शांतिः

५४१ *

ॐ जे ज्ञानीपुरुषोने देहाभिमान टळ्यु छे, तेने कई करवु रह्यु नथी, एम छे तोपण तेमने सर्वसंगपरित्यागादि सत्पुरुषार्थता परमपुरुषे उपकारभूत कही छे

५४२ *

ज्ञानावरणीयादि कर्मना पुद्गलयोगथी ग्रहण थाय छे ते 'द्रव्यास्रव' जाणवो जिनभगवाने ते अनेक भेदथी कह्यो छे

जीव जे परिणामथी कर्मनो बंध करे छे ते 'भावबंध' कर्मप्रदेश, परमाणुओ, अने जीवनो अन्योन्यप्रवेशरूपे संबंध थवो ते 'द्रव्यबंध'

प्रकृति, स्थिति, अनुभाग अने प्रदेश एम चार प्रकारनो बंध छे प्रकृति अने प्रदेशबंध योगथी थाय छे स्थिति तथा अनुभागबंध कषायथी थाय छे

आश्रवने रोकी शके एवो चैतन्यस्वभाव ते 'भावसंवर,' अने तेथी द्रव्याश्रवने रोके ते 'द्रव्यसंवर' बीजो छे व्रत, समिति, गुप्ति, धर्म, अनुप्रेक्षा अने परिषहजय एम चारित्रना घणा प्रकार ते 'भावसंवर'ना विशेष जाणवा

तपश्चर्याए करीने जे काळे कर्मना पुद्गलोए रस भोगवी लीधो ते 'भावनिर्जरा' ते पुद्गल-परमाणुओनु आत्मप्रदेशथी खरी पडवु ते 'द्रव्यनिर्जरा'

सर्व कर्मनो क्षयथवारूप आत्मस्वभाव ते 'भावमोक्ष' कर्मवर्गणाथी आत्मद्रव्यनु जुदु थई जवु ते 'द्रव्यमोक्ष'

शुभ अने अशुभ भावने लीधे पुण्य अने पाप जीवने होय छे साता, शुभायुष्, शुभनाम अने उच्चगोत्रनो हेतु 'पुण्य' छे 'पाप'थी तेथी विपरीत थाय छे

सम्यक्दर्शन, सम्यक्ज्ञान अने सम्यक्चारित्र मोक्षना कारण छे, 'व्यवहार' अने 'निश्चय' एम नयथी ते त्रणे छे 'निश्चय'थी आत्मा ए त्रणेमय छे

आत्माने छोडीने ए त्रणे रत्न बीजा कोई पण द्रव्यमा वर्त्तता नथी, तेटला माटे आत्मा ए त्रणेमय छे, अने तेथी मोक्षकारण पण आत्मा ज छे

जीवादि तत्त्वोप्रत्ये आस्थारूप आत्मस्वभाव ते 'सम्यक्दर्शन,' माठा आग्रहथी रहित ते 'सम्यक्ज्ञान'

संशय, विपर्यय अने भ्रांतिथी रहित आत्मस्वरूप अने परस्वरूपने यथार्थपणे ग्रहण करी शके ते 'सम्यक्ज्ञान' साकारोपयोगरूप तेना घणा भेद छे

भावोनु सामान्यस्वरूप जे उपयोग ग्रहण करी शके ते 'दर्शन' 'दर्शन' शब्द श्रद्धाना अर्थमां पण वपराय छे, एम आगममां कह्यु छे

छद्मस्थने प्रथम दर्शन अने पछी ज्ञान थाय छे केवळीभगवान्ने बने साथे थाय छे

अशुभभावथी निवृत्ति, अने शुभभावमां प्रवृत्ति ते 'चारित्र' व्यवहारनयथी ते 'चारित्रव्रत' समितिगुप्तिरूपे श्री वीतरागोए कह्यु छे

संसारना मूळ हेतुओना विशेष नाश करवाने अर्थे बाह्य अने अंतरंग क्रियानो ज्ञानीपुरुषने निरोध थाय तेनुं नाम 'परम सम्यक्‌चारित्र' वीतरागोए कह्युं छे.

मोक्षना हेतुरूप ए बन्ने चारित्र ध्यानथी अवश्य मुनिओ पामे छे, तेटला माटे प्रयत्नवान चित्तथी ध्याननो उत्तम अभ्यास करो.

जो तमे स्थिरता इच्छता हो तो प्रिय अथवा अप्रिय वस्तुमां मोह न करो, राग न करो, द्वेष न करो; अनेक प्रकारना ध्याननी प्राप्तिने अर्थे पांत्रिश, सोळ, छ, पांच, चार, बे, अने एक एम परमेष्ठिपदना वाचक छे तेनुं जयपूर्वक ध्यान करो. विशेष स्वरूप श्री गुरुना उपदेशथी जाणवुं योग्य छे.

५४३.*

एक आत्मपरिणति शिवायना बीजा जे विषयो तेने विषे चित्त अव्यवस्थितपणे वर्त्ते छे; अने तेवुं अव्यवस्थितपणु लोकव्यवहारथी प्रतिकूल होवाथी लोकव्यवहार भजवो गमतो नथी; अने तजवो बनतो नथी; ए वेदना घणुंकरीने दिवसना आखा भागमां वेदवामां आव्या करे छे.

खावाने विषे, पीवाने विषे, बोलवाने विषे, शयनने विषे, लखवाने विषे, के बीजां व्यावहारिक कार्योनेविषे जेवा जोइए तेवा भानथी प्रवर्त्तातुं नथी, अने ते प्रसंगो रह्या होवाथी आत्मपरिणतिने स्वतंत्र प्रगटपणे अनुसरवामां विपत्ति आव्या करे छे, अने ते विषेनुं क्षणे क्षणे दुःख रह्या करे छे.

अचलित आत्मरूपे रहेवानी स्थितिमां ज चित्तेच्छा रहे छे, अने उपर जणाव्या प्रसंगोनी आपत्तिने लीधे केटलोक ते स्थितिनो वियोग रह्या करे छे, अने ते वियोग मात्र परेच्छाथी रह्यो छे; स्वेच्छाना कारणथी रह्यो नथी; ए एक गंभीर वेदना क्षणे क्षणे थया करे छे.

आ ज भवने विषे, अने थोडा ज वखत पहेलां व्यवहारने विषे पण स्मृति तीव्र हती. ते स्मृति हवे व्यवहारने विषे क्वचित ज मंदपणे प्रवर्त्ते छे. थोडा ज वखत पहेलां—एटले थोडां वर्षो पहेलां—वाणी घणुं बोली शकती—वक्तापणे कुशलताथी प्रवर्त्ती शकती—ते हवे मंदपणे अव्यवस्थाथी प्रवर्त्ते छे. थोडां वर्ष पहेलां—थोडां वखत पहेलां—लेखकशक्ति अति उग्र हती; आजे शुं लखवुं ते सूजतां सूजतां दिवसना दिवस व्यतीत थई जाय छे; अने पछी पण जे कंइ लखाय छे ते इच्छेलुं, अथवा योग्य व्यवस्थावाळुं लखातुं नथी; अर्थात् एक आत्मपरिणाम शिवाय सर्व बीजां परिणामने विषे उदासीनपणु वर्त्ते छे; अने जे कंइ कराय छे ते जेवां जोइए तेवां भानना सोमा अंशथी पण नथी. जेम तेम अने जे ते कराय छे; लखवानी प्रवृत्ति करतां वाणीनी प्रवृत्ति कंइक ठीक छे.

कुंदकुंदाचार्यजी, आनंदघनजीने सिद्धांत संबंधी ज्ञान तीव्र हतुं. कुंदकुंदाचार्यजी तो आत्मस्थितिमा बहु स्थित हता. नामनुं जेने दर्शन ते बधा सम्यक्‌ज्ञानी कही शकाता नथी. विशेष हवे पछी—

व्याख्यानसारसंक्षेप.[1]

१ पहेले गुणस्थानके ग्रंथि छे तेनुं भेदन कर्याविना आत्मा आगळना गुणस्थानके जइ शकतो नथी जोगानजोग मळवाथी अकामनिर्जरा करतो जीव आगळ वधे छे, ने ग्रंथि भेद करवानी नजीक आवे छे अहीं आगळ ग्रंथिनुं एटलुं बधुं प्रबलपणुं छे के, ते ग्रंथिभेद करवामां मोळो पडी जइ असमर्थ थई जई पाछो वळे छे, हिम्मत करी आगळ वधवा धारे छे, पण मोहनीयना कारणथी रूपांतर समजाइ पोते ग्रंथिभेद करे छे एम समजे छे, अने उलटुं ते समजवारूप मोहना कारणथी ग्रंथिनुं निबिडपणुं करे छे तेमांथी कोइक ज जीव जोगानजोग प्राप्त थये अकामनिर्जरा करतां अति बळवान थई ते ग्रंथिने मोळी पाडी, अथवा पोची करी, आगळ वधी जाय छे जे अविरतिसम्यक्दृष्टिनामा चोथुं गुणस्थानक छे, ज्यां मोक्षमार्गनी सुप्रतीति थाय छे आनुं बीजुं नाम 'बोधबीज' छे अहीं आत्माना अनुभवनी शरुआत थाय छे, अर्थात् मोक्ष थवानुं बीज अहीं रोपाय छे

२ आ 'बोधबीज गुणस्थानक'–चोथा गुणस्थानक–थी तेरमा गुणस्थानकसुधी आत्मअनुभव एकसरखो छे, परंतु ज्ञानावरणीयकर्मनी निरावरणतानुसार ज्ञाननी विशुद्धता ओछी अदकी होय छे तेना प्रमाणमां अनुभवनुं प्रकाशवुं कही शके छे

***

३ ज्ञानावरणनुं सर्व प्रकारे निरावरण थवुं ते 'केवलज्ञान' एटले 'मोक्ष,' जे बुद्धिबळथी कहेवामां आवे छे एम नथी, परंतु अनुभवगम्य छे

४ बुद्धिबळथी निश्चय करेलो सिद्धांत तेथी विशेष बुद्धिबळ अथवा तर्कथी वखते फरी शके छे, परंतु जे वस्तु अनुभवगम्य–अनुभवसिद्ध–थइ छे ते त्रणे काळमां फरी शकती नथी

५ हालना समयमां जैनदर्शनने विषे अविरतिसम्यक्दृष्टिनामा चोथा गुणस्थानकथी अप्रमत्तनामा सातमा गुणस्थानकसुधी आत्मअनुभव स्पष्ट स्वीकारेल छे

६ सातमाथी सयोगीकेवलीनामा तेरमा गुणस्थानकसुधीनो काळ अंतर्मुहूर्त्तनो छे तेरमानो काळ वखते लांबो पण होय छे त्यांसुधी आत्मअनुभव प्रतीतिरूप छे

७ आ काळने विषे मोक्ष नथी एम मानी जीव मोक्षहेतुभूत क्रिया करी शकतो नथी, अने तेवी मान्यताने लइने जीवनुं प्रवर्त्तन बीजी ज रीते थाय छे

१ श्रीमद्ना संवत् १९५४–५५ ना श्री मोरबीना आगमनप्रसंगना व्याख्यानोना जे मुद्दाओ (Points) यथाशक्ति स्मृतिमां राखी यथावकाशे पोताना क्षयोपशमानुसार एक श्रोताए पृथक् पृथक् स्थळे अव्यवस्थितपणे लखी लीधेल तेनो सग्रह करी अत्रे आ स्थळे मूकीए छीए आ स्मृत वचनो होवाथी श्रीमद्ना लेखित वचनोनी रीता अत्रे तेना उपर ओक टांक्यो नथी —संशोधक

८. पांजरामां पुरेलो सिंह पांजराथी प्रत्यक्ष जूदो छे, तोपण वहार नीकळवाने सामर्थ्यरहित छे. तेम ज ओछा आयुष्ना कारणथी, अथवा संघयणादि अन्य साधनोना अभावे आत्मारूपी सिंह कर्मरूपी पांजरामांथी वहार आवी शकतो नथी एम मानवामां आवे तो ते मानवुं सकारण छे.

९. आ असार एवा संसारने विषे मुख्य एवी चार गति छे; जे कर्मवंधथी प्राप्त थाय छे. वंध विना ते गति प्राप्त थती नथी. अवंध एवुं जे मोक्षस्थानक ते वंधथी थनारी एवी जे चार गति तेरूप संसारने विषे नथी. सम्यक्त्व, अथवा चारित्रथी वंध थतो नथी ए तो चोकस छे; तो पछी गमे ते काळमां सम्यक्त्व अथवा चारित्र पामे त्यां ते समये वंध नथी; अने ज्यां वंध नथी त्यां संसार नथी.

१०. सम्यक्त्व अने चारित्रमां आत्मानी शुद्ध परिणति छे, तथापि ते साथे मन वचन शरीरना शुभजोग प्रवर्त्ते छे. ते शुभजोगथी शुभ एवो वंध थाय छे. ते वंधने लइने देवादिगति एवो जे संसार ते करवो पडे छे. परंतु तेथी विपरीत जे सम्यक्त्व अने चारित्र जेटले अंशे प्राप्त थाय छे तेटले अंशे मोक्ष प्रगट थाय छे; तेनुं फळ देवादि गति प्राप्त थई ते नथी. देवादि गति जे प्राप्त थई ते उपर वतावेला मन वचन शरीरना शुभजोगथी थई छे; अने अवंध एवुं जे सम्यक्त्व तथा चारित्र प्रगट थयुं छे ते कायम रहीने फरी मनुष्यपणु पामी फरी ते भागने जोडाई मोक्ष थाय छे.

११. गमे ते काळमां कर्म छे; तेनो वंध छे; अने ते वंधनी निर्जरा छे, अने संपूर्ण निर्जरा तेनुं नाम 'मोक्ष' छे.

*

१२. निर्जराना वे भेद छे. एक सकाम, एटले सहेतु–मोक्षना हेतुभूत–निर्जरा, अने वीजी अकाम एटले विपाकनिर्जरा.

१३. अकामनिर्जरा उदयिक भावे थाय छे. आ निर्जरा जीवे अनंतिवार करी छे; अने ते कर्मबधनुं कारण छे.

१४. सकामनिर्जरा क्षायोपशमिक भावे थाय छे. जे कर्मना अवंधनुं कारण छे. जेटले अंशे सकाम निर्जरा (क्षायोपशमिक भावे) थाय तेटले अंशे आत्मा प्रगट थाय छे. जो अकाम–विपाक–निर्जरा होय तो ते उदयिक भावे होय छे; अने ते कर्मवंधनुं कारण छे. अही पण कर्मनुं निर्जरवुं थाय छे, परंतु आत्मा प्रगट थतो नथी.

१५. अनंतिवार चारित्र प्राप्त करवाथी जे निर्जरा थई छे ते उदयिक भावे–जे भाव अवंधक नथी–थई छे; क्षायोपशमिक भावे थई नथी. जो तेम थई होत तो आ प्रमाणे रखडवुं वनत नहीं.

*

१६ मार्ग बे प्रकारे छे एक लौकिकमार्ग, अने बीजो लोकोत्तरमार्ग, जे एक बीजाथी विरुद्ध छे

१७ लौकिकमार्गथी विरुद्ध जे लोकोत्तरमार्ग ते पाळवाथी तेनु फळ तेथी विरुद्ध एवु जे लौकिक ते होय नहीं जेवु कृत्य तेवु फळ

१८ आ ससारने विषे अनत एवा कोटि जीवोनी सख्या छे व्यावहारादि प्रसगे क्रोधादि वर्त्तणुक अनत जीवो चलावे छे चक्रवर्ति राजा आदि क्रोधादि भावे संग्राम चलावे छे, अने लाखो मनुष्यनो घात करे छे तोपण तेओमाना कोइ कोइनो ते ज काळमां मोक्ष थयो छे

१९ क्रोध, मान, माया, अने लोभनी चोकडीने कषाय एवा नामथी ओळखवामा आवे छे आ कषाय छे ते अत्यत क्रोधादिवाळो छे ते जो अनत ससारनो हेतु होइने अनता नुबधि कषाय थतो होय तो ते चक्रवर्त्यादिने अनत ससारनी वृद्धि थवी जोइए, अने ते हिसाबे अनत ससार व्यतीत थया पहेलां मोक्ष थवो शी रीते घटे? ए वात विचारवायोग्य छे

२० जे क्रोधादिथी अनत ससारनी वृद्धि थाय ते अनतानुबधि कषाय छे, ए पण निःशक छे ते हिसाबे उपर बतावेला क्रोधादि अनतानुबधि समजता नथी त्यारे अनतानु बधिनी चोकडी बीजी रीते संभवे छे

२१ सम्यक् ज्ञान, दर्शन अने चारित्र ए त्रणेनी ऐक्यता ते 'मोक्ष' ते सम्यक् ज्ञान, दर्शन अने चारित्र एटले वीतराग ज्ञान, दर्शन अने चारित्र छे तेनाथी ज अनत ससारथी मुक्तपणु थवाय छे आ वीतरागपान धर्मनो अनथहेतु छे वीतरागना मार्ग चाल्वु, अथवा तेमनी आज्ञाप्रमाणे चाल्वु ए पण अनथक छे तेप्रत्ये जे क्रोधादि कषाय होय तेथी विमुक्त थवु ते ज अनत संसारथी अत्यतपणे मुक्त थवु छे, अर्थात् मोक्ष छे मोक्षथी विपरीत एवो जे अनत ससार तेनी वृद्धि जेनाथी थाय छे तेने अनतानुबधि कहेवामा आवे छे, अने छे पण तेम ज वीतरागना मार्ग अने तेमनी आज्ञाए चालना रानु कल्याण थाय छे आवो जे घणा जीवोने कल्याणकारी मार्ग तेप्रत्ये क्रोधादिभाव– जे महा विपरीतता करनारा छे–ते ज अनतानुबधि कषाय छे

२२ जो के क्रोधादिभाव लौकिके पण अफळ नथी, परतु वीतरागे प्ररूपेल वीतरागज्ञान अथवा मोक्षधर्म अथवा तो सद्धर्म तेनु सटन, अथवा ते प्रत्ये क्रोधादिभाव तीव्र मदादि जेवे भावे होय तेवे भावे अनतानुबधि कषायथी बध थई अनत एवा ससारनी वृद्धि थाय छे

२३. अनुभवनो कोइ पण काळमां अभाव नथी. बुद्धिबळथी मुकरर करेल वात जे अप्रत्यक्ष छे तेनो क्वचित् अभाव पण थवो घटे.

२४. "केवलज्ञान एटले जेनाथी कंइ पण जाणवुं अवशेष नथी ते, के आत्मप्रदेशनो जे स्वभावभाव छे ते?":—

(अ) आत्माए उत्पन्न करेल विभावभाव अने तेथी जडपदार्थनो थयेलो संयोग तेरूपे थयेला आवरणे करी जे कंइ देखवुं, जाणवुं थाय छे ते इंद्रियनी सहायताथी थई शके छे, परंतु ते संबंधी आ विवेचन नथी. आ विवेचन 'केवलज्ञान' संबंधी छे.[1]

(आ) विभावभावथी थयेलो जे पुद्गलास्तिकायनो संबंध ते आत्माथी पर छे तेनुं, तथा जेटला पुद्गलनो संयोग थयो तेनुं यथान्यायथी ज्ञान अर्थात् अनुभव थाय ते अनुभवगम्यमां समाय छे. अने तेने लइने लोकसमस्तना जे पुद्गल तेनो पण एवो ज निर्णय थाय ते बुद्धिबळमां समाय छे. जेम, जे आकाशप्रदेशने विषे, अथवा तो तेनी नजीक विभावी आत्मा स्थित छे ते आकाशप्रदेशना तेटला भागने लइने अच्छेद्य अभेद्य एवुं जे अनुभवाय छे ते अनुभवगम्यमां समाय छे; अने ते उपरांतनो बाकीनो आकाश जेने केवलज्ञानीए पोते पण अनंत—जेनो अंत नहीं एवो—कहेल छे, ते अनंत आकाशनो पण ते प्रमाणे गुण होवो जोइए एवुं बुद्धिबळे निर्णीत करेलुं होवुं जोइए.

(इ) आत्मज्ञान उत्पन्न थयुं, अथवा तो आत्मज्ञान थयुं, ए वात अनुभवगम्य छे. ते आत्मज्ञान उत्पन्न थवाथी आत्मअनुभव थवा उपरांत शुं शुं थवुं जोइए एम जे कहेवामां आव्युं छे ते बुद्धिबळथी कहेलुं, एम धारी शकाय छे.

(ई) इंद्रियना संयोगथी जे कंइ देखवुं, जाणवुं थाय ते जो के अनुभवगम्यमां समाय छे खरूं, परंतु अहीं तो अनुभवगम्य आत्मतत्त्वने विषे कहेवातुं छे; जेमां इंद्रियोनी सहायता, अथवा तो संबंधनी जरूर छे नहीं. ते शिवायनी वात छे. केवलज्ञानी सहज देखी जाणी रह्या छे; अर्थात् लोकना सर्व पदार्थने अनुभव्या छे एम जे कहेवामां आवे छे तेमां उपयोगनो संबंध रहे छे; कारण के, केवलज्ञानीना १३मा अने १४मा गुणस्थानक एवा बे विभाग करवामां आव्या छे तेमां १३मा गुणस्थानकवाळा केवलज्ञानीने योग छे एम स्पष्ट छे, अने ज्यां ए प्रमाणे छे त्यां, उपयोगनी खास रीते जरूर छे, अने ज्यां खास रीते जरूर छे त्यां, बुद्धिबळ छे एम कह्याविना चाले तेम नथी; अने ज्यां ए प्रमाणे ठरे छे त्यां अनुभव साथे बुद्धिबळ पण ठरे छे.

(उ) आ प्रमाणे उपयोग ठरवाथी आत्माने जे जडपदार्थ नजीक छे तेनो तो अनुभव

१ "आत्मप्रदेशनो जे स्वभावभाव ते 'केवलज्ञान'" एम आ विवेचननो समुच्चयाशय छे.—संशोधक.

थाय छे, पण जे वनीफ नथी अर्थात् जेनो योग नथी तेनो अनुभव थवो एम कहेवु ए मुश्केलीवाळु छे, अने तेनी साथे छेदेवा पदार्थनो अनुभव गम्य नथी एम कहेवाथी कहेवाना केवळज्ञानना अथने विरोध आवे छे, तेथी त्या बुद्धिबळथी सर्व पदार्थनु, सर्व प्रकारे, सर्व काळनु ज्ञान थाय छे एम ठरे छे

२५ एक काळना कल्पेला समय जे अनत छे तेने लइने अनतकाळ कहेवाय छे तेमाना वर्तमानकाळ पहेलाना जे समय व्यतीत थया छे ते फरीथी आववाना नथी ए वात न्यायसपन्न छे, ते समय अनुभवगम्य शी रीते थइ शके ए विचारवानु छे

२६ अनुभवगम्य जे समय थया छे तेनु जे स्वरूप छे ते, तथा ते स्वरूप सिवाय तेनु बीजु स्वरूप थतु नथी, अने ते ज प्रमाणे अनादि अनत काळना बीजा जे समय तेनु पण तेवु ज स्वरूप छे, एम बुद्धिबळथी निर्णीत थयेलु जणाय छे

***

२७ आ काळने विषे ज्ञान क्षीण थयु छे, अने ज्ञान क्षीण थवाथी मतभेद घणा थया छे जेम ज्ञान ओछु तेम मतभेद वधारे, अने ज्ञान वधु तेम मतभेद ओछा नाणानी पेठे ज्या नाणु घट्यु त्या ककास वधारे, अने ज्या नाणु वध्यु त्या ककास ओछा होय छे

२८ ज्ञानविना सम्यक्त्वनो विचार सूजतो नथी मतभेद उत्पन्न नथी करवो एवु जेना मनमा छे ते जे जे वाचे अथवा साभळे ते ते तेने फळे छे मतभेदादि कारणने लइने श्रुतश्रवणादि फळता नथी

***

२९ वाटे चालता एक फाळियु काटामा भरायु, अने रस्तानी मुसाफरी हजी छे, तो बनी शके तो काटा दूर करवा, परतु काटा काढवानु न बनी शके तो तेटला सारू त्या रोकाइ रात न रहेवु, पण फाळियु मूकी दइ चाली नीकळवु तेवी ज रीते जिनमार्गनु स्वरूप तथा तेनु रहस्य शु छे ते समज्याविना, अथवा तेनो विचार कर्याविना अल्प अल्प शकाओ माटे बेसी रही आगळ न वधवु ते उचित नथी जिनमार्ग खरी रीत जोता तो जीवने कर्मक्षय करवानो उपाय छे, पण जीव पोताना मतथी गुचाइ गयेल छे

***

३० जीव पहेला गुणस्थानकमाथी नीकळी ग्रथिभेदसुधी अनतिवार आव्यो, ने त्याथी पाछो वळी गयो छे

३१ जीवने एवो भाव रहे छे के, सम्यक्त्व अनायासे आवतु हशे, परतु ते तो प्रयास–पुरुषार्थ–कर्याविना प्राप्त थतु नथी

३२ कर्मप्रकृति १५८ छे सम्यक्त्व आव्याविना तेमानी कोइ पण प्रकृति समूळगी क्षय थाय नहीं अनादिथी जीव निर्जरा करे छे, परतु मूळमाथी एक पण प्रकृति क्षय थती नथी! सम्यक्त्वमा एवु सामर्थ्य छे के, ते प्रकृतिने मूळमाथी क्षय करे छे ते आवी

रीते केः अमुक प्रकृति क्षय थया पछी ते आवे छे; अने जीव वळीओ थाय तो आस्ते आस्ते सर्व प्रकृति खपावे छे.

३३. सम्यक्त्व सर्वने न जणाय एम पण नहीं, तेम कोइने पण न जणाय एम पण नहीं. विचारवानने ते जणाय छे.

३४. जीवने समजाय तो समजाया पछीथी बहु सुगम छे; पण समजवा सारू जीवे आजदिवस सुधी खरेखरो लक्ष आप्यो नथी. सम्यक्त्व प्राप्त थवाना जीवने ज्यारे ज्यारे जोग बन्या छे त्यारे त्यारे बराबर ध्यान आप्युं नथी, कारण के जीवने अंतराय घणा छे. केटलाक अंतरायो तो प्रत्यक्ष छे, छतां जाणवामां आवता नथी. जो जणावनार मळे तोपण अंतरायना जोगथी ध्यानमां लेवानुं बनतुं नथी. केटलाक अंतराय तो अव्यक्त छे, के जे ध्यानमां आववा ज मुश्केल छे.

३५. सम्यक्त्वनुं स्वरूप मात्र वाणीयोगथी कही शकाय; जो एकदम कहेवामां आवे तो त्यां आगळ जीवने उलटो भाव भासे; तथा सम्यक्त्व उपर उलटो अभाव थवा मांडे; परंतु ते ज स्वरूप जो अनुक्रमे जेम जेम दशा वधती जाय तेम तेम कहेवामां अथवा समजाववामां आवे तो ते समजवामां आवी शकवायोग्य छे.

३६. आ काळने विषे मोक्ष छे एम बीजा मार्गमां कहेवामां आवे छे. जैनमार्गमां आ काळने विषे अमुक क्षेत्रमां तेम थवुं जो के कहेवामां आवतुं नथी; छतां ते ज क्षेत्रमां आ काळने विषे सम्यक्त्व थइ शके छे एम कहेवामां आव्युं छे.

३७. ज्ञान, दर्शन, चारित्र ए त्रणे आ काळने विषे छे. प्रयोजनभूत पदार्थनुं जाणपणु ते 'ज्ञान.' तेने लइने सुप्रतीति ते 'दर्शन'; अने तेथी थती क्रिया ते 'चारित्र' छे. आ चारित्र, आ काळने विषे जैनमार्गमां सम्यक्त्व पछी सातमा गुणस्थानकसुधी प्राप्त करी शकवानुं स्वीकारवामां आव्युं छे.

३८. सातमासुधी पहोंचे तोपण मोटी वात छे.

३९. सातमासुधी पहोंचे तो तेमां सम्यक्त्व समाइ जाय छे, अने जो त्यांसुधी पहोंचे तो तेने खात्री थाय छे के, आगली दशानुं केवी रीते छे? परंतु सातमासुधी पहोंच्याविना आगली वात ख्यालमां आवी शकती नथी.

*
* *

४०. वधती दशा थती होय तो तेने निषेधवा जरूर नथी; अने न होय तो मानवा जरूर नथी. निषेधकर्याविना आगळ वधतां जवुं.

*
* *

४१. सामायिक छ, आठ कोटिनो विवाद मूकी दीधा पछी नवविना नथी थतुं; अने छेवटे नव कोटिए वृत्ति मूक्याविना मोक्ष नथी.

४२ ११प्रकृति खपाव्यानिना सामायिक आवे नहीं सामायिक थाय तेनी दशा तो अद्भुत थाय
त्याथी छ, सात, अने आठमा गुणस्थानके जाय, ने त्याथी बे घडीमां मोक्ष थइ शके छे

***

४३ मोक्षमार्ग करवाळानी धार जेवो छे, एटले एक धारो–एक प्रवाहरूपे–छे त्रणे काळमा
एक धाराए एटले एकसरखो प्रवर्ते ते ज मोक्षमार्ग,–वहेवामा खडित नहीं ते ज मोक्षमार्ग

***

४४ अगाउ बे वखत कहेवामा आव्यु छे छता आ त्रीजी वखत कहेवामा आवे छे के,
क्यारेय पण बादर अने बाह्यक्रियानो निषेध करवामां आव्यो नथी, कारण के अमारा
आत्माने विषे तेवो भाव कोइ दिवस स्वप्नेय पण उत्पन्न थाय तेम छे नहीं

४५ रढीवाळी गाठ, मिथ्यात्व, अथवा कषायने सूचवनारी क्रियाना सबधमा वखते कोइ
प्रसगे काइ कहेवामा आव्यु होय, तो त्या क्रियाना निषेधअर्थे तो नहीं ज कहेवामा
आव्यु होय, छता कहेवाथी बीजी रीते समजवामा आव्यु होय, तो तेमा समजनारे
पोतानी भूल थई छे एम समजवानु छे

४६ जेणे कषायभावनु उच्छेदन करेलु छे ते कषायभावनु सेवन थाय एम कदि पण करे नहीं

४७ अमुक क्रिया करवी एवु ज्यासुधी अमारा तरफथी कहेवामा नथी आवतु त्यासुधी एम
समजवु के ते कारणसहित छे, ने तेथी करी क्रिया न करवी एम ठरतु नथी

४८ हाल अमुक क्रिया करवी एम कहेवामा जो आवे, अने पाछळथी देश काळने अनुसरी
ते क्रियाने बीजा आकारमा मूकी कहेवामा आवे तो श्रोताना मनमा शका आणवानु
कारण थाय के, एक वखत आम कहेवामा आवतु हतु, ने बीजी वखत आम कहे
वामा आवे छे, ने एवी शकाथी तेनु श्रेय थवाने बदले अश्रेय थाय

***

४९ बारमा गुणस्थानकना छेल्ला समयसुधी पण ज्ञानीनी आज्ञाप्रमाणे चालवानु थाय छे
तेमा स्वच्छदपणु विलय थाय छे

५० स्वच्छदे निवृत्ति करवाथी वृत्तिओ शात थती नथी, पण उन्मत्त थाय छे, अने तेथी
पडवानो वखत आवे छे, अने जेम जेम आगळ गया पछी जो पडवानु थाय छे,
तो तेम तेम तेने पछाट वधारे लागे छे, एटले घणो ते ऊडो जाय छे, अर्थात्
पहेलामा जइ सुचे छे, एटलु ज नहीं परतु तेने त्या घणा काळसुधी जोरनी पछाटथी
खुच्या रहेवु पडे छे

५१ हजु पण शका करवी होय तो करवी, पण एटलु तो चोक्कसपणे श्रद्धवु के, जीवथी
माडी मोक्षसुधी छे, अने मोक्षनो उपाय पण छे, तेमा काइ पण असत्य नथी आवो
निर्णय करवा पछी तेमा तो कोइ दिवस शका करवी नहीं, अने ए प्रमाणे निर्णय

थया पछी घणुंकरीने शंका थती नथी. जो कदाच् शंका थाय तो ते देशशंका थाय छे, ने तेनुं समाधान थई शके छे. परंतु मूळमां एटले जीवथी मांडी मोक्षसुधी अथवा तेना उपायमां शंका थाय तो ते देशशंका नथी पण सर्वशंका छे; ने ते शंकाथी घणुंकरी पडवुं थाय छे; अने ते पडवुं एटला बधा जोरमां थाय छे के, तेनी पछाट अत्यंत लागे छे.

५२. आ जे श्रद्धा छे ते बे प्रकारे छे: एक 'ओघे' अने बीजी 'विचारपूर्वक.'

*

५३. मतिज्ञान अने श्रुतज्ञानथी जे कंइ जाणी शकाय छे तेमां अनुमान साथे रहे छे, परंतु तेथी आगळ, अने अनुमानविना शुद्धपणे जाणवुं ए मनःपर्यवज्ञाननो विषय छे; एटले मूळ तो मति, श्रुत, अने मनःपर्यवज्ञान एक छे, परंतु मनःपर्यवमां अनुमानविना मतिनी निर्मलताए शुद्ध जाणी शकाय छे.

५४. मतिनी निर्मलता थवी ए संयमविना थई शके नहीं; वृत्तिने रोकवाथी संयम थाय छे, अने ते संयमथी मतिनी शुद्धता थई शुद्ध पर्यायनुं जे जाणवुं (अनुमान विना) ते मनःपर्यवज्ञान छे.

५५. मतिज्ञान ए लिंग एटले चिन्हथी जाणी शकाय छे; अने मनःपर्यवज्ञानमां लिंग अथवा चिन्हनी जरूर रहेती नथी.

५६. मतिज्ञानथी जाणवामां अनुमाननी आवश्यकता रहे छे, अने ते अनुमानने लइने जाणेलुं फेरफाररूप पण थाय छे. ज्यारे मनःपर्यवने विषे तेम (फेरफाररूप) थतुं नथी, केमके तेमां अनुमानना सहायपणानी जरूर नथी. शरीरनी चेष्टाथी क्रोधादि पारखी शकाय छे; परंतु तेनुं (क्रोधादिनुं) मूळस्वरूप न देखावा सारू शरीरनी विपरीत चेष्टा करवामां आवी होय तो ते उपरथी पारखी शकवुं–परीक्षा करवी–ए दुर्घट छे; तेम ज शरीरनी चेष्टा कोइ पण आकारमां न करवामां आवी होय छतां, तदन चेष्टा जोयाविना तेनुं (क्रोधादिनुं) जाणवुं ते अति दुर्घट छे, छतां ते प्रमाणे परभारू थई शकवुं ते ज मनःपर्यवज्ञान छे.

*

५७. लोकोमां ओघसंज्ञाए एम मानवामां आवतुं के, "आपणने सम्यक्त्व छे के शी रीते ते केवली जाणे. निश्चय सम्यक्त्व छे ए वात तो केवलीगम्य छे." चालती रुढीप्रमाणे एम मानवामां आवतुं; परंतु बनारसीदास अने बीजा ते दशाना पुरुषो एम कहे छे के, अमने सम्यक्त्व थयुं छे ए निश्चयथी कहीए छीए.

५८. शास्त्रमां एम कहेवामां आव्युं छे के, 'निश्चय सम्यक्त्व छे के शी रीते ते केवली जाणे' ते वात अमुक नयथी सत्य छे; तेम केवलज्ञानी शिवाय पण बनारसीदास

वगेरेए मोक्मपणे एम कह्यु छे के, "अमने सम्यक्त्व छे, अथवा प्राप्त थयु," ते वात पण सत्य छे, कारण 'निश्चय सम्यक्त्व' छे ते दरेक रहस्यना पर्यायसहित, केवली जाणी शके छे, अथवा दरेक प्रयोजनभूत पदार्थना हेतु, अहेतु सपूर्णपणे जाणवा ए केवली शिवाय बीजाथी बनी शकतु नथी, त्या आगळ 'निश्चय सम्यक्त्व' केवलीगम्य कह्यु छे ते प्रयोजनभूत पदार्थना सामान्यपणे अथवा स्थूळपणे हेतु, अहेतु समजी शकाय ए बनवायोग्य छे, अने ते कारणने लइने महान् बनारसीदास वगेरेए पोताने सम्यक्त्व छे एम कहेलु छे

७० 'समयसारे' महान् बनारसीदासे करेली कवितामा 'अमारे हृदयने विषे बोधबीज थयु छे' एम कहेलु छे, अर्थात् पोताने विषे सम्यक्त्व छे एम कह्युं छे

६० सम्यक्त्व प्राप्त थया पछी वधारेमा वधारे पदर भवनी अदर मुक्ति छे, अने जो त्याथी ते पडे छे तो अर्धपुद्गलपरावर्त्तनकाल गणाय अर्धपुद्गलपरावर्त्तनकाल गणाय तोपण ते सादिसांतना भागमा आवी जाय छे, ए वात निःशक छे

६१ सम्यक्त्वना लक्षणो —

१ कषायनु मदपणु, अथवा तेना रसनु मोळापणु
२ मोक्षमार्ग तरफ वलण
३ ससार बधनरूप लागे, अथवा संसार खारो झेर लागे
४ सर्व प्राणी उपर दयाभाव, तेमा विशेषे करी पोताना आत्मा तरफ दयाभाव
५ सत्देव, सत्धर्म, सद्गुरु उपर आस्था

***

६२ आत्मज्ञान, अथवा आत्माथी पर एवु जे कर्मस्वरूप, अथवा पुद्गलास्तिकाय वगेरेनु जे स्वरूप जूदा जूदा प्रकारे, जूदे जूदे प्रसंगे, अति सूक्ष्ममा सूक्ष्म अने अति विस्तारवाळु ज्ञानीथी प्रकाशवु थयु छे, तेमा कई हेतु समाय छे के शी रीते? अने समाय छे तो शु? ते विषे विचार करवाथी सात कारणो तेमा समायेला छे एम मालूम पडे छे सद्भुतार्थप्रकाश, तेनो विचार, तेनी प्रतीति, जीवसरक्षण वगेरे ते साते हेतुनु फळ मोक्षनी प्राप्ति थाय ते छे तेम ज मोक्षनी प्राप्तिनो जे मार्ग ते आ हेतुथी सुप्रतीतरूप थाय छे

***

६३ कर्म अनत प्रकारना छे तेमा मुख्य १५८ छे तेमा मुख्य आठ कर्मप्रकृति वर्णववामा आवी छे आ बधा कर्ममा मुख्य–प्राधान्य–एवु मोहनीय छे, जेनु सामर्थ्य बीजा करता अत्यत छे अने तेनी स्थिति पण सर्व करतां वधारे छे

६४ आठ कर्मना चार घनघाति छे ते चारमा पण मोहनीय अत्यत प्रबलपणे घाघाति छे मोहनीयकर्म शिवाय सात कर्म छे ते मोहनीयकर्मना प्रतापथी प्रबलपणे थाय छे जो

मोहनीय खसे तो बीजां निर्बल थई जाय छे. मोहनीय खसवाथी बीजाओनो पग टकी शकतो नथी.

६५. कर्मबंधना चार प्रकार छे. प्रकृतिबंध, प्रदेशबंध, स्थितिबंध, अने रसबंध. तेमां प्रदेश, स्थिति अने रस ए त्रण बंधना सर्वाळानुं नाम प्रकृति आपवामां आव्युं छे. प्रदेशबंध छे ते, आत्माना प्रदेशनी साथे पुद्गलनो जमाव अर्थात् जोडाण छे. त्यां तेनुं प्रबलपणु होतुं नथी; ते खेरववा चाहे तो खरी शके तेम छे. मोहने लइने स्थिति तथा रसनो बंध पडे छे, अने ते स्थिति तथा रसनो बंध छे ते जीव फेरववा धारे तो फरी ज शके एम बनवुं अशक्य छे. आवुं मोहने लइने ए स्थिति तथा रसनुं प्रबलपणु छे.

***

६६. सम्यक्त्व अन्योक्तरीते पोतानुं दूषण बतावे छेः "मने ग्रहण करवाथी ग्रहण करनारनी इच्छा न थाय तोपण मारे तेने पराणे मोक्षे लइ जवो पडे छे; माटे मने ग्रहण करवा पहेलां ए विचार करवो के, मोक्षे जवानी इच्छा फेरववी हशे तोपण काम आववानी नथी; मने ग्रहण करवा पछी नवमे समये तो मारे तेने मोक्षे पहोंचाडवो जोइए. ग्रहण करनार कदाच् शिथिल थइ जाय तोपण बने तो ते ज भवे, अने न बने तो वधारेमां वधारे पंदर भवे मारे तेने मोक्षे पोहोंचाडवो जोइए. कदाच् मने छोडी दइ माराथी विरुद्ध आचरण करे, अथवा प्रबलमां प्रबल एवा मोहने धारण करे तोपण अर्धपुद्गलपरावर्त्तननी अंदर मारे तेने मोक्षे पहोंचाडवो ए मारी प्रतिज्ञा छे."! अर्थात् अहिं सम्यक्त्वनी महत्ता बतावी छे.

६७. सम्यक्त्व केवलज्ञानने कहे छे "हुं जीवने मोक्षे पहोंचाडुं एटलेसुधी कार्य करी शकुं छुं; अने तुं पण ते ज कार्य करे छे,—तुं तेथी कांइ विशेष कार्य करी शकतुं नथी; तोपछी तारा करतां मारामां न्यूनता शानी? एटलुं ज नहीं, परंतु तने पामवामां मारी जरूर रहे छे."!

***

६८. ग्रंथादि वाचवानुं शरू करतां प्रथम मंगलाचरण करवुं, अने ते ग्रंथ फरीथी वांचतां. अथवा गमे ते भागथी ते वांचवानुं शरू करतां—मांडती वखत—प्रथम मंगलाचरण करवुं एवी शास्त्रपद्धति छे तेनुं मुख्य कारण ए छे के, बाह्यवृत्तिमांथी आत्मवृत्ति करवी छे माटे तेम करवामां प्रथम शांतपणु करवानी जरूर छे, अने ते प्रमाणे प्रथम मंगलाचरण करवाथी शांतपणु प्रवेश करे छे. वांचवानो अनुक्रम जे होय ते बनतांसुधी न ज तोडवो जोइए; तेमां ज्ञानीनो दाखलो लेवा जरूर नथी.

***

६९. आत्मअनुभवगम्य, अथवा आत्मजनित सुख अने मोक्षसुख ते एक ज छे. मात्र शब्द जूदा छे.

७०. केवलज्ञानी शरीरने लइने नथी के बीजाना शरीर करतां तेमनुं शरीर तफावतवाळुं

जोवामा आवे वळी ते केवलज्ञान शरीरथी करी नीपजावेलु छे एम नथी, ते तो आत्मावडे करी प्रगट करवामा आव्यु छे, तेने लीधे शरीरथी तफावत जाणवानु कारण नथी, अने शरीर तफावतवाळु लोकोना जोवामा नहीं आववाथी लोको तेनु महात्म्य बहु जाणी शकता नथी

७१ जेने मतिज्ञान तथा श्रुतज्ञाननी अशे पण खबर नथी ते जीव केवलज्ञाननु स्वरूप जाणवा इच्छे ते शी रीते बनी शकवायोग्य छे? अर्थात् बनी शकवायोग्य नथी

७२ मति स्फुरायमान थइ जणायेलु जे ज्ञान ते 'मतिज्ञान', अने श्रवण थवाथी थयेलु जे ज्ञान ते 'श्रुतज्ञान', अने ते श्रुतज्ञाननु मनन थई प्रगम्यु त्यारे ते पाछु मतिज्ञान थयु, अथवा ते 'श्रुतज्ञान' प्रगम्याथी बीजाने कहेवामा आव्यु त्यारे ते ज कहेनारने विषे मतिज्ञान अने सामळनारने माटे श्रुतज्ञान थाय छे तेम 'श्रुतज्ञान' मतिविना थइ शक्तु नथी, अने ते ज मति पूर्वे श्रुत होवु जोइए एम एक बीजाने कार्य कारणनो सबध छे तेना घणा भेद छे, ते सर्वे भेदने जेम जोइए तेम हेतुसहित जाण्या नथी—हेतुसहित जाणवा समजवा ए दुर्घट छे—अने त्यारपछी आगळ वधता अवधिज्ञान जेना पण घणा भेद छे, ने जे सघळा रूपी पदार्थने जाणवाना विषय छे तेने, अने ते ज प्रमाणे मन पर्यवनो विषय छे ते सघळाओने कइ अशे पण जाणवा समजवानी जेने शक्ति नथी एवा मनुष्यो पर अने अरूपी पदार्थना सघळा भावने जाणनारू एवु जे 'केवलज्ञान' तेना विषे जाणवा, समजवानु प्रश्न करे तो ते शी रीते समजी शके? अर्थात् न समजी शके

***

७३ ज्ञानीना मार्गने विषे चालनारने कर्मबध नथी, तेम ज ते ज्ञानीनी आज्ञाप्रमाणे चाल-नारने पण कर्मबध नथी, कारण के क्रोध, मान, माया, लोभादिनो त्या अभाव छे, अने ते अभावना हेतुएकरी कर्मबध न थाय तोपण 'इरिया पथ'ने विषे वेहेता 'इरिया पथ'नी क्रिया ज्ञानीने लागे छे, अने ज्ञानीनी आज्ञा प्रमाणे चालनारने पण ते क्रिया लागे छे

***

७४ जे क्रियाथी जीव कर्म बाधे छे, ते ज क्रियाथी जीव कर्म छोडे छे।

७५ ते ज क्रिया ससारी हेतुना प्रयोगे विचार करवाथी कर्मबध करे छे, अने ते ज क्रियाथी द्रव्यनु स्वरूप समजवाना प्रयोगथी विचार करे छे त्या कर्म छोडे छे।

***

७६ 'क्षेत्रसमास'मा क्षेत्रसबधादिनी जे जे वातो छे, ते अनुमानथी मानवानी छे तेमा अनुभव होतो नथी, परतु ते सघळु कारणोने लइने वर्णववामा आवे छे तेनी श्रद्धा विश्वा सपूर्वक राखवानी छे मूळ श्रद्धामा फेर होइने आगळ समजवामा ठेठ सुधी भूल चाली आवे छे जेम गणितमा प्रथम भूल थइ तो पछी ते भूल ठेठसुधी चाली आवे छे

***

७७. ज्ञान पांच प्रकारनुं छे. ते ज्ञान जो सम्यक्त्वविनानुं मिथ्यात्वसहित होय तो 'मति अज्ञान' 'श्रुत अज्ञान' अने 'अवधि अज्ञान' एम कहेवाय. ते मळी कुल आठ प्रकार छे.

७८. मति, श्रुत, अने अवध मिथ्यात्वसहित होय, तो ते 'अज्ञान' छे, अने सम्यक्त्वसहित होय तो 'ज्ञान' छे. ते शिवाय बीजो फेर नथी.

७९. देहादि सहित जीव कंइ पण प्रवृत्ति करे तो तेनुं नाम 'कर्म' छे;–शुभ अथवा अशुभ अध्यवसायवाळुं परिणमन ते 'कर्म' कहेवाय; अने शुद्ध अध्यवसायवाळुं परिणमन ते कर्म नथी पण 'निर्जरा' छे.

८०. अमुक आचार्य एम कहे छे के, दिगम्बरना आचार्ये एम स्वीकार्युं छे के "जीवनो मोक्ष थतो नथी, परंतु मोक्ष समजाय छे; ते एवी रीते के, जीव शुद्धस्वरूपी छे; तेने बंध थयो नथी, तोपछी मोक्ष थवापणु क्यां रहे छे?; परंतु तेणे मानेलुं छे के, 'हुं बंधाणो छुं' ते मानवापणु विचारवडीए करी समजाय छे के मने बंधन नथी, मात्र मान्युं हतुं; ते मानवापणु शुद्ध स्वरूप समजायाथी रहेतुं नथी; अर्थात् मोक्ष समजाय छे" आ वात 'शुद्धनय'नी, अथवा 'निश्चयनय'नी छे. पर्यायार्थी नयवाळाओ ए नयने वळगी आचरण करे तो तेने रखडी मरवानु छे.

८१. 'ठाणांगसूत्र'मां कहेवामां आव्युं छे के जीव, अजीव, पुण्य, पाप, आश्रव, संवर, निर्जरा, बंध, अने मोक्ष ए पदार्थ सद्भाव छे; एटले तेना भाव छता छे, कल्पवामां आव्या छे एम नथी.

८२. वेदांत छे ते शुद्धनयआभासी छे. शुद्धनयआभासमतवाळा 'निश्चयनय' शिवाय बीजा नयने एटले 'व्यवहारनय'ने ग्रहण करता नथी. जिन अनेकांतिक छे. अर्थात् ते स्याद्वादी छे.

८३. कोइ नव तत्त्वनी, कोइ सात तत्त्वनी, कोइ षड्द्रव्यनी कोइ षड्पदनी, कोइ बे राशिनी वात कहे छे, परंतु ते सघळुं जीव, अजीव एवी बे राशि अथवा ए बे तत्त्व अर्थात् द्रव्यमां समाय छे.

८४. निगोदमां अनंता जीव रह्या छे ये वातमां तेम ज कंदमूळमा सोयनी अणी उपर रहे तेटला नाना भागमां अनता जीव रह्या छे ते वातमां आशंकाकरवापणु छे नही. ज्ञानीए जेवुं स्वरूप दीठुं छे तेवु ज कह्युं छे. आ जीव जे स्थूलदेहप्रमाण थई रह्यो छे, अने

जेने पोताना स्वरूपनु हजु जाणपणु नथी थयु तेने एवी झीणी वात समजवामा न आवे ते वात खरी छे, परतु तेने आशका करवानु कारण नथी ते आ रीते चोमासाना वखतमा एक गामना पादरमा तपासीए तो घणी लीलोतरी जोवामा आवे छे, अने तेवी थोडी लीलोतरीमां अनता जीवो छे, तो एवा घणा गामनो विचार करीए, तो जीवनी संख्याना प्रमाणविषे अनुभव नथी थयो छता बुद्धिबळथी विचार करता अनतपणु संभावी शकाय छे कदमूल आदिमा अनतपणु संभवे छे बीजी लीलोतरीमा अनतपणु संभवतु नथी, परतु कंदमूलमां अनतपणु घटे छे कदमूलनो अमुक थोडो भाग जो वाववामा आवे तो ते उगे छे ते कारणथी पण त्या जीवनु विशेषपणु घटे छे, तथापि जो प्रतीति न थती होय तो आत्मानुभव करवो, आत्मानुभव थवाथी प्रतीति थाय छे ज्यासुधी आत्मानुभव नथी थतो, त्यासुधी ते प्रतीति थवी मुश्केल छे, माटे जो तेनी प्रतीति करवी होय तो प्रथम आत्माना अनुभवी थवु

***

८५ ज्यासुधी ज्ञानावरणीयनो क्षयोपशम नथी थयो, त्यासुधी सम्यक्त्वनी प्राप्ति थवानी इच्छा राखनारे ते वातनी प्रतीति राखी आज्ञानुसार वर्तन करवु

***

८६ जीवमा संकोच विस्तारनी शक्तिरूप गुण रहे छे ते कारणथी ते नाना मोटा शरीरमां देह प्रमाण स्थिति करी रहे छे आ ज कारणथी ज्या थोडा अवकाशने विषे पण संकोचपणु विशेषपणे करी शके छे त्या जीवो तेम करी रहेला छे

८७ जेम जेम जीव कर्मपुद्गल वधारे ग्रहण करे छे, तेम तेम ते वधारे निबिड थई नाना देहने विषे रहे छे

८८ पदार्थने विषे अचिन्त्य शक्ति छे दरेक पदार्थ पोतपोताना धर्मने त्यागता नथी एक जीवे परमाणुरूपे ग्रहेला एवा जे कर्म ते अनत छे तेवा अनता जीव जेपासे कर्म रूपी परमाणु अनता आत छे ते सघळा निगोदआश्रयी थोडा अवकाशमा रहेला छे, ते वात पण शका करवायोग्य नथी साधारण गणित्प्रमाणे एक परमाणु एक आकाशप्रदेश अवगाहे छे, परतु तेनामा अचिंत्य सामर्थ्यपणु छे ते सामर्थ्यधर्मे करी थोडा आकाशने विषे अनता परमाणु रह्या छे एक आरिसो छे ते सामे तेथी घणी मोटी वस्तु मूकवामा आवे, तो पण तेवडो आकार तेमां समाईने रहे छे आंख एक नाना वस्तु छे छता तेवी नानी वस्तु तेमा सूर्य चद्रादि मोटा पदार्थनु स्वरूप मोटु जोवामा आवे छे तेज रीते आकाश जे घणु विशाळ क्षेत्र छे ते पण एक आंखने विषे देखावरूपे समाय छे मोटा मोटा एवा घणा घरो तेवी नानी वस्तु एवी जे आंख ते जोई शके छे थोडा आकाशमां जो अनत परमाणु अचिन्त्य सामर्थ्यने लीधे न समाई

शकतां होय तो, आंखथी करी पोताना कद जेवडी ज वस्तु जोइ शकाय, पण वधारे मोटो भाग जोइ न शकाय; अथवा आरिसामां घणां घरो आदि मोटी वस्तुनुं प्रतिबिंब मोटारूपे पडे नहीं. आ ज कारणथी परमाणुनुं पण अचिंत्य सामर्थ्य छे, अने तेने लइने थोडा आकाशने विषे अनंता परमाणु समाइ रही शके छे.

८९. आ प्रमाणे परमाणु आदि द्रव्यनुं सूक्ष्मभावथी निरूपण करवामां आव्युं छे, ते जो के परभावनुं विवेचन छे, तोपण ते कारणसर छे, अने सहेतु करवामां आवेलुं छे.

९०. चित्त स्थिर करवासारू, अथवा वृत्तिने बहार न जवा देतां अंतरंगमां लइ जवासारू परद्रव्यना स्वरूपनुं समजवुं कामे लागे छे.

९१. परद्रव्यनुं स्वरूप विचारवाथी वृत्ति बहार न जतां अंतरंगने विषे रहे छे; अने स्वरूप समज्या पछी तेना थयेला ज्ञानथी ते तेनो विषय थई रहेता, अथवा अमुक अंशे समजवाथी तेटलो तेनो विषय थई रहेतां, वृत्ति पाछी बहार नीकळी परपदार्थो विषे रमण करवा दोडे छे; त्यारे परद्रव्य के जेनुं ज्ञान थयुं छे तेने सूक्ष्मभावे करी समजवा मांडतां वृत्तिने पाछी अंतरंगमां लाववी पडे छे; अने तेम लाव्या पछी विशेषपणे स्वरूप समजायाथी ज्ञानेकरी तेटलो तेनो विषय थई रहेतां वळी वृत्ति बहार दोडवा मांडे छे; त्यारे जाण्युं होय तेथी विशेष सूक्ष्मभावे फरी विचारवा मांडतां वळी पण वृत्ति पाछी अंतरंगने विषे प्रेराय छे. एम करतां करतां वृत्तिने वारंवार अंतरंगभावमां लावी शांत करवामां आवे छे; अने ए प्रमाणे वृत्तिने अंतरंगमां लावतां लावतां आत्मानो अनुभव वखते थई जाय छे, अने ज्यारे ए प्रमाणे थाय छे त्यारे वृत्ति बहार जती नथी, परंतु आत्माने विषे शुद्ध परिणतिरूप थई परिणमे छे; अने ते प्रमाणे परिणमवाथी बाह्यपदार्थनुं दर्शन सहज थाय छे. आ कारणोथी परद्रव्यनुं विवेचन कामनुं अथवा हेतुरूप थाय छे.

९२. जीव पोताने जे अल्पज्ञान होय छे तेना वडे मोटो एवो जे ज्ञेय पदार्थ तेनुं स्वरूप जाणवा इच्छे छे, ते क्यांथी थई शके? अर्थात् न ज थई शके. ज्ञेयपदार्थनुं स्वरूप जाणवानुं न थई शके त्यां आगळ पोताना अल्पज्ञपणाथी न समजायानुं कारण न मानतां तेथी मोटो ज्ञेयपदार्थ तेने विषे दोष काढे छे, परंतु सवळीए आवी पोताना अल्पज्ञपणाथी न समजायाविषेनुं कारण मानतो नथी.

९३. जीव पोतानुं स्वरूप जाणी शकतो नथी; तो पछी परनुं स्वरूप जाणवा इच्छे ते तेनाथी शी रीते जाणी—समजी—शकाय? अने ज्यांसुधी न समजवामां आवे त्यांसुधी त्यां रही गुंचाइ डोळाया करे छे. श्रेयकारी एवुं जे निजस्वरूपनुं ज्ञान ते ज्यांसुधी प्रगट नथी कर्युं, त्यांसुधी परद्रव्यनुं गमे तेटलुं ज्ञान मेळवे तोपण ते कशा कामनुं नथी; माटे उत्तम रस्तो ए छे के, वीजी वधी वातो मुकी दइ पोताना आत्माने ओळखवा प्रयत्न

करवो जे सारभूत छे ते जीवासारू आ 'आमा सद्भाववाळो छे, 'ते कर्मनो कर्त्ता छे', अने तेथी (कर्मथी) तेने बध थाय छे, 'ते बध शी रीते थाय छे', 'ते बध केवी रीते निवृत्त थाय' अने 'ते बधथी निवृत्त थवु ए मोक्ष छे' आदि विचारो सबधी वारवार, अने क्षणे क्षणे विचार करवो योग्य छे, अने ए प्रमाणे वारवार विचार करवाथी विचार वृद्धिने पामे छे, ने तेने लीधे निजस्वरूपनो अशे अशे अनुभव थाय छे जेम जेम निजस्वरूपनो अनुभव थाय छे, तेम तेम द्रव्यनु जे अचित्य सामर्थ्य ते तेना अनुभवमा आवतु जाय छे तेने लइने उपर बतावेली एवी जे शकाओ (जेवी के, थोडा आकाशमा अनत जीवनु समावु, अथवा अनत पुद्गल परमाणुनु समावु) तेनु करवापणु रहेतु नथी, अने ते यथार्थ छे एम समजाय छे ते छता पण जो मानवामा न आवतु होय तो अथवा शका करवानु कारण रहेतु होय तो ज्ञानी कहे छे के, उपर बतावेलो पुरुषार्थ करवामा आव्येथी अनुभवसिद्ध थशे

***

९४ जीव कर्मबध जे करे छे, ते देहस्थित रहेलो जे आकाश तेने विषे रहेला जे सूक्ष्म पुद्गल तेमाथी ग्रहीने करे छे बहारथी लइ कर्म बाधतो नथी

९५ आकाशमा चौद राजलोकने विषे सदा–सर्वदा–पुद्गल परमाणु भरपूर छे, ते ज प्रमाणे शरीरने विषे रहेलो जे आकाश त्या पण सूक्ष्म पुद्गल परमाणुनो समूह भरपूर छे त्याथी सूक्ष्म पुद्गल जीव ग्रही, कर्मबध पाडे छे

९६ एवी आशका करवामा आवे के, शरीरथी लावे–दूर–एटले घणे छेटे एवा कोइ कोइ पदार्थप्रत्ये जीव राग, द्वेष करे तो ते त्याना पुद्गल ग्रही बध बाधे छे के शी रीते? तेनु समाधान एम थाय छे के, ते रागद्वेषरूप परिणति तो आत्मानी विभावरूप परिणति छे, अने ते परिणति करनार आत्मा छे, अने ते शरीरने विषे रही करे छे, माटे त्या आगळ एटले शरीरने विषे रहेलो एवो जे आत्मा, ते जे क्षेत्रे छे ते क्षेत्रे रहेला एवा जे पुद्गल परमाणु तेने ग्रहीने बाधे छे बहार ग्रहवा जतो नथी

***

९७ यश अपयश कीर्त्ति जे नामकर्म छे, ते नामकर्मसबध जे शरीरने लइने छे ते शरीर रहे छे त्यासुधी चाले छे, त्याथी आगळ चालता नथी जीव सिद्धपणाने प्राप्त थाय, अथवा विरतिपणु पामे त्यारे ते सबध रहेतो नथी सिद्धपणा विषे एक आत्मासिवाय बीजु कइ नथी, अने नामकर्म ए एक जातनु कर्म छे, तो त्या यश अपयश आदिनो सबध शी रीते घटे? अविरतिपणाथी जे कइ पापक्रिया थाय छे ते पाप चाल्यु आवे छे

९८ 'विरति' एटले 'मुकावु', अथवा रतिथी विरुद्ध, एटले रति नहीं ते अविरतिमा त्रण

शब्दनो संबंध छे. अ+वि+रति=अ नहीं+वि=विरुद्ध+रति=प्रीति एटले प्रीति विरुद्ध नहीं ते 'अविरति' छे. ते अविरतिपणु बार प्रकारनुं छे.

९९. पांच इंद्रिय, अने छठ्ठुं मन तथा पांच स्थावर जीव, अने एक त्रस जीव मळी कुल ते बार प्रकार छे.

१००. एवो सिद्धांत छे के, कृतिविना जीवने पाप लागतु नथी. ते कृतिनी ज्यांसुधी विरति करी नथी त्यांसुधी अविरतिपणानुं पाप लागे छे. समस्त एवा चौद राजलोकमांथी तेनी पापक्रिया चाली आवे छे.

१०१. कोइ जीव कंइ पदार्थ योजी मरण पामे, अने ते पदार्थनी योजना एवा प्रकारनी होय के ते योजेलो पदार्थ ज्यांसुधी रहे, त्यांसुधी तेनाथी पापक्रिया थया करे; तो त्यांसुधी ते जीवने अविरतिपणानी पापक्रिया चाली आवे छे; जो के जीवे बीजो पर्याय धारण कर्योथी अगाउना पर्याय समये जे जे पदार्थनी योजना करेली छे तेनी तेने खबर नथी, तोपण, तथा हालना पर्यायने समये ते जीव ते योजेला पदार्थनी क्रिया नथी करतो तोपण ज्यांसुधी तेनो मोहभाव विरतिपणाने नथी पाम्यो त्यांसुधी अव्यक्तपणे तेनी क्रिया चाली आवे छे.

१०२. हालना पर्यायने समये तेना अजाणपणानो लाभ तेने मळी शकतो नथी. ते जीवे समजवुं जोइतुं हतुं के, आ पदार्थथी थतो प्रयोग ज्यांसुधी कायम रहेशे त्यांसुधी तेनी पापक्रिया चालु रहेशे. ते योजेला पदार्थथी अव्यक्तपणे पण थती (लागती) क्रियाथी मुक्त थवुं होय तो मोहभावने मूकवो. मूकवाथी एटले विरतिपणु करवाथी पापक्रिया बंध थाय छे. ते विरतिपणु ते ज पर्यायने विषे आदरवामां आवे, एटले योजेला पदार्थना ज भवने विषे आदरवामा आवे तो ते पापक्रिया ज्यारथी विरतिपणु आदरे त्यारथी आवती बंध थाय छे. अहीं जे पापक्रिया लागे छे ते चारित्रमोहनीयना कारणथी आवे छे. ते मोहभावना क्षय थवाथी आवती बंध थाय छे.

१०३. क्रिया बे प्रकारे थाय छे: एक व्यक्त एटले प्रगटपणे, अने बीजी अव्यक्त एटले अप्रगटपणे. अव्यक्तपणे थती क्रिया जो के तमामथी जाणी नथी शकाती, परंतु तेथी थती नथी एम नथी.

१०४. पाणीने विषे लहेर अथवा हिल्लोल ते व्यक्तपणे जणाय छे, परंतु ते पाणीमां गंधक अथवा कस्तुरी नांखी होय, अने ते पाणी शान्तपणामां होय तोपण तेने विषे गंधक, अथवा कस्तुरीनी जे क्रिया छे ते जो के देखाती नथी, तथापि तेमां अव्यक्तपणे रहेली छे. आवी रीते अव्यक्तपणे थती क्रियाने न श्रद्धवामां आवे अने मात्र व्यक्तपणाने श्रद्धवामां आवे तो एक ज्ञानी जेने विषे अविरतिरूप क्रिया थती नथी ते भाव, अने बीजो उंघी गयेलो माणस जे कंइ क्रिया व्यक्तपणे करतो नथी ते भाव समानपणाने

पामे छे, परतु वास्तविक रीते तेम छे नहा उची गयेला माणसने अव्यक्तपणे क्रिया लागे छे आ ज प्रमाणे जे माणस (जे जीव) चारित्रमोहनीय नामनी निद्रामा सूतो छे तेने अव्यक्त क्रिया लागती नथी एम नथी जो मोहभाव क्षय थाय तो ज अविरतिरूप चारित्रमोहनीयनी क्रिया बध पडे छे, ते पहेला बंध पडती नथी

क्रियाथी थतो बध मुख्य एवा पाच प्रकारे छे

१ मिथ्यात्व	२ अविरति	३ कषाय	४ प्रमाद	५ योग
५	१२	२५		१५

१०५ मिथ्यात्वनी हाजरी होय त्यासुधी अविरतिपणु निर्मूल थतु नथी, एटले जतु नथी, परंतु जो मिथ्यात्वपणु खसे तो अविरतिपणाने जवु ज जोइए ए नि सदेह छे, कारण के, मिथ्यात्वसहित विरतिपणु आदरवाथी मोहभाव जतो नथी मोहभाव कायम छे त्यासुधी अभ्यतरविरतिपणु थतु नथी, अने प्रमुखपणे रहेलो एवो जे मोहभाव ते नाश पामवाथी अभ्यतरअविरतिपणु रहेतु नथी, अने बाह्य जो अविरतिपणु आदरवामा न आव्यु होय तोपण जो अभ्यतर छे तो सेहेजे बहार आवे छे

१०६ अभ्यतरविरतिपणु प्राप्त थया पछी, अने उदय आधीन बाह्यथी विरतिपणु न आदरी शके तोपण ज्यारे उदयकाळ सपूर्ण थइ रहे त्यारे सेहेजे विरतिपणु रहे छे, कारण के, अभ्यतरविरतिपणु पहेलेथी प्राप्त थयेलु छे, जेथी हवे अविरतिपणु छे नहीं, के ते अविरतिपणानी क्रिया करी शके

१०७ मोहभाववडे करीने ज मिथ्यात्व छे मोहभावनो क्षय थवाथी मिथ्यात्वनो प्रतिपक्ष, जे सम्यक्भाव ते प्रगटे छे माटे त्या आगळ मोहभाव केम होय? अर्थात् होतो नथी

१०८ जो एवी आशका करवामा आवे के, पाच इद्रिय अने छट्ठु मन, तथा पाच स्थावरकाय अने छट्ठी त्रसकाय एम बार प्रकारे विरति आदरवामां आवे तो लोकमा रहेला जीव अने अजीव राशि नामना बे समूह छे तेमाथी पाच स्थावरकाय अने छट्ठी त्रसकाय मळी जीवराशिनी विरति थई, परतु लोकमा रखडावनार एटले अजीवराशि जे जीवथी पर छे तेप्रत्ये प्रीति तेनु निवृत्तिपणु आमा आवतु नथी, त्यासुधी विरति शी रीते गणी शकाय? तेनु समाधान पाच इद्रिय अने छट्ठा मनथी जे विरति करवी छे तेनु जे विरतिपणु छे तेमा अजीवराशिनी विरति आवी जाय छे

***

१०९ पूर्व ज्ञानीनी वाणी आ जीवे निश्चयपणे कदि सांभळी नथी, अथवा ते वाणी सम्यक् प्रकारे माथे चडावी नथी एम सर्वज्ञे कह्यु छे

११० सद्गुरुउपदेशित यथोक्त सयमने पाळता एटले सद्गुरुनी आज्ञाए वर्तता पापथकी विरमवु थाय छे, अने अभेद्य एवा ससार समुद्रनु तरवु थाय छे

***

१११. वस्तुस्वरूप केटलाक स्थानके आज्ञावडीए प्रतिष्ठित छे, अने केटलाक स्थानके सद्विचारपूर्वक प्रतिष्ठित छे. परंतु आ काळनुं प्रबलपणु एटलुं वधुं छे के, हवे पछीनी क्षणे पण, विचारपूर्वक प्रतिष्ठितने माटे केम प्रवर्त्तशे ते जाणवानी आ काळने विषे शक्ति जणाती नथी, माटे त्यां आगळ आज्ञापूर्वक प्रतिष्ठित रहेवुं ए योग्य छे.

११२. ज्ञानीए कह्युं छे के "बुझो! केम बुझता नथी? फरी आवो अवसर आववो दुर्लभ छे."

*

११३. लोकने विषे जे पदार्थ छे तेना धर्म देवाधिदेवे पोताना ज्ञानमां भासवाथी जेम हता तेम वर्णव्या छे; पदार्थो ते धर्मथी बहार जई प्रवर्त्तता नथी; अर्थात् ज्ञानी महाराजे प्रकाश्युं तेथी बीजी रीते प्रवर्त्तता नथी, तेथी ते ज्ञानीनी आज्ञाप्रमाणे प्रवर्त्ते छे एम कह्युं छे, कारण के ज्ञानीए पदार्थना जेवा धर्म हता तेवा ज तेना धर्म कह्या छे.

*

११४. काळ मूळ द्रव्य नथी, उपचारिक द्रव्य छे; अने ते जीव तथा अजीव (अजीवमां मुख्यत्वे पुद्गलास्तिकायमां विशेषपणे समजाय छे) मांथी उत्पन्न थयेल छे; अथवा जीवाजीवनी पर्याय—अवस्था ते काळ छे. दरेक द्रव्यना अनंता धर्म छे. तेमां ऊर्ध्वप्रचय, अने तिर्य्यकप्रचय एवा बे धर्म छे; अने काळने विषे तिर्य्यकप्रचय धर्म नथी. एक ऊर्ध्वप्रचय धर्म छे.

११५. ऊर्ध्वप्रचयथी पदार्थमां जे धर्मनुं उद्भववुं थाय छे ते धर्मनुं तिर्य्यकप्रचयथी पाछुं तेमां समावुं थाय छे. कालना समयने तिर्य्यकप्रचय नथी, तेथी जे समय गयो ते पाछो आवतो नथी.

११६. दिगम्बरअभिप्राय मुजब 'कालद्रव्य'ना लोकमां असंख्याता अणु छे.

११७. दरेक द्रव्यना अनंता धर्म छे. तेमां केटलाक धर्म व्यक्त छे; केटलाक अव्यक्त छे. केटलाक मुख्य छे, केटलाक सामान्य छे; केटलाक विशेष छे.

११८. असंख्याताने असंख्याता गुणा करतां पण असंख्यात थाय, अर्थात् असंख्यातना असंख्यात भेद छे.

११९. एक आंगुलना असंख्यात भाग—अंश—प्रदेश—ते एक आंगुलमां असंख्यात छे. लोकना पण असंख्यात प्रदेश छे. गमे ते दिशानी समश्रेणिए असंख्यात थाय छे. ते प्रमाणे एक पछी एक बीजी त्रीजी समश्रेणिनो सर्वाळो करतां जे सर्वाळो थाय ते एक गुणुं, बे गुणुं, त्रण गुणुं, चार गुणुं थाय पण असंख्यात गुणुं न थाय; परंतु एक समश्रेणि जे असंख्यात प्रदेशवाळी छे ते समश्रेणिनी दिशावाळी सघळी समश्रेणिओ जे असंख्यात गुणी छे ते दरेक असंख्यातीए गुणतां, तेम ज बीजी दिशानी समश्रेणि छे तेनो पण गुणाकार करतां ते प्रमाणे करतां, त्रीजी दिशानी छे तेनुं पण ते प्रमाणे करतां असं-

ख्यात थाय ए असंख्याताना भागाने ज्यासुधी एक बीजानो गुणाकार करी शकाय त्यासुधी असख्याता थाय अने ते गुणाकारथी कोइ गुणाकार करवो बाकी न रहे त्यारे असख्यात पुरु थइ तेमा एक उमेरता जघन्यमा जघन्य अनतु थाय

***

१२० नय छे ते प्रमाणनो अश छे जे नयथी जे धर्म कहेवामा आव्यो छे त्यां तेटलु प्रमाण छे ए नयथी जे धम कहेवामा आव्यो छे ते शिवाय वस्तुने विषे बीजा जे धर्म छे तेनो निषेध करवामा आव्यो नथी एकी वखते वाणीद्वाराए बधा धर्म कही शकाता नथी तेम ज जे जे प्रसग होय ते ते प्रसगे त्या मुख्यपणे ते ज धर्म कहेवामा आवे छे त्या त्या ते ते नयथी प्रमाण छे

१२१ नयना स्वरूपथी आघे जइ कहेवामा आवे छे ते नय नहीं, परतु नयाभास थाय छे, अने नयाभास त्या मिथ्यात्व ठरे छे

१२२ नय सात मान्या छे तेना उपनय सातसो, अने विशेष स्वरूपे अनता छे, अर्थात् जे वाणी छे ते सघळा नय छे

१२३ एकातिकपणु ग्रहवानो स्वछद जीवने विशेषपणे होय छे, अने एकातिकपणु ग्रहवाथी नास्तिकपणु थाय छे ते न थवा माटे आ नयनु स्वरूप कहेवामा आव्युं छे, जे समजवाथी जीव एकातिकपणु ग्रहतो अटकी मध्यस्थ रहे छे, अने मध्यस्थ रहेवाथी नास्तिकता अवकाश पामी शकती नथी

१२४ नय जे कहेवामा आवे छे ते नय पोते कइ वस्तु नथी, परतु वस्तुनु स्वरूप समजवा तथा तेनी सुप्रतीत थवा प्रमाणनो अश छे

१२५ अमुक नयथी कहेवामा आव्यु त्यारे बीजा नयथी प्रतीत थता धर्मनी अस्ति नथी एम ठरतु नथी

***

१२६ केवलज्ञान एटले मात्र ज्ञान ज ते शिवाय बीजु कइ ज नहीं अने ज्यारे एम छे त्यारे तेने विषे बीजु कशु समातु नथी सर्वथा सर्व प्रकारे रागद्वेषनो क्षय थाय त्यारे ज केवलज्ञान कहेवाय जो कोइ अशे रागद्वेष होय तो ते चारित्रमोहनीयना कारणथी छे ज्या आगळ जेटले अशे रागद्वेष छे त्या आगळ तेटले अशे अज्ञान छे, जेथी केवलज्ञानमा ते समाइ शकता नथी, एटले केवलज्ञानमा ते होता नथी ते एक बीजानां प्रतिपक्षि छे ज्या केवलज्ञान छे त्या रागद्वेष नथी, अथवा ज्या रागद्वेष छे त्या केवलज्ञान नथी

***

१२७ गुण अने गुणी एक ज छे, परतु कोइ कारणे ते परिछिन्न पण छे सामान्य प्रकारे तो गुणनो समुदाय ते 'गुणी' छे, एटले गुण अने गुणी एक ज छे जूदी जूदी वस्तु

नथी. गुणीथी गुण जूदो पडी शकतो नथी. जेम साकरनो कटको छे ते 'गुणी' छे अने मिठाश छे ते गुण छे. 'गुणी' जे साकर अने गुण जे मिठाश ते बन्ने साथे ज रहेल छे; मिठाश कंइ जूदी पडती नथी, तथापि 'गुण' 'गुणी' कोइ अंशे भेदवाळा छे.

१२८. केवलज्ञानीनो आत्मा पण देहव्यापकक्षेत्रअवगाहित छे; छतां लोकालोकना सघळा पदार्थो जे देहथी दूर छे तेने पण एकदम जाणी शके छे.

१२९. स्व परने जूदा पाडनार जे ज्ञान ते ज्ञान. आ ज्ञानने प्रयोजनभूत कहेवामां आव्युं छे. आ शिवायनुं ज्ञान ते 'अज्ञान' छे. शुद्धआत्मदशारूप शांत जिन छे. तेनी प्रतीति जिनप्रतिबिंब सूचवे छे. ते शांत दशा पामवा सारू जे परिणति, अथवा अनुकरण अथवा मार्ग तेनुं नाम 'जैन';—जे मार्गे चालवाथी जैनपणु प्राप्त थाय छे.

१३०. आ मार्ग आत्मगुणरोधक नथी, पण बोधक छे, एटले आत्मगुण प्रगट करे छे. जेमां कशो संशय नथी. आ वात परोक्ष नथी, पण प्रत्यक्ष छे. खात्री करवा इच्छनारे पुरुषार्थ करवाथी सुप्रतीत थई प्रत्यक्ष अनुभवगम्य थाय छे.

१३१. सूत्र अने सिद्धांत ए बे जूदां छे. साचववासारू सिद्धांतो सूत्ररूपी पेटीमां राखवामा आव्या छे. देश, काळने अनुसरी सूत्र रचवामा एटले गुंथवामां आवे छे; अने तेमां सिद्धांतनी गुंथणी करवामां आवे छे. ते सिद्धांतो गमे ते काळमां, गमे ते क्षेत्रमा फरता नथी; अथवा खंडितपणाने पामता नथी; अने जो तेम थाय तो ते सिद्धांत नथी.

१३२. सिद्धांत ए गणितनी माफक प्रत्यक्ष छे तेथी तेमां कोइ जातनी भूल के अधुरापणु समातुं नथी. अक्षर बोडीआ होय तो सुधारीने माणसो वांचे छे. परंतु आंकडानी भूल थाय तो ते हिसाब खोटो ठरे छे माटे आंकडा बोडीआ होता नथी. आ दृष्टांत उपदेशमार्ग अने सिद्धांतमार्गने घटाववुं.

१३३. सिद्धांतो गमे ते देशमां, गमे ते भाषामां, गमे ते काळमां लखाणां होय, तोपण असिद्धांतपणाने पामता नथी. दाखला तरीके, बेने बे चार थाय. पछी गमे तो गुजराती, के संस्कृत, के प्राकृत, के चीनी, के अरबी, के परश्यन, के इंग्लिश भाषामां लखायेल होय. ते आंकडाने गमे ते संज्ञामां ओळखवामां आवे तोपण बे ने बेनो सर्वाळो चार थाय ए वात प्रत्यक्ष छे. जेम नेवे नेवे एकाशी ते गमे ते देशमां, गमे ते भाषामां, अने धोळा दिवसे, के अंधारी रात्रिए गणवामां आवे तोपण ८०. अथवा ८२ थता नथी, परंतु एकाशी ज थाय छे. आ ज प्रमाणे सिद्धांतनुं पण छे.

१३४. सिद्धांत छे ए प्रत्यक्ष छे. ज्ञानीना अनुभवगम्यनी बाबत छे. तेमां अनुमानपणु काम आवतुं नथी. अनुमान ए तर्कनो विषय छे; अने तर्क ए आगळ जतां केटलीकवार खोटो पण पडे; परंतु प्रत्यक्ष जे अनुभवगम्य छे तेमा कांइ पण खोटापणु समातुं नथी.

१३५. जेने गुणाकार, अथवा सर्वाळानुं ज्ञान थयुं छे ते एम कहे के, नेवे नेवे एकाशी;

त्या आगळ जेने सर्वांश अथवा गुणाकारनुं ज्ञान थयुं नथी, अथात् क्षयोपशम थयो नथी ते अनुमानथी अथवा तर्क करी एक एम कहे के "९८ थता होय तो केम ना कही शकाय?" तो तेमां काइ आश्चर्य पामवा जेवुं छे नहीं, केमके तेने ज्ञान न होवाथी तेम कहे ए स्वाभाविक छे परंतु जो तेने गुणाकारनी रीत छोडी (छूटी छूटी करी) एकथी नव सुधी आंकडा बतावी नववार गणाव्युं होय तो एकाशी थता अनुभवगम्य थवाथी तेने सिद्ध थाय छे कदापि तेना मन क्षयोपशमथी एकाशी गुणाकारथी अथवा सर्वाळाथी न समजाय तोपण एकाशी थाय एमां फेर नथी ए प्रमाणे सिद्धांत आवरणना कारणथी न समजवामां आवे तोपण ते असिद्धांतपणाने पामता नथी ए वातनी चोक्कस प्रतीति राखवी छतां खात्री करवा जरूर होय तो तेमां बताव्याप्रमाणे करवाथी खात्री थतां प्रत्यक्ष अनुभवगम्य थाय छे

१३६ ज्यांसुधी अनुभवगम्य न थाय त्यांसुधी सुप्रतीति राखवा जरूर छे, अने सुप्रतीतिथी क्रमे क्रमे करी अनुभवगम्य थाय छे

१३७ सिद्धांतना दाखला

(१) 'रागद्वेषथी बंध थाय छे"

(२) "बंधनो क्षय थवाथी मुक्ति थाय छे"

आ सिद्धांतनी खात्री करवी होय तो रागद्वेष छोडो रागद्वेष सर्व प्रकारे छूटे तो आत्मानो सर्व प्रकारे मोक्ष थाय छे आत्मा बंधनना कारणथी मुक्त थई शकतो नथी बंधन छुटयुं के मुक्त छे बंधन थवानुं कारण रागद्वेष छे रागद्वेष सर्वथा प्रकारे छूट्यो के बंधथी छूट्यो ज छे तेमां कशो सवाल के शंका रहेता नथी

१३८ जे समये सर्वथा प्रकारे रागद्वेष क्षय तेने बीजे ज समये 'केवळज्ञान' छे

***

१३९ जीव पहेला गुणस्थानकमांथी आगळ जतो नथी, आगळ जवा विचार करतो नथी पहेलांथी आगळ शी रीते वधी शकाय? तेना शुं उपाय छे? केवी रीते पुरुषार्थ करवो? तेनो विचार पण करतो नथी, अने वातो करवा बेसे त्यारे एवी करे के तेरमुं आ क्षेत्रे, अने आ काळे प्राप्त थतुं नथी आवी आवी गहन वातो जे पोतानी शक्ति बहारनी छे ते तेनाथी शी रीते समजी शकाय? अर्थात् पोताने क्षयोपशम होय ते उपरांतनी वातो करवा बेसे ते न ज समजी शकाय

१४० ग्रंथि पहेले गुणस्थानके छे तेनुं भेदन करी आगळ वधी चोथा सुधी संसारी जीवो पहोंच्या नथी कोइ जीव निर्जरा करवाथी उंचा भावे आवता, पहेलामांथी नीकळवा विचार करी, ग्रंथिभेदनी नजीक आवे छे त्यां आगळ गांठनुं एटलुं बधुं तेना उपर जोर थाय छे के, ग्रंथिभेद करवामां शिथिल थई जइ अटकी पडे छे, अने ए प्रमाणे मोळो थइ

पाछो वळे छे. आ प्रमाणे ग्रंथिभेद नजीक अनंतिवार आवी जीव पाछो फर्यो छे. कोइ जीव प्रबल पुरुषार्थ करी निमित्त कारणनो जोग पामी करोडीआं करी ग्रंथिभेद करी, आगळ वधी आवे छे, अने ज्यारे ग्रंथिभेद करी आगळ वध्यो के, चोथामां आवे छे, अने चोथामां आव्यो के वेहेल्रामोडो मोक्ष थशे, एवी ते जीवने छाप मळे छे.

१४१. आ गुणस्थानकनुं नाम 'अविरतिसम्यक्दृष्टि' छे; ज्यां विरतिपणाविना सम्यक् ज्ञानदर्शन छे.

१४२. कहेवामां एम आवे छे के, तेरमुं गुणस्थानक आ काळ ने आ क्षेत्रथी न पमाय; परंतु तेम कहेनारा पहेलामांथी खसता नथी. जो तेओ पहेलामांथी खसी, चोथासुधी आवे. अने त्यां पुरुषार्थ करी सातमुं जे अप्रमादी छे त्यांसुधी पहोंचे तोपण एक मोटामां मोटी वात छे. सातमासुधी पहोंच्याविना ते पछीनी दशानी सुप्रतीति थई शकवी मुश्केल छे.

१४३. आत्माने विषे प्रमादरहित जागृतदशा ते ज सातमुं गुणस्थानक छे. त्यांसुधी पहो-चवाथी तेमां सम्यक्त्व समाय छे. चोथा गुणस्थानके जीव आवीने त्यांथी पांचमुं 'देश-विरति' छठ्ठुं 'सर्वविरति' अने सातमुं 'प्रमादरहित विरति' छे त्यां पहोंचे छे. त्यां आगळ पहोंच्येथी आगळनी दशानी अंशे अनुभव अथवा सुप्रतीति थाय छे. चोथा गुणस्थानकवाळो जीव सातमा गुणस्थानकने पहोंचनारनी दशानो जो विचार करे तो ते कोइ अंशे प्रतीत थई शके. पण तेनो पहेला गुणस्थानकवाळो जीव विचार करे तो ते शी रीते प्रतीतिमां आवी शके? कारण के, तेने जाणवानुं साधन जे आवरणरहित थवुं ते पहेला गुणस्थानकवाळाने पामे होय नहीं.

१४४. सम्यक्त्व प्राप्त थयेल जीवनी दशानुं स्वरूप ज जूदुं होय छे. पहेला गुणस्थानकवाळा जीवनी दशानी जे स्थिति अथवा भाव छे तेना करतां चोथुं गुणस्थानक प्राप्त करनारनी दशानी जे स्थिति अथवा भाव ते जूदां जोवामां आवे छे. अर्थात् जूदी ज दशानुं वर्त्तन जोवामां आवे छे.

१४५. पहेलुं मोळुं करे तो चोथे आवे एम कहेवामात्र छे; चोथे आववामां जे वर्त्तन छे ते विषय विचारवाजोग छे.

१४६. आगळ ४,५,६ अने ७मा गुणस्थानकसुधीनी जे वात कहेवामां आवी छे ते कहेवा-मात्र. अथवा सांभळवामात्र ज छे एम नथी, परंतु समजीने वारंवार विचारवायोग्य छे.

१४७. बनी शके तेटलो पुरुषार्थ करी आगळ वधवा जरूर छे.

१४८. न प्राप्त थई शके तेवी धीरज, संघयण, आयुष्यनी पूर्णता इत्यादिना अभावथी कदाच् सातमा गुणस्थानक उपरनो विचार अनुभवमां न आवी शके, परंतु सुप्रतीत थई शकवायोग्य छे.

१४९. सिंहना दाखलानी माफकः सिंहने लोढाना जबरजस्त पांजरामां पुरवामां आव्यो होय तो ते अंदर रह्यो पोताने सिंह समजे छे, पांजरामां पुरायलो माने छे; अने पांजरानी ब-हारनी भूमिका पण जुवे छे; मात्र लोढाना मजबुत सळियानी आड्यने लीधे बहार नीकळी शकतो नथी. आ ज रीते सातमा गुणस्थानक उपरनो विचार सुप्रतीत थई शके छे.

१५० आ प्रमाणे छता जीव मतभेदादि कारणोने लईने रोकाई जई आगळ वधी शकतो नथी

१५१ मतभेद अथवा रूढी आदि नजीवी बाबत छे, अर्थात् तेमा मोक्ष नथी माटे खरी रीते सत्यनी प्रतीति करवानी जरूर छे

१५२ शुभाशुभ, अने शुद्धाशुद्ध परिणाम उपर बधो आधार छे अल्प अल्प बाबतमा पण दोष मानवामा आवे त्या मोक्ष थतो नथी लोकरूढीमा अथवा लोकव्यवहारमा पडेलो जीव मोक्षतत्त्वनु रहस्य जाणी शकतो नथी तेनु कारण तेने विषे रूढीनु अथवा लोक-सज्ञानु महात्म्य छे आथी करी बादरक्रियानो निषेध करवामा आवतो नथी जे काई पण न करता तद्दन अनर्थ करे छे ते करता बादरक्रिया उपयोगी छे तोपण तेथी करी बादरक्रियाथी आगळ न वधवु एम पण कहेवानो हेतु नथी

१५३ जीवने पोताना डहापण अने मरजी प्रमाणे चालवु ए वात मनगमती छे, पण ते जीवनु भूडु करनार वस्तु छे आ दोष मटाडवानासारू प्रथम तो कोईने उपदेश देवाने नथी पण प्रथम उपदेश लेवानो छे ए ज्ञानीनो उपदेश छे जेनामा रागद्वेष न होय, तेवानो सग थयाविना सम्यक्त्व प्राप्त थई शकतु नथी सम्यक्त्व आववाथी (प्राप्त थवाथी) जीव फरे छे (जीवनी दशा फरे छे), एटले प्रतिकूल होय तो अनुकूल थाय छे जिननी प्रतिमा (शातपणा माटे) जोवाथी सातमा गुणस्थानके वर्त्तता एवा ज्ञानीनी जे शात दशा छे तेनी प्रतीति थाय छे

१५४ जैनमार्गमा हालमा घणा गच्छ प्रवर्त्ते छे जेवा के तपगच्छ, अचलगच्छ, लुकागच्छ, खरतरगच्छ इत्यादि आ दरेक पोताथी अन्य पक्षवाळाने मिथ्यात्वी माने छे तेवी रीते बीजा विभाग छ कोटि, आठ कोटि इत्यादि दरेक पोताथी अन्य कोटिवाळाने मिथ्यात्वी माने छे वाजवी रीते नवकोटि जोईए तेमाथी जेटली ओछी तेटलु ओछु, अने ते करता पण आगळ जवामा आवे तो समजाय के, छेवटे नव कोटिए छोड्याविना रस्तो नथी

१५५ तीर्थंकरादि मोक्ष पाम्या ते मार्ग पामर नथी जैनरूढीनु थोडु पण मूकवु ए अत्यत आकरू लागे छे, तो महान् अने महाभारत एवो मोक्षमार्ग ते शी रीते आदरी शकाशे? ते विचारवायोग्य छे

१५६ मिथ्यात्वप्रकृति खपाव्याविना सम्यक्त्व आवे नहीं सम्यक्त्व प्राप्त थाय तेनी दशा अद्भुत वर्त्ते त्याथी ५,६,७ अने ८ मे जई बे घडीमा मोक्ष थई शके छे एक सम्यक्त्व पामवाथी केवु अद्भुत कार्य बने छे! आथी सम्यक्त्वनी चमत्कृति अथवा तेनु महात्म्य कोई अशे समजी शकाय तेम छे

१५७. दुःधर पुरुषार्थथी पामवायोग्य मोक्षमार्ग ते अनायासे प्राप्त थतो नथी. आत्मज्ञान अथवा मोक्षमार्ग कोइना श्रापथी अप्राप्त थतो नथी. के कोइना आशिर्वादथी प्राप्त थतो नथी. पुरुषार्थ प्रमाणे थाय छे माटे पुरुषार्थनी जरूर छे.

*
* *

१५८. सूत्र–सिद्धांत–शास्त्रो सत्पुरुषना उपदेशविना फळतां नथी. फेरफार जे छे ते व्यवहारमार्गमां छे. मोक्षमार्ग तो फेरफारवाळो नथी. एक ज छे. ते प्राप्त करवामां शिथिलपणु छे तेनो निषेध करवामां आव्यो छे. त्यां आगळ शूरवीरपणु ग्रहण करवायोग्य छे. जीवने अमूर्छित करवो ए ज जरूरनुं छे.

१५९. विचारवान पुरुषे व्यवहारना फेरफारथी मुंझावुं नहीं.

१६०. उपरनी भूमिकावाळा नीचेनी भूमिकावाळानी बरोबर नथी; परंतु नीचेनी भूमिकावाळाथी ठीक छे. पोते जे व्यवहारमां होय तेथी बीजानो उंचो व्यवहार जोवामां आवे तो ते उंचा व्यवहारनो निषेध करवो नहीं, कारण के मोक्षमार्गने विषे कशो फेरफार छे नहीं. त्रणे काळमां गमे ते क्षेत्रमां, एक ज सरखो जे प्रवर्त्ते ते ज मोक्षमार्ग.

*
* *

१६१. अल्पमां अल्प एवी निवृत्तिओ करवामां पण जीवने टाढ वछुटे छे, तो तेवी अनंत प्रवृत्तिथी करी जे मिथ्यात्व थाय छे तेथी निवर्त्तवुं ए केटलुं दुःधर थई पडवुं जोइए? मिथ्यात्वनी निवृत्ति ते ज 'सम्यक्त्व'.

१६२. जीवाजीवनी विचाररूपे प्रतीति करवामां आवी न होय, अने बोलवामात्र ज जीवाजीव छे एम कहेवुं ते सम्यक्त्व नथी. तीर्थंकरादिए पण पूर्वे आराध्युं छे तेथी प्रथमथी ज सम्यक्त्व तेमने विषे छे. परंतु बीजाने ते कंइ अमुक कुळमां, अमुक नातमा के जातमां, के अमुक देशमा अवतार लेवाथी जन्मथी ज सम्यक्त्व होय एम नथी.

१६३. विचारविना ज्ञान नहीं. ज्ञानविना सुप्रतीति एटले सम्यक्त्व नहीं. सम्यक्त्वविना चारित्र न आवे, अने चारित्र न आवे त्यांसुधी केवलज्ञान न पामे. अने ज्यांसुधी केवलज्ञान न पामे त्यांसुधी मोक्ष नथी; एम जोवामां आवे छे.

*
* *

१६४. देवतानुं वर्णन.° तत्त्व.° जीवनुं स्वरूप°

*
* *

१६५. कर्मरूपे रहेला परमाणु केवलज्ञानीने दृश्य छे ते शिवायने माटे चोकस नियम होय नहीं. परमावधिवाळाने दृश्य थवा संभवे छे; अने मनःपर्यवज्ञानीने अमुक देशे दृश्य थवा संभवे छे.

*
* *

° आ विषयो परत्वेना व्याख्याननो सारसंक्षेप श्रोताथी पुस्तकारूढ थई शक्यो नथी—संशोधक

१६६ पदार्थने विषे अनंता धर्म-गुणादि रह्या छे तेना अनंतमा भागे वाणीथी कही शकाय छे तेना अनंतमा भागे सूत्रमां गुंथी शकाय छे

***

१६७ यथाप्रवृत्तिकरण, अनिवृत्तिकरण, अपूर्वकरण उपरांत युंजनकरण अने गुणकरण छे युंजनकरणने गुणकरणथी क्षय करी शकाय छे

१६८ युंजनकरण एटले प्रकृतिने योजवी ते आत्मगुण जे ज्ञान, ने तेनाथी दर्शन, ने तेनाथी चारित्र, एवा गुणकरणथी युंजनकरणनो क्षय करी शकाय छे अमुक अमुक प्रकृति जे आत्मगुणरोधक छे तेने गुणकरणे करी क्षय करी शकाय छे

***

१६९ कर्मप्रकृति, तेना जे सूक्ष्ममां सूक्ष्म भाव, तेनो बंध, उदय, उदीरणा, संक्रमण, सत्ता, अने क्षयभाव जे बतावावामां आव्या छे-वर्णववामां आव्या छे-ते परम सामर्थ्यविना वर्णवी शकाय नहीं आ वर्णवनार जीवकोटिना पुरुष नहीं, परंतु ईश्वरकोटीना पुरुष जोइए एवी सुप्रतीति थाय छे

१७० कई कई प्रकृतिनो केवा रसथी क्षय थयेलो होवो जोइए? कई प्रकृति सत्तामां छे? कई उदयमां छे? कई संक्रमण करी छे? आ आदिनी रचना कहेनारे, उपरमुजब प्रकृतिनुं स्वरूप मापीने कह्यु छे ते तेमना परमज्ञाननी वात बाजुए मुकीए तोपण ते कहेनार ईश्वरकोटिनो पुरुष होवो जोइए ए चोक्कस थाय छे

१७१ जातिस्मरणज्ञान ए मतिज्ञानना 'धारणा' नामना भेदमां समाय छे ते पाछला भव जाणी शके छे ते ज्यांसुधी पाछला भवमां असंज्ञीपणुं न आव्युं होय त्यांसुधी आगळ चाली शके छे

१७२ (१) तीर्थंकरे आज्ञा न आपी होय, अने जीव पोताना सिवाय परवस्तु जे कांइ ग्रहण करे ते पारकुं लीधेलुं, ने ते अदत्त गणाय ते अदत्तमांथी तीर्थंकरे परवस्तु जेटली ग्रहण करवानी छूट आपी छे, तेटलाने अदत्त गणवामां नथी आवतुं
(२) गुरुनी आज्ञाप्रमाणे करेला वर्तनना संबंधे अदत्त गणवामां आवतुं नथी

१७३ उपदेशना चार मुख्य प्रकार छे
(१) द्रव्यानुयोग (२) चरणानुयोग (३) गणितानुयोग (४) धर्मकथानुयोग
(१) लोकने विषे रहेला द्रव्यो, तेना स्वरूप, तेना गुण, धर्म, हेतु, अहेतु पर्यायादि अनंत अनंत प्रकारे छे, तेनुं जेमां वर्णन छे ते 'द्रव्यानुयोग'
(२) आ द्रव्यानुयोगनुं स्वरूप समजाया पछी केम चालवुं ते संबंधीनुं वर्णन ते 'चरणानुयोग'
(३) द्रव्यानुयोग तथा चरणानुयोगथी तेनी गणत्रिनुं प्रमाण, तथा लोकने विषे रहेला पदार्थ, भावो, क्षेत्र, कालादिनी गणत्रिना प्रमाणनी जे वात ते 'गणितानुयोग'

(४) सत्पुरुषोना धर्मचरित्रनी कथाओ के जेनो धडो लइ जीवने पडतां अवलंबनकारी थई परणमे ते 'धर्मकथानुयोग.'

१७४. परमाणुमां रहेला गुण स्वभावादि कायम रहे छे, अने पर्याय ते फरे छे. दृष्टांत तरीकेः पाणीमां रहेलो शीतगुण ए फरतो नथी, पण पाणीमां जे तरंगो उठे छे ते फरे छे, अर्थात् ते एक पछी एक उठी तेमां समाइ जाय छे. आ प्रमाणे पर्यायवस्था अवस्थांतर थया करे छे तेथी करी पाणीने विषे रहेल जे शीतलता अथवा पाणीपणु ते फरी जतां नथी पण कायम रहे छे, अने पर्यायरूप तरंग ते फर्या करे छे. तेम ज ते गुणनी हानि वृद्धिरूप फेरफार ते पण पर्याय छे. तेना विचारथी प्रतीति अने प्रतीतिथी त्याग अने त्यागथी ज्ञान थाय छे.

१७५. तेजस अने कार्मण शरीर स्थूलदेहप्रमाण छे. तेजस शरीर गरमी करे छे, तथा आहार पचाववानुं काम करे छे. शरीरना अमुक अमुक अंग घसवाथी गरम जणाय छे ते तेजसना कारणथी जणाय छे. माथा उपर घृतादि मूकी ते शरीरनी परीक्षा करवानी रुढी छे. तेनो अर्थ ए के ते शरीर स्थूल शरीरमां छे के शी रीते? अर्थात् स्थूल शरीरमां जीवनी माफक ते आखा शरीरमां रहे छे.

१७६. तेम ज कार्मण शरीर पण छे;—जे तेजस करतां सूक्ष्म छे. ते पण तेजसनी माफक रहे छे. स्थूल शरीरनी अंदर पीडा थाय छे, अथवा क्रोधादि थाय छे ते ज कार्मणशरीर छे. कार्मणथी क्रोधादि थई तेजुलेश्यादि उत्पन्न थाय छे. वेदनानो अनुभव जीव करे छे, परंतु वेदना थवी ते कार्मणशरीरने लइने थाय छे. कार्मण शरीर ए जीवनुं अवलंबन छे.

१७७. उपरनुं चार योगनुं तथा तेना सूक्ष्मभावनुं जे स्वरूप ते जीवे वारंवार विचारवायोग्य छे; जाणवायोग्य छे. ते परिणामे निर्जराना हेतु थाय छे, वा निर्जरा थाय छे. चित्तनी स्थिरता करवा माटे सघळुं कहेवामां आव्युं छे; कारण के, ए सूक्ष्ममां सूक्ष्म स्वरूप जीवे जो कांइ जाण्युं होय तो तेने वास्ते वारंवार विचार करवानुं बने छे; अने तेवा विचारथी जीवनी बाह्यवृत्ति नहीं थतां अंदरनी अंदर विचारतांसुधी समायेली रहे छे.

१७८. अंतर्विचारनुं साधन न होय तो जीवनी बाह्यवस्तु उपर वृत्ति जइ अनेक जातना घाट घडाय छे. जीवने अवलंबन जोइए छीए. तेने नवरो बेसी रहेवानुं ठीक पडतुं नथी. एवी ज टेव पडी गइ छे; तेथी जो उपला पदार्थनुं जाणपणु थयुं होय तो तेना विचारने लीधे सद्चितवृत्ति बहार नीकळवाने बदले अंदर समायेली रहे छे; अने तेम थवाथी निर्जरा थाय छे.

१७९. पुद्गल परमाणु अने तेना पर्यायादिनुं सूक्ष्मपणु छे ते जेटलुं वाणीगोचर थई शके तेटलुं कहेवामां आव्युं छे. ते एटला सारू के ए पदार्थो मूर्तिमान छे; अमूर्तिमान नथी. मूर्तिमान

छतां आ प्रमाणे सूक्ष्म छे तेना वारंवार विचारथी स्वरूप समजाय छे, अने ते प्रमाणे समजायाथी तेथी सूक्ष्म अरूपी एवो जे आत्मा ते सबंधी जाणवानु काम सहेलु थाय छे

१८० मान अने मताग्रह ए मार्ग पामवामा आडा स्थभरूप छे ते मूकी शकातां नथी, अने तेथी समजातु नथी समजवामा विनय, भक्तिनी पहेली जरूर पडे छे ते भक्ति मान मताग्रहना कारणथी आदरी शकाती नथी

१८१ १ वाचवु २ पूछवु ३ वारवार फेरववु ४ चित्तने निश्चयमा आणवु ५ धर्मकथा
वेदांतमां पण श्रवण, मनन, निदिध्यासन एम भेद बताव्या छे

१८२ उत्तराध्ययनमा धर्मना मुख्य चार अग कह्या छे
१ मनुष्यपणु २ सत्पुरुषना वचननु श्रवण ३ तेनी प्रतीति ४ धर्मनु प्रवर्त्तवु आ चार वस्तु दुर्लभ छे

१८३ मिथ्यात्वना बे भेद छे (१) व्यक्त (२) अव्यक्त तेज मिथ्यात्वना त्रण भेद पण कर्या छे (१) उत्कृष्ट (२) मध्यम (३) जघन्य उत्कृष्ट मिथ्यात्व होय त्यासुधी पहेला गुण स्थानकथी बहार नीकळवो नथी उत्कृष्ट मिथ्यात्व होय त्यासुधी ते मिथ्यात्व गुण स्थानक न गणाय गुणस्थानक ए जीवआश्रयी छे

१८४ मिथ्यात्वद्वडे करी मिथ्यात्व मोळु पडे छे, अने ते कारणथी ते जरा आगळ चाल्यो के, तरत ते मिथ्यात्व गुणस्थानकमा आवे छे

१८५ गुणस्थानक ए आत्माना गुणने लइने छे

१८६ मिथ्यात्वमांथी साव खस्यो न होय पण थोडो खस्यो होय तोपण तेथी मिथ्यात्व मोळु पडे छे आ मिथ्यात्व पण मिथ्यात्वे करीने मोळु पडे छे मिथ्यात्वगुणस्थानके पण मिथ्यात्वनो अश कषाय होय ते अशथी पण मिथ्यात्वमाथी मिथ्यात्वगुणस्थानक कहेवामां आवे छे

१८७ प्रयोजनभूत ज्ञानना मूळमा—पूर्ण प्रतीतिमा—तेना जेवा आकारमा मळता आवता अन्य मार्गनी सरखामणीना अंशे सरखापणारूप प्रतीत थवु ते मिश्र गुणस्थानक छे, परंतु फलाणु दर्शन सत्य छे, अने फलाणु दर्शन पण सत्य छे एवी बन्ने उपर सरखी प्रतीति ते मिश्र नहीं, पण मिथ्यात्वगुणस्थानक छे अमुकथी अमुक दर्शन अमुक अंशे मळतु आवे छे एम कहेवामां सम्यक्त्वने बाध नथी, कारण के, त्यां तो अमुक दर्शननी बीजा दर्शननी सरखामणीमां पहेलु दर्शन सर्वांगे प्रतीतिरूप थाय छे

१८८ पहेलेथी बीजे जवातु नथी, परंतु चोथेथी पाछा वळता पहेले आववामा रहेतो वचलो अमुक काळ ते बीजु छे तेने जो चोथा पछी पाचमु गणवामां आवे तो चोथाथी पांचमु चढी जाय, अने अहीं तो सास्वादन चोथाथी पतित थयेल मानेल छे, एटले ते उतरतु छे, तेथी पांचमातरीके न मुकी शकाय पण बीजा तरीके मुकवु ए बराबर छे

१८९. आवरण छे ए वात निःसंदेह छे. जे श्वेताम्बर तथा दिगम्बर बन्ने कहे छे; परंतु आवरणने साथे लइ कहेवामां थोडुंएक एक बीजाथी तफावतवाळुं छे.

१९०. श्वेताम्बर कहे छे के, केवलज्ञान सत्तारूपे नहीं, परंतु शक्तिरूपे रह्युं छे.

१९१. जो के सत्ता अने शक्तिनो सामान्य अर्थ एक छे; परंतु विशेषार्थ प्रमाणे कंइक फेर रहे छे.

***

१९२. दृढपणे ओघ आस्थाथी, विचारपूर्वक अभ्यासथी 'विचारसहित आस्था' थाय छे.

***

१९३. तीर्थंकर जेवा पण संसारपक्षे विशेष विशेष समृद्धिना धणी हता. छतां तेमने पण त्याग करवानी जरूर पडी हती; तो पछी अन्य जीवोने तेम करवाशिवाय छूटको नथी.

१९४. त्यागना बे प्रकार छेः एक बाह्य, अने बीजो अभ्यंतर. तेमांनो बाह्यत्याग ते अभ्यंतर त्यागने सहायकारी छे (त्याग साथे वैराग्य जोडाय छे, कारण के वैराग्य थये ज त्याग थाय छे).

१९५. जीव एम माने छे के, हुं कांइक समजुं छुं, अने ज्यारे त्याग करवा धारीश त्यारे एकदम त्याग करी शकीश, परंतु ते मानवुं भुलभरेलुं थाय छे. ज्यांसुधी एवो प्रसंग नथी आव्यो, त्यांसुधी पोतानुं जोर रहे छे. ज्यारे एवो वखत आवे छे त्यारे, शिथिलपरिणामी थई मोळो पडे छे. माटे आस्ते आस्ते तपास करवो तथा परिचय करवा माडवो के त्यागती वखत परिणाम केवा शिथिल थई जाय छे?

१९६. आंख, जीभादि इंद्रियोनी एकेक आंगळ जेटली जगो जीतवी जेने मुश्केल थई पडे छे, अथवा जीतवुं असंभवित थई पडे छे, तेने मोटुं पराक्रम करवानुं अथवा मोटुं क्षेत्र जीतवानुं काम सोंप्युं होय तो ते शी रीते बनी शके? एकदम त्याग करवानो वखत आवे त्यारेनी वात त्यारे ए विचार तरफ लक्ष राखी हाल तो आस्ते आस्ते त्यागनी कसरत करवानी जरूर छे. तेमां पण शरीर अने शरीर साथे संबंध राखता सगा संबंधीओना संबंधमां प्रथम अजमायश करवी; अने शरीरमां पण आंख, जीभ अने उपस्थ ए त्रण इंद्रियोना विषयना देशे देशे त्याग तरफ प्रथम जोडाण कराववानुं छे, अने तेना अभ्यासथी एकदम त्याग सुगमतावाळो थई पडे छे.

१९७. हाल तपास दाखल, अंशे अंशे जेटलो जेटलो त्याग करवो तेमां पण मोळाश न राखवी. तेम ज रुढीने अनुसरी त्याग करवो एम पण नहीं. जे कांइ त्याग करवो ते शिथिलपणारहित तथा बारीबारणांरहित करवो, अथवा बारीबारणां राखवां जरूर होय तो ते पण चोकस आकारमां खुल्ली रीते राखवां; पण एवां न राखवां के, तेनो अर्थ ज्यारे जेवो करवो होय तेवो थई शके. ज्यारे जेनी जरूर पडे त्यारे तेनो इच्छानुसार अर्थ थई शके तेवी गोठवण ज त्यागने विषे राखवी नहीं. जो अचोकसपणे

ण्टले जरूर पडे त्यारे मनगमतो अर्थ थई शके एवा आकारमा गोठवण राखवामा आवे तो शिथिलपरिणामी थइ त्यागेलु बधु बगाडी मूके छे

१९८ अने पण त्याग करवो तेनी प्रथमथी ज चोख्खपणे व्याख्या बाधी साक्षी राखी त्याग करवो, तथा त्याग कर्या पछी पोताने मनगमतो अर्थ करवो नहीं

१९९ ससारमा परिभ्रमण करावनार क्रोध, मान, माया, लोभनी चोकडीरूप कषाय छे तेनु स्वरूप पण समजवायोग्य छे तेमा पण अनतानुबधि जे कषाय छे ते अनत ससार रखडावनार छे ते कषाय क्षय थवानो क्रम, सामान्य रीते क्रोध, मान, माया, लोभ ए प्रमाणे छे, अने तेनो उदय थवानो क्रम सामान्य रीते मान, लोभ, माया, क्रोध ए प्रमाणे छे

२०० आ कषायना असख्यात भेद छे जेवा आकारमा कषाय तेवा आकारमा ससारपरिभ्रमणने माटे कर्मबध जीव पाडे छे कषायमा मोटामा मोटो बध अनतानुबधि कषायनो छे जे अतर्मुहूर्तमा सीत्तेर क्रोडाक्रोडि सागरोपमनो बध पाडे छे ते अनतानुबधिनु स्वरूप पण जबरजस्त छे, ते एवी रीते के मिथ्यात्वमोहरूपी एक राजाने बराबर जाळवणथी सैन्यना मध्य भागमा राखी क्रोध, मान, माया, लोभ, ए चार तेनी रक्षा करे छे, अने जे वखते जेनी जरूर पडे छे, ते वखते ते वगर बोलाव्या मिथ्यात्वमोहनी सेवा बजाववा मडी पडे छे आ उपरातनो कषायरूप बीजो परिवार छे ते कषायना आगळना भागमा रही मिथ्यात्वमोहनी चोकी भरे छे, परतु बीजा सघळा चोकियातो नहीं जेवा कषायनु काम करे छे रखडपाट करावनार कषाय छे, अने ते कषायमां पण अनतानुबधि कषायना चार योद्धाओ बहु मारी नाखे छे आ चार योद्धाओ मध्येथी क्रोधनो स्वभाव बीजा त्रण करता काइक भोळो मालम पडे छे, कारण के, तेनु स्वरूप सर्व करतां वहेलु जणाइ शके छे ए प्रमाणे ज्यारे जेनु स्वरूप वहेलुं जणाय त्यारे तेनी साथे लडाइ करवामा क्रोधीनी खात्री थयेथी लडवानी हिम्मत थाय छे

२०१ घाघाती एवां जे चार कर्म मोहनीय, ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, अने अतराय, जे आत्माना गुणने आवरनारा छे ते एक प्रकारे क्षय करवां सहेलां पण छे वेदनीयादि कर्म जे घाघाती नथी तोपण ते एक प्रकारे खपाववा आकरां छे ते एवी रीते के, वेदनीयकर्मनो उदय प्राप्त थाय तो खपाववा माटे भोगववा जोइए, ते न भोगववां एवी इच्छा थाय तोपण त्या ते काम आवती नथी, भोगववा ज जोइए, अने ज्ञानावरणीयनो उदय होय ते यत्न कर्याथी क्षय थाय छे उदाहरण तरीके, एक श्लोक जे ज्ञानावरणीयना उदयथी याद न रहेतो होय ते बे, चार, आठ, सोळ, बत्रीस, चोसठ, सो अर्थात् वधारे

वार गोखवाथी ज्ञानावरणीयनो क्षयोपशम अथवा क्षय थई याद रहे छे; अर्थात् बळवान थवाथी ते ते ज भवमां अमुक अंशे खपावी शकाय छे. तेम ज दर्शनावरणीय कर्मना संबंधमां समजवुं. मोहनीयकर्म जे महा जोरावर तेम मोळुं पण छे, ते तरत खपावी शकाय छे. जेम तेनी आवणी—वेग—आववामां जव्वर छे, तेम ते जलदीथी खसी पण शके छे. मोहनीयकर्मनो तीव्र बंध होय छे, तोपण ते प्रदेशबंध न होवाथी तरत खपावी शकाय छे. नाम, आयुष्यादि कर्म जे प्रदेशबंध होय छे ते केवलज्ञान उत्पन्न थया पछी पण छेडा सुधी भोगववां पडे छे. ज्यारे मोहनीयादि चार कर्म ते पहेलां क्षय थाय छे.

२०२. 'घेलछा'—ए चारित्रमोहनीयनो विशेष पर्याय छे. क्वचित् हास्य, क्वचित् शोक. क्वचित् रति, क्वचित् अरति, क्वचित् भय अने क्वचित् जुगुप्सारूपे ते जणाय छे. कंइ अंशे ज्ञानावरणीयमां पण समास थाय छे. स्वप्नमां विशेषपणे ज्ञानावरणीयपर्याय जणाय छे.

२०३. 'संज्ञा' ए ज्ञाननो भाग छे. पण 'परिग्रहसंज्ञा' 'लोभप्रकृति'मां समाय छे; 'मैथुनसंज्ञा' 'वेदप्रकृति'मां समाय छे, 'आहारसंज्ञा' 'वेदनीय'मां समाय छे; अने 'भयसंज्ञा' 'भयप्रकृति'मां समाय छे.

*

२०४. अनंत प्रकारनां कर्मो मुख्य आठ प्रकारे'प्रकृति'ना नामथी ओळखाय छे. ते एवी रीते के, अमुक अमुक प्रकृति, अमुक अमुक 'गुणस्थानक' सुधी होय छे. आवुं माप तोळीने ज्ञानीदेवे बीजाओने समजाववा सारू स्थूल स्वरूपे तेनुं विवेचन कर्युं छे; तेमां बीजां केटलीएक जातनां कर्म अर्थात् 'कर्मप्रकृति' समाय छे. अर्थात् जे प्रकृतिनां नाम 'कर्मग्रंथ'मां नथी आवतां, ते ते प्रकृति उपर बतावेली प्रकृतिना विशेष पर्याय छे; अथवा ते उपर बतावेली प्रकृतिमां समाय छे.

*

२०५. 'विभाव' एटले 'विरूद्धभाव' नहीं, परंतु 'विशेषभाव'. आत्मा आत्मारूपे परिणमे ते 'भाव' छे, अथवा 'स्वभाव' छे. ज्यारे आत्मा तथा जडनो संयोग थवाथी आत्मा स्वभाव करतां आगळ जइ 'विशेषभावे' परिणमे ते 'विभाव' छे. आ ज रीते जडने माटे पण समजवुं.

*

२०६. 'काळ'ना 'अणु' लोकप्रमाण असंख्यात छे. ते 'अणु'मां 'रुक्ष' अथवा 'स्निग्ध' गुण नथी, तेथी ते दरेक अणु एकबीजामां मळतां नथी. अने दरेक पृथक् पृथक् रहे छे. परमाणु—पुद्गलमां ते गुण होवाथी मूळ सत्ता कायम रह्या छतां तेनो (परमाणु—पुद्गलनो) 'स्कंध' थाय छे.

वर्ष ३३ मुं

५४४[1]

ॐ

१ अपूर्व अवसर एवो क्यारे आवशे?
क्यारे थईशु बाह्यांतर निर्ग्रंथ जो?
सर्व संबंधनु बंधन तिक्ष्ण छेदीने,
विचरशु कव महत्पुरुषने पंथ जो? अपूर्व०

२ सर्व भावथी औदासीन्यवृत्ति करी,
मात्र देह ते संयमहेतु होय जो,
अन्य कारणे अन्य कशु कल्पे नहीं,
देहे पण किंचित् मूर्छा नव जोय जो अपूर्व०

३ दर्शनमोह व्यतीत थइ उपज्यो बोध जे,
देह भिन्न केवळ चैतन्यनु ज्ञान जो,
तेथी प्रक्षीण चारित्तमोह विलोकिये,
वर्त्ते एवु शुद्धस्वरूपनु ध्यान जो अपूर्व०

४ आत्मस्थिरता त्रण संक्षिप्त योगनी,
मुख्यपणे तो वर्ते देहपर्यंत जो,
घोर परिषह के उपसर्गभये करी,
आवी शके नहीं ते स्थिरतानो अंत जो अपूर्व०

५ संयमना हेतुथी योगप्रवर्त्तना,
स्वरूपलक्षे जिनआज्ञा आधीन जो,
ते पण क्षण क्षण घटती जाती स्थितिमा,
अंते थाये निजस्वरूपमा लीन जो अपूर्व०

---

१ श्रीमद्‌नो आ गुणस्थानकक्रम लखायानो समय निःसंशयपणे निर्णीत थई शकतो नथी आ परत्वे जे कांइ निर्णय अमे करी शक्या छीए ते ए छे के, संवत् १९१२ थी संवत् १९५६ सुधीना कोइ वर्षमां श्रीववाणीआ क्षेत्रे ते रचाएल छे—संशोधक

६. पंच विषयमां रागद्वेष विरहितता,
पंच प्रमादे न मळे मननो क्षोभ जो.
द्रव्य, क्षेत्र ने काळ भाव प्रतिबंधवण,
विचरवुं उदयाधीन पण वीत लोभ जो. अपूर्व०

७. क्रोधप्रत्ये तो वर्त्ते क्रोधस्वभावता,
मानप्रत्ये तो दीनपणानुं मान जो;
मायाप्रत्ये माया साक्षी भावनी,
लोभप्रत्ये नहीं लोभ समान जो. अपूर्व०

८. बहु उपसर्गकर्त्ताप्रत्ये पण क्रोध नहीं,
वंदे चक्रि तथापि न मळे मान जो;
देह जाय पण माया थाय न रोगमां,
लोभ नहीं छो प्रबळ सिद्धि निदान जो. अपूर्व०

९. नग्नभाव, मुंडभाव सहअस्नानता,
अदंतधोवन आदि परम प्रसिद्ध जो,
केश, रोम नख, के अंगे शृंगार नहीं,
द्रव्यभाव संयममय निर्ग्रंथ सिद्ध जो. अपूर्व०

१०. शत्रु मित्रप्रत्ये वर्त्ते समदर्शिता,
मान अमाने वर्त्ते ते ज स्वभाव जो,
जीवित, के मरणे नहीं न्यूनाधिकता,
भव मोक्षे पण शुद्ध वर्त्ते समभाव जो. अपूर्व०

११. एकाकी विचरतो वळी श्मशानमां,
वळी पर्वतमां वाघ सिंह संयोग जो;
अडोल आसन, ने मनमां नहीं क्षोभता,
परममित्रनो जाणे पाम्या योग जो. अपूर्व०

१२. घोर तपश्चर्यामां पण मनने ताप नहीं,
सरस अन्ने नहीं मनने प्रसन्नभाव जो;
रजकण के रिद्धि वैमानिकदेवनी,
सर्वे मान्या पुद्गल एक स्वभाव जो. अपूर्व०

१३. एम पराजय करीने चारितमोहनो,
आवुं त्यां ज्यां करण अपूर्व भाव जो;
श्रेणी क्षपकतणी करीने आरूढता,
अनन्य चिंतन अतिशय शुद्ध स्वभाव जो. अपूर्व०

१४ मोह स्वयंभूरमण समुद्र तरी करी,
स्थिति त्यां ज्यां क्षीणमोह गुणस्थान जो,
अंत समय त्यां पूर्णस्वरूप वीतराग थइ,
प्रगटावु निज केवलज्ञाननिधान जो अपूर्व०

१५ चार कर्म घनघाती ते व्यवच्छेद ज्यां,
भवनां बीजतणो आत्यंतिक नाश जो,
सर्वभाव ज्ञाता द्रष्टा सह शुद्धता,
कृतकृत्य प्रभु वीर्य अनंत प्रकाश जो अपूर्व०

१६ वेदनीयादि चार कर्म वर्त्ते जहां,
बळी सींदरीवत् आकृति मात्र जो,
ते देहायुष् आधीन जेनी स्थिति छे,
आयुष् पूर्णे, मटिये दैहिकपात्र जो अपूर्व०

१७ मन, वचन, काया ने कर्मनी वर्गणा,
छूटे जहां सकळ पुद्गल संबंध जो,
एवु अयोगिगुणस्थानक त्यां वर्त्ततु,
महाभाग्य सुखदायक पूर्ण अबंध जो अपूर्व०

१८ एक परमाणु मात्रनी मळे न स्पर्शता,
पूर्णकलंकरहित अडोलस्वरूप जो,
शुद्ध निरंजन चैतन्यमूर्त्ति अनन्यमय,
अगुरु, लघु, अमूर्त्त सहजपदरूप जो अपूर्व०

१९ पूर्व प्रयोगादि कारणना योगथी,
ऊर्ध्वगमन सिद्धालय प्राप्त सुस्थित जो,
सादि अनंत अनंत समाधिसुखमां,
अनंत दर्शन, ज्ञान, अनंत सहित जो अपूर्व०

२० जे पद श्री सर्वज्ञे दीठु ज्ञानमां,
कही शक्या नहीं पण ते श्री भगवान जो,
तेह स्वरूपने अन्य वाणी ते शुं कहे?
अनुभवगोचर मात्र रह्यु ते ज्ञान जो अपूर्व०

२१ एह परमपदप्राप्तिनु कर्युं ध्यान में,
गजावगर ने हाल मनोरथरूप जो,
तोपण निश्चय राजचंद्र मनने रह्यो,
प्रभुआज्ञाए थाशु तेज स्वरूप जो अपूर्व०

५४५.+

ॐ सर्वज्ञः

'सर्व अन्यभावथी आत्मा रहित छे', केवळ एम जेने अनुभव वर्त्ते छे ते मुक्त छे. बीजां सर्व द्रव्यथी असंगपणु, क्षेत्रथी असंगपणु, काळथी असंगपणु, अने भावथी असंगपणु सर्वथा जेने वर्त्ते छे ते मुक्त छे. अटळ अनुभवस्वरूप आत्मा सर्व द्रव्यथी प्रत्यक्ष जूदो भासवो त्यांथी मुक्तदशा वर्त्ते छे. ते पुरुष मौन थाय छे, ते पुरुष अप्रतिबद्ध थाय छे, ते पुरुष असंग थाय छे; ते पुरुष निर्विकल्प थाय छे; अने ते पुरुष मुक्त थाय छे. जेणे त्रणे काळने विषे देहादिथी पोतानो कंइ पण संबंध नहोतो एवी असंगदशा उत्पन्न करी ते भगवान्रूप सत्पुरुषोने नमस्कार छे.

शुद्ध सहजआत्मस्वरूप.

५४६.

ॐ.

परमशांत श्रुतनुं मनन नित्यनियमपूर्वक कर्त्तव्य छे.

मोहमयिक्षेत्र, ज्ञानपंचमी, १९५६. शांतिः

५४७.+

ॐ.

धन्य ते मुनिवरा, जे चाले समभावे रे.
ज्ञानवंत ज्ञानीशुं मळता, तन मन वचने साचा,
द्रव्यभाव सुधा जे भाखे, साची जिननी वाचा रे.
धन्य ते मुनिवरा, जे चाले समभावे रे.

बाह्य अने अंतर् समाधियोग वर्त्ते छे.

धर्मपुर, चैत्र वद १, रवि, १९५६. परमशांतिः

५४८.*

आत्मस्वभावनी निर्मळता थवाने माटे मुमुक्षु जीवे बे साधन अवश्य करीने सेववायोग्य छेः सत्श्रुत अने सत्समागम. प्रत्यक्ष सत्पुरुषोनो समागम क्वचित् क्वचित् जीवने प्राप्त थाय छे; पण जो जीव सद्दृष्टिवान होय तो सत्श्रुतनो घणा काळना सेवनथी थतो लाभ प्रत्यक्ष सत्पुरुषना समागमथी बहु अल्पकाळमां प्राप्त करी शके छे, केमके प्रत्यक्ष गुणातिशयवान निर्मळ चेतनना प्रभाववाळां वचन अने वृत्ति क्रियाचेष्टितपणु छे. जीवने तेवो समागमयोग प्राप्त थाय एवुं विशेष प्रयत्न कर्त्तव्य छे. तेवा योगना अभावे सत्श्रुतपरिचय अवश्य करीने करवायोग्य छे. शांतरसनुं

जेमा मुख्यपणु छे, शातरसना हेतुए जेनो समस्त उपदेश छे, सर्व रस गर्भित जेमा वर्णव्या छे, एवा शास्त्रनो परिचय ते सत्श्रुतनो परिचय छे

५४९

समस्त ससारी जीवो कर्मवशात् साता असातानो उदय अनुभव्या ज करे छे तेमा पण मुख्य पणे तो असातानो ज उदय अनुभवाय छे क्वचित् अथवा कोईक देहसयोगमा सातानो उदय अधिक अनुभवातो जणाय छे, पण वस्तुताए त्या पण अतर्दाह बळ्या ज करतो होय छे पूर्ण ज्ञानी पण जे असातानु वर्णनकरीशकवायोग्य वचनयोग धरावता नथी, तेवी अनत अनत असाता आ जीवे भोगवी छे, अने जो हजु तेना कारणोनो नाश करवामा न आवे तो भोगववी पडे ए सुनिश्चित छे एम जाणी विचारवान उत्तम पुरुषो ते अतर्दाहरूप साता अने बाह्याभ्यतर सक्लेशअग्निरूपे प्रज्वलित एवी असातानो आत्यतिक वियोग करवानो मार्ग गवेषवा तत्पर थया, अने ते सन्मार्ग गवेषी, प्रतीत करी, तेने यथायोग्यपणे आराधी, अव्यावाध सुखस्वरूप एवा आत्माना सहज-शुद्ध-स्वभावरूप परमपदमा लीन थया

साता असातानो उदय, के अनुभव प्राप्त थवाना मूळ कारणोने गवेषता एवा ते महत् पुरुषोने एवी विलक्षण सानदाश्चर्यक वृत्ति उद्भवती, के साता करता असातानो उदय सप्राप्त थये अने तेमा पण तीव्रपणे ते उदय सप्राप्त थये तेमनु वीर्य विशेषपणे जाग्रत थतु, उल्लास पामतु, अने ते समय कल्याणकारी अधिकपणे समजातो

केटलाक कारणविशेषने योगे व्यवहारदृष्टिथी ग्रहणकरवायोग्य औषधादि आत्ममर्यादामा रही ग्रहण करता, परतु मुख्यपणे ते परम उपशमने ज सर्वोत्कृष्ट औषधरूपे उपासता

उपयोग लक्षणे सनातन-स्फुरित एवा आत्माने देहथी-तैजस अने कार्मण शरीरथी-पण भिन्न अवलोकवानी दृष्टि साध्य करी, ते चैतन्यात्मक स्वभाव-आत्मा-निरतर वेदक स्वभाववाळो होवाथी अबध दशाने सप्राप्त न थाय त्यांसुधी साता-असातारूप अनुभव वेद्याविना रहेवानो नथी एम निश्चय करी, जे शुभाशुभ परिणामधारानी परिणति वडे ते साता असातानो सबध करे छे, ते धारा प्रत्ये उदासीन थई, देहादिथी भिन्न अने स्वरूपमर्यादामा रहेला ते आत्मामां जे चल स्वभावरूप परिणामधारा छे तेनो, आत्यतिक वियोग करवानो सन्मार्ग ग्रहण करी, परम शुद्धचैतन्यस्वभावरूप प्रकाशमय ते आत्मा कर्मयोगथी सकलक परिणाम दर्शावे छे तेथी उपशम थई, जेम उपशमित थवाय ते उपयोगमा अने ते स्वरूपमा स्थिर थवाय, अचल थवाय, ते ज लक्ष, ते ज भावना, ते ज चितवना अने ते ज सहज परिणामरूप स्वभाव करवायोग्य छे महात्माओनी वारवार ए ज शिक्षा छे

ते सन्मार्गने गवेषता, प्रतीत करवा इच्छता, तेने सप्राप्त करवा इच्छता एवा आत्मार्थी जनने परमवीतरागस्वरूप देव, स्वरूपनैष्ठिक, निस्पृह, निर्ग्रंथरूप गुरु, परमदयामूळ धर्म, व्यवहार अने

परमशांतरस रहस्यवाक्यमय सत्शास्त्र सन्मार्गनी संपूर्णता थतां सुधी परमभक्तिवडे उपासवायोग्य छे; जे आत्माना कल्याणनां परमकारणो छे.

भीसण नरय गइए । तिरिय गइए कुदेव मणुय गइए ॥
पत्तो सि तीव दुःखं । भावहि जिण भावणा जीव ॥

भयंकर नरकगतिमां, तिर्यंचगतिमां अने माठी देव तथा मनुष्यगतिमां हे जीव! तुं तीव्र दुःखने पाम्यो, माटे हवे तो जिनभावना (जिन भगवान जे परमशांत रसे परिणमी स्वरूपस्थ थया ते परमशांतस्वरूप चिंतवना) भाव, चिंतव. (के जेथी तेवां अनंत दुःखोनो आत्यंतिक वियोग थई परम अव्याबाध सुखसंपत्ति संप्राप्त थाय.)

श्री धर्मपुर, चैत्र वद ४, बुधे, सं० १९५६. ॐ शांतिः शांतिः शांतिः

५५०.

प्रमत्त-प्रमत्त एवा वर्त्तमान जीवो छे, अने परमपुरुषोए अप्रमत्तमां सहज आत्मशुद्धि कही छे, माटे ते विरोध शांत थवा परमपुरुषनो समागम, चरणनो योग ज परम हितकारी छे.

संवत् १९५६ ना वैशाख वद ८, मंगळ, ववाणीआ. ॐ शांतिः

५५१.

ॐ.

'मोक्षमाळा'मां शब्दांतर अथवा प्रसंगविशेषमां कोइ वाक्यांतर करवानी वृत्ति थाय ते करशो. उपोद्घात आदि लखवानी वृत्ति होय ते लखशो. जीवनचरित्रनी वृत्ति उपशांत करशो.

उपोद्घातथी वाचकने, श्रोताने अल्प अल्प मतांतरनी वृत्ति विस्मरण थई ज्ञानीपुरुषोना आत्मस्वभावरूप परमधर्मनो विचार करवानी स्फुरणा थाय एवो लक्ष सामान्यपणे राखशो; ए सहज सूचना छे.

श्री ववाणीआ, वैशाख वद ९, बुधवार. शांतिः

५५२.[1]

आर्य त्रिभुवने अल्प समयमां शांतवृत्तिथी देहोत्सर्ग कर्यानां खबर श्रुत थया. सुशील मुमुक्षुए अन्यस्थान ग्रहण कर्युं. जीवना विविध प्रकारनां मुख्य स्थानक छे. देवलोकमां इंद्र तथा सामान्य त्रयस्त्रिंशदादिकनां स्थान छे. मनुष्यमां चक्रवर्त्ति, वासुदेव, बलदेव तथा मांडलिक स्थान छे, तिर्यंचमां पण क्यांएक इष्ट भोग न छे. ते सर्व स्थानने जीव छांडशे, ए ति गोत्री अने बंधुआदिक ए सर्वनो त एवो आ वास छे.

ज्येष्ठ शुद ११, सं० १९५६, श्रीवबा०.

१. जे जगो कोरी मूकी दीधेली छे त्यां आगळना अक्षरो, पत्र जीर्ण थतां फाटी जवाथी रह्या नथी—संशोधक.

५५३

ॐ

परमपुरुषने अभिमत एवा अभ्यंतर अने बाह्य बंने संयमने उल्लासित भक्तिए नमस्कार.

'मोक्षमाळा' विषे जेम तमने सुख थाय तेम प्रवर्तो

मनुष्यपणुं, आर्यता, ज्ञानीना वचनोनुं श्रवण, तेप्रत्ये आस्तिक्यपणुं, संयम, तेप्रत्ये वीर्यप्रवृत्ति, प्रतिकूळ योगोए पण स्थिति, अतपर्यंत संपूर्णमार्गरूप समुद्र तरी जवो ए उत्तरोत्तर दुर्लभ अने अत्यंत कठण छे, ए निःसन्देह छे

शरीरप्रकृति कचित् ठीक जोवामा आवे छे, कचित् तेथी विपरीत पण जोवामा आवे छे कारक असातामुख्यपणुं हमणा जोवामा आवे छे

श्री ववाणीआ, ज्येष्ठ वद ०)), बुधे, सं० १९५६ ॐ शांति

५५४

निर्ग्रंथ महात्माओना दर्शन अने समागम मुक्तिनी सम्यक् प्रतीति करावे छे

तथारूप महात्माना एक आर्य वचननुं सम्यक् प्रकारे अवधारण थवाथी यावत् मोक्ष थाय एम श्रीमान् तीर्थंकरे कह्युं छे ते यथार्थ छे आ जीवमा तथारूप योग्यता जोइए परमकृपाळु मुनिवरोने फरी नमस्कार करीए छीए

सं० १९५६, ज्येष्ठ वद ०)), श्री ववाणीआ ॐ शांति

५५५

ॐ

चक्रवर्तिनी समस्त संपत्ति करतां पण जेनो एक समयमात्र पण विशेष मूल्यवान छे एवो आ मनुष्यदेह अने परमार्थने अनुकूळ एवा योग संप्राप्त छतां जो जन्म मरणथी रहित एवा परमपदनुं ध्यान रह्युं नहीं तो आ मनुष्यत्वने अधिष्ठित एवा आत्माने अनंतवार धिक्कार हो!

जेमणे प्रमादनो जय कर्यो तेमणे परमपदनो जय कर्यो

संवत् १९५६, ज्येष्ठ वद ०)) श्री ववाणीआ

५५६

बे वखत उपदेश अने एक वखत आहारग्रहण तथा निद्रासमयविना बाकीनो अवकाश मुख्यपणे आत्मविचारमां, पद्मनन्दी आदि शास्त्रावलोकनमां अने, आत्मध्यानमा व्यतीत करवायोग्य छे कोइ बाइ, भाई क्यारेक कइ प्रश्नादि करे तो तेनुं घटतुं समाधान करवुं, के जेम तेनो आत्मा शांत थाय अशुद्ध क्रियाना निषेधक वचनो उपदेशरूपे न प्रवर्तावतां शुद्ध नि-

यामा जेम लोकोनी रुचि वधे तेम क्रिया कराव्ये जवी; उदाहरण दाखलः के जेम कोइ एक मनुष्य तेनी रुढी प्रमाणे सामायिकव्रत करे छे, तो तेनो निषेध नहीं करतां तेनो ते वखत उपदेशना श्रवणमां, के सत्शास्त्र अध्ययनमां अथवा कायोत्सर्गमां जाय तेम तेने उपदेशवुं. किंचित्मात्र आभासे पण तेने सामायिकव्रतादिनो निषेध हृदयमां पण न आवे एवी गंभीरताथी शुद्ध क्रियानी प्रेरणा करवी. खुली प्रेरणा करवा जतां पण क्रियाथी रहित थई उन्मत्त थाय छे; अथवा 'तमारी आ क्रिया बराबर नथी' एटलुं जणावतां पण तमाराप्रत्ये दोष दइ ते क्रिया छोडी दे एवो प्रमत्त जीवोनो स्वभाव छे; अने लोकोनी दृष्टिमां एम आवे के तमे ज क्रियानो निषेध कर्यो छे. माटे मतभेदथी दूर रही मध्यस्थवत् रही स्वात्मानुं हित करतां जेम जेम पर आत्मानुं हित थाय तेम तेम प्रवर्त्तवुं, अने ज्ञानीना मार्गनुं, ज्ञान क्रियानुं समन्वितपणु स्थापित करवुं ए ज निर्जराना सुंदर मार्ग छे.

स्वात्महितमां प्रमाद न थाय, अने परने अविक्षेपपणे आस्तिक्यवृत्ति बंधाय तेवुं तेने श्रवण थाय, क्रियानी वृद्धि थाय, छतां कल्पित भेद वधे नहीं, अने स्वपर आत्माने शांति थाय एम प्रवर्त्तवामां उल्लासित वृत्ति राखजो. सत्शास्त्रप्रत्ये रुची वधे तेम करजो.

अशाड शुद १, गुरु, सं० १९५६, ववाणीआ. ॐ शांतिः

५५७.

ॐ

सम्यक् प्रकारे वेदना अहियासवारूप परमधर्म परमपुरुषोए कह्यो छे.

श्री मोरवी, अशाड वद ९, शुक्रवार, सं० १९५६. ॐ शांतिः

५५८.

ॐ.

मुमुक्षुओना अध्ययन अने श्रवण, मनने अर्थे श्रावण वद १३ थी भाद्रपद पूर्णिमापर्यंत सुव्रत, नियम अने निवृत्तिपरायणताने हेतुए 'योगशास्त्र' ग्रंथनो उपयोग कर्त्तव्य छे. प्रमत्तभावे आ जीवनुं भुंडुं करवामां कांइ न्यूनता राखी नथी, तथापि आ जीवने निजहितनो उपयोग नथी ए ज अतिशय खेदकारक छे. हे आर्यो! हाल ते प्रमत्तभावने उल्लासित वीर्यथी मोळो पाडी सुशीलसहित सत्श्रुतनुं अध्ययन करी निवृत्तिए आत्मभावने पोषजो.

मोरवी, श्रावण वद १०, १९५६.

५५९.*

अहो, सत्पुरुषनां वचनामृत! मुद्रा अने सत्समागमथी सुषुप्त चेतनने जाग्रत करनार, पडती वृत्तिने स्थिर राखनार, दर्शनमात्रथी निर्दोष अपूर्व स्वभावने प्रेरक, स्वस्वरूप प्रतीति, अप्रमत्त

सयम, अने पूर्णवीतराग निर्विकल्प स्वभावना कारणभूत—छेल्ले अयोगी स्वभाव प्रगट करी अनत अव्याबाध स्वरूपमा स्थिति करावनार, त्रिकाळ जयवत वर्त्तो

स० १९५६ ॐ शाति शाति शातिः

५६०*

परम वीतरागोए आत्मस्थ करेलु यथाख्यातचारित्रथी प्रगटेलु एवु परम असगपणु निरतर व्यक्ताव्यक्तपणे समारू छु आ दुषम काळमा सत्समागमनो योग पण अति दुर्लभ छे, त्या परम सत्सग अने परम असगपणानो योग क्याथी बने ?

एवा क्षेत्रे विचरवु योग्य छे के जे क्षेत्रे आत्मसाधन सुलभपणे थाय परमशात श्रुतना विचारमा इद्रियनिग्रहपूर्वक आत्मप्रवृत्ति राखवामा स्वरूपस्थिरता अपूर्वपणे प्रगटे छे

१९५६ ॐ शाति

५६१

अत्यत सुप्रसिद्ध छे के, प्राणीमात्रने दु ख प्रतिकूळ छे, अप्रिय छे सुख अनुकूळ तथा प्रिय छे ते दु खथी रहित थवा माटे अने सुखनी प्राप्ति माटे प्राणीमात्रनु प्रयत्न छे

प्राणीमात्रनु एवु प्रयत्न छता पण तेओ दु खनो अनुभव ज करता दृष्टिगोचर थाय छे क्वचित् कइक सुखना अश कोइक प्राणीने प्राप्त थया देखाय छे, ते पण दु खनी बाहुल्यताथी करीने जोवामा आवे छे

प्राणीमात्रने दु ख अप्रिय होवा छता, वळी ते मटाडवाने अर्थे तेनु प्रयत्न छता, ते दु ख मटतु नथी, तो पछी ते दु ख टळवानो कोइ उपाय ज नहीं एम समजाय छे, केमके बधानु प्रयत्न निष्फळ जाय ते वात निरूपाय ज होवी जोइए, एम अत्रे आशका थाय छे, तेनु समाधान आ प्रमाणे छे दु खनु स्वरूप यथार्थ न समजावाथी, दु ख मटाडवा सबधीनु तेमनु प्रयत्न स्वरूपथी अयथार्थ होवाथी दु ख मटी शकतु नथी

दु ख अनुभवमा आवे छे तोपण ते स्पष्ट ध्यानमा आववाने अर्थे थोडुक तेनु व्याख्यान करीए छीए प्राणीओ बे प्रकारनां छे एक त्रस एटले पोते भयादिनु कारण देखीने नासी जता, हालता, चालता ए आदि शक्तिवाळा; बीजा स्थावर जे देह धारण कर्यो छे, ते ज स्थळे स्थिति माने, अथवा भयादि कारण जाणी नासी जवा वगेरेनी समजणशक्ति जेमां नथी ते अथवा एकेंद्रियथी माडी पाच इद्रिय सुधीना प्राणीओ छे एकेंद्रिय प्राणीओ स्थावर कहेवाय, अने बे इद्रियवाळा प्राणीथी माडीने पाच इद्रियवाळा प्राणीसुधीना त्रस कहेवाय पाच उपरात, कोइ पण प्राणीने इद्रिय होती नथी एकेंद्रिय प्राणीना पाच भेद छे पृथ्वी, पाणी, अग्नि, वायु अने वनस्पति

वनस्पतिनुं जीवत्व साधारण मनुष्योने पण कंइक अनुमानगोचर थाय छे. पृथ्वी, पाणी, अग्नि अने वायुनुं जीवत्व आगमप्रमाणथी, विशेष विचारबळथी, कंइ पण समजी शकाय छे. सर्वथा तो प्रकृष्ट ज्ञानगोचर छे.

अग्नि अने वायुना जीवो कंइक गतिमान जोवामां आवे छे, पण ते पोतानी समजणशक्तिपूर्वक होतुं नथी, जेथी तेने स्थावर कहेवामां आवे छे.

एकेंद्रिय जीवमां वनस्पतिमां जीवत्व सुप्रसिद्ध छे, छतां तेनां प्रमाणो आ ग्रंथमां अनुक्रममां आवशे. पृथ्वी, पाणी, अग्नि अने वायुनुं जीवत्व आ प्रमाणे सिद्ध कर्युं छेः[1]———

५६२.

पोताना समाधानने अर्थे यथाशक्तिए जैनमार्गने जाण्यो छे तेनो संक्षेपे कंइ पण विवेक करूं छुं.

ते जैनमार्ग जे पदार्थनुं होवापणु छे तेने होवापणे, अने नथी तेने नहींहोवापणे माने छे.

जेने होवापणु छे ते बे प्रकारे छे, एम कहे छे. जीव अने अजीव ए पदार्थ स्पष्ट भिन्न छे; कोइ कोइनो स्वभाव त्यागी शके तेवा स्वरूपे नथी. अजीव रूपी अने अरूपी बे प्रकारे छे.

जीव अनंता छे. प्रत्येके प्रत्येक जीव त्रणे काळ जूदा छे. ज्ञान दर्शनादि लक्षणे जीव ओळखाय छे. प्रत्येक जीव असंख्यात प्रदेशने अवगाहीने रहे छे. संकोच विकाशनुं भाजन छे. अनादिथी कर्मग्राहक छे. तथारूप स्वरूप जाण्याथी, प्रतीतिमां आण्याथी, स्थिर परिणाम थये ते कर्मनी निवृत्ति थाय छे. स्वरूपे जीव वर्ण, गंध, रस, स्पर्श रहित छे. अजर, अमर, शाश्वत वस्तु छे.———

[अंगत.

५६३.

देहथी भिन्न स्वपरप्रकाशक परमज्योतिःस्वरूप एवो आ आत्मा तेमां निमग्न थाओ! हे आर्य जनो! अंतर्मुख थई, स्थिर थई, ते आत्मामां ज रहो तो अनंत अपार आनंद अनुभवशो.

सर्व जगत्ना जीवो कंइने कंइ मेळवीने सुख प्राप्त करवा इच्छे छे. मोटो चक्रवर्त्ति राजा ते पण वधता वैभव, परिग्रहना संकल्पमां प्रयत्नवान छे, अने मेळववामां सुख माने छे; पण अहो! ज्ञानीओए तो तेथी विपरीत ज सुखनो मार्ग निर्णीत कर्यो के किंचित् मात्र पण ग्रहवुं ए ज सुखनो नाश छे.

विषयथी जेनी इंद्रियो आर्त्त छे, तेने शीतळ एवुं आत्मसुख आत्मत्व क्यांथी प्रतीतिमां आवे?

परमधर्मरूप चंद्रप्रत्ये राहु जेवो परिग्रह तेथी हवे हुं विराम पामवाने ज इच्छुं छुं.

अमारे परिग्रहने शुं करवो छे? कशुं प्रयोजन नथी.

---

1 आ ग्रथनी रचना करेली जणाती नथी—संशोधक.

"सर्वोत्कृष्ट शुद्धि त्या सर्वोत्कृष्ट सिद्धि" हे आर्य जनो! आ परम वाक्यनो आत्मापणे तमे अनुभव करो [अगत

५६४

ॐ नम सिद्धेभ्य

अनत अव्याबाध सुखमय परमपद तेनी प्राप्तिने अर्थे भगवान् सर्वज्ञे निरूपण करेलो मोक्ष सिद्धात ते भगवानने परमभक्तिथी नमस्कार करीने कहु छु

द्रव्यानुयोग, करणानुयोग, चरणानुयोग, अने धर्मकथानुयोगना महानिधि एवा वीतरागप्रवचनने नमस्कार करु छु

कर्मरूप वैरीनो पराजय कर्यो छे एवा अर्हंत भगवान्, ज्ञान, दर्शन, चारित्र, तप अने वीर्य एवा मोक्षना पाच आचार जेना आचरणमा प्रवर्त्तमान छे, अने बीजा भव्य जीवोने ते आचारमा प्रवर्तावे छे एवा आचार्य भगवान्, द्वादशागना अभ्यासी, अने ते श्रुत, शब्द, अर्थ, अने रहस्यथी अन्य भव्य जीवोने अध्ययन करावनार एवा उपाध्याय भगवान्, मोक्षमार्गने आत्म जाग्रतिपूर्वक साधता एवा साधु भगवानने हु परमभक्तिथी नमस्कार करू छु

श्री ऋषभदेवथी श्री महावीरपर्यंत वर्त्तमान भरतक्षेत्रना चोवीश तीर्थंकरोना परमउपकारने वारवार सभारू छु

श्रीमान् वर्द्धमानजिन वर्तमानकाळना चरमतीर्थंकरदेवनी शिक्षाथी हाल मोक्षमार्गनु अस्तित्व वर्त्ते छे ए तेमना उपकारने सुविहित पुरुषो वारवार आश्चर्यमय देखे छे

कालना दोषथी अपार श्रुतसागरनो घणो भाग विसर्जन थतो गयो, अने बिंदुमात्र अथवा अल्पमात्र वर्त्तमानमा विद्यमान छे घणा स्थळो विसर्जन थवाथी, घणा स्थळोमा स्थूळत्व–निरूपण रह्यु होवाथी, निर्ग्रंथभगवानना ते श्रुतनो पूर्ण लाभ वर्त्तमान मनुष्योने आ क्षेत्रे प्राप्त थतो नथी घणा मतमतातरादि उत्पन्न थवानो हेतु पण ए ज छे, अने तेथी ज निर्मळ आत्मतत्त्वना अभ्यासी महात्माओनी अल्पता थइ

श्रुत अल्प रह्या छता, मतमतातर घणा छता, समाधानना केटलाक साधनो परोक्ष छतां, महात्मा पुरुषोनु क्वचित्त्व छतां, हे आर्य जनो! सम्यग्दर्शन, श्रुतनु रहस्य एवो परमपदनो पथ, आत्मानुभवना हेतु, सम्यक् चारित्र अने विशुद्धआत्मध्यान आजे पण विद्यमान छे, ए परम हर्षनु कारण छे

वर्त्तमानकाळनु नाम दुषमकाळ छे तेथी दु:खे करीने, घणा अतरायथी, प्रतिकूळताथी, साधनानु दुर्लभपणु होवाथी, मोक्षमार्गनी प्राप्ति थाय छे, पण वर्तमानमा मोक्षमार्गनो विच्छेद छे एम चिंतववु जोतु नथी

पंचमकाळमा थयेला महर्षिओए पण एम ज कह्यु छे ते प्रमाणे पण अत्रे कहु छु

सूत्र अने वीजां प्राचीन आचार्ये तत् अनुसार रचेलां घणां शास्त्रो विद्यमान छे. सुविहित पुरुषोए तो हितकारी मतिथी ज रच्यां छे. कोइ मतवादी, हठाग्रही, अने शिथिलताना पोषक पुरुषोए रचेलां कोइ पुस्तको सूत्रथी, अथवा जिनाचारथी मळतां न आवतां होय, अने प्रयोजननी मर्यादाथी बाह्य होय, ते पुस्तकोना उदाहरणथी प्राचीन सुविहित आचार्यनां वचनोने उत्थापवानुं प्रयत्न भवभीरू महात्माओ करता नथी. पण तेथी उपकार थाय छे एम जाणी तेनुं बहुमान करतां छतां यथायोग्य सदुपयोग करे छे.

दिगम्बर अने श्वेताम्बर एवा वे भेद जिनदर्शनमां मुख्य छे. मतदृष्टिथी तेमां मोटो अंतर जोवामां आवे छे. तत्त्वदृष्टिथी तेवो विशेष भेद जिनदर्शनमां मुख्यपणे परोक्ष छे; जे प्रत्यक्ष कार्यभूत थई शके तेवा छे तेमां तेवो भेद नथी; माटे वन्ने सम्प्रदायमां उत्पन्न थता गुणवान पुरुषो सम्यक्दृष्टिथी जुए छे, अने जेम तत्त्वप्रतीतिनो अंतराय ओछो थाय तेम प्रवर्त्ते छे.

जैनाभासथी प्रवर्त्तेला मतमतांतरो वीजा घणा छे. तेनु स्वरूप निरूपण करतां पण वृत्ति संकोचाय छे; जेमां मूळ प्रयोजननुं भान नथी; एटलुं ज नही पण मूळ प्रयोजनथी विरुद्ध एवी पद्धतिनुं अवलंबन वर्त्ते छे. तेने मुनिपणानुं स्वप्न पण क्यांथी? केमके मूळ प्रयोजनने विसारी क्लेशमां पड्या छे, अने जीवोने पोतानी पूज्यतादिने अर्थे परमार्थमार्गना अंतरायक छे.

ते मुनिनुं लिंग पण धरावता नथी, केमके स्वकपोलरचनाथी तेमनी सर्व प्रवृत्ति छे. जिनागम अथवा आचार्यनी परंपरानुं नाम मात्र तेमनी पासे छे. वस्तुत्वे तो ते तेथी पराङ्मुख ज छे.

एक तुंमडाजेवी, दोराजेवी अल्पमां अल्प वस्तुना ग्रहणत्यागना आग्रहथी जूदो मार्ग उपजावी काढी वर्त्ते छे, अने तीर्थनो भेद करे छे, एवा महामोहमूढ जीव लिगाभासपणे आजे वीतरागना दर्शनने घेरी बेठा छे, ए ज असंयतीपूजा नामनुं आश्चर्य लागे छे.

महात्मा पुरुषोनी अल्प पण प्रवृत्ति स्वपरने मोक्षमार्गसन्मुख करवानी छे. लिगाभासी जीवो मोक्षमार्गथी पराङ्मुख करवामां पोतानुं वळ प्रवर्त्ततुं जाणी हर्षायमान थाय छे, अने ते सर्व कर्मप्रकृतिमां वधता अनुभाग अने स्थितिबंधनुं स्थानक छे एम हुं जाणुं छुं.

५६५.[1]

अमारा चित्तने विषे वारंवार एम आवे छे, अने एम परिणाम स्थिर रह्या करे छे के, जेवो आत्मकल्याणनो निर्धार श्री वर्द्धमानस्वामीए, के श्री ऋषभादिए कर्यो छे तेवो निर्धार वीजा संप्रदायने विषे नथी. वेदांतादि दर्शननो लक्ष आत्मज्ञान भणी अने संपूर्ण मोक्षप्रत्ये जतो जोवामां आवे छे, पण तेनो यथायोग्य निर्धार संपूर्णपणे तेमां जणातो नथी, अंशे जणाय छे; अने कंइ कंइ ते पण पर्यायफेर देखाय छे. जो के वेदांतने विषे ठाम ठाम आत्मचर्या ज विवेची छे, तथापि ते चर्या स्पष्टपणे अविरुद्ध छे, एम हजुसुधी लागी शकतुं

---

१. आ पत्र लखता अपूर्ण मूकी दीधेलो छे.—संशोधक

नथी, एम पण बने के वखते विचारना कोई उदयभेदथी वेदांतनो आशय बीजे स्वरूपे समजवामां आवतो होय, अने तेथी विरोध भासतो होय, एवी आशंका पण फरी फरी चित्तमां करवामां आवी छे, विशेष विशेष आत्मवीर्य परिणमावीने तेने अविरोध जोवा माटे विचार कर्या करेल छे, तथापि एम जणाय छे के, वेदांत जे प्रकारे आत्मस्वरूप कहे छे ते प्रकारे सर्वथा वेदांत अविरोधपणु पामी शकतुं नथी, केमके ते कहे छे तेज प्रमाणे आत्मस्वरूप नथी, कोई तेमां मोटो भेद जोवामां आवे छे अने ते ते प्रकारे सांख्यादि दर्शनोने विषे पण भेद जोवामां आवे छे एकमात्र श्री जिने कह्युं छे ते आत्मस्वरूप विशेष विशेष अविरोधी जोवामां आवे छे, अने ते प्रकारे वेदवामां आवे छे सपूर्णपणे अविरोधी जिनुं कहेलुं आत्मस्वरूप होवायोग्य छे एम भासे छे सपूर्णपणे अविरोधी ज छे एम कहेवामां नथी आवतुं तेनो हेतु मात्र एटलो छे के, सपूर्णपणे आत्मावस्था प्रगटी नथी, जेथी जे अवस्था अप्रगट छे, ते अवस्थानुं अनुमान वर्त्तमानमां करीए छीए, जेथी ते अनुमान पर अत्यंत भार न देवायोग्य गणी विशेष विशेष अविरोधी छे एम जणाव्युं छे सपूर्ण अविरोधी होवायोग्य छे एम लागे छे

सपूर्ण आत्मस्वरूप कोई पण पुरुषने विषे प्रगटवुं जोईए, एवो आत्माने विषे निश्चय प्रतीतिभाव आवे छे, अने ते केवा पुरुषने विषे प्रगटवुं जोईए एम विचार करतां जिन जेवा पुरुषने प्रगटवुं जोईए एम स्पष्ट लागे छे कोईने पण आ सृष्टिमंडळने विषे आत्मस्वरूप सपूर्ण प्रगटवायोग्य होय तो श्री वर्द्धमानस्वामीने विषे प्रथम प्रगटवायोग्य लागे छे, अथवा ते दशाना पुरुषोने विषे सौथी प्रथम सपूर्ण आत्मस्वरूप——————

५६६

सवथी पहेलुं, गुरुउपदेशथी आत्मानुं स्वरूप जाणीने सुप्रतीत करीने तेनुं ध्यान करो

जेम जेम ध्यानविशुद्धि, तेम तेम ज्ञानावरणीयनो क्षय थशे पोतानी कल्पनाथी ते ध्यान थतुं नथी

ज्ञानमय आत्मा जेमने परमोत्कृष्ट भावे प्राप्त थयो, अने जेमणे परद्रव्यमात्र त्याग कर्युं छे, ते देवने नमन हो! नमन हो!

बार प्रकारना निदानरहित तपथी कर्मनी निर्जरा वैराग्यभावनाभावित, अहंभावरहित एवा ज्ञानीने थाय छे ते निर्जरा पण बे प्रकारनी जाणवी स्वकाळप्राप्त, अने तपथी एक चारे गतिमां थाय छे, बीजी व्रतधारीने ज होय छे

जेम जेम उपशमनी वृद्धि थाय, तेम तेम तप करवाथी कर्मनी घणी निर्जरा थाय

ते निर्जरानो क्रम कहे छे मिथ्यादर्शनमां वर्त्ततो पण थोडा वखतमां उपशमसम्यग्दर्शन पामवानो छे, एवा जीव करतां असयत सम्यग्दृष्टिने असख्यातगुण निर्जरा, तेथी देशविरति, तेथी सर्वविरति ज्ञानीने, तेथी,——————

५६७.

हे जीव! आटलो बधो प्रमाद शो?

शुद्ध आत्मपदनी प्राप्तिने अर्थे वीतराग सन्मार्गनी उपासना कर्त्तव्य छे.

सर्वज्ञ देव निर्ग्रंथ गुरु दया मुख्य धर्म	} शुद्ध आत्मदृष्टि थवानां अवलंबन छे.

सर्वज्ञे अनुभवेलो एवो शुद्धआत्मप्राप्तिनो उपाय श्री गुरुवडे जाणीने–तेनुं रहस्य ध्यानमां लइने आत्मप्राप्ति करो.

यथाजातिना सर्व विरतिधर्म. द्वादशविध देशविरतिधर्म.

द्रव्यानुयोग सुसिद्ध—स्वरूपदृष्टि थतां. चरणानुयोग सुसिद्ध—पद्धतिविवाद शांत करतां.

करणानुयोग सुसिद्ध—सुप्रतीतदृष्टि थतां. धर्मकथानुयोग सुसिद्ध—बालबोधहेतु समजावतां.

[अंगत.

५६८.

ॐ नमः

सर्व दुःखनो आत्यंतिक अभाव अने परम अव्याबाध सुखनी प्राप्ति ए ज 'मोक्ष' छे; अने ते ज 'परमहित' छे. वीतरागसन्मार्ग तेनो 'सदुपाय' छे. ते सन्मार्गनो आ प्रमाणे संक्षेप छेः

सम्यक्दर्शन, सम्यक्ज्ञान, अने सम्यक्चारित्रनी एकत्रता ते 'मोक्षमार्ग' छे. सर्वज्ञना ज्ञानमां भास्यमान तत्त्वोनी सम्यक्प्रतीति थवी ते 'सम्यक्दर्शन' छे. ते तत्त्वनो बोध थवो ते 'सम्यक्ज्ञान' छे. उपादेय तत्त्वनो अभ्यास थवो ते 'सम्यक्चारित्र' छे. शुद्धआत्मपदस्वरूप एवा वीतरागपदमां स्थिति थवी ते ए त्रणेनी 'एकत्रता' छे. सर्वज्ञदेव, निर्ग्रंथगुरु अने सर्वज्ञोपदिष्ट धर्मनी प्रतीतिथी 'तत्त्वप्रतीति' प्राप्त थाय छे.

सर्व ज्ञानावरण, दर्शनावरण, सर्व मोह, अने सर्व वीर्यादि अंतरायनो क्षय थवाथी आत्मानो 'सर्वज्ञवीतरागस्वभाव' प्रगटे छे.

निर्ग्रंथपदना अभ्यासनो उत्तरोत्तर क्रम तेनो 'मार्ग' छे. तेनुं रहस्य 'सर्वज्ञोपदिष्ट धर्म' छे.

५६९.*

चिंतित् जेनाथी प्राप्त थाय ते मणिने चिंतामणि कह्यो छे. ए ज आ मनुष्यदेह छे के, जे देहमां, योगमां आत्यंतिक एवा सर्व दुःखना क्षयनी चिंतिता धारी तो पार पडे छे.

अचिंत्य जेनुं महात्म्य छे एवा सत्संगरूपी कल्पवृक्ष प्राप्त थये जीवनुं दारिद्र रहे एम बने तो आ जगत्ने विषे ते अगियारमुं आश्चर्य ज छे.

५७०

ॐ जिनायनम

जिनपरिभाषाविचार यथावकाशानुसार विशेष निदिध्यास करवायोग्य

भगवान् जिने कहेला लोकसंस्थानादि भाव आध्यात्मिक दृष्टिथी सिद्ध थवायोग्य छे चक्रवर्त्यादिनु स्वरूप पण आध्यात्मिक दृष्टिथी समजाय एवु छे मनुष्य–ऊंचत्व प्रमाणादिमा पण तेनो समव छे काळप्रमाणादि पण ते ज रीते घटमान छे निगोदादि पण ते ज रीते घटमान थवायोग्य छे सिद्धस्वरूप पण ए ज भावथी निदिध्यास थवायोग्य छे–सप्राप्त थवायोग्य जणाय छे

लोक शब्दनो अर्थ— } आध्यात्मिक छे 'सर्वज्ञ' शब्द समजावो बहु गूढ छे
अनेकांत शब्दनो अर्थ— }

धर्मकथारूप चरित्रो आध्यात्मिक परिभाषाथी अलकृत लागे छे जबुद्वीपादिनु वर्णन पण अध्यात्मपरिभाषाथी निरूपित कर्युं लागे छे

अतींद्रिय ज्ञानना भगवान् जिने बे भेद पाड्या छे

देशप्रत्यक्ष —ते बे भेदे (१) अवधि (२) मन पर्यव

इच्छितपणे अवलोकन करतो आत्मा इंद्रियना अवलबनवगर अमुक मर्यादा जाणे ते 'अवधि'

अनिच्छित छता मानसिक विशुद्धिना बळवडे जाणे ते 'मन पर्यव' सामान्य विशेष चैतन्यात्मदृष्टिमां परिनिष्ठित शुद्ध 'केवलज्ञान' श्री जिने कहेला भावो अध्यात्मपरिभाषामय होवाथी समजावा कठण छे परमपुरुषनो योग सप्राप्त थवो जोइए ———————

[अपूर्ण

५७१

विचारवान पुरुषने केवळ क्लेशरूपे भासे छे, एवो आ संसार तेने विषे हवे फरी आत्मभावे करी जन्मवानी निश्चल प्रतिज्ञा छे त्रणे काळने विषे हवे पछी आ ससारनु स्वरूप अन्यपणे भास्यमानथवायोग्य नथी, अने भासे एवु त्रणे काळने विषे सभवतु नथी

अत्रे आत्मभावे समाधि छे उदयभावप्रत्ये उपाधि वर्ते छे

श्री तीर्थंकरे, तेरमा स्थानके वर्त्तता पुरुषनु नीचे लख्यु छे ते स्वरूप कह्यु छे

आत्मभावने अर्थे सर्व संसार सवृत कर्यो छे जेणे–अर्थात् सर्व ससारनी इच्छा जेनाप्रत्ये आवती निरोध थई छे एवा निर्ग्रंथने–सत्पुरुषने तेरमे स्थाने कहेवायोग्य छे मनसमितिएयुक्त, वचनसमितिए युक्त, कायसमितिए युक्त, कोइ पण वस्तुने ग्रहण त्याग करता समितियुक्त, दीर्घशंकादिनो त्याग करतां समितियुक्त, मनने सकोचनार, वचनने संकोचनार, कायाने सकोचनार, सर्व इंद्रियोना संकोचपणे ब्रह्मचारी–उपयोगपूर्वक चालनार, उपयोगपूर्वक उभो रहेनार, उपयोगपूर्वक बेसनार, उपयोगपूर्वक शयन करनार, उपयोगपूर्वक बोलनार, उपयोगपूर्वक आहार

लेनार अने उपयोगपूर्वक श्वासोच्छ्वास लेनार, आंखनुं एक निमिषमात्र पण उपयोगपूर्वक चलन करनार के उपयोगरहित जेनी क्रिया नथी तेवा आ निर्ग्रंथने एक समये क्रिया बंधाय छे, बीजे समये वेदाय छे, त्रीजे समये ते कर्मरहित होय छे, अर्थात् चोथे समये ते क्रिया संबंधी सर्व चेष्टा निवृत्त थाय छे.

श्री तीर्थंकर जेवाने केवो अत्यंत निश्चळ————————————

५७२.

'पंचास्तिकाय'नुं स्वरूप संक्षेपमां कह्युं छे:—

जीव, पुद्गल, धर्म, अधर्म अने आकाश ए पांच 'अस्तिकाय' कहेवाय छे. अस्तिकाय एटले प्रदेशसमूहात्मक वस्तु. एक परमाणुप्रमाणे. अमूर्त्त वस्तुना भागने 'प्रदेश' एवी संज्ञा छे. अनेकप्रदेशात्मक जे वस्तु होय ते 'अस्तिकाय' कहेवाय. एक जीव असंख्यातप्रदेशप्रमाण छे. पुद्गल परमाणु जो के एक प्रदेशात्मक छे, पण बे परमाणुथी मांडीने असंख्यात, अनंत परमाणुओ एकत्र थई शके छे. एम अरसपरस मळवानी शक्ति तेमां रहेली होवाथी अनेकप्रदेशात्मकपणु ते पामी शके छे; जेथी ते पण 'अस्तिकाय' कहेवायोग्य छे. 'धर्म' द्रव्य असंख्यातप्रदेशप्रमाण, 'अधर्मद्रव्य' असंख्यातप्रदेशप्रमाण, 'आकाश' द्रव्य अनंतप्रदेशप्रमाण होवाथी ते पण 'अस्तिकाय' छे. एम पांच अस्तिकाय छे. जे पांच अस्तिकायना एकमेकात्मकपणाथी आ 'लोकनी' उत्पत्ति छे. अर्थात् 'लोक' ए पांच अस्तिकायमय छे.

प्रत्येके प्रत्येक जीव असंख्यातप्रदेशप्रमाण छे. ते जीवो अनंत छे. एक परमाणु एवां अनंत परमाणुओ छे. बे परमाणुओ एकत्र मळेलां एवा द्विअणुक–स्कंध अनंता छे. एम त्रण परमाणुओ एकत्र मळेला एवा त्रिअणुक–स्कंध अनंता छे. चार परमाणु एकत्र मळेला एवा चतुःअणुक–स्कंध अनंता छे. पांच परमाणुओ एकत्र मळेला एवा पंचाणुक स्कंध अनंता छे. एम छ परमाणु, सात परमाणु, आठ परमाणु, नव परमाणु, दश परमाणु, एकत्र मळेला एवा अनंता स्कंध छे. तेम ज अगियार परमाणु यावत् सो परमाणु, संख्यात परमाणु, असंख्यात परमाणु, तथा अनंत परमाणु मळेला एवा अनंता स्कंध छे.

'धर्मद्रव्य' एक छे. ते असंख्यात प्रदेशप्रमाण–लोकव्यापक छे. 'अधर्मद्रव्य' एक छे. ते पण असंख्यातप्रदेशप्रमाण–लोकव्यापक छे. 'आकाशद्रव्य' एक छे. ते अनंतप्रदेशप्रमाण छे. लोकालोकव्यापक छे. लोकप्रमाण आकाश असंख्यातप्रदेशात्मक छे.

'काळद्रव्य' ए पांच अस्तिकायनो वर्त्तनारूप पर्याय छे, एटले उपचारिक द्रव्य छे. वस्तुताए तो पर्याय ज छे, अने पळ, विपळथी मांडी वर्षादिपर्यंत जे काळ सूर्यनी गतिपरथी समजाय छे, ते 'व्यावहारिक काळ' छे एम श्वेताम्बराचार्यो कहे छे. दिगम्बराचार्यो पण एम कहे छे; पण विशेषमां एटलुं कहे छे के, लोकाकाशना एकेक प्रदेशे एकेक कालाणु रहेलो छे; जे अवर्ण,

अगध, अरस, अस्पर्श छे,–अगुरु लघु स्वभाववान छे ते कालाणुओ वर्तनापर्याय अने व्यावहारिक काळने निमित्तोपकारी छे ते कालाणुओ 'द्रव्य' कहेवायोग्य छे, पण 'अस्तिकाय' कहेवा योग्य नथी, केमके एक बीजा ते अणुओ मळीने क्रियानी प्रवृत्ति करतां नथी, जेथी बहु-प्रदेशात्मक नहीं होवाथी 'काळ'द्रव्य 'अस्तिकाय' कहेवायोग्य नथी, अने विवेचनमा पण पचास्तिकायमा तेनु गौणपणे स्वरूप कहीए छीए

'आकाश' अनतप्रदेशप्रमाण छे तेमा असख्यात प्रदेशप्रमाणमा धर्म, अधर्म द्रव्य व्यापक छे धर्म, अधर्म द्रव्यनो एवो स्वभाव छे के, जीव अने पुद्गल तेनी सहायताना निमित्तथी गति अने स्थिति करी शके छे, जेथी धर्म अधर्म द्रव्यना व्यापकपणापर्यत ज जीव अने पुद्गलनी गति, स्थिति छे, अने तेथी लोकमर्यादा उत्पन्न थाय छे जीव, पुद्गल अने धर्म, अधर्म द्रव्यप्रमाण आकाश ए पाच ज्या व्यापक छे ते 'लोक' कहेवाय छे

५७३

गीति[1]

१ पथ परमपद बोध्यो, जेह प्रमाणे परम वीतरागे,
ते अनुसरि कहिशु, प्रणमीने ते प्रभु भक्ति रागे
२ मूळ परमपद कारण, सम्यक्‌दर्शन ज्ञान चरण पूर्ण,
प्रणमे एक स्वभावे, शुद्ध समाधि त्या परिपूर्ण
३ जे चेतन जड भावो, अवलोक्या छे मुनींद्र सर्वज्ञे,
तेवी अतर आस्था, प्रकट्ये दर्शन कह्यु छे तत्त्वज्ञे
४ सम्यक् प्रमाण पूर्वक, ते ते भावो ज्ञान विषे भासे,
सम्यक् ज्ञान कह्यु ते, सशय, विभ्रम, मोह त्या नाशे
५ विषयारभनिवृत्ति, राग द्वेषनो अभाव ज्यां थाय,
सहित सम्यक्‌दर्शन, शुद्धचरण त्या समाधि सदुपाय
६ त्रणे अभिन्न स्वभावे, परणमी आत्मस्वरूप ज्या थाय,
पूर्ण परमपदप्राप्ति, निश्चयथी त्यां अनन्य सुखदाय
७ जीव, अजीव पदार्थो, पुण्य, पाप, आश्रव तथा बध,
सवर निर्जरा मोक्ष, तत्त्व कह्या नव पदार्थ सबध
८ जीव अजीव विषे ते, नवे तत्त्वनो समावेश थाय,
वस्तु विचार विशेषे, भिन्न प्रबोध्या महान् मुनिराय

---

१ श्रीमदना देहोत्सर्ग पछी तेओना वचनोनो सग्रह करवामां आव्यो त्यारे आ विषयनी ३६ के ५० गीति हती पण पाछळथी संभाळपूर्वक नहीं रखाथी गुम थइ छे–सशोधक

५७४.[1]

चैतन्य जेनुं मुख्य लक्षण छे.

देह प्रमाण छे.

असंख्यातप्रदेशप्रमाण छे.

ते असंख्यात प्रदेशना लोक परिमित छे.

परिणामी छे.

अमूर्त्त छे.

अनंत अगुरु लघु परिणत द्रव्य छे.

स्वाभाविक द्रव्य छे.

कर्त्ता छे.

भोक्ता छे.

अनादि संसारी छे.

भव्यत्व लब्धि परिपाकादिथी मोक्ष साधनमां प्रवर्त्ते छे.

मोक्ष थाय छे.

मोक्षमां स्वपरिणामी छे.

संसारअवस्थामां मिथ्यात्व, अविरति, प्रमाद, कषाय अने योग उत्तरोत्तर बंधनां स्थानको छे.

सिद्धावस्थामा योगनो पण अभाव छे.

मात्र चैतन्यस्वरूप आत्मद्रव्य सिद्धपद छे.

विभावपरिणाम भावकर्म छे.

पुद्गलसंबंध द्रव्यकर्म छे.

५७५.[2]

मोक्षमार्गनुं अस्तित्व.
आप्त.
गुरु.
धर्म.
धर्मनी योग्यता.
कर्म.
जीव.
अजीव.
पुण्य.
पाप.
आश्रव.
संवर.
निर्जरा.
बंध.
मोक्ष.
ज्ञान.
दर्शन.
चारित्र.
तप.
द्रव्य.
गुण.
पर्याय.
संसार.
एकेंद्रियनुं अस्तित्व.
प्रमाण.
नय.
अनेकांत.
लोक.
अलोक.
अहिंसा.
सत्य.
असत्य.
ब्रह्मचर्य.
अपरिग्रह.
आज्ञा.
व्यवहार.
आगम.
संयम.
वर्त्तमानकाळ.
गुणस्थानक.
द्रव्य—अनुयोग.
करण—अनुयोग.
चरण—अनुयोग.
धर्म—कथानुयोग.
मुनित्व.
गृहधर्म.
परिषह.
उपसर्ग.

१. जीवद्रव्यना लक्षणोनुं निरूपण छे २. शास्त्रयोजनानो विषय-अनुक्रम छे—संशोधक.

आवश्यक वचनसार.[1]

संवत् १९५७ (हालारी) ना अशाड शुद ४, रवि, —ता० १।७।१९००

१ ज्ञान वैराग्यसाथे, अने वैराग्य ज्ञानसाथे होय छे, एकला न होय

२ वैराग्य शृंगारसाथे न होय, अने शृंगारसाथे वैराग्य न होय

३ वीतरागवचननी असरथी इंद्रियसुख निरस न लाग्यां तो ज्ञानीना वचनो काने पड्यां ज नथी एम समजवु

४ ज्ञानीना वचनो विषयनु विरेचन करावनारा छे

५ छद्मस्थ एटले आवरणयुक्त

६ शैलेशिकरण, तेमा (शैल=पर्वत+ईश=मोटो)=पर्वतोमा मोटो—मेरुना जेवु अचळ, अडग

७ अकंप गुणवाळा=मन वचन कायाना योगनी स्थिरतावाळा

८ मोक्षमा आत्माना अनुभवनो जो नाश थतो होय तो ते मोक्ष शा कामनो?

९ आत्मानो ऊर्ध्व स्वभाव छे, ते प्रमाणे प्रथम उचो जाय, अने वखते सिद्धशिलाए भटकाय, पण कर्मरूपी बोजो होवाथी नीचे आवे जेम डूबेलो माणस उछाळाथी एक वखत उपर आवे छे तेम

संवत् १९५७ (हालारी) ना अशाड शुद ५, सोम, —ता० २।७।१९००

१ जैन ए आत्मानु स्वरूप छे ते स्वरूप (धर्म) ने प्रवर्त्तावनार पण मनुष्य हता जेमके, वर्त्तमान अवसर्पिणीकाळमा ऋषभादि धर्म प्रवर्त्तावनार हता आथी करी कइ अनादि आत्मधर्मनो विचार नहोतो एम नहोतु

२ आशरे बे हजार वर्ष उपर एटले जैनयति शिवरसूरि आचार्य वैश्यने क्षत्रियसाथे भेळव्या

३ उत्कर्ष, अपकर्ष, अने संक्रमण ए सत्तामा रहेली कर्मप्रकृतिना थई शके छे उदयमा आवेली प्रकृतिना थई शके नहीं

४ आयुकर्मनो जे प्रकारे बंध होय ते प्रकारे देहस्थिति पूर्ण थाय

५ 'ओसवाळ' ते 'ओरपाक' जातना रजपूत छे

६ अंधारामां न देखवु ए 'एकांत दर्शनावरणीय' कर्म न कहेवाय, पण 'मंद दर्शनावरणीय' कहेवाय तमसनु निमित्त अने तेजसनो अभाव तेने लइने तेम बने छे

७ दर्शन रोकाये ज्ञान रोकाय

८ ज्ञेय जाणवा माटे ज्ञानने यथाखु जोइए वजन तेवां कांटलां

---

१ संवत् १९५६ नी श्रीमद्नी मोरबीनी स्थितिवेळाए तेओना तरफथी जे कांइ वचनो कहेवामां आवतां ते मांथी जे वचनोना मुद्दाओ स्मृतिमां रह्या हता तेमांथी जे रूडी रामवानी एक श्रोताने जरूर हती तेनुं संक्षिप्त टांचण यथाशक्त्यानुसार ते श्रोताए करी लीधेलु ते अमे आ स्थळे टांकीए छीए—संशोधक

९. जेम परमाणुनी शक्ति पर्यायने पामवाथी वधती जाय छे, तेम चैतन्यद्रव्यनी शक्ति, विशुद्धताने पामवाथी वधती जाय छे. काच, चसमा, दुर्विन आदि पहेला (परमाणु)नां प्रमाण छे; अने अवधि, मनःपर्यव, केवलज्ञान, लब्धि, ऋद्धि वगेरे वीजा (चैतन्यद्रव्य)नां प्रमाण छे.

संवत् १९५७ (हालारी)ना अशाड शुद ६, भोम, —ता० ३।७।१९००.

१. 'क्षयोपशमसम्यक्त्व'ने 'वेदकसम्यक्त्व' पण कहेवामां आवे छे. परंतु क्षयोपशममांथी क्षायिक थवाना संधिना वखतनुं जे सम्यक्त्व ते वास्तविक रीते 'वेदकसम्यक्त्व' छे.

२. पांच स्थावर एकेंद्रिय वादर छे; तेम ज सूक्ष्म पण छे. वनस्पति शिवाय वाकीना चारमां असंख्यात सूक्ष्म कहेवामां आवे छे. निगोद सूक्ष्म अनंत छे; अने वनस्पतिना सूक्ष्म अनंत छे; त्यां निगोदमां सूक्ष्म वनस्पति घटे छे.

३. श्री तीर्थंकर, अगियारमुं गुणस्थानक स्पर्शे नहीं; तेम ज १ लुं, २ जुं तथा ३ जुं पण न स्पर्शे.

४. वर्द्धमान, हीयमान, अने स्थित एवी जे त्रण परिणामनी धारा छे तेमां हीयमान परिणामनी धारा सम्यक्त्वआश्रयी (दर्शनआश्रयी) श्री तीर्थंकरदेवने न होय; अने चारित्र आश्रयी भजना.

५. क्षायिकचारित्र छे त्यां मोहनीयनो अभाव छे; अने ज्यां मोहनीयनो अभाव छे त्यां १ लुं, २ जुं, ३ त्रीजुं अने ११ मुं ए चार गुणस्थानकना स्पर्शपणानो अभाव छे.

६. उदय वे प्रकारनो छे. एक, प्रदेशोदय, अने वीजो, विपाकोदय. विपाकोदय वाह्य (देखीती) रीते वेदाय छे; अने प्रदेशोदय अंदरथी वेदाय छे.

७. आयुष्यकर्मनो वंध प्रकृतिविना थतो नथी; पण वेदनीयनो थाय छे.

८. आयुष्प्रकृति एक ज भवमां वेदाय छे. बीजी प्रकृतिओ ते भवमां वेदाय, अने अन्यभवमां पण वेदाय.

९. जीव जे भवनी आयुषप्रकृति भोगवे छे ते आखा भवनी एक ज वंधप्रकृति छे. ते वंधप्रकृतिनो उदय आयुष्नी शरूआत थई त्यारथी गणाय. आ कारणथी ते भवनी आयुष्प्रकृति उदयमां छे तेमां संक्रमण, उत्कर्ष, अपकर्षादि थई शकतां नथी.

१०. आयुष्यकर्मनी प्रकृति बीजा भवमां भोगवाती नथी.

११. गति, जाति, स्थिति, संवंध, अवगाह, (शरीरप्रमाण) अने रस अमुक जीवे अमुक प्रमाणमां भोगववां तेनो आधार आयुष्यकर्म उपर छे. जेमके, एक माणसनी सो वर्षनी आयुःकर्मप्रकृतिनो उदय वर्त्ते छे; तेमांथी ते एंसीमे वर्षे अधुरे आयुषे मरण पामे तो वाकीनां वीश वर्ष क्यां अने शी रीते भोगवाय ? वीजा भवमां गति, जाति, स्थिति, संवंधादि नवेसरथी छे; एकाशीमा वर्षथी नथी; तेथी करीने आयुष्उदयप्रकृति अध-

वचथी छुटी शके नहीं जे जे प्रकारे बंध पड्यो होय, ते ते प्रकारे उदयमा आव-वाथी कोईनी नजरमा कदाच् आयुष् छुटवानु आवे, परन्तु तेम बनी शकतु नथी

१२ संक्रमण अपकर्ष उत्कर्षादि करणनो नियम आयु कर्मवर्गणा सत्तामा होय त्यासुधी लागु थई शके, पण उदयनी शरुआत थया पछी लागु थई शके नहीं

१३ आयु कर्म पृथ्वीसमान छे, अने बीजा कर्मो झाडसमान छे (जो पृथ्वी होय तो झाड होय)

१४ आयुष्ना बे प्रकार छे –(१) सोपक्रम अने (२) निरुपक्रम आमाथी जे प्रकारनु बाध्यु होय ते प्रकारनु भोगवाय छे

१५ 'उपशम सम्यक्त्व' 'क्षयोपशम' थई 'क्षायिक' थाय, कारण के, उपशम सत्तामा छे एटले ते उदय आवी क्षय थाय

१६ चक्षु बे प्रकारे —(१)ज्ञानचक्षु अने (२)चर्मचक्षु जेम चर्मचक्षुवडे एक वस्तु जे स्वरूपे देखाय छे ते वस्तु दुर्बिन सूक्ष्मदर्शकादि यत्रोथी जूदा ज स्वरूपे देखाय छे, तेम चर्मचक्षुवडे जे स्वरूपे देखाय छे ते ज्ञानचक्षुवडे कोई जूदा ज स्वरूपे देखाय, ने तेम कहेवामा आवे ते आपणे पोताना डहापणे–अहंपणे–न मानवु ते योग्य नथी[1]

संवत् १९५७ (हालारी)ना अशाड शुद ७, बुध,—ता० ४।७।१९००

१ श्रीमान् कुंदकुंदाचार्ये अष्टपाहुड–प्राभृत रचेल छे प्राभृतभेद —दर्शनप्राभृत, ज्ञानप्राभृत, चारित्रप्राभृत, भावप्राभृत इत्यादि दर्शनप्राभृतमा जिनभावनु स्वरूप बताव्यु छे शास्त्रकर्त्ता कहे छे के, अन्यभावो अमे, तमे, अने देवाधिदेव सुद्धाए पूर्वे भाव्या छे, अने तेथी कार्य सर्यु नथी, एटला माटे जिनभाव भाववानी जरूर छे जे जिनभाव शात छे, आत्मानो धर्म छे, अने ते भाव्येथी ज मुक्ति थाय छे

२ चारित्रप्राभृत *

३ द्रव्य अने तेना पर्याय मानवामा नथी आवता त्या विकल्प थवाथी गुचवाई जवु थाय छे पर्याय नथी मानेला तेनु कारण तेटले अंशे नहीं पहोंचवानु छे[2]

४ द्रव्यना पर्याय छे एम स्वीकारवामा आवे छे त्या द्रव्यनु स्वरूप समजवामा निर्विकल्प रहे-तो होवाथी गुचवाई जवु थाय छे, अने तेथी ज रखडवु थाय छे[3]

---

१ अत्र कहेवानो अभिप्राय एवो जणाय छे के, आत्मादि पदार्थो ज्ञानचक्षुना विषयो छे, तेनो निर्धार एकांत स्थूळ (चर्म)चक्षुवडे थवो संभवित नथी–संशोधक

२ आत्मस्वरूप प्राप्त करवामां गुणपर्यायादिनु ज्ञान थवु आवश्यक छे तथापि केटलांक दर्शनो गुणपर्यायादिनु अस्तित्व स्वीकारतां नथी अने नथी स्वीकारता तेनु कारण तेओनी विचारदृष्टि ते ज्ञानस्थितिपर्यंत नहीं पहोंचवानु छे एम आ स्थळे आशय लागे छे–संशोधक

३ जैनादि दर्शनो गुणपर्यायादिने स्वीकारनारा छे, पण तेवा दर्शननु यथातथ्य स्वरूप नहीं समजनारा केटलाक अनुयायीओ आत्मादि साध्य करवा अर्थे ते गुणपर्यायादिनु स्वरूप कहेल छे ए हेतु ग्रही शकता नहीं होवाथी गुणपर्यायादिनु स्वरूप ते दर्शनोए स्वीकार्यु न स्वीकार्यु ते बीजाने समान छे एवो आ प्रसंगनो उद्देश अमे धारीए छीए–संशोधक

५. सिद्धपद ए द्रव्य नथी, पण आत्मानो एक शुद्धपर्याय छे. ते पहेलां मनुष्य, वा देव हतो त्यारे ते पर्याय हतो; एम द्रव्य शाश्वत रही पर्यायांतर थाय छे.

६. शान्तपणु प्राप्त करवाथी ज्ञान वधे छे.

७. आत्मसिद्धि माटे द्वादशांगीनुं ज्ञान जाणतां घणो वखत जाय. ज्यारे एक मात्र शांतपणु सेव्याथी तरत प्राप्त थाय छे.

८. पर्यायनुं स्वरूप समजाववा अर्थे श्री तीर्थंकरदेवे त्रिपद (उत्पाद, व्यय, अने ध्रौव्य)समजाव्यां छे.

९. द्रव्य ध्रुव—सनातन—छे.

१०. पर्याय उत्पादव्ययवंत छे.

११. छए दर्शन एक जैनदर्शनमां समाय छे. तेमां पण जैन एक दर्शन छे.
बौद्ध—क्षणिकवादी=पर्यायरूपे 'सत्' छे. वेदांत—सनातन=द्रव्यरूपे 'सत्' छे.
चार्वाक—निरीश्वरवादी ज्यांसुधी आत्मानी प्रतीति थई नथी त्यांसुधी तेने ओळखवारूपे 'सत्' छे.

१२. (आत्म) पर्यायना बे भेद छे: जीवपर्याय (संसारावस्थामां) अने सिद्धपर्याय. सिद्धपर्याय सोटचना सोनातुल्य छे, अने जीवपर्याय कथिरसहित सोनातुल्य छे.

१३. व्यंजनपर्याय°.

१४. अर्थपर्याय°.

१५. विषयनो नाश (वेदनो अभाव) क्षायिकचारित्रथी थाय छे. चोथे गुणस्थानके विषयनी मंदता होय छे; ने नवमा गुणस्थानकसुधी वेदनो उदय होय छे.[1]

१६. जे गुण पोताने विषे नथी ते गुण पोताने विषे छे एम जे कहे अथवा मनावे ते मिथ्यादृष्टि जाणवा.[2]

१७. जिन अने जैन शब्दनो अर्थ:°

घट घट अंतर जिन वसे, घट घट अंतर जैन;
मत मदिराके पानसों, मतवारा समजै न.

—समयसार.

१८. आत्मानो सनातनधर्म शांत थवुं—विराम पामवुं ते छे. आखी द्वादशांगीनो सार पण ते ज छे. ते षड्दर्शनमां समाय छे. अने ते षड्दर्शन जैनमां समाय छे.

१९. वीतरागनां वचनो विषयनुं विरेचन करावनारां छे.

२०. जैनधर्मनो आशय, दिगंम्बर तेम ज श्वेताम्बर आचार्योनो आशय, ने द्वादशांगीनो आशय

° सारलेखकथी ते विषयोना विवेचन संबधी नोंध थई शकी नथी. एम ज्यां ° आवुं चिन्ह होय त्यां समजवुं —संशोधक.

१. सारलेखकनी पोतानी नोंध:—"पोते (श्रीमदे) दृष्टांतरूप बनी प्रमत्त, अप्रमत्तनो भेद बताव्यो."—संशोधक.

२ प्रमत्त, अप्रमत्तनो भेद बतावता श्रीमदे आपेला जातिदृष्टांत (जुओ छेल्ली नोंध)ने उद्देशी आ वात कही संभवे छे—संशोधक.

मात्र आत्मानो सनातनधर्म पमाडवानो छे,–अने ते ज साररूप छे आ वातमा कोइ प्रकारे ज्ञानीओनो विकल्प नथी ते ज त्रणेकाळमां ज्ञानीओनु कहेवु छे, हतु अने थशे

२१ बाह्य विषयोथी मुक्त थई जेम जेम तेनो विचार करवामा आवे तेम तेम आत्मा विरत थतो जाय, निर्मळ थतो जाय

२२ भगजाळमा पडवु नहीं मात्र आत्मानी शान्तिनो विचार करवो घटे छे

२३ ज्ञानीओ जो के वाणीआ जेवा हिसाबी छे [–वाणीआनी पेठे रेस न खाय तेवा छे– अर्थात् सूक्ष्मपणे शोधन करी तत्त्वो स्वीकारनारा छे,] तोपण छेवटे लोक जेवा लोक (–खेडुतादि) [एक सारभूत वात पकडी राखनार साधारण रीते कहेवाय छे] थाय छे अर्थात् छेवटे गमेतेम थाय पण एक शांतपणाने मूकता नथी, अने आखी द्वादशांगीनो सार पण ते ज छे

२४ ज्ञानी उदयने जाणे छे, पण साता, असातामा ते परिणमता नथी

२५ इंद्रियोना भोगसहित मुक्तपणु नथी इंद्रियोना भोग छे त्या ससार छे, ने ससार छे त्या मुक्तपणु नथी

२६ बारमा गुणस्थानकसुधी ज्ञानीनो आश्रय लेवानो छे,–ज्ञानीनी आज्ञाए वर्तवानु छे

२७ महान् आचार्यो अने ज्ञानीओमा दोष तथा भूल होय नहीं आपणाथी न समजाय तेने लीधे आपणे भूल मानीए छीए आपणाथी समजाय तेवु आपणामा ज्ञान नथी माटे तेवुं ज्ञान प्राप्त थये जे ज्ञानीनो आशय भूलवाळो लागे छे ते समजाशे एवी भावना राखवी एक बीजा आचार्योना विचारमा कोइ जगोए काइ भेद जोवामा आवे तो तेम थवु क्षयोपशमने लीधे संभवे छे पण वस्तुत्वे तेमा विकल्प करवा जेवु नथी

२८ ज्ञानीओ घणा डाह्या हता विषयसुख भोगवी जाणता हता पाचे इंद्रियो पूर्ण हती, (पाचे इंद्रियो पूर्ण होय ते ज आचार्यपदवीने योग्य थाय) छतां आ ससार अने इंद्रियसुख निर्माल्य लागवाथी तथा आत्माना सनातनधर्मने विषे श्रेयपणु लागवाथी तेओ विषयसुख विरमी आत्माना सनातनधर्ममा जोडाया छे

२९ अनतकाळथी जीव रखडे छे, छता तेनो मोक्ष थयो नहीं ज्यारे ज्ञानीए एक अतर्मुहूर्तमां मुक्तपणु बताव्यु छे!

३० जीव ज्ञानीनी आज्ञाप्रमाणे शांतपणामा विचरे, तो अतर्मुहूर्तमा मुक्त थाय छे

३१ अमुक वस्तुओ व्यवच्छेद गई एम कहेवामा आवे छे, पण तेनो पुरुषार्थ करवामा आवतो नथी तेथी व्यवच्छेद गई कहे छे यद्यपि जो तेनो साचो–जेवो जोइए तेवो–पुरुषार्थ थाय तो ते गुणो प्रगटे एमा सशय नथी अंग्रेजोए उद्यम कर्यो तो हुन्नरो तथा राज्य प्राप्त कर्यां, अने हिंदुस्थानवाळाए उद्यम न कर्यो तो प्राप्त करी शक्या नहीं तेथी विद्या (ज्ञान) व्यवच्छेद गइ कहेवाय नहीं

३२. विषयो क्षय थया नथी छतां जे जीवो पोताने विषे वर्त्तमानमां गुणो मानी बेठा छे ते जीवोना जेवी भ्रमणा न करतां ते (विषयो) क्षय करवा भणी लक्ष आपवुं.

संवत् १९५७ (हालारी)ना अशाड शुद ८, गुरु, –ता० ५।७।१९००.

१. धर्म, अर्थ, काम ने मोक्ष ए चार पुरुषार्थमां प्रथम त्रणथी चडीआतो मोक्ष. मोक्षअर्थे बाकीना त्रणे छे.

२. सुखरूप आत्मानो धर्म छे एम प्रतीत थाय छे. ते सोनामाफक शुद्ध छे.

३. कर्मवडे सुख दुःख सहन करतां छतां परिग्रह उपार्जन करवा तथा तेनुं रक्षण करवा सौ प्रयत्न करे छे. सौ सुखने चाहे छे; पण ते परतंत्र छे. परतंत्रता प्रशंसापात्र नथी.

४. ते मार्ग (मोक्ष) रत्नत्रयनी आराधनावडे सर्व कर्मनो क्षय थवाथी प्राप्त थाय छे.

५. ज्ञानीए निरूपण करेलां तत्त्वोनो यथार्थ बोध थवो ते 'सम्यग्ज्ञान'.

६. जीव, अजीव, आश्रव, संवर, निर्जरा, बंध, मोक्ष ए तत्त्वो छे. (अत्रे पुण्य, पाप आश्रवमां गणेलां छे).

७. जीवना बे भेदः सिद्ध अने संसारीः–

सिद्ध. सिद्धने अनंत ज्ञान, दर्शन, वीर्य, सुख ए स्वभाव समान छे; छतां अनंतर परंपर थवारूपे पंदर भेद आ प्रमाणे कह्या छेः–(१) तीर्थ (२) अतीर्थ (३) तीर्थंकर, (४) अतीर्थंकर (५) स्वयंबुद्ध (६) प्रत्येकबुद्ध (७) बुद्धबोधित. (८) स्त्रीलिंग (९) पुरुषलिंग (१०) नपुंसकलिंग. (११) अन्यलिंग. (१२) जैनलिंग (१३) गृहस्थलिंग (१४) एक (१५) अनेक.

संसारी. संसारी जीवो एक प्रकारे, बे प्रकारे, इत्यादि अनेक प्रकारे कह्या छे. एक प्रकारे–सामान्यपणे 'उपयोग' लक्षणे सर्व संसारी जीवो छे. बे प्रकारे–त्रस, स्थावर अथवा व्यवहारराशि, अव्यवहारराशि. सूक्ष्म निगोदमांथी नीकळी एक वखत त्रसपणु पाम्या छे ते 'व्यवहारराशि'. अनादिकाळथी सूक्ष्म निगोदमांथी नीकळी कोइ दिवस त्रसपणु पाम्या नथी ते 'अव्यवहारराशि.' त्रण प्रकारे–संयत, असंयत अने संयतासंयत अथवा स्त्री, पुरुष ने नपुंसक. चार प्रकारे–गतिअपेक्षाए. पांच प्रकारे–इंद्रियअपेक्षाए. छ प्रकारे–पृथ्वी, अप्, तेजस्, वायु, वनस्पति अने त्रस. सात प्रकारे–कृष्ण, नील, कापोत, तेजो, पद्म, शुक्ल अने अलेशी. (चौदमा गुणस्थानकवाळा लेवा पण सिद्ध न लेवा, केमके संसारी जीवनी व्याख्या छे.) आठ प्रकारे–अंडज, पोतज, जरायुज, स्वेदज, रसज, सन्मूर्छन, उद्भिज्ज अने उपपाद. नव प्रकारे–पांच स्थावर, त्रण विकलेन्द्रिय, अने पंचेंद्रिय. दश प्रकारे–पांच स्थावर त्रण विकलेन्द्रिय, संज्ञी तथा असंज्ञी पंचेंद्रिय. अगीआर प्रकारे–सूक्ष्म, बादर, त्रण विकलेन्द्रिय, अने पंचेंद्रियमां जलचर, स्थलचर; नभश्चर, मनुष्य, देवता, नारक. बार प्रकारे–छकायना पर्याप्त तथा अपर्याप्त. तेर प्रकारे–उपला बार भेद संव्यवहारिक तथा एक असंव्यवहारिक (सूक्ष्म निगोदनो). चौद प्रकारे–गुणस्थानक

आश्री, अथवा सूक्ष्म, बादर, त्रण विकलेंद्रिय तथा संज्ञी, असंज्ञीना पर्याप्त अने अपर्याप्त एम बुद्धिमान पुरुषोए सिद्धांतने अनुसरी जीवना अनेक भेद (छता भावना भेद) कह्या छे

संवत् १९५७ (डालारी)ना अषाड शुद्ध ९, शुक्र,–ता० ६।१।१९००

१ 'जातिस्मरणज्ञान' विषे जे शंका रहे छे तेनु समाधान आ उपरथी थशे–जेम बाल्यावस्थाने विषे जे काइ जोयु होय, अथवा अनुभव्यु होय तेनु स्मरण वृद्धावस्थामां केटलाकने थाय, ने केटलाकने न थाय, तेम पूर्वभवनु भान केटलाकने रहे, ने केटलाकने न रहे न रहेवानु कारण ए छे के, पूर्वदेह छोडता बाह्य पदार्थोने विषे जीव वळगी रही मरण करे छे, अने नवो देह पामी तेमा ज आसक्त रहे छे आथी उलटी रीते प्रवर्त्तनारने–अवकाश रह्यो होय तेने–पूर्वनो भव अनुभववामा आवे छे

२ 'जातिस्मरणज्ञान' ए मतिज्ञाननो भेद छे पूर्वपर्याय छोडता वेदनाना कारणने लइने, नवो देह धारण करता गर्भावासने लइने, बाल्यपणामा मूढपणाने लइने, अने वर्त्तमान देहमा अति लिनताने लइने, पूर्वपर्यायनी स्मृति करवानो अवकाश ज मळतो नथी, तथापि, जेम गर्भावास तथा बाल्पणु स्मृतिमा रहे नहीं तेथी करी ते नहोता एम नथी, तेम उपरनां कारणोने लइने, पूर्वपर्याय स्मृतिमा रहे नहीं तेथी करी ते नहोतो एम कहेवाय नहीं जेवी रीते आंबा आदि वृक्षोनी कलम करवामां आवे छे तेमा सानुकूळता होय तो थाय छे, तेम जो पूर्वपर्यायनी स्मृति करवाने सानुकूळता (योग्यता) होय तो 'जातिस्मरणज्ञान' थाय पूर्वसंज्ञा कायम होवी जोइए असंज्ञीनो भव आववाथी 'जातिस्मरणज्ञान' न थाय

३ आत्मा छे आत्मा नित्य छे प्रमाणो —

(१) बालकने धावता बचबचाववानु कोण शीखवे छे? ते पूर्वाभ्यास छे

(२) सर्प अने मोरने, हाथी अने सिंहने, उदर अने बिलाडीने स्वाभाविक वैर छे ते कोइ शीखडावतु नथी पूर्वभवना वैरनी स्वाभाविक संज्ञा छे–पूर्वज्ञान छे

४ निःसंगपणु ए वनवासीनो विषय छे एम ज्ञानीओए कहेल छे ते सत्य छे जेनामा बे व्यवहार–सांसारिक अने असांसारिक–होय तेनाथी निःसंगपणु थाय नहीं[1]

५ संसार छोड्याविना अप्रमत्तगुणस्थानक नथी अप्रमत्तगुणस्थानकनी स्थिति अंतर्मुहूर्त्तनी छे[2]

६ 'अमे समज्या छीए,' 'शात छीए' एम कहे छे ते तो ठगाया छे

७ संसारमां रही सातमा गुणस्थानकथी उपर वधी शकातु नथी आथी संसारीने निराश थवानु नथी, पण ते ध्यानमां राखवानु छे[3]

१ श्रीमद्नो अप्रमत्तभाव अव्यक्त रीते आ शब्दो सूचवे छे—संशोधक

२ आ वचन अपेक्षित छे संसारत्यागनी अत्यावश्यकता सूचववा अर्थे कह्या छे —संशोधक

३ आ वचन पण अपेक्षित छे अभिप्रायसूचक छे—संशोधक

८. पूर्वे स्मृतिमां आवेली वस्तु फरी शांतपणे संभारे तो यथास्थित सांभरे.

९. ग्रंथिना बे भेद छे:—एक द्रव्य—बाह्य—ग्रंथि (चतुष्पद, द्विपद, अपद इ०) बीजी भाव —अभ्यन्तर—ग्रंथि (आठ कर्म इ०). सम्यक्प्रकारे बन्ने ग्रंथिथी निवर्त्ते ते 'निर्ग्रंथ'.

१०. मिथ्यात्व, अज्ञान, अविरति आदि भाव जेने छोडवा ज नथी तेने वस्त्रनो त्याग होय, तोपण ते पारलौकिक कल्याण शुं करे?

११. सक्रिय जीवने अबंधनुं अनुष्ठान होय एम बने ज नहीं. (क्रिया छतां अबंध गुणस्थानक होतुं नथी.)

१२. रागादि दोषोनो क्षय थवाथी तेनां सहायकारी कारणोनो क्षय थाय छे. ज्यांसुधी क्षय संपूर्णपणे थतो नथी, त्यांसुधी मुमुक्षु जीव संतोष मानी बेसता नथी.

१३. रागादि दोष अने तेनां सहायकारी कारणोना अभावे बंध थतो नथी. रागादिना प्रयोगे करी कर्म होय छे. तेना अभावे कर्मनो अभाव सर्व स्थळे जाणवो.

१४. आयुःकर्म.

(अ) अपवर्त्तन—विशेषकाळनुं होय ते कर्म थोडाकाळमां वेदी शकाय तेनुं कारण पूर्वनो तेवो बंध होवाथी ते प्रकारे उदयमां आवे;—भोगवाय. (आ) 'त्रुटवुं' शब्दनो अर्थ 'बे भाग थवा' एम केटलाक करे छे; पण तेम नथी. जेवी रीते 'देवुं त्रुटयुं' शब्दो 'देवानो निकाल थयो, देवुं दइ दीधुं' ना अर्थमां वपराय छे तेवी रीते 'आयुष् त्रुटयुं' शब्दोनो आशय जाणवो. (इ) 'सोपक्रम'=शिथिल=एकदम भोगवी लेवाय ते. (ई) निरूपक्रम=निकाचित. देव, नारक, युगल, ६३ शलाका पुरुष अने चरमशरीरिने होय छे. (उ) प्रदेशोदय=प्रदेशने मोढा आगळ लइ वेदवुं ते 'प्रदेशोदय.' प्रदेशोदयथी ज्ञानीओ कर्मनो क्षय अंतर्मुहूर्त्तमां करे छे. (ऊ) 'अनपवर्त्तन'; अने 'अनुदीरणा' ए बेनो अर्थ मळतो छे; तथापि तफावत ए छे के, 'उदीरणामां आत्मानी शक्ति छे, अने अपवर्त्तनमां कर्मनी शक्ति छे.' (ए) आयुष् घटे छे एटले थोडा काळमां भोगवाय छे.

१५. असाताना उदयमां ज्ञाननी कसोटी थाय छे.

१६. परिणामनी धारा ए 'थरमोमीटर' समान छे.

संवत् १९५७ (हालारी)ना अशाड शुद १०, शनि,—७।७।१९००

१. असमंजसता=अमळतापणु (अस्पष्टता.) २. विषम=जेम तेम. ३. आर्य=उत्तम. 'आर्य' शब्द श्री जिनेश्वरने, मुमुक्षुने तथा आर्यदेशना रहेनारने वपराय. ४. निक्षेप=प्रकार, भेद, विभाग.

२. भयंत्राण=भयथी तारनार; शरण आपनार.

३. हेमचंद्राचार्य, ए धंधुकाना मोढवाणीआ हता. ते महात्माए कुमारपाळ राजापासे पोताना कुटुंबने माटे एक क्षेत्र पण माग्युं न होतुं, तेम पोते पण राजअन्नकोळीओ

लीधो नहोतो एम श्रीकुमारपाले ते महात्माने अभिदाह देती वखते कर्युं हतुं तेओना गुरु हेमचन्द्रसूरि हता

सवत् १९५७ (हालारी)ना अशाड शुद ११, रवि,-ता० ८।७।१९००

१ सरस्वती=जिनवाणीनी धारा

२ १ बाधनार, २ बाधवाना हेतु, ३ बंधन अने ४ बंधनना फळथी आखा संसारनो प्रपंच रह्यो छे एम श्री जिनेंद्रे कह्युं छे

३ बनारसीदास ए श्री आग्राना दशा श्रीमाळी वाणीआ हता

सवत् १९५७ (हालारी)ना अशाड शुद ११॥, सोम-९।७।१९००

१ श्री यशोविजयजीए 'योगदृष्टि' ग्रथमां-

छठ्ठी 'कान्तादृष्टि'ने विषे बताव्युं छे के, वीतरागस्वरूपशिवाय बीजे क्यांय स्थिरता थइ शके नहीं, वीतरागसुखशिवाय बीजुं सुख निःसत्त्व लागे छे, आडंबररूप लागे छे

पांचमी स्थिरादृष्टिमां बताव्युं छे के, वीतरागसुख प्रियकारी लागे

आठमी 'परादृष्टिमां' बताव्युं छे के, 'परमावगाढ सम्यक्त्व' संभवे ज्यां केवलज्ञान होय

२ पातंजल-योगना कर्त्ताने सम्यक्त्व प्राप्त थयुं नहोतुं, पण हरिभद्रसूरिए तेमने मार्गानुसारी गणेल छे

३ हरिभद्रसूरिए ते दृष्टिओ अध्यात्मपणे संस्कृतमां वर्णवी छे, अने ते उपरथी यशोविजयजी महाराजे ढाळरूपे गुजरातीमां करेल छे

४ योगदृष्टिमां छए भाव-उदय, औपशमिक, क्षायोपशमिक, क्षायिक, पारिणामिक, सान्निपातिक-नो समावेश थाय छे ए छ भाव जीवना स्वतत्त्वभूत छे

५ ज्यांसुधी यथार्थ ज्ञान थाय नहीं त्यांसुधी मौन रहेवुं ठीक छे नहींतो अनाचारदोष लागे छे आ विषयसंबंधे उत्तराध्ययनसूत्रमां 'अनाचार' नामे अधिकार छे

६ ज्ञानीना सिद्धांतमां फेर होइ शके नहीं

७ सूत्रो, आत्मानो स्वधर्म प्राप्त करवा माटे करवामां आव्यां छे, पण तेनुं रहस्य यथार्थ समजवामां आवतुं नथी तेथी फेर लागे छे

८ दिगम्बरनां तीव्र वचनोने लीधे थइ रहस्य समजी शकाय छे श्वेताम्बरनी मोळाशने लीधे रस ठडातो गयो

९ 'शाल्मलि वृक्ष'-नरकने विषेनी असाता दर्शाववा आ शब्द वपराय छे खीजडाने मळतुं ते वृक्ष थाय छे भावथी संसारी आत्मा ते वृक्षरूप छे आत्मा परमार्थे-अध्यवसाय वर्ततां-नंदनवन समान छे

१० जिनमुद्रा बे प्रकारे छे कायोत्सर्ग अने पद्मासन प्रमाद टाळवाने बीजां घणां आसनो कर्यां छे, पण मुख्यत्वे आ बे आसनो छे

११. °प्रशमरसनिमग्नं दृष्टियुग्मं प्रसन्नं ॥ वदनकमलमंकः कामिनीसंगशून्यः ॥
करयुगमपि यत्ते शस्त्रसंबंधवंध्यं ॥ तदसि जगति देवो वीतरागस्त्वमेव ॥ १ ॥

१२. चैतन्यलक्ष करनारनी बलिहारी छे!

१३. तीर्थ=तरवानो मार्ग.

१४. अरनाथ प्रभुनी स्तुति महात्मा आनंदघनजीए करेल छे. श्री आनंदघनजीनुं बीजुं नाम 'लाभानंदजी' हतुं. तेओ तपगच्छमां थया छे.

१५. वर्त्तमानमां लोकोने ज्ञान तथा शांति साथे संबंध रह्यो नथी. मताचार्ये मारी नाख्यां छे.

१६. °आशय आनंदघन तणो, अति गंभीर उदार;
बालक बांह पसारीने, कहे उदधि विस्तार.

१७. त्रण प्रकारे ईश्वरपणु जणाय छेः—(१) जड–जडात्मकपणे वर्त्ते छे. (२) चैतन्य–संसारी जीवो विभावात्मकपणे वर्त्ते छे. (३) सिद्ध–शुद्ध चैतन्यात्मकपणे वर्त्ते छे.

संवत् १९५७ (हालारी)ना अशाड शुद १३, भोम, –१०।७।००.

१. 'भगवती आराधना' जेवां पुस्तको मध्यमउत्कृष्टभावना महात्माओने तथा मुनिराजोने योग्य छे. एवा ग्रंथो तेथी ओछी पदवि–योग्यता–वाळा साधु, श्रावकने आपवाथी कृतघ्न थाय छे; तेओने तेथी उलटो अलाभ थाय छे. खरा मुमुक्षुओने ज ए लाभकारी छे.

२. मोक्षमार्ग ए अगम्य तेम ज सरळ छे.
अगम्यः–मात्र विभावदशाने लीधे मतभेदो पडवाथी कोइ पण स्थळे मोक्षमार्ग समजाय तेवुं रह्युं नथी, अने तेने लीधे वर्त्तमानमां अगम्य छे. माणस मरी गया पछी अज्ञानवडे नाड झालीने वैदां करवानां फळनी बराबर, मतभेद पडवानुं फळ थयुं छे, अने तेथी मोक्षमार्ग समजाय तेम नथी. सरळः–मतभेदनी कडाकूट जवा दइ, जो आत्मा अने पुद्गलवच्चे वहेंचणी करी, शांतपणे अनुभववामां आवे तो मोक्षमार्ग सरळ छे; अने दूर नथी.

३. अनेक शास्त्रो छे. ते एकेक वांच्या पछी तेनो निर्णय करवा माटे बेसवामां आवे तो ते हिसाबे पूर्वादिकनुं ज्ञान अने केवलज्ञान केम प्राप्त थाय नहीं; अर्थात् कोइ दिवस पार आवे नहीं; पण तेनी संकलना छे, ने ते श्रीगुरुदेव बतावे छे के, अंतर्मुहूर्त्तमां महात्माओ प्राप्त करे छे.

४. आ जीवे नवपूर्वसुधी ज्ञान मेळव्युं तोपण कांइ सिद्धि थई नही. तेनुं कारण विमुखदशाए परिणमवानुं छे. जो सन्मुखदशाए परिणम्या होय तो तत्क्षण मुक्त थाय.

५. परमशांत रसमय 'भगवती आराधना' जेवा एक ज शास्त्रनुं सारी रीते परिणमन थयुं होय तो बस छे.

६. आ 'आरा'–काळ–मां संघयण सारां नही; आयुष् ओछां, दुर्भिक्ष, मरकी जेवा अजोगो वारंवार बने तेथी आयुष्नी कांइ निश्चयपूर्वक स्थिति नथी, माटे जेम बने तेम आत्म-

दृत्तिनी वात तरत ज करवी भूलनी शल्यथी भूलथाप खाई जवाय छे आवा साकडा समयमा तो छेक ज साकडो मार्ग—परम शांत थवु ते—ग्रहण करवो तेथी ज उपशम, क्षयोपशम अने क्षायिकभाव थाय छे

७ कामादि कोईक ज वार आपणाथी हारी जाय छे, नहीं तो घणीवार आपणने थाप मारी दे छे एटला माटे बनतासुधी जेम बने तेम त्वराथी तेने तजवाने अप्रमादी थवु, जेम वहेलु थवाय तेम थवु शूरवीरपणाथी तेम तरत थवाय छे

८ वर्त्तमानमा दृष्टिरागानुसारी माणसो विशेषपणे छे

९ जो खरा वैद्यनी प्राप्ति थाय, तो देहनो विधर्म सहेजे औषधिवडे विधर्ममाथी नीकळी स्वधर्म पकडे छे तेवी रीते जो खरा गुरुनी प्राप्ति थाय, तो आत्मानी शांति घणी ज सुगमताथी अने सहेजमा थाय छे

१० क्रिया करवामा तत्पर एटले अप्रमादी थवु प्रमाद करीने उल्टा कायर थवु नहीं

११ सामायिक=सयम प्रतिक्रमण=आत्मानी क्षमापना, आराधना पूजा=भक्ति

१२ जिनपूजा, सामायिक, प्रतिक्रमण आदि केवा अनुक्रमे करवा ते कहेता एक पछी एक प्रश्न उठे, अने तेनो केमे पार आवे तेम नथी ज्ञानीनी आज्ञाप्रमाणे—ज्ञानीए बताव्याप्रमाणे गमे ते क्रियामा वर्त्ते तोपण ते मोक्षना मार्गमा छे

१३ अमारी आज्ञाए वर्त्तता जो पाप लागे तो ते अमे अमारे शीर ओढी लईए छीए, कारण के, जेम रस्तापर कांटा पड्या होय ते कोईने वागशे एम जाणी मार्ग चालता त्याथी उपाडी लई कोईने ज्या न लागे तेवी बीजी एकांत जगोए कोई मूके तो कांई तेणे राज्यनो गुन्हो कर्या कहेवाय नहीं, तेम मोक्षनो शांत मार्ग बतावता पाप केम संभवे?

१४ ज्ञानीनी आज्ञाए चालता ज्ञानीगुरुए क्रियाओनी योग्यतानुसार कोईने कांई बताव्यु होय, अने कोईने कांई बताव्यु होय तेथी मोक्षनो मार्ग अटक्तो नथी

१५ यथार्थ स्वरूप समज्याविना, अथवा पोते जे बोले छे ते परमार्थे यथार्थ छे के केम ते जाण्याविना, समज्याविना जे वक्ता थाय छे ते अनत ससारने वधारे छे, माटे ज्यासुधी आ समजवानी शक्ति थाय नहीं त्यासुधी मौन रहेवु सारु छे

१६ वक्ता थई एक पण जीवने यथार्थ मार्ग पमाडवाथी तीर्थंकरगोत्र बधाय छे, अने तेथी उलटु करवाथी महामोहनीयकर्म बधाय छे

१७ जो के हमणां ज तमो सर्वने मार्गे चढावीए, पण भाजनना प्रमाणमा वस्तु मूकाय छे नहींतो जेम हलका वासणमा भारे वस्तु मूकवाथी वासणनो नाश थाय, तेम थाय

१८ तमारे कोई प्रकारे डरवा जेवु नथी, कारण के, तमारे माथे अमारा जेवा छे तो हवे तमारा पुरुषार्थने आधीन छे जो तमे पुरुषार्थ करशो तो मोक्ष थवो दूर नथी मोक्ष प्राप्त कर्यो ते बधा महात्मा प्रथम आपणा जेवा मनुष्य हता, अने केवळज्ञान पाम्या

पछी पण देह तो तेनो ते ज रहे छे; तो पछी हवे ते देहमांथी ते महात्माओए शुं काढी नाख्युं ते समजीने काढी नाखवानुं करवानुं छे. तेमां डर शानो ? वादविवाद के मतभेद शानो ? मात्र शांतपणे ते ज उपासवायोग्य छे.

संवत् १९५७ (हालारी)ना अशाड शुद १४,–बुधवार. ता० ११।७।१९००.

१. प्रथमथी आयुध बांधतां, ने वापरतां शीख्या होइए तो लडाइ वखते ते काम आवे छे; तेम प्रथमथी वैराग्यदशा प्राप्त करी होय, तो अवसर आव्ये काम आवे छे; आराधना थई शके छे.

२. यशोविजयजीए ग्रंथो रचतां एटलो अखंड उपयोग राख्यो हतो के, ते कोइ ठेकाणे चूक्या नहोता. तोपण छद्मस्थ–अवस्थाने लीधे दोढसो गाथाना स्तवन मध्ये ७ मा ठाणांगसूत्रनी शाख आपी छे ते मळती नथी. ते श्री भगवतीजीना पांचमा शतकना उद्देशे मालम पडे छे. आ ठेकाणे अर्थकर्त्ताए 'रासभवृत्ति' एटले पशुतुल्य गणेल छे; पण तेनो अर्थ तेम नथी. रासभवृत्ति एटले के गधेडाने सारी केळवणी आपी होय तोपण जातिस्वभावने लीधे रख्या देखीने लोटी जवानुं मन थाय छे; तेम वर्त्तमानकाळे बोलतां भविष्यकाळमां कहेवानुं बोली जवाय छे.

३. 'भगवती आराधना' मध्ये लेश्याना अधिकारे दरेकनी स्थिति वगेरे सारी रीते बतावेल छे.

४. परिणाम त्रण प्रकारनां छे; हीयमान, वर्द्धमान अने समवस्थित. प्रथमनां बे छद्मस्थने होय छे; अने छेल्लुं समवस्थित (अचल–अकंप–शैलेशीकरण) केवलज्ञानीने होय छे.

५. तेरमे गुणस्थानके लेश्या तथा योगनुं चलाचलपणु छे, तो समवस्थित परिणाम केम संभवे तेनो आशयः–सक्रिय जीवने अबंध अनुष्ठान होतुं नथी. १३मा गुणस्थानके केवलीने पण योगने लीधे सक्रियता छे, अने तेथी बंध छे; पण बंध अबंध–बंध गणाय छे. १४मा गुणस्थानके आत्माना प्रदेश अचल थाय छे. पांजरामांहेना सिंहना दृष्टान्तेः जेम पांजरामां सिंह जाळीने अडतो नथी, अने स्थिर थई बेसी रहे छे, ने कांइ क्रिया करतो नथी, तेम अक्रिय छे. ज्यां प्रदेशनुं अचलपणु छे त्यां अक्रियता गणाय.

६. चलइ सो बंधे=योगनुं चलायमान थवुं ते 'बंध.' योगनुं स्थिर थवुं ते अबंध.

७. ज्यारे अबंध थाय त्यारे मुक्त थया कहेवाय.

८. उत्सर्गमार्ग एटले यथाख्यातचारित्र; जे निरतिचारवाळुं छे.
उत्सर्गमां त्रण गुप्ति समाय छे. अपवादमां पांच समिति समाय छे. उत्सर्ग अक्रिय छे. अपवाद सक्रिय छे. उत्तम उत्सर्गमार्ग छे; ने तेथी जे उतरतो ते अपवाद छे. चौदमुं गुणस्थानक उत्सर्ग छे; तेथी नीचेनां गुणस्थानको एक बीजानी अपेक्षाए अपवाद छे.

९. मिथ्यात्व, अविरति, प्रमाद, कषाय, ने योगथी एक पछी एक अनुक्रमे बंध पडे छे.

१०. मिथ्यात्व एटले यथार्थ न समजाय ते. मिथ्यात्वथी विरतिपणु न थाय. विरतिने अभावे

कषाय थाय, कषायथी योगनु चलायमानपणु थाय छे योगनु चलायमानपणु ते 'आस्रव,' अने तेथी उलटु ते 'सवर'

११ दर्शनमां भूल थवाथी ज्ञानमा भूल थाय छे जेवा रसथी ज्ञानमा भूल थाय तेवी रीते आत्मानु वीर्य स्फुराय, अने ते प्रमाणे परमाणु ग्रहण करे, ने तेवो ज बध पडे, अने ते ज प्रमाणे विपाक उदयमा आवे बे आंगळीना आन्डीआ पाड्या ते रूप उदय, ने ते मरडवा ते रूप भूल ते भूलथी दु ख थाय छे एटले बध बधाय छे पण मरडवारूप भूल जवाथी आकडा सेहेजे विपाक आपी निर्जरे छे, अने नवो बध थतो नथी

१२ दर्शनमा भूल थाय तेनु उदाहरण —जेम दीकरो बापना ज्ञानमां तेम ज बीजाना ज्ञानमा देहअपेक्षाए एक ज छे, बीजी रीते नथी, परतु बाप तेने पोतानो दीकरो करी माने छे ते ज भूल छे ते ज दर्शनमा भूल अने तेथी जो के ज्ञानमा फेर नथी तोपण भूल करे छे, ने तेथी उपर प्रमाणे बध पडे छे

१३ जो उदयमां आव्या पहेला रसमा मोळाश करी नाखवामा आवे तो आत्मप्रदेशथी कर्म खरी जई निर्जरा थाय, अथवा मद रसे उदय आवे

१४ ज्ञानीओ नवी भूल करता नथी, माटे ते अबध थई शके छे

१५ ज्ञानीओए मानेलु छे के देह पोतानो नथी, ते रहेवानो पण नथी, ज्यारे त्यारे पण तेनो वियोग थवानो छे ए भेदविज्ञानने लइने हमेशां नगारा वागता होय तेवी रीते तेना काने पडे छे, अने अज्ञानीना कान बहेरा होय, छे एटले ते जाणतो नथी

१६ ज्ञानी देह जवानो छे एम समजी तेनो वियोग थाय तेमा खेद करता नथी पण जेवी रीते कोइनी वस्तु लीधी होय, ने तेने पाछी आपवी पडे तेम देहने उल्लासथी पाछो सौंपे छे, अर्थात् देहमां परिणमता नथी

१७ देह अने आत्मानो भेद पाडवो ते 'भेदज्ञान' ते ज्ञानीनो जेजाब छे ते जेजाबथी देह अने आत्मा जूदा पडी शके छे ते विज्ञान थवा माटे महात्माओए सकळ शास्त्रो रच्या छे जेम तेजाबथी सोनु तथा कथिर जूदा पडे छे, तेम ज्ञानीना भेदविज्ञानरूप तेजाबथी स्वाभाविक आत्मद्रव्य अगुरु लघु स्वभाववाळु होइने प्रयोगी द्रव्यथी जूदु पडी स्वधर्ममां आवे छे

१८ बीजा उदयमा आवेला कर्मोनु आत्मा गमे तेम समाधान करी शके, पण वेदनीयकर्ममा तेम थई शके नहीं, ने ते आत्मप्रदेशे वेदवु ज जोइए, ने ते वेदता मुश्केलीनो पूर्ण अनुभव थाय छे त्या जो भेदज्ञान सपूर्ण प्रगट थयु नहोय, तो आत्मा देहाकारे परिणमे, एटले देह पोतानो मानी लई वेदे छे, अने तेने लइने आत्मानी शातिनो भग थाय छे आवा प्रसंगे जेमने भेदज्ञान सपूर्ण थयु छे एवा ज्ञानीओने असातावेदनी

वेदतां निर्जरा थाय छे; ने त्यां ज्ञाननी कसोटी थाय छे; एटले बीजा दर्शनोवाळा त्यां ते प्रमाणे टकी शकता नथी, ने ज्ञानी एवी रीते मानीने टकी शके छे.

१९. पुद्गलद्रव्यनी दरकार राखवामां आवे तोपण ज्यारे त्यारे चाल्युं जवानुं छे, अने जे पोतानुं नथी ते पोतानुं थवानुं नथी; माटे लाचार थई दीन बनवुं ते शा कामनुं?

२०. योगापयडि पयेशा=योगथी प्रकृति, ने प्रदेशबंध थाय छे.

२१. स्थिति तथा अनुभाग कपायथी बंधाय छे.

२२. आठ विध, सात विध, छ विध, ने एक विध ए प्रमाणे बंध बंधाय छे.

संवत् १९५७ (हालारी)ना अशाढ शुद १५, गुरुवार,—ता० १२।७।१९००.

१. ज्ञानदर्शननुं फळ यथाख्यातचारित्र, अने तेनुं फळ निर्वाण; अने तेनुं फळ अव्याबाध सुख.

संवत् १९५७ (हालारी)ना अशाड वद १, शुक्रवार,—ता० १३।७।१९००.

१. देवागमनस्तोत्र जे महात्मा समंतभद्राचार्य (जेना नामनो शब्दार्थ 'कल्याण जेने मान्य छे,' एवो थाय छे) बनावेल छे; अने तेना उपर दिगम्बर तथा श्वेताम्बर आचार्योए टीका करी छे. ए महात्मा दिगम्बरआचार्य छतां तेओ कृत उपरनुं स्तोत्र श्वेताम्बर-आचार्योने पण मान्य छे. ते स्तोत्रमां नीचेनो श्लोक छे:—

देवागमनभोयानचामरादिविभूतयः ।
मायाविष्वपि दृश्यंते, नातस्त्वमसि नो महान् ॥

आ श्लोकनो भावार्थ एवो छे के, देवागमन (देवताओनुं आववुं थतुं होय), आकाशगमन (आकाशगमन थई शकतुं होय), चामरादि विभूति (चामर वगेरे विभूति होय—समवसरण थतुं होय आदि) ए बधां तो मायावीओनामां पण जणाय छे, (मायाथी अथवा युक्तिथी पण थई शके) एटले तेटलाथी ज आप अमारा महत्तम नथी. (तेटला उपरथी कांई तीर्थंकर वा जिनेन्द्रदेवनुं अस्तित्व मानी शकाय नहीं. एवी विभूति आदिनुं कांइ अमारे काम नथी. अमे तो तेनो त्याग कर्यो छे.)

आ आचार्ये केम जाणे गुफामांथी नीकळतां तीर्थंकरनुं कांडुं पकडी उपर प्रमाणे निरपेक्षपणे वचनो कह्यां होय एवो आशय आ स्थळे बतावबामा आव्यो छे.

२. आप्तनां अथवा परमेश्वरनां लक्षणो केवां होवां जोइए ते संबंधी 'तत्त्वार्थसूत्रमां' पहेली गाथा नीचेप्रमाणे छे:—

मोक्षमार्गस्य नेतारं । भेत्तारं कर्मभूभृतां ॥
ज्ञातारं विश्वतत्त्वानां । वंदे तद्गुणलब्धये ॥

सारभूत अर्थ:—

'मोक्षमार्गस्य नेतारं', (मोक्षमार्गे लइ जनारने) एम कहेवाथी 'मोक्ष'नुं 'अस्तित्व', 'मार्ग', अने 'लइ जनार', ए त्रण वात स्वीकारी. जो मोक्ष छे, तो तेनो मार्ग पण जोइए; अने जो मार्ग छे, तो तेनो द्रष्टा पण

जोइए अने जे द्रष्टा होय ते ज मार्गे लई जई शके मार्ग लई जवानु थाय निराकार न करी शके पण साकार करी शके अर्थात् मोक्षमार्गनो उपदेश साकार उपदेष्टा एटले देहस्थितिए जेणे मोक्ष अनुभव्यो छे एवा करी शके 'भेत्तारं कर्मभूभृता (कर्मरूप पर्वतने भेदवावाळा) अर्थात् कर्मरूपी पर्वतो तोड्याथी मोक्ष होइ शके एटले जेणे देहस्थितिए कर्मरूपी पर्वतो तोड्या छे ते साकार उपदेष्टा छे तेवा कोण? वर्तमानदेहे जे जीवन्मुक्त छे ते जे कर्मरूपी पर्वतो तोडी मुक्त थया छे तेने फरी कर्मनु होवापणु न होय माटे केटलाक माने छे तेम मुक्त थया पछी देह धारण करे एवा जीवन्मुक्त न जोइए. 'ज्ञातारं विश्वतत्त्वानां' (विश्वतत्त्वना जाणनार) एम कहेवाथी एम दर्शाव्यु के आप्त एवा जोइए के जे समस्त विश्वना ज्ञायक होय 'वंदे तद्गुणलब्धये' (तेना गुणनी प्राप्तिने अर्थ तेने वंदना करू छु) अर्थात् आवा गुणवाळा पुरुष होय ते ज आप्त छे अने तेज वंदन योग्य छे

३ मोक्षपद बधा चैतन्यने सामान्य जोइए एक जीव आश्रयी नहीं एटले ए चैतन्यनो सामान्य धर्म छे एक जीवने होय अने बीजा जीवने न होय एम बने नहीं

४ 'भगवती आराधना' उपर श्वेताम्बरआचार्याए टीका करेल छे ते पण ते ज नामे कहेवाय छे

५ करणानुयोग के द्रव्यानुयोगमा दिगम्बर अने श्वेताम्बर वच्चे तफावत नथी मात्र बाह्य व्यवहारमा तफावत छे

६ करणानुयोगमा गणिताकारे सिद्धान्तो मेळवेला छे तेमा तफावत होवानो संभव नथी

७ कर्मग्रंथ मुख्यपणे करणानुयोगमा समाय

८ 'परमात्मप्रकाश' दिगम्बरआचार्यनो बनावेलो छे ते उपर टीका थई छे

९ निराकुळता ए सुख छे संकल्प ए दुःख छे

१० कायक्लेश तप करता छता महामुनिने निराकुळता अर्थात् स्वस्थता जोवामा आवे छे मतलब जेने तपादिकनी आवश्यकता छे, अने तेथी तपादिक कायक्लेश करे छे, छता स्वास्थ्यदशा अनुभवे छे, तो पछी कायक्लेश करवानु रह्यु नथी एवा सिद्धभगवानने निराकुळता केम न संभवे?

११ देह करता चैतन्य साव स्पष्ट छे देहगुणधर्म जेम जोवामा आवे छे, तेम आत्मगुण धर्म जोवामा आवे तो देह उपरनो राग नष्ट थइ जाय आत्मवृत्ति विशुद्ध थता बीजा द्रव्यने संयोगे आत्मा देहपणे-विभावे परिणम्यानु जणाई रहे

१२ अत्यंत चैतन्यनु स्थिर थवु ते 'मुक्ति'

१३ मिथ्यात्व, अविरति, कषाय अने योग एना अभावे अनुक्रमे योग स्थिर थाय छे

१४ पूर्वना अभ्यासने लीधे जे झोकु आवी जाय छे ते 'प्रमाद'

१५ योगने आकर्षण करनार नहीं होवाथी एनी मेळे स्थिर थाय छे

१६ राग अने द्वेष ए आकर्षण

१७ संक्षेपमा ज्ञानीनु एम कहेवु छे के, पुद्गलथी चैतन्यनो वियोग कराववो छे, एटले के रागद्वेषथी आकर्षण मटाडवु छे

१८. अप्रमत्त थवाय त्यांसुधी जागृत ज रहेवानुं छे.

१९. जिनपूजादि अपवादमार्ग छे.

२०. मोहनीयकर्म मनथी जीताय, पण वेदनीयकर्म मनथी जीताय नहीं; तीर्थंकरआदिने पण वेदवुं पडे; ने बीजाना जेवुं वसमुं पण लागे. परंतु तेमां (आत्मधर्ममां) तेमना उपयोगनी स्थिरता होइने निर्जरा थाय छे, अने बीजाने–अज्ञानीने बंध पडे छे. क्षुधा, तृषा ए मोहनीय नहीं पण वेदनीयकर्म छे.

२१. "जे पुमान परधन हरै, सो अपराधि अज्ञ
जे अपनो धन विवहरै, सो धनपति धर्मज्ञ.
—श्रीबनारसीदास.

२२. प्रवचनसारोद्धार ग्रन्थना त्रीजा भागमां जिनकल्पनुं वर्णन कर्युं छे. ए ग्रन्थ श्वेताम्बरी छे. तेमां कह्युं छे के, ए कल्प साधनार नीचेना गुणोवाळो महात्मा होवो जोइए:–

१. संघयण. २. धीरज. ३ श्रुत. ४. वीर्य. ५. असंगता.

२३. दिगम्बरदृष्टिमां आ दशा सातमा गुणस्थानकवर्त्तीनी छे. दिगम्बरदृष्टि प्रमाणे स्थिविरकल्पी अने जिनकल्पी ए नग्न होय; अने श्वेताम्बर प्रमाणे पहेला एटले स्थिविर नग्न न होय. ए कल्प साधनारने श्रुतज्ञान एटलुं बधुं बळवान होवुं जोइए के, वृत्ति श्रुतज्ञानाकारे होवी जोइए; विषयाकारे वृत्ति थवी न जोइए. दिगम्बर कहे छे के, नागानो एटले नग्न स्थितिवाळानो मोक्षमार्ग छे. बाकी तो उन्मत्तमार्ग छे. नगाए मोखमगो, शेशाय उमगया सवे. वळी 'नागो ए बादशाहथी आघो एटले तेथी वधारे चढियातो' ए कहेवत प्रमाणे ए स्थिति बादशाहने पूज्य छे.[1]

२४. चेतना त्रण प्रकारनी.—१. कर्मफळचेतना–एकेन्द्रिय जीव अनुभवे छे. २. कर्मचेतना–विकलेन्द्रिय तथा पंचेन्द्रिय अनुभवे छे. ३. ज्ञानचेतना–सिद्धपर्याय अनुभवे छे.

२५. मुनिओनी वृत्ति अलौकिक होवी जोइए; तेने बदले हाल लौकिक जोवामां आवे छे.

संवत् १९५७ (हालारी)ना अशाड वद २, शनि,–ता. १४।७।१९००.

२६. पर्यायालोचन–एक वस्तुने बीजी रीते विचारवी ते.

२७. आत्मानी प्रतीति माटे संकलनाप्रत्ये दृष्टांत:–छ इंद्रियोमां मन अधिष्ठाता छे; अने बाकीनी पांच इंद्रियो तेनी आज्ञा प्रमाणे वर्त्तनार छे; अने तेनी संकलना करनार पण एक मन ज छे. मन जो न होत तो कोइ कार्य बनत नहीं. वास्तविक रीते कोइ इंद्रियनुं कांइ वळतुं नथी. मननुं समाधान थाय छे; ते ए प्रमाणे के, एक चीज आंखे जोइ, ते लेवा पगे चालवा मांड्युं, त्यां जई हाथे लीधी, ने खाधी इत्यादि. ते सघळी क्रियानुं समाधान मने कर्युं. छतां ए सघळानो आधार आत्मा उपर छे.

१ उत्कृष्ट संयमदशानुं प्रतिपादन आ प्रसंगमां कर्युं छे—संशोधक.

२८ जे प्रदेशे वेदना वधारे होय ते मुख्यपणे वेदे छे, अने बाकीना गौणपणे वेदे छे

२९ जगत्मा अभव्यना जीव अनतगुणा छे तेथी अनतगुणा परमाणु एक समये एक जीव ग्रहण करे छे

३० द्रव्य क्षेत्र काळ अने भावे बाह्य अने अभ्यतर परिणमता परमाणु जे क्षेत्रे वेदनारूपे उदयमा आवे त्या एकठा थई त्या ते रूपे परिणमे, अने त्या जेवा प्रकारनो वध होय ते उदयमा आवे परमाणुओ माथामा एकठा थाय तो त्यां माथाना दुःखाने आकारे परिणमे छे आखमां आखनी वेदनाना आकारे परिणमे छे

३१ एनु एज चैतन्य स्त्रीने स्त्रीरूपे, अने पुरुषने पुरुषरूपे परिणमे छे, अने खोराक पण तथा-प्रकारना ज आकारे परिणमी पुष्टि आपे छे

३२ परमाणु परमाणुने शरीरमां रडता कोइए जोया नथी, पण तेनु परिणामविशेष जाण-वामां आवे छे तावनी दवा ताव अटकावे छे ए जाणी शकीए छीए, पण अदर शु क्रिया थई ते जाणी शकता नथी ए दृष्टान्ते कर्म बध थतो जोवामा आवतो नथी, पण विपाक जोवामा आवे छे

३३ अनागार–जेने व्रतने विषे अपवाद नहीं ते

३४ अणगार–घरविनाना

३५ समिति–सम्यक्प्रकारे जेनी मर्यादा रही छे ते मर्यादासहित, यथास्थितपणे प्रवर्तवा-नो ज्ञानीओए जे मार्ग कह्यो छे ते मार्ग प्रमाणे मापसहित प्रवर्तवु ते

३६ सत्तागत–उपशम

३७ श्रमण भगवान्–साधुभगवान् अथवा मुनि भगवान्

३८ अपेक्षा–जरूरियात;–इच्छा

३९ सापेक्ष–बीजा कारण, हेतुनी जरूरियात इच्छे छे ते

४० सापेक्षत्व अथवा अपेक्षाए= एक बीजाने रहने

सवत् १९५७ (हालारी)ना आशाड वद ३, रवि–ता० १५।७।१९००

१ पार्थिवपाक–सत्ताए थयेलो

२ अनुपपन्न–नहीं सभवित, नहीं सिद्ध थवायोग्य

रात्रे–श्रावकआश्रयी परस्त्रीत्याग तथा बीजा अणुव्रत विषे

१ ज्यासुधी मृषा अने परस्त्रीनो त्याग करवामा आवे नहीं त्यासुधी सर्व क्रिया निष्फळ छे, त्यांसुधी आत्मामा छळ कपट होवाथी धर्म परिणमतो नथी

२ धर्म पामवानी आ प्रथम भूमिका छे

३ ज्यासुधी मृषात्याग अने परस्त्रीत्याग ए गुणो न होय त्यासुधी वक्ता तथा श्रोता होइ शके नहीं

तेमां तफावत पडतो नथी तेवी ज रीते विष लेवामा आवे, अथवा सर्पडंस थाय तो ते क्रिया तो एक ज ठेकाणे थाय छे, परतु तेनी असर झेररूपे दरेक इन्द्रियने जूदे जूदे प्रकारे आखे शरीरे थाय छे आ ज रीते कर्म बाधती वखत मुख्य उपयोग एक प्रकृतिनो होय छे, परतु तेनी असर अर्थात् वहचण बीजी सर्व प्रकृतिओने अन्यो अन्यना सबधने लइने मळे छे जेवो रस तेवु ग्रहण करवु थाय जे भागमा सर्प डस थाय ते भाग कापी नाखवामा आवे, तो झेर चढतु नथी, ते ज प्रमाणे प्रकृतिनो क्षय करवामा आवे तो बध पडतो अटके छे अने तेने लीधे बीजी प्रकृतिओमां वहेंचण थती अटके छे बीजा प्रयोगथी जेम चढेलु झेर पाछु उतरे छे, तेम प्रकृतिनो रस मद करी नाखवामा आवे तो तेनु बळ थोडु थाय छे एक प्रकृति बध करे के बीजी प्रकृतिओ तेमांथी भाग ले, एवो तेमा स्वभाव रहेलो छे

९ मूळ कर्मप्रकृतिनो क्षय थयो न होय त्यांसुधी उत्तर कर्मप्रकृतिनो बध विच्छेद थयो होय तोपण तेनो बध मूळ प्रकृतिमा रहेला रसने लीधे पडी शके छे ते आश्चर्य जेवु छे

१० अनतानुबधीय कर्मप्रकृतिनी स्थिति ४० कोडाकोडिनी, अने मोहनीय (दर्शनमोहनीय)नी ७० कोडाकोडिनी छे तेनु कारण*

ता० २०।७।१९००

१ आयुनो बध एक आवता भवनो आत्मा करी शके तेथी वधारे भवनो न करी शके

२ कर्मग्रथना बधचारमां आठे कर्मप्रकृति जे बतावी छे तेनी उत्तर प्रकृतिओ एक जीवआश्रयी-अपवाद साथे बध उदयादिमा छे परतु तेमां आयु अपवादरूपे छे ते एवी रीते के, मिथ्यात्वगुणस्थानवर्त्ती जीवने बधमां चार आयुनी प्रकृतिनो (अपवाद) जणाव्यो छे तेमा एम समजवानु नथी के चालता पर्यायमा चारे गतिना आयुनो बध करे, परतु आयुनो बध करवा माटे वर्तमानपर्यायमा ए गुणस्थानवर्त्ती जीवने चार गति खुली छे तेमां चारमांथी एक एक गतिनो बध करी शके ते ज प्रमाणे जे पर्यायमा जीव होय तेना ते आयुनो उदय होय मतलब के चार गतिमांथी वर्तमान एक गतिनो उदय होइ शके, ने उदीरणा पण तेनी ज होइ शके

३ जे प्रकृति उदयमा होय ते सिवाय बीजी प्रकृतिनी उदीरणा करी शके, ने तेटली वखत उदयमान् प्रकृति रोकाइ जाय, ने पछी उदयमा आवे

४ ७० कोडाकोडिनो मोटामा मोटो स्थितिबध छे तेमां असंख्याता भव थाय वळी पाछो तेनो ने तेनो क्रमे क्रमे बध पडतो जाय एवा अनत बधनी अपेक्षाए अनताभव कहेवाय, पण अगाउ कह्या प्रमाणे ज भवनो बध पडे

ता० २१।७।१९००

१ विशिष्ट-मुख्यपणे मुख्यपणावाचक शब्द छे

२. ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, अने अंतराय ए त्रण प्रकृति उपशमभावमां होइ शके ज नहीं. क्षयोपशमभावे ज होय. ए प्रकृति जो उपशमभावे होय तो आत्मा जडवत् थई जाय; अने क्रिया पण करी शके नहीं; अथवा तो तेनाथी प्रवर्तन पण थई शके नहीं. ज्ञाननुं काम जाणवानुं छे. दर्शननुं काम देखवानुं छे; अने वीर्यनुं काम प्रवर्त्तवानुं छे. वीर्य बे प्रकारे प्रवर्ती शके छेः १. अभिसंधि. २. अनभिसंधि. अभिसंधि=आत्मानी प्रेरणाथी वीर्यनुं प्रवर्त्तवुं थाय ते. अनभिसंधि=कषायथी वीर्यनुं प्रवर्त्तवुं थाय ते. ज्ञानदर्शनमां भूल थती नथी. परंतु उदयभावे रहेला दर्शनमोहने लीधे भूल थवाथी एटले ओरनुं तोर जणावाथी वीर्यनी प्रवृत्ति विपरीतपणे थाय छे. जो सम्यक्पणे थाय. तो सिद्धपर्याय पामे. आत्मा कोइ पण वखते क्रिया वगरनो होइ शकतो नथी. ज्यांसुधी योगो छे त्यांसुधी क्रिया करे छे ते पोतानी वीर्यशक्तिथी करे छे. ते क्रिया जोवामां आवती नथी; पण परिणाम उपरथी जाणवामां आवे छे. खाधेलो खोराक निद्रामां पची जाय छे एम सवारे उठतां जणाय छे. निद्रा सारी आवी हती इत्यादिक बोलीए छीए ते थयेली क्रिया समजायाथी बोलवामां आवे छे. चालीस वर्षनी उमरे आंकडा गणता आवडे तो शुं ते पहेलां आंकडा नहोता एम कांइ कही शकाशे? नहीं ज. पोताने ज्ञान नहोतुं तेथी एम कहे. आ ज प्रमाणे ज्ञान दर्शननुं समजवानुं छे. आत्मानां ज्ञान दर्शन अने वीर्य थोडां घणां पण खुलां रहेतां होवाथी आत्मा क्रियामां प्रवर्ती शके. वीर्य चळाचळ हमेशां रह्या करे छे. कर्मग्रन्थ वांचवाथी विशेष स्पष्ट थशे. आटला खुलासाथी बहु लाभ थशे.

३. पारिणामिकभावे हमेशा जीवत्वपणु छे; एटले जीव जीवपणे परिणमे, अने सिद्धत्व क्षायिकभावे होय. कारण के प्रकृतिओनो क्षय करवाथी सिद्धपर्याय पमाय छे.

४. मोहनीयकर्म उदयिकभावे होय.

५. वाणिया चोडा अक्षर लखे छे पण आंकडा चोडा लखता नथी. त्यां तो बहु स्पष्टपणे लखे छे. तेवी रीते कथानुयोगमां ज्ञानीओए वखते चोडुं लख्युं होय तो भले. बाकी कर्मप्रकृतिमां तो चोकस आंकडा लख्या छे. तेमां जरा तफावत आववा नथी दीधो.

ता० २२।७।१९००.

१. ज्ञान ए दोरो परोवेल सोय जेवुं छे एम उत्तराध्ययनसूत्रमां कहेलुं छे. दोरो परोवेल सोय खोवाती नथी तेम ज्ञान होवाथी संसारमां भूलुं पडातुं नथी.

ता० २३।७।१९००.

१. प्रतिहार=तीर्थंकरनुं धर्मराज्यपणु बतावनार. प्रतिहार=दरवान.

२. स्थूळ, अल्प स्थूळ, तेथी पण स्थूळ, दूर, दूरमांदूर तेथी पण दूर; एम जणाय छे. अने ते उपरथी सूक्ष्म, सूक्ष्ममां सूक्ष्म आदिनुं ज्ञान कोइकने पण होवानुं सिद्ध थई शके छे.

३ "ज्ञान" ए "आत्मगुण"

४ उपष्टंभ=टेकावजो अनुग्रह-मदद टेकावनार उपष्टंभजन्य-आधारभूत अभिधेय=वस्तुधर्म कही शकाय एवो पाठांतर-एक पाठनी जगोए बीजो पाठ आवे ते अर्थांतर-वाक्यनो हेतु बदलाइ जाय ते विषम-यथायोग्य नहीं, फेरफारवाळुं, वधुंओछुं आत्मद्रव्य-ए सामान्य विशेष उभयात्मक सत्तावाळु छे सामान्य चेतन-सत्ताए दर्शन सविशेषचेतन-सत्ताए ज्ञान

५ सत्तासमुद्भूत-सम्यक्प्रकारे सत्तामां उत्पन्न थयुं-स्फुरायमान थयुं-स्फुरेलुं-जणायुं ते

६ स्पष्ट-जगतना कोइ पण पदार्थनुं भेदरूप रसगंधरहित निराकार प्रतिबिंबित थवुं-तेनुं अस्तित्व जणायुं निर्विकल्पपणे कांइ छे एम आरसीना झळकारानी पेठे सामा पण धीमो भास थवो ए "दर्शन" विकल्प थाय त्यां "ज्ञान" थाय

७ दर्शनावरणीयकर्मना आवरणने लइने, दर्शन अवगाढपणे अवरायुं होवाथी, चेतनमां मूढता थइ गइ, अने त्यांथी शून्यवाद शरू थयो

८ दर्शन रोकाय त्यां ज्ञान पण रोकाय

९ दर्शन अने ज्ञाननी वहेंचण करवामां आवी छे ज्ञान, दर्शन कांइ जूदा थइ जूदा पडी शके एम नथी ए आत्माना गुणो छे रुपियाना बे अर्धा ते ज रीते आठ आना दर्शन, अने आठ आना ज्ञान छे

१० तीर्थंकरने एक समये दर्शन अने ते ज समये ज्ञान एम बे उपयोग दिगम्बरमतप्रमाणे छे श्वेताम्बरमतप्रमाणे नथी १३मा गुणस्थानके ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, अने अंतराय एम त्रण प्रकृतिनो क्षय एक साथे थाय छे, अने उत्पन्न थती लब्धि पण साथे थाय छे जो एक समये न थतुं होय तो एक बीजी प्रकृतिए रहेवुं जोइए श्वेताम्बर कहे छे के, ज्ञान सत्तामां रहेवुं जोइए, बाकी एक समये बे उपयोग न होय, पण दिगम्बरनी तेथी जूदी मान्यता छे

११ शून्यवाद-कांइ नथी एम माननार ए बौद्ध धर्मनो एक फांटो छे आवरण कोइ पण पदार्थनुं स्पष्ट, पाप पुण्य-अपुण्य, न मानी शके एवो शून्य-दृष्टि, ए शब्दो मध्यस्थ-वचनो

ता० २४।७।१९००.

१ यथातथ्य-जेवुं छे तेवुं, पण प्रसंगानुसार आवतुं जेवुं-तेवुं गमनागमन आगमना ज्ञा आववो स्पष्ट थइ नहीं धारोष्ण इत्यादि सूक्ष्म विषयने लागु पडे यथाविषय-जेवुं आवतुं

२ आत्मानुं ज्ञान ज्यारे ध्यानमां रोकाय छे त्यारे नवा कर्मनुं ग्रहण थइ शकतुं नथी, जे जे हेतु ले गयुं जेवुं थाय छे तेथी शरीरनुं ममत्व घटी जाय छे

३ श्री आचारांगसूत्रना पहेला अध्ययन शस्त्रपरिज्ञाना, अने श्री षड्दर्शनसमुच्चयना मनुष्य अने

वनस्पतिना धर्मनी तुलना करी वनस्पतिमां आत्मा होवानुं सिद्ध करी बताव्युं छे. ते एवी रीते के बन्ने जन्मे छे, वधे छे, आहार ले छे; परमाणु ले छे, मुके छे; मरे छे. इत्यादि.

ता० ५।८।१९००.

१. साधु—सामान्यपणे—ग्रहवास त्यागी मूळगुणना धारक ते. यति—ध्याननां स्थिर थई श्रेणि मांडनार. मुनि—जेने अवधि, मनःपर्यव ज्ञान होय तथा केवलज्ञान होय ते. ऋषि—बहु ऋद्धिधारी होय ते. ऋषिना चार भेद. १. राज्य. २. ब्रह्म. ३. देव. ४. परम. राजर्षि—ऋद्धिवाळा. ब्रह्मर्षि—अक्षीण महान ऋद्धिवाळा. देवर्षि—आकाशगामी देव. परमर्षि—केवलज्ञानी.

ता० १३।८।१९००.

१. अभव्यजीव एटले जे जीव उत्कट रसे परिणमे, अने तेथी कर्मो बांध्या करे, अने तेने लीधे तेनो मोक्ष न थाय. भव्य एटले जे जीवनुं वीर्य शांतरसे परिणमे, ने तेथी नवो कर्मबंध न थतां मोक्ष थाय. जे जीवनो वळांक उत्कट रसे परिणमवानो होय तेनुं वीर्य ते प्रमाणे परिणमे तेथी ज्ञानीना ज्ञानमा अभव्य लाग्या. आत्मानी परमशांत दशाए 'मोक्ष', अने उत्कट दशाए 'अमोक्ष.' ज्ञानीए द्रव्यना स्वभावनी अपेक्षाए भव्य अभव्य कह्या छे. जीवनुं वीर्य उत्कट रसे परिणमतां सिद्धपर्याय पामी शके नहीं एम ज्ञानीए कहेलुं छे. भजना—अंशे. वंचक—मन, वचन, कायाए.

ता० १८।८।१९००.

१. कम्म दवेहिं संगम, संजोगो जो होइ जीवस्स;
सो बंधो नायव्वो, तस वियोगो भवे मोखो.

अर्थः—कर्मद्रव्यनी एटले पुद्गलद्रव्यनी साथे जीवनो संबंध थवो ते बंध. तेनो वियोग थवो ते मोक्ष.

संगम—सारी रीते संबंध थवो. खरेखरी रीते संबंध थवो. जेम तेम कल्पना करी संबंध थयानुं मानी लेवुं तेम नहीं.

२. प्रदेश अने प्रकृतिबंध मन वचन कायाना योगवडे थाय. स्थिति अने अनुभाग बंध कषायवडे थाय.

३. विपाक एटले अनुभागवडे फळपरिपक्वता थाय छे ते. सर्व कर्मनुं मूळ अनुभाग छे. तेनां जेवो रस तीव्र तीव्रतर मंद मंदतर पड्यो, तेवो उदयमां आवे छे. तेमां फेरफार के भूल थतां नथी. कुलडीमां पैसा, रुपिया, सोनामोहोर, आदिने दृष्टांते. जेम एक कुलडीमां घणा वखत पहेला रुपिया, पैसा, सोनामोहोर नाखी होय ते ज्यारे काढो त्यारे तेने ते ठेकाणे ते ज धातुरूपे नीकळे छे. तेमां जगोनी तेम ज तेनी स्थितिनो फेरफार थतो

नथी एटले के पैसा रुपिया थता नथी, तेम रुपिया पैसा थइ जता नथी ते ज प्रमाणे बांधेलु कर्म, द्रव्य, क्षेत्र, काळभाव प्रमाणे उदयमा आवे छे

४ आत्माना होवापणा विषे जेने शका पडे ते 'चार्वाक' कहेवाय

५ तेरमे गुणस्थानके तीर्थंकरादिने एक समयनो बध होय मुख्यत्वे करी बसते अगीआरमे गुणस्थानके अकषायीने पण एक समयनो बध होइ शके

६ पवन पाणीनी निर्मळतानो भग करी शकतो नथी, पण तेने चलायमान करी शके छे तेम आत्माना ज्ञानमा काइ निर्मळता ओछी थती नथी, पण योगनु चलायमानपणु छे तेथी रसविना एक समयनो बध कह्यो

७ जो के कषायनो रस पुण्य तथा पापरूप छे तोपण तेनो स्वभाव कडवो छे

८ पुण्य पण खाराशमाथी थाय छे पुण्यनो चोठाणियो रस नथी, कारण के एकांत सातानो उदय नथी कषायना भेद बे १ प्रशस्तराग २ अप्रशस्तराग कषायवगर बध नथी

९ आर्तध्याननो समावेश मुख्यकरीने कषायमा थइ शके 'प्रमाद'नो 'चारित्रमोह'मा, अने 'योग'नो 'नामकर्म'मा थई शके

१० श्रवण ए पवननी लहेरमाफक छे ते आवे छे, अने चाल्यु जाय छे

११ मनन करवाथी छाप बेसे छे अने निदिध्यासन करवाथी ग्रहण थाय छे

१२ वधारे श्रवण करवाथी मननशक्ति मद थती जोवामा आवे छे

१३ प्राकृतजन्य एटले लोकमां कहेवानु वाक्य ज्ञानीनु वाक्य नहीं

१४ आत्मा समय समय उपयोगी छता अवकाशनी खामी, अथवा कामना बोजाने लइने तेने आत्मासबधी विचार करवानो वखत मळी शकतो नथी एम कहेवु ए प्राकृतजन्य 'लौकिक' वचन छे जो खावानो पीवानो उघवा इत्यादिनो वखत मळ्यो ने काम कर्युं ते पण आत्माना उपयोगविना नथी थयु, तो पछी खास जे सुखनी आवश्यकता छे, ने जे मनुष्यजन्मनु कर्त्तव्य छे तेमा वखत न मळ्यो ए वचन ज्ञानी कोइ काळे साचु मानी शके नहीं एनो अर्थ एटलो ज छे के, बीजा इन्द्रियादिक सुखना कामो जरूरना लाग्यां छे अने तेविना दुःखी थवाना डरनी कल्पना छे आत्मिक सुखना विचारनु काम कर्याविना अनतो काळ दुःख भोगववु पडशे, अने अनत ससार भ्रमण करवो पडशे ए वात जरूरनी नथी लागती! मतलब आ चैतन्ये कृत्रिम मान्यु छे साचु मान्यु नथी

१५ सम्यग्दृष्टि पुरुषो कर्याविना चाले नहीं एवा उदयने लीधे लोकव्यवहार निर्दोषपणे लज्जायमानपणे करे छे प्रवृत्ति करवी जोइए तेथी शुभाशुभ जेम थवानु हशे तेम थशे एवी दृढ मान्यतानी साथे उपलक प्रवृत्ति करे छे

१६. बीजा पदार्थो उपर उपयोग आपीए तो आत्मानी शक्ति आविर्भाव थाय छे. तो सिद्धि लब्धि आदि शंकाने पात्र नथी. प्राप्त थती नथी तेनुं कारण आत्मा निरावरण नथी करी शकातो. ए शक्ति बधी साची छे. चैतन्यमां चमत्कार जोईए. तेनो शुद्ध रस प्रगटवो जोईए. एवी सिद्धिवाळा पुरुषो शातानी अशाता करी शके छे. तेम छतां तेनी अपेक्षा करता नथी. ते वेदवामां ज निर्जरा समजे छे.

१७. तमो बीडीनां व्यसनमात्र छोडो के पुरुषार्थ नथी. छोडवा मद पडतुं ते उपाय नथी.

१८. असातानो उदय न होय त्यारे काम करी लेवुं एम ज्ञानीपुरुषोए जीवनुं असामर्थ्य-पणुं जोईने कहेलुं छे; के जेथी तेनो उदय आव्ये मुंझाय नहीं.

१९. मन्दबुद्धि पुरुषे नाणांनी माफक रात दिवस होवाथी गफलत करवी नहीं; कर्मनो बंध पडे छे तेथी तेओ दोषने टाळीने वर्ती शकतो नथी एम समजे छे; तेम ज्ञानीपुरुषो उदयविशेषने लईने व्यवहारमां पण अंतरात्मदृष्टि चूकता नथी.

२०. उपाधिमां उपाधि राखवी. समाधिमां समाधि राखवी. अंग्रेजोनी माफक काम वखते काम, अने आराम वखते आराम. एक बीजाने सेळभेळ करी देवां न जोईए.

२१. व्यवहारमां आत्मकर्तव्य करता रहेवुं. सुख, दुःख, धन प्राप्ति अप्राप्ति ए शुभाशुभ तथा लाभांतरायना उदय उपर आधार राखे छे. शुभना उदयनी साथे अगाउथी अशुभना उदयनुं पुस्तक वांच्युं होय तो शोक न थाय. शुभना उदय वखते शत्रु मित्र थई जाय छे, अने अशुभना उदय वखते मित्र शत्रु थई जाय छे. सुखदुःखनुं खरुं कारण कर्म ज छे. कार्तिकेयानुप्रेक्षामां कह्युं छे के, कोई माणस करज लेवा आवे तेने करज चुकवी आप्याथी माथा उपरथी बोजो ओछो थई तेनो हर्ष थाय छे? ते प्रमाणे पुद्गलद्रव्यरूपी शुभाशुभ करज जे काळे उदयमां आवे ते काळे सम्यक्प्रकारे वेदी चुकवी देवाथी निर्जरा थाय छे ने नवुं करज थतुं नथी; तो ज्ञानीपुरुषे कर्मरूपी करजमांथी मुक्त थवाने हर्षायमानपणे तैयार थई रहेवुं जोईए; कारण ते दीधा वगर छुटको थवानो नथी.

२२. सुखदुःख जे द्रव्य क्षेत्र काळभावे उदय आववानुं होय तेमां इन्द्रादि पण फेरफार करवाने शक्तिवान नथी.

२३. करणानुयोगमां ज्ञानीए अंतर्मुहूर्त्त आत्मानो अप्रमत्त उपयोग मान्यो छे.

२४. करणानुयोगमां सिद्धान्तनो समावेश थाय छे.

२५. चरणानुयोगमां व्यवहारमां आचरी शके तेनो समावेश कर्यो छे.

२६. सर्वविरतिमुनिने ब्रह्मचर्यव्रतनी प्रतिज्ञा ज्ञानी आपे छे ते चरणानुयोगनी अपेक्षाए; पण करणानुयोगनी अपेक्षाए नहीं; कारण के, करणानुयोग प्रमाणे नवमा गुणस्थानके वेदोदयनो क्षय थइ शके छे. त्यांसुधी थई शकतो नथी.

आभ्यन्तरपरिणाम अवलोकन.

वयक्रममां श्रीमद्ना केटलाक अंगत अभिप्रायो आवी जाय छे. ते उपरांत तेओनुं आभ्यन्तर परिणाम अवलोकन (Intiospection) लखेल त्रण हाथनोंध (Memo-Books) प्राप्त थतां अत्र मूकीए छीए. आ हाथनोंधमां स्वालोचनाथी उद्भवेला पृथक् पृथक् उद्गारो केवल स्व-उपयोगार्थे क्रमरहित लखेला छे. आ हाथनोंधमां बे विलायतना बांधानी छे, अने एक अहिंना बांधानी छे. प्रथमनी बेमांथी एकना पुंठा उपर अंग्रेजी वर्ष १८९० नुं, अने बीजामां १८९६ नुं 'केलेन्डर' छे. अहिंवाळीमां नथी. विलायतवाळी बन्नेनां कद इंच ७×४½ छे; अने अहिंवाळीनुं कद इंच ६¾×४ छे. १८९० वाळीमां १००, १८९६ वाळीमां ११६, अने त्रीजी अहिंवाळीमां ६० पानां (Leaves) छे. आ त्रणेमां घणुंकरी एके लेख क्रमवार नथी. दृष्टांत तरीके, १८९० वाळी हाथनोंधमां लखवानो प्रारंभ बीजा पाना (त्रीजा पृष्ठ) थी 'सहज' ए मथाळा नीचेनो लेख जोतां थयो जणाय छे. आ प्रारंभलेखनी शैली जोतां ते अंग्रेजी वर्ष १८९० अथवा विक्रम संवत् १९४६ मां लखायो होय एम संभवे छे. आ प्रारंभलेख बीजा पाना-त्रीजा पृष्ठ-मां छे; ज्यारे प्रारंभलेख लखतीवेळा पहेलुं पृष्ठ मूकी दीधेलुं ते पाछळथी लख्युं छे. आ ज रीते ५१ मा पृष्ठमां संवत् १९५१ ना पोष मासनी मीतिनो लेख छे. त्यार पछी ६२ मा पृष्ठमां संवत् १९५३ ना फागण वद १२ नो लेख छे, अने ९७ मा पृष्ठमां संवत् १९५१ ना महा शुद ७ नो लेख छे; ज्यारे १३० मा पृष्ठमां जे लेख छे ते संवत् १९४७ नो संभवे छे, केमके ते लेखनो विषय दर्शन-आलोचनारूप छे. जे दर्शन-आलोचना संवत् १९४७ मां सम्यग्दर्शन (जुओ ६२ मा पृष्ठनो लेख:—ओगणीसें सुडतालीसे समकित शुद्ध प्रकाश्युं रे-) थवा पूर्वे होवायोग्य छे. वळी, १८९६ एटले संवत् १९५२ वाळी हाथनोंध लखवी शरु कर्या पछी तेमां ज लख्युं एम पण नथी, केमके संवत् १९५२ वाळी नवी हाथनोंध छतां १८९० (१९४६) वाळी हाथनोंधमां संवत् १९५३ ना लेखो छे. संवत् १९५२ (१८९६) वाळी हाथनोंध पूरी थई रह्या पछी त्रीजी अहिंना बांधावाळी वापरी छे एम पण नथी, केमके १८९६ वाळीमां २७ पाना वापर्या छे, अने त्यार पछी तमाम कोरां पड्यां छे, अने त्रीजी अहिंना बांधावाळीमां केटलाक लेखो छे. जेम संवत् १८९६ वाळी मिमोबुकमां संवत् १९५४ ना लेख छे, तेम अहिंना बांधावाळीमां पण छे. तेवी ज रीते १८९० वाळीमां संवत् १९५३ ना ज लेख हशे, अने त्यार पछीना नहीं होय एम पण कही शकवुं शक्य नथी. तेम त्रणे मिमोबुकमां वचवचमां घणां पानाओ केवळ कोरां पडतर छे; अर्थात् एम अनुमान थाय छे के, ज्यारे जे मिमोबुक हाथ आवी, अने उघाडतां जे पानुं नीकळयुं तेमां क्वचित् क्वचित् स्वालोचना पोताने ज जाणवाने अर्थे लखी वाळेल छे. जे अंगत लेखो वयक्रममां छे ते, अने आ त्रणे मिमोबुक स्वालोचना अर्थे छे तेटला माटे अमे तेने 'आभ्यन्तरपरिणामअवलोकन' एवा मथाळा नीचे अत्र दाखल कर्या छे. आ आलोचनामां केटलाक तेमनी दशा, आत्मजागृति अने आत्ममंदता, अनुभव, स्वविचार अर्थे लखेलां प्रश्नोत्तर, अन्य जीवोनां निर्णय करवाना उद्देशथी लखेलां प्रश्नोत्तर, दर्शनोद्धार योजनाओ आदिसंबंधे अनेक उद्गारो छे. जेमां केटलीक बांधी लीधेली भाषा (संज्ञा) मां छे. ज्यां ज्यां अमे स्पष्टता करी शकीशुं त्यां त्यां तेम करवा प्रयत्न करीशुं.—संशोधक.

वर्ष २२ थी ३४ पर्यंत

आभ्यन्तरपरिणामअवलोकन.

हाथनोंध १ ली

१[1] [हाथनोंध पृष्ठ १]

प्रत्येके प्रत्येक पदार्थनो अत्यंत विवेक करी आ जीवने तेनाथी व्यावृत्त करवो एम निर्ग्रंथ कहे छे

शुद्ध एवा स्फटिकने विषे अन्य रंगनु प्रतिभासवु थवाथी तेनु जेम मूळ स्वरूप लागत थतु नथी, तेम शुद्ध निर्मळ एवु आ चेतन अन्य संयोगना तादात्म्यवत् अध्यासे पोताना स्वरूपनो लक्ष पामतु नथी यत्किंचित् पर्यायांतरथी ए ज प्रकारे जैन, वेदांत, सांख्य, योगादि कहे छे

२[2]

जीवना अस्तित्वपणानो तो कोई काळे पण संशय प्राप्त नहीं थाय

जीवना नित्यपणानो–त्रिकाळ होवापणानो कोई काळे पण संशय प्राप्त नहीं थाय

जीवना चैतन्यपणानो–त्रिकाळ होवापणानो कोई काळे पण संशय प्राप्त नहीं थाय

तेने कोई पण प्रकारे बंध दशा वर्ते छे ए वातनो कोई काळे पण संशय प्राप्त नहीं थाय

ते बंधनी निवृत्ति कोई पण प्रकारे निःसंशय घटे छे, ए वातनो कोई काळे पण संशय प्राप्त नहीं थाय

मोक्षपद छे ए वातनो कोई पण काळे संशय नहीं थाय

३[3] [हाथनोंध पृष्ठ १]

सहज

जे पुरुष आ ग्रंथमां सहज नोंध करे छे, ते पुरुष माटे प्रथम सहज ते पुरुष लखे छे

---

१ षड्दर्शनमां कहेल पदार्थोना स्वरूपनी थामदनी प्रमाणुसार आ वचनो दर्शावे छे -संशोधक

२ आ मजकूर छ तत्त्वोनो धीमन्नो थवाथी निर्णय, तेओना सम्यग्दर्शननी प्रत्यक्षतानु प्रमाण गणाय छे. कदाच सिद्धांत आ प्रकारना निर्णयने 'सम्यग्दर्शन' कहे छे—संशोधक

३ आ हाथनोंध (Memo-Book) रचवानो प्रारंभ करती वखतनो आ स्वर्गस्थनुं आत्मोपयोगी (autobiographical) प्रथम लेख छे आ हाथनोंध वि॰ सं॰ १९४६ (ई॰ स॰ १८९०) नी छे—

तेनी हमणां एवी दशा अंतरंगमां रही छे के कंईक विना सर्व संसारी इच्छानी पण तेणे विस्मृति करी नाखी छे.अ.

ते कंईक पाम्यो पण छे, अने पूर्णनो परम मुमुक्षु छे. छेल्ला मार्गनो निःशंक जिज्ञासु छे.आ

हमणां जे आवरणो तेने उदय आव्यां छे, ते आवरणोथी तेने खेद नथी. परंतु वस्तुभावमां थती मंदतानो खेद छे.इ

ते धर्मनी विधि, अर्थनी विधि, कामनी विधि, अने तेने आधारे मोक्षनी विधिने प्रकाशी शके तेवो छे. घणा ज थोडा पुरुषोने प्राप्त थयो हशे एवो ए काळनो क्षयोपशमी पुरुष छे.ई.

तेने पोतानी स्मृति माटे गर्व नथी. तर्क माटे गर्व नथी. तेम ते माटे तेनो पक्षपात पण नथी; तेम छतां कंईक बहार राखवुं पडे छे तेने माटे खेद छे.उ.

तेनुं अत्यारे एक विषय विना बीजा विषयप्रति ठेकाणुं नथी. ते पुरुष जो के तीक्ष्ण उपयोगवाळो छे; तथापि ते तीक्ष्ण उपयोग बीजा कोई पण विषयमां वापरवा ते प्री

ति धरावतो नथी.ऊ [हाथनोंध पृष्ठ ८.]

४.[1] [हाथनोंध पृष्ठ ९]

एकवार ते सत्भुवनमां बेठो हतो. जगत्मां कोण सुखी छे, ते जोउं तो खरो. पछी आपणे आपणे माटे विचार. एनी ए जिज्ञासा पूर्ण करवा अथवा पोते ते संग्रहस्थान जोवा घणा पुरुषो–(आत्माओ)–घणा पदार्थो तेनी समीपे आव्या.

"एमां कोई जड पदार्थ हतो नहीं." "कोई एकलो आत्मा जोवामां आव्यो नहीं."

अ आ उद्गारो एवा प्रकारनुं सूचन करे छे के, श्रीमद्नी आ समयनी अंतरंगदशा एवा प्रकारनी वर्तती हती के, तेथी तेओने विषे कंईक देशन्यून सर्व संसारी इच्छानी विस्मृति थई होय,—

आ. आ वाक्यमां जे पदनी देशप्राप्तिनुं, परम मुमुक्षुतानुं, अने निःशंक जिज्ञासुतानुं कथन छे ते पद ते 'परमपद' (स्वस्वरूपप्राप्ति) होवुं संभवे छे,—

इ कया आवरणोदयने उद्देशी आ वचनो लखायां छे ते अनुमानी शकातुं नथी; तथापि ते आवरणोदय वस्तुभावने विक्षेपक हशे, केमके तथाप्रकारनी सखेद जागृति अत्र जणाय छे,—

ई. आ शब्दो, स्वपराक्रम अने क्षयोपशमनी पराकाष्ठानो श्रीमद्नो स्वानुभव सूचवे छे,—

उ आ शब्दो, पोतानी स्मृति अने तर्कशक्तिनी स्थितिनो श्रीमद्नो जातिअनुभव, तत्पश्चात् तेप्रति उदासीन भाव, अने ते शक्तिओना बाह्यप्रवर्त्तन माटे खेद बतावे छे,—

ऊ जे एक ज विषयप्रत्ये सतत तीक्ष्ण उपयोग अहीं दर्शाव्यो छे ते विषय ते स्वरूपस्थितिनो संभवे छे—संशोधक.

१ आ विनोदपद्धतिमां लखायेला लेखमां मोक्षपदनी श्रेणिरूप जिनागमप्रणीत गुणस्थानकनुं स्वरूप दर्शावतां, अगीआरमा 'उपशांत मोहगुणस्थानक' नो अभाव कर्यो छे ते पोताने संबोधीने श्रीमदे कर्यो होय एम संभवे छे, केमके अन्यत्र पण एवा प्रसंगो जोवामां आवे छे के, जे उपरथी तेओए उपशांतमोहगुणस्थानकनो अभाव मान्यो होय एम धारी शकाय छे, अने अगीआरमा गुणस्थानकनो अभाव **सम्यक्त्वनो प्रकार** विचारवानां उपयोगी साधन छे आ लेख परथी श्रीमद्नी स्थिति कया गुणस्थानके वर्त्तती हती ते अनुमानी शकाय.—संशोधक.

मात्र केटलाक देहधारियो हता, जेओ मारी निवृत्तिने माटे आव्या होय एम ते पुरुषने शंका थई

वायु, अग्नि, के पाणी, भूमि ए कोई केम आव्यु नथी?

(नेपथ्य) तेओ सुखनो विचार पण करी शकता नथी दुःखथी विचारा पराधीन छे

बे इंद्रिय जीवो केम आव्या नथी?

(नेपथ्य) एने माटे पण ए ज कारण छे आ चक्षुथी जुओ तेओ विचाराने केटलु बधु दुःख छे

तेनो कंप-तेनो थरथराट-पराधीनपणु इत्यादिक जोई शकाय तेवु न होतु-ते बहु दुःखी हता

[हाथनोंध पृष्ठ १०]

(नेपथ्य) ए ज चक्षुथी हवे तमे आखु जगत् जोई ल्यो पछी बीजी वात करो

ठीक त्यारे दर्शन थयु, आनंद पाम्यो, पण पाछो खेद जन्म्यो

(नेपथ्य) हवे खेद का करो छो?

मने दर्शन थयु ते शु सम्यक् हतु?

"हा"

सम्यक् होय तो पछी चक्रवर्त्यादिक ते दुःखी केम देखाय?

"दुःखी होय ते दुःखी, अने सुखी होय ते सुखी देखाय"

चक्रवर्ति तो दुःखी नहीं होय?

"जेम दर्शन थयु तेम श्रद्धो विशेष जोवु होय तो चालो मारी साथे"

चक्रवर्तिना अंतःकरणमा प्रवेश कर्यो

अंतःकरण जोईने मेलु दर्शन सम्यक् हतु एम में मान्यु तेनु अंतःकरण बहु दुःखी हतु अनंत भयना पर्यायथी ते थरथरतु हतु काळ आयुष्यनी दोरीने गळी जतो हतो हाड मांसमां तेनी वृत्ति हती कांकरामां तेनी प्रीति हती क्रोध, मानतो ते उपासक हतो बहु दुःख

[हाथनोंध पृष्ठ ११]

चारू- आ देवोनु दर्शन पण सम्यक् समजवु

"निश्चय करवा माटे इंद्रना अंतःकरणमा प्रवेश करीए"

चालो त्यारे-

(ते इंद्रनी भव्यताथी भूल खाधी) ते पण परम दुःखी हतो बिचारो च्यवीने कोई विमल स्थळमां जन्मवानो हतो माटे खेद करतो हतो तेमामां सम्यक्‌दृष्टि नामनी देवी यमी हती ते तेने खेदमां विश्रांति हती ए महादुःख शीवाय तेनां बीजां घणाय अव्यक्त दुःख हतां

पण, (नेपथ्य)-आ जड एकला के आमा एकला जगत्मां नथी शु के?-तेओए मारा आमंत्रणने मान आप्यु नथी

"जडने ज्ञान नहीं होवाथी तमारूं आमंत्रण ते विचारां क्यांथी स्वीकारे? सिद्ध (एकात्मभावि) तमारूं आमंत्रण स्वीकारी शकता नथी. तेनी तेमने कंइ दरकार नथी."

एटली वधी बेदरकारी? आमंत्रणने तो मान्य करवुं जोइए; तमे शुं कहो छो?

"एने आमंत्रण—अनामंत्रणथी कंइ संबंध नथी. [हाथनोंध पृष्ट १२]

तेओ परिपूर्ण स्वरूपसुखमां विराजमान छे." ए मने बतावो. एकदम—बहु त्वराथी.

"तेनुं दर्शन बहु दुर्लभ छे. ल्यो आ अंजन आंजी दर्शन प्रवेश भेळां करी जुओ."

अहो! आ बहु सुखी छे. एने भय पण नथी. शोक पण नथी. वृद्धता नथी. रोग नथी. आधिए नथी. व्याधिए नथी. ए वधुंय नथी. पण . . . अनंत अनंत सच्चिदानंद सिद्धिथी तेओ पूर्ण छे. आपणने एवा थवुं छे.

"क्रमे करीने थई शकशो."

ते क्रम ब्रम अहीं चालशे नहीं. अहीं तो तुरत ते ज पद जोइए.

"जरा शांत थाओ. समता राखो; अने क्रमने अंगीकार करो. नहींतो ते पदयुक्त थवुं नहीं संभवे."

"थवुं नहीं संभवे" ए तमारां वचन तमे पाछां ल्यो. क्रम त्वराथी बतावो, अने ते पदमां तुरत मोकलो.

"घणा माणसो आव्या छे. तेमने अहीं बो-

लावो. तेमांथी तमने क्रम मळी शकशे." [हाथनोंध पृष्ट १३.]

इच्छयुं के तेओ आव्या;—

तमे मारूं आमंत्रण स्वीकारी आव्या ते माटे तमारो उपकार मानुं छउं. तमे सुखी छो. ए वात खरी छे शुं? तमारूं पद शुं सुखवाळुं गणाय छे एम?

'तमारूं आमंत्रण स्वीकारवुं, न स्वीकारवुं एवुं अमने कंइ बंधन नथी. अमे सुखी छीए के दुःखी तेवुं बतावववाने पण अमारूं अहीं आगमन नथी. अमारां पदनी व्याख्या करवा माटे पण आगमन नथी. तमारां कल्याणने अर्थे अमारूं आगमन छे.' एक वृद्ध पुरुषे कह्युं.

कृपा करीने त्वराथी कहो, आप मारूं शुं कल्याण करशो ते. अने आवेला पुरुषोनुं ओळखाण पाडो.

तेमणे प्रथम ओळखाण पाडी.

आ वर्गमां ४-५-६-७-८-९-१०-१२ ए अंकवाळा मुख्ये मनुष्यो छे. ते सघळां तमे जे पदने प्रिय गण्युं तेना आराधक योगीओ छे.

४ थी ते पद ज सुखरूप छे, अने बाकीनी जगत्— [हाथनोंध पृष्ठ १४]

व्यवस्था अमे जेम मानीए छीए तेम माने छे. ते पदनी अंतरंगनी तेनी अभिलाषा छे पण तेओ प्रयत्न करी शकता नथी; कारण थोडो वखत सुधी तेमने अंतराय छे.

अतराय शी? करवा माटे तत्पर थाय एटले थयु

वृद्ध–तमे त्वरा न करो तेनु समाधान हमणा ज तमने मळी शकशे–मळी जशे

धीर–आपनी ते वातने सम्मत थउ छउ

वृद्ध–आ '५' ना अकवाळो–ए कइक प्रयत्न पण करे छे बाकी "४" ना प्रमाणे छे

'६' सर्व प्रकारे प्रयत्न करे छे, पण प्रमत्तदशाथी प्रयत्नमा मंदता आवी जाय छे

"७" सर्व प्रकारे अप्रमत्तप्रयत्नि छे

"८–९–१०" तेना करता क्रमे उज्वळ, पण ते ज जातिना छे "११" ना अकवाळा पतित थइ जाय छे माटे अहीं तेनु आगमन नथी दर्शन थवा माटे बारमे ज हु–हमणा हु ते पदने सपूर्ण जोवानो छु;–परिपूर्णता पामवानो छु आयुष्यस्थिति पूरी थये तमे जोयेलु पद–तेमा एक मने पण जोशो —

पिताजी–तमे महाभाग्य छो [हाथनोंध पृ० १५]

आवा अक केटला छे?

वृद्ध–त्रण अक प्रथमना तमने अनुकूळ न आवे अगियारमानु पण तेम ज "१३–१४" तमारी पासे आवे एवु तेमने निमित्त रह्यु नथी "१३" यत्किंचित् आवे, पण पू० क० होय तो तेओनु आगमन थाय नहीं तो नहीं चौदमानु आगमन कारण मागशे नहीं कारण नथी

(नेपथ्य) "तमे ए सघळाना अतरमा प्रवेश करो हु सहायक थउ छउ"

चालो–४ थी ११+१२ सुधी क्रमे क्रमे सुखनी उत्तरोत्तर चढती लहरीओ छूटती हती वधु शु कहीए? मने ते बहु प्रिय लाग्यु, अने ए ज मारू पोतानु लाग्यु

वृद्धे मारा मनोगत भाव जाणीने कह्यु ए ज तमारो कल्याणमार्ग जाओ तो भले, अने आवो तो आ समुदाय रह्यो उठीने मळी गयो

(खनिचारभुवन, द्वार प्रथम)

---

५ [1] [हाथनोंध पृष्ठ १७]

कायानु	नियमितपणु
वचननु	स्याद्वादपणु
मननु	औदासीन्यपणु
आत्मानु	मुक्तपणु

(आ छेल्ली समजण)

---

१ जीवनक्रमविचारणा जणाय छे—संशोधक

६.[1] [हाथनोंध पृष्ठ १८.]

आत्मसाधन.

द्रव्य–हुं एक छुं, असंग छुं, सर्व परभावथी मुक्त छुं.

क्षेत्र–असंख्यात निजअवगाहना प्रमाण छुं.

काळ–अजर, अमर, शाश्वत छुं. स्वपर्यायपरिणामी समयात्मक छुं.

भाव–शुद्ध चैतन्यमात्र निर्विकल्प दृष्टा छुं.

७.[2] [हाथनोंध पृष्ठ १९]

वचन संयम–	वचन संयम–	वचन संयम.
मनो संयम–	मनो संयम–	मनो संयम.
काय संयम–	काय संयम–	काय संयम.

काय संयम.

इंद्रिय संक्षेपता, आसन स्थिरता.

इंद्रिय स्थिरता, सउपयोग यथासूत्र प्रवृत्ति.

वचन संयम.

मौनता, सउपयोग यथासूत्र प्रवृत्ति.

वचनसंक्षेप. वचनगुणातिशयता.

मनो संयम.

मनो संक्षेपता, मनःस्थिरता,

आत्मचिंतनता.

द्रव्य, क्षेत्र, काळ अने भाव.

संयम कारण निमित्तरूप द्रव्य, क्षेत्र, काळ, अने भाव.

द्रव्य—संयमित देह.

क्षेत्र—निवृत्तिवाळां क्षेत्रे स्थिति–विहार.

काळ—यथासूत्र काळ.

भाव—यथासूत्र निवृत्तिसाधनविचार.

८.[3] [हाथनोंध पृष्ठ २१.]

सुखने इच्छतो न होय ते नास्तिक, कां सिद्ध, कां जड.

---

१. शुद्धनयापेक्षा आत्मस्वरूपनु अत्र अवलोकन कर्युं जणाय छे—संशोधक.

२ योगसक्षेपतार्थे संयमग्रहण केवा प्रकारे करवो ते संबधीनी विचारणा अत्र करी जणाय छे—संशोधक

३. आत्मसुखेच्छारहित सिद्ध, जड अने नास्तिक अवस्थाओ होई शके; एम विचारी श्रीमदे एम विचार्युं होय के, पोताने विषे जड तथा नास्तिक अवस्थाओनो संभव नथी, त्यारे जे बाकीनी अवस्था सिद्धपदनी रही ते भवपरिपक्वताए प्राप्त थवा योग्य छे, एम आ वचनोपरथी अनुमानवानु अमे कारण मानीए छीए—संशोधक.

२

[हाथनोंध पृष्ठ २]

ए ज स्थिति-ए ज भाव अने ए ज स्वरूप[अ]

गमे तो कल्पना करी बीजी वाट ल्यो यथार्थ जोइतो होय तो आ 	लो[आ]

त्रिभंग ज्ञान-दर्शन अन्य दर्शनमां मानवामां आव्युं छे एमां मुख्य प्रवर्तकोए जे धर्ममार्ग बोध्यो छे, ते सम्यक् थवा स्यात् मुद्रा जोइए[इ]

स्यात् मुद्रा ते स्वरूपस्थित आत्मा छे श्रुतज्ञाननी अपेक्षाए स्वरूपस्थित आत्माए कहेली शिक्षा छे[ई]

नाना प्रकारना नय, नाना प्रकारनां प्रमाण, नाना प्रकारनी भंगजाळ, नाना प्रकारना अनुयोग ए सघळा लक्षणारूप छे लक्ष एक सच्चिदानंद छे[उ]

दृष्टिविष गया पछी गमे ते शास्त्र, गमे ते अक्षर, गमे ते कथन, गमे ते वचन, गमे ते स्थळ प्राये अहितनुं कारण थतुं नथी[ऊ]

पुनर्जन्म छे—जरूर छे—ए माटे हुं अनुभवथी हा कहेवामां अचळ छुं[ए]

आ काळमां मारूं जन्मवुं मानुं तो दुःखदायक छे, अने मानुं तो सुखदायक पण छे[ऐ]

[हाथनोंध पृष्ठ ६]

एवुं हवे कोई वाचन रह्युं नथी के जे वांची जोइए छीए ते पामीए ए जेना सगमां रह्युं छे ते सगनी आ काळमां न्यूनता थई पडी छे[ओ]

विकराळ काळ!— 	विकराळ कर्म! 	विकराळ आत्मा! 	जेम 	पण एम

हवे ध्यान राखो ए ज कल्याण[औ]

अ, आ कोई एक प्रकारनुं सम्यक् आत्मदर्शन थतां आ उद्गारो नीकळ्या होय एम धारी शकाय छे —संशोधक

इ ई, उ, ऊ. स्यात् मुद्रा ए ज स्वरूपस्थिति छे, एवो श्रीमद्नो स्वानुभव दर्शावतो अभेद निर्णय आ विचारो परथी जोई शकाशे —संशोधक

ए. प्रत्यक्षानुभवविना पुनर्जन्मना होवापणा माटे आवो पको अचल अने निःशंक अभिप्राय आपी शकाय के केम ते विचारवा जेवुं छे श्रीमान् मनसुखराम सूर्यराम त्रिपाठी प्रत्येना ज्येष्ठ शुद ४, १९४५ ना पत्रमां जातिस्मरणज्ञाननो प्रसंग लीधो छे ते आ अभिप्रायनी साथ राखी विचारवाथी कंईक विशेष समजाशे —संशोधक

ऐ. कई अपेक्षाए श्रीमदे पोतानुं आ काळमां जन्मवुं दुःखदायक अने कई अपेक्षाए सुखदायक मान्युं छे ते निश्चितपणे कही शकातुं नथी जे अनुमान करी शकाय ते एटलुं ज के, उत्कृष्ट आत्मावस्था माटे आ काळ सामान्यपणे विषमतावाळो गणाय, अने ते अपेक्षाए आ काळमां जन्मवुं दुःखदायक गणाय तेम छतां, अति विषमता ए परम औदासीन्यभाव आववानुं प्रबल साधन ज्ञानीओए गण्युं छे ते अपेक्षाए सुखदायक पण गणाय

ओ मात्र ज्ञानदर्शनस्वरूपे आत्मस्वरूप प्रगट्युं होय, अने चारित्रस्वरूपे पामवानी परम जिज्ञासा होय अने तेने सहायक परमसत्संगनी न्यूनता अनुभवतां आ वचनो जन्म पाम्यां होय एम आ वचनोना प्रवाहपरथी जणाय छे —संशोधक

औ 'विकराळ' शब्दथी मांडी "ए ज कल्याण" पर्यंतना उद्गारो कोई एक अपूर्व आत्मचिंतननुं निमित्त जणाय छे —संशोधक

१०. [हाथनोंध पृष्ठ २७]

एटलुं ज शोधाय तो बधुं पामशो; खचित एमां ज छे. मने कंइक अनुभव छे. सत्य कहुं छुं. यथार्थ कहुं छुं. निःशंक मानो.[अ]

ए स्वरूप माटे सहज सहज कोइ स्थळे लखी वाळ्युं छे. . . .[आ]

११.[१] [हाथनोंध पृष्ठ २९.]

मारग साचा मिल गया, छूट गये संदेह;
होता सो तो जल गया; भिन्न किया निज देह.[२]
समज, पिछें सब सरल है, बिनू समज मुशकील;
ये मुशकीली क्यां कहुं?
खोज पिंड ब्रह्मांडका, पत्ता तो लग जाय;
येहि ब्रह्मांडि वासना, जब जावे तब....
आप आपकुं भुल गया, इनसें क्या अंधेर?
समर समर अब हसत है, नहिं भुलेंगे फेर.[३]
जहां कलपना—जलपना, तहां मानुं दुख छांइ,
घटे कलपना—जलपना, तब वस्तू तिन पाइ.
क्या इछत? खोवत सबें, है इच्छा दुःख मूल;
जब इच्छाका नाश तब, मिटे अनादी भूल.
ऐसी क्यांसे मति भइ, आप, आप है नाहि,
आपनकुं जब भुल गये, अवर कहांसें लाई.
आप आप ए शोधसें, आप आप मिल जाय; [हाथनोंध पृष्ठ ३०.]
आप मिलन नय बापको;

१२.[४] [हाथनोंध पृष्ठ ३३.]

एकवार ते स्वभुवनमां बेठो हतो . . . . प्रकाश हतो;—झंखाश हती.

मंत्रिये आवीने तेने कह्युं. आप शुं विचारणामां परिश्रम लो छो? ते योग्य होय तो आ दीनने दर्शावी उपकृत करशो.

अ कोइ प्रकारना अपूर्व अनुभवनी यथार्थता, अने सत्यतानी निःशंकता प्रतीत थतां आ उल्लासभाव प्रकट्यो लागे छे—संशोधक.

आ. अमे आ हाथनोंध विषेनी सूचनामां एम जे जणाव्यु छे के, हाथनोंधमां क्रमरहितपणे अने हाथनोंध उघाडतां ज्यारे जे पानु हाथ आव्युं ते पानामा लखी वाळ्युं छे ए आ शब्दोथी प्रतीतभूत थशे.—संशोधक.

१. सम्यग्दर्शनना उदयना हर्षमां आ पदो अत्र मूकाया लागे छे.—संशोधक.

२–३ आ ग्रेटप्रायमर नंबर ४ ना अक्षरमां मूकेलां चरण आ हाथनोंधमा नथी; पण पाछळथी ए बे चरण श्रीमदे पूरां करेलां एम जे भाई तरफथी आ चरण मळ्यां तेना कहेवा परथी जणायुं.—संशोधक.

४. आ प्रसंग समजी शकातो नथी.—संशोधक.

१३[1] [हाथनोंध पृष्ठ ३५]

होत आस्रवा परिस्रवा, नहिं इनमें सन्देह,
मात्र दृष्टिकी भूल है, भूल, गये गत एहि
रचना जिन उपदेशकी, परमोत्तम तिनु काल,
इनमें सब मत रहत हैं, करतें निज संभाल
जिन सोही है आतमा, अन्य होइ सो कर्म,
कर्म कटे जिन वचन सो, तत्त्वज्ञानिको मर्म
जब जान्यो निजरूपकों, तब जान्यो सब लोक,
होत न्यूनसें न्यूनता,[2]
एहि दिशाकी मूढता, है नहि जिनपें भाव,
जिनमें भाव बिनु कबू, नहिं छूटत दुखदाव
व्यवहारसें देव जिन, निहचेसें है आप,
ए हि बचनसें समज ले, जिनप्रवचनकी छाप
एहि नहीं है कल्पना, एही नहीं विभंग,
जब जागेंगे आतमा, तब लागेंगे रंग

१४[3] [हाथनोंध पृष्ठ ३७]

अनुभव

१५.[4] [हाथनोंध पृष्ठ ३९]

ए त्यागी पण नथी, अत्यागी पण नथी, ए रागी पण नथी वीतरागी पण नथी

पोतानो क्रम निश्चळ करो तेनी चारे बाजु निवृत्त भूमिका राखो

आ दर्शन थाय छे ते क्यां वृथा जाय छे? एनो विचार पुनः पुनः विचारतां मूर्छा आवे छे

सतजनोए पोतानो क्रम मूक्यो छे ते परम असमाधिने पाम्या छे

संतपणुं अति अति दुर्लभ छे आव्या पछी संत मळवा दुर्लभ छे संतपणानी जिज्ञासा-वाळा अनेक छे परंतु संतपणुं दुर्लभ ते दुर्लभ ज छे।

---

१ जिनपद एज निजपद छे एवो साक्षात्कार थतां आ पद अहिं मूकायां जणाय छे—संशोधक

२ हाथनोंधमां तो आ प्रमाणे पद अपूर्ण छे पण एक बाजु तरफथी एम खबर मळ्या के ए पदना अनुसंधानमां आ एक लीटी पण श्रीमदे अन्य स्थळे कही छे—"नहिं जान्यो निजरूप तो, सब जान्यो सो फोक"—संशोधक

३ 'अनुभव' एटलो ज शब्द एकी लखवुं मूकी दीधुं छे कोई प्रकारनो अनुभव प्रत्यक्ष थतां लखवानी अभिलाषा थई होय—संशोधक

४ स्फुरायमान आत्मजागृतिने क्रियाशक्ति आपवानो परमभाव थतो हशे ते समये आ वचनो लखायां संभव छे—संशोधक

१६.[1] [हाथनोंध पृष्ठ ४३.]

प्रकाश भुवन.

खचित ते सत्य छे. एम ज स्थिति छे. तमे आ भणी वळो–

तेओए रूपकथी कह्युं छे. भिन्न भिन्न प्रकारे तेथी बोध थयो छे, अने थाय छे; परंतु ते विभंगरूप छे.

आ बोध सम्यक् छे. तथापि घणो ज सूक्ष्म अने मोह टळ्ये ग्राह्य थाय तेवो छे.

सम्यक् बोध पण पूर्ण स्थितिमां रह्यो नथी. तोपण जे छे ते योग्य छे.

ए समजीने हवे घटतो मार्ग ल्यो.

कारण शोधो मा, ना कहो मा, कल्पना करो मा. एम ज छे.

ए पुरुष यथार्थ वक्ता हतो. अयथार्थ कहेवानुं तेमने कोइ निमित्त नहोतुं.

१७.[2] [हाथनोंध पृष्ठ ४७.]

ते दशा शाथी अवराई? अने ते दशा वर्धमान केम न थई?

लोकना प्रसंगथी, मानेच्छाथी, अजागृतपणाथी स्त्रियादि परिषहनो जय न करवाथी.

जे क्रियाने विषे जीवने रंग लागे छे, तेने त्यां ज स्थिति होय छे, एवो जे जिननो अभिप्राय ते सत्य छे.

त्रीश महा मोहनीयनां स्थानक श्री तीर्थंकरे कह्यां छे ते साचां छे.

अनंता ज्ञानीपुरुषोए जेनुं प्रायश्चित्त कह्युं नथी, जेना त्यागनो एकांत अभिप्राय आप्यो छे एवो जे काम तेथी जे मुंझाया नथी, ते ज परमात्मा छे.

१८.[3] [हाथनोंध पृष्ठ ४९.]

कोइ ब्रह्मरसना भोगी,
कोइ ब्रह्मरसना भोगी.
जाणे कोइ वीरला योगी,
कोइ ब्रह्मरसना भोगी.

१९.[4] [हाथनोंध पृष्ठ ५१.]

२–२–३[मा]–१९५१[अ]

द्रव्य,[आ] एक लक्ष[इ]

१. आ लेख क्षय्यमदभाव माटे उपयोग अने यथावदात्मत्वनो सम्यक् परीक्षण अनुभव सूचवतो जणाय छे.–संशोधक.

२. अहि जे लोकप्रसंगादि कारणो कह्या छे ते कारणोए पोताप्रत्ये अमुक प्रसंगे जय मेळववाथी, प्राप्त दशानु वृद्धिने बदले अवराव थयेलु जोई श्रीमदे वीर्यजागृति अर्थे निजदोषो माटे तीव्र आत्मनिंदन कर्युं जणाय छे.—संशोधक.

३ ब्रह्मरसना परमोल्लासमां आ पदनी स्थिति अत्र थई संभवे छे—संशोधक.

४(क). श्रीमदे पोतानी परिग्रहपरिमाणविचारणा पोताने ज जाणवा अर्थे टुंकाक्षरी भाषा (संज्ञा) मां आ स्थळे लखी छे.—

(अ) २–२–३[मा]–१९५१=२=बीज २ =कृष्णपक्ष, ३=पोश मास;१९५१=संवत्१९५१=संवत् १९५१ना पोश वद बीज.

(आ) द्रव्य=धन. (इ) एक लक्ष=एक लाख

क्षेत्र,[इ] मोहमयी[उ]

काळ[ऊ] –मा व ८–१[ए]

भाव [1](ख) उदय भाव

द्रव्य–	एक लक्ष	उदासीन
क्षेत्र–	मोहमयि	
काळ–	८–१	इच्छा
भाव–	उदयभाव	प्रारब्ध

२०[2]

[हाथनोंध पृष्ठ ५२]

सामान्य चेतन सामान्य चैतन्य

विशेष चेतन विशेष चैतन्य

निर्विशेष चेतन (चैतन्य)

स्वभाविक अनेक आत्मा (जीव) निर्ग्रंथ

सोपाधिक अनेक आत्मा (जीव) वेदांत

२१[3]

[हाथनोंध पृष्ठ ५३]

चक्षु अप्राप्यकारी

मन अप्राप्यकारी

चेतननु बाह्य आगमन (गमन नहीं ते)

(इ) क्षेत्र=स्थान

(उ) मोहमयी=मुंबई

(ऊ) काळ=समय

(ए) ८ मा १ व एक वरसने आठ मास

आ विचारणा संवत् १९५१ ना पोष वद २ ने रोज एम लखी संभवे छे के, द्रव्यमर्यादा एक लाखनी करवी मुंबईमां एक वरसने आठ मास रहेवु, आम वृत्ति छतां उदयभाव प्रमाणे वर्तवु

१(ख) आने आ वातने फरी विचारी जणाय छे के एक लाख द्रव्य केवी रीते प्राप्त करवु? तो कहे के उदासीनपणे मुंबईमां स्थिति केवी रीते करवी? आ वातनो उत्तर तेओए आप्यो नथी तेथी एम सूचवे छे के, भावाभावरहितपणे एक वर्षने आठ मासनी स्थितिमां केवो भाव छे? तो कहे के इच्छामात्र उदयभाव ते शु? तो कहे के प्रारब्ध अर्थात् पूर्वनिष्पन्न कर्मानुसार जे स्थिति वेदवी पडे ते श्रीमदे व्यवहारमुक्तता माटे संवत् १९५१ना पोष वद २ ने रोज आ विचारणा करी संभवे छे के उदासीनभाववडे एक लाख रुपियानी स्थिति करवी एक वर्षने आठ मास सुधीनी स्थितिनी इच्छा राखी, मुंबईमां भावाभावरहितपणे रहेवुं आम वृत्ति छतां पूर्व निष्पन्न कर्मना उदयानुसार जे स्थिति उत्पन्न थाय ते वेदवी —संशोधक

२ भिन्न भिन्न दर्शनोनु अवलोकन करतां आ स्वरूप सहज लक्षार्थे टांकी राख्यु जणाय छे —संशोधक

३ आ प्रसंग लखवानो हेतु अमे समजी शकता नथी —संशोधक

२२.[1] [हाथनोंध पृष्ट ५५.]

ज्ञानी पुरुषोने समये समये अनंता संयमपरिणाम वर्धमान थाय छे, एम सर्वज्ञे कह्युं छे ते सत्य छे.[अ]

ते संयम, विचारनी तीक्ष्ण परिणतिथी तथा ब्रह्मरसप्रत्ये स्थिरपणाथी उत्पन्न थाय छे.[आ]

२३.

श्री तीर्थंकर आत्माने संकोच विकाशनुं भाजन योगदशामां माने छे, ते सिद्धांत विशेषे करी विचारवा योग्य छे.[1]

२४.[2] [हाथ नोंध पृष्ट ५६.]

ध्यान

ध्यान-ध्यान.

ध्यान-ध्यान-ध्यान.

ध्यान-ध्यान-ध्यान-ध्यान.

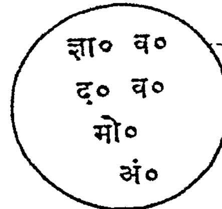
ध्यान-ध्यान-ध्यान-ध्यान-ध्यान

ध्यान-ध्यान-ध्यान-ध्यान-ध्यान-ध्यान.

ध्यान-ध्यान-ध्यान-ध्यान-ध्यान-ध्यान-ध्यान.

२५.[3] [हाथ नोंध पृष्ट ५७.]

चिद् धातुमय, परमशांत, अडग एकाग्र; एक स्वभावमय असंख्यात प्रदेशात्मक पुरुषाकार चिदानंदघन तेनुं ध्यान करो.

नो आत्यंतिक अभाव. प्रदेशसंबंध पामेलां पूर्व निष्पन्न-सत्ताप्राप्त उदयप्राप्त-उदीरणा प्राप्त चार एवां ना० गो० आ० वेदनीय वेदवाथी. अभाव जेने छे एवुं शुद्धस्वरूप जिन चिद्मूर्त्ति-सर्वलोकालोक भासक चमत्कारनुं धाम.

अ. आ. तीक्ष्ण विचारपरिणति तथा ब्रह्मरसस्थिरता, संयमना उत्पत्तिहेतुओ छे, अने ज्ञानावस्था संयमपरिणामवर्धमानतानुं सर्वोत्कृष्ट साधन छे एवा स्वानुभवनुं परिणाम आ वचनो लागे छे.—संशोधक.

१. जे सिद्धांत योगदशामां आत्माने संकोचविकाशनु भाजन माने छे ते सिद्धांत सूक्ष्म अवलोकनद्वारा प्रमाणभूत थवायोग्य छे एम पोतानो अनुभव अहीं कह्यो जणाय छे.—संशोधक.

२. अनेकवार 'ध्यान' शब्दना आ जपपरथी, श्रीमद्नी ध्यानत्वरानुं अनुमान थई शके—संशोधक.

३. सर्व लोकालोकभासक चमत्कारनुं धाम अष्ट कर्मरहितताए उत्पन्न थयेली जिन चिद्मूर्ति छे, अने ते ज प्रत्येक आत्मानु अने तेथी पोतानु मूळ शुद्धपद छे (जुओ देहपूर्णता पहेलानां-संवत १९५७ ना चैत्र शुद १० ना छेल्ला वचनो) एवा प्रकाशवडे आ ध्यानतत्परता जन्म पामी संभवे छे.—संशोधक.

२६ [हाथनोंध पृष्ठ ५८]

विश्व अनादि छे जीव अनादि छे[1]———

परमाणु पुद्गलो अनादि छे जीव अने कर्मनो संबंध अनादि छे ———

संयोगीभावमां तादात्म्य अध्यास होवाथी जीव जन्म मरणादि दुःखोने अनुभवे छे

२७[2] [हाथनोंध पृष्ठ ५९]

पांच अस्तिकायरूप लोक एटले विश्व छे चैतन्य लक्षण जीव छे

वर्ण गंध रस स्पर्शमान परमाणुओ छे ते संबंध स्वरूपथी नथी विभावरूप छे

२८

[हाथनोंध पृष्ठ ६०]

शरीरने विषे आत्मभावना प्रथम थती होय तो थवा देवी, क्रमे करी प्राणमां आत्मभावना करवी, पछी इंद्रियोमां आत्मभावना करवी, पछी संकल्प विकल्परूप परिणाममां आत्मभावना करवी, पछी स्थिर ज्ञानमां आत्मभावना करवी त्यां सर्व प्रकारनी अन्यालंबनरहित स्थिति करवी

२९[4] [हाथनोंध पृष्ठ ६१]

प्राण, } सोहं
वाणी, } तेनु ध्यान करवु
रस } अनहद

३०[5] [हाथनोंध पृष्ठ ६२]

संवत १९५३ ना फा वदी १२ सोमवार

जिन	मुख्य	आचार्य
सिद्धांत	पद्धति	धर्म
शांत रस	अहिंसा	मुख्य
लिंगादि	व्यवहार	जिनमुद्रा सूचक
मतांतर	समावेश	
शांत रस	प्रवहन	
जिन	अन्यने	धर्म प्राप्ति
लोकादि स्वरूप—	संशयनी	निवृत्ति समाधान
जिन	प्रतिमा	कारण

१ श्री जिननिर्णीत विश्वव्यवस्थाप्रत्ये पोतानो स्वानुभवअभिप्राय दर्शाव्यो लागे छे —संशोधक

२ जुओ हाथनोंध पृष्ठ ५८ नी नोंध-संशोधक

३ अन्यालंबनरहित स्थिति माटे स्थिर ज्ञान करवा सारु आत्मभावनानो क्रम धीमेथी विचार्यो जणाय छे संशोधक

४ स्वरूपानुसंधान विचार्युं जणाय छे—संशोधक

५. जिनशासनना पुनरुद्धार संबंधी अने पोतानी गुणस्थानक स्थिति संबंधी कांइक महान् अने अद्भुत विचारणा छे विस्तीर्ण व्यवहार समयनी आ अंतरंग जिज्ञासा छे आ संबंधी विचार आपवानु काम महान् पुरुषोनु छे एटले ए विषे अमे अत्र मौन रहीशु—संशोधक

कांईक गृहव्यवहार शांत करी. परी–गृहादि कार्यथी निवृत्त थवुं.

अप्रमत्त गुणस्थानकपर्यंत पहोंचवुं. केवल भूमिकानुं सहज परिणामी ध्यान—

३१.[1] [हायनोंध पृष्ट ६३.]

धन्य रे दीवस आ अहो,
जागी रे शांति अपूर्व रे;
दश वर्षे रे धारा उलसी,
मट्यो उदय कर्मनो गर्व रे. धन्य०
ओगणीसें ने एक त्रीसे,
आव्यो अपूर्व अनुसार रे,
ओगणीसें ने बेतालीसे,
अद्भुत वैराग्य धार रे. धन्य०
ओगणीसें ने सुडतालीसे,
समकीत शुद्ध प्रकाश्युं रे,
श्रुत अनुभव वधती दशा,
जिनस्वरूप अवभास्युं रे. धन्य०
त्यां आव्यो रे उदय कारमो,
परीग्रह कार्य प्रपंच रे,
जेम जेम ते हडसेलीए,
तेम वधे न घटे रंच रे. धन्य०
वधतुं एम ज चालियुं, [हायनोंध पृष्ट ६४.]
हवे दीसे क्षीण कांई रे,
क्रमे करीने रे ते जशे,
एम भासे मनमांहि रे. धन्य०
यथाहेतु जे चित्तनो,
सत्यधर्मनो उद्धार रे,
थशे अवश्य आ देहथी,
एम थयो निरधार रे. धन्य०

---

१. हायनोंध पृष्ट ६२ पर लखेल विषय जे दिवसे लख्यो छे ते दिवसे घणुकरी आ स्वात्मवृत्तातोपयोगी पद (Autobiographical poem) पण लख्युं जणाय छे, केमके लेखनपद्धति अने तेनुं साहित्य समान छे. आ आंतर् विषय छे, एटले आपणे अन्य जीवोए तो तेआनु जीवन अभ्यासी आ स्वानुभवप्रत्ये अभिप्राय बांधवो योग्य छे "क्षायक सम्यक्त्व" होय त्यारे घणुकरी एक देह शेष रहे एम सांभळ्युं छे. आ पदनी दशमी लीटीमां 'शुद्ध समकित' कह्युं छे तेनो आशय "क्षायक सम्यक्त्व" छे के केम ते विचारवुं योग्य छे—संशोधक.

आवी अपूर्व वृत्ति अहो,
थशे अप्रमत्त योग रे,
केवळ लगभग भूमिका,
स्पर्शीने देह वियोग रे धन्य०
अवश्य कर्मनो भोग छे
भोगववो अवशेष रे,
तेथी देह एक ज धारिने
जाशुं स्वरूप स्वदेश रे धन्य०

३२[1]

[हाथनोंध पृष्ठ ६७]

कुम्म दधेहि सम, सजोगो जो होई जीवस्स, सो बधो नाय धो, तस्स वियोगो भव मोरखो

३३[2]

[हाथनोंध पृष्ठ ७१]

सम्यक्‌दर्शनस्वरूप एवा नीचे लख्या श्रीजिनना उपदेशेला छ पद आत्मार्थि जीवे अतिशय करी विचारवा घटे छे

आत्मा छे, केमके प्रमाणे करीने तेनुं प्रसिद्धपणुं छे, ए अस्तिपद
आत्मा नित्य छे, ए नित्यपद
आत्मानुं जे स्वरूप छे ते कोई पण प्रकारे उत्पन्न थवुं संभवतुं नथी, तेम तेनो विनाश संभवतो नथी
आत्मा कर्मनो कर्ता छे, ए कर्ता पद
आत्मा कर्मनो भोक्ता छे [हाथनोंध पृष्ठ ७४]
ते आत्मानी मुक्ति थई शके छे
मोक्ष थई शके एवा प्रकार प्रसिद्ध छे

३४[3]

[हाथनोंध पृष्ठ ८०]

आत्मा—	वेदान्त,	जिन,	सांख्य,	योग,	नैयायिक,	बौद्ध
नित्य—						
अनित्य	+	,,	+	+	+	,,
परिणामी	+	,,	+	+	+	+
अपरिणामी						
साक्षी						
साक्षी-कर्ता						

१ आ प्रकारनी विचारदशामां आ गाथा लखाई होय —संशोधक

२ आत्माना अस्तित्व पदथी मांडी निर्वाणप्राप्ति सुधी उपायना पदपदनो अर्थशकार निर्णय ए ज सम्यग्दर्शन प्राप्तिनुं कैवुं लक्षण थी विद्वाने कह्युं छे—संशोधक

३ हाथनोंध पृष्ठ १२० उपर सर्वदर्शनावलोकन संबंधी श्रीमद्‌ना विचारो छे ते वांच्या पछी आ जुदा जुदा दर्शनोनी

३५.[1] [हाथनोंध पृष्ठ ८१.]

सांख्य कहे छे के बुद्धि जड छे. पातंजळी, वेदांत एम ज कहे छे.

जिन कहे छे के बुद्धि चेतन छे.

वेदांत कहे छे के आत्मा एक ज छे.

जिन कहे छे के आत्मा अनंत छे.

जाति एक छे. सांख्य पण तेम ज कहे छे;

पातंजली पण तेम ज कहे छे.

वेदांत कहे छे के आ समस्त विश्व वंध्यापुत्रवत् छे.

जिन कहे छे के आ समस्त विश्व शाश्वत छे.

पातंजली कहे छे के नित्यमुक्त एवो एक ईश्वर होवो जोइए.

सांख्य ना कहे छे. जिन ना कहे छे.

३६[2]

श्रीमान् महावीरस्वामी जेवाए अप्रसिद्ध पद राखी गृहवासरूप वेद्यो—गृहवासथी निवृत्त थये पण साडाबार जेवा दीर्घ काळ सुधी मौन आचर्युं. निद्रा तजी विषम परिषह सह्या एनो हेतु शो? अने आ जीव आम वर्त्ते छे, तथा आम कहे छे तेनो हेतु शो?

जे पुरुष सद्गुरुनी उपासना विना निज कल्पनाए आत्मस्वरूपनो निर्धार करे ते मात्र पोताना स्वछंदना उदयने वेदे छे, एम विचारवुं घटे छे.

जे जीव सत्पुरुषना गुणनो विचार न करे, अने पोतानी कल्पनाना आश्रये वर्त्ते ते जीव सहजमात्रमां भववृद्धि उत्पन्न करे छे, केमके अमर थवाने माटे झेर पीए छे.

३७.[3]

सर्व संग महाश्रवरूप तीर्थंकरे कह्यो छे, ते सत्य छे.[क]

आवी मिश्र गुणस्थानक जेवी स्थिति क्यां सुधी राखवी? जे वात चित्तमां नहीं ते करवी, अने जे चित्तमां छे तेमां उदास रहेवुं एवो व्यवहार शी रीते थई शके?[ख]

आलोचना कर्याना प्रमाणो लागशे, अर्थात् ओघश्रद्धाए नहीं पण भिन्न भिन्न दर्शनो विचार्या पछी श्रीजिने कहेलुं आत्मस्वरुप यथार्थ छे एम निर्णय करेलो जणाशे. वर्षना क्रममां ५६५ आकवाळो लेख जुवो.—संशोधक.

१. हाथनोंध पृष्ट ८० नी नोध जुओ—संशोधक.

२.-३ स्वदशाना दर्पणरूप श्रीमद्ना आ विचारो अभ्यासवाथी तेओनी आंतर् स्थितिसंबंधनो अभिप्राय बांधी शकावा योग्य छे—संशोधक.

(क). पोताने वर्त्ततो सग महाश्रवरूप अनुभववानुं काई कारण मळ्यु हशे ते प्रसंगे आ प्रकारनी श्रीमद्ने विषे जागृति थवी सभवे छे—संशोधक.

(ख). "जे वात चित्तमा नहीं ते करवी" एम जे कह्यु ते पोताने वर्त्ततो 'व्यवहार' छे. अने "जे चित्तमा छे तेमा उदास रहेवु" एम जे कह्युं ते 'निर्ग्रन्थदशानी जिज्ञासा' छे. व्यवहारप्रत्ये अभाव छता ते करवो पडे छे, अने निर्ग्रंथता प्रत्ये परमभाव छता ते प्रत्ये उदासीनता राखवी पडती जोई जाणे श्रीमदने खेद न थतो होय एम आ वचनवेग दर्शावे छे.—संशोधक.

वेश्यवेषे अने निर्ग्रंथभावे वसता कोटी कोटी विचार थया करे छे[ग]

वेष अने ते वेषसंबंधी व्यवहार जोई लोकदृष्टि तेवुं माने ए खरूं छे, अने निर्ग्रंथ भावे वर्तत्तुं चित्त ते व्यवहारमां यथार्थ न प्रवर्त्ति शके ए पण सत्य छे, जे माटे एवा बे प्रकारनी एक स्थिति करी वर्ति शकातुं नथी, केमके प्रथम प्रकारे वर्त्तता निर्ग्रंथभावथी उदास रहेवुं पडे तो ज यथार्थ व्यवहार साचवी शकाय एम छे, अने निर्ग्रंथभावे वर्तीए तो पछी ते व्यवहार गमे तेवो थाय तेनी उपेक्षा करवी घटे, जो उपेक्षा न करवामां आवे तो निर्ग्रंथभाव हानि पाम्या विना रहे नहीं [हाथनोंध पृ० ९]

ते व्यवहार त्याग्या विना अथवा अत्यंत अल्प कर्या विना निर्ग्रंथता यथार्थ रहे नहीं, अने उदयरूप होवाथी व्यवहार त्याग्यो जतो नथी[घ]

आ सर्व विभावयोग मट्याविना अमारूं चित्त बीजा कोई उपाये संतोष पामे एम लागतुं नथी[च]

ते विभावयोग बे प्रकारे छे एक पूर्व निष्पन्न करेलो एवो उदयस्वरूप, अने बीजो आत्म-बुद्धिए करी रंजनपणे करवामां आवतो भावस्वरूप[छ]

आत्मभावे विभावसंबंधी योग तेनी उपेक्षा ज श्रेयभूत लागे छे नित्य ते विचारवामां आवे छे, ते विभावपणे वर्त्ततो आत्मभाव घणो परिक्षीण कर्यो छे, अने हजी पण ते ज परिणति वर्ते छे[ज]

ते संपूर्ण विभावयोग निवृत्त कर्या विना चित्त विश्रांति पामे एम जणातुं नथी, अने हाल तो ते कारणे करी विशेष क्लेश वेदन करवो पडे छे, केमके उदय विभाव क्रियानो छे अने इच्छा आत्मभावमां स्थिति करवानी छे[झ] [हाथनोंध पृ० ११]

तथापि एम रहे छे के, उदयनुं विशेष काळसुधी वर्त्तवुं रहे तो आत्मभाव विशेष चंचळ परिणामने पामशे, केमके आत्मभाव विशेष संधान करवानो अवकाश उदयनी प्रवृत्तिने लीधे प्राप्त न थई शके, अने तेथी ते आत्मभाव कंई पण अजागृतपणाने पामे[ट]

जे आत्मभाव उत्पन्न थयो छे, ते आत्मभावपर जो विशेष लक्ष करवामां आवे तो अल्प काळमां तेनुं विशेष वर्धमानपणुं थाय, अने विशेष जागृतावस्था उत्पन्न थाय,–अने थोडा

(ग) वेश्यस्थितिमां निर्ग्रंथदशाए वर्तवानी दुष्करतानो अनुभव थता आ भाव प्रकट्यो लागे छे—संशोधक

(घ) अत्र आशय एम जणाय छे के वर्तती वैश्यदशाना कारणे तेओनी आभ्यन्तरदशा जगत् जीवोने लक्षगत न थाय ए स्वाभाविक छे इच्छित जे निर्ग्रंथता तेनी उपेक्षा करवी पडे तेवा संयोगो जोईने, आ अनिच्छित एवो जे व्यवहार तेनुं अनुकरण करवुं परन्तु जोईने जागृतिना अंकुरो पुन स्फुरायमान थतां आ वचनो उत्पत्ति पाम्या जणाय छे—संशोधक

(च) विभावभाव प्रति अति अप्रियता आ शब्दो दर्शावे छे—संशोधक

(छ) (ज) (झ) (ट) विशेषपणे क्षीण करेला संप्रेरित विभावभाव सर्वथा नाश करवानी परमोत्कृष्ट जिज्ञासा दर्शाववानी साथे उदयबळ सामे पोताना पुरुषार्थना उपयोगनी अगत्य विचारी छे, तथा आत्मभाव अजागृतपणाने पामे तेवो भय जोई तेथी सावध थवानुं अभ्यस्य करवानुं विचार्युं जणाय छे—संशोधक

काळमां हितकारी एवी उग्र आत्मदशा प्रगटे; अने जो उदयनी स्थिति प्रमाणे उदयनो काळ रहेवा देवानो विचार करवामां आवे तो हवे आत्मशिथिलता थवानो प्रसंग आवशे, एम लागे छे; केमके दीर्घ काळनो आत्मभाव होवाथी अत्यारसुधी उदयवळ गमे तेवुं छतां ते आत्मभाव हणायो नथी, तथापि कंइक कंइक तेनी अजागृतावस्था थवा देवानो वखत आव्यो छे; एम छतां पण हवे केवळ उदयपर ध्यान आपवामां आवशे तो शिथिलभाव उत्पन्न थशे-[ठ]

[हाथनोंध पृ० ९२]

ज्ञानीपुरुषो उदयवश देहादि धर्म निवृत्ते छे. ए रीते प्रवृत्ति करी होय तो आत्मभाव हणावो न जोईए; ए माटे ते वात लक्ष राखी उदय वेदवो घटे छे, एम विचार पण हमणा घटतो नथी, केमके ज्ञाननां तारतम्य करतां उदयवळ वधतुं जोवामां आवे तो जरूर त्यां ज्ञानीए पण जागृत दशा करवी घटे, एम श्री सर्वज्ञे कह्युं छे.[ड]

अत्यंत दुषम काळ छे तेने लीधे अने हतपुण्य लोकोए भरतक्षेत्र घेर्युं छे तेने लीधे परम सत्संग—सत्संग के सरळ परिणामी जीवोनो समागम पण दुर्लभ छे, एम जाणी जेम अल्प काळमां सावधान थवाय तेम करवुं घटे छे.[ढ]

३८. [हा० नों० पृ० ९३]

मौन दशा धारण करवी ?[१]

व्यवहारनो उदय एवो छे के ते धारण करेली दशा लोकोने कषायनुं निमित्त थाय, तेम व्यवहारनी प्रवृत्ति बने नहीं.[२]

त्यारे ते व्यवहार निवृत्त करवो ?[३]

ते पण विचारतां बनवुं कठण लागे छे, केमके तेवी कंइक स्थिति वेदवानुं चित्त रह्या करे छे. पछी ते शिथिलताथी-उदयथी के परेच्छाथी के सर्वज्ञ दृष्टथी, एम छतां पण अल्पकाळमां आ व्यवहारने संक्षेप करवा चित्त छे.[४]

(ठ). श्रीमदनेविषे अमुक स्थितिवाळो आत्मभाव उत्पन्न थवानु आ वचनोथी जाणी शकाय तेम छे, तेम ज ते आत्मभाव एवा प्रकारनो तेओने अनुभवगत थयो जणाय छे के, विशेष लक्षथी ते उग्र दशानुं कारण होय. उदयरूप मानतु ए आत्मभावनी अजागृतिनो हेतु मानी पुरुषार्थ विशेषनी अगत्य जोई लागे छे. "दीर्घकालनो आत्मभाव होवाथी अत्यारसुधी उदयवळ गमे तेवु छता ते आत्मभाव हणायो नथी; तथापि कइक कईक तेनी अजागृतावस्था थवा देवानो वखत आव्यो छे; एम छता पण हवे केवळ उदय पर ध्यान आपवामां आवशे तो शिथिलभाव उत्पन्न थशे" आ वचनो विचारतां एवुं भान थाय छे के केम जाणे तेओ पोतेज पोताना गुणदोष जोवानुं यत्र न होय.—संशोधक.

(ड) (ढ). पुनः पुरुषार्थ दाखवता वचनो छे.—संशोधक.

१.-२. पूर्व प्रसगोथी वाचकने लक्षमां आव्युं हशे के, श्रीमद् गृहस्थाश्रममां वैश्यस्थितिए हता; तथापि तेओनो अंतरग लक्ष निर्ग्रंथदशा प्रत्ये हतो. निर्ग्रंथदशाने पोशक मौनदशा होवाथी ते दशा धारण करवानी वृत्ति उद्भवतां आ प्रश्नोत्तररूप विचारणा करी छे.

३.-४. समीपना समयमा व्यवहारदशाए मौन धारण करवु शक्य नहीं लागतां फरी आ प्रश्नोत्तरमा, व्यवहारनी निवृत्ति केवा प्रकारे करवी ते विचार्युं जणाय छे. व्यवहारनिवृत्तिने अंतरायक कारणोनो विचार करतां, व्यवहार-

ते व्यवहार केवा प्रकारे संक्षेप थइ शकशे?[1]

केमके तेनो विस्तार विशेषपणे जोवामां आवे छे व्यापार स्वरूपे, कुटुंब प्रतिबंध, युवावस्था प्रतिबंध, दयास्वरूपे, विकार स्वरूपे, उदय स्वरूपे-ए आदि कारणे ते व्यवहार विस्ताररूप जणाय छे[2] [हा० नों० पृ० १४]

हुं एम जाणुं छउं के अनंतकाळथी अप्राप्तवत् एवुं आत्मस्वरूप केवळज्ञान केवळदर्शन-स्वरूपे अंतर्मुहूर्त्तमां उत्पन्न कर्युं छे, तो पछी वर्ष छ मास काळमां आटलो आ व्यवहार केम निवृत्त नहीं थइ शके? मात्र जागृतिना उपयोगांतरथी तेनी स्थिति छे, अने ते उपयोगना बळने नित्य विचार्याथी अल्पकाळमां ते व्यवहार निवृत्त थइ शकवायोग्य छे तोपण तेनी केवा प्रकारे निवृत्ति करवी, ए हजी विशेषपणे मारे विचारवुं घटे छे, एम मानुं छउं, केमके वीर्यने विषे कंइ पण मंद दशा वर्त्ते छे ते मंद दशानो हेतु शो?[3]

उदय बळे प्राप्त थयो एवो परिचय मात्र परिचय, एम कहेवामां कइ बाध छे? ते परिचयनी विषे विशेष अरुचि रहे छे, ते छतां ते परिचय करवो रह्यो छे ते परिचयनो दोष कही शकाय नहीं, पण निजदोष कही शकाय अरुचि होवाथी इच्छारूप दोष नहीं कहेतां उदयरूप दोष कह्यो छे[4]

३९.

[हा० नों० पृ० १६]

घणो विचार करी नीचेनुं समाधान थाय छे[5]

वेदननो कोइ अंशे अभिप्राय जणातो अने अभिप्राय रहेवानो कारणो १ शिथिलता, २ उदय ३ परेच्छा अने ४ सर्वज्ञ दृष्ट (कारण) एमांथी कयुं छे ते केम जाणे पोताथी निर्णित न थई शक्युं होय एवो भाव दर्शावता टूंक समयमां व्यवहार संक्षेप करवानी जिज्ञासा राखी होय एम आ प्रश्नोत्तररूप विचारणाथी जणाय छे—संशोधक

१-२ व्यवहार संक्षेप थवा योग्य छे के केम तेनो आ प्रश्नोत्तरमां विचार करतां पोताने संक्षेपने अंतरायक व्यापारस्वरूप कुटुंब प्रतिबंध, युवावस्था प्रतिबंध, दयास्वरूप, विकारस्वरूप, अने उदयस्वरूपादि कारणो जोवामां आवे छे—संशोधक

३ अल्पकाळमां व्यवहारमुक्त थवानी उग्र परिणतिनुं परिणाम आ उद्गारो जणाय छे "वीर्यने विषे कंइ पण मंद दशा वर्त्ते छे ते मंद दशानो हेतु शो?" एवो जे पोते पोताने प्रश्न कर्यो छे ते परथी तेओनी निर्दोष जोवानी सूक्ष्म दृष्टिनुं अनुमान थवा योग्य छे 'अनंतकाळथी अप्राप्तवत् एवुं आत्मस्वरूप केवळज्ञान केवळदर्शन स्वरूप अंतर्मुहूर्तमां उत्पन्न कर्युं छे" इ० वाक्यमां "केवळज्ञान केवळदर्शनस्वरूपे" एम जे कहेवामां आव्युं छे तेनो आशय सम्यग्दर्शन लागे छ, तथापि आ वात विशेष सूक्ष्म विचारने पात्र जणाय छ—संशोधक

४ पोते इच्छित दशा (संयम?) नहीं प्राप्त थवानुं कारण परिचय-संग-पोताने लागे छे तथापि ते परिचयनो दोष न काढतां पोतानो दोष छ एवुं स्वीकारी, वळी विचारे छे के, ते परिचय वेदन ए सदोष छे जो के तेने विषे अरुचि रहेती होवाथी पोतानो इच्छारूप दोष नहीं कहेतां उदयरूप दोष कह्यो छ—संशोधक

५. एकांत द्रव्य भावादि संयमरूप निर्ग्रंथता एज एक पोतानी शांतिनुं कारण श्रीमद् जोइ तेनी परमाकांक्षा करे छे, तथापि तेनी साथे तेओने देहा योग समीप नथी लागतो एम आ विचारपरथी सहज जणावा योग्य छे—संशोधक

एकांत द्रव्य, एकांत क्षेत्र, एकांत काळ अने एकांत भावरूप संयम आराध्या विना चित्तनि शांति नहीं थाय एम लागे छे. एवो निश्चय रहे छे.

ते योग हजी कंइ दूर संभवे छे, केमके उदयनुं वळ जोतां ते निवृत्त थतां कंइक विशेष काळ जशे.

४०. [हा० नों० पृ० ९७]

महाशुद ७ शनीवार–विक्रम संवत् १९५१ त्यार पछी दोढ वर्षथी वधारे स्थिति नहीं.[१]

अने तेटला काळमां त्यार पछी जीवनकाळ शी रीते वेदवो ते विचारवानुं वनशे[२]—

४१. [हा० नों० पृ० ९८]

अवि आपणो वि देहंमि, नायरंति ममाध्यं,

४२. [हा० नों० पृ० १००]

काम, मान अने उतावळ ए त्रणनो विशेष संयम करवो घटे छे—[३]

४३.[४] [हा० नों० पृ० १०१]

हे जीव! असारभूत लागता एवा आ व्यवसायथी हवे निवृत्त था, निवृत्त!

ते व्यवसाय करवाने विषे गमे तेटलो वळवान प्रारब्धोदय देखातो होय तो पण तेथी निवृत्त था, निवृत्त!

जो के श्री सर्वज्ञे एम कह्युं छे के चौदमे गुणठाणे वर्ततो एवो जीव पण प्रारब्ध वेद्या-विना मुक्त थई शके नहीं, तोपण तुं ते उदयनो आश्रयरूप होवाथी निज दोष जाणी तेने अत्यंत तीव्रपणे विचारी तेथी निवृत्त था, निवृत्त!

केवळ मात्र प्रारब्ध होय, अने अन्य कर्म दशा वर्त्तती न होय तो ते प्रारब्ध सहेजे निवृत्त थवा देवानुं वने छे, एम परम पुरुषे स्वीकार्युं छे, पण ते केवळ प्रारब्ध त्यारे कही शकाय के ज्यारे प्राणांतपर्यंत निष्टाभेद दृष्टि न थाय, अने तने सर्व प्रसंगमां एम वने छे, एवुं ज्यांसुधी केवळ निश्चय न थाय त्यांसुधी श्रेय ए छे के, तेने विषे त्यागवुद्धि भजवी, आ वात विचारी हे जिव हवे तुं अल्पकाळमां निवृत्त था निवृत्त![अ]

४४. [हा० नों० पृ० १०२]

हे जीव, हवे तुं संग निवृत्तिरूप काळनी प्रतिज्ञा कर, प्रतिज्ञा कर![५]

---

१. आ विचारणा कई स्थितिने अगे करी छे तेनो निर्णय अमाराथी थई शकतो नथी—संशोधक.

२. उपर कह्या समय पछीनो जीवनकाळ व्यतीत करवानी विचारणा श्रीमद्‌ना स्वानुभवनो विषय गणाय.–संशोधक.

३. स्वतः स्पष्ट छे.—संशोधक.

४. भावथी व्यवसायप्रति केवी तीव्र अप्रियता श्रीमद्‌ने होवा योग्य छे ते आ उद्गारोथी जाणी शकावा योग्य छे—संशोधक.

अ प्रारब्धोदयनी केवी विस्तीर्ण व्याख्या श्रीमदे स्वीकारी छे ते आ लेखमांथी जोइ शकाशे.—संशोधक.

५ सर्व विरतिनी परम जिज्ञासा छता तेनो योग समीपमां न वने तो देशविरतिनी विशेष आवश्यकता श्रीमदे आ विचारोमा विचारी छे.—संशोधक.

केवळसंगनिवृत्तिरूप प्रतिज्ञानो विशेष अवकाश जोतामां आवे तो अल्पसंगनिवृत्तिरूप एवो आ व्यवसाय तेनो त्याग!

जे ज्ञानदशामां त्यागात्याग कंई संभवे नहीं ते ज्ञानदशानी सिद्धि छे जेने विषे एवो तु सर्वसंगत्यागदशा अल्पकाळ वेदीश तो संपूर्ण जगत् प्रसंगमां वर्त्ते तो पण तने बाधरूप न थाय ए प्रकार वर्त्ते छतां पण निवृत्ति ज प्रशस्त सर्वज्ञे कही छे, केमके ऋषभादि सर्व परम पुरुषे छेवटे एम ज कर्युं छे[1]

४५ [हा० नों० १० १ ३]

सं० १९५१ ना वैशाख शुद ५ सोमे–सायंकाळथी प्रत्याख्यान[2]

सं० १९५१ ना वैशाख शुद १४ भोमे[3]

४६[4] [हा० नों० १ १०५]

क्षयोपशमी ज्ञान निर्मळ थतां शी वार?

४७[5] [हा० नों० १० १०६]

जेम निमळतारे रत्न स्फटिक तणी
तेम ज जीव स्वभावरे
ते जिन वीरे रे धर्म प्रकाशियो
प्रबळ कषाय अभाव रे

---

१ जे दशानी पूर्णतामां सर्वसंगपरित्यागनुं अल्पकाळनुं वेदवुं एटलुं ज न्यून छे ते दशानो निर्णय ते श्रीमद्नी आ समयनी दशाना निर्णयरूप गणाय —संशोधक

२ शाना प्रत्याख्यान छे ते अमाराथी कही शकातुं नथी —संशोधक

३ आ मीति उपरनी मीति नीच लखी छे पण तेनो संबंध लक्षमां आवी शकतो नथी —संशोधक

४ आ प्रश्न सहज अवलोकनार्थ छे के, पोताने सबोधीने छे ते कही शकातु नथी जो पोताने सबोधीने होय तो 'सम्यक्त्व'ने उद्देशीने कह्युं छे के मतिश्रुतादि ज्ञानमांना कोई ज्ञानने उद्देशीने कह्युं छे ते अनुमानी शकातुं नथी जो मतिश्रुतादिज्ञानने उद्देशीने कह्युं होय तो ते स्वाभाविक छे, केमके मति आदि ज्ञानमांनुं कोई ज्ञान क्षयोपशमपणे परिणम्युं होय तो विकळ थई संभवित छे तथापि जो 'सम्यक्त्व'ने उद्देशीने कह्युं होय तो जे समये 'क्षायोपशमिक सम्यग्ज्ञान' वर्ततुं हशे ते समये कोई प्रसंगे आत्मभावनी विस्मृति थयेली जोई जागृति थतां आ वाक्य अहीं लख्युं होय घणुंकरीने तो मतिआदिज्ञानने उद्देशीने कह्युं होय एम संभवित जणाय छे केमके 'सम्यक्त्व दर्शाववानो उद्देश होत तो ज्ञान' शब्द न वापरतां 'दर्शन' शब्द वापरवानो विशेष संभवित छे तेम छतां आ 'क्षायोपशमी ज्ञान' शब्द "क्षायोपशमिक सम्यक्त्व" ना आशयमां वापर्यो होय तो तेनी स्थिति संवत् १९४७ नी पूर्वे होवायोग्य छे, केमके संवत् १९५३ नी सालमां रचेल आत्मवृत्तांतोपयोगी पद (Autobio-Graphical Poem) मां 'शुद्ध सम्यक्त्व' संवत् १९४७ नी सालमां प्रकट थयानुं जणाववामां आव्युं छे अने 'शुद्ध सम्यक्त्व' नो अर्थ 'क्षायक सम्यक्त्व' विशेष संभवित होवायोग्य छे, कारण के, आत्मवृत्तांतोपयोगी पदमां एक देह धारण करवापणुं कह्युं छे ते 'क्षायक सम्यक्त्व' होय तो संभवे एम समजाय छे —संशोधक

५ जीवना स्वभावनी तथाप्रकारनी आलोचना समये आ पद अहीं कदाच् लखी राख्युं होय —संशोधक

४८. [हा० नों० पृ० १०८]

वीतरागदर्शन[1]

उद्देश प्रकरण
सर्वज्ञ मिमांसा.
षट् दर्शन अवलोकन.
वीतराग अभिप्राय विचार.
व्यवहारप्रकरण.
मुनीधर्म.
आगारधर्म.
मतमतांतरनिराकरण.
उपसंहार.

४९.[2] [हा० नों० पृ० ११०]

नव तत्वविवेचन.
गुणस्थानकविवेचन.
कर्मप्रकृतिविवेचन.
विचारपद्धति.
श्रवणादि विवेचन.
बोधबीजसंपत्ति.
जीवाजीवविभक्ति.
शुद्धात्मपद भावना.

५०.[3] [हा० नों० पृ० १११]

अंग
उपांग.
मूळ.

---

१. अत्रे कह्या 'उद्देश प्रकरणादि' नव प्रकरणनु विवेचक 'वीतराग दर्शन' नामनु शास्त्र रचवा धार्युं होय, अने तेने माटे सकलना करी होय एम लागे छे.—संशोधक.

२. आ विषयो जे ग्रंथमां आवे ते प्रकारना ग्रंथनी रचना करवा अर्थे आ सकळना करी होय एम जणाय छे.—संशोधक.

३. 'अगडपांगादि' एम जे अत्रे टांक्यु छे तेनो उद्देश कां तो स्वतन्त्र अगादि तैयार करवानो होय अने ते वात टांकी अत्रे टाकी लीधी होय अथवा वर्तमान जैन अगडपागादिनी आशयप्रकाशिता टीका के जेने विषे 'व्यवहारहेतुआदि' जे विषयो अत्रे जणाव्या छे तेनो समावेश थाय, ते (टीका) लखवानो होय अने तेथी तेनी संकलना करी होय. घणुकरी वर्तमानअंगादि उपर 'टीका' लखवानो उद्देश विशेष सभवित जणाय छे.—संशोधक.

छेद

आशय प्रकाशिता टीका

व्यवहार हेतु

परमार्थ हेतु

परमार्थ गौणतानी प्रसिद्धि

व्यवहार विस्तारनुं पर्यवसान

अनेकांतदृष्टि हेतु

स्वगत मतांतर निवृत्तिप्रयत्न

उपक्रम उपसंहार अविसंधि लोकवर्णन स्थूलत्व हेतु

वर्त्तमान काळे आत्मसाधन भूमिका

वीतरागदर्शन व्याख्यानो अनुक्रम

५१ [हा॰ नों॰ पृ॰ ११३]

मूळ[1]

लोक संस्थान ?

धर्म अधर्म अस्तिकायरूप द्रव्य ?

स्वाभाविक अभव्यत्व ?

अनादि अनंत सिद्धि ?

अनादि अनंतनुं ज्ञान शी रीते ?

आत्मा संकोचे विकासे ?

सिद्ध ऊर्ध्वगमन–चेतन, स्यइत्‌ खामाटे नहीं ?

केवळज्ञानमां लोकालोकनुं ज्ञातृत्व शी रीते ?

लोकस्थिति मर्यादा हेतु ?

शाश्वत वस्तु लक्षण ?

उत्तर

ते ते स्थानवर्ति सूर्य चंद्रादि वस्तु,

अथवा नियमित गति हेतु ?

दुसम सुसमादि काळ ?

१ कां तो आ प्रकारना विचारनुं समाधान भव्यजनोना उपकारार्थे लखवानो विचार होय अने तेथी आ प्रश्नो अहीं टांक्या होय अने कां तो जे समये पोते सर्वदर्शनोनी आलोचना करता हता ते समये पोताना सहज लक्षार्थे रहेवा टांक्या होय, जो के आ हाथनोंध पृष्ठ ११५ जोतां परउपकारार्थे होवानुं अनुमान विशेष विश्वासपात्र छे, केमके 'लोकोपकार प्रवृत्ति' अने तेना 'धोरण' संबंधे पोते जे विचार कर्यो छे, ते पोते ज्यांसुधी पदार्थना स्वरूप विषे निश्चयात्मक न होय त्यांसुधी करवो शक्य नथी—संशोधक

मनुष्य ऊंचत्वादि प्रमाण ?
अग्निकायादिनुं निमित्त योगे एकदम उत्पन्न थवुं ?
एक सिद्ध त्यां अनंत सिद्ध अवगाहना ?

५२. [हा० नों० पृ० ११४]

हेतु अव्यक्तव्य ?[1]
एकमां पर्यवसान शी रीते थई शके छे ?
अथवा थतुं नथी ?
व्यवहार रचना करी छे एम कोइ हेतुथी सिद्ध थाय छे ?

५३.[2] [हाथनोंध पृष्ठ ११५.]

स्वस्थिति—आत्मदशा संबंधे विचार.
तथा तेनुं पर्यवसान ?
त्यार पछी लोकोपकार प्रवृत्ति ?
लोकोपकार प्रवृत्तिनुं धोरण.
वर्तमानमां केम वर्तवुं उचित छे ?
(हालमां)

५४.[3] [हाथनोंध पृष्ठ ११७.]

आत्मपरिणामनी विशेष स्थिरता थवा वाणी अने कायानो संयम सउपयोगपणे करवो घटे छे—

५५.[4] [हाथनोंध पृष्ठ ११८.]

त्रणे काळमां जे वस्तु जात्यांतर थाय नहीं तेने श्री जिन द्रव्य कहे छे.
कोइ पण द्रव्य परपरिणामे परिणमे नहीं. स्वपणानो त्याग करी शके नहीं.
प्रत्येक द्रव्य (द्रव्य—क्षेत्र—काळ—भावथी) स्वपरिणामी छे.
नियत अनादि मर्यादापणे वर्ते छे.
जे चेतन छे, ते कोइ दिवस अचेतन थाय नहीं; जे अचेतन छे, ते कोइ दिवस चेतन थाय नहीं.

५६.[5] [हाथनोंध पृष्ठ १२०.]

हे योग,

---

१. छेल्ली नोंध जुओ—संशोधक.
२.-३. पोताना जीवनक्रमनी विचारणा जणाय छे.—संशोधक.
४. आ विचारणानो हेतु स्वतः स्पष्ट थइ शके तेम छे.—संशोधक.
५. "हे योग" एटला ज अक्षरो लखी मूकी दीधु छे, तथापि योगसंक्षेपनो अकुर उगतां काइ तेसंबंधी लखवानु धार्यु हशे एम लागे छे—संशोधक.

५७[1] [हाथनोंध पृष्ठ १२१]

एक चैतन्यमां आ सर्व शी रीते घटे छे?

५८[2] [हाथनोंध पृष्ठ १२२]

जो आ जीने ते विभाव परिणाम क्षीण न कर्या तो आ ज भवने विषे ते प्रत्यक्ष दुःख वेदशे

५९[3] [हाथनोंध पृष्ठ १२४]

जे जे प्रकारे आत्माने चिंतन कर्या होय ते ते प्रकारे ते प्रतिभासे छे

विपर्यासपणाथी मूढताने पामेली विचारशक्तिवाळा जीवने आत्मानुं नित्यपणुं भासतुं नथी, एम घणुंकरीने देखाय छे, तेम थाय छे, ते यथार्थ छे, केमके अनित्य एवा विषयने विषे आत्मबुद्धि होवाथी पोतानुं पण अनित्यपणुं भासे छे

विचारवानने आत्मा विचारवान लागे छे शून्यपणे चिंतन करनारने आत्मा शून्य लागे छे, अनित्यपणे चिंतन करनारने अनित्य लागे छे, नित्यपणे चिंतन करनारने नित्य लागे छे

चेतननी उत्पत्तिना कंई पण संयोगो देखाता नथी, तेथी चेतन अनुत्पन्न छे ते चेतन विनाश पामवानो कंई अनुभव थतो नथी, माटे अविनाशी छे—नित्य अनुभवस्वरूप होवाथी नित्य छे

समये समये परिणामांतर प्राप्त थवाथी अनित्य छे

स्वस्वरूपनो त्याग करवाने अयोग्य होवाथी मूळ द्रव्य छे

६०[4] [हाथनोंध पृष्ठ १२६]

सर्व करता वीतरागना वचनने संपूर्ण प्रतीतिनुं स्थान कहेवुं घटे छे, केमकें ज्यां रागादि *दोषनो संपूर्ण क्षय होय त्यां संपूर्ण ज्ञानस्वभाव प्रगटवायोग्य नियम घटे छे*

श्री जिनने सर्व करता उत्कृष्ट वीतरागता संभवे छे प्रत्यक्ष तेमना वचननुं प्रमाण छे माटे, जे कोई पुरुषने जेटले अंशे वीतरागता संभवे छे, तेटले अंशे ते पुरुषनुं वाक्य मान्यता योग्य छे

सांख्यादि दर्शने बंध, मोक्षनी जे जे व्याख्या उपदेशी छे, तेथी बळवान प्रमाणसिद्ध व्याख्या श्री जिनवीतरागे कही छे, एम जाणुं छउं

शं० जे जिने द्वैतनुं निरूपण कर्युं छे, आत्माने खंड द्रव्यवत् कह्यो छे, कर्ता भोक्ता

१ आ श्रीवेदांतअभिप्राय, सर्व दर्शननी आलोचना करवाना समये सहज विचारार्थे टांक्यो हशे एम अमने लागे छे—संशोधक

२ आ स्वानुभवनो विषय छे एटले तेवणथी अनुमान करवुं योग्य नथी—संशोधक

३ आत्मद्रव्यनी स्थितिनो पोताने थएलो विचार अत्र लख्यो छे—संशोधक

४ वीतरागना वचननी प्रतीति थवाना परिणाममां आ प्रश्नोत्तररूप विचारणा लखी जणाय छे—संशोधक

कयो छे, अने निर्विकल्प समाधिने अंतरायमां मुख्य कारण थाय एवी पदार्थव्याख्या कही छे, ते जिननी शिक्षा बळवान प्रमाणसिद्ध छे एम केम कही शकाय? केवळ अद्वैत—अने

[हाथनोंध पृष्ट १२७]

सहजे निर्विकल्प समाधिनुं कारण एवो जे वेदांतादि मार्ग तेनुं ते करतां अवश्य विशेष प्रमाणसिद्धपणुं संभवे छे.

उ० यद्यपि एकवार तमे कहो छो तेम गणीए, पण सर्व दर्शननी शिक्षा करतां जिननी कहेली बंध मोक्षना स्वरूपनी शिक्षा जेटली अविकळ प्रतिभासे छे, तेटली बीजां दर्शननी प्रतिभासती नथी.—अने जे अविकळ शिक्षा ते ज प्रमाणसिद्ध छे.

शं० एम जो तमे धारो छो तो कोइ रीते निर्णयनो समय नहीं आवे, केमके सर्व दर्शनमां जे जे दर्शनने विषे जेनी स्थिति छे ते ते दर्शन माटे अविकळता माने छे.

उ० यद्यपि एम होय तो तेथी अविकळता न ठरे, जेनुं प्रमाणे करी अविकळपणुं होय ते ज अविकळ ठरे.

प्र० जे प्रमाणे करी तमे जिननी शिक्षाने अविकळ जाणो छो ते प्रकारने तमे कहो; अने जे प्रकारे वेदांतादिनुं विकळपणुं तमने संभवे छे, ते पण कहो.

६१.[1]

[हाथनोंध पृष्ठ १३०.]

प्रत्यक्ष अनेक प्रकारनां दुःखने तथा दुःखी प्राणीओने जोइने, तेम ज जगत्‌नी विचित्र रचना जाणीने तेम थवानो हेतु शो छे? तथा ते दुःखनुं मूळ स्वरूप शुं छे? अने तेनी निवृत्ति कया प्रकारे थई शकवा योग्य छे? तेम ज जगत्‌नी विचित्ररचनानुं अंतर्स्वरूप शुं छे—ए आदि प्रकारने विषे विचारदशा उत्पन्न थई छे जेने एवा मुमुक्षु पुरुष तेमणे, पूर्वे पुरुषोए उपर कह्या ते विचारो विषे जे कंइ समाधान आण्युं हतुं, अथवा मान्युं हतुं, ते विचारना समाधान प्रत्ये पण यथाशक्ति आलोचना करी. ते आलोचना करतां विविध प्रकारना मत-

१. श्रीमदे सर्व दर्शनो अने संप्रदायोनी करेली आलोचनानु परिणाम आ लेख जणाय छे. जिनदर्शननी सिद्धि श्रीमद्‌ने थयेली आ अवलोकनना अंतीम वचनोथी जणाय छे; तथापि ते दर्शननी सिद्धि थवामां केटलाक पूर्वापर विरुद्ध कारणो जोवामा आव्या छे. आ आलोचनालेख पृष्ठ १३० विषे पूर्ण थाय छे, अने जे पूर्वापर विरोधवाळां कारणो ते १३१ मा पृष्टपर लखावा जोइए, पण १३१ पृष्ठ केवळ कोरू पड्युं छे. आलोचनालेखमां जे प्रकारनां कारणोसंबंधी कहेवामां आव्यु छे ते प्रकारना जेवां केटलाक प्रश्नो १३२–१३३ पृष्टपर जोवामा आवे छे. तथापि अमे निश्चयपूर्वक कही शकता नथी के, १३० मा पृष्टपरना आलोचनालेखमां जे पूर्वापर विरोधो कहेवामा आव्या छे ते ज १३२–१३३ पृष्टपरना छे; केमके १३१ पृष्टपर आ कारणो लखावां जोइए तेने बदले ते पानुं कोरू मूकीने शा माटे १३२–१३३ पृष्ठपर लखवामां आवे ए प्रश्न सहज उत्पन्न थाय छे. १३२–१३३ पृष्टपर लखेला केटलाक प्रश्नोना उत्तर श्रीमद्‌ना जूदा जूदा लेखोमाथी नीकळी शके छे. आ आलोचनालेखनो समय संवत् १९४७ नी पूर्वे एटले सम्यग्दर्शननी पूर्वेनो होवो जोइए केमके सम्यग्दर्शननी प्राप्ति, एने जिन प्रवचनमां कहेवामां आवे छे के, जेनाथी जिनशास्त्रोक्त तत्त्वार्थनी श्रद्धान थाय.—संशोधक.

मतांतर तथा अभिप्रायसंबंधी यथाशक्ति विशेष विचार कर्या तेम ज नाना प्रकारना रामानुजादि संप्रदायनो विचार कर्यो ते आलोचनाविषे अनेक प्रकारे ते दर्शनना स्वरूपनु मथन कयु, अने प्रसंगे प्रसंगे मथननी योग्यताने प्राप्त थयेलु एवु जैनदर्शन ते सबधी घणा प्रकारे जे मथन थयु,' ते मथनथी ते दर्शनने सिद्ध थवा अर्थे-पूर्वापर विरोध जेवा लागे छे एवा नीचे लख्या छे ते कारणो देखाया

६२[1] [हाथनोंध पृष्ठ १३२]

धर्मास्तिकाय अने अधर्मास्तिकाय तथा आकाशास्तिकाय अरूपी छता रूपीने सामर्थ्य आपे छे, अने ए त्रण द्रव्य स्वभावपरिणामी कह्या छे, त्यारे ए अरूपी छता रूपीने सहायक केम थइ शके?

धर्मास्तिकाय अने अधर्मास्तिकाय एकक्षेत्रावगाही छे, अने परस्पर विरुद्धतावाळा तेना स्वभाव छे, छता तेमा विरोध, गति पामेली वस्तुप्रत्ये स्थितिसहायकतारूपे अने स्थिति पामेली वस्तुप्रत्ये गति सहायकतारूपे थई शा माटे आवे नहीं?

धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय अने आत्मा एक ए त्रणसमान असंख्यात प्रदेशी छे, तेनो कइ बीजो रहस्यार्थ छे?

धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकायनी अवगाहना अमुक अमूर्त्ताकारे छे, तेम होवामा कइ रहस्यार्थ छे?

लोकसस्थान सदैव एक स्वरूपे रहेवामा कइ रहस्यार्थ छे?

एक तारो पण घटवध थतो नथी, एवी अनादिस्थिति शा हेतुथी मानवी?

शाश्वतपणानी व्याख्या शु? आत्मा, के परमाणु कदापि शाश्वत मानवामां मूळ द्रव्यत्व कारण छे, पण तारा, चद्र, विमानादिमा तेवु शु कारण छे?

६३[2] [हाथनोंध पृष्ठ १३१]

सिद्ध आत्मा लोकालोकप्रकाशक छे, पण लोकालोकव्यापक नथी, व्यापक तो स्वअवगाहनाप्रमाण छे जे मनुष्यदेहे सिद्धि पाम्या तेना त्रीजा भाग ऊणे ते प्रदेश धन छे, एटले आत्मद्रव्य लोकालोकव्यापक नथी पण लोकालोकप्रकाशक एटले लोकालोकज्ञायक छे, लोक लोक प्रत्ये आत्मा जतो नथी, अने लोकालोक कइ आत्मामा आवता नथी, सर्व पोतपोता नी अवगाहनामा स्वसत्तामां रह्यां छे, तेम छता आत्माने तेनु ज्ञानदर्शन शी रीते थाय छे?

अने जो एवु दृष्टात कहेवामा आवे के जेम आरीसामा वस्तु प्रतिबिंबित थाय छे, तेम आत्मामां पण लोकालोक प्रकाशित थाय छे, प्रतिबिंबित थाय छे तो ए समाधान पण अविरोध देखातु नथी, केमके आरीसामां तो वीस्रसा परिणामी पुद्गळ राशी(?)थी प्रतिबिंब थाय छे

१ जुओ नोंध जुओ—सशोधक

२ जुओ नोंध जुओ—सशोधक

आत्मानो अगुरु लघु धर्म छे, ते धर्मने लीधे आत्मा सर्व पदार्थने जाणे छे, केमके सर्व द्रव्यमां अगुरु लघु गुण समान छे, एम कहेवामां आवे छे. तो अगुरु लघु धर्मनो अर्थ शुं समजवो?

६४.[1] [हाथनोंध पृष्ठ १३१]

आहारनो जय.
आसननो जय,
निद्रानो जय,
वाक्संयम.
जिनोपदिष्ट आत्मध्यान.
.. आत्मध्यान शी रीते?
ज्ञान प्रमाण ध्यान थई शके, माटे ज्ञानतारतम्यता जोईए.
शुं विचारतां, शुं मानतां, शी दशा थतां चोथुं गुणस्थानक थाय?
शाथी चोथे गुणस्थानकथी तेरमे गुणस्थानके आवे?

६५.[2] [हाथनोंध पृष्ठ १४८.]

वर्तमानकाळनी पेठे आ जगत् सर्व काळ छे.
पूर्वकाळे न होय तो वर्तमानकाळे तेनुं होवुं पण होय नहीं.
वर्तमानकाळे छे तो भविष्यकाळमां ते अत्यंत विनाश पामे नहीं.
पदार्थमात्र परिणामी होवाथी आ जगत् पर्यायांतर देखाय छे; पण मूळरूपे तेनुं सदा वर्तमानपणुं छे.

६६.[3] [हाथनोंध पृष्ठ १५०.]

जे वस्तु समयमात्र छे, ते सर्व काळ छे.
जे भाव छे ते छे, जे भाव नथी ते नथी.
बे प्रकारनो पदार्थ स्वभावपूर्वक स्पष्ट देखाय छे. जड स्वभाव, चेतन स्वभाव.

६७.[4] [हाथनोंध पृष्ठ १५२.]

गुणातिशयता शुं?
ते केम आराधाय?
केवलज्ञानमां अतिशयता शुं?

---

१ नास्तिकदशानो मत अने चतुर्थ गुणस्थानक (सम्यग्दर्शन) होवानुं अवलोकन, अने वर्धमान दशा करवानी चिंतना आ लेखपरथी जणाय छे.—संशोधक.

२ विश्वव्यवस्थाना द्रव्य-पदार्थोना स्वभावनी श्रद्धानदर्शक आ लेख छे—संशोधक.

३ पृष्ठ ७५ परनी नोंध जुओ—संशोधक.

४ तत्त्वार्थश्रद्धान पूर्वेनी तत्त्वार्थविचारणा जणाय छे.—संशोधक

तीर्थंकरमां अतिशयता शुं? विशेष हेतु शो?

जो जिनसम्मत केवळज्ञान—लोकालोक ज्ञायक मानीए तो ते केवळज्ञानमां आहार, निहार, विहारादि क्रिया शी रीते संभवे?

वर्तमानमां तेनी आ क्षेत्रे अप्राप्ति तेनो हेतु शो?

६८ [1] [हाथनोंध पृष्ठ १५४]

मति,

श्रुत,

अवधि,

मनःपर्यव,

परमावधि,

केवळ,

६९ [2] [हाथनोंध पृष्ठ १५५]

परमावधिज्ञान उत्पन्न थया पछी केवळज्ञान उत्पन्न छे, ए रहस्य अनुप्रेक्षा करवा योग्य छे

अनादि अनंतकाळनुं, अनंत एवा अलोकनुं? गणितथी अतीत अथवा असंख्यातथी पर एवो जीवसमूह, परमाणुसमूह अनंत छतां अनंतपणानो साक्षात्कार थाय ते गणितातीतपणुं छतां शी रीते साक्षात् अनंतपणुं जणाय? ए विरोधनी शांति उपर कह्यां ते रहस्यथी थवायोग्य समजाय छे

वळी केवळज्ञान निर्विकल्प छे, उपयोगनो प्रयोग करवो पडतो नथी सहज उपयोगे ते ज्ञान छे, ते पण रहस्य अनुप्रेक्षा करवायोग्य छे

केमके प्रथम सिद्ध कोण? प्रथम जीवपर्याय क्यो? प्रथम परमाणु-पर्याय क्यो? ए केवळज्ञानगोचर पण अनादि ज जणाय छे, अर्थात् केवळज्ञान तेनी आदि पामतुं नथी, अने केवळज्ञानथी कई छानुं नथी ए बे वात परस्पर विरोधी छे, तेनुं समाधान परमावधिनी अनुप्रेक्षाथी तथा सहज उपयोगनी अनुप्रेक्षाथी समजावायोग्य रस्तो देखाय छे

७० [3] [हाथनोंध पृष्ठ १५६]

कई पण छे?

शुं छे?

शा प्रकारे छे?

१ मत्यादिज्ञाननी व्याख्याओ करवा अर्थे आ अनुक्रम लख्यो जणाय छे —संशोधक

२ श्रीमदनुं परमावधि आदि ज्ञाननुं अनुप्रेक्षन छे —संशोधक

३ तत्त्वार्थ-ज्ञान (वि० सं १९४७) थया पूर्वे श्रीमदे तत्त्वविचारणा आ प्रश्नोथी करी होय, अथवा आवा विषयोपरत्वे विवेचन करवाना अभिप्रायथी आ प्रश्नो लख्या होय —संशोधक

जाणवा योग्य छे ?

जाणवानुं फळ शुं छे ?

वंधनो हेतु शो छे ? [हायनोंध पृष्ट १५७.]

पुद्गलनिमित्त वंध के जीवना दोषथी वंध ?

जे प्रकारे मानो ते प्रकारे वंध न टाळी शकाय एवो सिद्ध थाय छे; माटे मोक्षपदनी हानि थाय छे. तेनुं नास्तित्व ठरे छे.

अमूर्त्तता ते कंइ वस्तुता के अवस्तुता ?

अमूर्त्तता जो वस्तुता तो कंइ महत्ववान के तेम नहीं ?

मूर्त्त एवां पुद्गलनो अने अमूर्त एवा जीवनो संयोग केम घटे ? [हायनोंध पृष्ट १५८.]

धर्म अधर्म अने जीव द्रव्यनुं क्षेत्रव्यापीपणुं जे प्रकारे जिन कहे छे ते प्रमाणे मानतां ते द्रव्य उत्पन्नस्वभावीवत् सिद्ध थवा जाय छे, केमके मध्यमपरिणामीपणुं छे.

धर्म, अधर्म अने आकाश ए वस्तु द्रव्यपणे एक जाति अने गुणपणे भिन्न जाति एम मानवा योग्य छे, के द्रव्यता पण भिन्न भिन्न मानवा योग्य छे.

द्रव्य एटले शुं ? गुणपर्यायविना तेनुं वीजुं शुं स्वरूप छे ? [हायनोंध पृष्ट १५९.]

केवळज्ञान सर्व, द्रव्य, क्षेत्र, काळभावनुं ज्ञायक ठरे तो सर्व वस्तु नियत मर्यादामां आवी जाय–अनंतपणुं न ठरे, केमके अनंतपणुं–अनादिपणुं समज्युं जतुं नथी–अर्थात् केवळज्ञानमां तेनुं कयि रीते प्रतिभासवुं थाय ? तेनो विचार वरावर वंध वेसतो नथी.

७१.[1]

[हायनोंध पृष्ट १६२.]

जैन जेने सर्वप्रकाशता कहे छे, तेने वेदांत सर्वव्यापकता कहे छे.

दृष्ट वस्तुपरथी अदृष्टनो विचार अनुसंधान करवो घटे.

जिनने अभिप्राये आत्मा मानतां अत्र लख्या छे ते प्रसंगोप्रत्ये वधारे विचार करवो—

१ असंख्यात प्रदेशनुं मूळ परिमाण.

२ संकोच विकाश थई शके एवो आत्मा मान्यो छे ते संकोच, विकाश अरूपीने विषे होवायोग्य छे ? तथा केवा प्रकारे होवायोग्य छे.

३ निगोद अवस्थाविषे विशेष कारण कंइ छे ?

४ सर्व द्रव्य क्षेत्रादिनी प्रकाशकता ते रूप केवळज्ञानस्वभावी आत्मा छे, के स्वस्वरूपावसान निजज्ञानमय केवळज्ञान छे ?

५ आत्मामां योगे विपरिणाम छे, स्वभावे विपरिणाम छे. विपरिणाम आत्मानी मूळ सत्ता छे, संयोगी सत्ता छे. ते सत्तानुं कयुं द्रव्य मूळ कारण छे ?

---

१ तत्त्वार्थश्रद्धान (वि० सं० १९४७) थवा पूर्वेना तत्त्वविचारणारूप प्रश्नो छे—संशोधक.

[उपनोंध पृ १६१]

६ निरावरण अवस्था चेतन पामे तेने विषे शुं विशेष कारण छे ? स्वभाव ? पुद्गल संयोग के तेथी व्यतिरिक्त ?

७ जे प्रमाणे मोक्षपदे आत्मता प्रगटे ते प्रमाणे मूळ द्रव्य मानीए तो लोकव्यापक प्रमाण आत्मा न थवानुं कारण शुं ?

८ ज्ञान गुण अने आत्मा गुणी एम घटाडतां घटावतां ज्यां आत्मा कथंचित् ज्ञानव्यतिरिक्त मानवो ते कई अपेक्षाए—जडत्वभावे के अन्यगुण अपेक्षाए ?

९ मध्यम परिमाणवाळी वस्तुनुं नित्यत्व शी रीते संभवे छे ?

१० शुद्ध चेतनमां अनेकनी संख्यानो भेद शा कारणे घटे छे ?

७२[1] [उपनोंध पृ १६५]

[2]जेनाथी मार्ग प्रवर्त्यो छे, एवा मोटा पुरुषना विचार, बळ, निर्भयतादि गुणो पण मोटा हता.

[3]एक राज्य प्राप्त करवामां जे पराक्रम घटे छे, ते करतां अपूर्व अभिप्राय सहित धर्मसंतति प्रवर्तावामां विशेष पराक्रम घटे छे.

[4]तथारूप शक्ति योग्य प्रकारे पूर्वे अत्र जणाती हती, हाल तेमां विकळता जोवामां आवे छे तेनो हेतु शो होवो जोइए ते विचारवायोग्य छे.

[5]दर्शननी रीते आ काळमां धर्म प्रवर्ते एथी जीवोनुं कल्याण छे के संप्रदायनी रीते प्रवर्ते तो जीवोनुं कल्याण छे ते वात विचारवायोग्य छे.

[6]संप्रदायनी रीते घणा जीवोने ते मार्ग ग्रहण थवा योग्य थाय, दर्शननी रीते बिरल जीवोने ग्रहण थाय.

[7]जो जिने अभिमत मार्ग निरूपण करवायोग्य गणवामां आवे, तो ते संप्रदायना प्रकारे निरूपण थवो विशेष असंभवित छे, कारण के तेनी रचनानुं सांप्रदायिक स्वरूप थवुं कठण छे.

दर्शननी अपेक्षाए कोईक जीवो उपकारी थाय एटलो विरोध आवे छे.

७३[1] [उपनोंध पृ १६६]

जे कोई मोटा पुरुष थया छे तेओ प्रथमथी स्वस्वरूप (निजशक्ति) समजी शकता हता,

---

१ [illegible]

२ [illegible]

३ [illegible]

४ [illegible] —संशोधक

१ [illegible] —संशोधक.

अने भावि महत्‌कार्यनां बीजने प्रथमथी अव्यक्तपणे वाव्या रहेता हता-अथवा स्वाचरण अविरोध जेवुं राखता हता.

अत्रे ते प्रकार विशेष विरोधमां पड्यो होय एम देखाय छे. ते विरोधमां कारणो पण अत्रे लख्यां छे.

१ विशेष संसारीनी रीति जेवो व्यवहार वर्तता होवाथी.

२ ब्रह्मचर्यनुं धारण.

७४.[1] [हाथनोंध पृष्ठ १६७.]

[अ]सोहं (आश्चर्यकारक) महापुरुषोए गवेषणा करी छे.

[आ]कल्पित परिणतिथी जीवने विरमवुं आटलुं बधुं कठण थई पड्युं छे तेनो हेतु शो होवो जोइए?

[इ]आत्माना ध्याननो मुख्य प्रकार कयो कही शकाय?

[ई]ते ध्याननुं स्वरूप शा प्रकारे?

[उ]आत्मानुं स्वरूप शा प्रकारे?

[ऊ]केवळज्ञान जिनागममां प्ररुप्यु छे ते यथायोग्य छे के, वेदांते प्ररुप्युं छे ते यथायोग्य छे?

७५.[2] [हाथनोंध पृष्ठ १६८]

प्रेरणापूर्वक स्पष्ट गमनागम क्रिया आत्माना असंख्यात प्रदेशप्रमाणपणा माटे विशेष विचारवायोग्य छे.

प्र० परमाणु एक प्रदेशात्मक आकाश अनंत प्रदेशात्मक मानवामां जे हेतु छे, ते हेतु आत्माना असंख्यात प्रदेशपणा माटे यथातथ्य सिद्ध थतो नथी. मध्यम परिणामी वस्तु अनुत्पन्न जोवामां आवती नथी माटे.

उ०-

७६.[3] [हाथनोंध पृष्ठ १६९]

अमूर्त्तपणानी व्याख्या शुं?

अनंतपणानी व्याख्या शुं?

आकाशनुं अवगाहकधर्मपणुं शा प्रकारे?

मूर्त्तामूर्त्तनो बंध आज थतो नथी तो अनादिथी केम थई शके? वस्तुस्वभाव एम अन्यथा केम मानी शकाय?

क्रोधादिभाव जीवमां परिणामीपणे छे, निवृत्तपणे छे?

---

१ अ, आ, इ, ई, उ स्वत स्पष्ट छे,—

ऊ केवळज्ञानना स्वरूपनी विचारशोधना छे—संशोधक.

२ तत्त्वशोधन छे—संशोधक.

३. तत्त्वार्थश्रद्धान (वि० सं० १९४७) पूर्वेनी तत्वविचारणा जणाय छे—संशोधक.

परिणामीपणे जो कहीए तो स्वाभाविक धर्म थाय, स्वाभाविक धर्मनु टळवापणु क्याय अनु भूत थतु नथी

निवर्त्तपणे जो गणीए तो साक्षात् बध जे प्रकारे जिन कहे छे, ते प्रमाणे मानता विरोध आववो सभवे छे

७७[1] [हाथनोंध पृष्ठ १७०]

जिनने अभिमत केवळदर्शन अने वेदांतने अभिमत ब्रह्म एमा भेद शो छे?

७८[2] [हाथनोंध पृष्ठ १७१]

जिनने अभिमते

आत्मा—असख्यात प्रदेशी—(०) सकोच विकाशनु भाजन—अरूपी लोक प्रमाण प्रदेशात्मक

७९[3] [हाथनोंध पृष्ठ १७२]

जिन

मध्यम परिमाणनु नित्यपणु, क्रोधादिनु पारिणामिकपणु (?) आत्मामा केम घटे? कर्म बधनो हेतु आत्मा, के पुद्गल, के उभय के कई एथी पण अन्य प्रकारे? मुक्तिमा आत्मघन? द्रव्यनु गुणथी अतिरिक्तपणु शु? बधा गुण मळी एक द्रव्य के ते विना बीजु द्रव्यनु कई विशेष स्वरूप छे? सर्व द्रव्यनु वस्तुत्व—गुण बाद करी विचारीए तो एक छे के केम? आत्मा गुणी ज्ञान गुण एम कहेवाथी कथंचित् आत्मानु ज्ञानरहितपणु खरु के नहीं? जो ज्ञान राहित्य आत्मपणु स्वीकारीए तो जड बने? चारित्र–वार्यादि गुण कहीए तो ज्ञानथी तेनु जूदापणु होवाथी ते जड ठरे तेनु समाधान शा प्रकारे घटे छे? अभव्यत्व पारिणामिक भावे शा माटे घटे? धर्मास्तिकाय–अधर्मास्तिकाय–आकाश अने जीव द्रव्य दृष्टिए जोइए तो एक वस्तु खरी के नहीं? द्रव्यपणु शु? धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, अने आकाशनु स्वरूप विशेष शी रीते प्रतिपादन थई शके छे? लोक असख्य प्रदेशी–अने द्वीप समुद्र असख्याता ते

८० [हाथनोंध पृष्ठ १७३]

आदि विरोधनु समाधान शा प्रकारे छे? आत्मामा पारिणामिकता? मुक्तिमा पण सर्व पदार्थनु प्रतिभासवु? अनादि अनतनु ज्ञान क्या प्रकारे थवा योग्य छे?

वेदांत

आत्मा एक, अनादि माया, बधमोक्षनु प्रतिपादन ए तमे कहो छो एम घटी शकता नथी

आनद अने चैतन्यमा श्री कपिलदेवजीए विरोध कह्यो छे तेनु शु समाधान छे? यथा योग्य समाधान वेदातमा जोवामा आवतु नथी

---

१ तत्त्वार्थश्रद्धान (सं० १९४७) पूर्वे करेला भिन्न भिन्न दर्शनोना सिद्धातनु अवलोकनरूप आ प्रश्न छे—सशोधक

२ तत्त्वविचारणा छ—सशोधक

३ तत्त्वार्थश्रद्धान (सं० १९४७) पूर्वे आ प्रकरणो तथा त्यार पछीना प्रकरणो तत्त्वशोधनाथ उद्भवेला प्रश्नो लख्या होय एम अनुमान थाय छे—सशोधक

आत्मा नानाविना बंध, मोक्ष होवायोग्य ज नथी. ते तो छे, एम छतां कल्पित कहेवाथी पण उपदेशादि कार्य करवा योग्य ठरतां नथी.

८१.[1] [हाथनोंध पृष्ठ २.]

जीवनुं व्यापकपणुं, परिणामपणुं, कर्मसंबंध, मोक्षक्षेत्र. आ आ प्रकारे घटवा योग्य छे ते विचार्याविना, तथाप्रकारे समाधि न थाय, गुण अने गुणीनो भेद समजवा योग्य प्रकारे छे?

जीवनुं व्यापकपणुं, सामान्य विशेषात्मकता, परिणामीपणुं, लोकालोक ज्ञायकपणुं, कर्मसंबंधता, मोक्षक्षेत्र ए पूर्वापर अविरोधथी शी रीते सिद्ध छे.

एक ज जीव नामनो पदार्थ जूदां जूदां दर्शनो, संप्रदायो, अने मतो जूदे जूदे स्वरूपे कहे छे; तेनो कर्मसंबंध, अने मोक्ष पण जूदे जूदे स्वरूपे कहे छे; एथी निर्णय करवो दुर्घट केम नथी?

८२.[2] [हाथनोंध पृष्ठ १७४]

जैनमार्ग.

१ लोक संस्थान,
२ धर्म, अधर्म, आकाश द्रव्य.
३ अरूपीपणुं.
४ सुसम दुसमादिकाळ.
५ ते ते काळे भारतादिनी स्थिति—मनुष्य उंचत्वादिप्रमाण.
६ निगोद सूक्ष्म.
७ भव्य अभव्य नामे बे प्रकारे जीव.
८ विभाव दशा पारिणामिक भावे.
९ प्रदेश अने समय तेनुं व्यावहारिक पारमार्थिक कंइ स्वरूप.
१० गुण समुदायथी जूदु कंइ द्रव्यत्व.
११ प्रदेश समुदायनुं वस्तुत्व.
१२ रुप, रस, गंध, स्पर्शथी जूदुं एवुं कंइ पण परमाणुपणुं.
१३ प्रदेशनुं संकोचावुं, विकाशावुं.
१४ तेथी घनपणुं के पातळापणुं.
१५ अस्पर्शगति.
१६ एक समय अत्र अने सिद्धक्षेत्र होवापणुं.—अथवा ते ज समये लोकांतगमन.
१७ सिद्धसंबंधी अवगाह.

१ दृष्टिदोषथी आ हाथनोंध पृष्ठ २ नुं टाकवु रही गयेलुं ते आ वखत दृष्टिगोचर थतां अत्र मूक्युं छे तत्त्वविचारणारूप प्रश्नो, तत्त्वार्थश्रद्धान (संवत् १९४७) पूर्वेना जणाय छे.—संशोधक.

२ आ विषयोना विवेचनरूप ग्रंथनी संकलना जणाय छे—संशोधक.

१८ अवधि, मन पर्यव अने केवळनी व्यावहारिक पारमार्थिक कइ व्याख्या,—जीवनी अपेक्षा तथा द्रव्य पदार्थनी अपेक्षाए
"मतिश्रुतनी व्याख्या-ते प्रकारे" [हाथनोंध पृष्ठ १११]
१९ केवळज्ञाननी बीजी कइ व्याख्या
२० क्षेत्रप्रमाणनी बीजी कइ व्याख्या
२१ समस्त विश्वनो एक अद्वैत तत्वपर विचार
२२ केवळज्ञानविना जीवस्वरूपनु बीजा कोइ ज्ञाने ग्रहण प्रत्यक्षपणे
२३ विभावनु उपादान कारण
२४ तेम तथाप्रकारनो समाधानयोग्य कोइ प्रकार
२५ आ काळने विषे दश बोलनु व्यवच्छेदपणु-तेनो अन्य कइ पण परमार्थ
२६ बीजभूत अने सपूर्ण एम केवळज्ञान बे प्रकारे
२७ वीर्यादि आत्मगुण गण्या छे तेमां चेतनपणु
२८ ज्ञानथी जूदु एवु आत्मत्व
२९ जीवनो स्पष्ट अनुभव थवाना ध्याननां मुख्य प्रकार-वर्तमानकाळने विषे
३० तेमा पण सर्वोत्कृष्ट मुख्य प्रकार
३१ अतिशयनु स्वरूप
३२ लब्धि (बेटलीक) अद्वैततत्व मानतां सिद्ध थाय एवी माय छे
३३ लोकदर्शननो सुगम मार्ग-वर्तमानकाळे, कइ पण [हाथनोंध पृष्ठ १७९]
३४ देहातदर्शनो सुगम मार्ग-वर्तमानकाळे
३५ सिद्धत्वपर्याय सादि अनत, अने मोक्ष अनादि अनत०
३६ परिणामी पदार्थ-निरतर स्वाकार परिणामी होय तो पण अव्यवस्थित परिणामीपणु अनादिथी होय ते केवळज्ञानने विषे भास्यमान पदार्थने विषे शी रीते घटमान

८३[1] [हाथनोंध पृष्ठ १८]

१ क्रमव्यवस्था
२ सर्वज्ञता
३ पारिणामिकता
४ नाना प्रकारना विचार अने समाधान
५ अन्यथी न्यून परामवता
६ ज्यां ज्यां अन्य विरुद्ध छे त्यां त्यां अविरुद्ध आ अविकल्प थाय त्यां अयनु कवचित् अविकल्पपणु-नहीं तो नहीं

[1] आ विभागमा विवेचनरूप प्रथम नोंध्या जणाय छ—सशोधक

८४.[1] [हाथनोंध पृष्ठ १८१]

मोहमयि क्षेत्रसंबंधी उपाधि परित्यागवाने आठ महिना अने दश दिवस बाकी छे; अने ते परित्याग थई शकवायोग्य छे.—

बीजे क्षेत्रे उपाधि (व्यापार) करवाना अभिप्रायथी मोहमयि क्षेत्रनी उपाधिनो त्याग करवानो विचार रहे छे, एम नथी.

पण ज्यांसुधी सर्वसंगपरित्यागरूप योग निरावरण थाय नहीं त्यांसुधी जे गृहाश्रम वर्त्ते ते गृहाश्रममां काळ व्यतीत करवाविषेनो विचार कर्त्तव्य छे. क्षेत्रनो विचार कर्त्तव्य छे. जे व्यवहारमां वर्त्तवुं ते व्यवहारनो विचार कर्त्तव्य छे, केमके पूर्वापर अविरोधपणुं नहीं, तो रहेवुं कठण छे.

८५.[2] [हाथनोंध पृष्ठ १८२]

भू.—	ब्रह्म.
स्थापना.—	ध्यान.
मुख:—	योगबळ.
ब्रह्मग्रहण.	निर्ग्रंथादि संप्रदाय.
ध्यान.	निरूपण.
योगबळ.	भू. स्थापना मुख सर्वदर्शन अविरोध.
स्वायु स्थिति.	
आत्मबळ.	

८६. [हाथनोंध पृष्ठ १८३]

सो धम्मो जथ्थ दया दसद दोसा न जस्सा, सो देवो; सोहु गुरू जो नाणी आरंभ परिग्रहा विरओ.

८७.[3] [हाथनोंध पृष्ठ १८७]

अकिंचिनपणाथी विचरतां एकांत मौनथी जिन सदृश्य ध्यानथी तन्मयात्मस्वरूप एवो क्यारे थईश?

८८.[4]

एकवार विक्षेप शम्याविना बहु समीप आवी शकवा योग्य अपूर्व संयम प्रगटशे नहीं. केम, क्यां, स्थिति करीए?

---

१. मुंबई परित्याग करवाने करेला निर्णय समय पहेला जागृति, व्यापाररहित रहेवानी इच्छा, अने सर्वसंगपरित्यागनी वृत्ति क्रियामां न मूकाय त्यांसुधी पूर्वापर अविरोधपणु रहेवा अर्थे गृहस्थाश्रम केवा प्रकारे वेदवो ते संबंधीनो श्रीमद्नो विचार आ लेखथी जणाय छे—संशोधक.

२. श्रीमद्ना जीवनसंबंधीनी विचारणा छे—संशोधक.

३ आ अद्भुत अभिलाषा सतत विचारने पात्र छे.—संशोधक.

४. आ लेख अपूर्व संयमाभिलाषा सूचक छे—संशोधक.

वर्ष २९ थी ३४ पर्यंत

हाथनोंध २ जी

आ बीजी हाथनोंध कई सालथी लखवी शरू करी छे, तथा कई सालसुधी लखी छे ते जाणी शकातु नथी आ हाथनोंधमा अंग्रेजी वर्ष १८९६ नु केलेन्डर छे ते जोता संवत् १९५२ पछी ते लखवी शरू करी होवी जोइए संवत् १९५२ नी सालमा श्रीमद्ने २९ मु वर्ष चालतु हतु, एटले अमे २९ मु वर्ष अहीं लख्यु छे, तथा कई साल सुधी लखी छे ते जणातु नथी, एटले देहात सुधी अर्थात ३४ मा वर्ष पर्यंत एम अहीं जणाव्यु छे—संशोधक

१ [1] [हा० नों० २ जी पृ० ३]

राग, द्वेष अने अज्ञाननो आत्यंतिक अभाव करी जे सहज शुद्ध आत्मस्वरूपमा स्थित थया ते स्वरूप अमारू स्मरण ध्यान अने पामवा योग्य स्थान छे

२ [2] [हा० नों० २ जी पृ० ५]

सर्वज्ञपदनु ध्यान करो

३ [3] [हा० नों० २ जी पृ० ७]

शुद्ध चैतन्य
अनंत आत्मद्रव्य
केवलज्ञान स्वरूप
शक्तिरूपे
ते
जेने संपूर्ण व्यक्त थयु छे, तथा व्यक्त थवानो
जे पुरुषो मार्ग पाम्या छे ते पुरुषोने
अत्यंत भक्तिथी नमस्कार

४ [4] [हा० नों० २ जी पृ० ९]

नमो जिणाणं जिन भवाणं
जिनतत्त्वसंक्षेप

अनंत अवकाश छे

---

१ हेतु स्पष्ट छे—संशोधक
२ सर्वज्ञपदनी परम इच्छा दर्शावे छे—संशोधक
३ श्रीमद्नी कई दशा प्रत्ये परम प्रतीति हती ते आ उद्गारोथी जाणी शकाय तेम छे—संशोधक
४ जिनतत्त्वार्थनो निश्चय छे—संशोधक

तेमां जड चेतनात्मक विश्व रह्युं छे.

विश्वमर्यादा बे अमूर्त्त द्रव्यथी छे.

जेने धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय एवी संज्ञा छे.

जीव, अने परमाणुपुद्गल ए बे द्रव्य सक्रिय छे.

सर्व द्रव्य द्रव्यत्वे शाश्वत छे.

अनंत जीव छे.

अनंत अनंत परमाणुपुद्गल छे.

धर्मास्तिकाय एक छे.

अधर्मास्तिकाय एक छे.

काळ द्रव्य छे.

विश्वप्रमाण क्षेत्रावगाह करी शके एवो एकेक जीव छे.

५.[1] [हा० नों० २ जी पृ० १३.]

नमो जिणाणं जिद भवाणं.

जेनी प्रत्यक्ष दशा ज बोधरूप छे, ते महत्पुरुषने धन्य छे.

जे मतभेदे आ जीव ग्रहायो छे, ते ज मतभेद ज तेना स्वरूपने मुख्य आवरण छे.

वीतरागपुरुषना समागमविना, उपासनाविना, आ जीवने मुमुक्षुता केम उत्पन्न थाय? सम्यक्ज्ञान क्यांथी थाय? सम्यक्दर्शन क्यांथी थाय? सम्यक्चारित्र क्यांथी थाय? केमके ए त्रणे वस्तु अन्य स्थानके होती नथी.

वीतरागपुरुषना अभाव जेवो वर्त्तमान काळ वर्त्ते छे. हे मुमुक्षु!

वीतरागपद वारंवार विचार करवायोग्य छे, उपासना करवायोग्य छे. ध्यान करवायोग्य छे.

६.[2] [हा० नों० २ जी पृ० १५]

जीवने बंधनना मुख्य हेतु बेः

राग अने द्वेष.

रागने अभावे द्वेषनो अभाव थाय.

रागनुं मुख्यपणुं छे.

रागने लीधे ज संयोगमां आत्मा तन्मयवृत्तिमान् छे.

ते ज कर्म मुख्यपणे छे.

जेम जेम राग द्वेष मंद, तेम तेम कर्मबंध मंद, अने जेम जेम राग द्वेष तीव्र, तेम तेम कर्मबंध तीव्र. राग द्वेषनो अभाव त्यां कर्मबंधनो सांपरायिक अभाव.

१. वीतरागसमागमनी तितिक्षा दर्शावे छे—संशोधक.

२ वीतरागदर्शनना सिद्धांतोनुं रहस्य छे—संशोधक

राग द्वेष थवानु मुख्य कारण—

मिथ्यात्व एटले

असम्यग्दर्शन छे

सम्यग्ज्ञानथी सम्यक्दर्शन थाय छे

तेथी असम्यग्दर्शन निवृत्ति पामे छे

ते जीवने सम्यक्चारित्र प्रगटे छे

जे वीतरागदशा छे

सपूर्ण वीतरागदशा जेने वर्त्त छे ते चरम शरीरि जाणीए छैये

७[1]

[हा० नो० २ जी पृ० १७]

हे जीव! स्थिर दृष्टिथी करीने तु अतरंगमा जो, तो सर्व परद्रव्यथी मुक्त एवु तारू स्वरूप तने परम प्रसिद्ध अनुभवाशे

हे जीव! असम्यग्दर्शनने लीधे ते स्वरूप तने भासतु नथी ते स्वरूपमा तने शका छे, व्यामोह अने भय छे

सम्यग्दर्शननो योग प्राप्त करवाथी ते अभासनादिनी निवृत्ति थशे

हे सम्यग्दर्शनी! सम्यक्चारित्र ज सम्यग्दर्शननु फळ घटे छे, माटे तेमा अप्रमत्त था

जे प्रमत्तभाव उत्पन्न करे छे ते कर्मबधनी तने सुप्रतीतिनो हेतु छे

हे सम्यक्चारित्री! हवे शिथिलपणु घटतु नथी घणो अतराय हतो ते निवृत्त थयो, तो हवे निरतराय पदमा शिथिलता शा माटे करे छे?

८[2]

[हा० नो० २ नी पृ० २१]

दु खनो अभाव करवाने सर्व जीव इच्छे छे

दु खनो आत्यतिक अभाव केम थाय? ते नहीं जणावाथी दु ख उत्पन्न थाय ते मार्गने दु खथी मूकावानो उपाय जीव समजे छे

जन्म, जरा, मरण मुख्यपणे दु ख छे तेनु बीज कर्म छे कर्मनु बीज राग द्वेष छे, अथवा आ प्रमाणे पाच कारण छे

मिथ्यात्व

अविरति

प्रमाद

कषाय

योग

१ असम्यग्दर्शनी, सम्यग्दर्शनी अने सम्यक्चारित्री प्रति अनुक्रमे उपदेशक आ वचनो लागे छे—सशोधक

२ ससारावस्थामां जीवनी स्थिति अने तेना हेतु आदि विषे स्पष्टता करी जणाय छे—सशोधक

पहेला कारणनो अभाव थये बीजानो अभाव, पछी त्रीजानो, पछी चोथानो, अने छेवटे पांचमा कारणनो एम अभाव थवानो क्रम छे.

मिथ्यात्व मुख्य मोह छे.
अविरति गौण मोह छे.

प्रमाद, अने कषाय अविरतिमां अंतर्भावी शके छे. योग सहचारीपणे उत्पन्न थाय छे. चारे व्यतीत थया पछी पण पूर्व हेतुथी योग होइ शके.

९.[1] [हा० नों० २ जी पृ० २५.]

हे मुनिओ! ज्यांसुधी केवल समवस्थानरूप सहज स्थिति स्वभाविक न थाय त्यांसुधी तमे ध्यान अने स्वाध्यायमां लीन रहो.

जीव केवल स्वभाविक स्थितिमां स्थित थाय त्यां कंइ करवुं रह्युं नथी.

ज्यां जीवना परिणाम वर्धमान, हीयमान थया करे छे त्यां ध्यान कर्त्तव्य छे. अर्थात् ध्यान लीनपणे सर्व बाह्यद्रव्यना परिचयथी वीराम पामी निजस्वरूपना लक्षमां रहेवुं उचित छे.

उदयना धकाथी ते ध्यान ज्यारे ज्यारे छूटी जाय त्यारे त्यारे तेनुं अनुसंधान घणी त्वराथी करवुं.

वच्चेना अवकाशमां स्वाध्यायमां लीनता करवी. सर्व परद्रव्यमां एक समय पण उपयोग संग न पामे एवी दशाने जीव भजे त्यारे केवळज्ञान उत्पन्न थाय.

१०.[2] [हा० नों० २ जी पृ० २७.]

एकांत आत्मवृत्ति.
एकांत आत्मा.
केवळ एक आत्मा.
केवळ एक आत्मा ज.
केवळ मात्र आत्मा.
केवळ मात्र आत्मा ज.
आत्मा ज.
शुद्धात्म ज.
सहजात्मा ज.
निर्विकल्प, शब्दातीत सहज स्वरूप आत्मा ज.

---

१ मुनिओने आवश्यक स्थितिसंबंधी बोधरूप आ विचारो छे—संशोधक

२ एकांत आत्मवृत्ति दर्शावनार आ शब्दो जणाय छे—संशोधक.

११ [1] [हा० नों० २ जी पृ० ३९]

७-१२-५४ अ
३१-११-२२ आ

आम काळ व्यतीत थवा देवो योग्य नथी समये समय आत्मोपयोगे उपकारी करीने निवृत्त थवा देवा योग्य छे

अहो! आ देहनी रचना, अहो! चेतन, अहो! तेनु सामर्थ्य, अहो ज्ञानी, अहो तेनी गवेषणा! अहो तेमनु ध्यान! अहो तेमनी समाधि! अहो तेमनो संयम! अहो, तेमनो अप्रमत्तभाव! अहो, तेमनी परम जागृति! अहो, तेमनो वीतराग स्वभाव! अहो, तेमनु निरावरण ज्ञान! अहो, तेमना योगनी शांति! अहो तेमना वचनादि योगनो उदय!

हे आत्मा! आ थयु तेने सुप्रतीत थयु छता प्रमत्तभाव केम? मंद प्रयत्न केम? जघन्य मंद जागृति केम? शिथिलता केम? मुझवण केम? अंतरायनो हेतु शो?

अप्रमत्त था, अप्रमत्त था

परम जागृत स्वभाव भज, परम जागृत स्वभाव भज

१२ [2] [हा० नों० २ जी पृ० ३]

तीव्र वैराग्य, परम आर्जव, बाह्याभ्यंतर त्याग

---

१ आ वचनो श्रीमद् पोताप्रत्ये, प्रमत्तभाव टाळवा अर्थे कह्यां जणाय छे आ लेखनो समय (अ) तथा (आ) दर्शावेल ७-१२-५४ / ३१-११-२२ उपरथी नीकळी शके छे ७-१२-५४ नो आशय ७ मो दिवस १२ मो मास अने ५४ नी साल अर्थात् संवत् १९५४ ना आसो सुद ७ लागे छे अने ३१-११-२२ नो आशय ३१ मुं वर्ष ११ मो महिनो अने बावीशमो दिवस लागे छे अर्थात् आ लेख संवत् १९५४ ना आसो सुद ७ ने रोज लख्यो छे अने ते दिवसे श्रीमद्‌ने ३१ मुं वर्ष, अग्यारमो महिनो अने बावीशमो दिवस चालता हता श्रीमद्‌नो जन्मदिवस संवत् १९२४ ना कार्तिक सुद १५ ने रोज छे, अने ते हिसाबे गणतां संवत् १९५४ ना आसो सुद सातमे अमे कहीए छीए ते प्रमाणे श्रीमद्‌ने एकत्रीशमा वर्षनो अग्यारमो महिनो अने बावीशमो दिवस चालतो होय विशेष स्पष्टता आथी थशे —

वर्ष	मास	दि०	
१९५४	११	७	= संवत् १९५४ ना आसो सुद ७
–१९२४	०	१५	= ,, १९२४ ना कार्तिक सुद १५
३०	११	२२	= ३१ मुं वर्ष, अग्यारमो महिनो अने बावीशमो दिवस

सामान्य कथनीमां एक वर्ष पूर्ण थया पछी बीजा वर्षना थोडा दिवस के मास गया होय तोपण बीजुं वर्ष बोलाय छे, अने ते ज रीत मासना संबंधमां पण पद्धति चाले छे आ गणत्रीए आ लेख संवत् १९५४ ना आसो सुद ७ ने रोज लख्यो छे, अने तेथी ते दिवसे श्रीमद्‌ने एकत्रीशमुं वर्ष अग्यारमो महिनो, अने बावीशमो दिवस चालतो कहेवाय आ लेखथी ते हा० नों २ जी ना पृष्ठ ४१ सुधीना लेखो एक ज दिवसे लखायां जणाय छे, समकक्ष लखवानी पद्धति अने शाही, कलम आदि लखवानां साधनो उपरथी जणाय छे —संशोधक

२ चारित्रदशानो क्रम योजवा जणाय छे —संशोधक

आहारनो जय.

आसननो जय.

निद्रानो जय.

योगनो जय.

आरंभपरिग्रहविरति ब्रह्मचर्य प्रत्ये प्रतिनिवास.

एकांतवास

अष्टांगयोग

सर्वज्ञध्यान.

आत्म इहा.

आत्मोपयोग.

मूळ आत्मोपयोग.

अप्रमत्त उपयोग.

केवल उपयोग.

केवल आत्मा.

अचिंत्य सिद्धस्वरूप.

१३.[1] [हा० नों० २ जी पृ० ३१]

जिनचैतन्यप्रतिमा.

सर्वांगसंयम.

एकांत स्थिरसंयम.

एकांत शुद्धसंयम.

केवळ बाह्यभाव निरपेक्षता.

आत्मतत्वविचार. जगत्तत्वविचार. जिनदर्शनतत्वविचार. बीजदर्शनतत्वविचार.	} समाधान.
धर्मसुगमता. लोकानुग्रह.	} पद्धति.
यथास्थित शुद्ध सनातन सर्वोत्कृष्ट जयवंत धर्मनो उदय.	} वृत्ति.

---

१. 'एकातस्थिरसयम' 'एकांतशुद्धसयम' अने 'केवल बाह्यभावनिरपेक्षता' पूर्वक 'सर्वांग संयम' प्राप्त करी ते द्वाराए "श्रीजिनचैतन्य प्रतिमा" रूप थइ, अर्थात् 'अडोल आत्मावस्था पामी' जगतजीवोना कल्याणार्थे अर्थात्

१४¹ [हा० नों० २ जी पृ० ११]

स्वपर परमोपकारक परमार्थमय सत्यधर्म जयवंत वर्तो

आश्चर्यकारक भेद पडी गया छे

खंडित छे

संपूर्ण करवानुं साधन दुर्गम्य देखाय छे

ते प्रभावमां महत् अंतराय छे

देशकालादि घणां प्रतिकूळ छे

वीतरागोनो मत लोकप्रतिकूळ थई पड्यो छे

रूढीथी जे लोको तेने माने छे तेना लक्ष्यमां पण ते प्रतीत जणातो नथी, अथवा अन्यमतने वीतरागोनो मत समजी प्रवर्त्ये जाय छे

यथार्थ वीतरागोनो मत समजवानी तेमनामां योग्यतानी घणी खामी छे

दृष्टिरागनुं प्रबळ राज्य वर्ते छे

वेषादि व्यवहारमां मोटी विटंबना करी मोक्षमार्गनो अंतराय करी बेठा छे

तुच्छ पामर पुरुषो विराधक वृत्तिना धणी अग्रभागे वर्ते छे

किंचित् सत्य बहार आवतां पण तेमने प्राणघाततुल्य दुःख लागतुं होय एम देखाय छे

मार्गना पुनरोद्धारार्थ प्रवृत्ति करवी एवो आ योजनानो उद्देश जणाय छे. "वृत्ति" 'पद्धति" अने समाधान एमां जे कहेवामां आव्युं छे ते विचारवाथी "जगत्जीवोना कल्याणार्थ" अर्थात् 'मार्गना पुनरोद्धार' माटे वृत्ति आ योजनामां दर्शावी छे एम जणाशे. प्रथम 'वृत्ति' शुं छे? तो तेने माटे एम कहेवामां आव्युं छे के "यथास्थित शुद्ध सनातन सर्वोत्कृष्ट जयवंत धर्मनो उदय' करवो ते, पछी तेनी "पद्धति"ए ते 'उदय करवो ते विचार्युं जणाय छे, अने तेने माटे जणाव्युं छे के लोकोने 'धर्मसुगमता" थाय अने 'लोकानुग्रह" पण थाय ए 'वृत्ति' अने पद्धति'नुं परिणाम शुं लाववुं ए संबंधी समाधान"मां विचार्युं जणाय छे के, आत्मतत्त्वविचार' 'जगत् स्वरूपविचार', "जिनदर्शन तत्त्वविचार" अने बीजा दर्शनतत्त्वविचार 'ए संबंधी जगत्जीवोनुं समाधान करवुं. अत्रे आ पुनरोद्धारसंबंधानुं अनुमान आ पदोना एटले हाथनोंध २ जी पृष्ठ ११ मांना लेख विचारवाथी थाय जणाशे जिनचैतन्यप्रतिमा थवा पछी "जगत् जीवोना कल्याण अर्थे प्रवृत्ति करवी एम जे अमे उपर कह्युं ते वात हाथनोंध २ जी ना पृष्ठ १९ मा परनी विचारणामां प्रथम वाक्य "परानुग्रह परम कारुण्यवृत्ति करतां पण प्रथम चैतन्य जिन प्रतिमा था! चैतन्य जिनप्रतिमा था!' विचारवाथी योग्य लागशे केमके "परानुग्रह परम कारुण्यवृत्ति करतां पण प्रथम चैतन्य जिन०" नो अर्थ एम थाय छे के पर एटले अन्य जीवोना, अनुग्रह करवानी खातर जेवी परम कारुण्यवृत्ति छे 'तेनो उपयोग करतां पहेलां 'पण प्रथम पहेलां चैतन्य जिनप्रतिमा था—संशोधक

१ पोते करवा धारेल वीतरागमार्गना पुनरोद्धारना अंतरायक कारणोनो पोतानो अनुभव श्रीमदे आ लेखमां लख्यो छे. श्रीमद्ने अनुभवगत थएला आ अंतरायक कारणो छतां बळवान अपूर्व छतां उद्धार करवानी पोतानी परम इच्छाना परिणामनो (हा० नों० २ जी नां पृष्ठ ११ पर) पत्तो लागे छे के 'क्यारे (अनुकूळ वर्षो प्रतिकूळ संयोगो छतां) तमे आ मार्ग ते धर्मनो उद्धार करशो? आ प्रश्नने उत्तर समीप जे आत्मा छे के 'परम करुणा लाववी.' अने 'ते शब्दने प्रगट परम भक्तिथी ते मान करतां श्रीमद्नी वैराग्य दशानुं परमार्थ हृदय अने उपदेश योग्य छे"—संशोधक

१५.[1] [हा० नों० २ जी पृ० ३४]

त्यारे तमे शामाटे ते धर्मनो उद्धार इच्छो छो?

परम कारुण्य स्वभावथी.

ते सद्धर्म प्रत्येनी परम भक्तिथी.

१६.[2] [हा० नों० २ जी पृ० ३५]

एवंभूत दृष्टिथी ऋजु सूत्र स्थिति कर.
ऋजु सूत्र दृष्टिथी एवंभूत स्थिति कर.
नैगम दृष्टिथी एवंभूत प्राप्ति कर.
एवंभूत दृष्टिथी नैगम विशुद्ध कर.
संग्रह दृष्टिथी एवंभूत था.
एवंभूत दृष्टिथी संग्रह विशुद्ध कर.
व्यवहार दृष्टिथी एवंभूतप्रत्ये जा.
एवंभूत दृष्टिथी व्यवहारविनिवृत्ति कर.
शब्द दृष्टिथी एवंभूत प्रत्ये जा.
एवंभूत दृष्टिथी शब्द निर्विकल्प कर.
समभिरुढ दृष्टिथी एवंभूत अवलोक.
एवंभूत दृष्टिथी समभिरुढ स्थिति कर.
एवंभूत दृष्टिथी एवंभूत था.
एवंभूत स्थितिथी एवंभूत दृष्टि शमाव.

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः

१७.[3] [हा० नों० २ जी पृ० ३७.]

हुं असंग शुद्धचेतन छुं. वचनातीत निर्विकल्प एकांत शुद्धअनुभव स्वरूप छुं.

हुं परम शुद्ध, अखंड चिद् धातु छुं.

अचिद् धातुना संयोग रसनो आ आभास तो जुओ?

आश्चर्यवत्, आश्चर्यरूप, घटना छे.

कंइ पण अन्य विकल्पनो अवकाश नथी.

स्थिति पण एम ज छे.

---

१ छेल्ली नोंध जुओ.—संशोधक.

२ जिनशास्त्रोक्त सप्तनयपूर्वक दशा इच्छी जणाय छे—संशोधक.

३ "आत्मा"नु मूळ शुद्धपद दर्शाव्यु छे "स्थिति पण एम ज छे" ए शब्दो श्रीमदनो आत्मानुभव दर्शावे छे—संशोधक.

१८[1] [हा० नों० २ आ पृ ३१]

परानुग्रह परमकारुण्यवृत्ति करतां पण प्रथम चैतन्य जिनप्रतिमा था

चैतन्य जिनप्रतिमा था

तेवो काळ छे ?
ते विषे निर्विकल्प था
तेवुं क्षेत्र योग छे ?
गवेष
तेवु पराक्रम छे ?
अप्रमत्त शूरवीर था
तेटलु आयुबळ छे ?
शु लखवु ? शु कहेवु ?
अंतर्मुख उपयोग करीने जो

ॐ शांति शांति शांति

१ हा नों० २ थी ना २९ मा पृष्ठ उपरना लेख "लखाती कलम शांति आदि शांतियो पृष्ठ ४१ सुधीना सर्व लेखो सुधीना शांतिआनी समान जणाय छे, अने २९ मा पृष्ठनो लेख ७-१२-५८ आंकडाओ उपरथी संवत् ३१-११-२२

१९५४ आसो सुद ७ अर्थात् श्रीमद्‌ना एकत्रीशमा वर्षना अग्यारमे महिने अने बावीशमा दिवसे लखायानो संभव थाय छ तेथी, आ २९ मा पृष्ठना लेख लखवानी मीति संवत् १९५४ ना आसो सुद ७ अथवा तेनी समीपनी होवानुं अनुमान थइ शके छे आ लेखनु पृथक्करण करी विचारवाथी तेनो परम गंभीर आशय लक्षमां आवी शकवा योग्य छे 'परानुग्रह परमकारुण्यवृत्ति करतां पण प्रथम चैतन्य जिनप्रतिमा था ! चैतन्य जिनप्रतिमा था ! तेनो आ प्रमाणे आशय समजवा योग्य छे परानुग्रह परमकारुण्यवृत्ति एटले 'अन्य जीवोना अनुग्रह (मार्गनो उद्धार) करवारूप परम करुणाळु वृत्ति करतां पहेलां तु पोते जेवी जिननी चैतन्यप्रतिमा छे तेवी प्रतिमारूप अर्थात् अडोल दशा प्राप्त कर बे वखत 'चैतन्य जिनप्रतिमा था' उद्गारो लख्या छे ते विशेषता सूचक छे प्रथम जिननी अडोळ दशा माटे अने पछी परानुग्रह करवा माटे साधनो अनुकूळ छ के केम ते संबंधी नीचे विचारणा करी छे चार साधनो पोताने दृष्टिमां आवतां ते साधनो छे के केम ते पोते पोताने पूछे छ, अने पाछो पोते पोताने उत्तर आपे छे विचारवाथी जणाशे के प्रथम त्रण प्रश्नोना उत्तर हकार'मां छ ज्यारे चोथा प्रश्ननो उत्तर हकार" के 'नकार"मां नथी पण 'गोप्यस्थिति मां छ पहेलो प्रश्न जे कर्यो छे के 'तेवो काळ छे ?" तेनो आशय एवो जणाय छ के परानुग्रह' अने 'जिननी अडोलदशाने' माटे आ काळ' अनुकूळ छे के ? तेनो उत्तर जे आप्यो छे के त विषे निर्विकल्प था तेनो आशय एम समजाय छे के, वर्तमान काळ विषे निर्विकल्प रहेवा जेवु छे अर्थात् वर्तमान काळ बाधक नथी बीजो प्रश्न ने कर्यो छ के 'तेवो क्षेत्र योग छ ? तेनो आशय एम जणाय छे के ते इच्छित स्थितिने माटे क्षेत्र अर्थात् भूमि सानुकूळ छ के नहीं तेनो उत्तर जे आप्यो छे के 'गवेष अर्थात् 'अवलोक" ते परथी अगवडताविना वही शकाय क, भूमि पोताने प्रतिकूळ जणाइ नथी त्रीजा प्रश्नमां एम जे कह्यु के 'तेवु पराक्रम छे ? तेनो आशय एम जणाय छे के, आवी इच्छित स्थिति प्राप्त करी शकुं तेवुं पोतामां (श्रीमद्‌ने) विषे सामर्थ्य छ क नहीं ? तेनो उत्तर जे आप्यो छ के 'अप्रमत्त शूरवीर था !

१९.[१] [हा० नों० २ जी पृ० ४१.]

हे काम! हे मान! हे संगउदय!

हे वचनवर्गणा, हे मोह, हे मोहदया!

हे शिथिलता, तमे शा माटे अंतराय करो छो?

परम अनुग्रह करीने हवे अनुकूळ थाव! अनुकूळ थाव.

२०.[२] [हा० नों० २ जी पृ० ४५]

हे सर्वोत्कृष्ट सुखना हेतुभूत सम्यक्दर्शन! तने अत्यंत भक्तिथी नमस्कार हो.[अ]

आ अनादि अनंत संसारमां अनंत अनंत जीवो तारा आश्रयविना अनंत अनंत दुःखने अनुभवे छे.[आ]

तारा परमानुग्रहथी स्वस्वरूपमां रुचि थइ. परम वीतराग स्वभावप्रत्ये परम निश्चय आव्यो. कृतकृत्य थवानो मार्ग ग्रहण थयो.[इ]

हे जिन वीतराग! तमने अत्यंत भक्तिथी नमस्कार करूं छुं. तमे आ पामरप्रत्ये अनंत अनंत उपकार कर्यो छे.[ई]

हे कुंदकुंदादि आचार्यो! तमारां वचनो पण स्वरूपानुसंधानने विषे आ पामरने परम-उपकारभूत थयां छे. ते माटे हुं तमने अतिशय भक्तिथी नमस्कार करूं छुं.[उ]

जे एम दर्शावे छे के, जे "प्रमत्तभाव छे ते टाळवारूप शूरवीरता" राज तो "पराक्रम" पण छे, अर्थात् आ त्रीजा प्रश्ननो उत्तर पण "हकार"मां आप्यो छे. चोथो प्रश्न जे कर्यो छे के 'केटलुं आयुष्यबळ छे के?" तेनो हेतु एम जणाय छे के, श्रीमद् पोते इच्छेली स्थिति प्राप्त करी शके तेटलुं 'आयुष्यबळ' धरावे छे के नहीं ते पोताना मनमा विचारे छे तेनो उत्तर जे आप्यो छे के "शु लखवुं? शु कहेवुं? अंतर्मुख उपयोग करीने जो" तेपरथी एम न कही शकाया योग्य छे के ते "हकार"मां अथवा "नकार"मा छे. जे कही शकाय ते एटलुं ज के ते उत्तर 'गोप्यस्थिति'मां छे जो अमे करेलु आ पृथक्करण सत्य होय एटले के, प्रथम त्रण प्रश्नोना उत्तर 'हकार'मा छे, अने चोथो 'आयुष्यबळ' संबंधीनो प्रश्न 'गोप्यस्थिति'मां होवायोग्य छे, तो आपणे एवा अभिप्रायपर आवी शकीए (जो आ लेख तथा २९ मा पृष्ठथी ४१ मा सुधीना लेखो एक ज दिवसे लखायेला होय तो) के संवत् १९५८ ना आसो शुद ७ अथवा तेनी लगभगमा श्रीमद्ने पोताने पोताना 'आयुष्' परत्वे गोप्यस्थितिमा राखवायोग्य विचारणा थई हती. अमारी दृष्टि पहोंची ते अनुसार अमे आ पृथक्करण करवा प्रयास कर्यो छे.—संशोधक.

१ काम, मान, संग, उदय, वचनवर्गणा, माटे, मोहदया अने शिथिलता आदि दोषोनी अत्यंत उपेक्षा दर्शावे छे—संशोधक.

२ अ, आ, इ. सम्यग्दर्शननी प्राप्तिए पोताप्रत्ये करेला उपकार माटे तेने परमभावथी नमस्कार कर्यो छे.

ई, श्री जिनवीतरागने, तेओ श्रीना उपकार माटे नमस्कार कर्यो छे

उ. श्री कुंदकुंदादि आचार्योना वचनोए श्रीमद्प्रत्ये करेला उपकार अर्थे तेने नमस्कार करेलो छे. श्री कुंदकुंदाचार्य वि० स० ४९ मा विद्यमान हता तेओना 'समयसार,' 'पंचास्तिकाय समयसार,' 'प्रवचनसार' आदि घणा ग्रंथो हालमा विद्यमान छे.

हे श्री सोभाग! तारा सत्समागमना अनुग्रहथी आत्मदशानु स्मरण थयु ते अर्थे तने नमस्कार करू छु

२१[1] [हा० नों० २ जी पृ० ४७]

जेम भगवान् जिने निरूपण कर्यु छे तेम ज सर्व पदार्थनु स्वरूप छे

भगवान जिने उपदेशेलो आत्मानो समाधिमार्ग श्री गुरुना अनुग्रहथी जाणी, परमप्रयत्नथी उपासना करो

२२[2] [हा० नों० २ जी पृ० ४९]

बंध विहाण विमुक्क, वंदिअ सिरि वद्धमाण जिणचंद
सिरि वीर जिण वंदिअ, कम्म विवाग समासओ वुच्छ
कीरइ जिएण हे उहि, जेण तो भन्नए कम्म ?
कम्म दव्वेहि सम्म, सजोगो जो होइ जीवस्स
सो बंधो नायव्वो, तस्स वियोगो भवे मोक्खो

२३[3] [हा० नों० २ जी पृ० ५१]

केवळ समवस्थित शुद्ध चेतन मोक्ष
ते स्वभावनु अनुसधान ते मोक्षमार्ग

प्रतीतिरूपे ते मार्ग ज्यां शरू थाय छे त्या सम्यग्दर्शन
देश आचरणरूपे ते पचम गुणस्थानक
सर्व आचरणरूपे ते छठ्ठ गुणस्थानक
अप्रमत्तपणे ते आचरणमा स्थिति ते सप्तम
अपूर्व आत्मजागृति ते अष्ट

सत्तागत स्थूळ कषायबळपूर्वक स्वस्वरूप स्थिति ते नवम

,,	सूक्ष्म	,,	,,	दशम
,,	उपशात	,,	,,	एकादश
,,	क्षीण	,,	,,	द्वादश

१ आ वाक्य निश्चयात्मक छे अने तेमा 'सर्व पदार्थनु स्वरूप' 'जेम भगवान् जिने निरूपण कर्यु छे तेम ज' 'छे' एम जे भार मूकेल वचन छे ते श्रीमदने पदार्थनी प्रतीति अवगाढपणे थयेली जणावे छे—सशोधक

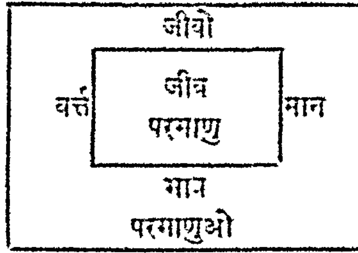
२ तथाप्रकारना विचारसमये आ गाथाओ अहीं मूकाई होय—सशोधक

३ 'मोक्ष' तथा 'मोक्ष मार्ग' अने 'गुणस्थानक'नी सक्षिप्त व्याख्या छे—सशोधक

उत्पात व्यय ध्रुव	आ भाव एक वस्तुनां एक समये छे.

जीव अने

परमाणुओनो

संयोग.

कोइ एक जीव	एकेंद्रियपणे—पर्याय	वर्त्तमान भाव
,,	बे इंद्रियपणे— ,,	
,,	त्रण इंद्रियपणे— ,,	
,,	चार इंद्रियपणे— ,,	
,,	पांच इंद्रियपणे— ,,	
	संज्ञी असंज्ञी पर्याप्त अपर्याप्त	वर्त्तमान भाव
	ज्ञानी अज्ञानी	वर्त्तमान भाव.
	मिथ्यादृष्टि सम्यग्दृष्टि	वर्त्तमान भाव.
	एक अंश क्रोध यावत् अनंत अंश क्रोध	वर्त्तमान भाव.

सिद्ध भाव.

वर्ष २२ थी ३४ पर्यंत

हाथनोंध २ जी

१ आ हाथनोंध क्यारथी लखवी शरू थई, अने क्यासुधी लखाई तेनो समय निर्णीत थई शक्तो नथी २७ मा वर्ष पछी अने देहोत्सर्ग सुधीना विचारो एमा होवायोग्य छे एम धारी अमे "वर्ष २२ थी ३४ पर्यंत" एम अत्र मूक्यु छे —संशोधक

१[1] [हाथनोंध २ जी, पृष्ठ १]

ॐ नम

सर्वज्ञ जिन वीतराग

सर्वज्ञ छे

राग द्वेषनो आत्यंतिक क्षय थई शके छे

ज्ञानने प्रतिबंधक राग द्वेष छे

ज्ञान, जीवनो स्वरूपभूत धर्म छे

जीव, एक अखंड संपूर्ण द्रव्य होवाथी तेनु ज्ञान सामर्थ्य संपूर्ण छे

२ [हाथनोंध २ जी, पृष्ठ ७]

सर्वज्ञपद वारवार श्रवण करवायोग्य, वाचवायोग्य, विचार करवायोग्य, लक्ष करवायोग्य, अने स्वानुभवे सिद्ध करवायोग्य छे

३ [हाथनोंध २ जी, पृष्ठ ९]

सर्वज्ञ देव	सर्वज्ञ देव
निर्ग्रंथ गुरु	निर्ग्रंथ गुरु
उपशम मूळ धर्म	दया मूळ धर्म

सर्वज्ञ देव

निर्ग्रंथ गुरु

सिद्धांत मूळ धर्म

सर्वज्ञ देव

निर्ग्रंथ गुरु

जिन आज्ञा मूळ धर्म

---

[1] हाथनोंध २ जीना पृष्ठ १ थी २३ मा पृष्ठ सुधी श्रीमद्नी जे सिद्धि जणाय छे ते तत्त्वार्थना निश्चय कर्या छे —संशोधक

सर्वज्ञनुं स्वरूप.
निर्ग्रंथनुं स्वरूप.
धर्मनुं स्वरूप.
सम्यक् क्रियावाद.

४. [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ ११]

ॐ नमः

प्रदेश
समय
परमाणु

द्रव्य
गुण
पर्याय

जड
चेतन

५. [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ १३.]

ॐ नमः

मूळ द्रव्य शाश्वत.
मूळ द्रव्यः—जीव अजीव.
पर्याय.—अशाश्वत.
अनादि नित्य पर्याय.—मेरु आदि.

६. [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ १५]

ॐ नमः

सर्व जीव सुखने इच्छे छे.

दुःख सर्वने अप्रिय छे.

दुःखथी मुक्त थवा सर्व जीव इच्छे छे.

वास्तविक तेनुं स्वरूप न समजावाथी ते दुःख मटतुं नथी.

ते दुःखना आत्यंतिक अभावनुं नाम मोक्ष कहीए छीए. [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ १६]

अत्यंत वीतराग थयाविना आत्यंतिक मोक्ष होय नहीं.

सम्यग्ज्ञानविना वीतराग थई शकाय नहीं.

सम्यग्दर्शनविना ज्ञान असम्यक् कहेवाय छे.

वस्तुनी जे स्वभावे स्थिति छे, ते स्वभावे ते वस्तुनी स्थिति समजावी तेने सम्यग्ज्ञान कहीए छीए.

सम्यग्ज्ञान दर्शनथी प्रतीत थयेला आत्मभावे वर्त्तवु ते चारित्र छे
० श्रेणी एकताथी मोक्ष थाय
जीव स्वाभाविक छे
जीव अनंत छे
परमाणु अनंत छे
जीव अने पुद्गलनो सयोग अनादि छे
ज्यासुधी जीवने पुद्गल संबंध छे, त्यासुधी सकर्म जीव कहेवाय
भाव कर्मनो कर्त्ता जीव छे
भाव कर्मनु बीजु नाम विभाव कहेवाय छे
भाव कर्मना हेतुथी जीव पुद्गल ग्रहे छे
तेथी तैजसादि शरीर अने औदारिकादि शरीरनो योग थाय छे
भाव कर्मथी विमुख थाय तो निज भाव परिणामी थाय [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ १७]
सम्यग्दर्शनविना वास्तविकपणे जीवभाव कर्मथी विमुख न थई शके
सम्यग्दर्शन थवानो मुख्य हेतु जिनवचनथी तत्वार्थ प्रतीति थई ते छे

७ [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ १९]

हु केवळ शुद्ध चैतन्यस्वरूप सहज निज अनुभवस्वरूप छु
व्यवहारदृष्टिथी मात्र आ वचननो वक्ता छु
परमार्थथी तो मात्र ते वचनथी व्यजीत मूळ अर्थरूप छु
तमाराथी जगत् भिन्न छे, अभिन्न छे, भिन्नाभिन्न छे
भिन्न, अभिन्न, भिन्नाभिन्न, एवो अवकाश स्वरूपमां नथी
व्यवहारदृष्टिथी तेनु निरूपण करीए छीए
—जगत् मारा विषे मान्यमान होवाथी अभिन्न छे पण जगत् जगत्स्वरूपे छे, हु स्वरूपे छु, तेथी जगत् माराथी केवळ भिन्न छे ते बे दृष्टिथी जगत् माराथी भिन्नाभिन्न छे

ॐ शुद्ध निर्विकल्प चैतन्य

८ [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ २३]

ॐ शुद्ध निर्विकल्प चैतन्य
ॐ नम

केवळज्ञान[1]
एक ज्ञान
सर्व अन्य भावना संसर्गरहित एकांत शुद्ध ज्ञान

[1] केवळज्ञान संबंधी अनुभवविचार छ—संशोधक

सर्व द्रव्य, क्षेत्र, काळ भावनुं सर्व प्रकारथी एक समये ज्ञान.

ते केवळ ज्ञाननुं अमे ध्यान करीए छीए.[1]

निज स्वभावरूप छे.

स्वतत्त्वभूत छे.

निरावरण छे.

अभेद छे.

निर्विकल्प छे.

सर्व भावनुं उत्कृष्ट प्रकाशक छे.

९. [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ २४]

हुं केवळ ज्ञानस्वरूप छुं,

एम सम्यक् प्रतीत थाय छे.

तेम थवाना हेतुओ सुप्रतीत छे.

सर्व इंद्रियोनो संयम करी, सर्व पर द्रव्यथी निजस्वरूप व्यावृत करी, योगने अचल करी, उपयोगथी उपयोगनी एकता करवाथी केवळज्ञान थाय.

१०. [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ २७]

आकाशवाणी.

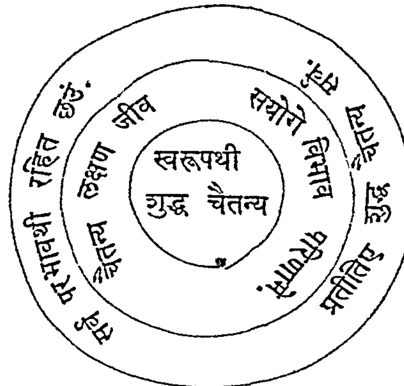
तप करो, तप करो; शुद्ध चैतन्यनुं ध्यान करो; शुद्ध चैतन्यनुं ध्यान करो.[2]

११.[3] [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ २९]

हुं एक छुं; असंग छुं; सर्व परभावथी मुक्त छुं.

असंख्यात प्रदेशात्मक निज अवगाहना प्रमाण अजन्म, अजर, अमर, शाश्वत छुं. स्व-पर्याय परिणामी समयात्मक छुं.

शुद्ध चैतन्यस्वरूप मात्र निर्विकल्प द्रष्टा छुं.

१. "ते केवळज्ञाननुं अमे ध्यान करीए छीए" एनो परमार्थ सूक्ष्म विचारने पात्र छे—संशोधक.

२ श्रीमद्नी तपनी परम जागृति सूचवे छे—संशोधक.

३. हाथनोंध पृष्ठ २७ थी ३४ पर्यंत आत्मविचारणा छे—संशोधक.

१२ [हाथनोंध १ ली, पृष्ठ ३१]

शुद्ध चैतन्य
शुद्ध चैतन्य शुद्ध चैतन्य
सद्भावनी प्रतीति–सम्यग्दर्शन
शुद्धात्मपद

ज्ञाननी सीमा शुं?
निरावरण ज्ञानीनी स्थिति शुं?
अद्वैत एकांते घटे छे?
ध्यान अने अध्ययन
उ० अप०

१३ [हाथनोंध १ ली, पृष्ठ ३५]

ॐ

"ठाणांगसूत्र"मां नीचे दर्शावेलुं सूत्र शुं उपकार थवा लख्युं छे ते विचारो
एगे समणे भगवं महावीरे इमीसेण ओसप्पिणीए चउवीसं तित्थयराणं चरिमे तित्थयरे सिद्धे बुद्धे मुत्ते परिनिव्वुडे सव्व दुक्खप्पहीणे।

१४[1] [हाथनोंध १ ली पृष्ठ ३७]

आत्यंतर भान अवधूत,
विदेहिवत्,
जिनकल्पीवत्,

सर्व परभाव अने विभावथी व्यावृत्त
निज स्वभावना भानसहित, अवधूतवत् विदेहिवत् जिनकल्पीवत् विचरता पुरुष भगवानना स्वरूपनुं ध्यान करिये छीए

१५[2] [हाथनोंध १ ली, पृष्ठ ३९]

प्रवृत्तिनां कार्यो प्रत्ये विरति
संग अने स्नेहपाशनुं तोडवुं (अतिशय कठण छतां पण करवुं, केमके बीजो कोई उपाय नथी)
आशंका—जे स्नेह राखे छे, तेना प्रत्ये आवी क्रूर दृष्टिथी वर्तवुं ते कृतघ्नता अथवा निर्दयता नथी?
समाधान—

१. भगवानना आ प्रकारना ध्याननी परम निष्ठा दर्शावे छे —संशोधक
२. [illegible] —संशोधक

१६.[1] [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ ४०.]

स्वरूपबोध.

योगनिरोध.

सर्व धर्म स्वाधीनता.

धर्म मूर्त्तिता.

सर्वप्रदेश संपूर्ण गुणात्मकता.

सर्वांगसंयम.

लोकप्रत्ये निष्कारण अनुग्रह.

१७.[2] [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ ४३.]

ॐ नमः

सर्वज्ञ—वीतराग देव.

(सर्व द्रव्य, क्षेत्र, काळ, भावनो—सर्व प्रकारे जाणनार, रागद्वेषादि सर्व विभाव जेणे क्षीण कर्या छे ते ईश्वर.)

ते पद मनुष्यदेहने विषे संप्राप्त थवायोग्य छे. संपूर्ण वीतराग थाय, ते संपूर्ण सर्वज्ञ थाय.

संपूर्ण वीतराग थई शकाय एवा हेतुओ सुप्रतीत थाय छे.

१८.[3] [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ ४५]

प्रत्यक्ष निज अनुभवस्वरूप छुं, तेमां संशय शो?

ते अनुभवमां जे विशेष विषे न्यूनाधिकपणुं थाय छे, ते जो मटे तो केवळ अखंडाकार स्वानुभव स्थिति वर्ते.

अप्रमत्त उपयोगे तेम थई शके.

अप्रमत्त उपयोग थवाना हेतुओ सुप्रतीत छे. तेम वर्त्ते जवाय छे ते प्रत्यक्ष सुप्रतीत छे.

अविच्छीन्न तेवी धारा वर्ते तो अद्भुत अनंत ज्ञानस्वरूप अनुभव स्पष्ट समवस्थित वर्त्ते—

१९.[4] [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ ४७]

सर्व चारित्र वशीभूत करवाने माटे, सर्व प्रमाद टाळवाने माटे, आत्मामां अखंड वृत्ति रहेवाने माटे, मोक्षसंबंधी सर्व प्रकारना साधनना जयने अर्थे "ब्रह्मचर्य" अद्भुत अनुपम सहायकारी छे, अथवा मूळभूत छे.

---

१. श्रीमदनी स्वदशासबधीनी विचारणा छे—संशोधक.

२. श्रीमदना ज्ञानानुभवनो परिचय आ वचनोथी थई शके छे.—संशोधक.

[१] श्रीमदना केटलाक लेखोमा, अने खास करी सवत् १९४६–४७नी शालाना लेखोमा 'ईश्वर' शब्दनो उपयोग करवामा आव्यो छे तो ईश्वरनु स्वरूप शा प्रकारे तेओए कह्यु छे ते आ व्याख्याथी जणाशे

३ 'केवल अखडाकार स्वानुभव स्थिति' वर्त्तनाने माटे आवश्यक हेतुओनो श्रीमदनो अनुभव सूचवे छे, तेनी साथे एम जे कह्यु के "अप्रमत्त उपयोग थवाना हेतुओ सुप्रतीत छे तेम वर्त्ते जवाय छे ते प्रत्यक्ष सुप्रतीत छे"_ ते श्रीमदनी अप्रमत्त भावनी वर्त्तना सूचवे छे—संशोधक

४ हेतु स्पष्ट छे.—संशोधक.

२०[1] [हाथनोंध १ जी, पृष्ठ ४९]

ॐ नमः

संयम

२१ [हाथनोंध १ ली पृष्ठ ५०]

जागृत सत्ता

ज्ञायक सत्ता

आत्मस्वरूप

२२[2] [हाथनोंध १ ली, पृष्ठ ५१]

सर्वज्ञोपदिष्ट आत्मा सद्गुरुकृपाए जाणीने निरंतर तेना ध्यानना अर्थे विचरवुं, संयम तप पूर्वक —

२३[3] [हाथनोंध १ ली पृष्ठ ५२]

अहो! सर्वोत्कृष्ट शांत रसमय सन्मार्ग —
अहो! ते सर्वोत्कृष्ट शांत रस सुप्रतीत कराव्यो एवा परमकृपाळु सद्गुरुदेव—
आ विश्वमां सर्वकाळ तमे जयवंत वर्तो, जयवंत वर्तो

२४[4] [हाथनोंध १ ली, पृष्ठ ५४]

ॐ नम

विश्व अनादि छे
आकाश सर्वव्यापक छे
तेमां लोक रह्यो छे
जड चेतनात्मक संपूर्ण भरपूर लोक छे
धर्म, अधर्म, आकाश, काळ अने पुद्गल ए जड द्रव्य छे
जीव द्रव्य चेतन छे
धर्म, अधर्म, आकाश, काळ ए चार अमूर्त द्रव्य छे
वस्तुताए काळ उपचारिक द्रव्य छे
धर्म, अधर्म, आकाश एकेक द्रव्य छे
काळ, पुद्गल अने जीव अनंत द्रव्य छे
द्रव्य गुण पर्यायात्मक छे [हाथनोंध १ ली पृष्ठ ५५.]

२५[5] [हाथनोंध १ ली, पृष्ठ ५७]

परम गुणमय चारित्र जोईए बळवान असंगादि भाव
परम निर्दोष श्रुत

१-२-३ आत्मानी परम जागृति सूचक छे—संशोधक
४ आ विषय तत्त्वार्थविचारणा होई अनुभव सूचक छे—संशोधक
५ श्रीमद्नी आत्म विचारणा छे—संशोधक

परम प्रतीति.

परम पराक्रम.

परम इंद्रियजय.

१ मूळनुं विशेषपणुं.

२ मार्गनी शरुआतथी अंतपर्यंतनी अद्भुत संकळना.

३ निर्विवाद—

४ मुनिधर्मप्रकाश.

५ गृहस्थधर्मप्रकाश.

६ निर्ग्रंथ परिभाषानी निधि—

७ श्रुत समुद्र प्रवेश मार्ग.

२६.[1] [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ ५८.]

स्वपर उपकारनुं महत्कार्य हवे करी ले! त्वराथी करी ले!

अप्रमत्त था—अप्रमत्त था.

शुं काळनो क्षणवारनो पण भरूसो आर्य पुरुषोए कर्यो छे?

हे प्रमाद!! हवे तुं जा, जा.

हे ब्रह्मचर्य! हवे तुं प्रसन्न था, प्रसन्न था.

हे व्यवहारोदय! हवे प्रबळथी उदय आवीने पण तुं शांत था, शांत.

हे दीर्घसूत्रता! सुविचारनुं, धीरजनुं, गंभीरपणानुं परिणाम तुं शा माटे थवा इच्छे छे?

हे बोधबीज! तुं अत्यंत हस्तामलकवत् वर्त, वर्त.

हे ज्ञान! तुं दुर्गम्यने पण हवे सुगम स्वभावमां लावी मूक.

हे चारित्र! परम अनुग्रह कर, परम अनुग्रह कर. [हाथनोंध ३ जी, पृष्ठ ५९.]

हे योग! तमे स्थिर थाओ; स्थिर थाओ!

हे ध्यान! तुं निजस्वाभावाकार था, निजस्वाभावाकार था.

हे व्यग्रता! तुं जती रहे, जती रहे.

हे अल्प के मध्य अल्प कषाय! हवे तमे उपशम थाओ. क्षीण थाओ. अमारे कांइ तमारा प्रत्ये रुचि रही नथी.

हे सर्वज्ञपद! यथार्थ सुप्रतीतपणे तुं हृदयावेश कर, हृदयावेश कर.

हे असंग निर्ग्रंथपद! तुं स्वाभाविक व्यवहाररूप था!

---

१. श्रीमदनी परमोत्कृष्ट चारित्र जागृति सूचवे छे.—संशोधक.

हे परम करुणामय सर्व परमहितना मूळ वीतराग धर्म ! प्रसन्न था, प्रसन्न

हे आत्मा ! तु निजस्वभावाकार वृत्तिमा ज अभिमुख था ! अभिमुख था ॐ

हे वचनसमिति ! हे काय चपळता ! [हाथनोंध १ जी, पृष्ठ ६१]

हे एकात वास ! अने असगता ! तमे पण प्रसन्न थाओ ! प्रसन्न थाओ !

खळभळी रहेली एवी जे आभ्यतर वर्गणा ते का तो अभ्यतर वेदी लेवी का तो तेने स्वच्छ पुट दई उपशम करी देवी

जेम निस्पृहता बळवान तेम ध्यान बळवान थई शके—कार्य बळवान थई शके

२७ [हाथनोंध ३ जी पृष्ठ ६३]

इणमेव निग्गथ्थ पावयण सच्च अणुत्तर केवलिय पडिपुण सशुद्ध णेयाउय सल्लगत्तण सिद्धिमग्ग मुत्तिमग्गं निज्जाणमग्ग निव्वाणमग्ग अवितहमसदिद्ध सव्व दुक्ख पहिणमग्ग एथ्थ ठिया जीवा सिज्झति बुज्झति मुचति परिणिव्वायति सव्व दुखाण मतकरति तमाणाए तहा गच्छामो तहा चिट्ठामो णिसि तहा यामो तहा सुयट्टामो तहा भुजामो तहा भासामो तहा अभ्भुट्ठामो तहा उट्ठाए उट्ठे मोति पाणाण भूयाण जीवाण सत्ताण सजमेण सजमोति

२८[1]

द्वि० आ० शु० ८० १९५४

ॐ नम

सर्व विकल्पनो, तर्कनो त्याग करीने

मननो
वचननो
कायानो
इद्रियनो
आहारनो
निद्रानो
} जय करीने

निर्विकल्पपणे अतर्मुखवृत्ति करी आत्मध्यान करवु मात्र अनाबाध अनुभव स्वरूपमा लीनता थवा देवी, बीजी चितवना न करवी जे जे तर्कादि उठे, ते नहीं लक्षमा लेता उपशमावी देवा

वीतरागदर्शनसंक्षेप

मगळाचरण —शुद्ध पदने नमस्कार

भूमिका —मोक्षप्रयोजन

---

१ ठेठ स्पष्ट छे.—सशोधक

ते दुःख मटवा माटे जूदा जूदा मतो पृथक्करण करी जोतां तेमां वीतरागदर्शन पूर्ण अने अविरुद्ध छे, एवुं सामान्य कथन; ते दर्शननुं विशेष स्वरूप.

तेनी जीवने अप्राप्ति, अने प्राप्तिए अनास्था थवानां कारणो.

मोक्षाभिलाषी जीवे ते दर्शननी केम उपासना करवी.

आस्था—ते आस्थाना प्रकार अने हेतु.
विचार—ते विचारना प्रकार अने हेतु.
विशुद्धि—ते विशुद्धिना प्रकार अने हेतु.
मध्यस्थ रहेवानां स्थानक—तेनां कारणो.
धीरजनां स्थानक—तेनां कारणो.
शंकानां स्थानक—तेनां कारणो.
पतित थवानां स्थानक—तेनां कारणो.

उपसंहार.

आस्था.

पदार्थनुं अचिंत्यपणु, बुद्धिमां व्यामोह, काळदोष.

वर्ष ३४ मु.

५७६

अंतिम वचनो

घणी त्वराथी प्रवास पूरो करवानो हतो, त्यां वचे सहरानुं रण संप्राप्त थयुं माथे घणो बोजो रह्यो हतो ते आत्मवीर्ये करी जेम अल्पकाळे वेदी लेवाय तेम प्रघटना करता पगे निकाचित उदयमान थाक ग्रहण कर्यो

जे स्वरूप छे ते अन्यथा थतु नथी, ए ज अद्भुत आश्चर्य छे अव्याबाध स्थिरता छे

प्रकृति उदयानुसार कइक असाता मुख्यत्वे वेदी साता प्रत्ये

राजकोट, फागण वद ३, शुक्र, १९५७ ॐ शांति

५७७

इच्छे छे जे जोगी जन, अनंत सुखस्वरूप,
मूळ शुद्ध ते आत्मपद, सयोगी जिनस्वरूप १

आत्मस्वभाव अगम्य ते, अवलंबन आधार,
जिनपदथी दर्शावियो, तेह स्वरूप प्रकार २

जिनपद निजपद एकता, भेदभाव नहीं काई,
लक्ष थवाने तेहनो, कह्यां शास्त्र सुखदाई ३

जिन प्रवचन दुर्गम्यता, थाके अति मतिमान,
अवलंबन श्रीसद्गुरु, सुगम अने सुखखाण ४

उपासना जिन चरणनी, अतिशय भक्तिसहीत,
मुनिजन संगति रति अति, संयम योग घटीत ५

गुणप्रमोद अतिशय रहे, रहे अंतर्मुख योग
प्राप्ति श्री सद्गुरुवडे, जिन दर्शन अनुयोग ६

प्रवचन समुद्र बिंदुमां, उलटी आवे एम;
पूर्व चौदनी लब्धिनुं, उदाहरण पण तेम. ७.

विषय विकार सहीत जे, रह्या मतिना योग;
परिणामनी विषमता, तेने योग अयोग. ८.

मंद विषय ने सरळता, सह आज्ञा सुविचार;
करुणा कोमळतादि गुण, प्रथम भूमिका धार. ९.

रोक्या शब्दादिक विषय, संयम साधन राग;
जगत इष्ट नहीं आत्मथी, मध्य पात्र महाभाग्य. १०.

नहीं तृष्णा जीव्यातणी, मरण योग नहीं क्षोभ;
महापात्र ते मार्गना, परम योग जित लोभ. ११.

आव्ये बहु सम देशमां, छाया जाय समाई;
आव्ये तेम स्वभावमां, मन स्वरूप पण जाई. १२.

उपजे मोह विकल्पथी, समस्त आ संसार,
अंतर्मुख अवलोकतां, विलय थतां नहीं वार. १३.

सुख धाम अनंत सुसंत चहि, दिन रात्र रहे तद ध्यानमंहि,
प्रशांति अनंत सुधामय जे, प्रणमुं पद ते वर ते जय ते. १

राजकोट, चैत्र शुद ९, १९५७.